

स्वर्गनुं विमान

लेखक-स्व० अमृतलाल सुंदरजी पढीआर
स्थान: ब्योरेवाड (क्राठियावाड)

प्रकाशक-सस्तुं साहित्य वर्षक कार्यालय
स्थान: अमदावाड अने भु'अर्ध

હરે રામ હરે રામ, રામ રામ હરે હરે,
હરે કૃષ્ણ હરે કૃષ્ણ, કૃષ્ણ કૃષ્ણ હરે હરે.

આવૃત્તિ મોથી-સ'૦૧૬૮૧-કુલપ્રત ૬૩૦૦
કાર્યાલયમાં રૂ ૧૦ પાકુપૃંદુ ૧૧૦ પા૦બૃંદુ
બહારગામમાં બે આના વધુ લેશે.

સસ્તું સાહિત્ય વધિક કાર્યાલય તરફના ઉત્તમ અને સસ્તા ગ્રંથો

અતિ ઉત્તમ ધાર્મિક ગ્રંથો

ગ્રંથનું નામ	પૃષ્ઠ	કલ્પિત મૂલ્ય	મૂલ્ય
ગિરધરકૃત શુદ્ધ રામાયણ	૭૮૪	૫૫૫ x ૬	૨૧
અખાનીવાણી મનહરપદસાથે	૫૦૦	૫ x ૮	૧૫
ધર્મતત્ત્વ બંકિમ ચરિત્ર સાથે	૨૪૮	૫૫ x ૮	૦૫
શ્રીવાલ્મીકિરામાયણ ભેગામ.	૧૪૦૦	૬૫૫ x ૧૦	૬)
મહાભારતના આદિઅને સભાપર્વ	૬૦૦	"	૨
શ્રી હાસબોધ ...	૬૨૦	૫૫૫ x ૮	૨૫
શ્રી જ્ઞાનેશ્વરી ભગવદ્ગીતા	૭૦૦	૫૫૫ x ૬	૨૫
શ્રીમદ્ભાગવત-ભાષાંતર	૭૦૦	૮ x ૧૧	૫)
શ્રીરામકૃષ્ણકથામૃત અને ભાગ	૬૫૦	૫૫૫ x ૮	૨૫
સ્વામીરામતીર્થ-ભા.	૧ થી ૫	૫૦૦	૨)
"	"	ભાગ ૬ થી ૬ હોળી ઉપર ફરી નીકળશે.	
"	"	ભાગ ૧૦-૧૧	૫૦૦ ૫૫ x ૮ ૨)
"	"	ભાગ ૧૨-૧૩ હોળી ઉપર નીકળશે.	
સ્વામીવિવેકાનંદ ભાગ ૧ થી ૩	૫૬૫	"	૨૧
"	"	ભાગ ૪-૫...	૬૦૦ " ૨૧
"	"	૬ થી ૮ નોખા.	૧૦૦૦ ૫ x ૬૫૫ ૩)
"	"	ભાગ ૬ મો	૭૪૦ " ૨૫
"	"	ભાગ ૧૦ મો	૩૦૦ " ૧૧
શ્રીભજનસાગર-નવી આવૃત્તિ.	૨૦૦	૫ x ૮	૦૫

ઉત્સાહ અને ચેતનાપ્રેરક પુસ્તકો

બંકિમનિબંધમાળા...	૫૬૨	૫૫ x ૮	૧૫
આગળ ધસો ...	૫૮૪	૫ x ૬૫૫	૧)
ભાગ્યના સુપ્રાચ્છા	૭૨૦	"	૧૫
સુખ, સામર્થ્ય અને સમૃદ્ધિ	૫૫૨	"	૧) ૬
મહામય જીવન...	૨૧૬	"	૦૫

વૈદિકસંબંધી ઉપયોગી પુસ્તકો

આર્યભટ્ટઅને હિંદનો વૈદ્યરાજ	૧૦૦૦	૫૫ x ૮	૫)
આર્યભટ્ટવિદ્યે સામાન્ય જ્ઞાન	૧૪૦	૫ x ૬૫૫	૦૫

સુંદર છબીઓ

૧-ભગવાન	}	દરેકનું કદ ૬ થી ૭ x ૧૧
૨-વ્યાસ તથા ગણેશ		દરેકનું મૂલ્ય ૦.૧
૩-મહાદેવ સર્વદમન		દરેક પ્રતના ૦૫ પૈ. ૫૬

સાંધણી માટે જુઓ સામેની બાજુ

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગૂજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૨૮૮૨૯ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ... ૧૧૨૧૭

વિષય ૬-૬

स्वर्गनुं विमान

लेखक-स्व० अमृतलाल सुंदरजी पढीआर
स्थान: खैरवाड (काठियावाड)

सस्तुं साहित्य वर्धक कार्यालय तरफथी
छपावी प्रसिद्धकर्ता: बिशु-अण्डानंद
स्थान: अमदावाद अने मुंबई

હરે રામ હરે રામ, રામ રામ હરે હરે;
હરે કૃષ્ણ હરે કૃષ્ણ, કૃષ્ણ કૃષ્ણ હરે હરે.

અવૃત્તિ ચોથી-૧૫૬ ૩૮૪-પ્રત ૩૩૦૦-કુલ પ્રત ૬૩૦૦
વિક્રમ સંવત ૧૯૮૧-ઈસ ૧૯૨૫

અમદાવાદમાં રૂ ૧)૦ પાકું પૂઠું ૧૦
અન્યત્ર બજારે આના વધુ, પોસ્ટપૂઠું

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી ઔપચારિક-સંગ્રહ
૧૧૧-૪૨૨

અમદાવાદ 'સરત્રું સાહિત્ય મુદ્રણાલય' માં
લિટુ-અખંડાનંદના પ્રજાપતિ મુદ્રિત

ચોથી આવૃત્તિનું નિવેદન

‘સ્વર્ગના વિમાન’ની ત્રીજી આવૃત્તિ આજથી સત્તર વર્ષ પર નીકળી હતી. સ્વર્ગનાં પુસ્તકોના સુવિખ્યાત લેખક સ્વ. વૈદ્ય અમૃતલાલ શુંદરજી પદિયારના સ્વર્ગવાસને પશુ છ વર્ષ થવા આવ્યાં.

સુયોગ્ય પત્ની અને સારી આર્થિક સ્થિતિવિના વિવાહિત જીવનમાં પડવાનું તેમને પસંદ ન હતું અને ધરમાં રસોષપાણીને માટે ઓરમાન માતૃશ્રી પણ હતાં; એટલે છેવટ સુધી પદિયાર અવિવાહિતજ રહ્યા હતા. આથી તેઓ પોતાની પાછળ એક પણ માનવસંતતિ મૂકી ગયા નથી; પરંતુ તેને બદલે તેમના નામને દીર્ઘકાળપર્યંત દીપાવે એવી પ્રયત્નસંતતિ તો દીક સંખ્યામાં મૂકી ગયા છે.

જનસમાજ સ્વર્ગનાં પુસ્તકોનો છૂટથી સાબ લઇ શકે તેટલા માટે તેઓ તેનું મૂલ્ય પણ અન્ય લેખકોની અપેક્ષાએ. અને તેટલું ઓછુંજ રાખતા; અને તે છતાં પણ પોતાનાં પુસ્તકો હજી વધારે સસ્તાં નહિ આપી શકાવા માટે તેમને અસંતોષ રહેતો. એ અસંતોષ તેઓ પ્રસંગોપાત પુસ્તકોની પ્રસ્તાવનામાં પણ દર્શાવતા અને પ્રાર્થના કરતા કે પોતાનાં પુસ્તકો કાંઈપણ નફાવિના લેખી શકાય એવા સંયોગો પ્રભુ આપે.

છેવટે તેમની એ પ્રાર્થના ધૃષ્ટિરે સાંભળી હતી અને કેટલાક ધનપાત્ર સભ્યોનોએ તેમને નિર્વાહની નચિંતાઈ આપવા માટે અમુક દળરની રકમ અલગ કઢાડવાનું નક્કી કર્યું હતું; પરંતુ એ અનુકૂળતાનો તેઓ લાભ લેવા પામે તે અગાઉજ તેમના શરીરને દેવે ઝડપી લીધું !

પોતે હયાત ન હોય ત્યારે પોતાનાં પુસ્તકોને લગતા દરૂ પોતાના દેશને આપી વૃદ્ધિ લેવાનું નો તેઓ અનેક પ્રસંગે કહેતા; એટલુંજ નહિ પણ એક વેળા તો તેમણે તેમનાં પુસ્તકો તેમની હયાતીમાં પણ પ્રસિદ્ધ કરવાની રજા (નરનારાયણની બજનમંડળીમાં) લખી આપી હતી.

સ્વર્ગસ્થની હયાતીમાં જે મિત્રોએ તેમને નિર્વાહની ચિંતામાંથી મુક્ત કરવા યોગ્ય કરેલી, તેઓ તેમજ અન્ય સભ્યોનોએ મળીને તેમની પાછળ તેમના સમારકમાટે મં. ગાંધીજીના પ્રમુખપણા નીચે સભા મેળાવીને એક કમીટી નિમી હતી તથા ફંડ ભરાવવાનું શરૂ કર્યું હતું. આ ફંડમાં ૨૦-૩૦ હજાર જેટલી રકમ ભરાવવાની ગણતરી રાખીને ફંડને ત્રણ કાર્યોમાં ત્રણ કમીટીઓ હસ્તક લેશે એવાનો ઠરાવ થયેલો; પણ પારેલો પ્રયત્ન નહિ થતાં શરૂઆતમાં સહજ પ્રકારે થયેલા ફરા બાર હજારેજ વાત અટકી રહી, કે જેમાંથી ઠરાવ મુજબની ચોથા ભાગની રકમવડે પુસ્તકકમીટી માત્ર એકાદજ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરી શકે, અને આશમકમીટીનું કાર્ય પણ અરધી રકમથી અધૂરુંજ રહે.

સ્વર્ગસ્થની કેટલીક અગવડોને લઈને તેમનાં પુસ્તકો સાચવવા તથા

વેચવાની બવસ્થા તેમની હયાતીથીજ સરતા સાહિત્યનાં પુસ્તકોના બેગી (તેમના ખર્ચે) રહેતી આવી હતી. તેમના દેહાવસાન પછી એ બાબતને લગતો હિસાબ તેમજ બેગી થએલી રકમ તેમનાં માતૃશ્રીને તેમજ બાપને સોંપી આપવા સમયે તેમના તથા સ્વર્ગસ્થના હિનની કેટલીક બસામણો આ લખનારે કરી હતી; તેને અનુસરીને તેમણે સ્વર્ગસ્થનાં પુસ્તકોના દરૂ પુસ્તકક્રમીયીને, તેમજ સરતું સાહિત્ય વર્ષિક કાર્યાલયને પથ્થુ હોવા-આપવાની સંમતિ ખુશીની સાથે લખી આપી હતી; તેમજ સ્વર્ગનાં જે કેટલાંક પુસ્તકો શિલક હતાં તે (તેની આવક), તેમના અમુક કરજનિમિત્ત શુભ કાર્યમાં રોકવાખર્ચવા માટે એક કમીટી નિમીત્તે તેના અધિકારમાં સોંપ્યાં હતાં.

કમીટીઓમાં કામ કરવાનું આ લખનારને માફક નહિ હોવાથી ઉપલી કમીટીમાં આ લખનારે પોતાનું નામ નહિ આપતાં કાર્યસંબંધને લઇને સરતા સાહિત્ય તરફના માથુસતરીકે (તે સમયે સરતા સાહિત્યમાં કામ કરનાર) બાઈ વેણીશંકરનું નામ નખાવ્યું હતું. એજ પ્રમાણે ટુંબઈની સ્મારકકમીટી તરફથી જ્યારે પુસ્તકકમીટી નિમાઇ, ત્યારે તેમાં પથ્થુ એજ બાઈનું નામ આ લખનારે દાખલ કરાવેલું અને પોતાનું નામ તેમાંથી કમી કરવા વિનંતિ કરેલી, પણ તે માન્ય રહી ન હતી.

પરંતુ એ પછી પઢિયારનું સ્મારકફંડ અધુરુંજ રહેવાનું જણાતાં આ લખનારે અને બાઈ વેણીશંકરે કમીટીમાંથી નીકળી જવા માટે રાજીનામાં મોકલી આપ્યાં, આ લખનારે રાજીનામાની સાથે એવા ભાવનું સૂચવ્યું હતું કે ધારણા કરતાં બહુ એાછી રકમ હોય તો પછી તેના નિકાલ ફરીથી મૂળ કમીટી મેળવીને કરાતી લેવો એજ ઠીક છે. એ રકમના નાના નાના ટુકડા પડી જઇ ત્રણે કાર્યમાં સહાર ન આપે, તેના કરતાં એકાદ કાર્ય પથ્થુ રૂટે પ્રકારે થઇ શકે અને સ્વર્ગસ્થના સ્મારકને વાસ્તવ હેતુ બર આવી, નાણાં આપનારાઓના પૈસા બરબાદ જવા જેવું થાય નહિ, એજ આ સૂચનાનો હેતુ હતો. હજીશુધી એ સૂચના કે રાજીનામાનો નિકાલ જણાવો નથી.

આ લખનારના પઢિયારસ્મારક કમીટી સાથેના સંબંધને લઇને આટલું લખ્યા પછી હવે આ પ્રકાશનવિષે લખવાનું કે:-

સરતા સાહિત્ય ખાતાએ તો પઢિયારની ભાવનાને લઇને તેમજ પુસ્તકોની ઉપકારકતાને લીધે પથ્થુ સ્વર્ગનાં પુસ્તકો એકથા ખીજ રીતે સરતામાં પ્રસિદ્ધ થવાની જરૂર પઢિયારના દેહાન્ત સમયથીજ માનેલી હતી, એટલે હવે એ કાર્ય સંસ્થાએ હાથ ધર્યું છે.

સ્વર્ગનું વિમાન, સ્વર્ગની કુંચી અને સ્વર્ગનો ખમનો, આ ત્રણ પુસ્તકો અન્ય પુસ્તકો કરતાં વધારે લોકપ્રિય થયેલાં હોઇ તેની માગણી પથ્થુ વધુ હતી; અને ત્રણ સ્થળેથી એક પુસ્તકને માટે ઉછીનાં નાણાંની સગવડ પથ્થુ પ્રાપ્ત થઈ; એટલે હાલ એ ત્રણ પુસ્તકો છપાવવાનાં

છરે ક્યાં છે; એમાંનું આ પહેલું પુસ્તક હોઇને બીજાં બે પુસ્તક પણ થોડાજ સમયમાં (આવતી હોળીસુધીમાં) પ્રસિદ્ધ થઈ જશે.

એ ત્રણે પુસ્તકની આગલી આવૃત્તિ સરતાપણુના સમયને લીધે અંકેક ફીઆમાં નીકળેલી; તે જોતાં અત્યારની બમણી ત્રમણી મેંધારત વચ્ચે પણ આ પુસ્તકો રૂ ૧૫ જેટલી કિંમતે નીકળી શકે છે, તેને માટે વાચકોએ પરમ કૃપાળુ પ્રયુનોજ ઉપકાર માનવાનો છે. આ સરથાને મૂકવાચન, જાહેરાત, કમીશન, મકાનભાડાં, તેમજ પગાર વગેરેને લગતા ખર્ચો પણ પુસ્તકોની લાગતમાં ન ગણવા પડતા હોત, તે હજી પણ બધી ઓછી કિંમત રાખી શકત એ તો સ્પષ્ટ છે.

આ પુસ્તક માટેનાં નાણાં મોટે ભાગે (જેટલે કે ફીઆ બે હજાર) ચોરવાડની ઉપરોક્ત કમીટી તરફથી ઉછી દાખલ (વિનાબ્યાજે) મળ્યાં છે; જેને માટે તે કમીટીના સભ્યો શેઠ શામળદાસ દરચંદ, ઝવેરી જમનાદાસ દામોદર તથા બાઇ વેણીચંદર વહાલજીને સપ્રેમ ધન્યવદ આપી હરિઃ ॐ તત્સત્

સવત ૧૯૮૧-માગશર

ભિક્ષુ-અખંડાનંદ

લેખકની આગલી પ્રસ્તાવનાઓ

પહેલી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવનાનો સારાંશ

“ સ્વર્ગ ” અને “ વિમાન ” એ બે શબ્દમાંજ કાંઈક એવું અત્રોક્તિ બળ છે કે, જ્યારથી સૃષ્ટિ પેદા થઈ અને જ્યાંસુધી સૃષ્ટિ રહેશે, ત્યાંસુધી સ્વર્ગના વિમાનની બાવના માણુસોના દિલમાંથી કઠિ પણ જવાની નથી. જેઓ ધર્મને ન માનના હોય તેઓને પણ સ્વર્ગના વિમાનની બાવનાને કાંઈ ને કાંઈ રૂપમાં માનવી પડે છે. પછી ભલે તેઓ સ્વર્ગનો અર્થ સુખ માને, અને વિમાનનો અર્થ જમદોષી સુખી થવાનો ઉપાય એમ માને, તોપણ કાંઈ અડચણ નથી. એટલે જાણકારિક અર્થ પણ બહુ મોટા હેતુવાળો અને ઉત્તમ બાવનાવાળો છે. વિમાન જેમ ખરરરર કરતું એકદમ આકાશમાં ઉડી જાય છે, તેમ સુખના રસ્તામાં ઝપાટાખંચ આગળ વધી શકાય એવી સહેલામાં સહેલી ચાલીઓ બતાવનારૂં બે કાંઈ પુસ્તક હોય અને તેનું નામ “સ્વર્ગનું વિમાન” હોય તો તેમાં કાંઈ ખોટું નથી. આ સ્વર્ગના વિમાનમાં દુનિયાદારીના સુખની તથા ધર્મરીઆનંદ લૂંટવાની એવી સહેલી ચાલીઓ છે કે નહિ, એ નક્કી કરવાનું કામ વાંચનારાઓનું છે. મારો પોતાનો તો સ્વર્ગના વિમાનમાં આવેલા દાખલાઓને માટે બહુ ઉંચો અભિપ્રાય છે. કારણ કે એ સવા ત્રણસો દાખલાઓમાં મારી તરફના દાખલાઓ તો બહુજ થોડા છે, બાકી બધા દાખલાઓ તો જૂદા જૂદા સાધુઓના

તથા પંડિતોના કહેલા છે અને મને એ દાખલાઓ પૂરા પાડનાર પણ એક અનુભવી ભક્ત છે; એટલુંજ નહિ પણ એક મોટા મંડળ આગળ દરેકજ તે દાખલાઓ કહી બતાવવામાં તથા વાંચી સંભળાવવામાં આવતા હતા અને તે દરેક વખતે લોકો બહુ માનથી સંભળતા હતા તથા અંતરમાંથી એમ ઇચ્છતા હતા કે હજી એના એ દાખલાઓ વારંવાર વંચાય તો સારું. એટલુંજ નહિ પણ આ પુસ્તક છપાવતી વખતે એ દાખલાઓનાં વધારાનાં ફારમો અમે છપાવતા હતા તે પણ પાંચ સાત દિવસમાં ખાપી જતાં, અને ખાપી ગયેલાં તથા નવાં ફારમો માટે ઉપરાઉપાર માગણી થતી હતી.

આ પુસ્તકમાં જે કાંઈ હોય હોય તે મારીજ ખામી છે અને જે કાંઈ ખુબી હોય તે એ સખાવનાર ભક્તરાજની વિશાળ બુદ્ધિ તથા તેમની જમ્મેલી બકિતનોજ પ્રસાદ છે. એ ભક્તરાજનું નામ આ પુસ્તકમાં આપવાથી મને બહુ આનંદ થાત અને લોકોને પણ એ નામ જાણવાથી ફાયદો થાત; પણ તેઓની ઇચ્છા એવી છે કે, તેમનું નામ મારે પુસ્તકમાં સખવું નહિ; એટલે એ નામ આપવું હું બંધ * રાખું છું.

એ ભક્તરાજ તરફથી મને જે દાખલા મળેલા છે; તે સાદા, સહેલા અને હિંદુધર્મને બરાબર લાગુ પડે તેવા, તથા મંદિરોમાં છટથી આપી શકાય તેવા હતા; પણ મેં તેમાં જમાનાને અનુસરતા છટપણાના વિચારો મળેલા છે, એટલે એ દાખલામાંથી કોઈ છટકો જે બરા વધારે સખત લાગે, તો એ મારી તરફનોજ-અંતરની લાગણીનો કડવો છુટકો છે એમ સમજવું.

આ પુસ્તકમાં જે કવિતા તથા પદો આવેલાં છે તે એક ભક્ત-મંડળમાં પ્રસંગોપાત ઓ-પુરુષો ગાતાં તેમાંથી લીધેલાં છે, એટલે કોઈ કોઈ ઠેકાણે તેમાં જૂલો હોય એ બનવાજોગ છે. એ કવિતા તથા પદોના મૂળ કર્તા, તેને છપાવનારાઓ તથા મને એ સખાવનારા સમજનારો હું માનપૂર્વક ઉપકાર માનું છું.

આ પુસ્તક જેમ અને તેમ સહેલી બાપમાં સખવામાં આવેલું છે એટલે તેમાં કેટલાક કાઠિયાવાડી ગામડી શબ્દો આવી ગયેલા છે. એ શબ્દો આઢીને રહેવા દીધેલા છે; કારણ કે એવા ગામડિયા શબ્દોનો સંમત કરવાની પણ જરૂર છે.

આ પુસ્તકના સાંકળિયામાં ઘણા દાખલાઓ બબ્બે ત્રણ ત્રણ મથાળાં નીચે આપેલા છે; તે જૂલથી નહિ પણ તે તે વિષયમાં તે દાખલા લાગુ પડી શકે તેવા હોવાથીજ આપેલા છે.

આ પુસ્તકમાં આવતા દાખલા જેમણે અને સખાવ્યા તે ભક્તરાજ

* અમે પ્રવૃત્ત કરીશું કે એ ભક્તરાજ તે યુગજના તરનારાયજીના મંદિરમાં દરેકજ બે વાર બરાતી સજનમંડળીમાં રમરણ, કીર્તન અને ધૂનની રમઝઠ મચાવતા એ સજનમંડળીના ઉપદેશક, રચાપક અને આત્મા શી. નાદવજ મહારાજ છે.

મહારાજ પાસે આવી જાતના હજારો દાખલાઓનો ભંડાર છે. જે તેઓ કૃપા કરશે તો મારી ઇચ્છા એવી છે કે એક હજાર દાખલાઓ લખવા ને છપાવવા; એથી ધર્મના જૂના વિચારો નવા રૂપમાં મૂકી શકાશે અને લોકોની ધર્મભાવના જાગૃત કરી શકાશે.

છેવટ વાંચનાર ભાઈ-મહેનોને એજ વિનંતિ કરવાની છે કે જે આ પુસ્તક વારંવાર વાંચે, તો ધર્મનાં રહસ્યો સહેલાઈથી સમજી શકશે અને જીવનમાં તે સમજાવી શકશે તથા દિનપ્રતિદિન તમારા અંતરમાં પ્રભુપ્રેમ વધતો જશે, એટલે વિકારો ઓછા થઈ જશે; તેથી દુનિયામાં સુખથી રહી શકાશે અને મરતી વખત આત્મિક દિલાસો મેળવી શકાશે.

તા. ૮-૮-૧૯૦૨ વૈદ અમૃતલાલ સુદરશ પઢીઆર

બીજી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવનાનો સારાંશ

પહેલી આવૃત્તિનાં એક હજાર પુસ્તકો સાત મહિનામાં ખપી જવાથી અને તેની ઉપરાઉપરિ માગણી થવાથી આ બીજી આવૃત્તિ છપાવી છે.

આ પુસ્તક બહુ લોકપ્રિય થઈ પડેલું છે અને સૌ ભાઈ-મહેનો તેના બહુ લાભ લે છે, એમ સેંકડો સેંકડો ટેકાણેથી જાણીને અમને સંતોષ થાય છે. હજી પણ તેના વધુ ફેલાવો થાય અને આ પછીની આવૃત્તિ આ કરતાં પણ સસ્તી કિંમતે વેચી શકાય એવી અમારી હિંમતપૂર્વક પ્રાર્થના છે. મુંબઈ-ગણેશવાડી, સંવત ૧૯૫૬ના આસો સુદ ૧ ને મંગળવાર.

વૈદ અમૃતલાલ સુદરશ પઢીઆર

ત્રીજી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવનાનો સારાંશ

ધણી ખુશીની વાત છે કે “સ્વર્ગના વિમાન” ની બીજી આવૃત્તિની જે હજાર નકલો પણ બહુ ટુંક મુદતમાં ખપી ગઈ છે અને આ ત્રીજી આવૃત્તિની ત્રણ હજાર પ્રતો છપાવવાની અમને તક મળી છે. આ ઉપરથી એ પણ સાબિત થાય છે કે આ પુસ્તક બહુ લોકપ્રિય છે. માટે જે એની કિંમત હજી પણ વધારે સસ્તી હોય તો એની હજારો નકલો ખપી શકે; પણ દિલગીર છું કે મારી પાસે પૈસાસંબંધી સારાં સાધનો નથી. મારાં પુસ્તકો વાંચવાની ખાસ ઇચ્છા છતાં પણ હજારો ગરીબ માણસો તેના લાભ લઈ શકતાં નથી તેથી મને બહુ ખેદ થાય છે; પણ હિંમત રાખી છે એટલે મને આશા છે કે વખત જતાં એનો કંઈક ઉપાય મળી આવશે અને ગરીબ લોકો તેનો ખાસ લાભ લઈ શકે એવી રીતે કાલના કરતાં ધણીજ ઓછી કિંમતે મારાં બધાં પુસ્તકો વેચી શકાશે. પરમકૃપાળુ પિતા પરમાત્મા એવી તક મને જલદી આપે એમ હું પ્રાર્થના કરું છું.

ચોરવાડ, તા. ૨૨-૬-૧૯૦૮ વૈદ અમૃતલાલ સુદરશ પઢીઆર

वाचतवार सांकळियुं

आमल तथा हाभलानो नंभर.

- १ सत्संगविषे
५, १६, २०, २१, २२, २३, २४, २५, २६, २७, २८, २९,
३०, ३१, ३२, १३७, १७२, १७३.
- २ परमार्थविषे
१२, १५, ६४, ६५, ६६, ६७, ६८, ६९, ७१, ७२, ७४, ७५,
७६, ७७, ७८, ७९, ८०, ८१, ८२, ८३, ८५, २१७, २१८,
२२०, २२९, २६८, ३०६, ३२५.
- ३ गुरुविषे
६६, १०४, ११६, १४४, १७५, २०२, २०३, २१५, २१७,
२१८, २२८, २३३, २४८, २४९, २५०, २५१, २५२, २६०,
२६७, २८६, ३०८, ३०९, ३१६.
- ४ दुःख, दुःभीनि हिलासो तथा अगवतृषाविषे
१७, ३४, १२२, १२३, १२४, १४७, १५६, १५७, १८१, १८२,
१८३, १८४, १८५, १८६, १८७, १८८, १८९, १९०, १९१,
१९२, १९३, १९४, १९५, १९६, १९७, २३४, २३५, २३६,
२३७, २३८, २३९, २४०, २४४, २६२, २६०.
- ५ अगवतृषाविषे
१६, ३३, ३५, ४५, ६३, १२९, १४९, १५२, १५६, १६२,
१८५, २००, २४१, २४२, २४३, २४४, २४५, २४६, ३०४,
३२०, ३२३.
- ६ अहितविषे
११६, १२१, १२८, १३०, १४१, १४८, १७१, २०५, २१२,
२५६, २७०, २९७, ३१२, ३१३.
- ७ अजननी अज्ञियातविषे
३६, ३८, ४०, ४४, ४५, ४६, ५१, २८४, ८२, २८५.
- ८ पांडिताईविषे
२, १२१, १४१, १४२, १४८, १६६, २०२, २८१, २८३,
२८७, २८८, २९४.
- ९ धर्मविषे
४, १४, ४७, ४८, ४९, ५४, ६२, ६७, १०२, ११०, १११,
१४३, १६१, २१६, २१९, २३२, ३१७.
- १० पापविषे
६, ६१, ६६, ६८, ११३, १२५, २०१, २०७, २०८, २०९,
२११, २५७, २६२, ३०५, ३०७, ३१०.

૧૧ પાપીવિષે

૫૫, ૬૦, ૧૩૧, ૧૩૨, ૧૩૩, ૧૩૪, ૧૩૫, ૧૩૬, ૨૦૪, ૨૦૬, ૨૧૦, ૨૨૫, ૨૨૬, ૨૨૭, ૩૦૩, ૩૦૬.

૧૨ ટોંગીપાણી તથા આચરણ સુધારવાવિષે

૩, ૭, ૧૧, ૫૨, ૮૬, ૮૬, ૧૬૩, ૧૬૪, ૧૬૬, ૨૦૨, ૨૪૭, ૨૫૩, ૨૬૧, ૨૬૩, ૨૬૪, ૨૬૫, ૨૬૬, ૩૧૫, ૩૨૧, ૩૨૪.

૧૩ ટોંગીઆવિષે ૧૬૬, ૨૮૬, ૩૦૧.

૧૪ હસાહસવિષે ૨, ૧૮, ૨૬, ૬૫, ૧૨૩.

૧૫ લોકસાગવિષે ૧૦૧.

૧૬ વિશ્વાસ ભગવદ્વ્યાસરાવિષે

૮, ૬, ૫૦, ૭૦, ૬૦, ૧૦૨, ૧૦૩, ૧૦૬, ૧૦૭, ૧૦૮, ૧૦૯, ૧૨૭, ૧૪૬, ૧૫૦, ૧૫૧, ૧૫૪, ૧૬૦, ૧૬૮, ૧૬૬, ૨૨૧, ૩૧૬.

૧૭ સંત, મહાત્મા, હરિજન, ભક્તો તથા વૈષ્ણવોનાં લક્ષણવિષે

૩૬, ૫૬, ૧૦૦, ૧૧૪, ૧૩૮, ૨૫૮, ૨૬૬, ૨૭૪, ૨૬૧, ૨૬૩, ૩૨૨

૧૮ ઇશ્વરપ્રેમવિષે ૬૩, ૨૫૪, ૨૬૬, ૩૭૩, ૨૭૬, ૨૬૧.

૧૯ ઇશ્વરકૃપાવિષે ૧૮૦, ૨૬૪.

૨૦ માયા તથા અજ્ઞાનવિષે

૧૩, ૪૧, ૪૨, ૫૨, ૧૦૬, ૧૧૫, ૧૨૬, ૧૩૬, ૧૮૦, ૨૧૨, ૨૫૫, ૨૭૦, ૨૭૭, ૨૭૮, ૨૮૪, ૨૬૫, ૩૦૨.

૨૧ ત્યાગ-વૈરાગ્ય અથવા જગત્તિથ્યાવિષે

૫૮, ૮૭, ૧૧૭, ૧૨૬, ૨૭૭.

૨૨ જલદી કરવાવિષે

૪૨, ૫૩, ૫૮, ૮૭, ૬૧, ૬૨, ૬૫, ૧૧૮, ૧૨૦, ૧૪૫, ૧૪૬, ૧૭૮, ૨૫૬, ૩૧૧.

૨૩ અભિમાનવિષે

૫૭, ૭૨, ૭૩, ૬૪, ૧૦૫, ૧૧૦, ૧૧૨, ૧૫૩, ૨૦૬, ૨૨૫, ૨૮૦.

૨૪ દીનતા તથા અર્પણવિધિવિષે ૧૧૬, ૨૬૬.

૨૫ ધર્મવિષે ૮૮, ૨૨૪, ૨૬૫, ૨૬૮, ૨૭૫, ૨૮૨.

૨૬ જ્ઞાનભક્તિવિષે

૧૨૧, ૧૪૦, ૧૪૧, ૧૪૨, ૧૪૮, ૧૬૬, ૧૬૮, ૧૭૪, ૨૧૪, ૨૬૬, ૨૭૧, ૨૭૨, ૨૮૧, ૨૮૩, ૨૮૭, ૨૮૮, ૨૬૮, ૩૨૪.

૨૭ ઇશ્વરપ્રાર્થનાવિષે

૨૩૦, ૨૩૧, ૨૩૨, ૨૭૬, ૩૧૪.

પૃથ્વાર અનુક્રમાણિકા

- ૧-બીજને નિમકહરામ સમજનાર પોતેજ ધણીવાર પ્રભુનો મોટો નિમકહરામ હોય છે. ... ૧
- ૨-બકત થવા માટે બહુ જાણવાની જરૂર નથી પણ કાંઈક કરવાની જરૂર છે. ... ૨
- ૩-પ્રભુ બહારના ડોળથી નહિ પણ અંતરની શુદ્ધિથી રીઝે છે. ૨
- ૪-હરિને ચરણ ચથેલાં સદાય નિર્ભય રહે છે. ... ૩
- ૫-માણસે હમેશાં સત્સંગમાં રહેવાની જરૂર છે. ... ૪
- ૬-પાપનો તુરંતજ નાશ કરવો. ... ૪
- ૭-બહારથી દુકાન બંધ કરીને અંદર પોતાનું કામકાજ કરનારાના જેવું બકિતમાં ન કરો. ... ૫
- ૮-વિશ્વાસવિનાનું મન એ જંગરવિનાના વહાણ જેવું છે. ... ૬
- ૯-જ્યાં વિના ચાલશે, પણ વિશ્વાસવિના નહિ ચાલે. ... ૬
- ૧૦-શોક કરવો એ પ્રભુ સાથે કજીઓ કરવા જેવું છે. ... ૭
- ૧૧-પ્રભુને દયા ગમે છે; કાઠમાઠ નહિ. ... ૮
- ૧૨-જરૂર ન હોય તેને આપણે પરાણે ખવરાવીએ છીએ, પણ બૂખ્યાને હુકડો આપતા નથી. ... ૮
- ૧૩-ધંધરનું જ્ઞાન થાય છે ત્યારે માયા છૂટી જાય છે. ... ૯
- ૧૪-પ્રભુને સર્વબાપી સમજે તે કાંઈથી ડરતા નથી. ... ૧૦
- ૧૫-ગરીબોવિના સ્વર્ગસુધી બોલે કોણ ઉપાડશે ? ... ૧૦
- ૧૬-ભગવદ્વિષ્ણને આધીન થવાવિષે ... ૧૧
- ૧૭-દુઃખો પણ કેટલીકવાર પ્રભુની દયારૂપજ હોય છે. ... ૧૧
- ૧૮-ગમે તેટલું જ્ઞાન છતાં બકિતવિના પાર પડાય નહિ. ... ૧૨
- ૧૯-સત્સંગના મહિમાવિષે ઉદ્ભવજીને ઉપદેશ. ... ૧૩
- ૨૦-મિહાષનો સ્વાદ ખાવાથી સમજાય, વાતોથી નહિ. ... ૧૩
- ૨૧-માયાથી જે ખોટી વસ્તુઓ લેવી લેવી લાગે છે, તે સત્સંગથી નીચી, પડી જાય છે. ... ૧૪
- ૨૨-સત્સંગમાં પડ્યા રહ્યા વિના પાર પમાય નહિ. ... ૧૫
- ૨૩-આપણે સત્સંગમાં જતા નથી તેનું કારણ શું ? ... ૧૬
- ૨૪-સત્સંગનો રંગ લાગતાંજ માયા છૂટી જાય છે. ... ૧૭
- ૨૫-સત્સંગથી આપણી બૂલો સમજાય છે અને આપણે પ્રભુના રસ્તામાં ચાલી શકીએ છીએ. ... ૧૭
- ૨૬-સંસારીઓને સત્સંગ ગમતો નથી તે વિષે ... ૧૮
- ૨૭-સત્સંગમાં જવાથી જેમ આપણને લાભ થાય છે, તેમ આપણા કુટુંબને પણ લાભ થાય છે. ... ૨૦
- ૨૮-સત્સંગથી તરત મોક્ષ ન મળે છતાં અંતઃકરણ તો પવિત્ર

- થવાનુંજ. ... ૨૧
- ૨૯-સત્સંગની ખરી મજા દરથી જોવાથી નહિ પણ એમાં તરખોળ થવાથીજ સમજાય છે. ... ૨૩
- ૩૦-બહારની અડચણોથી સત્સંગ ન છોડી દો; ખરી મજા તો અંદર છે. ... ૨૩
- ૩૧-પાપીએ સત્સંગમાં આવતા નથી તેનું કારણ. ... ૨૪
- ૩૨-વખત અને સગવડ છતાં પણ સત્સંગનો લાભ નહિ લે તેઓને પરતાવું પડશે. ... ૨૫
- ૩૩-આવેલા દુઃખની સામે નહિ જોતાં તે મોકલનાર પ્રભુની સામે જોવું જોઈએ. ... ૨૬
- ૩૪-દરિજનો દુઃખમાં નિરાશ થતા નથી. ... ૨૬
- ૩૫-જતાવરો પણ ધણીની આંત્રા પાળે છે, તો મનુષ્યે પ્રભુ-પ્રજ્ઞાને આધીન ન થવું, એ કેટલું ખરાબ ? ... ૨૭
- ૩૬-બલિચારિણી સ્ત્રી કરતાં પણ પ્રભુ તરફ નિમકહરામ રહેનાર વધારે ખરાબ છે. ... ૨૮
- ૩૭-ધણીને નિમકહરામ ચનારા નોકર કરતાં પણ પ્રભુના ગુણ ન માને તે વધારે ચિકકારવા યોગ્ય છે.... ૨૮
- ૩૮-માખાપની સામે ચનાર છોકરાને આપણે હરામખોર કહીએ છીએ, પણ આપણે આપણા પ્રભુની તરફ કેમ વર્તીએ છીએ?... ૨૯
- ૩૯-હાથથી જેમ માખણ જૂદું છે, તેમ ભક્ત જગતથી જૂદા છે. ૩૦
- ૪૦-સ્વર્ગમાં બધાએ છે; માત્ર આળસુઓ નથી. ... ૩૧
- ૪૧-માયા આપણને પકડતી નથી પણ આપણેજ માયાને પકડી રાખીએ છીએ. ... ૩૧
- ૪૨-આવતી કલનો બહુસો નથી, માટે પણ ધર્મના કામમાં ઉતાવળ કરો. ... ૩૨
- ૪૩-કોઈ બિખારી દાતાનેજ ભૂટે, તેમ ઇશ્વરે આપેલી શક્તિઓને તેનીજ સામે આપણે વાપરીએ છીએ. ... ૩૩
- ૪૪-સર્વ સુખોના દાતા પ્રભુનાજ હુકમે આપણે માનતા નથી તેથી આપણું શું થશે, એ તો વિચારો ! ... ૩૪
- ૪૫-ફળ નહિ આપનારા ઝાડને માળી કાપી નાખે છે તેવાજ હાલ ભગવદ્દ્રષ્ટાને આધીન નહિ ચનાર આપણા પણ થવાના.... ૩૪
- ૪૬-સર્વ વસ્તુઓ પ્રભુનો હુકમ માને છે, માત્ર માણસોજ માનતાં નથી ! ... ૩૫
- ૪૭-એકાંતમાં પણ ઇશ્વર છે, એમ સમજવાથી ખોટાંથી બચાય છે. ૩૬
- ૪૮-રાગની સામે નોકરથી ખરાબ કામ ચાલ નહિ. ... ૩૭
- ૪૯-મહેતાજીએ છોકરાને પૂછ્યું ઇશ્વર ક્યાં છે ? છોકરાએ કહ્યું ઇશ્વર ક્યાં નથી ? ... ૩૮
- ૫૦-મકતવું જુરૂં પ્રભુ પણ કરી શકે નહિ તો પછી શોડાંક

- નિંદાખેર માણસો શું કરી શકશે ?... ... ૩૮
- ૫૧-અહીંના કેસને માટે ફેટલી બધી તજવીજ ને ખરચ ? અને સુકિતના કેસને માટે કાંઈજ નહિ ! ૩૯
- ૫૨-દુનિયા તો બગડેલી છેજ ને આપણું મન પણ એ ખરાબ રાખીએ તો ક્યાં આરા અપાવે ? ૪૦
- ૫૩-બળતા ધરમાંથી બીજું બધું બચ્યું, પણ છેકરે અંદર રહી ગયું... ૪૧
- ૫૪-શ્રુત્યે ઓકરો સુધરે એટલે બાપનું તે બધું તેનુંજ છે; તેમ પ્રજુના રસ્તાપર આવો એટલે તેનું બધું સુખ તમારુંજ છે... ૪૨
- ૫૫-નબળા કેસની દાકતરને વધારે કાળજી હોય છે, તેમજ આપણે પણ પ્રભુને શરણે જઈએ તો આપણી તે વધારે કાળજી રાખે છે... ... ૪૩
- ૫૬-પ્રજુના આપેલા વૈભવો પ્રભુને માફ કર્યા વિના ભોગવવા એ ઓરી કરવા બરાબર છે. ૪૪
- ૫૭-તમારા ગામમાં કે નાતમાં તમે મોટા દરો, પણ જન્મતની અંદર તમે કાંઈ ખિસાતમાં નથી. ૪૬
- ૫૮-ઉપર તલવાર ને નીચે આગ. ૪૭
- ૫૯-ઝાડ જેમ પથ્થર ફેંકનારને ફળ આપે છે, તેમ સજ્જનો ખૂટ કરનારનું પણ કાષ્ટજ કરે છે. ૪૯
- ૬૦-કસાઈના જાડા બકરાની પેઠે પાપીઓને પણ તેમનો નાશ કરવાનેજ મોટા બનાવવામાં આવે છે. ૫૦
- ૬૧-આપણાં પાપની આપણને ખબર પડતી નથી, પણ ધર્મ-રાજ પાસે ઇન્સાફ થશે ત્યારે તેની ખબર પડશે. ... ૫૨
- ૬૨-પ્રજુના બળની તો કુવા પછીજ ખબર પડશે. ... ૫૩
- ૬૩-ધર્મીને ઘેર ઘાડ કાં હોય છે? સાફ આવવા માટેજ પ્રભુ ખરાબને ભઈ જાય છે. ૫૪
- ૬૪-દાન કરવાથી કાંઈ માણસ ગરીબ થઈ જાય નહિ. ... ૫૫
- ૬૫-કૂવામાંથી પાણી નીકળે તેમ તેમ નવું આવવું જાય છે, તેમ પરાપકાર કરવાથી ધન વધતું જાય છે. ... ૫૬
- ૬૬-પ્રભુ કહે છે કે, બીજી કોઈ પણ બાબત કરતાં આપણું એ મને વધારે ગમે છે. ૫૭
- ૬૭-તોપનો ગોળો તો ત્રણ ચાર માઇલજ જાય, પણ અનનનો ગોળો તો સ્વર્ગ સુધી જાય છે. ૫૭
- ૬૮-પ્રજુના કરજદાર રહીને કેમ સુખી રહી શકશે ? ... ૫૮
- ૬૯-રાજનું લેણું ચૂકાવ્યા વિના નહિ ચાલે, ત્યારે પ્રજુનું લેણું ચૂકાવ્યા વિના કેમ ચાલશે ? ૫૯
- ૭૦-ધરીમાં ખીલાને આશરે રહેલા દાણા બચી જાય છે, તેમજ પ્રજુને શરણે ચનાર જીવો પણ બચી જાય છે. ... ૬૦
- ૭૧-ચોડા કાળને માટે અહીં આદસો બધો સંગ્રહ અને અનંત

- કાળના પરલોક માટે કંઈજ નહિ ? ... ૧૧
- ૭૨-ગાડા નીચે ચાલતા કૂતરાની પેઠે હુંજ આડું જોયી જઈ
છું, એવું અભિમાન ન રાખો. ... ૧૩
- ૭૩-અભિમાન કરવાથી આપણાં શુભ કર્મો પશુ ઝોણી સતા-
વાળાં ને મલિન થઈ જાય છે. ... ૧૪
- ૭૪-ખીજઝોની ધીજોનો આપણે ભાગ લઈએ છીએ, માટે
આપણે પશુ ખીજઝોને માટે કંઈ કરવું જોઈએ. ... ૧૫
- ૭૫-દાન આપવું તે આપણુ મૂકવા બરાબર છે. ... ૧૬
- ૭૬-દાન આપવું તે ખીજ વાવવા બરાબર છે. ... ૧૭
- ૭૭-દાન આપવાથી કોઈ ગરીબ થતું નથી, ને કદાચ થાય તોપણ
તેમાં તેઓ શોભે છે. ... ૧૮
- ૭૮-આપનારને ઘેર હાથીઘોડા છે, લેનારને ઘેર નહિ. ... ૧૯
- ૭૯-અસલના લોકો દાન આપવાને કેવી કેવી યુક્તિઓ કરતા? ૧૯
- ૮૦-ભગવાને કહ્યું છે કે, લેનાર તો હથોડો છે, પશુ આપનારનો
તો હું દાસ છું. ... ૭૦
- ૮૧-આખી દુનિયાના આપણે કરજદાર છીએ અને કરજ ન
ચૂકાવવું એનુંજ નામ પાપ છે. ... ૭૧
- ૮૨-શેઠે નોકરને ધન આપીને ધર્મશાળા બંધાવવા મોકલ્યો; પશુ
નોકરે તો તે મોજશાખમાંજ ઉડાવી દીધું. ... ૭૨
- ૮૩-સાચી દાનતવાળાને પ્રભુ અણુધારી મદદ કરે છે. ... ૭૩
- ૮૪-છોકરાઓને શેઠિયા બનાવવા સારૂ તમે પંડે નરકમાં ન જાઓ. ૭૪
- ૮૫-તમે તળાવ ન બોદાવી શોકો પશુ તરશ્યાને પાણી તો પાછ શોકશો. ૭૫
- ૮૬-કરની કરે સો પિતા હમેરા ! ... ૭૬
- ૮૭-જીંદગી વિજળીના ઝખકારા જેવી છે; તેમાં મોતી ઝાંઘ
એવું તેનુંજ નામ એવું છે. ... ૭૭
- ૮૮-ચાર હજાર પુસ્તકમાંથી જરૂરી ચાર વાતો મળી; તેમાં
પશુ એ યાદ રાખવાની ને એ જૂલી જવાની; ... ૭૮
- ૮૯-કડવી દુમકીને જત્રા કરાવવાથી તે કંઈ મીઠી થાય નહિ,
તેમ અંતર ધોવા વિના પાપ જાય નહિ. ... ૭૯
- ૯૦-યજ્ઞમાન વખત વ્યાખ્યે દક્ષિણા આપે છે; તેમ પ્રભુ પશુ
વખત પાકયે આપશે; માટે ફળની ઉતાવળ ન કરો. ... ૮૧
- ૯૧-દેશમાં જ્યારે આફતો ચાલતી હોય ત્યારે વધારે ભક્તિ
કરવી જોઈએ. ... ૮૨
- ૯૨-સમુદ્રમાં તોફાનવેળા સરસામાન જતો કરીને પશુ જીંદગી
ખચાવે છે, તેમ જાંજોને છોડીને અનંતને મેળવો. ... ૮૨
- ૯૩-જેના ધરમાં આગ લાગે તે સામાન બહાર ફેંકી દે છે,
તેમજ જે ભક્તના અંતરમાં પ્રભુનામનો વિરહ લાગે છે
તે વાસનાઓને ફર ફેંકી દે છે. ... ૮૩

- ૬૪-અભિમાન છોડા એટલે સ્વર્ગ તમારું જ છે. ... ૮૩
- ૬૫-તક ગયા પછી બધું ડુરરરરર ડુ મર્ધ જશે. ... ૮૫
- ૬૬-પાપને હૃદયમાં ભરી રાખીને યાત્રિ નહિ મળે.... ૮૬
- ૬૭-આપણા હૃદયમાંજ ઈશ્વર રહેલો છે, છતાં આપણે તેને ઓળખતા નથી.... ૮૮
- ૬૮-હૃદયમાં પાપભરી રાખીને કાંઈ પ્રભુને પ્રસન્ન કરી શકાય નહિ. ૮૯
- ૬૯-હૃદયમાં બચાવવા માટે નદીમાં ફેંકેલો બાલો. ... ૯૦
- ૧૦૦-સાચા બકતોને સમજવા માટે બકતતેલની વાત. ... ૯૧
- ૧૦૧-પ્રભુ બળવાથી કોઈની લાજ જતી નથી; તોપણ તેમાં આપણને લાજ લાગે છે અને જેથી આપણે ગ્નય તેવાં કામ કરતાં તો ચરમાતા નથી ! ... ૯૩
- ૧૦૨-માણસો પણ મજુરી દુઆવતાં નથી તો પ્રભુ કેમ દુઆવશે? ૯૪
- ૧૦૩-દુષાળી ગાયને સારો ખોરાક અપાય છે તેમ બકતોને પ્રભુ ચાહીને વધારે સુખો આપે છે. ... ૯૫
- ૧૦૪-બિખારીઓ બિખરે પાત્ર છે, પણ ચુરુઓ તથા બકતો સેવાને પાત્ર છે. ... ૯૬
- ૧૦૫-પાણીના વરસાદ કરતાં પણ પ્રભુના નામનો વરસાદ વધારે શ્રેષ્ઠ છે.... ૯૭
- ૧૦૬-વિશ્વાસપર આલનારા બકતોની શ્રેષ્ઠતા ... ૯૮
- ૧૦૭-મદ્દા તે સોનામદ્દોર અને ખીજાં સાધન તે હોકડા ... ૯૯
- ૧૦૮-વિશ્વાસથી ખુદ ઈશ્વર મળે છે, તો પછી બકિતનાં સાધનો મળે તેમાં શું નવાઈ ? ... ૯૯
- ૧૦૯-લગામવિનાનો ઘોડો ખાડામાં નાખે, તેમ વિશ્વાસવિનાનું મન પણ નરકમાંજ લઈ જશે. ... ૧૦૦
- ૧૧૦-અમથાથી કદાચ સમુદ્ર ઉલેગી શકાય, પણ માણસથી પ્રભુનો પાર પામી શકાય નહિ. ... ૧૦૨
- ૧૧૧-કુનિયાની હલકી ઘીજતું પણ પૂરેપૂરું યાન મધ શકતું નથી, ત્યારે ઈશ્વરનું પૂરું યાન કેમ મર્ધ શકશે ? ... ૧૦૩
- ૧૧૨-જે અહીં મોટા મશે તે પ્રભુ પાસે નીચા પડશે અને જે અહીં નમશે તે પ્રભુ પાસે માન પામશે. ... ૧૦૪
- ૧૧૩-પ્રભુએ મોતના વારંટ ઉપર અને નરકમાં નાખવાના ઠરાવ ઉપર સહી કરી નથી એટલામાંજ આપણે પાપ છોડી દેવાં જોઈએ. ... ૧૦૫
- ૧૧૪-બકતોના હૃદયમાંજ તેમનો આનંદ ભરેલો હોય છે. ... ૧૦૭
- ૧૧૫-અધિકારવિના સારી ઘીએ પણ રચતી નથી; માટે ઈશ્વરી આનંદ લેવાની યોગ્યતા મેળવો. ... ૧૦૮
- ૧૧૬-પાપીઓ પણ બકિતમાન થઈને ચુરુ બની શકે છે. ... ૧૦૯
- ૧૧૭-ટ્રેન ઉપડી ગયા પછી રાત્રી તે શું કામનું ? મરી ગયેલાં પાછળ રાત્રી તે પણ એવુંજ છે. ... ૧૧૦

- ૧૧૮-મોત એ ઇશ્વરની કૃપા છે. ... ૧૧૧
- ૧૧૯-અકિતનો રસ્તો ખડખડો છે તે વચમાં અટકી પડવા સાફ નહિ, પણ જલદી પહેચિવા મારે છે. ... ૧૧૩
- ૧૨૦-આ તો મુસાફરી છે અને બર તો પ્રભુના દરબારમાં છે. ૧૧૪
- ૧૨૧-તમે વિદ્વાન છો કે નહિ ? એ પ્રભુને ત્યાં નહિ પૂછે પણ તમારામાં કેટલી અકિત છે એજ ત્યાં પૂછશે. ... ૧૧૫
- ૧૨૨-અવિષ્કારનાં સંકટને યાદ કરીને દુઃખનો ભોગો ન વધારો. ... ૧૧૬
- ૧૨૩-પ્રભુની ઇચ્છાને આધીન થાઓ, એટલે દુઃખો એની મેજેજ ઓછા થઈ જશે. ... ૧૧૬
- ૧૨૪-અરતીઓટની પેઠે સુખદુઃખ પણ એટલા જોસથી આવે છે તેટલાજ જોસથી ચાલ્યાં જાય છે. ... ૧૧૮
- ૧૨૫-જેકામાં કાંકરો બરાબ તો ચલાવું નથી, ત્યારે હૃદયમાં પાપ બરીને ઇશ્વરી રસ્તે કેમ ચલાશે ? ... ૧૨૦
- ૧૨૬-મુવા પછી દાગીનાઓ કામ આવવાના નથી, માત્ર ધર્મજ કામ આવશે. ... ૧૨૧
- ૧૨૭-ક્રૃપ્ત ઉપર વિશ્વાસ રાખીને આગળોટમાં બેસીએ છીએ, તેમ પ્રભુ ઉપર વિશ્વાસ રાખીને અકિતરૂપી આગળોટમાં બેસી જાઓ. ... ૧૨૨
- ૧૨૮-તલમાં તેજ છે તોપણ તે પીલીને કાઢવું જોઈએ, તેમ હૃદયમાં અકિત છે તેને અગવત્સેવાથી વધારવી જોઈએ. ... ૧૨૩
- ૧૨૯-ડોક્ટર કે વજીશ કરતાં પ્રભુ અનંતગણો સમર્થ હોવાથી તેનેજ આશરે તમારો કેસ સંપા. ... ૧૨૪
- ૧૩૦-અકિત એ બજાર છે તેમાંથી પ્રભુરૂપી રત્નની ખરીદી કરો. ૧૨૫
- ૧૩૧-ઇશ્વરના કુકમની વિરુદ્ધ ચાલનારા પાપીઓની જતો ... ૧૨૬
- ૧૩૨-મરખ-પાપી ... ૧૨૬
- ૧૩૩-અભિમાની-પાપી ... ૧૨૭
- ૧૩૪-હઠીયો-પાપી ... ૧૨૭
- ૧૩૫-શાની-પાપી ... ૧૨૮
- ૧૩૬-ઇશ્વરે છૂટો મૂક્યો-પાપી ... ૧૨૯
- ૧૩૭-આ પીવાની તલપ થાય છે, તેવી સત્સંગની તલપ થાય છે કે ? ૧૩૦
- ૧૩૮-ખરા બહાદુર કોણ ? અકિત કે ચોક્કા ? ... ૧૩૧
- ૧૩૯-અકિતનો બદલો માગવો એ હીરો આપીને રાખવું પડીકું લેવા જેવું છે. ... ૧૩૨
- ૧૪૦-હુખા શાનથી સંસાર તરવાની ઇચ્છા એ પગે ચાલીને સાગર તરવાની ઇચ્છા જેવી છે. ... ૧૩૩
- ૧૪૧-શાનનો અર્થ જાણવું છે અને અકિતનો અર્થ ભોગવવું છે. ૧૩૩
- ૧૪૨-શાનના પ્રકાશથીજ પ્રભુને જોઈ શકાય છે. ... ૧૩૪
- ૧૪૩-સારો પીરસનારો જેમ ખૂબ પીરસે છે, તેમ પ્રભુ તો આપણને

- ધણ્ણે આપે છે, પણ આપણે તે ક્યાં લઈ શકીએ છીએ?... ૧૩૫
- ૧૪૪-આપણને માયાદેવી સાપ કરડેલો છે; એ સાપનું ઝેર ઉતારનાર ઝૂરુ છે, માટે સહ્યુરુને શરણે જાઓ. ... ૧૩૬
- ૧૪૫-વાર લમાડવાથી ભક્તિની કિંમત વધી જાય છે. ... ૧૩૭
- ૧૪૬-હમણાં જેટલું એક પૈસામાં મેળવી શકશો તેટલું વખત વીત્યા પછી મહોર આપીને પણ મેળવી શકશો નહિ. ... ૧૩૮
- ૧૪૭-ભક્તનાં દુઃખો તો પીઠના પવન જેવાં છે. ... ૧૪૧
- ૧૪૮-જ્ઞાન કરતાં ભક્તિ ઉત્તમ છે. ... ૧૪૨
- ૧૪૯-પ્રભુની પરીક્ષા લેવાની ઈચ્છા ન રાખો, પણ સરળતાથી તેની ઇચ્છાને આધીન થાઓ. ... ૧૪૨
- ૧૫૦-વિશ્વાસ એટલે સ્વર્ગના દરવાજાની આવી ... ૧૪૪
- ૧૫૧-જ્ઞાન અને ભક્તિવિનાનો વિશ્વાસ તે મુલેલો વિશ્વાસ છે. ૧૪૫
- ૧૫૨-હલુમાને રામને કહ્યું કે મારું સુખ તો તમારી ઇચ્છાને આધીન થવામાં છે. ... ૧૪૫
- ૧૫૩-પાપીઓમાં મોટા ગણવાથી કુસાતું નહિ. ... ૧૪૬
- ૧૫૪-શાસ્ત્રનું જ્ઞાન મેળવવું અને ધર્મનાં રૂઢાં કામો કરવાં, એ આપણા વિશ્વાસની સામિતી છે. ... ૧૪૭
- ૧૫૫-કરુણ જગતવાને ખાતર કોઈવાર ઇશ્વરજનન મૂકી દેવું પડે તે પણ એક જાતનું તપ છે. ... ૧૪૮
- ૧૫૬-દોરતોના દોષ જોવાતા નથી ને તેના કેટલાક બા પણ ખમવા પડે છે; ત્યારે જે ખરા ભક્ત હોય તે પ્રભુના દોષ કેમ જુએ અને પ્રભુના બા ખમવાની આનાકાની કેમ કરે? ... ૧૪૯
- ૧૫૭-પ્રભુ જે કરે છે તે સારું જ કરે છે; પણ તેનો બેદ નહિ સમજવાથી તે કડવું લાગે છે. ... ૧૫૦
- ૧૫૮-ભક્તિનો બદલો માગવો, એ પ્રભુની પરીક્ષા લેવા જેવું છે. ૧૫૧
- ૧૫૯-આંધળાએ દેખતાને આધારે રહેતું જોઈએ, તેમ આપણે પણ આપણી દોરી પ્રભુના હાથમાં સોંપવી જોઈએ.... ૧૫૨
- ૧૬૦-ભક્તિનો પાયો વાળ કરતાં પણ વધારે બારીક તાર ઉપર છે; એ બારીક તાર તે વિશ્વાસ છે. ... ૧૫૩
- ૧૬૧-બાળકો માગે તે બધું કંઈ આપ આપે નહિ, પણ જે આપવા જેવું હોય તેજ આપે; તેમજ પ્રભુ પણ જે ચોગ્ય હોય તેજ આપણને આપે છે. ... ૧૫૪
- ૧૬૨-પ્રભુને આપણી ઇચ્છાઓ સોંપી દઈએ નહિ. ત્યાંસુધી કંઈ પણ આપ્યું કહેવાય નહિ... ... ૧૫૫
- ૧૬૩-એસડ આપ પણ કરી પાળે નહિ તેનો રોગ જાય નહિ; તેમજ જે ધર્મને જાણે પણ પાળે નહિ, તેનો ઉદાર થાય નહિ. ૧૫૬
- ૧૬૪-રૂપતે રાજાના કાચલ જાણુવા જોઈએ તેમ માણસોએ પ્રભુ-ના કાચલ જાણુવા જોઈએ.... ... ૧૫૭

- ૧૧૫-બીજાએને લાભ આપવા સારૂ બજન ઊડવું, એ પણ
એક જાતનું તપ છે. ... ૧૫૮
- ૧૧૬-આપણી બહારની ધામધુમો બહુ મોટી છે, પણ અંતર
બિંબાએણું નથી એ શું કામનું? ... ૧૫૯
- ૧૧૭-માણસોથી બીવાને બદલે પ્રભુથી બીતા શીખો... ૧૬૦
- ૧૧૮-જ્ઞાન એ બીજ છે ને બકિત તે ઝાડ છે. ... ૧૬૧
- ૧૧૯-સાચા બકતોને નામે ટાંગીઆ ફાવી જાય તેથી દુનિયામાં
સાચા બકતોજ નથી, એમ ન સમજવું. ... ૧૬૨
- ૧૨૦-પ્રભુની કૃપા આપણને કેમ નથી મળતી? સંકાસના જોડેલો
પણ વખત પ્રભુના ધ્યાનમાં કર્યા ગાળીએ છીએ? ... ૧૬૩
- ૧૨૧-કવિએનો વિવાદ; ખરું અમૃત બકિતમાં છે. ... ૧૬૪
- ૧૨૨-સત્સંગમાં જવાથી અંતરના દોષો સમજાય છે; તેથી પાપથી
બચી શકાય છે. ... ૧૬૭
- ૧૨૩-આપણે આપણી કિંમત સમજી શકીએ માટે સત્સંગમાં
જવાની જરૂર છે... ૧૬૮
- ૧૨૪-પેટે પાટા બાંધવાથી લૂખ ખરી શકે પણ ખરી તૃપ્તિ
માય નહિ; તેમજ બકિતવિનાના લૂખા ચાનથી પણ ખરી
શાંતિ મળી શકે નહિ. ... ૧૬૯
- ૧૨૫-ફૂવામાં હોય તેવુંજ હવેડામાં આવે, તેમ જેવું ચુરમાં હોય
તેવુંજ સિંચમાં આવે; માટે ઉત્તમમાં ઉત્તમ ચુરને પસંદ કરો. ૧૭૦
- ૧૨૬-થોડાક શેગ મટાડવા બદલ દરદીએ વેદને બધું આપી દીધું;
ત્યારે પ્રભુએ આપણને બધું આપ્યું છે, તેને માટે તો
આપણે કેટલું બધું કરવું જોઈએ? ... ૧૭૧
- ૧૨૭-માણસના તથ્ય દોસ્ત:-ધન, કુટુંબ ને ધર્મ. ... ૧૭૨
- ૧૨૮-સોની જેમ સોનાની રજકણોને સાચવે છે, તેમ બકતોએ
પણ પળને સાચવવી જોઈએ. ... ૧૭૪
- ૧૨૯-ચિત્તારાની પીંછીથી એમ ન કહેવાય કે આ ચિત્ર મેંજ
બનાવ્યું; તેમજ માણસો પણ પ્રભુનાં હથિયારમાત્ર હોવાથી
તેમણે કર્તાપણાનું અભિમાન કરવું ધટે નહિ... ૧૭૬
- ૧૮૦-દુનિયાદારીમાં બહુ ફસાઈ રહેવાથીજ હાથરૂપા આપણી
પાસે જતાં તેનો લાભ આપણે લઈ શકતા નથી. ... ૧૭૭
- ૧૮૧-પાપ કાપવા સારૂજ આપણાપર દુઃખો આવે છે. ... ૧૭૮
- ૧૮૨-ગામના દિત્તમાટેજ તેને ગોવાળ લાકડી મારે છે, તેમ
આપણા કલ્યાણ માટેજ પ્રભુ દુઃખ મોકલે છે.... ૧૭૯
- ૧૮૩-કાળાં વાઢળ આવ્યા પછી વરસાદ આવે છે, તેમ દુઃખ
પછી સુખ પણ આવે છેજ. ... ૧૮૦
- ૧૮૪-નવાં પાંદડાં આવવા સારૂ જૂનાં પાંદડાં ખરી જાય છે,
તેમ વધારે સુખ મળવા સારૂ થોડાં સુખ જતાં રહે છે. ૧૮૧

- ૧૮૫-ધણીના કામમાં નોકરથી બોલાય નહિ, તેમ પ્રભુની ઇચ્છા
મુજબ રહેવામાં આપણે દિલગીર ન થવું જોઈએ. ... ૧૮૧
- ૧૮૬-દુઃખની દરકાર રાખે તે બહત શેના ? ... ૧૮૨
- ૧૮૭-દુઃખ એ આપણી પરીક્ષા છે. ... ૧૮૩
- ૧૮૮-સુખને અર્થે દુઃખ ખમવામાં પણ મઝા છે. ... ૧૮૩
- ૧૮૯-માણી કારણવિના ડાંખણી પણ કાપતો નથી તો કૃપાળુ
પ્રભુ આપણને કારણવિના કેમ દુઃખ થવા દે ? ... ૧૮૪
- ૧૯૦-આ દુનિયામાં દુઃખ તો ભોગવવાંજ પડશે. પછી મને તો
તે દસીને ભોગવો ને મને તો રડીને ભોગવો. ... ૧૮૫
- ૧૯૧-પ્રભુના હુકમથીજ દુઃખ આવે છે, માટે તે ભોગવવાંજ પડશે. ૧૮૬
- ૧૯૨-ખાતર સારા ખેતરમાંજ નખાય છે તેમ પ્રભુના વહાલા
હોય તેનેજ દુઃખ પડે છે. ... ૧૮૭
- ૧૯૩-ફલ ટટે તોજ દેવ ઉપર ચડે, તેમ માણસો દુઃખ ખમે તોજ
પ્રભુને પામી શકે છે. ... ૧૮૮
- ૧૯૪-અનંત કાળના મોક્ષસુખ માટે દુનિયાનાં થોડાં દુઃખ ભોગવી લેવાં
એ તો યજ્ઞીનું સંકટ સોયથી પતાવી દેવા જેવું છે. ૧૮૯
- ૧૯૫-પાપની શિક્ષારૂપ દુઃખ ભોગવી લેવાથી પાપ કપાઈ જઈને
પ્રભુની ક્યા જલદી ઉતરે છે. ... ૧૯૦
- ૧૯૬-ફૂતરો અમનપરો હોય ત્યાંસુધીજ તેને પાંખવો પડે છે, તેમ
આપણામાં પાપ હોય ત્યાંસુધીજ દુઃખ રહે છે. ... ૧૯૦
- ૧૯૭-વૈદ પણ બનતાં સુધી કડવી દવા નથી આપતો ત્યારે આનં-
દસ્વરૂપ પ્રભુ વિનાકારણ દુઃખ કેમ આપશે ? ... ૧૯૦
- ૧૯૮-અકિતનો બદલો ઈચ્છવો એ પ્રભુ ઉપર અવિશ્વાસ કરવા
જેવું છે. ... ૧૯૧
- ૧૯૯-ઝાડની નીચે પણ જાયા ને ફળ મળે છે, તો પ્રભુને આશરે
રહેવાથી કેટલું બધું મળશે ? ... ૧૯૨
- ૨૦૦-ઈચ્છાએને રોકવી, એ તપ છે. ... ૧૯૩
- ૨૦૧-હોકરો બાપનું અપમાન કરે એ કેવું ખરાબ ? ત્યારે આ-
પણે જમત્પિતાનું અપમાન કરીએ છીએ તેનું શું ? ... ૧૯૪
- ૨૦૨-ખીજને શિખામણ આપવી એમાં મોટી વાત નથી, પણ
તે પ્રમાણે પોતે વર્તવું એમાંજ ખુબી છે. ... ૧૯૫
- ૨૦૩-પોતાનાં લક્ષણ સુધાર્યા વિના ગુરુ બની બેસવું એ અગા-
ઉથી નરકની દીક્રીટ લઈ રાખવા જેવું છે. ... ૧૯૬
- ૨૦૪-દુનિયામાં સૌ મૂરખો કરતાં પાપી વધારે મોટો મૂરખ છે,
કારણ કે તે પ્રભુની સામે થાય છે. ... ૧૯૮
- ૨૦૫-હોકરોએ બાવાનું લીધા વિના માનો છોડા છોડે નહિ,
તેમ ઇચ્છેલી વસ્તુ મળતાં સુધી પ્રભુનો છોડા ન છોડા. ૧૯૮
- ૨૦૬-જૂખ ભાગ્યા વિના સાફ બાવાનું પણ ગમે નહિ, તેમ પાપી-

- જોને મોક્ષની વાતો પણ મમતી નથી. ... ૧૯૯
- ૨૦૭-રાજનું અપમાન કરવાથી સત્યાનાથ થઈ જાય છે, ત્યારે
ધર્મનું અપમાન કરવાથી કેવી બચાવ ખરાબી થશે ? ... ૨૦૧
- ૨૦૮-કેવો જોડાઓ પછી આરં પાણી નીકળે તો ફેટલી દિલગીરી
થાય ? તેમજ પ્રભુએ આપણને ધર્મ કરવા મોકલેલા છતાં
પાપ કરીએ તો તેથી પ્રભુ બહુ દિલગીર થાય છે. ... ૨૦૨
- ૨૦૯-આપણા બીજા જેવાં પાપ પણ ધર્મરાગના ઇન્સાફ વખતે
ઝાડ જેવાં થઈ પડશે. ... ૨૦૩
- ૨૧૦-પાપીઓનાં સારાં કર્મો ફાકેટ જતાં નથી, પણ બકતોનાં
સારાં કામ કરતાં તેની કિંમત ઘણી જોઈએ હોય છે. ... ૨૦૩
- ૨૧૧-ઝેરની પેટે પાપ પણ નાતું હોય છતાં અંતરમાં શાંતિ
રહેવા દે નહિ. ... ૨૦૫
- ૨૧૨-પ્રભુની વાતો છોડીને બ્યવહારની કુશલીમાં પડ્યું રહેતું, તે
મિષ્ટાન્ન મૂકીને માટી ખાવા જેવું છે. ... ૨૦૬
- ૨૧૩-સ્વર્ગની ટીકીટ સળંગજ મળે છે; થોડા દિવસ વેશ્યા બનીને
પછી કાંઈ સતી થવાય નહિ. ... ૨૦૭
- ૨૧૪-ખાડાનાં પાણીને પાડા ડોળી નાખે છે, તેમ ધર્મનું જ્ઞાન ન
હોય તો પરધર્મીઓ શંકાશીલ બનાવે છે. ... ૨૦૮
- ૨૧૫-ગુરુની ફરજ માટે સડેલા ફૂતરો ને રામની વાત ... ૨૦૯
- ૨૧૬-થોડું સુખ ચતાં પણ આપણે બાઈનધીને જૂલી જઈએ
છીએ, પણ પ્રભુ પોતાના અનંત સુખની વચ્ચે પણ આપણ-
ને જૂલતો નથી. ... ૨૧૦
- ૨૧૭-ધર્મ બીજાઓને ન બતાવવો, એ મોટો અપરાધ છે; માટે
બકતોએ ધર્મનો ઉપદેશ આપવો જોઈએ. ... ૨૧૧
- ૨૧૮-હાથને આગ કે ફૂવામાંથી બચાવવું, એ જેમ ધર્મનું કામ છે,
તેમ ધર્મનો ઉપદેશ કરવો એ પણ પ્રભુનું વહાલું કામ છે. ૨૧૧
- ૨૧૯-ધર્મના ગુણોનો પાર આવે નહિ. ... ૨૧૩
- ૨૨૦-પૈસાથી આત્માની શાંતિ મેળવી શકાતી નથી.... ૨૧૪
- ૨૨૧-પ્રભુ જે કરે છે તે ઠીકજ છે, એવો વિશ્વાસ રાખો. ... ૨૧૫
- ૨૨૨-ઠડીઓ નહીની વચમાં બળી મુઓ ! એ વાતનો મરમ
અનુભવીવિના કોણ બતાવે ? ... ૨૧૬
- ૨૨૩-આપણાં મને તેવાં સારાં કામો પણ પ્રભુનાં કામની પાસે
કશી ગિસાતમાં નથી. ... ૨૧૭
- ૨૨૪-સોનાની ખાણ આપણા ધરમાં છતાં પણ તે આપણે બળજબત
નથી; એ ખાણ તે આપણાં ધર્મશાઓ છે. ... ૨૧૮
- ૨૨૫-મરેલા ઘડમાં જેમ બીજા વસ્તુ રહી શકે નહિ, તેમ જે
હૃદયમાં પાપ ભરેલું હોય તેમાં ધર્મરીયાન રહી શકતું નથી. ૨૨૦
- ૨૨૬-વાદરાં જેમ હીરાની કિંમત સમજી શકે નહિ, તેમ પાપીઓ

- ઘાનની કિંમત સમજી શકે નહિ. ... ૨૨૧
- ૨૨૭-પ્રભુની મોટી શિક્ષાની પાપીઓને ખબર નથી, માટે તેઓ પાપ કરે છે. ... ૨૨૨
- ૨૨૮-ઘાન હોય પણ આચરણ સારાં હોય નહિ, તેવા યુરુઓ આંધળાના હાથમાં ફાનસ જેવા છે. ... ૨૨૩
- ૨૨૯-“ દેનેકા ટુંકડા બસા, લેનેકા હર નામ ” ... ૨૨૪
- ૨૩૦-આપણી પ્રાર્થનાઓ કેમ સફળ થતી નથી. ?... ૨૨૫
- ૨૩૧-પ્રભુ આપણું કલ્યાણ થાય એવીજ ધીમે આપે છે. ... ૨૨૬
- ૨૩૨-માણસપ્રત્યેની માગણી પણ વ્યર્થ જતી નથી, ત્યારે ઈશ્વર-પ્રત્યેની પ્રાર્થનાઓ કેમ વ્યર્થ જશે ? ... ૨૨૮
- ૨૩૩-તાણું ખોલવા માટે આવીવાળાની જરૂર છે, તેમ આપણા અંતરનાં તાળાં ખોલવા માટે સફળરૂપી જરૂર છે. ... ૨૩૦
- ૨૩૪-પરમાર્થને ખાતર દુઃખ ખમવાં, એ તો દેવ પૂજવા બરાબર છે... ૨૩૧
- ૨૩૫-સાધુઓ પ્રભુ પાસે કેવાં દુઃખ માગે છે ? ... ૨૩૨
- ૨૩૬-એવી તે દુઃખમાં શી ખુબી છે કે સતો ખાસ આહીને પ્રભુ પાસે દુઃખ માગે છે ? ... ૨૩૩
- ૨૩૭-મને તો જરાવાર દુઃખ ખમી લો ને મને તો સ્વર્ગ છોડી દો. ૨૩૪
- ૨૩૮-દુઃખમાં પણ પ્રભુનો કાંઈક રૂડો હેતુ છે, એવો વિશ્વાસ રાખો. ૨૩૫
- ૨૩૯-વધારે સુખ આપવા સારૂં પ્રભુ આપણને થોડું દુઃખ આપે છે... ૨૩૬
- ૨૪૦-દુઃખોની સામે થવાથી વળવાનું નથી પણ તેને શાંતિથી ભોગવી લેવામાંજ મઝા છે ... ૨૩૬
- ૨૪૧-આપણે પ્રભુના સિપાઈ છીએ, માટે પ્રભુની ઇચ્છા મુજબ ચાલવું જોઈએ. ... ૨૩૭
- ૨૪૨-પાણી જેવા વાસણમાં બરાબ તેવો આકાર પકડે છે, તેમજ આપણને પણ પ્રભુ જે સ્થિતિમાં રાખે તે સ્થિતિને અનુસરવું થઈ જવું જોઈએ. ... ૨૩૮
- ૨૪૩-તમારે સ્વર્ગમાં જવું ન પડે પણ સ્વર્ગ તમારી પાસે આવે તેટલા માટે બગવદ્ધર્મીઓને આધીન થાઓ. ... ૨૩૯
- ૨૪૪-દુઃખને આનંદના રૂપમાં ફેરવી નાખવાનો ઉપાય શું ? બગવદ્ધર્મીઓને આધીન થવું તે. ... ૨૪૦
- ૨૪૫-પ્રભુ જેમ કળ ફેરવે તેમ આપણે ચાલવું જોઈએ. ... ૨૪૦
- ૨૪૬-એલાડીએ માલેક જે વેષ આપે તે સરસ રીતે બજાવવો જોઈએ, તેમ પ્રભુ જેમ રાખે તેમ આનંદથી રહેવું જોઈએ. ૨૪૧
- ૨૪૭-માણસો બોલે એટલું પાળી શકતાં નથી, પણ તેથી સત્સંગ છોડી દેવાની જરૂર નથી. ... ૨૪૨
- ૨૪૮-ધાવણાં બાજકની માતાને સારા ખોરાકની જરૂર છે; તેમ યુરુઓને પણ ઉત્તમ ઘાનની જરૂર છે. ... ૨૪૩

- ૨૪૬—શુરની જરૂરીઆતવિશે ... ૨૪૪
- ૨૫૦—પાખાલીએ પાણીનો ઝરો મેળવી રાખવો જોઈએ, તેમ ધર્મ-
શુરોએ ધર્મરીક્ષાન મેળવવું જોઈએ. ... ૨૪૫
- ૨૫૧—ધોખી પોતે મેલો રહેતો હોય પણ તે બીજાં જોનાં કપડાં
સાફ કરે છે; તેમ શુર નયના હોય, તોપણ બીજાં જોને
કાંઈક ફાયદો કરી શકે છે ... ૨૪૫
- ૨૫૨—ફવામાં હોય તો હવાડામાં આવે. ... ૨૪૬
- ૨૫૩—પ્રભુએ આપણને જીભ ટુંકી આપી ને હાથ લાંબા આપ્યા
તેનું કારણ શું ? ... ૨૪૭
- ૨૫૪—આપણું મન બટકે તો પ્રભુ વટકે. ... ૨૪૮
- ૨૫૫—કાચના કકડાને હીરો સમજનાર તથા સાચા હીરાને ગધિડાને
પગે બાંધનારની વાત ... ૨૫૦
- ૨૫૬—શાએનો પાર પામી શકાય નહિ, માટે તેમાંથી તમારાથી બને
જેટલું તત્ત્વ લઇ લો. ... ૨૫૧
- ૨૫૭—પાપથી બચવા માટે હમેશાં પ્રભુને યાદ કરતા રહો. ... ૨૫૩
- ૨૫૮—કમળનાં પાંદડાંને પાણી છાગતું નથી, તેમ બકતને જગતનો
મોહ વળગતો નથી. ... ૨૫૩
- ૨૫૯—ભક્તિમાં લાગુ રહો, ફળની ઉતાવળ ન કરો. ... ૨૫૪
- ૨૬૦—હું યાનીનો શુર છું પણ અયાનીનો તો હાસ છું. ... ૨૫૫
- ૨૬૧—મોટાઇ વૈઠવો ભોગવવામાં નથી પણ ધર્મ પાળવામાં છે. ૨૫૬
- ૨૬૨—દુઃખમાં પણ પ્રભુને જૂલે નહિ તેજ ખરા બકતો છે. ... ૨૫૭
- ૨૬૩—માદળિયામાં પ્રભુનું નામ હોય તેમાં કાંઈ વળે નહિ; તે તો
હૃદયમાં હોવું જોઈએ. ... ૨૫૮
- ૨૬૪—અનંત દયાને માટે પ્રભુનો પ્રથમ ઉપકાર માનીને પછીજ
વધારે કૃપા માગો. ... ૨૫૯
- ૨૬૫—ધર્મનો સાર—જીવમાં દયા ને નામમાં ભક્તિ ... ૨૬૨
- ૨૬૬—તમારી હલકી ધમ્માજ્યો પાર પાડવા સારૂ અમૂલ્ય ભક્તિને
વેચી ન નાખો. ... ૨૬૩
- ૨૬૭—સારા ઉપદેશની અસર બ્યર્થ જતી નથી. ... ૨૬૪
- ૨૬૮—આપણી ફતેહ કેમ ચાય ? ધર્મની તરવાર ને પરમાર્થની
દેગ ચલાવતા રહો. ... ૨૬૫
- ૨૬૯—જેના હૃદયમાં ભગવદ્દેવતા બરાબ જાય તેને ધર ખોળેલું
ખટકતું નથી. ... ૨૬૫
- ૨૭૦—માયાને જીત્યા વિના પ્રભુને જોળખી શકાય નહિ અને
ભક્તિવિના માયાને જીતી શકાય નહિ. ... ૨૬૭
- ૨૭૧—શાન અને વૈરાગ્ય ભક્તિના પુત્ર હોવાથી તમારામાં ખરી
ભક્તિ હશે તો તે પણ તમારી પાસે આવશેજ. ... ૨૬૮
- ૨૭૨—શાન અને વૈરાગ્ય તે ભક્તિની આગ છે; માટે જો વિનાની

- બકિત તે આધણી બકિત છે. ... ૨૬૬
- ૨૭૩-બગવદ્ગ્યાનેશ હૃદયમાં ન બરાય ત્યાસુધીજ બહારની ક્રિયાઓની જરૂર છે. તે હૃદયમાં જન્મી ગયા પછી એ ક્રિયાઓની જરૂર નથી. ... ૨૭૦
- ૨૭૪-જેમ તુ બહુ પાણીમાં ડૂબે નહિ, તેમ બકત અને બકિત કાંઈ દુનિયામાં છુપાં રહે નહિ. ... ૨૭૨
- ૨૭૫-ભાષાઓના વાંધાસાર કાંઈ બાપને ત્યજી દેવાય નહિ; તેમ બહારના ઝગડાઓ સાર કાંઈ પ્રભુને છોડી દેવાય નહિ. ... ૨૭૪
- ૨૭૬-જે ડૂબકી મારે તેને જેમ મોતી મળે છે, તેમ બકિતમાં જે મમ્મા રહે તે પ્રભુને પામે છે. ... ૨૭૬
- ૨૭૭-માયા ગમે એટલી વધે તોપણ બકિતવિના સંતોષ થતો નથી... ૨૭૮
- ૨૭૮-મામાને ત્યજી દેવાની નહિ પણ પ્રભુ તરફ વાળવાની તજવીજ કરો. ... ૨૭૯
- ૨૭૯-પ્રભુ પાસે કરેલી પ્રાર્થના વ્યર્થ જતી નથી, પણ તેની તરફથી મળતી અસૌક્રિક પુણી આપણે સમજતા નથી માટેજ બડા બડા કરીએ છીએ. ... ૨૭૯
- ૨૮૦-અર્ધીની મોટાઈ કાંઈ સ્વર્ગમાં કામ નહિ બાવે. ... ૨૮૧
- ૨૮૧-પડિતાઈના ઝગડામાંજ ફસી પડાય અને અંતર ખાલી રહી જાય, એમ થવા હતા નહિ. ... ૨૮૨
- ૨૮૨-ધર્મસંબંધી કાંઈ પણ ખોટો ખ્યાલ મગજમાં ન ફસી જાય એ સંભાળજો. ... ૨૮૩
- ૨૮૩-ધોવા આણેલાં કપડાં પહેરીને કાંઈ ધોળી મોટા માથુસ બની શકતો નથી, તેમજ પડિતાઈ માટે ગોખી રાખેલા વિચારો કાંઈ સ્વર્ગ અપાવતા નથી. ... ૨૮૫
- ૨૮૪-મોજ ઉઠાવતી વખત બહુ મઝા પડે છે; પણ દિસાખ ચૂકાવતી વખત તેની ખબર પડશે. ... ૨૮૬
- ૨૮૫-લગડાં ને ધરેણું બચાવવા સાર તમારા આત્માને ડૂબવા હતા નહિ. ... ૨૮૭
- ૨૮૬-બકતોમાં પણ ટોળીઓ તો બળશેજ, પણ તેઓ ઝોળખાઈ આવ્યા વિના રહેશે નહિ. ... ૨૮૮
- ૨૮૭-ઉપદેશકો કરતાં હરિજનોમાં વધારે જ્ઞાન હોય છે. ... ૨૮૯
- ૨૮૮-કથાકારો અને બકતોના જ્ઞાનમાં ભેદ... ... ૨૯૦
- ૨૮૯-ચોગ્ય અધિકારી હોય તેનેજ ઉપદેશ કરવો. ... ૨૯૧
- ૨૯૦-દુઃખને વખતે હરિજનોની પ્રભુ સંભાળ લે છે. ... ૨૯૩
- ૨૯૧-વખત આવ્યે પ્રભુને ખાતર આપી દુનિયા મૂકી દેવી પડે તો તેમાં કાંઈ પણ મોટી વાત નથી. ... ૨૯૪
- ૨૯૨-જૂનાં પાપો અને કુટેવો છોડ્યા વિના ખરી બકિત થઈ શકતી નથી. ... ૨૯૬

- ૨૯૩-પ્રભુને ખાતર સાધુઓને અને ભક્તોને તેમની ચોખ્ખતા પ્રમાણે માન આપો. ... ૨૯૬
- ૨૯૪-નકશામાં વિલાયત જોવાથી કાંઈ વિલાયતનો અનુભવ થાય નહિ; તેમજ માત્ર શાસ્ત્ર વાંચી ગયાથી ધર્મના નિયમો પાળ્યા વિના કાંઈ ઉદ્ધાર થાય નહિ. ... ૨૯૮
- ૨૯૫-અકિતની ટેકરી ને માયાનો બગિચો. ... ૩૦૦
- ૨૯૬-ગામમાં રાજ્ય આવવાનો હોય તો કેટલી બધી સફાઈ રાખવી પડે છે ? ત્યારે પ્રભુને હૃદયમાં લાવવા માટે કેટલું બધું પવિત્ર થવું જોઈએ ! એ વિચાર તો કરો. ... ૩૦૧
- ૨૯૭-અકિતનાં બે અંગ-એક પ્રભુ તરફની ફરજ અને બીજી દુનિયા તરફની ફરજ. ... ૩૦૪
- ૨૯૮-બે પાંખવિના પંખી ઉડી શકે નહિ, તેમજ એકઅંગી ભક્તિથી કાંઈ ઉદ્ધાર થાય નહિ. ... ૩૦૬
- ૨૯૯-આપણી સામગ્રી પ્રભુ ક્યારે અંગીકાર કરશે ? ... ૩૦૮
- ૩૦૦-દુનિયામાં ભક્ત બહુ થોડા છે, તેથી કાંઈ ભક્તિને ખોટી કહેવાય નહિ. ... ૩૧૨
- ૩૦૧-દુનિયામાં દાંગી ઘણા હોય છે; કાંઈ ભક્તો ઘણા હોય નહિ. ૩૧૩
- ૩૦૨-પોતાના ઘરમાં આગ લાગતાં એક નાનો છોકરો બીજાં છોકરાઓને તેની મજા દેખાડવા તેડી લાવેા, તેમ આપણે પણ આપણી જીંદગીને મોજમજામાં બળી જતી જોઈને રાજી થઈએ છીએ. ... ૩૧૪
- ૩૦૩-કોઈ પણ માણસે એમ ન ધારવું કે હું પાપી નથી. ... ૩૧૫
- ૩૦૪-પ્રભુમાં વિશ્વાસ રાખશો તો પ્રભુ દયા કરશેજ. ... ૩૧૭
- ૩૦૫-પાપ કરવું એ બહુ સહેલું છે; માટે પાપથી બચવાની બહુજ કોશીશ કરો. ... ૩૧૮
- ૩૦૬-પાપીઓ કોઈક દિવસ પણ રૂડા થશે, એવી ઇચ્છાથી પ્રભુ તેમને તરતજ શિક્ષા કરતો નથી. ... ૩૧૯
- ૩૦૭-પ્રભુની દયાનો માણસ ઉભટો ઉપયોગ કરે છે. ... ૩૨૦
- ૩૦૮-શિષ્યોના પગ ધુએ એવી જેનામાં નમ્રતા હોય તે યુરુ થવાને લાયક છે. ... ૩૨૧
- ૩૦૯-ખીજાનું બહું કરતાં, સાથે પોતાનું પણ બહું થઈ જાય છે. ૩૨૧
- ૩૧૦-પ્રભુ કહે છે કે આખી દુનિયા તમારે માટે છે. માત્ર એક પાપને છાડીને બીજું ગમે તે કરો. ... ૩૨૨
- ૩૧૧-આવો અવસર કાંઈ ફરી ફરી આવવાનો નથી માટે ચેતો ચેતો. ૩૨૪
- ૩૧૨-અકિતની સાથે ચોગક્ષેત્રનું દાંકણ પણ પ્રભુ આપશેજ ... ૩૨૫
- ૩૧૩-અકિતનો જવાબ મળતાં વાર લાગે ત્યારે જાણવું કે પ્રભુ કાંઈક આપણું વધારે કલ્યાણ કરવાનો છે. ... ૩૨૫

- ૩૧૪-ખચ્ચાના કાલા કાલા જોલની પેટે પ્રભુને પશુ આપણી પ્રાર્થ-
નાઓ વહાલી લાગે છે. ... ૩૨૬
- ૩૧૫-કુશિયારીનો આપણે કેવો જોડો ઉપયોગ કરીએ છીએ ? ... ૩૨૭
- ૩૧૬-લોકોની પેટે ગુરુઓએ પશુ પોતાના ધંધાની તાલીમ લેવી જોઈએ. ૩૨૯
- ૩૧૭-પ્રભુ તો દર પળે મદદ કરવાને તૈયાર છે, પશુ આપણા
પુરુષાર્થનીજ આમી છે. ... ૩૩૧
- ૩૧૮-અકત થયા પછી લોક રખાય નહિ. ... ૩૩૨
- ૩૧૯-જે કાલની ફીકર કરે તે ખરા બકતો નથી. ... ૩૩૩
- ૩૨૦-ખરા બકતો ગમે તેવી સ્થિતિમાં પશુ આનંદમાંજ રહે છે. ૩૩૫
- ૩૨૧-મનમાં હલકી ઇચ્છાઓ રાખીને સમાધિ ચકાવે તોપણ
કંઈ વળવાનું નથી. ... ૩૩૭
- ૩૨૨-સાચા સંતના લક્ષણ... ૩૪૨
- ૩૨૩-જ્ઞાનસુધી પ્રભુને આપણી ઇચ્છાઓ ન આપીએ ત્યાંસુધી કંઈ
પશુ આપણું કહેવાય નહિ. ... ૩૪૪
- ૩૨૪-માણસની કિંમત સમજવા માટે ત્રણ પુતળીની વાત..... ૩૪૫
- ૩૨૫-ખાંચામાં બરાબ ગળેલું ગાડાનું પેડું મોઢાની વાતોથી નહિ,
પશુ ટેકા આપવાથીજ નીકળશે. ... ૩૪૮

स्वर्गनुं विमान

૧-ખીજને નિમકહરામ સમજનાર પોતેજ ઘણી વાર પ્રભુનો મોટો નિમકહરામ હોય છે.

એક શેઠ ગાડીમાં બેસીને ફરવા જતો હતો, તેને રસ્તામાં તેની પીછાનવાળો એક સાધુ મળ્યો. સાધુએ પૂછ્યું કે શેઠ કેમ છે ? શેઠે કહ્યું કે આ ઘોડાની પંચાતીમાં છું. એ ઘોડા ઉપર બહુ રૂપિયા ખર્ચ્યા પણ તે સુધરતો નથી. એ ઘોડાને બહુ ખવરાવું છું, બહુ ફેરવું છું, તેને ઘિખવવા માટે ઉસ્તાદ કૌશલ્યેન રાખેલો છે, પણ એની ચાલ સુધરતી નથી. એ તો માથે પડ્યો. શેઠની એ વાત સાંભળી તે સાધુએ કહ્યું કે, પ્રભુને પણ તમારા જેવુંજ દુઃખ છે. શેઠે પૂછ્યું, પ્રભુને અમારા જેવું શું દુઃખ છે ? સાધુએ કહ્યું, તમે જેમ ઘોડાને ખૂબ ખવરાવો પીવરાવો છો, ને તોપણ તે સરખો ચાલતો નથી, તેમજ પ્રભુ તમોને ઘણું જ્ઞાન આપે છે, બહુ વૈભવ આપે છે, ઘણું સુખ આપે છે, અને તમોને સુધરવાની બહુ તક આપે છે. સારા સારા મહાત્માઓ ને બ્રહ્માને શિક્ષકતરીકે સત્સંગમાટે તમારી પાસે મોકલે છે, તોપણ તમે તમારી ચાલ સુધારતા નથી. એ પ્રભુને મોટું દુઃખ છે. શેઠ ! તમારો ઘોડો નહિ સુધરે તો ચાલશે; પણ તમે નહિ સુધરો તો ચાલી શકવાનું નથી. માટે તમારા ઘોડાને સરખો ચલાવવાની મહેનત ને ખર્ચ કરો છો, તેટલી મહેનત ને તેટલો ખર્ચ તમારી પોતાની ચાલ સુધારવાને માટે તો કરો.

૨-ભક્ત થવા માટે બહુ જાણવાની જરૂર નથી પણ કાંઈક કરવાની જરૂર છે.

કોઇએક માણસના ઘરમાં રાતે ચોર આવ્યો. ત્યારે તેની બાયડીએ કહ્યું કે, ઘરમાં કાંઈ ખડખડ ભડભડ થાય છે. ધણીએ કહ્યું કે હું સાંભળું છું. બાઈડીએ કહ્યું કે બારી ઉઘડી. ધણીએ કહ્યું કે, હું જોઉં છું. બાઈડીએ કહ્યું કે, પેટીનું તાળું ઉઘડ્યું, તો કહે હું જાણું છું. પછી કહ્યું કે માલ કાઢ્યો, તો કહે હું જાણું છું. ચોર બહાર નીકળે છે, તો કહે હું જાણું છું. ચોર ગયો, તો કહે હું જાણું છું. ત્યારે બાયડીએ કહ્યું કે ધૂળ પડી તમારા જાણવામાં. એ જાણ્યું શું કામનું? જાણ્યા છતાં કાંઈ કર્યું નહિ ને ચોરને માલ લઈ જવા દીધો એ જાણ્યું શા કામનું? એવું જાણ્યા કરતાં તો ન જાણ્યુંજ સાઈ. તેમજ માણસમાં ઠંડાપણુ હોય, ચતુરાઈ હોય, પણ એ તેને કામમાં ન લીધું તો એ શું કામનું? બહુ વાતો કરે, બહુ શાસ્ત્રો બોલે, બહુ તોટધામ કરે, બહુ તીર્થ કરે, અને બહુ આભડછેટ પાળે, પણ એ અંતરના વિકારો ઓછા ન કરે તો એ જ્ઞાન શું કામનું? એમ તો ઉંઢર પણ એકાન્તમાં રહે છે, વાંદરાંઓ ફળફૂલ ખાઈને રહે છે; માછલાંઓ પાણીમાં ભીંજાએલાંજ રહે છે, ગધેડાં પણ રાખમાં ઘોટે છે, અને સાપ પણ ઘર બાંધતા નથી; પણ એથી કાંઈ મોક્ષ થાય નહિ જ્ઞાન અનુભવમાં આવે ત્યારેજ કામનું છે. અનુભવમાં ન આવે ત્યાંસુધીનું જ્ઞાન તે આંપણું જ્ઞાન છે અને ત્યાંસુધીનો વિશ્વાસ તે મુવેલો વિશ્વાસ છે. માટે બાઈઓ ! એવા મુવેલો વિશ્વાસમાં પડી ન રહો.

૩-પણ બહારના ટોળથી નહિ પણ અંતરની શુદ્ધિથી રીજે છે.

લશ્કરી પાયાક પાંદરીને ગામમાં ફરવું, નરમ ગિછાનામાં સૂવું, દોસ્તોને મિજબાનીઓ આપવી, અને બધાં બાનુઓની હાજરી વધારે હોય તેવાં મંડળોમાં બેસીને ગપ્પાં મારવાં, પણ બંદુકનો અવાજ પણ સાંભળવો નહિ; તરવાર સરખી રીતે પકડતાં પણ આવડે નહિ, અને લડાઈનું મેદાન તો સ્વપ્નામાં પણ જોયું ન હોય, એવા લશ્કરી અમલદારોનાં નામ કાંઈ જગતના ઇતિહાસમાં હોય નહિ. જેણે ખરી બહાદુરી કરી હોય, જેણે દુશ્મનોનાં

ભાલાં પોતાની છાતી ઉપર ઝીલ્યાં હોય, જેના ઘાને દુશ્મનો પણ વખાણતા હોય, લડાઈનું મેદાન એજ જેને આનંદનું સ્થાન હોય, દુશ્મનોનું લોહી એજ જેની સમથેરનો શરાબ હોય, દુશ્મનોનાં માથાંની ખાપરી એજ જેનો ખ્યાલો હોય, અને જેણે પોતાનાં માથાં દેશને અર્થે આપ્યાં હોય, તેનાંજ નામ ઇતિહાસમાં હોય છે. તેમજ યાદ રાખજો કે પ્રભુના દરબારમાં પણ માત્ર ટીલાં-ટપકાંવાળાંનાંજ નામ નથી. સોનામાં ગઠેલી સુંદર માળાઓ, સુશોભિત ટીલાંઓ, ભારીક ચંડાપવીત, ગનમોહક પ્રસાદો, લાલલોભનાં દર્શન, વારે વારે નહાતું, છાંટાથી છોવાઈ જતું, અને ઉપર ઉપરથી બહુ બહુ જંગોપાલ તો ઘણુંઓને કરતાં આવડે છે પણ તેથી કાંઈ પ્રભુના દરબારમાં નામ નોંધાય નહિ. એ બધું તો બહારના લશ્કરી પોશાક જેવું છે. જેમ પોશાક એ કાંઈક જૂઠીજ વસ્તુ છે, અને શૂરવીરતા એ કાંઈક જૂઠીજ વસ્તુ છે; તેમ ટીલાંટપકાં એ કાંઈક જૂઠીજ વસ્તુ છે, ને અંતરની ખરી ભક્તિ એ પણ કાંઈક જૂઠીજ વસ્તુ છે, માટે ભાઈઓ! એ બહારના ટોળા ડીમાકમાં ને દાંભિકપણામાંજ ફસાઈ જવાય ને અંતર ખાલી રહી જાય, એમ ન થાય એ સંભાળજો.

૪-હરિને શરણુ થયેલાં સદાય નિર્ભય રહે છે.

એક પાંચ છ વર્ષનો આંધળો છોકરો પોતાના બાપના ખેાળામાં બેઠો હતો. તેને કોઈ અબળણ્યા માણસે તેડી લીધો, પણ તે કાંઈ બોલ્યો નહિ ત્યારે પાસે બેઠેલા બીજા માણસે ત છોકરા ને પૂછ્યું કે, તને તેડ્યો તે માણસને તું ઝોળાળે છે? ત્યારે છોકરાએ કહ્યું કે ના. ત્યારે તે માણસે કહ્યું કે, અબળણ્યા માણસ પાસે તું કેમ ગયો? એ તને ક્યાંઈ લઈ જશે અથવા મારશે તો? ત્યારે તે છોકરાએ કહ્યું કે, મને એ ફિકર નથી, કારણ કે હું મારા બાપના ખેળામાં બેઠો છું, ત્યાંથી તેણે મને તેડ્યો છે એટલે હું તેને નથી ઝોળાળતો પણ મરો બાપ તો તેને ઝોળાળે છે. આવીજ રીતે એ આંધળા છોકરાની પેઠે આપણે પણ આપણા પિતા પ્રભુ ના ખેળામાં બેસી જઈએ તો આપણને પણ કાંઈ ભય રહે નહિ; માટે સર્વ બાવથી, સર્વ મનથી, સર્વ હૃદયથી પ્રભુને આધીન થવાની કોશીશ કરો. એના ચરણમાં પડવાથી ભય ભાગી જાય છે અને આપણે આંધળા છતાં, એટલે અજ્ઞાની છતાં બાપના ખેળા-

માં બેસી જવાથી નિર્ભય થઇ જઇએ છીએ; માટે પૂર્વ પ્રેમથી પ્રભુનું શરણુ ધરો, પ્રભુનું શરણુ ધરો.

૫-માણુસે હમેશાં સત્સંગમાં રહેવાની જરૂર છે.

કુદરતનો એવો કાયદો છે કે જે આપણે સફાઈ ન રાખીએ તો બધી વસ્તુઓ પોતાની મેળેજ ખરાબ થતી જાય છે. વાસણુ-ને જે ન ધસીયે તો કાટ ચડે છે. પુસ્તકો ને કપડાં ન સંભાળી એ તો તેમાં જંતુઓ લાગી જાય છે. ઘરમાંથી ઝાડુ ન કાઢી-એ તો એની મેળેજ કચરા ભરાતો જાય છે. ફવામાંથી પાણી ન કાઢીએ તો તે વાસ મારી જાય છે. ગાયને ઘણા દહાડા સુધી ન દોહીએ તો તે વસુકી જાય છે. ઘોડાને ઘણા દહાડા સુધી ન ફેરવીએ તો તે મસ્તીખોર થઇ જાય છે. અને ફળને ઝાડપરથી વખતસર ન તોડી લઇએ તો એની મેળેજ તૂટી પડીને સડતાં જાય છે; તેમજ આપણા મનને પણ જે ન સંભાળીએ, તો તે સ્વભાવથીજ ખરાબ થતું જાય છે, માટે તેને પ્રભુના નામસ્મરણુ-રૂપી લગામ ચઢાવવી જોઈએ અને ભગવત્સેવાથી તેને ઘસવું જોઈએ. બીજા હલકા વિષયોમાં જઈને મન ખરાબ ન થાય માટે તેને ભક્તિના રસ્તામાં લઇ જઈ, પ્રભુના નામસ્મરણુરૂપી મણિકામાં ઘોઈ દેવું જોઈએ. જે એમ નહિ કરીએ તો આપણું-જ મન આપણને મહા નીચતામાં લઇ જશે, ને તેથી આપણી અધોગતિ થશે. એમ ન થાય માટે ભટકતા મનને ભક્તિમાં જોડી દો, સત્સંગમાં જોડી દો.

૬-પાપનો તુરંતજ નાશ કરવો.

એક ખેતરમાં કેટલાંક માણુસો કામ કરતાં હતાં. તેમાંથી બે માણુસને સાપ કરડયો. જે બેમાંથી એક માણુસે પોતાની આંગળીએ સાપ કરડયો હતો, તે આંગળી કાપી નાખી અને બીજા માણુસે સાપના ડંખવાળો ભાગ એમને એમ રહેવા દીધો. પરિણામ એ થયું કે, જેણે સાપ કરડેલો ભાગ કાપી નાખ્યો તે બચી ગયો અને નહિ કાપ્યું તેના શરીરમાં ઝેર ચડી ગયું, તેથી તે મરી ગયો. એવીજ રીતે મનમાં પાપનો વિચાર થાય તે સાપ કરડવા બરાબર છે. જે એ વિચારને ઢાળીજ દેવામાં આવે, જે

એ પાપનેજ કાપી નાખવામા આવે તો બચી જવાય છે; પણ જો તેને એમનું એમ રાખી મૂકવામાં આવે, તો તેનું ઝેર ફેલાઈ જાય છે, અને અંતે નાશ થાય છે. માટે બાપ્તિસ્મા ! પાપને-દુષ્ટ વિચારને તો તુરતજ મૂળમાંથીજ કાપી નાખજો તોજ બચી શકાશે; નહિ તો બચવાની આશા નથી; કારણ કે કાળોત્તરા નાગના ઝેર કરતાં પણ પાપનું ઝેર હજારો હજારો ખરાબ છે. માટે પાપના જખમથી એનેલા રહેજો, એતેલા રહેજો. એ ઝેરને વધવા દેશો નહિ. એ ઝેર ઉતારવાનો મંત્ર પ્રભુના નામસ્મરણ વિના બીજો એકે નથી, એ યાદ રાખજો.

૭-બહારથી દુકાન બંધ કરીને અંદર પોતાનું કામ-કાજ કરનારાના જેવું બહિતમાં ન કરો.

અગ્યારસ, અમાસ, રવિવાર વિગેરે દિવસે કેટલાક લોકો પોતાની દુકાન બંધ રાખે છે, પણ તેમાં ઘણા લોક માત્ર બહારથીજ ખારણું બંધ રાખે છે, અને અંદર તો પોતાનું કામકાજ કર્યાં કરે છે. રિવાજને ખાતર અથવા ફરજ પડવાથી લોકોને બતાવવાસાથે તેઓ બહારથી દુકાનના દરવાજા બંધ કરે છે, પણ અંદર તો બધું કામકાજ ચાલે છે. કેઈ કાપડની ગડી વાળે છે, કેઈ તાકા ગણે છે, કેઈનામું માંડે છે, અને કેઈ માલ ગોઠવે છે. એમ અંદર તો કામ ચાલતુંજ હોય છે; માત્ર બહારથીજ તેઓ દુકાનનાં ખારણું બંધ કરે છે. આવી રીતે કરવું એ દુકાનોમાં તો કદાચ ચાલી શકશે, પણ આપણા પ્રભુ પાસે ચાલવાનું નથી. દર્શન કરવા માટે મંદિરમાં જઈએ કે ઘરમાં પ્રાર્થના કરવા બેસીએ, ત્યાં એમ ચલાવવું જોઈતું નથી. બહારનો ડાંગ બધો બહિત કરવાનો રાખીએ, ને દર્શન તથા પ્રાર્થના વખતે પણ મનમાં બીજા વિચારો રાખીએ, તો એ પ્રભુને છેતરવા જેવું છે; પણ પ્રભુ કાંઈ એમ છેતરાય તેવો નથી. બહારથી ખારણું બંધ કરીને અંદર કામ કરવાનું દુકાનોમાં પરવડે, પણ મંદિરમાં પ્રભુ પાસે તે પરવડે નહિ. એકાગ્રતાવિના બહિત થાય નહિ. બહારથી બહિતનો ઠાઠમાઠ રાખીને અંદર બીજા વિચારો કરવા, એનું નામ બહિત નથી, પણ ઢાંબિકપણું છે. વ્યવહારમાં એવા ગોટાળા કદાચ નબી શકે, પણ પ્રભુ પાસે તે નબી શકે નહિ; એ સૌ બાઈબલનોએ બરોબર રીતે સમજવું જોઈએ.

પદ

જૂઠા જૂઠી ન ઝાલો માળા-હાં રે જૂઠાં-માળા માળા માળા રે-જૂઠાં
 હાલતાં ને ચાલતાં, મધુકા રે મધે (૨) જમ ધૂતવાના ચાળા રે-જૂઠાં
 જમતમાં ભટતપણું દેખાડે (૨) કરમ કરે છે કાળાં રે-જૂઠાં
 વ્યાસ વલ્લભ કહે જૂઠા જનમના (૨) ખાશો જમના બાલા રે-જૂઠાં

૮-વિશ્વાસ વિનાનું મન એ લંગર વિનાના વહાણ જેવું છે.

આપણે જોઈએ છીએ કે, જે વહાણને લંગર નાખેલું હોય છે તે કેકાણાસર રહી શકે છે. ઝોટલે પવનથી તેને ઉછળાવું પડતું નથી કે ભરતીઝોટથી તેને આગળ પાછળ ઘસડાવું પડતું નથી. તેમજ જે માણસ ઇશ્વરનો આશરો રાખે છે, જે માણસ પ્રભુના વિશ્વાસ-રૂપી લંગર નાખે છે, તેને જૂઠાં જૂઠાં માણસોના જૂઠા જૂઠા વિચારોથી ભટકવું પડતું નથી. તેને કલ્પનાની ભળમાં પડવું પડતું નથી. તેની યુદ્ધિ તેને કગતી નથી, ને તેનું મન તેને ભમાવતું નથી; કારણ કે તેણે વિશ્વાસનું લંગર નાખેલું છે. પણ જેઓ આસ્થાવિનાના છે, ધર્મવિનાના છે, પ્રભુ ઉપરના પ્રેમ વિનાના છે, તેઓ લંગર વગરના વહાણના જેવા છે. તેઓ જન્મ-મરણના ફેરામાં ભટકાય છે ને ઉંચ નીચ ચોનિમાં પડી આગળ પાછળ ગળક્યા કરે છે. એમ ન થાય માટે બાઈઓ ! ભગવદ્-આશરાનું લંગર નાખો.

૯-ખધાં વિના ચાલશે, પણ વિશ્વાસ વિના નહિ ચાલે.

તમે ગરીબ હો ને હાન ન કરી શકો તો ચાલી શકશે, તમે બિમાર હો તેથી તપ ન કરી શકો તો ચાલી શકશે, તમે બહુ જ-જાગી હો તેથી યોગ ન સાધી શકો તો તે ચાલી શકશે, તમને સારા પ્રસંગો ને સારા ગુરુઓ ન મળી શક્યા હોય, તેથી વધારે ઉંડું જ્ઞાન ન મળ્યું હોય તો તે પણ ચાલી શકશે, અને તમે પાપ કર્યાં હોય તો તે પણ કદાચ ચાલી શકશે-તેની પણ ભક્તિથી મારી મળી શકશે, પણ જો તમારામાં વિશ્વાસ ન હોય તો એ ચાલી શકવાનું નથી. તમારું વહાણ બહુ સારી ચીજોથી ભરેલું હોય, પણ જો તેના તળિયામાં કાણું હોય, તો તે ડૂબી ગયા વિના રહેતું નથી. તેમજ તમે ગમે તેવા રૂઢા હો, પણ જો તમારામાં

વિશ્વાસ ન હોય, તો એ વહાણના તળિયામાં ગાળડાં જેવું જ છે અને અવિશ્વાસરૂપી ગાળડું એટલું બધું મોટું છે કે તેને થીંગડાં દઈને ચલાવી લઈ શકાય તેમ નથી. આપણે ઉપરથી ઇમારત બહુ મોટી ને બલકાદાર બાંધીએ અને તેમાં ફેન્સી ફરનીચર ગોઠવીએ, પણ તેનો પાયો વંટોળિયાથી ઊડી જતી રેતી ઉપર બાંધવો એ જેવું કામ છે, તેવું જ વિશ્વાસવિનાનાં બીજાં કામો કરવાં એ પણ છે; કારણ કે વિશ્વાસ એજ ધર્મના પાયો છે. માટે જે કરે તે પૂર્ણ પ્રેમથી ને પૂર્ણ શ્રદ્ધાથી કરે. શ્રદ્ધાવિના ઇશ્વરને બાણી શકાય, ને પ્રસન્ન કરી શકાય એવો બીજો કોઈ પણ રસ્તો નથી; નથીજ. માટે ઇશ્વરી શ્રદ્ધાને આપણા જીવનતું તત્ત્વ બનાવો, તોજ દિલાસો મેળવી શકશો ને તાજ સંસારસાગર તરી શકશો એ નક્કી સમજજો.

૧૦—શોક કરવો એ પ્રભુ સાથે કળયો કરવા જેવું છે.

એક માણસે પોતાના બીજા જોગબાણવાળાને પૂછ્યું કે હમણું કેમ દેખાતા નથી? ત્યારે તેણે કહ્યું કે, હમણું મને સોગ છે, એટલે બહાર નીકળતો નથી. ત્યારે પેલા માણસે કહ્યું કે, તમે તો બહુ કળયાગોર દેખાઓ છો. હજી કળયો છોડતા નથી? એ સાંભળી સોગવાળાએ અજબ ચમને પૂછ્યું કે, આ તમે શું માલો છો? અમે કોની સાથે કળયો કર્યો? ત્યારે પેલા માણસે કહ્યું કે તમે પ્રભુ સાથે કળયા કરો છો. પ્રભુએ તમારું માણસ લીધું તે સારૂ તમે પ્રભુ સાથે વેર રાખો છો. આપણી દિલગીરી અને આ પણા સોગનો અર્થ પ્રભુ સાથે કળયો કર્યા વિના બીજે શો છે? જે પ્રભુનું હવું, તે પ્રભુએ લીધું તેમાં શોક શાનો? ખરી દિલગીરી તો એનું નામ છે કે, જેમ મરનાર મરી ગયું તેમ આપણે પણ મોડાવડેલું મરી જવું છે. માટે આપણું મોત સુધારી લેવું; ને ખરી ફરજ તો એજ છે કે, મરનારની પછવાડે આપણા સ્નેહ અને આપણી સ્થિતિ પ્રમાણે રૂંડાં કામો કરવાં, કે જે તેને પ્રભુ પાસે મદદગાર થાય અને આપણને ફરજ બજાવ્યાનો દિલાસો મળે. ઘરમાં ભરાઈ રહેવું ને દેવદર્શનથી તથા ભગવત સેવાથી—એટલે કે રૂંડાં કામોમાં ભાગ લેવાથી અલગ રહેવું, એનું નામ કાંઈ સોગ નથી, પણ પ્રભુ સાથે વેર બાંધવા બરોબર છે, એ સૌ લોકોએ બરોબર યાદ રાખવું જોઈએ.

૧૧-પ્રભુને દયા ગમે છે; ઠાઠમાઠ નહિ.

સાધુઓ વારંવાર કહે છે કે, પ્રભુને દયા ગમે છે; ઠાઠમાઠ નહિ. આપણે હાથે, પગે, ફેટે, કાટે, નાકે ને માથે અણખપતી રીતે દાગીનાઓ પહેરીએ, દાગીનાથી કંટાળીએ તોપણ પહેરીએ, ન ઉપડી શકે તોપણ પહેરીએ, કાન દુઃખે તોપણ પહેરીએ, પગે પાટા બાંધવા પડે તોપણ પહેરીએ, હાથ છોલાઈ જાય તેવી ટુંકી બંગડીઓ અકળાઈ પછડાઈને પણ પહેરીએ, કરજ કરીને પણ-ધણી સાથે કળયો કરીને પણ દાગીના પહેરીએ, અને હીરા મોતી લટકાવી મલપતાં મહાલીએ, ને આપણા ભાઈબંધો રોટલાના ટુકડાવિના મરી જાય, આપણા ભાઈબંધો કપડાંના કટકા વિના ટાંકે ઠરીને મરી જાય, આપણા ભાઈબંધો દવા વિના મરી જાય, અને આપણા ભાઈબંધો પશુઓના જેવી સ્થિતિમાં રહે, તેને સુધારવા તથા બચાવવા માટે આપણે કાંઈ પણ તજવીજ ન કરીએ, ને માત્ર વરેણાં સારજી બધી દોડધામ કરીએ, એનું નામ શું રાક્ષસીપણું નથી? આવું આવું જોઈને પણ આપણા હૃદયમાં દયા ન આવે, તો પછી માણસમાં ને રાક્ષસમાં ફેર શું? એવી રીતે દાગીના પહેરીને લટક મટક ચાલવું, એ દેખાવ તો પડયા ઉપર પાટું મારવા જેવો, દુઃખીને ડામ દેવા જેવો, રોનાર સામે હસવા જેવો, ને મરણ પામેલાંને તીર લોકવા જેવો છે. એવા દેખાવથી પ્રભુ રાજ થતો નથી; કારણ કે દયા વિનાના ભક્તોને દેખાવજ કડોર છે, માટે પ્રભુને રીઝાવવો હોય તો હીરામોતીના નહિ, પણ દયાના દાગીના પહેરવા જોઈએ.

૧૨-જરૂર ન હોય તેને આપણે પરાણે ખવરાવીએ છીએ, પણ ભૂખ્યાને ટુકડો આપતા નથી.

આપણાં સગાંઓને, આપણા મિત્રોને, આપણા વેહેવાઈઓને આપણે બળાત્કારથી ખવરાવીએ છીએ, તેઓનું પેટ ભરાઈ ગયું હોય તોપણ વધારે ખાવાનો આગ્રહ કરીએ છીએ, તેઓને ભૂખ ન લાગી હોય તોપણ મરાણે જમાડીએ છીએ, તેઓને બહારી હલવો ને બાસુંદી ન ભાવે તોય ખવરાવીએ છીએ, તેઓને ઢાકળાં ને બજાયાં ન પડે તોપણ ખવરાવીએ છીએ, અને તેઓ જમવા આવવાની ચોખ્ખી ના પાડે તોપણ ઉપરાઉપરિ તેડાનોતરાં કરીને, જોર કરીને, શુસ્સો કરીને, લાગવગ વાપરીને, ઘરમાવીને, પણ

તેઓને તેડી લાવીએ છીએ; અને વગર તેડયે આવેલાં, પેટ ફૂટતાં, બૂખથી રોતાં, અન્નવિના દુર્બળ થયેલાં, આપણા ઘર નીચે ઉભેલાં ને ગટર પાસે પડેલી એટી પતરાવળિયોમાંથી ભાતના દાણા વીણતાં અનાથ છોકરાંઓને તેઓની કાલાવાલાબરેલી આલુણ છતાં, અને આપણા ઘરમાં તૈયાર રસોઈ વધારે છતાં પણ તેને આપવાને આપણે જીવ ચાલતો નથી ! એ શું માણસાઈ છે ? પ્રભુને ખુશી કરવાનો રસ્તો ખુદ્દુ મન રાખી આપણાં ગરીબ ભાઈબંધોને છૂટથી મદદ કરવી એજ છે. એ સિવાય—સાર્વજનિક ઉદારતા સિવાય પ્રભુને ખુશી કરવાને બીજો કોઈ પણ સહેલો રસ્તો નથી. માટે આપણે એજ આપણો મહામંત્ર હોવો જોઈએ. તોજ કડયાણુ છે.

૧૩૨

૧૩—ઈશ્વરનું જ્ઞાન થાય છે ત્યારે માયા છૂટી જાય છે.

એક નાના છોકરામાટે ધાવ રાખેલી હતી. એ ધાવને તે છોકરો પોતાની મા સમજતો હતો. તેથી તેનું કહ્યું માનતો, તેની પાસે દોડી જતો, તેને ન દેખે તો રોઈ પડતો અને તે ધાવ ઉપર બહુ પ્રેમ રાખતો હતો. એ છોકરાની ખરી મા તેને બહુ હેતથી લાખા લાંખા હાથ કરીને બોલાવે તોપણ તેની પાસે જતો નહિ. કારણ કે એ મારી મા છે એમ તેને ખબર નહોતી. એ પછી જ્યારે એ છોકરો મોટો થયો, અને તેણે જાણ્યું કે આ ધાવ તો મારી નોકર છે; મારી ખરી મા તો બીજીજ છે. ત્યારે પછી તે કામવિના ધાવ પાસે જતો નહિ. ધાવ તેને બહુએ બોલાવે, પણ તે છોકરો કહેતો કે, તું તો મારા બાપની દાસી છે. તું કાંઈ મારી મા નથી. હવે હું તારી પાસે નહિ આવું. તું મારાથી છેટી રહે.

આવીજ રીતે માયા પ્રભુની દાસી છે, પણ આપણે પેલા બાળક જેવા અજ્ઞાન છીએ. માટે ખોટી માયાને મા સમજીએ છીએ, અને આપણા ખરા પિતા સમર્થ ઈશ્વરને વિસરી જઈએ છીએ; પણ જ્યારે ઈશ્વરનું સ્વરૂપ સમજાય છે ત્યારે માયા આપણી દાસી બની જાય છે. એ પછી હરિનાં ચરણનું ચરણ છોડીને—ખરાં માબાપને છોડીને દાસી પાસે જવાનું મન થતું નથી, એજ ભક્તાનું લક્ષણ છે.

૧૪-પ્રભુને સર્વવ્યાપી સમજે તે કોઈથી દરતા નથી.

ઇશ્વરને સર્વવ્યાપક સમજવાથી જેમ પાપથી બચાય છે તેમ મજા એવા અનુભવથી આપણે નિર્ભય થઈએ છીએ. તેને માટે કહ્યું છે કે, એક માણસ કોઈ નાના છોકરાને પોતાની નજીવી રમુજને ખાતર, વિના કારણ “હાઉ” એમ બોલીને બીવરાવ્યા કરતો હતો. તેથી એ છોકરો એકલો હોય ત્યારે હાઉનું નામ સાંભળીને બીતો હતો. એક દિવસ તે છોકરો પોતાના બાપનો હાથ પકડીને અધારા રસ્તામાંથી જતો હતો, એટલામાં તે માણસ સામેથી આવીને બોલ્યો કે “હાઉ.” ત્યારે પેલા છોકરાએ કહ્યું કે, મેં મારા બાપની આંગળી પકડેલી છે; માટે હવે હું તમારા હાઉથી બીદું નહિ. એ તો હું એકલો હાઉ તો તમારા હાઉથી હરું.

આવીજ રીતે ઇશ્વરને સાથે રાખી ચાલવાથી-ઇશ્વરને સર્વશક્તિમાન અને સર્વવ્યાપી સમજી તેવો અનુભવવાથી પેલા બાળકની પેઠે આપણે પણ નિર્ભય થઈ જઈએ છીએ. માટે હમેશાં એવીજ ભાવના રાખવી કે,

સવૈયો

હર હુ રામ નજીક હુ રામ હી, હેશ હુ રામ પ્રદેશ હુ રામે;
પૂરવ રામ હી પશિમ રામ હી, દક્ષિન રામ હી ઉત્તર ધામે.
આગે હુ રામ હી પીછે હુ રામ હી, બાપક રામ હી દે બનમામે;
ગુદર રામ હોઁ દિશ પ્રરણુ, સ્વર્ગ હુ રામ પતાલ હુ તામે.

૧૫-ગરીબો વિના સ્વર્ગ સુધી બોલે કોણ ઉપાદશે ?

એક જ્ઞાની બકતે કહ્યું છે કે, ગરીબોને ધિક્કારો નહિ; કારણ કે તે તો આપણા મોટા મિત્રો છે; તે આપણા બોલે ઉપાડનારા છે. તમે વિચાર તો કરી જુઓ, આપણા ધર્મનો બોલે સ્વર્ગ સુધી ઉપાડી જનાર બિખારીઓ વિના બીનું કોણ છે ? આપણું એક પોટલું સ્ટેશન સુધી લઈ જવું હોય, તો એટલા સુધીના પણ હેલકરી કેટલા બધા પૈસા માગે છે ? તે તો વિચારી જુઓ. આપણે હેલકરીને એક માઇલે એક આનો તેની મજૂરીનો આપીએ તો સ્વર્ગ સુધીની મજૂરી શું થાય, એ ખ્યાલ તો કરી જુઓ ? સ્વર્ગ સુધીની મજૂરીના દુનિયામાં પૈસાજ કોની પાસે છે ? અને ધારો કે કહી એટલા મજૂરીના પૈસા કોઈ આપે તોપણ બિખારીઓ વિના સ્વર્ગ સુધી આપણા બોલે ઉપાડી જવાનું કપૂલ

કરે તેમ કોણ છે ? આપણને અહીં ફાલી ફાલીને ખાધાં છતાં આપણાં બાઈડી છોકરાં, કે આપણા શેઠા કે નોકરો, આપણા દોસ્તો કે ખુશામતિયાઓ કોઈ પણ ત્યાં આપણા ધર્મના બિઝને પોતાને માથે ઉપાડીને પહોંચાડી શકશે નહિ. માત્ર બિખારીઓજ આપણા બોલને સ્વર્ગ સુધી પહોંચાડશે, અને તે પણ સુદૃઢ. સુદૃઢ એટલુંજ નહિ, પણ એકનું હબશગણ અપાવવાની સરતે. આવા સ્વર્ગમાં મદદ કરનારાં-પ્રભુની સામે આપણા ધર્મની સાક્ષી પૂરનારાં બિખારીઓ વિના બીજા ખરા મિત્રો આપણને કોણ મળનાર છે ? માટે બાઈઓ ! બિખારીઓ ઉપર તો દયાજ રાખો, દયાજ રાખો; ને જે બને તે આપ્યાજ કરો.

૧૬-ભગવદ્દેશને આધીન થવા વિષે

જે હુગડાં સારાં હોય તેનેજ ઘોડા મારી મારીને ધોવાય છે. ફાડી નાંખવા સાફ કાંઈ તેને ઘોડા મારતા નથી, પણ તેનો મેજ કાઢવા સાફજ તેને ઘોડા મારવામાં આવે છે. તેમજ પ્રભુના વહાલા બકતો છે, તેનેજ દુઃખ હોય છે; કારણકે દુઃખરૂપી ઘોડાથીજ તે પવિત્ર થાય છે, પણ જે ફાટેલાં, સડેલાં, ગંદીલાં ચીથરાં હોય છે, તેને તો કાકડીમાં કે મસાલોમાં બાળીજ દેવામાં આવે છે. એવાં બળી જવાને થોડ્ય રખડતાં ચીથરાંઆને ધોવાની મહેનત કોઈ લેય નહિ; સારાં કપડાં હોય તેજ ધોવાય. તેમજ જે પ્રભુનાં વહાલાં હોય છે, તેનેજ દુઃખ હોય છે. માટે દુઃખથી દિંમત હારી જાઓ, પણ તેને ખુબીથી ભોગવો. એમાં ખુબી એજ છે કે દિલગીર થઈને ભોગવશો તો દુઃખમાં રૂબી જશો ને ભગવદ્દેશને આધીન થઈને શાંતિથી ભોગવશો તો તરી જશો.

૧૭-દુઃખો પણ કેટલીકવાર પ્રભુની દયારૂપજ હોય છે.

કોઈ માણસ દૂવામાં પડી ગયો હોય, ને બી મરતો હોય, તેની કોઈ દવાજી માણસ ચોટલી પકડી લઈને મરતો બચાવે, તો એ બચાવનાર માણસ ઉપર કાંઈ એવી ફરિયાદ મંડાય નહિ કે તે મારા વાળ કેમ ખેંચ્યા ? કારણ કે તેને મરતો બચાવ્યો, એ ઉપકારના બદલામાં વાળ ખેંચ્યા એ શું બિસાતમાં ? અને તે પણ પોતાને ખાતર નહિ પણ પરમાર્થને ખાતરજ તેણે વાળ ખેંચેલા હતા. એવીજ રીતે આપણે આ સંસારરૂપી સમુદ્રમાં રૂબેલા છીએ,

ને પાપરૂપી ક્રીચકમાં ફસાઈ ગએલા છીએ. તેમાંથી બચાવવા માટે પ્રભુ આપણને જરા તરા દુઃખ આપે છે, અને તેમ છતાં પણ એ બચાવવાનો ઉપકાર તો બાબુએ રહ્યો, પણ આપણે વાળ ખેંચાવાની એટલે કે દુઃખની ફરિયાદ કરીએ છીએ. આપણી આ નીચતા અને પ્રભુની ઉત્તમતા તો બુઝો ? એ નીચતામાંથી બચવાનો ઉપાય એજ છે કે પ્રભુનું સ્મરણ કરતે કરતે શાંતિથી દુઃખોને લોગવી લેવાં.

૧૮-ગમે તેટલું જ્ઞાન છતાં ભક્તિ વિના પાર પડાય નહિ.

કોઈ એક શેઠ હોડીમાં બેસીને પાસેના બંદરે જતો હતો. તેની સાથે એક મોટું ઘડીઆળ હતું. હોડી ચાલ્યા પછી થોડીવારે ખારવાએ ઘડીઆળ પાસે ઉભીને પૂછ્યું કે, શેઠ કેટલા વાગ્યા છે ? શેઠે કહ્યું કે, તું ઘડીઆળમાં જોય છે, ને મને શું પૂછે છે ? ખારવાએ કહ્યું કે, મને ઘડીઆળ જોતાં આવડતું નથી. શેઠે કહ્યું કે, અરે ! અરે ! તને ઘડીઆળ જોતાં પણ નથી આવડતું ? કાંઈ ભણ્યો ગણ્યો છે કે નહિ ? ખારવાએ કહ્યું, નારે માબાપ, ભણે ક્યાંથી ? અમને તે બધાં કોણ શીખવે ? શેઠે કહ્યું, અરે ભલા માણસ ! ત્યારે તો તારી પા જીવગી નકામી ગઈ. વારૂ, પરણ્યો છે કે નહિ ? ખારવાએ કહ્યું, પેટનું પૂરું થતું નથી ને પરણવાની પીડામાં ક્યાં પડું ? શેઠે કહ્યું, બાઈડી છોકરાં વિના તે દુનિવામાં સુખ શેનું ? ત્યારે તો તારી અરથી જીવગી રક ગઈ. ભલા કાંઈ વેપાર ધંધો કે પટેલાઈ કરતાં આવડે છે કે નહિ ? ખારવાએ કહ્યું, આપણને તો એક હોડી હાંકતાં આવડે, બીજું કાંઈ ન આવડે. શેઠે જણાવ્યું, જોય મૂરખો ! વેપાર કે પટેલાઈ પણ ન આવડે ? ત્યારે તો તારી પોણી જીવગી ફાકટ ગઈ. આમ વાત ચાલે છે, એટલામાં એક તોફાની મેઝે અ.વ્યો. તેથી પાસેના ખડક સાથે અથડાઈને અબઘડી હેડીના ટુકડા થઈ જશે એમ લાગ્યું. ત્યારે ખારવાએ પૂછ્યું કે, શેઠ ! તરત આવડે છે કે નહિ ? શેઠે કહ્યું કે ના. હું બધું શીખ્યો પણ તરતાં નથી શીખ્યો. ત્યારે ખારવાએ કહ્યું કે, મારી તો પોણી જીવગી એવે ગઈ પણ તારી તો આખી જીવગી ગઈ. એમ કહી ખારવો ફરિયામાં ફૂટી પડ્યો. તે તરીને કિનારે પહોંચ્યો, ને બીજી બધું બચુનારો પણ તરતું નહિ બચુનારો શેઠ બિચારો દૂબી સુવો.

આપણે પણ ઘણાં જીવોને જીવો, અને બીજાં જીવો પાસે ટંકારસ મારીએ છીએ કે, અમે તો સોળેય સરાવ્યાં છે; પણ બાઈ-જો યાદ રાખજો કે, આપણે હજી પ્રભુનું નામ જાણતા નથી. એ ન જાણીએ ત્યાંસુધી તરતાં આવડતું નથી, અને તરતાં ન આવડે ત્યાંસુધી બીજાં જાણુ' જાણુ' શું કામનું ? કારણ કે સંસારસમુદ્રમાં કાળનું તોફાન તો લાગવાનું છેજ. માટે બાઈજો, તરતાં શીખો, તરતાં શીખો. પ્રભુનું નામ લેતાં શીખો.

૧૯-સત્સંગના મહિમાવિષે ઉદ્ભવજીને ઉપદેશ

“ હૈત્યો, રાક્ષસો, પશુઓ, ગંધર્વો, અપ્સરાઓ, નાગલોકો, સિદ્ધલોકો, ચારણો, યક્ષો, વિદ્યાધરો, મનુષ્યોમાં પણ વૈશ્યો, શૂદ્રો, સ્ત્રીઓ તથા આકાલો કે જેઓ રાજેશુણી તથા તમોશુણી હતા, તેઓ પણ તે તે યુગમાં હે ઉદ્ભવ ! કેવળ સત્સંગથીજ મને પામ્યા છે. વળી વૃત્રાસુર, પ્રહલાદ, વૃષપર્વા, બળીરાજ, બાણાસુર, મયદાવન, વિભીષણ, સુગ્રીવ, હનુમાન, જાંબુવાન, ગન્ધર્વ, જટાયુ પક્ષી, તુલાધાર, વાણીયો, ધર્મવ્યાધ, કુપ્તજ, મજની ગોપીઓ, યજ્ઞ કરનારા બ્રાહ્મણોની સ્ત્રીઓ, તથા તેવા બીજા પણ ઘણા સત્સંગથી મને પામ્યા છે. આ લોકો વેદ જાણ્યા નહોતા. તેઓએ જાણવા માટે મહાત્માઓની સેવા પણ કરી નહોતી, તેમ તપ પણ કર્યું નહોતું, તોપણ માત્ર સત્સંગથીજ મને પામ્યા હતા. માટે હે ઉદ્ભવ ! તમે પણ વિધિ-નિયમને છોડીને સત્સંગને રક્તે સર્વાત્મભાવથી મારે શરણે આવો, અને મને પ્રાપ્ત થઈને સંસારના સર્વ બંધમાંથી છટા થાઓ. ”

સંવેચા

જો કોઈ જાણ મિલે ઉત્તરો નર, હોન પરિત લગે હરિગંગા;
હોય કર્તક સમે મિટિ જાણ સુ, નીચ હુ જાઈ જુ હોત ઉતંગા.
જનું જલ જૈર મલન મહા આત, ગગ મિલ્યો હુમ જાત હે ગંગા;
સંદર શુદ્ધ કરે તત્કાલ જુ, દૈ જગમાહિ બડો સતસંગા.

૨૦-મીઠાઈનો સ્વાદ ખાવાથી સમજાય, વાતોથી નહિ.

એક છોકરાને કોઈ બહા માણસે બહુ ઉત્તમ પ્રકારની મીઠાઈ ખવરાવી. એ મીઠાઈ ખાવાથી તે છોકરો બહુજ ખુશીમાં આવી

ગયો ને ઘેર જઈ પોતાના બાપને કહ્યું કે મને આપણા પાટોરી-
એ મીઠાઈ આપી તે બહુજ સારી હતી. એવી સ્વાદિષ્ટ મી-
ઠાઈ મેં કદિ પણ ખાધી નહોતી. એ મીઠાઈ મને લાવી આપો.
બાપ વિચાર કરવા લાગ્યો કે, એ તે કયી જાતની મીઠાઈ હશે ?
પછી તે છોકરાને તેડી એ મીઠાઈ આપનાર ગૃહસ્થ પાસે ગયો,
ને પૂછ્યું કે, ભાઈ ! આ છોકરો તમારી મીઠાઈનાં બહુજ વખાણુ
કરે છે; એ મીઠાઈનો સ્વાદ તે કેવો છે ? ત્યારે તે મીઠાઈવાળા-
એ કહ્યું કે, એ તો જે ખાય તેને ખબર પડે. એનો સ્વાદ કેવો
છે તે કાંઈ શબ્દોથી કહી શકાય નહિ. એ તો ખાનારનેજ ખબર
પડે. સાંભળનારના મોઢામાં એ સ્વાદ આવેજ નહિ; માટેજ
મજની પ્રેમધેણુડી ગોપીઓના અનુભવ ઉપરથી આજે પણ વૈષ્ણુ-
વો ગાયછે કે,

જાણ્યું કેમ આવે રે, માણ્યાને પરમાણુ.

તેવીજ રીતે ધર્મનો આનંદ, લક્ષિતનાં સુખ ને સત્સંગની
મજે તો જે અનુભવે તેજ જાણે. એ સુખ કાંઈ કદમાં જાય નહિ.
આપણે નવી જાતનું શાક કે ફળ ખાધું હોય, તેનો સ્વાદ પણ
બીજાને સમજાવી શકતા નથી, ત્યારે આપણા હૃદયમાં ભરેલો
ધર્મી આનંદ બીજાને કેમ સમજાવી શકાય ? એ આનંદનો સ્વાદ
વાણીની બહાર છે. પોતાંબોધાંમાં એ આનંદ નથી, તેમજ બીજા-
ઓના કહેવા સાંભળવાથી પણ એ આનંદ સમજી શકાય તેવો
નથી. પણ એ તો અનુભવથીજ જાણી શકાય તેમ છે. માટે
ભાઈઓ ! જે એવો અલૌકિક આનંદ લૂંટવો હોય તો સત્સંગ-
માં લાગી જાઓ ને તન, મન, ધનથી પ્રભુમય બની જાઓ.

૨૧-માયાથી જે ખોટી વસ્તુઓ ઉંચી ઉંચી લાગે
છે, તે સત્સંગથી નીચી પડી જાય છે.

જો માણસ વાલકેશ્વરની ટેકરી ઉપર ચઢવા લાગ્યાં. તેઓને
એ ટેકરી ચઢતાં થાક લાગ્યો, તેથી હારીને એક માણસ પાછો
નીચે ઉતરી ગયો અને બીજો માણસ વિસામો લેતે લેતે હિમ્મત-
થી ધીરે ધીરે ઉપર ચડી ગયો. જે માણસ ટેકરી ઉપર ચડી ગયો
તેને નીચેથી જે બહુ મોટું મોટું લાગતું હતું તે પણ નાનું થઈ
ગયું. કોલાબાની દીવાદાંડી, રાજબાઈ ટાવર, ભારીબંદર, સેક્રેટરિ-
યટ, મ્યુનિસિપાલ ઓફિસ, અને મીલોનાં બુંગળાં તેની આગળ

નીચાં થઇ ગયાં; પણ જે માણસ નીચે ઉતરી ગયો, તેને એ સૌ ઉંચુ ઉંચુ લાગવા માંડયું.

આવીજ રીતે સત્સંગની આગળ-ભક્તિની આગળ સૌ નીચું થઇ જાય છે. અને સત્સંગવિના માયાની આગળ સૌ ઉંચું થઇ જાય છે. માયા એટલે વ્યવહારની જાળ, તે ઝંક-ઝેનો ખાડો છે, કે જ્યાંથી બધું ઉંચું લાગે છે અને ભક્તિ તે વાલકેધરની શી-તળ ટેકરી છે, કે જ્યાંથી બધું નીચું લાગે છે. સત્સંગમાં-ભક્તિમાં ને માયામાં-વ્યવહારમાં એજ ભેદ છે, એજ રહસ્ય છે. એ રહસ્ય સમજીને અનુભવવું એનુંજ નામ ડહાપણ છે, એનુંજ નામ ભક્તિ છે, ને એજ છાંદગીની સફળતા છે; પણ એ બધું સત્સંગથીજ થાય છે. માટે સૌ લાઇઓએ સત્સંગથી ભક્તિની શાંત ટેકરી ઉપર ચડવાની હિંમત રાખવી જોઇએ. સત્સંગના રસ્તામાંથી હારીને પાછું ફરવું નહિ જોઇએ. પાછું ફરવાથી તો ખાડામાંજ ઉતરાય છે. માટે લાઇઓ ! સત્સંગના રસ્તામાં આગળ વધવાનીજ પ્રબળ ઇચ્છા રાખો, પ્રબળ ઇચ્છા રાખો.

૨૨-સત્સંગમાં પડયા રહ્યા વિના પાર પમાય નહિ.

કોઈ માણસ એક મોટા માણસ પાસે કામે ગયો. એ વખતે તે શેઠનું બારણું બંધ હતું તેથી તે માણસે બારણું ઠાકયું, પણ અંદરથી તે શેઠ બારણું ઉઘાડે એટલા વખતમાં તે માણસ આ-લ્યો ગયો. એ પછી થોડા દહાડા બાદ બીજી વખત તે માણસ પાછો ત્યાં ગયો, ને બારણું ઠાકયું. ત્યારે શેઠ ઉઠીને બારણું ઉઘાડવા લાગ્યા, એટલામાં પાછો પણ તે માણસ આલ્યો ગયો. આવી રીતે ઘણી વખત તે માણસ ત્યાં આલ્યો, પણ બારણું ઉઘાડવાનું થાય તે પહેલાં તે પાછો આલ્યો જતો. તે માણસ આવા અધીરા સ્વભાવથી તે શેઠને મળી શક્યો નહિ અને તેનું કામ થયું નહિ.

આપણે પણ તે માણસના જેવાજ અધીરા છીએ. આપણે સત્સંગમાં જઇએ છીએ, અને ભક્તિ કરવા લાગીએ છીએ પણ તેનું ફળ મેળવવાનો વખત આવે તે પહેલાં સત્સંગને છોડી દઇએ છીએ. વળી પાછા જ્યારે કાંઈ પ્રસંગ આવી પડે ત્યારે અથવા હીવાળી-હોળીએ કે અગ્યારસ, અમાસે પાછા ફરતા ફરતા આલ્યા આવીએ છીએ. તેથી કાંઈ સત્સંગનો ખરો લાભ

મળે નહિ; કારણ કે સત્સંગનો ખરો લાભ જે ઇશ્વરની કૃપા, તે આપણી ઉપર ઉતરે તે પહેલાં આપણે સત્સંગ-ભક્તિ છોડી હૃદયે છીએ. એટલે ઇશ્વરી કૃપા મેળવી શકતા નથી, માટે પૂર્ણ પ્રેમથી ને ધીરજથી સત્સંગમાં મગ્ન રહેવું જોઈએ, અને એકાગ્રતાથી તથા પૂર્ણ વિશ્વાસથી ભક્તિ કરવી જોઈએ, તોજ પ્રભુની કૃપા મેળવી શકાય. નજીવા નજીવા સ્વાર્થ સારૂ વચમાં વચમાં ભક્તિ નહિ છોડી દેવી જોઈએ, પણ ઘણા સત્સંગ ને અખંડ ભક્તિ કરવી જોઈએ. તોજ સંસારસાગર તરી શકાશે. યાદ રાખજો કે સંસારસાગર તરવા માટે સત્સંગના જેવો બીજો કોઈ પણ સહેલો રસ્તો નથી; નથી જ.

૨૩-આપણે સત્સંગમાં જતા નથી તેનું કારણ શું ?

કારણ એજ કે આપણે સત્સંગની કિમ્મત સમજતા નથી. જેમ એક નાના બાળકના હાથમાં પતાસું ને રૂપિયો બંને વાનાં આપીએ, તો તે પતાસાને પકડી રાખશે, કારણ કે મીઠું લાગે છે; અને રૂપિયાને ફેંકી દેશે, કારણ કે અજ્ઞાનને લીધે રૂપિયાની કિમ્મતની તેને ખબર નથી.

આ હાખલો આપણને મળેનો લાગે છે, પણ આપણને ખબર નથી કે તે આપણીજ ઉપર લાગુ પડે છે. પતાસારૂપી મીઠી લાગતી માયાને, એટલે કે નાટકશાળાને, નાચને, અને મીઠબાનીઓને, વરઘોડાઓને, શૃંગારરસની ચોપડીઓને, અને લૂખા મોજશોખની નજીવી વસ્તુઓને આપણે વગળી રહીએ છીએ, અને સત્સંગરૂપી રૂપિયો કે જેથી પ્રભુરૂપી હોરને મેળવી શકાય છે તેને આપણે શુભાવી નાખીએ છીએ; પણ આપણે એટલું વિચારતા નથી કે જેમ રૂપિયામાંથી ઘણાંએ પતાસાં આવી શકે છે, તેમ આ વ્યવહારના ટુંક વખતનાં ઉપલક્ષ મોજશોખ એ તો માયાની જાળ છે. એમાં ફસાઈ જઈને ઇશ્વરને ભૂલી જવો એનું જ નામ અજ્ઞાનતા છે. સત્સંગરૂપી રૂપિયાની ખામીને લીધેજ એમ થાય છે. માટે ભાઈઓ! અનંત બ્રહ્માંડના નાથ સમર્થ પ્રભુને વિસરી જવાય એવી ભૂલ ન કરો; ન કરો. એવી ભૂલ ન થાય માટે પૂર્ણ પ્રેમથી હૃદયમાં સત્સંગમાં પડવા રહો.

૨૪—જેને સત્સંગનો રંગ લાગતાંજ માયા છૂટી જાય છે.

એક નાની છોકરી પોતાના બાપને ઘેર હતી ત્યારે તેના જેવડી બીજી નાની છોકરીઓ સાથે છુટથી હસતી, બોલતી ને ફળીયામાં રમતી હતી. એ પછી તે છોકરીનું લગ્ન થયું ત્યારે તે શરમમાં આવી ગઈ, અને ઘરના કામકાજમાં લાગી ગઈ. એ પછી પેલી બીજી છોકરીઓ પોતાની સાથે રમવા માટે તે પરજોડી છોકરીને બોલાવવા લાગી, ત્યારે તેણે કહ્યું કે હવે માફ લગ્ન થયું છે, માટે મારાથી હવે તમારી સાથે રમવા અવાય નહિ.

આવીજ રીતે જ્યારે આપણે સત્સંગમાં બળી જઈએ છીએ ત્યારે આપણું મનિષ્ઠ સાથે લગ્ન થઈ જાય છે. એ પછી તે પરજોડી છોકરી પેઠે આપણને પણ સત્સંગ છોડીને પારકા ઘરના ઝોટલા ભાંગવા ગમતા નથી, અને પ્રભુના નામનો રસ મૂકીને લોકની મારી-તારી સાંભળવાની ઇચ્છા થતી નથી. એવી હલકી ઇચ્છાઓ તો જ્યાંસુધી આપણે સત્સંગમાં ન બળીએ ત્યાં સુધીજ રહે છે. પ્રભુ સાથે લગ્ન થયા પછી પ્રભુ જેવા આનંદસ્વરૂપ ધણીને છોડીને બીજાઓની મફતની મોકાણા સાંભળવા તે કોણ જાય! પણ યાદ રાખજો કે એવા સુખસ્વરૂપ ધણી સાથે સત્સંગ થીજ લગ્ન થાય છે. સત્સંગ વિના એવો રૂઠો રૂપાણો, એવો છેલછબીલો, એવો કનૈયા કુંવર જેવો વર મળશેજ નહિ, એ નકકી સમજજો.

૨૫—સત્સંગથી આપણી બૂલો સમજાય છે, અને આપણે પ્રભુના રસ્તામાં આવી શકીએ છીએ.

કોઈ એક શહેરમાં બહુ ચોરી થતી હતી. તેથી ત્યાંના રાજાએ શહેરના દરવાજા બંધ કરાવ્યા ને કિલ્લા ઉપર તથા દરવાજા ઉપર મજબૂત ચોકી પહેરા રાખ્યા. એમ ઘણા દિવસ સુધી કચું, પણ ચોરી થતી અટકી નહિ; કારણ કે ચોર ગામની અંદરનાજ હતા. બહાર ગામના ચોર કાંઈ એ ગામમાં ચોરી કરવા આવતા નહોતા. અંતે જ્યારે ગામની અંદરના ચોરને પકડવા લાગ્યા ત્યારે ચોરી થવી બંધ થઈ.

તેવીજ રીતે આપણે જે પાપ કરીએ છીએ તે પણ અંદરના વિકારથીજ, એ પાપ દૂર કરવાને માટે બહારના દરવાજા બંધ

કરીએ, એટલે બહુ ઉપવાસ પાળીએ, બહુ સ્નાન કરીએ, બહુ આભડછેટ પાળીએ, બહુ ટીલાંટપકાં કરીએ, બહુ માળા કંડી બાંધીએ અને બહુ મોટી મોટી વાતો કરીએ પણ તેથી કાંઈ અંતરનાં પાપ ટળે નહિ; કારણ કે એ તો બહારના દરવાજા બંધ કરવા જેવું છે; પણ અંદરના ચોર પકડવા માટે તો સત્સંગની જરૂર છે. આપણામાં જે જે પૂરી ઈચ્છાઓ છુપી રીતે રહેલી હોય છે, તેની સત્સંગથી ખબર પડી જાય છે; જેમ કે આપણામાં અદેખાઈ હોય, નિંદા કરવાનો સ્વભાવ હોય, લોભની ઈચ્છા હોય, મોટાઈનું અભિમાન હોય, ધનનો, રૂપનો કે જીવાનીનો મદ હોય, વ્યભિચારની ઈચ્છા હોય, ધૂળ જેવી વાતમાં પણ જીવ બાળ્યા કરવાની ટેવ હોય, અને બીજી જે કાંઈ એવી પૂરી ટેવો હોય, તે અંતરના ચોરો છે; અને એ ચોરોને સત્સંગથીજ પકડી શકાય છે. બહારના દરવાજા બંધ કરવાથી કાંઈ એ ચોરોને પકડી શકાય નહીં. તો બહારના દરવાજા બંધ કરવાની જરૂર છેજ. માટે અંદરના ચિકારો-અંદરના દુર્ગુણો છોડવા સાડ તથા પાપથી બચવા સાડ અને સમર્થ ઈશ્વરને જાણુવા સાડ દહતાથી હૃદયમાં સત્સંગ માં મગ્યા રહે.

૨૬-સંસારીઓને સત્સંગ ગમતો નથી તે વિષે.

એક ગામમાં મેંડ હાઉસમાં, એટલે જ્યાં ઘેલાઓને ભેળા કરીને રાખે છે તે મકાનમાં કાંઈ અકસ્માતથી મોટી આગ લાગી, ને ચોતરફથી મોટા મોટા બડકા નીકળવા લાગ્યા. એ જોઇને ગામનાં માણસો ત્યાં દોડતાં આવ્યાં, ને બંબાખાનાવાળા પણ ત્યાં આવી પહોંચ્યા. તે બધા લોકો નીચે ઉભા રહીને જુઓ છે તો એ મકાનમાં રહેલા ગાંડાઓ નાચવા તથા કૂદવા મંડી ગયા હતા અને ગાયનો લલકારતા હતા, તથા સર્વે જણા બહુ ખુશીમાં આવી ગયા હતા. એ જોઇને નીચે ઉભેલા બંબાવાળાઓએ કહ્યું કે ભાઈઓ ! જલદી નીચે આવો, નીચે આવો; નહિ તો બળી મરશો. તમારા ઘરમાં આગ લાગેલી છે. જલદી કરો, વાર ન લગાડો. આ સાંભળીને પેલા ગાંડાઓ તેને કહેવા લાગ્યા કે, જાઓ, જાઓ, મૂર્ખાઓ દૂર જાઓ. નીકળો અહીંથી. તમને કેણું ડાહ્યા કર્યા છે ? અમારા મકાનમાં કેમ દિવસ એક દીવો પણ બળતો દેખ્યો ન હતો, અને આજે જ્યારે માંડ માંડ અમારે માટે જુગીલીના જેવી મોટી

લાઈટ થઈ છે, ત્યારે તમે કહેવા બેઠા છો કે નીચે આવો; પણ અમે કંઈ એવા ગાંડા નથી કે તમારું કહ્યું માનીને આવી મોટી જ્યુબીલીની લાઈટની મજા છોડી દઈએ. એમ કહીને નાચતે નાચતે ને ફરતે ફરતે તે ગાંડાઓ એકબીજાને કહેવા લાગ્યા કે, એ મૂર્ખાઓ અમે એટલું કહે પણ આપણે નીચે જવું નહિ હો. એ ગાંડાઓના કહેવાથી આપણે આપણી આવી મોટી મોજ છોડી દઈએ કે ? સરકારી બંબાવાળાઓ બહુ બહુ પ્રકારે આજીજ કરીને એ ગાંડાઓને સમજાવવા લાગ્યા, ને પટાવવા લાગ્યા, પણ એ ગાંડાઓ કંઈ સમજ્યા નહિ. તેથી અંતે બે ચાર જણા નીચે ઉતરી આવ્યા તે બચી ગયા ને બાકીના બધા ગાંડાઓ બળી મુઆ.

આ વાત કહેવાનો સાર એ છે કે, સરકારી બંબાવાળાઓ સંતજનો માયામાં બળતા સંસારીઓને ઘણા ઘણા પ્રકારે સમજાવતી આપીને કહે છે કે; માયાનો લાલચથી બચવાને માટે સત્સંગ કરો-સત્સંગ કરો; પણ તેને સંસારીઓ ઉલટા એમ કહે છે કે, આજે જ્યારે અમને ધન મળ્યું છે, આજે જ્યારે અમને વાડી બંગલા મળ્યા છે, આજે જ્યારે અમને ગાડીબોટાઓ મળેલા છે, આજે જ્યારે સુંદર સ્ત્રીઓ અને અમારે ઘેરે મોટાં મોટાં દારૂખાનાંઓ છે, આજે જ્યારે અમારી મોટી મોટી પેઢીઓ ચાલે છે, આજે જ્યારે ગામમાં અમારું મોટું નામ થયું છે, આજે જ્યારે નાટકશાળાઓ, સરકસો અને રમતગમતનાં સાધનો મળેલાં છે, આજે જ્યારે પારકે પૈસે મોજ ઉડાવીને, પછી દેવાળાં કહાડી નાદારી કોર્ટનો લાલ લેવાની તક મળી છે, આજે જ્યારે છાપામાં અમારાં નામ આવે છે, આજે જ્યારે ઠેકાણે ઠેકાણે અમારાં વખાણ થાય છે, અને આજે જ્યારે અમને ખીતાબો મળેલા છે તથા મળવાના છે ત્યારે, આવા જ્યુબીલીના દિવસે તમે કહેવા લાગ્યા છો કે, ભગતડાઓમાં ભળો. જાઓ જાઓ. છટ છટ નોનસન્સ. અમે આવી મોજ મૂકીને તમારા જેવા વેરાગિયોમાં ભળીએ ? આવાં સુખ મૂકીને વરકતોમાં ભળીએ ?-આવી અમારી આજ મૂકીને હરિજનોમાં ભળીએ ? અને આવા અમારા વૈભવો છોડીને વૈષ્ણવડા બનીએ ? જાઓ જાઓ, તમે તો મૂર્ખા છો. કહેતલ દીવાના છે પણ કાંઈ સુષુતલ દીવાના નથી. અમારી આવી સાહેબીમાં તમારા સત્સંગ બત્સંગનું કાંઈ ચાલવાનું નથી. તમારા સત્સંગને તમારી પાસેજ રાખી મૂકો. અમે તો અમારી મોજ ઉડાવશું. જો

મગતડાઓ ઠાઠા થઈને આવ્યા છે તે ! માંડ માંડ આવ્યા સુખ મળ્યાં છે ત્યારે કહે છે કે, એ છોડીને સત્સંગમાં બળે. હીવાના-ઓ છે, કે છે બીજી કાંઈ ? બાળો, બાળો, અમારી પાસે તમારું કાંઈ ચાલવાનું નથી.

બાઈઓ ! આમાં હીવાના તે કે જુ ? માયાવાદીઓ કે હરિજનો ? ખાલી રીતે મેંડ હાડસના હીવાનાઓની પેઠે આપણે પણ માયાના મડકાઓને જ્યુબીલીની લાઈટ સમજીએ છીએ; તેથી તેમાં પડ્યા રહીએ છીએ ને સત્સંગને લાભ લઈ શકતા નથી; પણ આ દાખલાથી આપણે સમજવું જોઈએ કે, પ્રભુના પવિત્ર નામ વિના મધ્યાં માયાની ઝાળ જેવાં છે. એ ઝાળમાં પેલા હીવાનાઓની પેઠે આપણે પણ ન બળી મરીએ એ સાંભાળજો.

સવૈયો

તાત મિલે પ્રાન માત મિલે, શુન બાત મિલે યુવતિ સુખદાઈ;
રાજ મિલે ગજ બાજિ મિલે, સગ સાજ મિલે મનવાંછિત પાઈ.
લોક મિલે સુરમેક મિલે, વિધિમેક મિલે વૈકુંઠ પુ જાઈ;
સુદર ઔર મિલે સગદી સુખ, સંત સમાગમ દુર્લભ બાઈ.

૨૭—સત્સંગમાં જવાથી જેમ આપણને લાભ થાય છે, તેમ આપણા કુટુંબને પણ લાભ થાય છે.

સત્સંગ કરનારને તો લાભ થાય છેજ, પણ તેના કુટુંબને તથા તેના વંશ વાડસોને પણ મોટો લાભ થાય છે. પૂરાવાવિના આજના સુધરેલા ગણાતા લોકો આ વાત માની શકશે નહિ. તેઓ કહેશે કે એ કેમ બને ? પણ એ ખરી વાત છે. એને માટે કાણુઓ દાખલો આપે છે કે—

એક બહેરા માણસ રોજ કોઈ બકતમંડળમાં કથા સાંભળવા જતો હતો. તેને એક દિવસે કોઈ બીજા માણસે પૂછ્યું કે, કાકા તમે કથામાં જઈને શું કરો છો ? કાંઈ સાંભળતા તો નથી, ત્યારે મક્તના ધક્કા શામાટે ખાવ છો ? એ સાંભળી તે બહેરા માણસે કહ્યું કે, બાઈ ! મારે માટે નહિ પણ મારાં છોકરાંઓના કાયદા માટે હું સત્સંગમાં જાઉં છું. ત્યારે તે માણસે કહ્યું કે, તમે પોતેજ સાંભળી શકતા નથી ને તમારાં છોકરાંઓને કાયદો ક્યાંથી થશે ? તે બુઢા કાકાએ કહ્યું, હું સાંભળતો નથી એ સાચી વાત છે, પણ મને સત્સંગમાં જતાં મારાં છોકરાંઓ રોજ રોજ

જુએ છે, તેથી તેઓના દિલમાં એ જાતના સંસ્કારો પડી જાય છે. હાલમાં તો એ બી વાવવા જેવું છે, પણ વખત આવ્યે તેઓમાં એ સંસ્કારો ખીલી નીકળશે, અને મારી પેઠે મારાં છોકરાંઓ પણ સત્સંગમાં જવા લાગશે. એ લાલ કાંઈ જેવો તેવો નથી. છોકરાંઓમાં નકલ કરવાની ટેવ બહુ જબરી હોય છે, અને તેમાં પણ માબાપનાં કામોની તો તે આબેહુજ નકલ કરી શકે છે. માટે મારાં છોકરાંઓની નજર આગળ સારો દાખલો મૂકવા સાડ અને તેઓનાં મનમાં સત્સંગની છાપ બેસાડવા સાડ હું સાંભળતો નથી. સાપણ રાજ સત્સંગમાં બાઉં છું.

સૌ લાઈઓએ આ વાત બહુ ધ્યાનમાં રાખવા જેવી છે. સત્સંગની મોટાઈ કેટલી બધી છે તે આમાંથી શીખવું જોઈએ. સત્સંગથી તો તુરંતજ ફાયદો થાય છે; પણ કદિ આપણને ફાયદો ન થાય તોપણ આપણાં છોકરાંઓનાં કદયાણુ સાડ પણ આપણે સત્સંગ કરવો જોઈએ.

૨૮-સત્સંગથી તરત મોક્ષ ન મળે છતાં અંતઃકરણ તો પવિત્ર થવાનુંજ.

એક ચેલાએ પોતાના શુરુને કહ્યું કે, મહારાજ ! હું રાજ રાજ સત્સંગમાં બાઉં છું, પણ મને કાંઈ ફાયદો થતો જણાતો નથી. હું તો જાણતો કે સત્સંગમાં જવાથી પ્રભુસાક્ષાત્કાર થઈ જશે, અને સ્વર્ગનાં સુખ મારા ઘરમાં આવી પડશે; પણ આજ સુધી એમ તો કાંઈ થયું નહિ, ત્યારે સત્સંગમાં આવવાથી શું ફાયદો ? ત્યારે શુરુએ કહ્યું કે, બેટા તું એક કામ કર, એટલે તારા એ સત્સંગનો જવાબ તને એની મેળેજ મળી જશે. એમ કહી શુરુએ તેને વાંસની એક ટોપલી આપીને કહ્યું કે, આ ટોપલીમાં પાણી ભરી લાવ. એ ટોપલી લઈને તે ચેલો પાસેની નદી ઉપર ગયો, અને તેને નદીમાં બોળી. પાણીમાં ટોપલી રાખી એટલો વખત તે પાણીથી ભરેલી રહી, પણ જ્યારે બહાર કહાડી ત્યારે તુરંતજ તેમાંથી બધું પાણી નીકળી ગયું, દસ વીસ વખત ચેલાએ એમ માથાફાડ કરી, પણ ટોપલીમાં પાણી ભરાઈ નહિ ત્યારે થાકીને તે પાછો શુરુ પાસે આવ્યો, ને કહ્યું કે, મહારાજ, આમાં તો પાણી રહેતું નથી. ક્યાંઈ ટોપલીમાં તે પાણી ભરાય ? શુરુએ કહ્યું બેટા, જે તો ખરો. ધીરજ રાખીય તો

એમાંથી પણ કાંઈક મેળવીશ. એ પછી બીજો દિવસે પણ એજ ટોપલી આપીને પાછો તેને પાણી ભરવા મોકલ્યો. એમ પાંચ સાત દિવસ સુધી ચાલ્યું, પણ કાંઈ ટોપલીમાં પાણી આવે નહિ. ત્યારે કંટાળીને ચેલાએ કહ્યું કે મહારાજ ! આવા ઉંધા ઉંધા ધંધા તે શું બતાવે છે ? કયાંય ટોપલીમાં તે પાણી ભરાયાં ? રોજ રોજ આ તે શું રમત માંડી છે ? ત્યારે શુરુએ કહ્યું કે, બેટા ! ટોપલીમાં પાણી ન રહે એ તો ખરી વાત, પણ એ તો ખરો રોજ રોજ પાણીમાં બીજાવાથી એ ટોપલીમાં બીજે કાંઈ ફેરફાર થયો છે કે નહિ ? ચેલાએ કહ્યું, પ્રથમ એ ટોપલી બહુ મેલી હતી, તે હવે ધોવાઈને સાફ થઈ છે, અને બહુ કઠણ હતી તે હવે પોચી થઈ છે, એટલે ફેરફાર થયો છે. શુરુએ કહ્યું, બેટા એ શું થાડું છે ? ટોપલીમાં પાણી નહિ આવ્યું તો રહ્યું, પણ આજખી તો થઈ.

તેમજ આપણાં મન પણ એ વાંસની ટોપલી જેવાં થઈ ગએલાં છે. એટલે તેમાં માયાનો જાડો કચરો ભરાઈ શકે છે, પણ પાણી જેવી પાતળી-પાણી કરતાં પણ ઝીણી-સૂક્ષ્મ પ્રભુની વાતો તેમાં રહી શકતી નથી; તેથી પ્રભુનું સ્વરૂપ ન સમજાય તોપણ જેમ વારે વારે પાણીમાં બોળવાથી ટોપલી ઉપરનો મેલ ઓછો થાય છે, તેમ રોજ રોજ સત્સંગમાં જવાથી આપણા મનમાંથી પાપનો મેલ ઓછો થતો જાય છે, અને દુનિયાનાં દુઃખોના ધાથી તથા સુખોના અભિમાનથી આપણા દિલ કઠોર થઈ ગએલાં છે, તે સત્સંગથી નરમ તો પડશેજ. એ શું ઓછો લાભ છે ? પાપ ધોવાય ને અંતર કોમળ થાય તો ધીર ધીર એની મેળેજ પ્રભુનો આનંદ પણ મળવા લાગશે. માટે ભાઈઓ ! શરૂઆતમાં કદાચ ખુદી રીતે લાભ ન દેખાય તોપણ સત્સંગમાં મન્યા રહેા. સત્સંગમાં મન્યા રહેા.

ધ્યાન

સુખ કહ્યું ન જાય સત્સંગનું રે (૨) આઠે અંગમાં આનંદ થાય. સુખં અકસક તીરથ એને આંગણે રે (૨) સત્સંગથી બેળાં થાય. સુખં એ સુખઈદના લોકથી અધિક છે રે (૨) વેકુંડેથી વધતું જાય. સુખં એ સુખ બલ્લાના લોકથી બારેબારું રે (૨) એ તો વેદ પુરાણે વંચાય. સુખં મ્હેતો નરસિંહ એમાં તો એમ બણે રે (૨) એ નો ઓળખાવે અવિનાશ. સુખં

૨૯-સત્સંગની ખરી મજા દૂરથી જોવાથી નહિ પણ
એમાં તરબોળ થવાથીજ સમજાય છે.

શિયાળાના દિવસોમાં નહાવા માટે આપણે જ્યારે નદી-
માં કે તળાવમાં ઉતરીએ છીએ, ત્યારે પ્રથમ પાણી બહુ ઠંડું
લાગે છે. થોડા થોડા પગ લીંબત્ય ત્યાંસુધી પણ નહાવાનું મન
થતું નથી. કમર સુધી પાણીમાં ઉતરીએ તોપણ ઠંડી લાગ્યા કરે
છે, પણ જ્યારે પાણીમાં ડૂબકો મારી હૃદયે ત્યારે ટાઢ ઉડી જાય
છે, અને ગૂળ ચોળી મસળીને નહાવાનું મન થાય છે, તથા તર-
વાની ઇચ્છા થાય છે. તેવીજ રીતે શરૂઆતમાં સત્સંગ કરવો
તથા ધર્મ પાળવો આપણને કઠિન લાગે છે, પણ જ્યારે તેમાં
બુસ્કો મારીએ, જ્યારે તેમાં ઠંડા ઉતરીએ ત્યારે આપણી મુશ્કેલી-
ઓ ભાગી જાય છે, અને આપણને આનંદ આનંદ થાય છે. સત્સ-
ંગની ખાતરીને લીધે આપણામાં ધર્મની તીવ્ર લાગણી જાગૃત થ-
એલી નથી, એજ આપણો શિયાળો છે, ને તેથીજ ધર્મનું શાંત
જળ આપણને ટાડું લાગે છે; પણ એ ટાઢ બહાર ઢોધએ ત્યાં
સુધીનીજ છે. અંદર ઊંડા ઉતર્યા પછી તો તરવામાંજ મજે પડે છે.
તેમજ સત્સંગને માટે તથા ધર્મને માટે પણ સમજવાનું છે. આ-
પણે જ્યાંસુધી હરિજન થયા નથી ત્યાંસુધીજ ધર્મ પાળવો ક-
ઠિન લાગે છે, પણ જ્યારે નિશ્ચય કરીને તેમાં ફરી પડીએ ત્યારે
એ મુશ્કેલીઓ એની મેળેજ ભાગી જાય છે. માટે નજીવી અડચ-
ણાથી નહિ ઠરી જતાં સત્સંગની પાળ ઉપરથી ધર્મના ઝરામાં
ફરી પડો. એમાં ટાઢ નથી પણ આનંદ છે. ટાઢ તો બહાર ઉતે-
લાંઓને છે. અંદર ડૂબેલાંઓને તો આનંદજ છે, એ ચાહ રાખજો.

૩૦-બહારની અડચણોથી સત્સંગ ન છોડી દો;
ખરી મજા તો અંદર છે.

એક બગીચાવાળાએ કોઈ માણસને કહ્યું કે, શેઠ! મારી વા-
ડીમાં બેઠા બહુ સારાં થાય છે, તમારે ખાંવાલાયક છે; ત્યારે
તે શેઠે કહ્યું કે, બલે કોઈ દિવસ વાત. કુરસદે આવી જઈશ. એ
પછી તે શેઠ એ વાડી પાસેથી નીકળ્યો, ત્યારે ત્યાં રસ્તાપર પડે-
લાં બેઠા ચાખી જોયાં, પણ તે બહુ ખાટાં લાગ્યાં. એ પછી પેલો
બગીચાવાળો તેને મળ્યો. ત્યારે તે શેઠે કહ્યું કે, તમે તો તમારી

વાડીનાં ફળ બહુ વખાણુતા હતા, પણ તે તો બહુ ખાટાં છે. એ એક દિવસ ચાખી જોયાં. ત્યારે તે બગીચાવાળાએ પૂછ્યું કે 'એ એ બોર કયાંથી ખાધાં? શેઠે કહ્યું કે તમારી વાડી પાસેથી ફૂંલીકળ્યો હતો ત્યારે રસ્તા ઉપર પડેલાં થોડાં બોર ચાખી જોયાં પણ તે બધાં ખાટાં. ત્યારે તે બગીચાવાળાએ કહ્યું કે, એ ખાટાં બોર તો બહુ દૂરથી મંગાવીને ખાસ ત્યાં વાવેલાં છે, મીઠાં બોર તો વાડીની અંદર વચ્ચે વચ્ચે છે. આ સાંભળી તે શેઠે પૂછ્યું કે, એમ કરવાનું શું કારણ? ખાટાં બોર તે ચાહીને કોણ વાવે? તે બગીચાવાળાએ કહ્યું કે, મીઠાં ફળનું રક્ષણ કરવા માટે બહાર ખાટાં ફળ રોપેલાં છે. અટક્યાળાં છોકરાંઓ બહારનાં ખાટાં ફળ જોઈને ચાટ્યાં જાય, ને અંદરનાં મીઠાં ફળને તુકસાન ન કરે, માટે એ ખાટાં બોર તો રસ્તા ઉપર ને ઘરવાળા ઉપર ખાસ રોપવામાં આવેલાં છે. એ પછે તે શેઠે બગીચાવાળા સાથે વાડીમાં ગયો, અને અંદરનાં મીઠાં ફળ ખાઈને પુશી થયો. આવીજ રીતે યત, ઉપવાસ, તીર્થ, સ્નાન, દાન, દર્શન, યમ, નિયમ વિગેરે ધર્મની શરૂઆતનાં પગથિયાંનું જ્ઞાન આપણને સત્સંગમાં મળે છે, અને તે આપણને કઠિન લાગે છે; પણ અંદરના અત્મિક આનંદનું રહસ્ય કાંઈ બોરજ છે. માટે ઘરવાળા ઉપરનાં ખાટાં ફળથી નિરાશ નહિ થતાં અંદર ઘુસો. જે મઝા છે તે અંદર છે. ધર્મના રસ્તામાં આવતાં સ્નાન, દાન, યત ને ઉપવાસ વગેરે તો ધર્મની વાડ છે. ખરાં ફળ તો સત્સંગથી ઉત્પન્ન થતી અક્રિતની અંદર છે, માટે ભાઈઓ! કાંટાવાળી વાડ જોઈને ફળની મઝા ન છોડી દો.

૩૧-પાપીઓ સત્સંગમાં આવતા નથી તેનું કારણ.

એક ભગતે કોઈ મહાત્માને સવાલ પૂછ્યો કે, પાપીઓ સત્સંગમાં આવતા નથી તેનું શું કારણ છે? ત્યારે તે મહાત્માએ કહ્યું કે, સત્સંગ એ એક પ્રકારની તોપ છે, ને તેમાં થતો ઉપદેશ એ સત્સંગની તોપના ગોળા છે. તે ગોળા પાપીઓની છાતી ફાડી નાંખે છે. માટે પાપીઓથી સત્સંગની તોપ સામે ટકી શકાતું નથી એટલે તેઓ સત્સંગમાં આવતા નથી. જેઓ સત્સંગમાં ન બળે તેઓને માટે નહીં સમજવું કે તેઓ પાપી છે, તેઓ અજ્ઞાનિયા છે. તેઓને ધર્મજ્ઞાનની અને ઇશ્વરી જ્ઞાનની હજી પ્રબળ

ઇન્છા થએલી નથી, માટે તેઓ હયાને પાત્ર છે; કારણ કે પોતાનું કદ્યાણ તેઓને હજી સમજાતું નથી, એટલે સત્સંગની તોપના ઉપદેશરૂપી ગોળા તેઓ સહન કરી શકતા નથી. પ્રભુ! એવા અભાગીઓની ઉપર દયા કર, અને તેઓને સત્સંગમાં ભળવાની યુક્તિ આપ.

૩૨-વખત અને સગવડ છતાં પણ સત્સંગનો લાભ નહિ લે તેઓને પસ્તાઈ પડશે.

આમાસાની અગાઉ જે ખેડુત પોતાનાં ખેતર ખેડીને તૈયાર નથી રાખતો તેનું આખું વરસ બગડે છે. તેમજ જે માણસ પોતાની આ અમૂલ્ય જીંદગીમાં સત્સંગમાં ભળીને ઈશ્વરની પિછાન નથી કરી લેતો તેનો આખો ભવ બગડે છે. આ ચાહુ જીંદગી એ આપણી મોસમ છે. આ મનુષ્ય અવતાર એ ઈશ્વરની કૃપાનું ફળ છે. એ મોસમનો-એ કૃપાનો લાભ સત્સંગને રસ્તે આપણે નહિ લઈ શકીએ તો એ ફરી ફરી મળે એવી નકામી ચીજો નથી. દુનિયાની ઘણી ચીજો આપણને પાછી મળી શકશે; પણ એક ક્ષણ પણ કોઈ જીંદગી આપી શકે તેમ છે? જગતના સઘળા વૈભવ અને આખી પૃથ્વીનું રાજ્ય આપ્યાથી પણ એક ક્ષણ પણ વધારે જીંદગી મળી શકે તેમ નથી. આવી અમૂલ્ય જીંદગી સત્સંગનો આનંદ ભોગવ્યા વિના, ઈશ્વરને યાદ કર્યા વિના, ઈશ્વરનું સ્વરૂપ સમજ્યા વિના અને ઈશ્વરની આજ્ઞા પાળ્યા વિના ચાલી જાય, એ શું દિલગીરીની વાત નથી? એમ ન થાય માટે બાંધો! ચેતો, ચેતો, અને હંમેશાં સત્સંગમાં અમ્યા રહો.

૫૬

જિને ન કિયો સત્સંગ જનમ ધરી, જિને ન કિયો સત્સંગ રે;
તાકો કેવળ પશુ કરી માનો, જદપિ મનુષ્યકો અંગ રે. જિને ન કિયો
કા ભયો પાટ પીતાંગર પહેરણ, અડવે હસ્તી ગુરંગ રે;
તામે કા બઝાઈ પાયો, ડુલ્યો હલમ ઉમંગ રે. જિને ન કિયો
અહાર નિદ્રા ભવ કરતલ મૈથુન, લાગો વિષયકો રંગ રે;
ચેતત નાહો ખડો હે મૂરખ, કાલ કરેગો ભંગ રે. જિને ન કિયો
નિર્મળ ચિત્ત કરી કમલ ન નાભી, સંત સ્વરૂપી ગંગ રે;
કહે દેવો કેસે કરી પાવે, પૂરણ પદ અભંગ રે. જિને ન કિયો

૩૩-આવેલા દુઃખની સામે નહિ જોતાં તે મોકલનાર પ્રભુની સામે જોવું જોઈએ.

કૂતરાને મારવા કોઈએ પથરા ફેંક્યો. એ પથરા કૂતરાને વાગ્યો. ત્યારે કૂતરો તે પથરા સાથે લટક્યો નહિ, પણ તે પથરા ફેંકનારની સામે બસવા લાગ્યો. કૂતરાને પણ એટલું જ્ઞાન હોય છે કે ફેંકાએલા પથરાને બચકાં બરવામાં શું વળે ? તે ફેંકનારની જ સામે લટકું જોઈએ; પણ અફસોસ કે આપણને એટલું પણ જ્ઞાન નથી. જો એટલું જ્ઞાન રાખીએ તો પછી દુઃખની સામે આપણે થવું પડે નહિ. એટલે કે દુઃખોથી હિલગીર થવું પડે નહિ; કારણ કે આપણી ઉપર આવી પડતાં દુઃખો પણ ફેંકાયેલા પથરા જેવાં છે. તેની સાથે તાણતોડ ને સુકાખાણ કરવામાં શું વળે ? એ દુઃખો આપણને જે આપે છે તેની સામે જોવું જોઈએ; કારણ કે એ દુઃખો કાંઈ પોતાની મેળે પોતાની ખુશીથી આવતાં નથી, પણ (આપણાં જ કોઈ પાપનાં ફળ તરીકે) પ્રભુના મોકલવાથી તે આવેલાં છે. માટે આપણે દુઃખોની સામે નહિ જોતાં એટલે કે દુઃખોથી હિલગીર નહિ થતાં તે દુઃખો મોકલનારની સામે જોવું જોઈએ, એટલે કે દુઃખોથી બચવા માટે પ્રભુની પ્રાર્થના કરવી જોઈએ, અને ભવિષ્યમાં દુઃખો ન થાય એવાં કામો કરવાં જોઈએ. એજ બચાવનો રસ્તો છે. દુઃખથી નિરાશ થઈને હારી જવું એ કાંઈ બચાવનો રસ્તો નથી. એ તો દુઃખવાનો રસ્તો છે.

૩૪-હરિજનો દુઃખમાં નિરાશ થતા નથી.

તમે જોયું હશે કે જે પક્ષી પાળેલાં હોય છે તેની કોઈ કોઈ વખત પાંખો કાપવાનાં આવે છે. શા માટે તેની પાંખો કાપવામાં આવે છે ? પક્ષીઓ ઉપરના વેશને લીધે નહિ, પણ તે પક્ષી ઘરમાંથી ઉડી ન જાય માટે તેની પાંખો કાપવામાં આવે છે. એ પક્ષીને દુઃખ કેવા સાડું નહિ પણ તે ધણીને વહાણું છે માટે તેની પાંખો કાપવામાં આવે છે. તેમજ ખરોખર ચાહ રાખજો કે, જે પ્રભુના વહાલા બકતો હોય છે, તેનેજ દુઃખ હોય છે. ધણીનો પ્રેમ છતાં પણ જે પક્ષી ઘરમાંથી ઉડી જવા ઇચ્છે છે, તેમ પ્રભુની આપણા ઉપર અનંત દયા છતાં પણ આપણે તેની કૃપામાંથી નીકળી જવા

હમ્મીએ છીએ; પણ હયાળુ પ્રભુ જબરહસ્તીથી આપણને પોતાના ઘરમાંજ રાખવા ઇચ્છે છે. એટલે સ્વર્ગમાં ને મોક્ષમાંજ રાખવા ઇચ્છે છે. પણ આપણે એવા અભાગિયા છીએ કે દુનિયાદારીનાં તુચ્છ સુખો સાડે સ્વર્ગ છોડી દેવા તૈયાર થઈએ છીએ. તેથી લા-આર થઈને પ્રભુ આપણને દુઃખ આપે છે. એટલે જેમ પાંખ કાપેલું પક્ષી ઘરમાંથી ઉડી જઈ શકે નહિ, તેમજ દુઃખને લીધે આપણે પણ પ્રભુના રસ્તમાંથી બહાર નીકળી શકતા નથી. માટે આજથી સમજી રાખજો કે, દુઃખ એ દુઃખ નથી પણ દુઃખ એ પ્રભુની કૃપા છે. દુઃખ એ પાપથી બચવાનો ઉપાય છે. દુઃખ એ સંસારસમુદ્ર તરવાની સલામત મનવાર છે.

૩૫-જનાવરો પણ ધણીની આજ્ઞા પાળે છે. તો મનુષ્યે પ્રભુદમ્મિછાને આધીન ન થવું એ કેટલું ખરાબ ?

આપણે પ્રભુની ઇચ્છાને આધીન થવું જોઈએ; કારણ કે તે આપણો ધણી છે. તેણે આપણને સર્વ પ્રકારનું સુખ આપેલું છે, તેની અનંત દયા છે. જે પ્રભુની આજ્ઞા નથી પાળતો, જે પ્રભુના સ્વરૂપને જાણવા નથી ઇચ્છતો, તે પશુઓ કરતાં પણ ઉતરતો છે; કારણ કે આપણે જોઈએ છીએ કે, કટકા રોટલા સાડે ફૂતરો તેના ધણી તરફ ફેટલી બધો નીમકહલાલ રહે છે. વાંદરો મહારીની ફેટલી બધી આજ્ઞા પાળે છે ? અને ગાય પોતાના ગોવાળ ઉપર ફેટલું બધું હેત રાખે છે ? માત્ર જરાક જેટલા કાયદા સાડે પશુઓ પણ પોતાના ધણી માટે એટલું બધું કરે છે, ત્યારે વિચાર તો કરો કે આપણે તો જનાવરો કરતાં હજારો દરજ્જે અધિયાતા છીએ, અને જનાવરોના ધણી કરતાં આપણો ધણી પ્રભુ અનંતગણો સમર્થ છે, તોપણ આપણે તે દયાળુ પ્રભુને જાણવા જીગરથી ઇચ્છતા નથી, ને તેની સહેલામાં સહેલી આજ્ઞાઓ પણ પાળતા નથી, એ શું પશુઓ કરતાં પણ ઉતરતાપણું નથી ? જેરી નાગ પણ પોતાના પાળનાર વાદીને આધીન રહે છે, ત્યારે શું આપણે સાપ કરતાં પણ ખૂરા છીએ કે પ્રભુની ઇચ્છાને આધીન ન રહીએ ? ભુવો, તમારું મન પોતાની બૂલ કપૂલ કરે છે, અને તમારું અંતઃકરણ કહે છે કે, આજથી પ્રભુની ઇચ્છાને આધીન થવાનો ઠરાવ કરો. તમારા એ ઠરાવમાં બળ આવવા માટે નિખાલસ દિલથી પ્રભુની પ્રાર્થના કરો, અને પ્રેમપૂર્વક માગો

કે તારી ઇચ્છાને આધીન થવાનું બળ આપ. કૃપાબિલાષિણી ! જુઓ તો ખરા કે થોડા દિવસમાં શું ચમત્કાર થાય છે ? તમારા ઉપર ઇશ્વરની દયા કેટલી બધી ઉતરે છે, ને તમે કેવા બદલાઈ જાઓ છો, તે જુઓ તો ખરા. એ સ્વાદ તો આપો. એની આગળ દુનિયાદારીના વિષયના સર્વે આનંદ તુચ્છ છે.

૩૬-વ્યભિચારિણી સ્ત્રી કરતાં પણ પ્રભુ તરફ નિમક-હરામ રહેનાર વધારે ખરાબ છે.

જે સ્ત્રી પોતાના ધણીથી સ્ત્રીભાવ્ય થીજે છે, ધણીના પૈસાથી મોજશોખ કરે છે, ધણીનાં લૂગડાં ઘરેણાં વાપરે છે, ધણીની સાથે ઇશ્વરના સોગન ખાઈને પવિત્ર રહેવા માટે લગ્ન વખતે બંધાએલી છે, અને જેને ધણીએ પોતાના સુખની ભાગીદાર બનાવી છે, જેની ઉપર ધણીએ વિશ્વાસ મૂકેલો છે, જેને ધણીએ પોતાનું હૃદય આપેલું છે, અને જેના સુખને માટે ધણી હજારો જાતની જાળજા ઉઠાવે છે, તે સ્ત્રી ધણીને છોડી જો વ્યભિચાર કરે તો તેને કેટલો બધો નીચ સમજાવી ? અને તેને કેવી સખ્ત શિક્ષા થવી જોઈએ ? શાસ્ત્રો કહે છે કે જેવી નીચ સ્ત્રીએને થોડા વચ્ચે નાગી ઉભી રાખી સૌ લોકોના દેખતાં શિકારી કૂતરાઓ પાસે તેને ફાડી ખવરાવવી જોઈએ. પોતાના મનુષ્ય ધણીથી યેવફા થાય-નિમક-હરામ થાય, તે સ્ત્રીને જ્યારે આટલી બધી શિક્ષા થાય છે, ત્યારે આપણે કે જે આપણા મહાન ધણી પ્રભુથી વિમુખ થઈએ છીએ, તેને કેટલો બધો સખ્ત શિક્ષા થશે, એ વિચારી તો જુઓ ! એ વખતે આપણી પાસે આપણા બચાવનું બીજું શું સાધન છે ? બાઈઓ ! પ્રભુના નામસ્મરણ વિના બીજું એકે સાધન ત્યાં કામ આવવાનું નથી, માટે પૂરો પ્રેમ આણીને પ્રભુનું સ્મરણ કરો. પ્રભુની લાકેટ કરો.

૩૭-ધણીને નિમકહરામ થનારા નોકર કરતાં પણ પ્રભુના ગુણ ન માને તે વધારે ધિક્કારવા યોગ્ય છે.

કોઈ નોકર પોતાના ધણીનો પગાર ખાઈને એ તે ધણીના હુસ્મન સાથે મળી જાય તો તે કેટલો બધો ખરાબ ? લોકોમાં તેની કેટલી બધી આખર જાય ? અને સરકારી કાયદા પ્રમાણે તે કેવો શુન્દેગાર થાય ? આપણે બધા તેને કેવો ધિક્કારીએ ?

આપણે જોવા માંલુસને ધિક્કારીએ છીએ, પણ આપણા અંતરને તો પૂછી જુઓ કે આપણે આપણા ધણી પ્રભુની તરફ કેમ વર્તીએ છીએ ? આપણે તેની કેટલી આજ્ઞાઓ પાળી છે ? શું આ પાપ તમારા અંતઃકરણમાં જ્યારે ત્યારે નથી ડાંગતું ? અને તોપણ એ પાપને માટે ઈશ્વર ઉપર પ્રેમ આણીને ખરો પશ્ચાત્તાપ તમે કદિ પણ કર્યો છે કે ? ભાઈઓ ! થએલાં પાપ છૂટવા માટે અને નવાં પાપ નહિ થવા માટે શુદ્ધ અંતઃકરણથી—હૃદયના ઉમળકાથી પશ્ચાત્તાપ કરો. પ્રભુ હયાળુ છે. તમારો પશ્ચાત્તાપ ખરે-ખરો હશે તો પાપ કપાઈ જતાં વાર લાગવાની નથી; કારણ કે પાપ કરનાર તો આપણે અદ્વપર મનુષ્ય છીએ, પણ કૃપા કરનાર તો સર્વજ્ઞ પ્રભુ છે, એટલે પ્રભુની કૃપાની આગળ પાપની શું બિસાત છે ? પણ સુદાની વાત એટલીજ છે કે કરવું જોઈએ. કર્યા વિના કાંઈ થાય નહિ. કરવાનું બીજું કાંઈ નથી, માત્ર એટલુંજ કે બને તો પોતાના લાઈબંધોને કોઈને કોઈ રસ્તે મદદ કરવી, અને પ્રભુનું નામસ્મરણ કરવું, એ સૌ સાધનોનું પણ સાધન છે. માટે સૂતાં, ઉઠતાં, બેસતાં, હરતાં, ફરતાં, ખાતાં, પીતાં અને કામકાજ કરતાં પણ પ્રભુનું નામ સ્મરણ કરો. પ્રભુનું નામ એ અગ્નિ છે, ને પાપ લાકડાં છે. અગ્નિ જરાક હોય તોપણ લાંકડાંને બાળી નાખવાં તેને સુરકેલ નથી. માટે ભાઈઓ ! નામ-સ્મરણ કરો.

૩૮—માબાપની સામે થનાર ઓકરાને આપણે હરામ-ખોર કહીએ છીએ, પણ આપણે આપણા પ્રભુની તરફ કેમ વર્તીએ છીએ ?

જે ઓકરાંઓએ માબાપથી જન્મ મેળવ્યો, માબાપથી પોષણ મેળવ્યું, માબાપથી કેળવણી મેળવી, માબાપથી ધન-દોલત મેળવી, માબાપથી આગર મેળવી, અને માબાપની મદદથી ગૌરંદોક-સંવાળા થયા, તે ઓકરાંઓ માબાપના અનંત શુભ વિસરી જઈને માબાપથી વિરુદ્ધ ચાલે તો એ કેટલું બધું ખરાબ ? એવી નાલાયક ચાલ માટે સૌ લોકો તેને કેટલાં બધાં ધિક્કારે ? માબાપના નિસાસા તેનું કેટલું બધું પ્યૂરું કરે ? માબાપના લાખો ઉપકારોનો ખદલો એવો હોય કે ? આ કેટલું મોટું પાપ ? આખી દુનિયાનાં ધર્મશાસ્ત્રો કહે છે કે, આવાં હરામખોર ઓકરાંઓને

માટે તો જાણે નરક છેજ, પણ ત્યારે આપણે માટે શું ? કારણ કે આપણે આપણા પિતા પ્રભુ ઉપર કયાં પ્રેમ રાખી શકીએ છીએ ? આપણે તેની ઈચ્છાને આધીન થવા માટે શું શું કર્યું છે ? તેની મહત્તા, તેનું સ્વરૂપ સમજવા માટે આપણે કયાં ધ્યાન આપ્યું છે ? માત્ર બીજાઓને ખરાબ કહેવું એજ આપણને આવડે છે, પણ આપણી પહાઠ જેવી ખામીઓ પણ આપણે કયાં જોઈ શકીએ છીએ ? માળાપની આજ્ઞા નહિ પાળનાર છોકરાંઓને આપણે હરામખોર કહીએ છીએ, પણ આપણું ઘર તો તપાસો. આપણા હૃદયને તો પૂછી જુઓ ? આપણે આપણા પિતા પ્રભુ તરફ કેમ વર્તીએ છીએ. તે તો વિચારી જુઓ. પ્રભુ આપણી પાસેથી માત્ર એકજ ચીજ—સદાચાર માંગે છે. બીજું તે કંઈ પણ માગતો નથી. દુનિયા ને સ્વર્ગનાં સર્વ સુખો ને સર્વ વૈભવો તેણે આપણે માટે રાખેલા છે. તેને માટે તો માત્ર સદાચાર; પણ સદાચાર સંકટો પ્રકારના છે, અને તે એક એકને પકડવા જતાં તો કેટલાએ જન્મો વાઘ્યા જાય તોપણ આજે આવે નહિ. તેને માટે સહેલા માં સહેલો ને સરતામાં સરતો માત્ર એકજ ઉપાય છે, અને તે એજ કે પ્રભુનું નામસ્મરણ. નામસ્મરણમાં સર્વ સદાચારનો સમાવેશ થઈ જાય છે. માટે પ્રભુનું નામસ્મરણ કરો. નામમાં અનંતગણ બળ છે અને તે પ્રભુને વહાલું છે. પ્રભુએ પણ કહેલું છે કે, ‘યજ્ઞાનાં જપયજ્ઞોડસિમ’ । અર્થ:—સર્વ યજ્ઞોમાં જપયજ્ઞ તે હું છું. માટે લાઈઓ ! પ્રભુનું નામસ્મરણ કરો; નામસ્મરણ કરો.

૩૬—છાશથી જેમ માખણ જૂદું છે, તેમ ભક્ત જગતથી જૂદા છે.

લાઈઓ ! ભક્ત કંઈ જગતથી જૂદા હોતા નથી. જગતમાંજ ભક્ત હોય છે, અને તોપણ તે જગતથી ન્યારાજ રહે છે. જેમ દૂધમાંથી દહીં, દહીંમાંથી છાય, ને છાયમાંથીજ માખણ થાય છે; પણ માખણ થઈ ગયા પછી પાછું તે છાયમાં મળી શકતું નથી; એટલુંજ નહિ પણ છાયમાં રહ્યા છતાં છાયથી જૂદું રહે છે, તેમ ભક્ત જગતમાં રહેવા છતાં છાય માખણની પેઠે માયાથી જૂદા રહે છે, પણ માયામાં મળી જતા નથી. ગીતામાં પણ શ્રીભગવાને કહેલું છે કે:—

સાનીઓ ને અજાનીઓમાં એજ ફેર છે કે, અજાનીઓ

હરેક કર્મ પોતાને માટેજ અતિ આસક્તિથી ને અહંભાવથી કરે છે, અને જ્ઞાનીઓ અહંભાવ છોડીને હરેક કામ જગતના હિતને અર્થે તથા ઈશ્વરાર્પણ કરે છે. ભક્તમાં ને વ્યાવહારિક લોકોમાં એજ ભેદ છે.

૪૦—સ્વર્ગમાં બધાએ છે; માત્ર આળસુઓ નથી.

એક માણસે કોઈ મહાત્માને ‘પૂછ્યું’ કે સ્વર્ગમાં કેવાં કેવાં માણસો છે ? ત્યારે તે મહાત્માએ કહ્યું કે, સ્વર્ગમાં બહાં માણસો છે તેમજ બૂરાં માણસો પણ છે. ત્યાં ચાર છે, બુધ્ધિઓ છે, વ્યભિચારીઓ છે, કોપી છે, લોભી છે, નિંદાખોરો છે, લુટારાઓ છે, લાંચીઆઓ છે, હત્યારાઓ છે, જૂઠું બોલનારાઓ છે, અને બીજા ઘણાએ અપરાધીઓ સ્વર્ગમાં છે. પેલા માણસે પૂછ્યું કે, તેઓ સ્વર્ગમાં કેમ આવી શક્યા ? મહાત્માએ કહ્યું કે, હરિને શરણે જવાથી તેઓનાં પાપ દૂરાઈ ગયાં, તેથી તેઓ સ્વર્ગમાં આવી શક્યા છે. પેલા માણસે પૂછ્યું, આવા પાપીઓ પણ શુદ્ધ થઈને સ્વર્ગમાં આવી શકે છે ત્યારે સ્વર્ગમાં ન આવી શકે એવું કોણ છે ? મહાત્માએ કહ્યું કે સ્વર્ગમાં સર્વ આવી શકે છે, માત્ર આળસુઓ ત્યાં આવી શકતા નથી. આળસુઓ બહાં હોય તોપણ સ્વર્ગના અધિકારી નથી; કારણ કે, તેઓ હરેરાજ સાંભળે છે પણ પોતાનાં આજ્ઞાથી કાંઈ કરી શકતા નથી, અને બીજાઓએ ભલે પૂર્વાવસ્થામાં કદાચ પાપ કર્યાં હોય, તોપણ હરિના ચરણનું શરણ ધરવાથી તેઓનાં સર્વ પાપ કપાઈ જાય છે, અને તે સ્વર્ગમાં જાય છે. માટે બાઈઓ! આજસ તણને ઈશ્વરભજન કરો.

૪૧—માયા આપણને પકડતી નથી પણ આપણેજ માયાને પકડી રાખીએ છીએ.

સાંકડા મોંના ઘડામાં ચણા ભરેલા હતા. તે લેવા સારૂં વાંદરાએ તેમાં હાથ ઘાલી ચણાની મુઠી ભરી. એ પછી તે હાથ ખેંચવા લાગ્યો, પણ મુઠી મોટી ને ઘડાનું મોં સાંકડું હોવાથી તેમાંથી હાથ નીકળે નહિ. એથી વાંદરાને એમ લાગ્યું કે ઘડાની અંદરથી કોઈએ મારો હાથ પકડી રાખ્યો છે. તેથી તે બહુ ભેર કરવાં લાગ્યો, અને રોઈને બીજાં વાંદરાઓને કહેવા લાગ્યો કે, મારો

હાથ આ ઘડામાંથી કોઈ કાઢો રે કાઢો, પણ બીજા કોઈથી કાંઈ થઈ શક્યું નહિ. એટલામાં તે વાંદરાના ઉસ્તાદ મદારીએ આવી ને તે વાંદરાને સમજાવ્યો કે, સુઠી ઉઘાડી નાખ, એટલે હાથ નીકળી જશે. તેણે સુઠી ખોલી, એટલે તરતજ તે છુટો થયો.

આવીજ રીતે માયા આપણને પકડતી નથી, પણ આપણે જુઠી માયાને પકડી રાખીએ છીએ ને તેથીજ હેરાન થઈએ છીએ. માટે માયાથી દરેક રીતે બચવું જોઈએ. માયાને છોડવી એટલે કાંઈ ઘરખાર છોડીને જંગલમાં ચાલ્યા જવું એમ નથી, પણ માયાને છોડવી એનો અર્થ એટલોજ કે,

સંસારસું સરસા રહે, ને મન મારી પાસ;
સંસારમાં લુપ્ત નહિ, તે જાણ મારો દાસ;
અર્જુન સુણે ગીતા સાર, પાંડવ માનજે નિધાર.

૪૨-આવતી કાલનો ભરૂંસો નથી, માટે પણ ધર્મના કામમાં ઉતાવળ કરો.

એક મંદિરમાં કોઈ વ્યાસ કથા વાચતો હતો, તેમાં એવી વાત આવી કે, માયા મિથ્યા છે, રેહ કાણુભંશુર છે, કાળવ્યક સદાય ક્યારજ કરે છે, માટે જે કામ કરવું હોય તે આજેજ કરી લેવું. કાલ ઉપર રાખવું નહિ, કારણ કે કાલનો ભરૂંસો શું ? કાલ કાણે હીઠી છે ?

એ વાત એક છોકરાએ સાંભળી, ને તે પછી તે પોતાને ઘેર ગયો. એ છોકરાનો બાપ તે છોકરાને સાડ વારંવાર કાંઈ સાઈ સાઈ ખાવાનું લઈ આવતો, તેમાંથી જરૂર જેટલું છોકરાને આપતો, અને બાકીનું તે છોકરા માટે બીજા દિવસ સાડ રાખી મૂકતો. છોકરો કથા સાંભળીને આંખો તે દહાડે પણ તેનો બાપ કાંઈ સાઈ સાઈ ખાવાનું લાંચે હતો. તેમાંથી તેણે થોડું છોકરાને આપ્યું, અને વધારાનું બીજા દિવસ સાડ રાખી મૂકવા લાંચે. ત્યારે છોકરાએ કહ્યું કે, બાપા! આજ તો બધું ખાવાનું મને આ પી હો. બાપે પૂછ્યું કે કેમ ? આજે શું છે ? છોકરાએ કહ્યું કે, આજે કથામાં એમ આંચું કે, માયા મિથ્યા છે, ને કાલનો ભરૂંસો નથી; માટે કાલ કરવાનું કામ આજેજ કરી લેવું. એથી મેં પણ વિચાર કર્યો છે કે કાલ ખાવાની મીઠાઈ આજેજ ખાઈ લઉં; કાલની કાને ખબર છે ?

લાઇએ ! આપણે પણ ઘણી વખત આપણું શાઓના અર્થ ઉપલા છોકરાના જેવાજ કરીએ છીએ. કયા વાંચનારનો કહેવાનો હતો એમ હતો કે, માયા મિથ્યા છે માટે જેમ બચાય તેમ બચવું ને સારાં કામો જલદી કરવાં. એજ વચનનો માયાવાદીઓ ઉલટો અર્થ કરે છે. એવી રીતે કે કાલનો ભાઈસો નથી માટે આજેજ મોજમલ કરી લઇએ. જગતના મિથ્યાપણને એવા અર્થમાં વાપરવું જોઇએ નહિ. ઇશ્વરને જાણવાની પ્રબળ ઇચ્છા માયાને મિથ્યા માનવાથીજ થઇ શકે છે. જ્યાંસુધી માયાની જગમાં વધારે ને વધારે શુંચવાતા જઇએ, ત્યાંસુધી ઇશ્વરનું સ્વરૂપ સમજી શકાય નહિ. માટે ઇશ્વરને જાણવા સારૂ માયાને મિથ્યા કહેલી છે. કાલનો ભાઈસો નથી માટે માયાને આજેજ લોગવી લેવી, એવો દુઃકો સ્વાર્થી ને મલિન વિકારોને વધારનારો અર્થ કદિ પણ ન કરવો જોઇએ.

૪૩-કોઇ બીખારી દાતાનેજ લૂંટે, તેમ ઇશ્વરે આપેલી શક્તિએને તેનીજ સામે આપણે વાપરીએ છીએ.

કોઈ ગરીબ બીખારી એક બહુ સારા માણસ પાસે બીખ માગવા લાગ્યો, તેથી તે બધા માણસે દયા કરીને તે બીખારીને એક રૂપિયો આપ્યો. તે લઇને પેલો બીખારી પોતાના જેવાજ બીજા હુઆઓને મળી ગયો, અને તેઓને કહ્યું કે, આ માણસ પાસે બહુ પૈસા છે, માટે ચાલો, આપણે તેને લૂંટી લઇએ. ભાઇઓ ! એ બીખારીની નીચતા કેટલી બધી ? જેણે કૃપા કરીને તેને રૂપિયો આપ્યો, તેનેજ લૂંટી લેવા તે તૈયાર થયો.

એ બીખારી બીજો કોઇજ નહિ પણ આપણે પોતેજ છીએ. આપણે જ્યારે બહુ બહુ પ્રાર્થના કરી છે, હબારે વખત પ્રભુ પાસે વિનયથી બિક્ષા માગી છે ત્યારે કૃપા કરીને તેણે આ મનુષ્ય અવતાર આપેલો છે; પણ તેની આપણે કયાં સાર્થકતા કરી શકીએ છીએ ? ઉલટો ઇશ્વરી શક્તિનો ખરાબ ઉપયોગ કરીએ છીએ. કૃપા કરીને ઇશ્વરે જેઓને રૂપ આપ્યું છે તેઓ અભિચારી થાય છે. જેને બળ આપ્યું છે તે બીજાઓ ઉપર જુલમ શુભરે છે, જેઓને શુભ આપ્યા છે તેઓ એકલપેટા થાય છે, જેઓને જ્ઞાન આપ્યું છે તેઓ બીજાઓને ગણકારતા નથી. જેઓને સત્તા આપી છે તેઓ અભિમાની થાય છે. જેઓને પૈસા આપ્યા છે તેઓ પો-

તાની નીચ ઇચ્છાએને પોષવામાંજ મજે માને છે જેઓને ત્યાગી બનાવ્યા છે તેઓ કોધીજ હોય છે, અને જેઓને પ્રભુએ પોતાના મંદિરના રખેવાળ (ચુરુ) બનાવેલા છે તેઓ પ્રભુનો દરવાજોજ બંધ કરે છે. આવી રીતે પેલા બીખારીની પેઠે આપણે આપણા દાતા પ્રભુનેજ લૂંટવાનુંજ કરીએ છીએ, એનુંજ નામ પાપ છે, અને ઇશ્વરી બક્ષીસનો સારામાં સારો ઉપયોગ કરવો તેનું નામ પુણ્ય છે.

૪૪-સર્વ સુખોના દાતા પ્રભુનાજ હુકમો આપણે માનતા નથા તેથી આપણું શું થશે એ તો વિચારો.

એક હરણની પાછળ શિકારી લાગ્યો એટલે તે હરણ બહુ ઝડપથી દોડીને ઝાડીમાં છુપાઈ ગયું. શિકારી તેની પાછળ પાછળ ગયો, પણ બહુ ઘાટી ઝાડીને લીધે હરણ દેખાયું નહિ. તેથી શિકારી ત્યાં હરણની વાટ જોતો બેઠો રહ્યો. હરણ જે ઝાડની એકથમાં, જે પાંદડાંના ગુચ્છાઓમાં છુપાઈ રહ્યું હતું તેજ પાંદડાં ખાવા લાગ્યું. થોડા વખતમાં એ પાંદડાં ખવાઈ રહ્યાં, ને હરણનું મોં ખુલ્લું થઈ ગયું. તેથી ત્યાં આંતુબાંતુમાં ફરતા પેલા શિકારીએ તેને દીકું એટલે તે હરણ પાસે આવ્યો ને બોલ્યો કે હવે તું ભાગીને ક્યાં જઈશ? એ વખતે હરણે કહ્યું કે, હવે મને માર. હું મરવાને ચોગ્ય છું, કારણ કે જે ઝાડીએ મહદ આપીને મને બચાવ્યું તેનેજ હું ખાઈ જવા લાગ્યું, ને તેનોજ નાશ કરવા લાગ્યું, માટે હું મરવાને ચોગ્ય છું.

આપણું પણ આવુંજ છે હો. પ્રભુ આપણને મહદ કરે છે, પ્રભુ આપણને બચાવે છે, અને તોપણ આપણે તેની સામે થઈએ છીએ. આપણે તેની આજ્ઞા માનતા નથી, માટે આપણા પણ તે હરણના જેવા હાલ થાય તો તેમાં કંઈ અજબ જેવું નથી. માટે બાઈઓ ! ચિતો, ચિતો.

૪૫-ફળ નહિ આપનારા ઝાડને માળી કાપી નાખે છે તેવાજ હાલ ભગવદ્દેશને આધીન નહિ થનાર આપણા પણ થવાના.

એક બગીચામાં ઘણાંજે ઝાડો છે. તે સૌને માળી પાણી પાવ

છે, ખાતર પૂરે છે, તેના રસ ચુસી જાય તેવાં તેની પાસેનાં નકા-
માં મૂળિયાંને ખોદી નાખે છે, અને તેની દરેક રીતે બહુ તજવીજ
રાખે છે, એવી આશાથી કે તે ફળ આપશે. ઘણાં વરસો સુધી
માળીએ એ પ્રમાણે ઝાડની તજવીજ રાખી પણ અંતે મુદત
વીતી ગયા છતાં પણ જે ઝાડ ફળ્યું નહિ, તેને છેવટ દિલગીર
થઈને માળીએ કાપી નાખ્યું. એ કાપતાં પણ માળીને દિલગીરી
લાગી, પણ બીજે ઉપાય નહોતો; એટલે લાચારીથી તેને તે
કાપવું પડ્યું તેણે ખાતરપાણી આપવામાં અને ફળ માટે ધીરજ-
થી વાટ જોવામાં કંઈ ખામી રાખી નહિ, પણ અંતે જ્યારે
ઝાડ નજ ફળ્યું ત્યારે માળીએ તેને કાપી નાખ્યું ને બાળી દીધું.

આપણે પણ જો ન સમજીએ તો અંતે એવાજ હાલ છે.
ઈશ્વર આપણો માળી છે. તે આપણને ભરણપોષણ આપે છે,
આપણને દુઃખદરદોષી બચાવે છે, ને ભક્તિરૂપી ફળની આશા
રાખે છે. એટલુંજ નહિ પણ તે માટે ધીરજથી વાટ જુએ છે;
પણ આપણે જો પ્રભુનાં નામને યાદ કરશું નહિ, પ્રભુની હયાને
સમજશું નહિ, પ્રભુના કાયદાને પાળશું નહિ, અને પ્રભુની ઈચ્છા-
ને માન આપશું નહિ, તો આપણે પણ પેલા ઝાડની પેઠે નાશ થશે.

**૪૬-સર્વ વસ્તુઓ પ્રભુનો હુકમ માને છે, માત્ર
માણસોજ માનતાં નથી !**

પ્રભુ કહે છે કે, મેં નદીઓને કહ્યું કે, તમે વહ્યા કરો. સમુદ્ર
ને કહ્યું કે, તમારામાં ભરતીઓટ થયા કરો ને મર્યાદામાં રહો.
સૂર્યને કહ્યું કે, તમે પ્રકાશ આપ્યા કરો, ઝાડને કહ્યું કે તમે
છાયા આપ્યા કરો, ફૂલને કહ્યું કે, તમે ખુબસુરતી વધાર્યા કરો
ને ખુબ સુગંધી કરો, તારાઓને કહ્યું કે તમે આકાશમાં ફર્યા
કરો, વરસાદને કહ્યું કે, તમે મારા હુકમ પ્રમાણે વરસ્યા કરો,
પહાડોને કહ્યું કે તમે સ્થિર રહો, પવનને કહ્યું કે તું પ્રસરતો
રહે, અને અગ્નિને કહ્યું કે, તું ગરમી આપતો રહે. તે સર્વ એ
પ્રમાણે કરે છે. હુનિયાની દરેક ચીજે મારો હુકમ માને છે, પણ
માણસને મેં કહ્યું કે, તું મારી-તરફ જો; અને તેણે કહ્યું કે હું
તારો હુકમ નહિ માનું ! જેમ એક માતેથી નવો ખુંટિયો (બળદ)
પોતાની કાંધ ઉપર ધુન્સરી મૂકવા દેવા ઈચ્છતો નથી ને વારંવાર
બળ કરીને ધુન્સરી નીચેથી નીકળી જાય છે, તેમ માણસ પણ

પ્રભુની આજ્ઞા પાળવામાં એમ કરે છે; પણ પેલા ખુટિયાની પેઠે તેને ખબર નથી કે, વારંવાર હુમ્મલા કરી ધુંસરી નહિ ઉપાડશે તો તેનોજ નાશ થશે ને ધુંસરી ઉપાડશે તો તેનું સારી રીતે રક્ષણ થશે, ને તેને રાતબ ખાવા મળશે; કારણ કે ઈશ્વરી આજ્ઞા પાળવામાં દુઃખ નથી, પણ આનંદ છે, એ કહી પણ બૂલવું જોઈએ નહિ.

માણસો પોતે પોતાને દુનિયાની સર્વ વસ્તુ કરતાં બહુ ઉત્તમ સમજે છે, પણ એમ સમજતાં નથી કે, એ ઉત્તમતા ઈશ્વરી માર્ગમાં રહીને-ઈશ્વરને જાણીએ તોજ છે, નહિ તો દુનિયાની બીજી સર્વ વસ્તુઓ કરતાં આપણે ઉતરતાં છીએ; કારણ કે દરેક ચીજે ઈશ્વરનો હુકમ પાળે છે, ને ઈશ્વરનો મહિમા બતાવતી રહેલી છે, પણ આપણે ઈશ્વરની આજ્ઞાઓનો આપણા નજીવા સ્વાર્થને ખાતર ભંગ કરીએ છીએ, અને ઈશ્વરે કૃપા કરીને આપેલી અમૂલ્ય છાંદગી, કિંમતી તંકા, તથા જ્ઞાનશક્તિનો ગેરઉપયોગ કરીએ છીએ, એ આપણું સૌ કરતાં ઉતરતાપણું છે. માટે એવું ઉતરતાપણું ન થવા સારૂ પ્રાર્થના કરો કે, હે પ્રભો ! અમોને તારી ભક્તિ કરવાનું અને તારી ઇચ્છાને તાબે થવાનું બળ આપ.

૪૭- એકાંતમાં પણ ઈશ્વર છે એમ સમજવાથી જોડાંથી બચાય છે.

એક મહેતાજીએ છોકરાઓને કહ્યું કે, ઈશ્વર સર્વવ્યાપક છે, તે સર્વત્ર છે, તે આકાશમાં છે, પાતાળમાં છે, ઉચે છે, નીચે છે, સમુદ્રમાં છે, પૃથ્વીમાં છે, જાડમાં છે, પાનમાં છે, પાહડમાં છે, તારામાં છે, પાણીમાં છે, પવનમાં છે, અને આપણા મનમાં પણ છે, તેના વિના કોઈ જગ્યા ખાલી નથી. જ્યાં બીજું કોઈ ન હોય ત્યાં પણ તે છે. મહેતાજીની એ શિખામણ એક ખેડુતના છોકરાએ ધ્યાનથી સાંભળી. એ છોકરાનો બાપ બીજા પાટોશિયોના ખેતરમાંથી ડુંડાં ચોરી લેતા હતો. એક દિવસ તે ખેડુતે પોતાના છોકરાને કહ્યું કે, હું આ બાગીચના ખેતરમાંથી ડુંડાં કાપું છું; તું કોઈ આવે જાય તેની નજર રાખ. થોડીવાર પછી તે ખેડુતે ધાસ્તી અને અધીરતાથી છોકરાને પૂછ્યું કે, જો, કોઈ આવતું તો નથી ?

તે છોકરાએ કહ્યું, નહિ બાપા! આપણા બે વિના બીજું કોઈ અહીં દેખાતું નથી, પણ મેહેતાજીએ મને શીખવ્યું છે કે:—

દાદરા

આમપાસ આકાશમાં, અંતરમાં આભાસ;
ધાસચાસની પાસ પશુ, વિષપતિનો વાસ. ૧
બોવમાં પેસી બોંચ રે, કરિયે કાંઈ વાત;
ધડીએ મનમાં ઘાટ તે, જાણે જગનો તાત; ૨
ખાલી જગ્યા ખોળિયે, કણી મૂકવા કામ,
ક્યાંએ જગકર્તા વિના, કાણું ન મળે કામ. ૩

છોકરાના સુખમાંથી આ કવિતા સાંભળી તે ખેડુતના હાથ-માંથી હાતરડું પડી ગયું, અને તે દિવસથી તેણે ચોરી કરવાનું કામ છોડી દીધું; કારણ કે જેઓ ઇશ્વરનું સર્વવ્યાપકપણું બરાબર રીતે સમજીને અનુભવી શકે છે, તેઓ એકાંતમાં પણ કેમ ખોટું કામ કરી શકે? આપણને એકાંત લાગે છે ત્યાં પણ ઇશ્વર તો છેજ, એ બૂલી જવું જોઈતું નથી.

૪૮—રાજની સામે નોકરથી ખરાબ કામ થાય નહિ.

જેઓ ઇશ્વરને સર્વવ્યાપક સમજે છે તેઓ એકાંતમાં પણ ખોટું કામ કરી શકે નહિ; કારણ કે એકાંતમાં પણ ઇશ્વર તો આપણી પાસે-આપણી સામે-આપણી આભુખાભુ-આપણી સાથે અને આપણામાંજ હોય છે, એટલે જેમ નિશાળિયો મહેતાજીની સામે, છોકરાઓ માળાપની સામે, સ્ત્રી પોતાના ધણી સામે, નોકર પોતાના શેઠની સામે, અને સિપાઈ પોતાના રાજની હજીરમાં ખોટું કામ કરી શકે નહિ, તેમજ જેઓ ઇશ્વરને સર્વવ્યાપક સમજે છે, તેવા લક્ષ્મી પણ ઇશ્વરની સામે ખરાબ કામ કે પૂરા વિચાર કરી શકે નહિ, કારણ કે ઇશ્વર સર્વત્ર છે એમ તેઓ માત્ર યોલવાથી નહિ પણ હૃદયથી અનુભવતા હોય છે. માટે પાપથી છુટવા સારૂ આપણે સૌ લાઈઓએ ઇશ્વરના સર્વવ્યાપી પણાનો અનુભવ વધારવો જોઈએ.

૪૯—મહેતાજીએ છોકરાને પૂછ્યું ઈશ્વર ક્યાં છે ?
છોકરાએ કહ્યું ઈશ્વર ક્યાં નથી ?

ઈશ્વરનું સર્વવ્યાપકપણું સમજાવતે સમજાવતે પરીક્ષા લેવા માટે મહેતાજીએ છોકરાઓને પૂછ્યું કે ઈશ્વર ક્યાં છે ? તે કહે તેને એક નારંગી ઇનામ આપું. ત્યારે એક છોકરાએ જવાબ આપ્યો કે ઈશ્વર ક્યાં નથી તે કહે તેને હું બે નારંગી ઇનામ આપું. મતલબ કે ઈશ્વર સર્વત્ર છે. માટે કોઈ પણ જગ્યાએ—એકાંતમાં પણ કદિ પાપ કરવું નહિ જોઈએ. ઈશ્વરનું સર્વવ્યાપકપણું સમજવું તે પાપથી બચવા માટે છે. માત્ર મોટે વાતો કરવા માટે નથી. એ સર્વવ્યાપકપણું બાણવાથી એમ સમજાઈ જાય છે કે, માછલાં જેમ પાણીમાં રહે છે, પક્ષીઓ જેમ હવામાં ઘેરાએલાં રહે છે, અને માળામાં જેમ ફૂલ પરોવાયેલાં રહે છે, તેમ આપણે ઈશ્વરમાં અને ઈશ્વર આપણામાં રહેલો છે. પ્રભુએ પણ ગીતામાં કહેલું છે કે:—

મત્તઃ પરતરં નાન્યત્ કિંચિદાસ્તિ ઘનંજય ।

મયિ સર્વમિવ પ્રોતં સૂત્રે મણિગણાદિ ॥ (ગી.અ. ૭ શ્લો. ૭)

અર્થ:—હે અર્જુન ! મારા સિવાય બીજું કોઈ પણ સત્ય નથી. જેમ એક દોરામાં ઘણાંએ મણિઓ પરોવાયેલા હોય છે, તેમ મારામાં આ સર્વ જગત્ પરોવાયેલું છે.

વળી પણ પ્રભુએ કહેલું છે કે:—

યો માં પश्यति सर्वत्र सर्वं च मयि पश्यति ।

तस्याहं न प्रणश्यामि स च मे न प्रणश्यति ॥ (અ. ૬-શ્લો. ૩૦)

અર્થ:—જે સર્વમાં મને દેખે છે, અને સર્વને મારામાં દેખે છે તેને હું દૂર નથી અને તે મારાથી દૂર નથી.

૫૦—ભક્તનું ખૂડું પ્રભુ પણ કરી શકે નહિ તો પછી
થોડાંક નિંદાખોર માણસો શું કરી શકશે ?

કળીરને કોઈ એક લકતે પૂછ્યું કે, તારો પ્રભુ કેવો છે ? ત્યારે તેણે કહ્યું કે મારો પ્રભુ સર્વશક્તિમાન છે. તે ગમે તે કરી શકે છે. ત્યારે પેલા બીજા લકતે કહ્યું કે, એ ખોટી વાત. એક બાબત એવી છે કે જે તારા પ્રભુથી પણ થઈ શકે નહિ. કળીરે કહ્યું કે, મારા પ્રભુથી ન થઈ શકે એવી એકે ચીજ દુનિયામાં નથી.

ત્યારે પેલા બીજા બકતે કહ્યું કે, પોતાના બકતનું ખૂંદ કરવું એ ઇશ્વરથી પણ બની શકે તેમ નથી.

આ વાત સાંભળીને કળીર હારી ગયો. તેણે કહ્યું કે તમારી વાત ખરી છે. પ્રભુ સર્વશક્તિમાન છે, પણ તે પોતાના બકતનું ખૂંદ કરવા સમર્થ નથી. આ મહાન્ બકતનેા સંવાદ શું થોડો આશ્ચર્યકારક છે ? બકત ઉપર ઇશ્વરની અખૂટ દયા તો જુઓ ? બક્તિમાન બાઈઓ ! બલે લોડો તમારી ચેષ્ટા કરે પણ નિરાશ થશો નહિ. પ્રભુ પોતે પણ તમારું ખૂંદ કરી શકતો નથી. ત્યારે બીજાઓ તમારી નિંદા કરીને શું સાફ કૃપા મેળવી શકશે ? માટે બક્તિમાં મન્યા રહો. બક્તિમાં મન્યા રહો. અહીં કદાચ બલે તમારી કિંમત ઓછી હોય, પણ ઇશ્વરના દરબારમાં તમારો હક્ક પહેલો છે ને તમારો દરજ્જો મોટો છે. જેઓ તમારી નિંદા કરે છે, તેને તમારા ઉંચા દરજ્જાની અદેખાઈ લાગે છે એમ સમજ. જેઓની નિંદાથી કરી જઈ બક્તિ ઓછી દેશો નહિ. તમારી વિકૃત્તમાં તો કેટલાંક ખરાબ માણસોજ હશે, પણ તમારી તરફેણમાં તો ખુદ ઇશ્વર પોતે છે. પ્રભુએ પણ કહેલું છે કે:—

अनन्याश्चित्तयंतो मां ये जनाः पर्युपासते ।

તેષાં નિત્યાભિયુક્તાનાં યોગક્ષેમં વહाम્યહમ્ ॥ (ગી. અ. ૯. મ્થો. ૨૨)

અર્થ:—જે માણસ અનન્ય ભાવથી મારું ચિંત્વન કરે છે અને મારીજ બક્તિ કરે છે, તે સમાન ચિત્તવાળાના યોગક્ષેમને હું સાચવું છું.

૫૬

બક્તિ મહા બળવંતી રે, વહાલો વશ થઈ આવે ધેર.	(ટક)
બક્તિને વશ થઈને વહાલો, વસિયા જોડુળ ગામ;	
આહીરકાને લાડ લગાવ્યા, એવા સુંદર રયામ.	બક્તિ૦
વેદ પુરાણ પુકારે હરિનું, પતિત પાવન નામ;	
એ પાંડવની સાથે રહીને, સપજાં કીધાં કામ.	બક્તિ૦
અંબરિખને હેતે અવતરિયા, બક્તન કરે ધેર;	
રઘુનાથ કે પામ્યા કેરો, એ બક્તિની પેર.	બક્તિ૦

૫૧—અહીંના કેસને માટે કેટલી બધી તજવીજ ને ખરચ ? અને મુક્તિના કેસને માટે કાંઈજ નહિ !

આપણે કાંઈ મોટો કેસ હાઈ કોર્ટમાં ચાલતો હોય તો

તેને માટે કેટલો બધી તજવીજ રાખવી પડે છે? કેવા સારા વકીલ બારિસ્ટર રોકવા પડે છે, કેટલું બધું ખર્ચ કરવું પડે છે, ને કેટલો બધો ફિકર રાખવી પડે છે, એ બધું શામાટે? કેસ જીતવા માટે; કારણ કે જે હારી જઈએ તો ખરચ માથે પડે, આખરે જાય, અને બહુ નુકસાનીમાં આવી પડીએ.

આવા એક સાધારણ કેસ સાડે આપણને એટલું બધું કરવું પડે છે, અને એવા કેસમાં હારવાથી પણ કેટલું બધું નુકસાન થાય છે, ત્યારે વિચાર તો કરી જુઓ કે આપણો મુક્તિ મેળવવાનો કેસ કેટલો બધો મોટો છે? એ કેસ જે હારી જઈએ તો કેટલું બધું નુકસાન? આખી જીંદગી રડ થઈ જાય, અને તોપણ જુઓ તો ખરા કે એ કેસ જીતવા માટે આપણે કોઈ પણ જાતની તજવીજ કે જરા પણ ઉતાવળ કરતા નથી. આવી બચકર બેઠરકરીનો આપણા માલિક આગળ-આપણા પવિત્ર પિતા પાસે શું જવાબ આપી શકશું તે તો વિચારો.

પર-દુનિયા તો બગડેલી છેજ, ને આપણું મન પણ જે ખરાબ રાખીએ તો ક્યાં ચારો આવે?

એક વહાણને બહારથી પવનનું તોફાન લાગે અને અંદર તળિયામાંથી ગાબડું પડે, એ વહાણને બચવાની આશા ક્યાંથી? એવા વહાણમાં બેઠેલાં ઉતાડ્યોનો તો નાશજ થાય. એવીજ રીતે, બહારના તોફાનની પેઠે એક તો આપણી આત્મજાણની દુનિયા બગડેલી છે અને બીજું તેમાં ગાબડાંની પેઠે જે આપણું મન પણ ખરાબ હોય તો પછી બચવાની આશા ક્યાંથી? જે વહાણની અંદર ગાબડું ન હોય તો બહારનાં તે ફાનની સામે ટકી શકાય, તેમજ આપણું મન જે મજબૂત ને ભક્તિમાન હોય તો બહારની દુનિયા સામે ટકી શકાય, પણ જે મનજ બગડેલું હોય તો પછી બાર વાગી જતાં વાર શું? માટે બાઈઓ! તમારાં મનને સુધારો. મનને સુધારવું એજ સૌથી કઠિન કામ છે અને એજ સૌથી જરૂરનું છે; કારણ કે મહાત્માઓએ કહ્યું છે કે:-

મન एव मनुष्याणां कारणं बंधमोक्षयोः ।

અર્થ:-માણસને બંધનનું અને મોક્ષનું કારણ મનજ છે, પ્રભુએ પણ કહેલું છે કે:-

बभ्रुरात्माऽऽत्मनस्तस्य येनात्मैवात्मना जितः ।

अनात्मनस्तु शत्रुत्वे वर्तेतात्मैव शत्रुवत्॥(गी.अ. ६.१७। ६)

અર્થ:-જેણે પોતાના મન (આત્મા) વડે કરીને મનને છૂટ્યું છે, તેનું મનજ તેનું મિત્ર છે, અને જેણે પોતાના મનને છૂટ્યું નથી, તેનું મનજ શત્રુ બનીને શત્રુની પેઠે વર્તે છે.

માટે મનને વશ રાખતાં શીખો, અને દુનિયાની કેટલીક ખગેલી રીતોથી બચવા યત્ન કરો.

૫૩-અળતા ઘરમાંથી બીજું બધું બચ્યું, પણ
છોકરું અંદર રહી ગયું!

કોઈ એક ઘરમાં આગ લાગી, ત્યારે ઘરવાળો પોતાનો સામાન આગથી બચાવવા માટે બહાર કહાડવા લાગ્યો. તેણે કબાટ, ખુરસી, પેટીઓ, કપડાંનાં બંડલો, પુસ્તકો, ચિત્રો, તિન્નેરી, વગેરે ઘણી ચીજો બહાર કહાડી. એ પછી આગ વધી ગઈ, ને અંદર જઈ શકાય તેવું રહ્યું નહિ. ત્યારે કોઈએ પૂછ્યું કે, બધું આવી ગયું કે કાંઈ રહી ગયું ? ત્યારે તે ઘરઘણીએ કહ્યું કે સખુર કરો, હું જોઈ લઉં. પછી તેણે આગમાંથી બહાર કહાડેલા સામાન તરફ જોઈને કહ્યું કે, હાય, હાય, બધું આવી ગયું; પણ મારો નાનકડો છોકરો સુતેલો છે તે ઘોઠિયું અંદર રહી ગયું ! આ સાંભળી સો લોકો તેને ફિટકાર આપવા લાગ્યાં કે, અરે મૂર્ખા ! પેટીઓ, તિન્નેરી ને હુગડાંનાં પોટલાં બચાવ્યાં ને પોતાના છોકરાને બૂલી ગયો ? અફસોસ, અફસોસ, તે છોકરો આગમાં બળી ગયો.

ભાઈઓ ! આપણે પણ આવીજ રીતે કરીએ છીએ. આપણા આત્મારૂપી નિર્દોષ બાળકને બૂલી જઈએ છીએ. તેને માયાની આગમાંજ રહેવા દઈએ છીએ અને જે સ્ત્રીઓની ખરી રીતે જ્ઞેતાં કંઈજ કિમ્મત નથી, એવી મોહક સ્ત્રીઓને વધારવા તથા બચાવવા પાછળજ મંડી પડ્યા છીએ. માટે ભાઈઓ ! આગ તે લાગેલી છેજ, પણ હજી તે વધી ગઈ નથી. એટલા વખતમાં ધુરસી-કોચને છોડી તમારાં બાળકને બચાવી લો. તમારા આત્માને બચાવી લો. બચાવી લો. એની અધોગતિ ન કરો, તેના નાશ ન કરો. ચાહ રાખજો કે તમારાં ધુરસી, કોચ, પલંગ ને તિલ્લેરીની

કિમ્મત એની પાસે એક કરોડમા ભાગની પણ નથી. હજી પણ વખત છે; તો સમજો, સમજો. વખત ગયા પછી કંઈ નહિ થઈ શકે.

૫૪-હુઆ એકરો સુધરે એટલે બાપનું તે બધું તેનુંજ છે, તેમ પ્રભુના રસ્તાપર આવો એટલે તેનું બધું સુખ તમારુંજ છે !

એક એકરો હુઆઈ કરીને પોતાના બહા બાપના હુકમનું અપમાન કરવા લાગ્યો, અને નાકરમાન થઈ બાપને છોડી ઘર બહાર ચાલ્યો ગયો. બાપે અને બાપના હોસ્તોએ તેને ઘણી વખત અને ઘણી રીતે પ્રસંગોપાત સમજાવ્યો. પણ તે હુઆ એકરો માન્યો નહિ. એ પછી થોડા વખતમાં તે એકરોની બહુ હુઈશા થઈ. તે બહુ માઠી હાલતમાં આવી ગયો. જૂઠી માયાની મિથ્યા મોજશોખથી તે બહુ લોગી-બહુ રોગી બની ગયો. ને ચીંથરેલા થઈ ગયો. એ પછી બહુ દુઃખી થઈને હારીને અંતે તે પોતાના પિતાના ઘરમાં ગયો અને પોતાના અપરાધ માટે દીનતાપૂર્વક માફી માગી, ત્યારે તે દયાળુ પિતાએ કહ્યું કે, બેટા ! મારે કંઈ તારી સાથે વેર નથી. મેં કંઈ તુંને કહાડી મૂક્યો નથી, તું તારી મેળે નીકળી ગયો છે. તું તારી ચાલ સુધાર એટલે તું મારી હાલતનો માલેક છે. તું પાપને છોડી દે એટલે હું તારોજ છું, ને તું મારોજ છે. તે પિતા તો દયાળુ છે, પણ એકરોની હાંધાઈ હતી.

આવીજ રીતે આપણો સમર્થ પિતા ઈશ્વર તો મહાન દયાળુ છે, પણ આપણેજ તેની દરકાર રાખતા નથી, ને તેને છોડી દઈએ છીએ, તેથીજ દુઃખી થઈએ છીએ. માટે સુખ પામવાનો ખરો રસ્તો તો એજ છે કે, સર્વાત્મબાવથી પ્રભુને શરણે જવું ને ખુલા દિલથી દીનતા આણીને પ્રેમપૂર્વક પ્રભુની માફી માગવી. તો પ્રભુ આપણોજ છે. પ્રભુએ પણ કહેલું છે કે:-

સમોઽહં સર્વમૂનુષુ ન મે લેખ્યોઽસ્તિ ન પ્રિયઃ ।

એ મર્જંતિ તુ માં મક્ત્યા મયિ તે તેષુ આપ્યહમ્ ॥

(ગી. અ. ૯. સ્લો. ૨૨)

અર્થ:-હું સર્વ જૂતોમાં સમાન છું. મને કોઈનો દ્રેષ નથી, અને મને કોઈ વહાલું નથી. તોપણ જે ભક્તિથી મને બળે છે તે મારામાં છે અને હું તેનામાં છું.

૫૬

ભૂતળ ભક્તિ પદારથ મોટું, બહુલોકમાં નાંહી રે;
 પુન્ય કરી અમરાપુરી પાખ્યાં, અંતે ચોરાસી માંહી રે. (ટક)
 દરિના જન તો મુક્તિ ન માગે, જનમો જનમ અવતાર રે;
 નિત્ય સેવા નિત્ય કીર્તન જોગવ, નિરખવા નંદકુમાર રે. ભૂતળં
 ભરતખંડ ભૂતળમાં જનમી, જેણે જોવિદના ગુણ ગાયા રે;
 ધન્ય ધન્ય રે એનાં માનપિતાને, સકળ કરી એણે કાયા રે. ભૂતળં
 ધન્ય હંદાવન ધન્ય એ લીલા, ધન્ય એ વજ્રના વાસી રે;
 અઘટમાસિદ્ધિ આંગણીયે રે ઉભી, મુક્તિ છે એમની દાસી રે. ભૂતળં
 એ રસનો સ્વાદ સંકર જણે, જણે શુદ્ધ જોગી રે;
 કંઈએક જણે વજ્રની રે ગોપી, બણે નરસીયો ભોગી રે. ભૂતળં

પપ-નબળા કેસની દાક્તરને વધારે કાળજી હોય
 છે. તેમજ આપણે પણ પ્રભુને શરણે જઈએ તો
 આપણી તે વધારે કાળજી રાખે છે.

આપણાથી હાલતાં ચાલતાં, બોલતાં, ખાતાં પીતાં, સુતાં બેસતાં
 ઉઠતાં ને કામકાજ કરતાં કોઈને કોઈ પ્રકારનું મનનું, વાણીનું
 કે કર્મનું કોઈને કાંઈ નાનું કે મોટું પાપ થઈ બંધ છે. એવાં
 પાપને કોઈથી પણ દોઢી શકાય નહિ. પ્રભુએ પણ કહેલું છે કે,-

સહજં કર્મ કૌંતેય સર્વોપમાયિ ન ત્યજેત્ ।

सर्वारंभा हि दोषेण धूमेनाग्निरिवावृताः॥ (गी. ૦. ૧૮. ૨૩)

અર્થ:-હે અર્જુન ! સર્વ કર્મ દોષવાળાં છે, જેમ ધૂમાડા
 વિના અગ્નિ હોઈ શકે નહિ, તેમજ દોષ વિનાનાં કર્મ હોઈ શકે
 નહિ. માટે કર્મ દોષવાળાં છે, તોપણ સ્વભાવથી પ્રાપ્ત થએલાં
 સહેજ કર્મ કરવાં.

કર્મ દોષવાળાં છે, છતાં પણ તે કર્યા વિના ચાલે તેમ નથી.
 એમ સમજીને પ્રાચીન આર્ય ઋષિયોએ કહેલું છે કે:-

पापोऽहं पापकर्माहं पापात्मा पापसंमनः ।

त्राह मां पुंडरीकाक्ष सर्वपापहरा हरिः ॥

આવી રીતે આપણે પાપમાં જ પડેલા છીએ, પણ તે પાપ
 દૂરિને શરણે જવાથી દૂરાર્થ બંધ છે. માટે પાપીઓ પણ જો પ્ર-
 ભુને શરણે થઈ બંધ તો તેઓને પણ કાંઈ દિલગીર થવા જેવું
 નથી. કારણ કે પ્રભુ ક્ષમાળુ છે. એટલો બધો ક્ષમાળુ છે કે, તેની

અસીમ દયાનો આપણને ખ્યાલ પણ આવી શકે નહિ. જેમ આપણાં પાપ વધારે તેમ તે વધારે દયાળુ બને છે. માટે પાપીઓએ પણ નિરાશ થવું નહિ. તેને માટે તો વધારે સારો આનંદ છે. જેમ માળી સૂકાઈ જતા નગળા છોડને વારે વારે પાણી પાંચ છે, જેમ માળાપ પોતાનાં આંધળાં, લુલાં, લંગડાં, ગાંડાં કે બિમાર છોકરાંની બીજાં છોકરાંઓ કરતાં વધારે કાળજી રાખે છે, જેમ મહેતાજી બાથડ છોકરાંઓ સાથે વધારે મગજમારી કરે છે, અને જેમ દાકતર નગળા કેસની સાર કરતાં વધારે સંભાળ લે છે, તેમ દયાળુ પ્રભુ પાપીઓની વધારે સંભાળ લે છે; પણ સરત માત્ર એટલી કે તેને શરણે જવું જોઈએ. તેની આજ્ઞા પાળવી જોઈએ. જો પ્રભુને શરણે જઈએ તો પછી પાપનો ભાર નથી કે તે આપણને નહીં શકે. પ્રભુએ પોતે કહેલું છે કે:—

सर्वधर्मान्परित्यज्य मामेकं शरणं व्रज ।

अहं त्वा सर्वपापेभ्यो मोक्षयिष्यामि मा शुचः ॥ (गीता)

અર્થ:—સર્વ ધર્મને છોડીને માત્ર મારેજ શરણે આવ. તું શોક કર મા, હું તને સર્વ પાપથી છોડીશ, ને મોક્ષ આપીશ.

પ્રભુની આટલી બધી દયા છે, ને તેણે આવો કોલ આપેલો છે, માટે પાપીઓએ ખોટી દિલગીરીમાં નહિ પડવા રહેતાં દીનતાથી પ્રભુને શરણે જવું જોઈએ, તો હજુ પણ કાંઈ ચાલ્યું ગયું નથી. જો કે મોટું થઈ ગયું છે તોપણ હજુ પણ ધંધરનું શરણ ધરવાથી માફી મેળવી શકીએ તેમ છીએ. માટે ભાઈઓ ! પાપની ઉંઘમાંથી જાગૃત થાઓ, જાગૃત થાઓ, ને તમારું હિત સમજો. હરિશરણ વિના પાપ નાશ કરવાનો બીજો ઉપાય નથી, માટે થઈ ગયેલાં પાપથી નહિ ગભરાતાં પ્રભુનું શરણ શોધો, ને ખરા જીવનથી માફ માગો, એટલે તમારાં પાપ કપાઈ જશે, ને તમને અવશ્ય માફી મળશે.

૫૬—પ્રભુના આપેલા વૈભવો પ્રભુને યાદ કર્યા વિના ભોગવવા એ ચોરી કરવા બરોબર છે.

એક શાહુકારે પોતાને રહેવા માટે બહુ મોટું ને સુંદર મકાન બંધાવ્યું, ને તેમાં લાખો રૂપિયાનું બધું નવી નવી જાતનું ઉમદા ફરનીચર ગોઠવ્યું. એ પછી એક દિવસ તે શાહુકાર એક મહાત્મા-

ને પોતાનું મોટું ઘર દેખાડવા તેડી ગયો. તે મહાત્માને પોતાની સાથે ઘરના દરેક જોવાલાયક ભાગમાં ફેરવીને તે શેઠ પોતાના વેલવો બતાવવા લાગ્યો. એ વખતે મહાત્માને થુંકવાની ઇચ્છા થઇ, પણ તેણે એ ઘરમાં કયાંય થુંકવા જેલું કે કાણું જોયું નહિ. જ્યાં જાય ત્યાં સુંદર ગાલીચા મોટા મોટા આરીસા, ઉંચા ઉંચા છત્રીપલંગો ને આદીનના ફેન્સી કોચો તથા ખુરસીઓ. એ બધું જોઈ લીધા પછી તે મહાત્માએ પૂછ્યું, કે, આ ઘરમાં મંદિર કયાં છે? ઇશ્વર-પ્રાર્થનાની જગ્યા કયાં છે? ત્યારે તે શેઠે કહ્યું કે મહારાજ ! એ તો મેં નથી બનાવ્યું. એ સાંભળી તે સાધુએ શેઠના મોં ઉપર થુંક્યો, ત્યારે શેઠે ગુસ્સે થઇને કહ્યું કે, અરે મહારાજ ! આ શું ? આ કાંઈ રીત છે? મહારાજે કહ્યું, તમારા સુંદર ઘરમા તમારા મોંવિના બીજી કોઈ થુંકવા જેવી જગ્યા મને મળી નહિ, કારણ કે તમારે માટે આવડું મોટું ને આતું સુંદર ઘર બંધાવ્યું, પણ જેણે એ બધો વેલવ તમને આપ્યો, તે પ્રભુને યાદ કરવા માટે તેમાં એક નાની ઝોરડી પણ નહિ? આ સાંભળી તે શેઠ શરમાઈ ગયો, ને તેનેા ગુસ્સો શાંત થયો.

આ વાતમાંથી આપણે શિખવાનું એ છે કે, આપણાં દરેક કામ-માં ઇશ્વરને આગળ રાખવો જોઈએ અને આપણાં દરેક શુભ કર્મ પ્રેમપૂર્વક પ્રભુને અર્પણ કરવાં જોઈએ. જો એમ કરી શકીએ તો આપણા બધા વેલવો ને ઠાઠમાઠ વચ્ચે પણ નિર્દોષ રહી શકીએ છીએ; પણ આપણા પેદા કરનાર પ્રભુને—આપણા હયાતુ પિતાને બૂલી જઈએ, અને બધું માત્ર આપણા પોતાનેજ સાફ કરીએ એ તો દેખીતું પાપ છે. પ્રભુએ પણ કહેલું છે કે,

इष्टान्मोगान्हि चै देवा वास्यते यज्ञभाविताः ।

સૈર્વજ્ઞાનપ્રદાયૈર્યો યો મુંકે સ્તેન યવ સ ॥ (અં૩એ૦૧૨)

અર્થ:—દેવોએ આપેલું દેવોને અર્પણ કર્યા વિના જે લોગવે છે, તેને ધોરજ સમજવો.

માટે પાપથી બચવા સાફ આપણે દરેક કામો મહાન્ પ્રભુના પવિત્ર નામથી પ્રભુને અર્પણ કરવાં જોઈએ.

પડ-તમારા ગામમાં કે નાતમાં તમે મોટા હશે, પણ જગતની અંદર તમે કાંઈ બિસાતમાં નથી.

એક શ્રીમંતે કોઈ જ્ઞાની સંન્યાસીને પોતાને ઘેર જમવા બોલાવ્યો. પછી તે સંન્યાસીની સાથે તે શેઠ પોતાના વૈભવની ને મગફળીની વાતો કરવા લાગ્યો ને બતાવવા લાગ્યો કે, આ વાડી મારી છે, સામેનો બંગલો મારો છે, ફલાણી મીઠા મારી છે, તેની પાસેનું તળાવ અમારું છે. માથેરાનમાં અમારો બંગલો છે, દારિદ્ર્યમાં અમારી વાડી છે, આ બાજુની ચાલો લેવાનો વિચાર છે. એવી એવી રીતની વાતોથી પોતાની બડાઈ બતાવવા લાગ્યો. સંન્યાસી ત્યાંથી ને જ્ઞાની હતો, તેથી તેને આવી વાતો રુચી નહિ. તેને લાગ્યું કે, આ માણસ બહુ અભિમાની છે ઇશ્વરના અખૂટ વૈભવ-માંથી તેને માત્ર આણું પણ આણું જેટલું મળ્યું છે, તે પણ છુર-વી શકતો નથી. તેને કાંઈ એ બાબતમાં સમજાવવો જોઈએ, ગૃહસ્થોને ઘેર સાધુઓ જાય તેનું ફળ એજ હોવું જોઈએ કે, કાંઈ ને કાંઈ ધર્મનું રહસ્ય બતાવવું, ને તેને શ્રદ્ધા ભક્તિમાં લાવવા. પણ આજના વખતના કંકડ મીઠાજના તુમાખી શેઠિયાઓ ગરીબ સાધુઓનાં કઠિન વચનો સાંખી જાય તેવા મજબૂત મનવાળા નથી. માટે તેઓને તો યુક્તિપ્રયુક્તિથી સમજાવવા જોઈએ. એમ ધારી તે સંન્યાસીએ ચાલતી વાત દેરવી નાખીને તે શેઠનો છોકરો ત્યાં માસ્તર પાસે નકશો શિખતો હતો તેને પૂછ્યું કે, એ શું છે? ત્યારે છોકરાએ કહ્યું કે પૃથ્વીનો નકશો. સંન્યાસીએ પૂછ્યું, તેમાં હિન્દુસ્તાન ક્યાં છે? છોકરાએ બતાવ્યું. સંન્યાસી-એ કહ્યું, એવડા બધા મોટા નકશામાં હિન્દુસ્તાન એવડું? છોક-રાએ કહ્યું, હા મહારાજ! આખી પૃથ્વીની આગળ હિન્દુસ્તાનની શું બિસાત! મહારાજે કહ્યું, એ નકશામાં મુંબઈ ક્યાં આંચું? છોકરાએ એક બિંદુ બતાવ્યું, ને કહ્યું કે એ મુંબઈ. મહારાજે કહ્યું, મુંબઈમાં તારા બાપની મીઠા ક્યાં છે તે નકશામાં બતાવ. છોકરો મહારાજની સાચું જોઈ રહ્યો, કે એ તો એમાં નથી. મહારાજે કહ્યું કે, એવડી મોટી મીઠા ને એવડો મોટો વાડીબંગલો એમાં નથી કેમ? છોકરાએ કહ્યું મહારાજ! પૃથ્વીના નકશામાં હિન્દુસ્તાન એક પેર જેવું છે, ને હિન્દુસ્તાનમાં મુંબઈ એક મીંડા જેવું છે. તેમાં અમારો બંગલો ક્યાંથી હોય? દુનિયાની આગળ અમારો બંગલો શું બિસાતમાં?

મહારાજે શેઠ સામું જોઇને કહ્યું, જોયું શેઠજી ! આ તમારો છોકરો શું કહે છે ? દુનિયાના એક બિંદુનું તમે એક પરમાણુ પણ નથી, ને તેમ છતાં પણ તમે કેટલું બધું અભિમાન રાખો છો ? તમારા મન પાસે તમે ગમે એટલા મોટા થાઓ, પણ જગતના હિસાબમાં ને પ્રભુ પાસે તમે કાંઈ પણ બિસાતમાં નથી; માટે ખોટી ખુમારી ન રાખો. જો જગતમાં મોટું થવું હોય, ને પ્રભુ પાસે રૂકા થવું હોય તો તે દાન કરવાથી—પરમાર્થ કરવાથી થઇ શકશે. માફ માફ કરવાથી નહિ. અહંકારને તો પ્રભુ આસુરી બાવ કહે છે. ગીતાજીમાં પ્રભુએ કહ્યું છે કે:-

વંશો વર્ષોઽભિમાનશ્ચ ક્રોધઃ પાન્યમેવ ચ ।

અજ્ઞાનં જ્ઞામિજાતસ્ય પાર્યં સંપદમાસુરીમા૥(ગી.અ. ૧૬ મો. ૪)

અર્થ:-હું અર્જુન ! દંભ, દર્પ, અહંકાર ક્રોધ, પાન્ય, અને અજ્ઞાન એ આસુરી સંપત્તિ છે. એવી આસુરી સંપત્તિમાં ફસાઈ જવાથી સાચી ભક્તિ થઇ શકે નહિ. માટે કેાઈ પણ નાશવંત ચીજનું અભિમાન નહિ કરવું જોઇએ.

આ સાંભળીને તે ગૃહસ્થ શરમાઈ ગયો. તેણે પોતાની ભૂલ ખુલ્લી રીતે જોઇ લીધી, એટલે હવે પછી એવી ભૂલ ન થાય તેની તજવીજ રાખવા લાગ્યો. આપણે પણ એવી ભૂલોથી—એવાં પાપોથી બચવા યત્ન કરવો જોઇએ.

૫૮-ઉપર તલવાર ને નીચે આગ

કેાઈ શબ્દની પાસે એક મરકરો રહેતો હતો. તે મરકરી કરવાના હુન્નરમાં બહુ જબરો ખબરદાર હતો. ગમે ત્યાંથી કાંઈને કાંઈ વિચિત્ર રસુજ જોળી કાઢી તે બધાને હસાવતો હતો. એક દિવસે રાત્રીને હસાવવા માટે તે મરકરાએ ઘણા ઘણા પ્રકારની રસુજ કરી, ઘણા પ્રકારના ઢાંગ સોંગ કર્યા ને બીજી ઘણી જાતની રસુજ સુક્તિઓ કરી, પણ કેાઈ પણ રીતે રાત્રી ખુશી થયો નહિ ને હસ્યો નહિ. ત્યારે મરકરાએ પૂછ્યું કે, મહારાજ ! કેાઈ પણ બાબતથી તમે ખુશી થતા નથી તેનું કારણ શું ? શાબ્દએ કહ્યું કે કેાઈ વખત તેના ખુલાસો થશે. એ પછી એ બાબતનો ખુલાસો કરવા માટે રાત્રી જાણી જોઇને કાંઈ બહાનું કહાડીને તે મરકરા

ઉપર ગુસ્સે થયો ને તેને એક લાગેલી ખુરસી ઉપર બેસાડ્યો. એ ખુરસી નીચે બળતી સગડી મૂકાવી, ને તેના માથા ઉપર ઘડીક માં તૂટી જાય તેવા પાતળા દોરામાં બાંધી લટકતી તલવાર રખાવી. એથી મરકરાને બહુ ભય લાગ્યો; કારણ કે ખુરસી તો તૂટેલી હતી અને નીચે ધખધખતો અગ્નિ તથા ઉપર ઝગઝગતી નાગી તલવાર લટકતી હતી. એ તલવાર કયી મિનીટમાં તૂટી પડીને મારી નાખશે તેનો કાંઈ ભૂંસો નહોતો. તેથી એ જોડને તે વિદુષક કાંપવા લાગ્યો. એ વખતે રાજાએ વિદુષકના હાથમાં મીઠાઈ આપીને કહ્યું કે ખુશી થઈને ખા, ત્યારે વિદુષકે કહ્યું કે, મહારાજ ! હમણું કાંઈ મીઠાઈ લાવે નહિ; આ તલવાર ને સગડી અહીંથી દૂર થાય તો મીઠાઈ લાવે. આ મોતના હાથમાં મોજ કેવી ? અત્યારે તો રામ, રામ, રામ વિના બીજું કાંઈ સુખતું નથી. ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે, તે દિવસે તું મને હસાવવા ઇચ્છતો હતો, પણ મને હસવું કેમ આવે ? કારણ કે આપણે માથે મોતરૂપી તલવાર સદાય ધ્યાં કરે છે. કયી ક્ષણમાં આપણું આશુધ્ય ખૂટશે તેનો કાંઈ ભૂંસો નથી, એટલુંજ નહિ પણ ચિતારૂપી સગડી પણ નીચેજ છે. આપણે જોઈએજ છીએ કે મોડું વહેતું પણ આપણે એ અમર પાથરણામાંજ સૂવાનું છે—ચિતામાં બળવાનુંજ છે, આપણા એટલુંજ નહિ પણ રાજગાદી અથવા બીજા દરેક પ્રકારના નાના મોટા અધિકારો તૂટેલી ખુરસી જેવાજ છે. એમ જાણ્યા પછી હસવું કેમ આવી શકે ? માટે મને હસવું આવતું નથી. મને તો પ્રભુભજનમાંજ મસ્ત રહેવું ગમે છે.

ભાઈઓ ! આપણી સોની સ્થિતિ આવીજ છે, માટે વખત છે તો આપણે ચેતવું જોઈએ. ચેતેલાઓને માટે પણ તલવાર ને સગડી તો છેજ; પણ ફેર એટલો કે, ઇશ્વરના પવિત્ર નામથી કાળનો તેઓને ભય લાગતો નથી, અને એ તલવાર તથા સગડીમાંથી પણ તેઓ દિલાસો મેળવી શકે છે, તથા એ તૂટેલી ખુરસી પર બેસીને પણ તેઓ સાર્થકતા કરી લે છે, પણ નહિ ચેતેલાઓ તેથી ભયભીત થાય છે, દુઃખી થાય છે ને નરકમાં જાય છે. માટે મોત સુધારી લેવું એજ સાચું છે. પ્રભુએ પણ કહેલું છે કે:-

तस्मात्सर्वेषु कालेषु मामनुस्मर युद्धय च ।

मत्पर्यर्पितमनोबुद्धर्ममैवैष्यस्य संशयम् ॥ (અ. ૮. શ્લો. ૭.)

અર્થ:-તે માટે સર્વ કાળ માફ કર, ને શુદ્ધ આદિ કથમંથરણ કર. મને મન યુદ્ધિ અર્પણ કરવાથી મનેજ પાનીશ એમાં શક નથી.

આ પ્રમાણે પ્રભુ આપણને કોલ આપે છે-આપણી સાથે સ્વચ્ચનથી અધાય છે; માટે નજીવાં મોજશોખ ને ઠઠા મશકરી તથા હાસ્ય તમાસા છોડી ઇશ્વરભક્તમાં મસ્ત થવું જોઈએ. એજ જીંદગીની દરજ ને એજ જીંદગીની સાર્થકતા છે.

પદ-ઝાડ જેમ પથ્થર ફેંકનારને ડાળ આપે છે, તેમ સજ્જનો ખૂર કરનારનું પણ બહુજ કરે છે.

એક રાજા કાંઈ કામે જંગલમાં ગયો હતો, ત્યાં શાક લાગવાથી ધોરડીના ઝાડ નીચે સૂતો. એ વખતે એક ગરીબ માણસ ત્યાંથી નીકળ્યો. તેને બહુ ભૂખ લાગી હતી, ને એ ધોરડી ઉપર પાકેલાં ધોર ઘણાં હતાં, તેથી તે બિખારીએ દૂરથી તે ધોરડી ઉપર કાંકરો ફેંક્યો. એ કાંકરો ધોરડીની ડાળમાં બટકાઈને નીચે સૂતેલા રાજા ને વાગ્યો. તુરતજ સિપાઈઓએ તે બિખારીને પકડ્યો, ને તેને રાજા પાસે લઈ ગયા. રાજાએ બિખારીને પૂછ્યું કે, તેં મને શા માટે પથરો માર્યો? ત્યારે બિખારીએ નમ્રતાથી ખરેખરું કહ્યું કે, સાહેબ! મેં તમને પથ્થર માર્યો નથી, પણ મારી ભૂખ મટાડવા માટે મેં ધોરડીને પથ્થર માર્યો છે; એવી આશાથી કે યોડાં ધોર પડે તે ખાઈને મારી ભૂખ મટાડું. બિખારીની આ વાત સાંભળીને તે બલા રાજાએ તેને યોગ્ય ભરીને સોનામોહોરો આપી. ત્યારે રાજાના માણસોએ કહ્યું કે, મહારાજ આ શું? મારનારને કાંં આપો? ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે, ધોરડી જેવું જડ ઝાડ પણ તેને મારનારને એક ટંકનું ખાવાનું આપે છે, ત્યારે મને મારનારની આખા લવની ભૂખ ન લાગે તો હું રાજા શેનો?

મોટાં માણસોનાં હિલ આવાં મોટાં હોય છે. શુભ કરનારને તો હો શુભ કરે છે, એમાં નવાઈ શું છે? પણ અવશુભ ઉપર શુભ કરવો એમાંજ મોટાઈ છે. સોને ક્ષમા કરવી, સોનું કલ્યાણ ઇચ્છવું અને માફ કરનારનું પણ સાફ કરવું, એ મહાત્માઓનો સ્વભાવજ હોય છે. આપણે નજીવી નજીવી વાતમાં મન ગગાડી નાખીએ છીએ ને દ્રેષણુદ્ધિથી વેર વધારતા જઈએ છીએ, પણ એ કેટલું બધું ખરાબ થાય છે, તે આ દાખલાઓથી સમજવું જોઈએ.

આપણે જો આપણા મનને કાપૂમાં ન રાખી શકીએ, અને આપણું ખોટું કરનારને માફ ન કરી શકીએ, તો આપણા કરતાં જડ વસ્તુઓ વધારે સારી કહેવાય. સુખડને ઘસીએ તોપણ તે સુગંધ આપે છે, અગરબત્તીને જાળીએ તોપણ તે સુગંધ આપે છે, અને શેરડીને પીલીએ તોપણ તે મીઠાશ આપે છે. આવી રીતે પૂરું કરનારનું પણ બહું કરવું એ સજ્જનોનો સ્વભાવજ છે.

રાગ ગુજરી

સાચા સંત તે દુઃખ દે તેને, પણ સુખ દે મન સાચે રે;
દોષ ન રાખે કલ્યાણ તેનું, પ્રભુ પાસે જાયે રે. સાચાં
વળ્ય અપરાધે પ્રહ્લાદ પીડયો, દિરણ્યકરણ્ય અમાગી રે;
શ્રી નરહરિ પાસે પ્રહ્લાદે, તેની પણ ગતિ માગી રે. સાચાં
પાંચ પુત્ર પાંચાળી કેરા, અમૃતચામાએ માર્યા રે;
ભીમસેન દણ્ડતા હતા, ધરી દયા દ્રોપદી વાણે રે. સાચાં
અંબરીષ જે ભક્ત હરિનો, તેને દુર્વાસા બહુ દમિયો રે;
વર્ષ એક દુઃખ ક્ષુધા બે ગળું, મુનિ સુખી કરીને જમિયો રે. સાચાં
સાધુપણું તું શીખ જણથી, પીઠા સહી પર પાપે રે;
દયા પ્રીતમને તે જન વહાલો, રિપુ રંજે ચિત્ત તોપે રે. સાચાં

૬૦-કસાઈના જડા બકરાની પેઠે પાપીઓને પણ તેમનો નાશ કરવાનેજ મોટા બનાવવામાં આવે છે.

ઘણા લોક કહે છે કે, ઇશ્વર ન્યાયી છે, ત્યારે પાપીઓ સુખી કેમ હોય છે? ઘણી જગ્યાએ એવું જોવામાં આવે છે કે, “ધર્મીને ઘેર ઘાડ, ને કસાઈને ઘેર કુશળ” એનો શું લેહ છે? એનો લેહ બહુ ખુલ્લો છે. તેને માટે કહ્યું છે કે:-

એક કસાઈને ઘેર એક કૂતરો હતો, ને એક બકરો હતો. બકરાને બાંધી રાખતા, તોપણ સારું સારું ખાવાનું આપતા ને તે બહુ જડો પાડો થાય તેમ ઇચ્છતા હતા, અને કૂતરો આખો દિવસ તેની નોકરી કરે તોપણ તેને વધ્યા ઘટ્યા એકા દુકડા ખાવા આપતા હતા; એથી કૂતરાને મનમાં બહુ પૂરું લાગતું ને વિચાર થતો કે આનું કારણ શું? હું રાત્રિવસ નોકરી કરું છું તોપણ મને એકા દુકડા મળે છે ને બકરાને કાંઈ પણ કામ કરવું પડતું નથી, તોપણ તેને ઘણું ખાવાનું આપે છે, તેનું કારણ શું? અંતે એક દિવસ કૂતરાએ જોયું કે, ઘણીની નોકરી કર્યા વિના બેઠે બેઠે મફતનું ખાઈ જડા પાડા થએલા બકરાનો નાશ થયો હતો, અને દુકડા ખાવાવાળો કૂતરો બચી ગયો હતો.

આવીજ રીતે નાશ કરવા માટેજ પાપીઓને મોટા બનાવવામાં આવે છે. પાપીઓનો જલદી નાશ થાય માટે તેમના આગલા જન્મોનાં સારાં કર્મોનાં ફળ પ્રભુ તેમને જલદી આપી દે છે. એટલે દુનિયાની નજરમાં તેઓ સુખી દેખાય છે; પણ તેમનું એ સુખ ઘડીવારનું ને તેમના નાશને માટે હોય છે એમાં કાંઈ સંદેહ નથી. માટે કોઈએ પણ પાપીઓનું સુખ જોઈને, તે માટે પોતાના મનમાં કાંઈ પણ ખોટો વિચાર કરવો નહિ; પણ એમજ સમજવું કે એ સુખ તેમના નાશને માટેજ છે. આગલા બવનાં તેમનાં સારાં કર્મોનું ફળ પ્રભુ જલદી આપી દે છે, એટલે તે લોગવી લીધા પછી તેમનો જલદી નાશ થાય છે. માટે પાપીઓનું સુખ એ તેમને ભવિષ્યનું દુઃખજ છે, એમ સમજી પાપીઓના ઉપરથી દેખાતાં સુખથી ખુશી થવું નહિ, કે તેમની અદેખાઈ કરવી નહિ. પાપીઓનાં સુખ કેવાં હોય છે, તેને માટે પ્રભુએ પણ કહેલું છે કે,

यवमे चानुबन्धे च सुखं मोहनमात्मनः ।

निद्रालस्यप्रमादोदયं तत्तामसमुदाहृतम् ॥ (અ. ૧૮ શ્લો. ૩૬)

અર્થ:—જે સુખ આરંભમાં અને પરિણામમાં પોતાની બુદ્ધિને મોહ ઉપજાવનારું છે, તથા જે સુખ નિદ્રા, આળસ અને પ્રમાદથી ઉત્પન્ન થયેલું છે, તે સુખને તામસ કહેલું છે.

પાપીઓનાં સુખ આવાં તમોગુણી હોય છે, માટે એવા સુખમાં કોઈ પણ ભકતજનોએ લોભાવું નહિ જોઈએ; કારણ કે એ સુખ પેલા ભકરાની પેઠે નાશને માટેજ છે—નરકને માટેજ છે, ને ભકતોનાં દુઃખ તે પણ પરિણામે સ્વર્ગનાં સુખ જેવાં છે; તેને માટે પણ પ્રભુએ કહેલું છે કે:—

यत्तदमे विषमिव परिणामेऽमृतोपमम् ।

तत्सुखं सात्त्विकं प्रोक्तमात्मबुद्धिप्रसादजम् ॥ (અ. ૧૮ શ્લો. ૩૭)

અર્થ:—જે સુખ આરંભમાં ઝેર જેવું પણ અંતે અમૃત જેવું છે, અને જે સુખ આત્માને જણાવનારી બુદ્ધિના પ્રસાદથી ઉત્પન્ન થયેલું છે તે સુખને યોગીઓએ સાત્ત્વિક સુખ કહેલું છે.

મનહર છંદ

મીઠળ આહાર તે ન જાણીશ આહાર કર્યો,
કરેલા આહાર સુધા બહાર તે કદાવશે;
પાપથીને પરણી ન જાણીશ જે સુખ પામ્યો,
પામેલું એ સુખ દુઃખરૂપ દેખાવશે;

અનીતિનું નાણું તે ન જાણીય કમાયો નાણું,
કમાએય નાણુંના એ કંકરો કરાવશે;
દુટ મિત્ર દેખીને ન રીતે દહપત કહે,
બરા મિત્ર સાથે પણ એક ઉપખવશે

૬૨- આપણું પાપની આપણને ખબર પડતી નથી,
પણ ધર્મરાજ પાસે ઇન્સાફ થશે ત્યારે
તેની ખબર પડશે.

બ્રહ્મદેશથી ને મલખારથી લાકડાનાં મોટાં મોટાં બીંમ આગ-
મોટમાં આવે છે, તેને કિનારે ઉતારતી વખતે સમુદ્રમાં ફેંકી દે
છે. પછી એવાં સો બસો બીંબનાં નાકામાં એક દોરડું પડેલી તે
મોટા ત્રાપાને પાણીની અંદર નાના નાના છોકરાઓ જે ચી જાય
છે, પણ જ્યારે એ બીંબના ત્રાપા કિનારે આવે છે, ને તેમાંના
બીંબને પાણીમાંથી જમીન ઉપર લાવવાનાં હોય છે, ત્યારે તે
એક એક લાકડાંને સા સા બસો બસો મળુરો ખેંચે તોપણ તે
ઉપાડતાં બહુ મુશ્કેલી પડે છે.

એવીજ રીતે આપણું પાપને માટે પણ સમજવાનું છે. જેમ
પાણીમાં લાકડાંનો બાર લાગતો નથી, ને સંકટો ભારવટિયાને
એક માણસ ખેંચી જાય છે, તેમ આપણી ચાલુ જીંદગીમાં આ-
પણું પાપનો બોલે આપણને સમજતો નથી, તેથી હજારો પાપો
આપણે કરીએ છીએ; પણ સુવા પછી પ્રભુના દરબારમાં ઇન્સાફને
વળતે એ બોલે ઉપાડવો બહુ ભારે થઈ પડે.

પ્રભુનો દરબાર એ જમીનરૂપ છે. ત્યાં લાકડાંના બીંબરૂપી
પાપ ઉપાડવાં બહુ ભારે પડે છે. માટે ચેતો, ચેતો. સાધુઓ
આપણને આવી સહેલી સહેલી રીતોથી સમજાવે છે, પણ આ-
પણુંજ કમભાગ્ય છે કે આપણે તે સાંભળતા નથી, અને સાંભ-
ળતાં છતાં તથા સમજતાં છતાં પણ તે પ્રમાણે વર્તતા નથી. પણ
એ આપણી બહુ મોટી ભૂલ છે. માટે ભાઈઓ ! પાપને કહી પણ
નાનું સમજવું નહિ. તેનો બોલો, તેનું જોખમ, તેની બચકરતા
અહીં દાલમાં આપણને સમજતી નથી; કારણ કે અહીં તે બીજ-
રૂપે છે, પણ પ્રભુના દરબારમાં પહોંચતાં તે વૃક્ષરૂપ થઈ પડશે.
અહીં આપણને તે વડના બીજની પેઠે ખસખસના દાણા જેવાં
નાનાં દેખાય છે, પણ પ્રભુના દરબારમાં પહોંચતાં તે મોટા વડના

ઝાઠ જેવાં મળી જશે; અને તે એક એક ઝાઠમાં લાગેા ખૂરાં ફળ થઈ પડશે, તથા તે એક એક ફળમાં હજારો ઝેરી જીવડાઓ લાગી જશે ને તે બધાં ફળ આપણનેજ લોગવવાં પડશે. એ કહી પણ બૂઝી જવું જોઈતું નથી; માટે હજી પણ વખત છે; તો ચેતો, ચેતો, નહિ તો જાણ્યા છતાં ખરાબી થશે, હીવો લઈને કૃપામાં પડ્યા જેવું થશે. માટે જાણ્યો, હજી પણ કાંઈક વિચારો, વિચારો.

મહુનર હાંદ

અરે અપરાધી ખાધી ખાટ તે ઉપાધિ સાધી,
હગવા લોકાને કામ કાપું જે હમાઈનું;
જરૂર આ વાત તારા જીવમાં તુ જાણી લેજે,
કહે દલપત ફળ દેખીશ કમાઈનું.
જુપાવી જુપાવી જગ કપટથી કીધું છેક,
લપટ તેં કામ લાંચ ચોરી ને જુગ્યાઇતુ.
નથી મજબો પૂછનાર નરસોકમાં તોપણ,
પરલોકમાં તો નથી રાજ પોપાંખાઇતુ.

૬૨-પ્રભુના બળની તો મુવા પછીજ ખબર પડશે.

એક બહુ મોટો શૂરવીર પહેલવાન હતો, તેની લોકોમાં બહુ કીર્તિ હતી. એક રાત્રીએ તે પહેલવાન માટે બહુ બહુ વાતો સાંભળી, તેથી તેને જોવા માટે પોતાની હજુરમાં તેડાવ્યો. એ પહેલવાન શરીરે પાતળો ને કદમાં નાનો હતો, તેથી રાત્રીએ તેને કશું કે, તારાં પરાક્રમ માટે લોકો બહુ મોટી મોટી વાતો કરે છે, પણ તને જોવાથી તો તારામાં એવું કાંઈ બળ દેખાતું નથી. ત્યારે તે પહેલવાને કશું કે, હજુર સાહેબ, મારા બળની ખબર અહીં ન પડે, એ ખબર તો લડાઈના મેદાનમાં પડે.

તેવીજ રીતે પ્રભુ કહે છે કે, તમે હમણાં મને જોગબતા નથી; પણ મારા બળની ખબર તો તમોને તમારા ઈનસાફને વખતે પડશે. આપણા ઈનસાફને વખતે આપણને પ્રભુના બળની ખબર પડે; તે કરતાં અગાઉથીજ તે સમર્થ પ્રભુનું સામર્થ્ય સમજી લેવું. ને તેને આધીન રહેવું, એમાંજ આપણી શોભા છે, ને એજ બચવાનો રસ્તો છે પ્રભુનું બળ મુવા પછી અનુભવવું, નરકમાં અનુભવવું, તે કરતાં તેની કૃપામાં જીવવું, અને સ્વર્ગનું

અર્થે જોગવવામાં તે બળ અનુભવવું એવુંજ નામ માણસાઈ છે. એવુંજ નામ પુરુષાર્થ છે અને એજ ઈચ્છવા યોગ્ય છે.

૬૩—ધર્મીને ઘેર ધાડ કાં હોય છે ? સારું આપવા માટેજ પ્રભુ ખરાબને લઈ જાય છે.

અસલના વખતમાં એક મહાત્મા હતો. તેને માટે એમ કહે વાય છે કે, તે ઇશ્વર સાથે વાતો કરતો હતો. તે મહાત્માને કોઈ એક ગરીબ બકતે કહ્યું કે, તું ડાહ્યો છે, ને પ્રભુને વહાલો છે, માટે મારી એક વાતનો ખુલાસો કર. મહાત્માએ કહ્યું કે બાલ, તારી શું વાત છે ? મારાથી બને તે ખુલાસો કરવા હું તૈયાર છું. ત્યારે તે ગરીબ બકતે કહ્યું કે, હું બહુ ગરીબ માણસ છું, ને તેમ છતાં દરરોજ વધારે ને વધારે ગરીબ થતો જાઉં છું. હવે મારી પાસે કંઈ રહ્યું નથી. માત્ર એક ઘાસની ઝુંપડી મને રહેવા માટે હતી, તેમાં પણ કાલે આગ લાગી ગઈ તેવું કારણ શું ? પ્રભુ જોને આપે છે, તેને ધણુંજ આપે છે, ને જેવું લઈ લે છે તેવું સર્વ લઈ લે છે. મારા જેવા “ દુઃખી ઉપર ડામ ને પડ્યા ઉપર પાટુ ” જેવું દુનિયામાં ઘણું ઠેકાણું બને છે, તેવું કારણ શું છે ? એ લોક જાણવા હું ઇચ્છું છું. પેલા ગરીબ માણસની આ વાત સાંભળી તે મહાત્મા વિચારમાં પડ્યો. તેણે પણ આવા ઘણા કેસ પોતાની નજરે જોયા હતા; પણ તેના લોક તેનાથી સમજાયો નહિ તેથી તેણે તે બક્તને જવાબ આપ્યો કે, હું પ્રભુને એ બાબત પૂછીને તેનો ખુલાસો તને કહીશ.

પછી તે મહાત્માએ પ્રભુને કહ્યું કે, જો ઇશ્વર ! તું અનંત દયાળુ છે, તું અદલ ઇન્સાફી છે, તું ગરીબોનો ખેલી છે, અને તું બક્તનું યોગદોશ કરનાર છે; છતાં પણ તારો કાયદો અવળો કેમ છે ? તારા બક્તોજ કેમ દુઃખી હોય છે ? પડ્યા ઉપર કેમ પાટુ મારે છે ? અને જે ગરીબ છે, તેનેજ વધારે ગરીબ કેમ બનાવે છે ? મને એ સવાલ એક બકતે પૂછેલો છે, માટે કૃપા કરીને તેનો ખુલાસો કર.

ત્યારે પ્રભુએ તે મહાત્માને કહ્યું કે, મને એક ઇંટ જોઈએ છે, તે લાવી આપ. એ પછી હું તને એ વાતનો ખુલાસો આપીશ. મહાત્મા એક મોટા શહેરના સુંદર મોઢાલ્લામાંના બબકાદાર મહેલોમાં ગયો, પણ તે સુંદર મકાનોમાંથી ઇંટ લેવાની તેની

ધન્ટા થઇ નહિ. એ પછી તે ગરીબોના લત્તામાં ગયો. ત્યાં એક ટુટેલી હીવાલ પડી જવાને માટે ઝુકી રહી હતી, તેમાંથી એક ઇંટ ખેંચી લીધી, ને પ્રભુ પાસે લઇ ગયો. પ્રભુએ કહ્યું કે, આ ઇંટ તું ક્યાંથી લાવ્યો? ત્યારે મહાત્માએ કહ્યું કે, એક અરધી ટુટેલી ને વધારે ટુટવા માટે ઝુકી પડેલી એક ગરીબ માણસની હીવાલમાંથી તે લાવ્યો. પ્રભુએ કહ્યું કે, ગજબ! ગજબ! એ તો તે બહુ ગેરવાજબી કર્યું. મોટા મોટા મહેલ છોકીને એક ગરીબ માણસની ટુટેલી હીવાલમાંથી તે શામાટે ઇંટ લીધી? એ ટુટેલી હીવાલને તેવીજ સ્થિતિમાં વધારે વખત રહેવા દીધી હોત ને તેને બદલે કોઇ મોટા મહેલમાંથી એક ઇંટ ખેંચી લીધી હોત તો તને શું અડચણ હતી? શામાટે તે એમ ન કર્યું?

ત્યારે મહાત્માએ કહ્યું કે, મહારાજ! મોટા મહેલમાંથી એક ઇંટ ખેંચવાથી તેની સુંદરતા બગડી જત, ને બાંગેલી હીવાલમાંથી ઇંટ ખેંચી કહાડવાથી તે હીવાલ પડી ગઇ, ને હવે ત્યાં બીજી નવી હીવાલ બંધાયો. આ સાંભળી પ્રભુએ કહ્યું, એજ મારો કાયદો છે ને એમાંજ દુનિયાને ફાયદો છે. તે ભક્તને કહેજે કે, તને વધારે આપવા સાફ તારૂં થોડું લઇ લેવામાં આવે છે. તને સાફ આપવા સાફ તારૂં ખરાબ લઇ લેવામાં આવે છે. તને નિવૃત્તિ આપવા માટે તારો પ્રપંચ લઇ લેવામાં આવે છે ને તને સ્વર્ગ આપવા માટે તારી પાસેથી માયા ખેંચી લેવામાં આવે છે. એ તો ભક્તોની કસોટી છે. એવી કસોટીમાં જે મારી ધન્ટાને આધીન રહી શકે તેજ ભક્ત મને વહાલા છે.

સૌ ભાઈઓએ આ વાત યાદ રાખવા જેવી છે; કારણ કે એથી આપણી સ્થિતિમાં આપણને દિલાસો મળે છે ને પ્રભુની ધન્ટાને આધીન થવાનું આપણામાં બળ આવે છે, માટે કદાચ કાંઈ નુકશાન થાય તોપણ તે બલારને માટેજ છે, એમ સમજી ભક્તજનોએ તેનો શોક કરવો નહિ જોઈએ. નજીવી વસ્તુનો શોક કરવાથી બચીએ તોજ શાંતિમાં રહી શકાય છે, માટે ભક્તજનોએ ગરીબાઇથી દિલગીર થવું નહિ જોઈએ.

૬૪-દાન કરવાથી કાંઈ માણસ ગરીબ થઈ જાય નહિ.

કોઇ મોટા સરોવરમાંથી થોડાંક પક્ષીઓ પાણી પી જાય, તો તેમાં સરોવરનું શું થતી જવાનું છે? તેવીજ રીતે શ્રીમંતો યથા-

શક્તિ ગરીબોને પ્રસંગોપાત મદદ કરે તો તેથી કાંઈ તેઓ નિર્ધન થઈ જતા નથી.

મહાત્માઓ કહે છે કે, ધનની ત્રણજ ગતિ છે:—દાન, લોગ ને નાશ. જેઓ દાન હેતા નથી, અને લોગ પણ લોગવતા નથી તેઓના ધનનો નાશજ થાય છે. દાન આપવું તે બીજ વાવવા ખરોખર છે. તેમાંથી એકનું સેંકડોગણું થાય છે, માટે જેને પ્રભુએ આપ્યું હોય તેઓએ દાન દેવ.માં સંકોચ કરવો નહિ જોઈએ. જેઓ અહીં આપતાં સંકોચ કરશે તેઓને પ્રભુની પાસે ખાલી હાથે જવું પડશે. જીંદગી તો ક્ષણિક છે પણ ત્યાં તો અનંતકાળ છે, માટે ક્ષણિકવાર ભરેલું રહેલું, ને અનંતકાળ સુધી ખાલી રહેલું એ કાંઈ હહાપણનું કામ નથી; એટલુંજ નહિ પણ યથાશક્તિ દાન આપવાથી કાંઈ માણસ ખાલી થઈજતો નથી. ભક્તરાજ તુલસીદાસજી કહે છે કે:—

દોહડા

તુલસી પંજીનકે પીએ, ધરે ન સરિતા નીર;
ધર્મ કિયે ધન ના ધરે, સહાય કરે રધુવીર.

૬૫—કૃવામાંથી પાણી નીકળે તેમ તેમ નવું આવતું જાય છે, તેમ પરોપકાર કરવાથી ધન વધતું જાય છે.

જેમ કૃવામાંથી પાણી ખેંચી લઈએ એટલે તેમાં નવું નવું તાણું પાણી આવતું જાય છે; તેમજ દાન કરવાથી ધન ઘટતું નથી, પણ દાનથી ધન પવિત્ર થાય છે, એટલે તે વધે છે. કારણ કે દાન હમેશાં ગરીબોને અપાય છે અને ગરીબોનાં અંતઃકરણના આશીર્વાદ એ એવી અલૌકિક વસ્તુ છે કે જે પાણીમાં ડુબતા નથી, અગ્નિમાં બળતા નથી, હથીઆરથી કપાતા નથી, ચોરથી ચોરાતા નથી, ઉપાડવામાં ભાર લાગતો નથી, તેમાં કોઈ ભાગ માગતું નથી, અને તે વાયુથી સૂકાતા નથી. આવા અલૌકિક આશીર્વાદ કે જે કદાચ મેળવવાનું રીધું સાધન છે તે દાનથીજ મળે છે; માટે જે બને તે પાત્રને આપવું એજ મહાત્માઓનો સિદ્ધાંત છે, ને એજ આપણા ધર્મની ઉત્તમતા છે. માટે જેમ બને તેમ આપણા ગરીબ ભાઈબંધોને કોઈ પણ રસ્તે મદદ કરો.

છાપો

અતિશય ખની ઉદાર, કરો પ્રીતે પરમારથ,
વ્યર્થ બીજો બ્યવહાર, એજ સાચો છે સ્વારથ;
રીઝ જમનો રાય, ચાય નાનું જો થોકે,
નહિ રહે કશું ન્યૂન, પુણ્ય ફળશે પરલોકે;
ટપકે ટપકે સરોવર ભરે, પાળ કાંકરે કાંકરે,
દિંમત ધરી હાથોહાથથી, નાખો કણુ નવટાકરે.

૬૬-પ્રભુ કહે છે કે, બીજી કોઈ પણ બાબત કરતાં
આપણું એ મને વધારે ગમે છે.

પ્રભુ કહે છે કે, મને જેટલી વસ્તુ વહાલી છે તે સૌમાં સૌ
કરતાં બીજાઓને આપણું તે મને વધારે વહાલું છે. માફે સર્વસ્વ
છે, અનંત ખજાંડો મારાં છે અને તોપણ મેં મારી પાસે કાંઈ
પણ રાખ્યું નથી. સર્વ તમોને તમારાં સુખ સાફ આપી દીધેલું
છે; તેમજ તમે પણ યથાશક્તિ તમારાં ભાઈબહેનોને આપો.
આપવામાં જેવી મળ છે તેવી બીજી કોઈ વસ્તુમાં નથી. આપ-
વાથી જેમ હેનારનું અંતઃકરણ ખુશી થાય છે તેમ હેનારને પણ
એક ઉત્તમ પ્રકારનો માનસિક આનંદ ને આત્મિક હિલાસો મળે
છે. પ્રભુએ કહેલું છે કે:—

यत्तदानतपःकर्म न त्याज्यं कार्यमेव तत् ।

यज्ञो दानं तपश्चैव पावनानि मनीषिणाम् ॥ (અ. ૧૮ શ્લો. ૫)

અર્થ:—યજ્ઞ, દાન ને તપ, એ કર્મ તો હોડવાંજ નહિ,
કારણ કે તે મનુષ્યને પવિત્ર કરનારાં છે.

પ્રભુ કહે છે કે, દાન મનુષ્યને પાવન કરનાર છે. એ કરતાં
વધારે ખાતરી આપણને શું જોઈએ? એ કરતાં બીજું વધારે
આપણને શું જોઈએ? કારણ કે પાવન થવાથીજ—શુદ્ધ થવાથીજ
આપણે પ્રભુની સમીપ જઈ શકીએ છીએ, અને દાનથી શુદ્ધ થવાય
છે, માટે દરેક માણસે હંમેશાં યથાશક્તિ મન, વચન કે કર્મથી
પણ દાન કરવું જોઈએ.

૬૭-તોપનો ગોળો તો ત્રણ ચાર માઈલજ જાય,
પણ અન્નનો ગોળો તો સ્વર્ગ સુધી જાય છે.

દાનની મહત્તા કેટલી બધી છે, એ તમોને ખબર છે? એક

સાધુએ કોઈને પૂછ્યું કે; ભાઈ, વધારેમાં વધારે કેટલે દૂર સુધી ઘા પહોંચી શકે? ત્યારે તે માણસે કહ્યું કે, સાધારણ ઘા સો હાથ સુધી, ને ગોફળથી ઘા ફેંક્યો હોય તો ત્રણસો હાથ સુધી પહોંચી શકે. સાધુએ પૂછ્યું કે, એથી વધારે દૂર જાય એવું કાંઈ છે? ત્યારે પેલા માણસે કહ્યું કે, બંદુકની ગોળી હબ્બર હાથ સુધી દૂર જાય છે, ને તોપનો ગોળો ત્રણ ચાર માઇલ સુધી જઈ શકે છે. સાધુએ પૂછ્યું, એથી વધારે દૂર જાય એવું કાંઈ સાધન છે? તે માણસે કહ્યું, નહિ. ત્યારે તે સાધુ મહાત્માએ કહ્યું કે, બેટા! ભૂખ્યા માણસને ખવરાવેલા અન્નનો ગોળો સ્વર્ગ સુધી પહોંચી શકે છે.

દાનની મહત્તા આવી છે, માટે જેને પ્રભુએ આપ્યું હોય તેણે આપવામાં સંકોચ કરવો નહિ. જેઓની પાસે લાચારોને આપવા માટે હોય, તેમ છતાં પણ જે ખરે વખતે મદદ કરતા નથી તેઓ કમનશીબ છે, તેઓ અભાગિયા છે, તેઓ અરસ-પરસને મદદ કરવાના ઇશ્વરના મહા નિયમની સામે ચનારા છે. તેઓને એ મહા અપરાધ માટે કેવી સખ્ત શિક્ષા થશે એ વિચારતાં અમીને હિલગીરી લાગે છે. પ્રભુ! એવાઓની ઉપર દયા કર અને તેઓને દાન કરવાની સન્મતિ આપ.

હાલો.

દયા ધર્મકો મૂલ છે, પાપમૂલ અભિમાન;
ગુપ્તસી દયા ન છોડીએ, જળ લગ પટમે પ્રાન.

૬૮-પ્રભુના કરજદાર રહીને કેમ સુખી રહી શકાશે ?

દુનિયાના સર્વ ધર્મોનું એ એક મોટું ફરમાન છે કે, કોઈના પણ કરજદાર રહેવું નહિ, બનતાં સુધી સર્વંત્ર લેણું બરાબર ચૂકવી આપવું. સત્યવાદી મહારાજ હરિશ્ચંદ્રે પોતાની મહારાણીને વેચીને તથા ઢેઠને ઘર વેચાઈને પણ કરજ ચૂકવેલું છે. આપણામાં કહેવત છે કે, “જો આ બવમાં ન આપીએ તો બીજા બવમાં માગનારના બગાડ બનીને પણ આપવું પડશે.” દુનિયાના લેણાને માટે જ્યારે આમ છે, પૈસાના લેણાને માટે જ્યારે આટલું બધું છે ત્યારે હૃદયના લેણા માટે અને પ્રભુના લેણા માટે કેટલું બધું હોવું જોઈએ? એ જ્યાં તો કરી બુઝો. આપણને પ્રભુએ જે કાંઈ આપેલું છે, તેમાંથી થોડુંઘણું પણ પ્રભુના પવિત્ર

નામથી પ્રભુનાં બાળકોને—અરે ! આપણાજ બાઈઓને આપણું જોઈએ. પ્રભુએ બીજાંઓને આપવાની શરતેજ આપણી ઉપર કૃપા કરીને આપણને ઘણુંએ આપેલું છે. આપણી તીજેરીમાં ઈશ્વરના ઐશ્વર્યને કેદ કરવા માટેજ તે ઐશ્વર્ય કાંઈ આપણને આપવામાં આવ્યું નથી. ઈશ્વરી ઐશ્વર્ય સાર્વજનિક છે. તેને કેદ કરવાનો કોઈને પણ અધિકાર નથી. જે ઈશ્વરના ઐશ્વર્યને પોતાનું બનાવીને કેદ કરે છે, તે પ્રભુના મોટા શુન્દેગાર છે; કારણ કે ઈશ્વરી ઐશ્વર્યને પોતાની તીજેરીમાં કેદ કરતું એ ઈશ્વરની સામે યવા જેવું છે, એ ઈશ્વરી સત્તાનો ખુદલો અનાદર છે, એ ઈશ્વરના તેજને ઝાંખું કરી નાખવા જેવું છે, અને છતાં પૈસાએ બીજા હુકમદારોને નાહક રાખવા વા સાડી ઢીંગણું કઢાડવા જેવું છે; પણ જરૂર યાદ રાખવું કે એવી રીતે બહાનત રાખવાથી કાંઈ પ્રભુના કરજમાંથી છૂટી જવાય તેમ નથી, એની મઝા તો આગળ છે. એવા પાપીઓને અહીં પોતાના નજીવા સ્વાર્થમાં મઝા પડે છે, એટલે આડાં-અવળાં બહાનાં કરી ધર્મના, વ્યવહારના ને રાજ્યના કાયદા તોડી પોતાના મનનું ને બીજાઓના મનનું સમાધાન કરે છે; પણ એવાઓએ યાદ રાખવું જોઈએ કે, તેઓનાં અહીંનાં બહાનાં ચમદત પાસે કાંઈ કામ આવવાનાં નથી, ને પ્રભુના દરબારમાં કાંઈ પોપાંબાઈનું રાજ નથી; માટે જેમ બને તેમ જલદીથી ગરીબો તરફની તમારી ફરજ બજાવો. ગરીબો તરફની ફરજ બજાવવી તેનું નામ પ્રભુનું કરજ ચૂકાવવું છે.

૬૬—રાજનું લેણું ચૂકાવ્યા વિના નહિ ચાલે,
ત્યારે પ્રભુનું લેણું ચૂકાવ્યા વિના કેમ ચાલશે?

એક માણસ ઉપર રાજનું લેણું હતું. તેની પાસે તે ચૂકાવી દેવાનાં સાધનો હતાં, તોપણ કાંઈ કાંઈ બહાનાં કઢાડી તેણે પોતાનું કરજ ચૂકાવ્યું નહિ, અને અંતે પોતાને માથે રાજનું લેણું રાખી તે મરી ગયો. એ પછી તેના છોકરા ઉપર રાજની ઇતરાણ થઈ. રાજએ તેના ઘર ઉપર જપ્તી બેસાડી, ને પોતાના લેણા માટે તેનું ઘર હરાજ કરાવી તેની મોટી ચિટકત ખેડાન મેદાન કરી નાખી. બીજાં માણસોનું કરજ ચૂકાવવામાં પણ કાંઈ ધાલમેલ ચાલતી નથી, ત્યારે રાજનું કરજ ચૂકાવવામાં બહાનાં

મં ચાલે ? કારણ કે એ સત્તાવાન છે, ત્યારે પ્રભુ તો રાજાઓનો વડા રાજા અને મહારાજાઓનો પણ મહારાજા છે. તેના કરજનાંથી ખેડાં બહાનાંઓથી કેમ છૂટી શકાશે ? તેની ઇતરાલથી મં બચી શકાશે ? માટે હજાર કામ પડતાં મૂકીને પ્રભુનું કરજ ક્ષીથી પહેલું ચૂકાવવું જોઈએ. એમ કરવામાં આગર છે. એ કરજ ચૂકાવવામાંજ મજા છે અને એ કરજ ચૂકાવવાથીજ પ્રભુની કૃપા મેળવી શકાય છે. એ કરજ ચૂકાવવું એટલે બીજું કંઈજ નહિ પણ આપણાં ગરીબ ભાઈબહેનોને જરૂર વખતે બનતી મદદ દેવી એજ છે.

૭૦—ઘંટીમાં ખીલાને આશરે રહેલા દાણા બચી જાય છે, તેમજ પ્રભુને શરણ થનાર જીવો પણ બચી જાય.

દુહા

માયા એસી ઝાંઝિની, ખાયો સખ સસાર;

એક ન ખાયો કબીર જો, રહ્યો રામ આધાર.

સમર્થ પ્રભુનું શરણ ધર્યા વિના નરકથી બચી શકાય એવો મીજે કોઈ પણ રસ્તો નથી. મોક્ષમાં જવાનો રસ્તો માત્ર પ્રભુનું શરણજ છે. વ્યવહારમાં પણ જીવો કે ઘંટીમાં જે દાણા પડે છે તે સર્વ દગાઈ જાય છે; પણ તેમાંથી જે દાણા ઘંટીના ખીલાની એથમાં ભરાઈ જાય, ખીલાના શરણમાં રહી જાય તે ઘંટીની વચ્ચે રહેવા છતાં પણ બચી જાય છે. તેમજ દુનિયાનું ચક્ર એ કાળની ઘંટી છે, તેમાં પ્રભુ એ ખીલો છે. જેઓ એ ખીલાના શરણમાં જાય છે તેઓ બચી જાય છે, પણ જેઓ ખીલાને છોડી દે છે તેઓનો તો નાશજ થાય છે. આપણે નાની બાબતો સાડ અને નજીવી નજીવી સારવિનાની વાતો સાડ પણ મોટાઓનો આશરો શોધી એ છીએ; કારણ કે મોટાઓના આશ્રયથી કામ પાર પડે છે. ત્યારે વિચાર તો કરો કે પ્રભુ કરતાં મોટું બીજું કોણ છે ? આપણે જે સાધુસંતો, પીર, પેગંબરનો કે દેવ દાનવોનો આશ્રય શોધીએ છીએ, તે પણ પ્રભુનો આશ્રય શોધે છે; માટે આપણે સર્વશક્તિમાન પ્રભુને છોડીને બીજાઓનો આશરો શામાટે શોધવો જોઈએ ? આપણે તો મોટામાં મોટા, દયાળુમાં દયાળુ અને સૌ આશ્રયના પણ આશ્રય સમર્થ પ્રભુનું સર્વાત્મભાવથી શરણ લેવું જોઈએ. એજ દુઃખથી, પાપથી તથા નરકથી બચવાનો

અને પરમ કલ્યાણનો રસ્તો છે. પ્રભુએ પણ કહેલું છે કે:—

તમેવ દારણં ગચ્છ સર્વભાવેન ભારત ।

તરપ્રસાદાત્પરાં શાંતિં સ્થાનં પ્રાપ્સ્યસિ શાશ્વતમ્ (અ.૧૮૨મે.૧૨.)

અર્થ:—હે અર્જુન ! સર્વભાવથી પ્રભુનાજ શરણમાં જા. તેની કૃપાથી પરમ શાંતિને તથા નહિ નાશ થાય તેવા અખંડ સ્થાનને પામીશ.

આની રીતે પ્રભુ આપણને કોલ આપે છે, માટે અનંત કાળ ના મોક્ષનો અખંડ લોગવવા સારૂ બાઈઓ ! તનમનધનથી પ્રભુને શરણે જાઓ, પ્રભુને શરણે જાઓ.

૫૬

ગુપ્ત છે તમારા શરણમાં—હે! સામળીવાણ;

એ મારા ગુરુએ કશું કરણમાં—હે! સામળીવાણ. (૮૬)

જપ તપ તીરથ ચારે પધારથ (૨)

એ મારા ગુરુજના ચરણમાં—હે! સામળીવાણ—ગુપ્ત છે.

પ્રેમે કરીને મારે મદિરે પધારે વદાસા (૨)

ન જોશે જન કુળ વરણમાં—હે! સામળીવાણ—ગુપ્ત છે.

બાઈ મીરાં કહે પ્રભુ ગિરધરના ગુણ વદાસ: (૨)

આડે આવજો મારા મરણમાં—હે! સામળીવાણ—ગુપ્ત છે.

૭૧—થોડા કાળને માટે અહીં આટલો બધો સંગ્રહ અને અનંત કાળના પરલોક માટે કાંઈજ નહિ ?

જે બાઈઓ હતા તે બંને પૈસાદાર હતા. તેમનો મોટો બાઈ બહુ ઉદાર ને નાનો બાઈ લોભીઓ હતા. મોટો બાઈ સારી સખાવત કરતો, ગરીબોની બબર રાખતો, પાટોશીઓને મદદ કરતો, દુ:ખીને હિલાસો આપતો, બિમારોની સેવા કરતો, વિદ્યાર્થીઓને મદદ કરતો અને અનાથોની સંભાળ લેતો હતો. એવાં બધાં કામોમાં ખુલ્લા હિલે ને છૂટા હાથે તે પૈસા ખર્ચતો હતો; પણ નાનો બાઈ ધર્મના કામમાં એક દમડી પણ ખર્ચતો નહોતો, તે તો બધું લેખુંજ કર્યા કરતો હતો. એક વખત મોટો બાઈ બહુ બિમાર પડ્યો, ત્યારે તેણે સર્વેનાં ખાતાં ચૂકતે કર્યાં, એ વખતે તેનો નાનો બાઈ પણ ત્યાં આવ્યો. ત્યારે મોટો બાઈએ તેને કહ્યું કે; મારી પાસે તારૂં લેલું હોય તે ચૂકવી બ્ધ. ત્યારે તે નાના બાઈએ કહ્યું કે, હું તમારી પાસે કાંઈ માગતો નથી, પણ તમારા

સ્વ. વિ. ૬

આઠ આના મારી પાસે લહેણ છે, તે આપી જઈશ. ત્યારે મોટા બાઈએ કહ્યું કે; હવે તો હું હમણાં જઈ છું, માટે એ આઠ આના તું આવે ત્યારે સ્વર્ગમાં લેતો આવજ. નાના બાઈએ કહ્યું કે; એ કેમ બને ? ત્યાં કેમ લાવી શકાય ? ત્યારે મોટા બાઈએ કહ્યું કે, તારા લાખે રૂપિયા ત્યાં તું લઈ જઈશ, ને મારા આઠ આના નહિ લાવી શકે ? એમાં તને શું બાર લાગી જવાનો છે ? નાના-બાઈએ કહ્યું; ત્યાં તો કાંઈ લાવી શકાય નહિ. ત્યારે મોટા બાઈ-એ કહ્યું કે; અહીં તો આપણને થોડો વખત રહેવાનું છે, ને ત્યાં તો અનંત કાળ સુધી રહેવાનું છે. થોડા વખતને માટે આટલી બધી ધામધૂમ ને આટલો બધો સંચલ અને અનંત કાળને માટે કાંઈ નહિ ! જ્યાં તારે વધારે વખત રહેવું છે ત્યાં જ્યારે કાંઈ લઈ જઈ શકીશ નહિ, ત્યારે અહીં ભેળું કરેલું તને શું કામ આવશે ? મોટા બાઈની આ વાતથી નાના બાઈને પોતાની બૂલ ખુલી રીતે માલૂમ પડી ગઈ, તે શરમાઈ ગયો ને તે દિવસથી પરમાર્થના કામમાં લાગી ગયો.

સૌ બાઈઓએ બરાબર રીતે યાદ રાખવું જોઈએ કે, અહીં ભેળું કરેલું ત્યાં કામ આવતું નથી, પણ અહીં સારી રીતે ખર્ચેલું જ કામ આવે છે, માટે જેને પ્રભુએ આપ્યું હોય તેણે પરમાર્થમાં પાછું પડવું નહિ. પ્રભુ કહે છે કે, મારા બાળકોની સેવા એજ મારી સેવા છે; માટે જો મને રીઝવવો હોય તો તનથી, મનથી, ધનથી, કે બીજી કોઈ પણ રીતે જેનાથી જેવી રીતે બને તેવી રીતે બાલકોની સેવા કરો. સૃષ્ટિની સુંદરતા વધારો. જગતને પૂર્ણતાએ પહોંચાડવાના અને મનુષ્યને દેવ બનાવવાના મારા ઉદ્દેશમાં મદદ કરો. એમાં જગતનો ઉદ્ધાર છે, ને એમાંજ હું છું; માટે પરમાર્થ એજ તમારો હમેશનો મંત્ર રાખો.

છાપો

જેમ ધાંચીનો ગળદ, શત ને દિવસે ફરિયો;
જેમ મધ્યા યુગ હીણુ, બાર અણુ લેખે ભરિયો;
પાડો જેમ પખાલ, પૂઠે પણ પરખે પાણી;
વેઠે પકડી વીર, તડફડીને તે તાણી,
જર રંગો થઈ રાંકડા, વેઠે દુઃખ વધારિયો;
સામળ નવ ખાધું ખરચિયું, તે છતી બાજી દારિયો.

૭૨—ગાડા નીચે ચાલતા કૂતરાની પેટે હું જ ગાડું
ખેંચી જાઉં છું એવું અભિમાન ન રાખો.

પરમાર્થ કરવામાં ઘણાં માણસો વિશેષતા સમજે છે, પણ એ ભૂલ છે. મહાત્માઓ કહે છે કે પરમાર્થ કરવો એ તો ખાસ ફરજ છે. એમાં કાંઈ અભિમાન કરવા જેવું નથી. જ્ઞાની શુરુ નાનકે કહેણું છે કે:—

તું કહેતા મેં હાતા હું, પર માલ કહાંસે લાયા દે ?

દાન કરે ગરીબસે બાબા, મગરીસે ધોખા દે.

આપણે હાતા જનીએ છીએ, પણ આપણને આપવાવાળો કોણ છે ? આપણને પ્રભુએ આપ્યું છે, માટે પ્રભુના પવિત્ર નામથી પ્રાર્થના કરવું જોઈએ. કૂતરે ગાડા નીચે ચાલ્યું જાય, ને મનમાં એમ માની લે કે હું ગાડું ખેંચી જાઉં છું, એવું મિથ્યા અભિમાન આપણે ન કરવું જોઈએ. પ્રભુની આપેલી ચીજો પ્રભુના પવિત્ર નામથી, પ્રભુને અર્થે, પ્રભુનાં બાળકોને, આપણાં બાળબહેનોને આપવી જોઈએ. દુનિયાના સર્વ ધર્મોએ એ સુખ્ય ફરજ માનેલી છે. યજ્ઞ, દાન, અને તપ કરવામાં અભિમાન નહિ કરવા માટે પ્રભુએ પણ કહેણું છે કે:—

एतान्यपि तु कर्माणि संगं त्यक्त्वा कलानि च ।

कर्तव्यानीति मे पार्थ निश्चितं मतमुत्तमम् ॥ (અં ૧૮^{શ્લો} ૧)

અર્થ:—હે અર્જુન ! એ કર્મો પણ ફળની ઇચ્છા છોડીને તથા અભિમાન છોડીને કરવાં જોઈએ, એ મારો ઉત્તમ અને નક્કી મત છે.

યજ્ઞ એટલે પ્રભુ તરફની ફરજ, દાન એટલે મનુષ્યજાત અને પ્રાણીઓ તરફની આપણી ફરજ, અને તપ એટલે મનને કાબૂમાં રાખવું. એ ત્રણ સુખ્ય કર્મો કે જેને કર્તવ્ય કહેવામાં આવે છે, તે પ્રભુને અર્થેજ કરવાનાં છે. એમાં અભિમાન કરવાથી એ કર્મોની મહત્તા ઘટી જાય છે. તે માટે પ્રભુએ કહેણું છે કે:—

यज्ञार्थात्कर्मणोऽन्यत्र लोकोऽयं कर्मबन्धनः ।

तदर्थं कर्म कौतેय मुक्तसंगः समाचर ॥ (અં ૩^{શ્લો} ૬)

અર્થ:—મારે માટેનાં જો કર્મો છે, તે સિવાયનાં સર્વે કર્મો બંધનકારક છે; માટે હે અર્જુન ! આસક્તિ છોડીને તું પ્રભુને અર્થે કર્મ કર.

પ્રભુની આવી પુણી આજ્ઞા છતાં પણ જો આપણે આપણા અહંભાવમાંથીજ પરમાર્થ કરીએ તો એ પરમાર્થ પણ બંધન-

કારક થઈ પડે છે. જ્યેમ ન થાય માટે આપણું દાનધર્મ ખાસ પ્રભુપ્રીત્યર્થે જ હોવાં જોઈએ; તેમાં જરા પણ વિશેષતા નહિ સમજવી જોઈએ, અને જરાપણ કર્તાપણાનું અભિમાન ન કરવું જોઈએ. જે તેમાં જરા પણ અભિમાનનો અંશ આવી જશે તો એ રૂડાં કર્મો પણ બંધનકારક થઈ પડશે. માટે બાંધ્યો ! હુખા માનપાન સાડ ને ઘડીક વારના માનમર્ત્યા સાડ નહિ, પણ પ્રભુને અર્થે અંતરની શુભેચ્છાથી પરમાર્થ કરો.

૭૩—અભિમાન કરવાથી આપણું શુભ કર્મો પણ યોછી સત્તાવાળાં ને મલિન થઈ જાય છે.

વ્યવહારમાં આપણે જોઈએ છીએ કે, નિખાલસતાથી જે નાનાં કર્મો કરવામાં આવે છે, તેની કિંમત પણ મોટી થઈ પડે છે, ત્યારે પરમાર્થને ખાતર કરેલાં, અને તે પણ વળી બ્રહ્મર્ષણ થયેલાં કર્મોની કિંમત ઈશ્વરના દરબારમાં કેટલી બધી મોટી થઈ પડશે, ને અહાંભાવવાળાં કર્મો ત્યાં કેટલાં બધાં નીચાં થઈ પડશે, એ ખ્યાલ તો કરો. આપણું ભણાં કામોની કિંમત યોછી ન થઈ જાય, પણ તેની કિંમત વધારેમાં વધારે થાય તે સાડ દયા કરીને જ્યેની એ વાત પ્રભુ આપણને વારંવાર કહે છે કે:—

यत्करोषि यद्भासि यज्जुहोषि यद्दासि यत् ।

यत्तपस्यસि कौंतेय तत्कुर्वन् मदर्पणम् ॥ (અ. ૬ સ્ત્રો. ૨૭)

અર્થ:—જે કરો, જે ખાઓ, જે હો મો, જે આપો, જે તપ કરો, તે સર્વ હે અર્વુન ! મને અર્પણ કરો.

પ્રભુની આ બહુ ખુદલી અને મોટી આજ્ઞા છે. જ્યેમ કરવાથી શું થાય છે, તેને માટે પ્રભુએ કહેલું છે કે:—

ब्रह्मण्याधाय कर्माणि संगं त्यक्त्वा करोति यः ।

लिप्यते न स पापेन पद्मपत्रमिवाम्बसा ॥ (અ. ૫ સ્ત્રો. ૧૦)

અર્થ:—જેમ કર્મણનું પાંદડું પાણીમાં રહેવા છતાં કોઈ રહે છે, તેમ આસક્તિ છોડીને કર્મો પ્રભુને અર્પણ કરવ થી કર્મ કર્યા છતાં પણ તમે બંધનમાં આવશો નહિ.

પ્રભુને કર્મ અર્પણ કરવાથી આવી રીતે કર્મના સ્વાભાવિક દોષથી બચાય છે. માટે કહિ પણ પરમાર્થ કરવામાં અભિમાન કરવું નહિ કે કુલાઈ જવું નહિ; પણ ઈશ્વરી કરજ સમજીને, મનુષ્યનું મનુષ્યત્વ સમજીને, આત્માની ઉન્નતિ સમજીને, છંદ-

ગીની સાર્થકતા સમજીને, ધર્મનું તત્વ સમજીને, આપણું કર્તવ્ય સમજીને, અને પ્રભુની આજ્ઞા સમજીને, શુદ્ધ અંતઃકરણથી, પુલ્કા હીલે, મહાન્ ઇશ્વરના પવિત્ર નામથી પ્રભુપ્રીત્યર્થે પરમાર્થ કરવો જોઈએ. જે એમાં સંકેત કરીએ અથવા અહંભાવ રાખીએ તો આપણે હાથે કરીને તેની કિંમત ઘટાડી નાખીએ છીએ, અને તેનું ફળ જોણું કરી નાખીએ છીએ, એમ સમજવું. માટે કહિ પણ પરમાર્થમાં અહંભાવ રાખવો નહિ જોઈએ. એજ મનુષ્યની ઉત્તમતા છે, એજ મહાત્માઓનો છેવટનો ઉપદેશ છે ને એજ ઇશ્વરની ઇચ્છા છે.

૭૪-ખીજીઓની ચીજોનો આપણે લાભ લઈએ છીએ, માટે આપણે પણ ખીજીઓને માટે કાંઈ કરવું જોઈએ.

પ્રભુની ઇચ્છા છે માટે ને શાઓની આજ્ઞા છે માટે હાન કરવું જરૂરનું છે; જોઈએ નહિ પણ વ્યાવહારિક રીતે પણ હાન કરવાને આપણે બંધાએલા છીએ, કારણ કે કોઈકનાં વાવેલાં બાંટાનાં ફળ આપણે ખાઈએ છીએ. ખીજીઓનાં લખેલાં પુસ્તકો વાંચીને આપણે જ્ઞાન મેળવીએ છીએ. ખીજીઓએ ખોદાવેલા ફવાતખાવનાં પાણી આપણે લાપરીએ છીએ. ખીજીઓએ બનાવેલાં કપડાંઓ આપણે પહેરીએ છીએ. ખીજીઓએ વાવેલાં અનાજથી આપણે નભીએ છીએ. ખીજીઓની જમીન પર આપણે ફરીએ ફરીએ છીએ. ખીજીઓની ગાડીઓમાં આપણે બેસીએ છીએ. ખીજીઓએ શોધેલી દવાઓનો આપણે લાભ લઈએ છીએ. ખીજીઓએ બધેલાં ઘરોમાં આપણે રહીએ છીએ. ખીજીઓએ શોધેલાં યંત્રો અને સુક્તિઓનો આપણે લાભ લઈએ છીએ અને આપણે આપણા પોતાથીજ નહિ પણ ખીજીઓની મદદથીજ ઉત્પન્ન થયા છીએ. દુકામાં આપણી જીંદગીનો દરેક આસ ઇશ્વરપ્રાપ્તિ ને ખીજીઓની મદદથીજ લઈ શકાય છે. આમ હોવાથી જાણે કે અજાણ્યે પણ આપણે ખીજીઓના ઉપકારમાં હમેશાં હજાએલાજ છીએ, માટે આપણે પણ ખીજીઓને માટે કાંઈક ને કાંઈક પણ બહુ કામ કરવું જોઈએ. જે એવી રીતે ન કરે તે નજીબા છે. આપણી ઉપર કરેલા ઉપકારો

બદલો વાળવા તક ન લેવી, ચત્ત ન કરવો એનુંજ નામ પાપ છે ને એજ અધમપણું છે; માટે એવા અધમપણાથી બચવા સાડે ઇશ્વરના પવિત્ર નામથી ઇશ્વરને અર્થે આપણું ગરીબ ભાઈબહેનોને યથાશક્તિ મદદ કરવી જોઈએ.

૭૫—દાન આપવું તે થાપણુ મૂકવા બરોબર છે.

કોણે

કરીએ સાદું કોઈનું, એજ ધર્મનું કર્મ;
બીજા કહિપત ધર્મ છે, મનમાં સમજે મર્મ.

દાન આપવું એનો અર્થ શું? તમે ધારો છો તેમ દાન હેવાનો અર્થ આપી દેવું એવો નથી. આપણે દાન હેવાનો ખરો અર્થ સમજતા નથી, માટેજ આપણે છૂટથી દાન આપી શકતા નથી. મહાત્માઓ કહે છે કે, દાન દેવું એનો અર્થ આપી દેવું એવો નથી, પણ દાન દેવું એનો અર્થ ઇશ્વરને ત્યાં થાપણુ મૂકવી એવો છે. દાનરૂપે ઇશ્વરને ત્યાં મૂકેલી થાપણુ ખરે વખતે આપણને વ્યાજ સાથે કામ આવે છે. જ્યારે જાણે અજાણે થઈ ગયેલાં પૂરાં કર્મોમાંથી પેદા થયેલા પાપરૂપી દુરંમનો આપણી ઉપર હુમલો કરે છે, ને તેથી આપણે આદ્યતમાં આવી પડીએ છીએ ત્યારે આપણા બચાવ માટે ઇશ્વરને ત્યાં અનામત મૂકેલી દાનરૂપી સુડી વ્યાજ સાથે કામ લાગે છે. આ વાતમાં કોઈએ સંદેહ રાખવો નહિ જોઈએ, કારણ કે આપણે નજરે જોઈએ છીએ કે, કોઈ પણ સારો માણસ બીજાંઓની થાપણુ ખર્ચ જતો નથી, ત્યારે સૌથી સારામાં સારો ઇશ્વર આપણી થાપણું કેમ ડૂબાવશે? એટલો તો આપણે જરૂર વિશ્વાસ રાખી શકશું કે દાનરૂપે ઇશ્વરને સોંપેલી આપણી નાનકડી રકમ સાડે તેને દીવાળું તો નહિજ કઢાડવું પડે; માટે ભાઈઓ! દાન કરો, દાન કરો. દાન કરવું તે આપી દેવું એમ નથી, પણ આપણાજ બચાવ સાડે અનામત મૂકવું એ છે. એ અનામત રકમ—એ રીઝર્વ ફંડ—એ સેવિંગ્સ બેંકમાં મૂકેલું નાણું, જેમ વધારે હોય તેમ વધારે લાભ છે—વધારે બચાવ છે; માટે આપણું ગરીબ ભાઈ-બહેનોને મદદ કરતાં હાથ પાછા ખેંચો નહિ, ખેંચો નહિ. મદદનો હાથ તો લાંબાવવામાંજ મજા છે.

૫૬

કેઇનો બાર ન રાખે મારારી, આપે બ્યાજથીકે ગર્થવાળી. (ટેક)
સુદામાજીના તાંકુલ લીધા, તેના મહેલ કનકના રે કીધા.
દ્રોપદીજીનું આબું રે ટાણું, ચીર પૂર્વાં તે નવસો નવાણું.
કુબ્જનું રે ચંદન લીધું, એને રૂપ અનુપમ દીધું.
ગોવાળીએ ઝોછવ કીધા, વઢાલે કરપર ગોવરધન લીધા;
ધન્ય ધન્ય નરસિંહ તારી વાણી, એમ ગોવ્યા તે સારંગપાણી.

૭૬-દાન આપવું તે બીજ વાવવા બરોબર છે.

ગરીબાને દાન આપવું એનો અર્થ નાળી દેવું એવો નથી, પણ બીજ વાવવું છે. અહીં પૃથ્વીમાં આપણે એક બાજરીનો દાણો વાવીએ તો તેના હજારો દાણા થાય છે. એક આંખાની ગોઠલી વાવીએ તો તેમાંથી હજારો ફળ સેંકડો વરસો સુધી મળે છે, ત્યારે સ્વર્ગની ભૂમિ તો પૃથ્વી કરતાં લાખોગણી સારી છે, અને બાજરીના દાણા કે આંખાની ગોઠલી કરતાં દાનનું બીજ તો હજારોગણું સઢીઆતું છે, એટલે એમાંથી કેવાં સરસ અને કેટલાં બધાં ફળ થશે તથા એ ફળનો લાભ કેટલા લાંબા વખત સુધી મળશે એ ખ્યાલ તો કરી જીજ્ઞાસો. શાઓ કહે છે કે, સાત પેઢી સુધી પુણ્યની અસર પહોંચે છે; માટેજ આપણામાં કહેવાય છે કે, મોટેરાનાં પુણ્યથી અમે સુખી છીએ.

પરમાર્થનાં બીજ વાવવામાં આટલી બધી યુગી ને આટલી બધી મજા છે, એટલે એમ સમજવાનું છે કે, દાન કરવું તે માત્ર આપણે સારજ નહિ, પણ આપણાં બચ્ચાંઓ, અને તેનાં બચ્ચાંઓના હિત સારે પણ આપણે પુણ્ય કરવું જોઇએ. પૃથ્વી ઉપરની જમીન અને અનાજનું બીજ જ્યારે સેંકડોગણું આપી શકે છે, ત્યારે સ્વર્ગ જેવી ભૂમિ ને પરમાર્થ જેવું બીજ કેટલું બધું આપી શકે? એ ખ્યાલ કરતાં પણ અમેાને તો આનંદ થાય છે; માટે લાઇઓ ! જેમ બને તેમ ગરીબાને મદદ કરો. આપવામાંજ મજા છે, કારણ કે આપવું તે નાળી દેવું નથી; પણ મોસમમાં બીજ વાવવું છે. જે છતાં સાધનોએ એવાં બીજ નહિ વાવે તે ફળ વિનાનાં રહી જશે, અને વખત આવ્યે તેઓને પસ્તાવોજ થશે; માટે હજી પણ વખત છે તો બીજ વાવો. ધર્મનાં બીજ વાવો. એજ માણસાઈ છે. એજ પ્રભુની આજ્ઞા છે ને એમાંજ કલ્યાણ છે.

૭૭-દાન આપવાથી કોઈ ગરીબ થતું નથી, ને
કદાચ થાય તોપણ તેમાં તેઓ શોભે છે.

દાન આપવાથી દુનિયામાં કોઈ ગરીબ થઈ ગયા નથી ને કહી
દાન આપવાથી કોઈ ગરીબ થઈ ગયા હોય, તો તે ગરીબાઈમાં
પણ બીજા સૌ કરતાં તે વધારે શોભે છે દુનિયામાં માગવાવાળા-
જ ગરીબ છે; આપવાવાળા ગરીબ નથી. પરમેશ્વરે જેને આપ્યું
હોય, તેનું યથાશક્તિ પાત્રને આપવાથી કોઈ ઘટી જતું નથી.
કવિઓએ કહેલું છે કે:-

હાહો

કુંજર મુખતે ગિર પડ્યો, સો ઘટ્યો ન ગજકો અદાર;
ભાખો છોડી લે ચથી, સો વરનાવન પરિવાર.

આવીજ રીતે રાજાઓ અને શ્રીમંતો એ કુંજર સમાન છે
અને ગરીબો તે છોડી સમાન છે. પોતાને માટે જે નહિ બાંધ
શકાય એટલું બધું ખાવાનું છે તેમાંથી થોડું ગરીબોને મોઢે
ભાય તો તેથી શ્રીમંતોનું કાંઈ ઘટી જતું નથી, પણ એટલામાં
ગરીબો કુટુંબસહિત નબી ભાય છે. વાલકેશ્વરના મેળામાંથી
બે ચાર રમકડાં આછાં હો તો એક શ્રીમંત દશ વીશ રૂપિયા
બચાવી શકે છે, અને તેજ પૈસાનાં કોઈ ગરીબ વિદ્યાર્થીને
પુસ્તકો અપાવે તો બહુ વધારે હિત કરી શકે છે. રેલ્વેમાં
મુસાફરી કરતાં ફર્સ્ટ ક્લાસને બહલે સેકન્ડ ક્લાસમાં બેસે, ને
તે પૈસા ગરીબ રાંડીરાંડોને મદદ કરવામાં ખર્ચે. તો એમાં કોઈ
તેઓનું આછું થઈ જતું નથી. પરેલથી કોલાબે જતાં વિકટે-
રિયાનો રૂપિયો ખર્ચવાને બહલે ટ્રામથી એક આનામાં ચલાવી
હો, ને એક રૂપિયાની સોળ શેર પૂરી લઈ ગરીબોને અપાવે
તો સોળ માણસનો એક ટંક મુજારો થઈ શકે છે. ખેરીના
દાગીનામાં જેઓ પચીસ હજાર રૂપિયા શેકતા હોય તેઓ દશ
હજારના દાગીનાથી ચલાવી હો, અને પંદર હજાર રૂપિયાનું
વ્યાજ દર સાલ ધર્મદામાં ખર્ચ્યા કરે તો શું તે શ્રીમંતની ખેરી
બેડોળ બની જવાની છે ? નહિજ, ઉત્કૃષ્ટ દાનથી તેનું તેજ
વધશે, પણ એ બનવું મુશ્કેલ છે; કારણ કે આપણા અકબાવને
આપણે વળગેલા છીએ, એટલે ઇશ્વરને અર્થે જે આપવાનું છે
તે આપી શકતા નથી. એજ બંધન છે, એજ પામરપણું છે ને
એજ-નહિ આપવું એજ ઇશ્વરી રસ્તામાં આગળ નહિ વધવા

દે તેવી મોટી અડચણ છે. માટે જેમ અને તેમ આપવાનો રસ્તો ખુલ્લો કરે, એટલે સ્વર્ગનો સાંકડો રસ્તો પણ વિશાળ થઈ પડશે.

૭૮-આપનારને ઘેર હાથીઘોડા છે, લેનારને ઘેર નહિ.

દુનિયામાં આપવામાંજ મજા છે, લેવામાં નહિ. જગતમાં જે સુંદર મકાનો છે, બગીચાઓ છે, ઝવેરાતો છે, ગાડીઘોડાઓ છે, કારખાનાંઓ છે, દુકાનો છે, તિબ્બેરીઓ છે, ને મોટા મોટા વૈભવો છે તે સર્વ દેનારને ત્યાં છે; લેનારને ત્યાં તેમાંનું કાંઈ પણ નથી, એ બેશબર યાદ રાખજો. એક મોટા ધર્મઉપદેશકે પોતાના ઉપદેશ વખતે જાહેરમાં કહ્યું હતું કે, હવે હું બુદ્ધો થયો છું, ને જ્યારથી છેક નાનો હતો ત્યારથી હજારો જણ પાસેથી કાંઈ ને કાંઈ રોજ રોજ લેતો આવ્યો છું, તોપણ હું તો ગરીબનો ગરીબ જ રહ્યો છું “ ભિખનાં હાંડલાં સીંકે ચડે નહિ” એ કહેવત ખરેખરી છે, માટે લેવાની ઇચ્છા રાખો નહિ, પણ આપવાનીજ ઇચ્છા રાખો. જગતમાં આપવામાં મજા છે.

વિદ્વાનો કહે છે કે, આપણે માત્ર આપણી જાતને માટેજ નહિ પણ જગતને માટે જન્મ્યા છીએ, માટે આપો. આપવામાં સુખ છે, કારણ કે આપવું તે પ્રભુને બહુ વહાલું છે. આપવાથી પ્રભુ બહુ રાજી થાય છે, માટેજ તેણે આપણને ઘણુંએ આપેલું છે; અને આપણે બીજાઓને ઘણુંએ આપીએ એમ તે ઇચ્છે છે, માટે જેમ અને તેમ કોઈને કોઈ રસ્તે પણ આપણાં બાઈબહેનો મદદ કરેા.

કુંડળિયા-ભુજંગી હંદ

રાખી દયા હૃદયવિષે, કરેા લોક ઉપકાર;

ઉત્તમ કારણ એજ છે, સર્વ ધર્મનો સાર.

બધા ધર્મનો સારમાં સાર એ છે;

કયા વારતા અંધકારે કહે છે.

શિખી સાંભળીને ભુજો શબ્દ સાંખી;

બનો ઉપકારી દયા દીલ રાખી. (દશપતરામ કવિ)

૭૯-અસલના લોકો દાન આપવાને કેવી કેવી

યુક્તિઓ કરતા ?

અસલના ઋષિઓ કંઈમૂળ બાંધને રહેતા અને તે પણ ન

મળવાથી કદાચ અપવાસ કરવો પડે તો તે પણ કપૂલ કરતા, પણ દાન માગવા જતા નહોતા. માગવા જવું તો બાબુએ રહ્યું, પણ રાબતોએ અને શ્રીમતો તેમના પગમાં પડી પડીને તેઓની ઇચ્છા સુઝળ કાંઈ પણ વસ્તુ માગવાની પ્રાર્થના કરતા હતા, તોપણ તેઓ કોઈ પાસેથી કાંઈ લેતા નહોતા; પણ જીવનમહેનતથી, હાથર ઇચ્છાથી જે કાંઈ મળે તે ઉપર ગુજારો કરતા હતા; કારણ કે દાન લેવાથી પુણ્યનો, તપનો, ધર્મનો, યશનો, આયુષ્યનો તથા ઈશ્વર-કૃપાનો ક્ષય થાય છે, એમ તેઓ પૂર્ણ રીતે સમજતા હતા; તેથી બનતાં સુધી હાલના કળજીગિયા સાધુઓની જેમ તેઓ કોઈની ઉપર બાબરૂપ થઈ પડતા નહોતા. જે માગવું સાડું હોય, દાન લેવું એ સાડું હોય તો ઋષિ-મુનિઓ શામાટે તેનો ઈનકાર કરે? જૂની વાતોમાં અને પુરાણોમાંથી આપણે સાંભળીએ છીએ કે, બ્રાહ્મણોને એટલે કે વિદ્વાનોને, ભક્તોને દાન દેવા માટે દાની રાજાઓને ઘણા ઘણા પ્રકારની સુક્તિઓ કરવી પડતી હતી; જેમકે પાનનાં બીડાંમાં દાન આપવાનાં ગામોનાં નામ લખી આપવાં તથા ફળોમાં સોનામહોરો છુપાવવી, વિગેરે. એમ કરીને ખબર વિના બ્રાહ્મણોને તે ફળ તથા પાનબીડાં આપી દેતા; કારણ કે જે ખબર પડે તો ખરા બ્રાહ્મણો દાન લે નહિ, માટે દાન આપવા સાડું આવી આવી ઘણા પ્રકારની સુક્તિઓ કરવી પડતી હતી અને તો-પણ સાચા ભકતો તેનો ઈનકાર કરતા હતા.

ઉત્તમ પાત્રોને દાન આપવામાં કેટલું બધું ફળ છે, અને દાન લેવું એ કેવું ખરાબ છે, તે સમજવા માટે આપણે આવી વાતો બહુવાની તથા તેમાંથી એ શિખવાની જરૂર છે કે, જેમ બને તેમ આપણું ગરીબ બાઈબહેનોને-ઉછરતા વિદ્વાનોને તથા જ્ઞાની ભક્તોને યથાશક્તિ મદદ કરવી, એજ પ્રભુનું વહાલામાં વહાલું કામ છે.

૮૦-ભગવાને કહ્યું છે કે, લેનાર તો હલકો છે, પણ આપનારનો તો હું દાસ છું.

દાન માગવું એ તો બહુ ખરાબ છે, એ તો શરમભર્યું છે. તેને માટે કહેલું છે કે, ભગવાનને બગિરાજને ત્યાં માગવા જવું પડ્યું, ત્યારે તેને પણ નાનું રૂપ લેવું પડ્યું હતું; કારણ કે માગવું એ લઘુપણ-નીચાપણ છે. મોટાઓને માગવું શોભે નહિ અને જે માગે તેનામાં મોટાઈ રહેજ નહિ, માટે પ્રભુએ પોતે પણ

માગતી વખતે વામનરૂપ—નાનું રૂપ લીધું હતું. પ્રભુએ એમ કરી-
ને પોતાનાજ દાખલાથી વામનરૂપ ધરીને જગતને બતાવેલું છે
કે, માગવું એ હલકું કામ છે ને આપવું એજ ઉત્તમ છે; એટલું-
જ નહિ પણ દાન આપનાર બળિના દ્વારપાળ બનીને
ભગવાને દુનિયાને શિખવ્યું છે કે, આપનારનો તો હું દાસ
છું ને લેનાર તો હલકો છે. માટે દાન લેવાની ઈચ્છા ન
રાખો; કારણ કે જે લે છે તેને નથી મળતું, પણ જે આપે છે
તેને મળે છે. માટે જે લેવું તે પણ આપવાને માટેજ લેવું જો-
ઈએ, તો એ લેવું ખરાબ નથી.

૮૧—આખી દુનિયાના આપણે કરજદાર છીએ,
અને કરજ ન ચૂકાવવું એનુંજ નામ પાપ છે.

છતાં સાધનોએ બીજાઓને ન આપવું એ તો માથે કરજ
રાખવા બરોબર છે. છતાં સાધનોએ બીજાઓને ન આપવું એ
તો કર્તવ્ય ન બજવ્યા બરોબર છે. છતાં સાધનોએ બીજાઓને
તેઓના વાજબી હક્કો ન આપવા એ તો ઈશ્વરની સામે થવા જેવું
છે, અને છતાં સાધનોએ દાન ન કરવું એનુંજ નામ નરક છે.

એક મહાત્માએ ઈશ્વરની પ્રાર્થના કરતાં કહ્યું છે કે, હે પ્રભુ
અમેને અમારું કરજ ચૂકાવવાની તક આપ, કે જેથી મરતી વખતે
તેઓને જોઈને શરમથી અમારે વહેલી આંખો મીચવી ન પડે.
આપણે આખી દુનિયાના ઉપકારમાં ડૂબેલા છીએ, આખી દુનિ-
યાના કરજદાર છીએ અને પ્રભુના કરજદાર છીએ એ સર્વ કરજ
દાન આપવાથી છૂટી શકે છે; દાન લેવાથી નહિ. લેવાથી તો કરજ-
દારી વધે છે, માટે પ્રાર્થના કરો કે હે પ્રભુ! અમેને અમારું
કરજ ચૂકાવવાની તક આપ.

હરિગીત છંદ

તું તીર્થમાં જ્યાં ત્યાં વિચરતો, ધર્મ જાણીને ધર્યો,
વૈરાગ્યથી વસ્તી તજીને, વનવિષે જમીને વસ્યો;
ભગવાં ધરીને ભટકતો રહી, પેદ બીખીને બહુ.
શી રીતે ઈશ્વર રીઝશે તેં સાડું કોઈનું શું કર્યું? ૧
તેં નિત્ય સ્નાન ત્રિકાળ કીધું, ચાહો જામમ જાળીને,
તેં પંચમુખ વિશેષ પ્રાચન, કીધું ઘોળીઘોળીને;
આહાર એકજ વાર કર્યો, એવું તત તેં આચર્યું,
શી રીતે ઈશ્વર રીઝશે તેં સાડું કોઈનું શું કર્યું? ૨

તેં હોમ હવન ધણા કર્યાં, બી હવનમાં હોમ્યાં ધણાં,
તેં આશ્વતી નદીને ચલાવ્યાં, દૂધ દહીં ગાયો તણ્યાં;
બહુ વર્ષ મુખ મુનિવત ધર્મ, તે ઠીક વૃજ મનમાં ધર્મ,
શી રીતે ધર્મ રીઝયો, તેં સાફ કોઈનું શું કર્યું? ૩

તેં નવ નવાં નૈવેદ્ય કરીને, તે પ્રસાદી તું જમ્યો,
ઉપવાસ ને એકાસણાં કરી, દેહને બહુ તેં દમ્યો;
ખાડો ખણીને દાટયું, જે અન્ન જમતાં બાગ્યું;
શી રીતે ધર્મ રીઝયો, તેં સાફ કોઈનું શું કર્યું? ૪

તેં પ્રાર્થના પ્રભુની કરી, મુખ વિવિધ વચન ઉચારીને,
તેં સ્તોત્ર પાઠ ધણા કર્યાં, નિત્ય નિત્ય નિયમો ધારીને;
મહમદ સ્વરે સુભ્યાન કરતાં, આંખપી આંતુ ઝડ્યું,
શી રીતે ધર્મ રીઝયો, તેં સાફ કોઈનું શું કર્યું? ૫

ભગવાન લખી ભક્તિથી, રીઝ નહિ રજ માત્ર તે,
પણ ભક્તિ પર ઉપકાર સાથે, માથ પ્રભુ પ્રિયપાત્ર તે;
તે વગર વાદ વિવાદ છીધા, કામ તેથી શું સધ્યું,
શી રીતે ધર્મ રીઝયો, તેં સાફ કોઈનું શું કર્યું? ૬

(કતીયર દશપતરામ ડાહ્યાભાઈ)

૮૨-શેઠે નોકરને ધન આપીને ધર્મશાળા બંધા-
વવા મોકલ્યો, પણ નોકરે તો તે મોજશોખ-
જમાં ઉડાવી દીધું !

ધર્મશાળા બંધાવવા તથા સહાયત ચલાવવા માટે એક શેઠે પોતાના નોકરને ઘણી હોલત આપીને કાશી મોકલ્યો. તે નોકરે ત્યાં જઈને શેઠના હુકમ પ્રમાણે કાંઈ કર્યું નહિ, પણ ઉલટો શેઠના પૈસાને ગેરવાજબી રીતે પોતાના સ્વાર્થમાં ઉડાવવા લાગ્યો ને થોડા વખતમાં બધા પૈસા ધણધાણી કરી નાખ્યા. શેઠે તેની પાસે હિસાબ માગ્યો, એ વખતે તે નોકર સપડાઈ ગયો. તે કાંઈ જવાબ દઈ શક્યો નહિ, તેથી શેઠે તે નિમકહરામ નોકરને પોલિસના હાથમાં સોંપ્યો. ત્યાં તેને બહુ માર પડ્યો, ને તે ઉપરાંત સખત મજુરી સાથે કેદની શિક્ષા થઈ.

આપણને શું શિક્ષા થશે એ તમે જાણો છો ? શેઠે તો પોતાના નોકરને પોલિસમાં સોંપ્યો, પણ પ્રભુ તો આપણને જમદતના હાથમાં સોંપશે; કારણ કે આપણે પણ પ્રભુના નોકર છીએ, ને સારાં કામો કરવાનો તેની પાસે એકરાર કરીને અહીં આવેલા

છીએ; પણ એ સરત ઉપર-આપણા એ જૂના કરાર ઉપર આપણે પોતેજ પાછી ફેરવીએ છીએ, આપણી પોતાની કપૂલાત આપણે પોતેજ તોડીએ છીએ, એ શું આપણી નીચતા નથી? ને એ શું પ્રભુનું અપમાન નથી? પ્રભુની ઈચ્છા પોતાની લીલા વિસ્તારવાની છે, પ્રભુની ઈચ્છા સહિતું સૌન્દર્ય વધારવાની છે, પ્રભુની ઈચ્છા પોતાનાં બાલકોને-આપણાં બાઈબહેનોને યુરી રાખવાની છે અને આપણી પ્રભુ સાથેની કપૂલાત પણ એજ છે; માટે એ કપૂલાત તોડીને આપણે તેની શિક્ષામાંથી કેમ બચી શકશું? એ શિક્ષા-માંથી બચવાનાં માત્ર એકજ ઉપાય છે, ને તે એજ કે ઈશ્વરની માયાનો સદુપયોગ કરવો. એ સદુપયોગ, મન સાફ રાખવું ને દાન કરવું એજ છે; માટે ભાઈઓ! જે પ્રભુનું છે તે પ્રભુને અર્પે અર્ચનાં હાથ પાછા ન ખેંચો, ન ખેંચો.

પદ

જ્યાંતરી અત્મા અંગમાં છે, ત્યાં પત્ની દરિ દરે નું રહે. (૨૬)
હાવતાં દરિ ને પાવતાં હરિ, ને બેસતાં દરિ તુ કડે;
સતાં પહેલાં જે રમણ કરે ભાઈ, ત્યારે બોલે જય જાત જ્યાં જગીઃ
લીલા સરીખું નામ દરિનું, લઈ શકે તો તે;
દીવા સરીખું દાન છે અન્નાનું, દહ સકે તો તે. જ્યાં જગીઃ
આ રે સંસારિયા સરને જૂઠા, ને સાચી વરતુ છે;
એક તો પુણ્ય બીજું દરિભજના હાઈ, કયમ સમજ ને. જ્યાં જગીઃ
દહ પદારથ સરવે ખેડા, ને અત્મા અખંડ છે;
દીવી થકા તે ઈશ્વર લગણુ ભાઈ, કાળ ચક્રરેખા ભય. જ્યાં જગીઃ
એક દિન અંગણું દીવા વિવાદ ને વળી દેવ સરખાઈ પાળે;
કહે કયણુ એવો એક દિન અવશે, સમસાણો ધવશે. જ્યાં જગીઃ

૮૩-સાચી દાનતવાળાને પ્રભુ અણુધારી મદદ કરે છે.

એક બાપે મરતી વળતે પોતાના છોકરાને પાસે બોલાવીને પૂછ્યું કે, આપણા પૈસાનું દૂં શું કરે? છોકરોએ કહ્યું કે, તમારી મરણ પડે તે કરો. ત્યારે બાપે ફરીથી પૂછ્યું કે, એ પૈસા તને આપું કે ઈશ્વરને આપું? છોકરાએ કહ્યું કે, તમારું ને મારું ભડું થાય તેમ કરો. એ સાંભળી બાપે પોતાની ગળી દેવતા પરમાર્થમાં આપી દીધી, ને તે શાંતિથી હરિશરણ થયો. એ પછી તે: છોકરો ગરીબીથી કેઈ મંદિરમાં રહીને ઈશ્વરભક્તિ કરવા લાગ્યો; એટલામાં બહારગામના કેઈ શેડિયાએ ઈશ્વરપ્રેરણાથી

એ ગરીબ ભક્તને પોતાના જમાઈતરીકે પસંદ કર્યો. તેને બીજાં કંઈ છોકરાં નહોતાં, એટલે પોતાની એકની એક દીકરી મોટી હોલત સાથે તેને આપી; તેથી તે ભક્તને પોતાના બાપની હોલત કરતાં પણ ઘણી વધારે હોલત ટુંકે વખતમાં મળી ગઈ.

આપણને વિશ્વાસ નથી, બાકી ખાત્રી રાખવી કે પ્રભુ કંઈ પોતાના ભક્તને કદિ પણ છોડી દેતો નથી; પરમાર્થી માણસને તે કોઈ ને કોઈ રસ્તે મદદ કરી દે છે; માટે પ્રભુને નામે ગરીબોને આપવામાં હિંમત હારવી નહિ.

પદ

હરિજનકો હરિનામ બોલે ધન,	હરિજનકો હરિનામ;	
ખિન રખવાલે ચોર ન લૂટે,	સોવત હે સુખધામ.	બોલે ધન૦
દિન દિન હોત સવાયો દોનું,	ઘટત ન એક પદામ;	બોલે ધન૦
શ્રદ્ધાસ પ્રભુ સેવા બોલે,	પારસરો કહે કામ.	બોલે ધન૦

૮૪-છોકરાંઓને શેઠિયા બનાવવા સાડ તમે પડે નરકમાં ન જાઓ.

આપણી એક બહુ મોટી ભૂલ થાય છે એ તમને ખબર છે ? એ ભૂલ બીજી કોઈજ નહિ પણ આપણાં છોકરાંઓને શેઠિયા બનાવવા સાડ આપણે પોતે નરકમાં જવું એ છે. આપણાં છોકરાંઓને ભરેલાં રાખવા સાડ આપણે ખાલી હાથે જવું એ છે. આપણાં છોકરાંઓ ઘડીક વારની મોજમજ મારીને પાપમાં પડે તે સાડ આપણે આપણા પિતા પાસે સુદીવિના-ધર્મવિના જવું એ છે. આપણાં છોકરાંઓને મહેનત કરવી ન પડે, માટે આપણે સ્વર્ગ છોડી દેવું એ છે અને આપણાં છોકરાંઓ જરાકવાર ભરેલાં રહે તે સાડ આપણે હંમેશ સુધી ખાલી રહેવું એ છે. એ ભૂલ કંઈ નાની નથી, એનો અર્થ એટલોજ છે કે, આપણે ઈશ્વર ઉપર વિશ્વાસ રાખી શકતા નથી. આપણાં છોકરાંઓને શેઠિયા બનાવવા સાડ આપણે નરકમાં જવું તેનો અર્થ એટલોજ છે કે, ઈશ્વરની અનંત દયા તથા ઈશ્વરનું સર્વશપણું આપણે બળુતા નથી; પણ આપણે સમજવું એછએ કે, આપણાં છોકરાંઓ એ ઈશ્વરની કૃપાનું ફળ છે, ને તેનું પણ નશીબ તેઓની સાથે હોય છે એ વાત આપણે ભૂલી જઈએ છીએ. ઘેશક એટલું ખરું છે કે, છોકરાંઓને રખડતાં મૂકી જવાનું કોઈ કહેતું નથી, એમ કરવું તે પાપ છે. દુનિયાના

સર્વ ધર્મો, શાસ્ત્રો તથા મહાત્માઓ કહે છે કે, બધ્યાંઓને કેળવો ને સુખી રાખો; પણ તેમને શેઠિયા બનાવવા સાફ તમે નરકમાં જાઓ એમ કોઈ કહેતું નથી. એ તોસ તો આપણે આપણી મેળે-જ આપણા ગળામાં નાખીએ છીએ; માટે ભાઈઓ ! છોકરાંઓને શેઠિયા બનાવવા સાફ તમને પોતાને નરકમાં જવું ન પડે એ સંભાળજો.

૮૫-તમે તળાવ ન ખોદાવી શકો પણ તરશ્યાને પાણી તો પાઈ શકશો.

ખરૂં છે કે કાંઈ દરેક માણસ દુવા કે તળાવો ખોદાવી શકતા નથી, પણ જો ધારે તો ઘેરે આવી અઢેલા કોઈ તરશ્યા માણસને પાણીનો લોટો આપી શકે તેમ છે. આપણે સડકો ને રસ્તાઓ ન ખંધાવી શકીએ, પણ કોઈને આંગળી ચીંધીને રસ્તો બતાવી શકીએ તેમ તો છીએ, તથા રસ્તામાં પડેલા કાચના કટકા, પથરા કે કાંટાઓને તો ઉપાડી શકીએ તેમ છીએ. આપણે સદાચર તો ન ચલાવી શકીએ, પણ ભૂખ્યાને દુકકડો રોટલો આપી શકીએ તેમ તો છીએ. આપણે ધર્મહાનનાં દવાખાનાં ન ખોલી શકીએ પણ પા-ડાશીને જરૂરને વખતે સુંક, મરી કે હજાર તો આપી શકીએ તેમ છીએ. આપણે પાઠશાળાઓ ન ખોલી શકીએ, પણ તેમાં આપણાં છોકરાંઓને મોકલી શકીએ તથા કોઈ ગરીબ વિદ્યાર્થીને પુસ્તકોની મદદ કે સલાહ ને હિંમત આપી શકીએ તેમ તો છીએ. આપણે હંમેશાં બિમારોની સારવાર ન કરી શકીએ, તોપણ એકલી પડેલી કોઈ દુઃખી ડાશીને કોઈ વખત દવાખાનેથી દવા લાવી આપી શકીએ તેમ તો છીએ. આપણે મોટી મોટી જાત્રાઓ ન કરી શકીએ, પણ પ્રાર્થના કરવા મંદિરમાં જઈ શકીએ તેમ તો છીએ. આપણે આખા ગામનું અંધારૂં દૂર ન કરી શકીએ, પણ બીજાંઓ-ને અજવાળું પડે તેવી રીતે આપણા ઘર પાસે નાનો દીવો મૂકી શકીએ તેમ તો છીએ. આપણે પુસ્તકો ન રચી શકીએ પણ તે વાંચી શકીએ તથા બીજાંઓને વંચાવી શકીએ તેમ તો છીએ. આપણે દુનિયાંને સુધારી ન શકીએ, પણ આપણે પોતે સુધરી શકીએ તેમ તો છીએ, આપણે નવી શોષો ન કરી શકીએ તોપણ એવી શોષો કરનારને કાંઈ ને કોઈ રીતે મદદ આપી શકીએ તેમ તો છીએ; અને કાંઈ નહિ તો મનમાં ભલા વિચારો રાખીને હસી

પુશીથી, બીજાઓને રૂઢી રીતે મીઠી જીએ બોલાવી થકીએ તેમ તો છીએ.

આલું આલું કાંઈ કાંઈ બને તોપણ ઘણું છે. ધધિરી જ્ઞાનમાં આગળ વધવાનાં એ ગગથિયાં છે, અને ગરીબમાં ગરીબ માણ-સોથી પણ એવું કાંઈને કાંઈ બની શકે તેમ છે; માટે ભલે નાનું હોય તોપણ કાંઈ લાલું કામ કરો. ભલાં કામને નાનાં નહિ સમજો. મહાત્માઓ કહે છે કે નાનાં બીજ તરફ નહિ, પણ મોટાં ફળ તરફ જોઈને પ્રભુપ્રીત્યર્થે ભલાં કામો કરો; એની અસર ફેગટ નહિ બાય. પ્રભુએ કહેલું છે કે:—

પાયં નૈવેહ નામુત્ર વિનાશસ્તસ્ય વિયતે ।

ન હિ કલ્યાણકૃત્કાચ્છિદ્વદુર્ગતિં તાત ગચ્છતિ ॥અ.૦૬ શ્લોક.૦૪૦

અર્થ:—હે અર્જુન, સારું કરેલું કદી પણ વ્યર્થ જતું નથી, એટલુંજ નહિ પણ ભલું કરનારની કદીપણ માઠી ગતિ થતી નથી.

આવી રીતે પ્રભુ આપણને બહુ પુઠ્ઠી રીતે કબુલાત આપે છે, માટે ભાઈઓ ! સારાં કામ કરવામાં પછાત ન રહો.

૮૬—કરની કરે સો પિતા હમેરા !

મહાત્માઓ કહે છે કે,

કરની કરે સો પિતા હમેરા, કથની કથે સો નાતી;

રહેની રખે સો શુરુ હમેરા, હમ રહેનીકા સાથી,

લેયા હમ રહેનીકા સાથી.

અર્થ:—જે કર્મ કરે તે અમારો બાપ છે; જે નિંદા કરે તે અમારો નાતી એટલે હીકરાનો હીકરો છે, મતલબ કે તેને ને અમારે તો ત્રણ પિઠીનું છેડું છે; અને જે રહેણી રાખે એટલે કે બોલ્યા પ્રમાણે ચાલે, મતલબ કે જેનાં મન-વચન ને કર્મની એકતા હોય તે અમારો શુરુ છે અને અમે તેનાજ સાથી છીએ.

કેટલાકો સારાં કર્મ કરે છે પણ તે માન સારૂ-મોટાઈ સારૂ અથવા કાંઈ બીજી ઈચ્છાઓને આધીન થઈને કરે છે. તેઓ નહિ, પણ જે આંતરવૃત્તિની પ્રેરણા પ્રમાણે આત્માની શાંતિ સારૂ પ્રકાશપણ કર્મો કરે છે, તેઓનીજ રહેણી કહેણી એક હોય છે, ને તેજ અમારા શુરુ છે. આજના જમાનામાં આપણી જીવો લાંબી થઈ છે ને હાથ ટુંકા થયા છે, એટલે કે આપણે બહુ

વાતોડા થઈ ગયા છીએ. આસમાનની ને પાતાળની વાતો કરીએ છીએ, પણ આપણા હાથ બહુ ટુંકા છે એટલે આપણે ભલાઈનાં કામો બહુ થોડાં કરીએ છીએ. પવિત્ર થવા માટે, સહિના નિયમોને અનુસરવા માટે અને ઇશ્વરને રીઝવવા માટે આપણે માત્ર મોઢાંની વાતો નહિ, પણ ભલાં કામો કરવાં જોઈએ. હુબી પુખી વાતમાં ઠાંઈ વળે નહિ, એમ સમજીને અસહના સાધુઓ ધુનિ-મત લેતા હતા; કારણ કે તેઓ સમજતા કે વાતો કરવાથી આપણું કલ્યાણ થવાનું નથી, પણ કરણી કરવાથી કલ્યાણ થઈ શકે છે, માટે ભાઈઓ! “સાપને ઘેર સાપ પડેણો ને જીલના લખરકા” એમ માત્ર જીલના લખરકા નહિ કરતાં આપણી જાતને અને આપણાં ભાઈબહેનોને સુધારવામાં તથા દુનિયાને આગળ વધવામાં મદદ કરો. એમ કરવું એનુંજ નામ ધર્મ છે ને એમાંજ પ્રભુ રાજ છે. ચાહ રાખજો કે ખાલી લાંબી લાંબી વાતો કરવી એનુંજ નામ કાંઈ ધર્મ નથી, પણ જો તો પ્રપંચીપણું ને ઉપલકપણું છે, માટે ભાઈઓ! વાતોમાંજ પડ્યા નહિ રહેતાં કરણી કરતાં રીખો. કરણી કરતાં રીખો.

૫૬

સુકૃત કર લે રામ સમર લે, જો બનને કલકી;
જો બનને કલકી રે, ખખર નહિ આ બુગમે પલકી. (૨૬)
કોડી કોડી માયા બેડી, કર જાનાં જલકી;
શિરપર તેરે પાપ ગડડિયાં, કિસ બિધ હોય દલકી;
કોસ બિધ હોય દલકી રે, ખખર નહિ આ બુગમે પલકી. સુકૃ ૧૦
તારામંડલ એર રવિ ચંદ્રમા, એર ચરચરકી;
ચાર દિનેકી ચપક નારમા, બિજલિયાં ચમકી;
બીજલીયાં ચમકી રે, ખખર નહિ આ બુગમે પલકી. સુકૃ ૧૦
ભાઈબંધ એર કુટુંબ કબીલા, મહેબબ મતલબકી;
હયા ધરમ કર સાહેબ સમરો, સમરો બિનતિ નાનકકી;
બિનતિ નાનકકી રે, ખખર નહિ આ બુગમે પલકી. સુકૃ ૧૦

૮૭-જીંદગી વીજળીના ઝળકારા જેવી છે; તેમાં
મોતી પ્રોધ લેણું તેનુંજ નામ ચેતણું છે.

ભાઈઓ! આપણે કહીએ છીએ કે, પછી વાત આગળ ઉપર
કરશું, હજુ કયાં વખત સાદ્યો ગયો છે? આજ નહિ તો કાલે

કરશું; પણ ના ના, એમ ન કરો. સાફ કામ કરવામાં, પ્રભુનું નામ લેવામાં, પ્રભુની સેવા કરવામાં, એમ ન કરો. આપણે કહીએ છીએ કે હજી તો અમે બાળક છીએ, હજી તો અમે જુવાન છીએ, હજી તો અમારે ઘણું વરસો બાકી છે, પણ એમ નહિ સમજો શાસ્ત્રો કહે છે કે, દેહ ક્ષણભંજુર છે. મહાત્માઓ કહે છે કે જીવંતી વીજળીના ઝળકારા જેવી છે, તેમાં ઇશ્વરને જાણખી લેવો એ વીજળીના ઝળકારામાં મોતી પ્રેમ લેવા જેવું છે. વીજળીના ઝળકારાને શુભ થઈ જતાં વાર લાગતી નથી. એટલા વખતમાં મોતી ન પ્રેવાઈ જાય તો એમજ રહી જાય છે; તેમજ જીવંતીને ચાલી જતાં પણ વીજળીના ઝળકારાની પેઠે વાર લાગતી નથી, માટે જીવંતી છે એટલા વખતમાંજ સાર્થકતા કરી લેવી જોઈએ. સુવા પછી કાંઈ નહિ થાય, માટે ધર્મશુર્યો વારંવાર કહે છે કે, સમય થોડો છે ને કરવાનું ઘણું છે, માટે જલદી ચેતો, ચેતો, નહિ તો પસ્તાવો થશે.

ચેતો એટલે કાંઈ પૃથ્વીને હલાવી નાખો તેમ નથી; ચેતો એટલે કાંઈ આસમાનમાંથી તારાઓને પકડી આવો એમ નથી; ચેતો એટલે કાંઈ સસુદ્રમાં ભરતીઓટ ન થવા દો એમ નથી; ચેતો એટલે કાંઈ વરસાદનાં ટીપાંઓ ગળી આપો એમ નથી; ચેતો એટલે કાંઈ તોપના ગોળાઓની સામે જાઓ તેમ નથી; અને ચેતો એટલે બાઈડીછોકરાંઓ તથા ઘરબારને છોડી ઉજડ જંગલમાં ચાલ્યા જાઓ એમ નથી; પણ ચેતો એટલે કે પ્રભુને શરણે જાઓ. પ્રભુને શરણે જાઓ. પ્રભુને નામે સત્કર્મ કરો. પ્રભુને નામે મનને કાપ્પુમાં રાખતાં શીખી અંતરનાં પાપો ઝાછાં કરો, અને હૃદયમાં—હૃદયની પ્રભુમંજિતમાં—પ્રભુસેવામાં મગ્યા રહો; કારણ કે જીવંતી વીજળીના ઝળકારા જેવી છે, તેમાં મોતી પ્રેમ લેવું એટલે કે પ્રભુને જાણખી લેવો તેનુંજ નામ ચેતવું છે.

લાવણી

સખી જન જગત વહેવાર, રેનેમ સપના;
 તુમ કાવકું કહત હો ચાર જૂલ કર અપના. (૨૬)
 નિજ માત તાત દારા સુત ભગિની ભાતા;
 એ સખી સવારથ જન પરપર નાતા. સખી૦
 એક રામ ભજન ખીન જ્યાર નહિ નિસ્તારા,
 શુરુ યાન મહો તુમ ઉતરો ભવજળપારા. સખી૦

શિર કાલ અચાનક ખગર નહિ એક પલકી;
કમા કરતે હો અભિમાન આશ નહિ કલકી.

સખી૦

૮૮-ચાર હજાર પુસ્તકમાંથી જરૂરની ચાર વાતો
મળી તેમાં પણ બે યાદ રાખવાની
ને બે ભૂલી જવાની.

ધર્મનું તત્ત્વ કેટલું બધું વિશાળ છે ને તેમ છતાં કેવા ટુંકા
રૂપમાં તેનો સમાવેશ થઈ જાય છે, તે સમજાવવા માટે એક
અનુભવી ફિલસૂફે કહેલું છે કે, બહુ મહેનત કરીને બહુ લાંબી
સુઠતે હું ચાર હજાર પુસ્તકો લખ્યો. એ ચાર હજાર પુસ્તકોમાંથી
ચાર વાત મને ખરેખરી કામની લાગી. એ ચારમાં પણ બે યાદ
રાખવા જેવી ને બે ભૂલી જવા જેવી વાત હતી. પહેલી પ્રભુ ને બીજી
મોત. એ બે વાત હંમેશાં હરબટી યાદ રાખવા લાયક છે; અને આપણે
બીજા ઉપર ઉપકાર કર્યો હોય તે તથા ૨ બીજાઓએ આપણું
ખૂદ કર્યું હોય તે, એ બે બાબત ભૂલી જવા જેવી છે.

પ્રભુને યાદ કરવાથી આપણે પ્રભુના આનંદના ભાગીદાર
થઈ શકીએ છીએ અને મોતને યાદ કરવાથી મંદ વેરાગ્ય આપણા
માં બન્યો રહે છે, એટલે બીજી આસક્તિઓ ઓછી થતી જાય
છે. આપણે બીજાઓ ઉપર કરેલા ઉપકાર ભૂલી જવાથી આપણો
અહંભાવ છૂટે છે, તેથી તે ઉપકાર જ્ઞાપણ થાય છે તથા
બીજાઓએ કરેલી ભૂલો તરફ નહિ જોવાથી ક્રોધથી બચાય છે,
ને સ્વમહત્તિ આવતી જાય છે, એટલે પ્રભુમય થવાનું જાય છે. ટુંકામાં
એજ કે એક વાત યાદ રાખવા જેવી તે ભક્તિ છે, ને એક વાત ભૂલી
જવા જેવી તે કરેલો પરમાર્થ છે. સર્વ ધર્મનો સારભાગ એજ છે,
માટે ભક્તિ અને પરમાર્થને આપણા જીવનનું તત્ત્વ બનાવો.

૮૯-કંઈવી તુમડીને જાત્રા કરાવવાથી તે કંઈ મીઠી
થાય નહિ; તેમ અંતર ધોયા વિના પાપ જાય નહિ.

ઋષિઓએ બહુ સારી રીતે આપણને સમજાવેલું છે કે,
ધર્મનું તત્ત્વ ભક્તિ ને પરમાર્થ છે, અને ભક્તિ તથા પરમાર્થ
હૃદયની સરળતાથી, હૃદયની પવિત્રતાથી બની શકે તોજ કામનાં
છે. મનની મલિનતાને જ્યાંસુધી ન ધોઈએ ત્યાંસુધી બહારનાં
ગમે એટલાં કર્મ કરવાથી પણ આપણે પવિત્ર થઈ શકીએ નહિ.

લાંબાં લાંબાં તિલક, મોટી મોટી છાપો, સુંદર માળાઓ, વળી કંઠીઓ ને બહુ વાર નહાવાથી તથા બીજાઓથી બહુ અલકાર્થ જવાથીજ આપણે પવિત્ર ચર્ચ શકતા નથી, પણ હૃદયની સરળતાથીજ પવિત્ર ચર્ચ શકાય છે. તેને માટે આપણા લોકોમાં કહેવાતું એક જૂનું દંષ્ટાંત છે:—

એ લાઇઓ હતો. તેમાં નાનો ભાઈ બહુ ધામધૂમિયો ને ખટપટી હતો. દરેક નાની નાની બાબતોમાં પણ તે બહુજ આસક્તિ રાખતો, વાતમાં વાતમાં ગુસ્સે થતો, જરા જરામાં તેને માન અપમાન લાગી જતું, જરાવાર પણ તે પોતાની વૃત્તિને શાંત રાખી શકતો નહિ, ઘણી જાતની ઉપાધિઓ તે પોતાને માથે વહેંચી લેતો ને વળી જાતના પ્રપંચ કરી બહુ હોલત મેળવતો હતો. તેને માનપાનની બહુ ઇચ્છા હતી, તેથી પોતે નાત-જાતમાં સારો કહેવાય તે સારૂ જાત્રા કરવા નીકળ્યો. એ વખતે પોતાના મોટા ભાઈને કહ્યું કે, તમે પણ મારી સાથે જાત્રા કરવા ચાલો. ત્યારે શાંતવૃત્તિ ને સરળ ચિત્તવાળા મોટા ભાઈએ કહ્યું કે, મને તો અહીંજ જાત્રા છે. જ્યાં પ્રભુનું નામ લેવાય ત્યાં તીર્થ જ છે. હું હાલમાં આવી શકું તેમ નથી, પણ એક મારી તુંબડીને તમે જાત્રા કરવા લેતા જાઓ ને જ્યાં જ્યાં તમે સ્નાનપાન કરો ત્યાં ત્યાં મારી તુંબડીને પણ નહવરાવજો. નાનો ભાઈ મોટા ભાઈની ઇચ્છા પ્રમાણે તેની તુંબડી પોતાની સાથે લેતો ગયો અને તે તુંબડીને પણ પોતાની સાથે બરોબર રીતે જાત્રા કરાવી.

એ પછી ચાર છ મહીને જાત્રા કરીને તે ઘર આવ્યો. ત્યારે મોટા ભાઈએ તેને પોતાને ઘર ઉતાર્યો. એ પછી બન્ને ભાઈઓ સાથે જમવા ગયા. એ વખતે મોટા ભાઈએ પેલી જાત્રાવાળી તુંબડીને ઉપરથી કાપી અંદરથી ધોયાવિના તેમાં પાણી ભર્યું ને તે પાણી જાત્રા કરી આવેલા પોતાના નાના ભાઈની પાસે મૂક્યું. જમતે જમતે મોટો ભાઈ પૂછવા લાગ્યો કે, મારી તુંબડીને બધાં તીર્થમાં નહવરાવી છે કે ? ત્યારે નાના ભાઈએ બહુ પુશીમાં આવી જઈને કહ્યું કે, હા. બધે ઠેકાણે બરોબર રીતે જ્યાં જ્યાં અમે નાહ્યા ત્યાં ત્યાં સર્વ ઠેકાણે તેને પણ નહવરાવી છે. અમે ક્યાંઈ પણ તેને ભૂલી ગયા નથી. ગંગાજી, જમનાજી, નર્મદા, ગોદાવરી, કૃષ્ણા, પ્રયાગસંગમ, સરસ્વતી, ત્રિવેણી વગેરે બધે ઠેકાણે તેને નહવરાવી છે. એમ વાત કરતે કરતે તે પાણી પીવા લાગ્યો, પણ

તેની પાસેનું પાણી તો પેલી કઠવી તુંબડીમાંનું હતું, એટલે બહુ કઠવું લાગ્યું; તેથી તુરત ત્યાંજ કોગળો કરી નાખ્યો ને ધૂમ પાડી ઉઠ્યો કે આ શું ? આવું કઠવું ઝેર જેવું પાણી ક્યાંથી ? ત્યારે મોટા ભાઈએ કહ્યું કે, ઝો શું વાત ? એ તો નવાઈ જેવું ? શું તમને કઠવું પાણી લાગ્યું ? એ પાણી તો તમારી સાથે અડસઠ તીર્થમાં નહાએલી પવિત્ર તુંબડીનું-એ.એમાં પણ હવે કઠવાશ કેમ રહી ? ત્યારે તમે મારી તુંબીને બરાબર જત્રા કરાવી નહિ હોય. એ સાંભળી નાના ભાઈએ કહ્યું કે, અમે તો તેને ઉપરથી નહવરાવી, પણ તેની અંદર ક્યાં ધોએલું છે ? ઉપરથી નહવરાવીએ તેમાં અંદરની કઠવાશ કેમ જાય ? ત્યારે મોટા ભાઈએ કહ્યું કે, તમે જત્રા તો કરી આવ્યા, પણ તે મારી તુંબડીની પેઠે બહારથીજ કે કાંઈ અંદરથી પણ ખરું ?

આ સાંભળી નાનો ભાઈ શરમાઈ ગયો. તેની ખાતરી થઈ ગઈ કે વ્યવહારિક પ્રપંચોમાં ડાહ્યા થવું એ કાંઈ તરવાનો રસ્તો નથી, એથી કાંઈ રાનગા-અંતરના વિકારો-મનની કઠવાશ જાય નહિ. એ કઠવાશ તો હૃદયની પવિત્રતાથીજ દૂર થઈ શકે, માટે ઝાઝા ટાળડિમાકમાં નહિ ફેલાઈ જતાં હૃદયની સરળતા રાખતાં શિખો. ઇશ્વરને સરળતા ગમે છે, પ્રપંચ નહિ. આજે આપણે સરળતાને લોટપણું કહીએ છીએ, પણ ચાહ રાખજો કે ઇશ્વરને લોળાપણું પસંદ છે; માટે ભાઈઓ ! ઠાંભિકપણામાં ને બહારના આડંબરમાં જ નહિ પડ્યા રહેતાં અંતરની શુદ્ધિ થાય તેમ કરો.

ગાઝલ.

જો આપણું જોવા નહિ, મન મેલણું ધોવા નહિ;
 દિલ ડાલણું જોવા નહિ, અંધોલ કિયા સો ક્યા બયા ? જાને
 ફૂલા હુવા ધન માલકા, ધધા કિયા જંગલકા;
 હલ્યા બયા અંડાલકા, કાશી ગયા સો ક્યા બયા ? જાને

૯૦-યજ્ઞમાન વખત આવે દક્ષિણા આપે છે; તેમ પ્રભુ પણ વખત પાકયે આપશે; માટે કૃણની ઉતાવળ ન કરો.

ભક્તિના કૃણ માટે તમે શામાટે ઉતાવળા ચાઓ છો ? તમારી ઉતાવળ કાંઈ કામ આવવાની નથી; કારણ કે ઇશ્વર પોતાના વખતે આપશે. આપણી ઈચ્છા મુજબ તુરતજ આપવાને તે કાંઈ બંધાએલો નથી. એક ગોર પોતાના યજ્ઞમાનને ઘેર કાંઈ

માંગવા જાય, ત્યારે યજ્ઞમાન પોતાની કુરસદેતેને આપે છે, તેમજ ઇશ્વર પણ યોગ્ય વખતે આપણને જરૂર આપશે. તેમાં હઠ કરવી કે ઉતાવળ કરવી એ કાંઈ વાજબી નથી. ભક્તિનું ધ્નિતમ પ્રભુ પાસેથી આપણે અડંગો લગાવીને કે જોર કરીને લેવાનું નથી, પણ તેની કૃપાથી મેળવવાનું છે. આપણે હઠયોગીઓ નથી, પણ કૃપાભિલાષીઓ છીએ એમ દરેક ભક્ત લોકોએ પાછી રીતે સમજવું જોઈએ.

૯૧-દેશમાં જ્યારે આશ્રતો ચાલતી હોય ત્યારે વધારે ભક્તિ કરવી જોઈએ.

હંમેશાં ઇશ્વરભક્તિ કરવાની આપણી ફરજ છે, પણ તેમાં પણ જ્યારે દેશમાં આશ્રત કાળ ચાલતો હોય ત્યારે તો દરેક માણસની એ ખાસ ફરજ છે; કારણ કે જ્યારે ઘરની અભરાઈ તૂટે, ત્યારે તે ઉપરની, નીચેની, ને આબુબાબુની કચી કચી વસ્તુ ફૂટી જશે, ને કચી કચી વસ્તુ બચશે તે કાંઈકહી શકાય નહિ; તેમજ દેશમાં દરદોની, દુકાળની, લકાઈની ને ગરીબાઈની એવી એવી આશ્રતો ચાલતી હોય ત્યારે તે પણ અભરાઈ તૂટયા જેવું છે. એના ઝપાટામાં આપણે પોતે પણ નહિ આવી જઈએ તેની શું ખાતરી છે ? માટે ભાઈઓ ! એવા આશ્રતના વખતમાં તો ખાસ ઇશ્વર-ભજન કરવું જોઈએ; કારણ કે ભક્તિમાં દિલાસો છે અને સમર્થ પ્રભુના નામમાં આશ્રતને અટકાવવાનું બળ છે, માટે સૌ માણસોએ ખરા દિલથી ઇશ્વરની પ્રાર્થના કરવી જોઈએ, અને એક બીજાના મહદગાર થવું જોઈએ.

૯૨-સમુદ્રમાં તોફાનવેળા સરસામાન જતો કરીને પણ જીંદગી બચાવે છે, તેમ જ જીવોને છોડીને અનંતને મેળવો.

જ્યારે કોઈ વહાણમાં તોફાન લાગે છે, ત્યારે અંદરની દરેક વસ્તુને સમુદ્રમાં ફેંકી દઈને પણ વહાણવટીઓ પોતાની સલામતીને ખાતર વહાણને બચાવે છે; તેમજ આપણને કાળરૂપી તોફાન લાગેલું છે, માટે અંતરમાં રહેલાં વહાલાં પાપો અને વ્યાવહારિક જ જીવોરૂપી સામાનને ફેંકી દઈ, પ્રભુમાં લાગી જઈ, આત્માને બચા-

વલો જોઇએ. તોફાન વખતે પણ જો સામાનની દરકાર કરીએ, તો વહાણ બચી શકે નહિ. તેમજ ખ્યાર કરીને હૃદયમાં ભરી રાખેલાં પાપોને જો દૂર ફેંકી દઇએ નહિ તો આપણે પણ પાર થઇ શકીએ નહિ; સંસારસાગરમાંજ ડૂબી જઇએ અને જન્મ-મરણના વમળ-માં પડી જઇએ. જો એ જન્મજોને અને પાપોને ફેંકી દઇએ નહિ તો અનંત જીવનમાં જઇ શકીએ નહિ; માટે વસ્તુઓ કરતાં સલામતી વધારે સારી છે એમ સમજી, પાપને દૂર ફેંકી દઇ, અનંત જીવનને પસંદ કરવું જોઇએ.

૯૩-જેના ઘરમાં આગ લાગે તે સામાન બહાર ફેંકી દે છે, તેમજ જે ભકતના અંતરમાં પ્રભુ નામનો વિરહ લાગે છે તે વાસનાઓને દૂર ફેંકી દે છે.

તમને ખબર છે કે જેના ઘરમાં આગ લાગે છે, તે ઘરઘણી ઘરની દરેક વસ્તુ બહાર ફેંકી દે છે; તેમજ જેના હૃદયમાં ભકિતનો ઉદય થાય છે, જેના અંતરમાં પ્રભુનામની લેહ લાગી જાય છે, તે પણ પોતાના દિલમાંથી સર્વ વસ્તુને બહાર ફેંકી દે છે. તે પોતાના મનમાં કે પોતાની પાસે કંઈ પણ વસ્તુ રાખતો નથી; કારણ કે પ્રભુના નામરૂપી જ્યોતિ આગ જેવી છે. તે સર્વે નજીવી વસ્તુઓને બાળી નાખે છે. માટે ખરો ભકત તો એજ છે કે, જેણે હૃદયમાં ભરાઈ ગયેલી બીજી નકામી વસ્તુઓને-માયાને બહાર ફેંકી દઇ, આત્મિક જ્યોતિનો અખંડ શાંત પ્રકાશ અનુભવ્યો છે. એ આત્મિક પ્રકાશ અનુભવવો, એ અખંડ શાંતિમાં રહેવું, એજ જીવંતીની સફળતા છે.

૯૪-અભિમાન છોડો એટલે સ્વર્ગ તમારું છે.

એક સાધુ હતો. તે બહુ તપ કરતો, બહુ નિયમો પાળતો ને યોગની બહુ કઠિન ક્રિયાઓ કરતો હતો; પણ તે બધું અંદા ભાવથી કરતો. “હું કઈ છું, મારે સાઈ કઈ છું, મારા જેવું કોરે તેવું બીજું કોણ છે ?” એવા એવા ખ્યાલો તેના મગજમાં હજી ભમ્યા કરતા હતા. એમ કરતે કરતે ઘણાં વરસો વીતી ગયાં.

એ પછી એક દિવસ ત્યાં નારદજી આવી નીકળ્યા. તેને એ ભકતે પૂછ્યું કે, મહારાજ ! કયાં પધારો છો ? નારદજીએ કહ્યું

કે, પ્રભુ પાસે જાઉં છું. ત્યારે તે સાધુએ કહ્યું, કૃપા કરીને ભગવાનને પૂછી આવજો કે, મારો ઉદ્ધાર તે ક્યારે થશે ? મેં તો બહુ તપ કર્યું છે, ને સેંકડો વરસ થયાં હું આ જંગલમાં બેઠેલો છું હવે તે ક્યારે મારો ઉદ્ધાર થશે ? ત્યારે નારદજીએ કહ્યું કે, ભલે, એ બાબત હું પૂછતો આવીશ. પછી નારદજી વૈકુંઠમાં ગયા, ત્યારે ભગવાનને પૂછ્યું કે મહારાજ ! તપોવનમાં એક સાધુ ઘણાં વરસ થયાં તપ કરે છે, તેણે પૂછાવ્યું છે કે મારો ઉદ્ધાર ક્યારે થશે ? ત્યારે પ્રભુએ નારદજીને કહ્યું કે, ભક્તના નામની ચોપડી જોઈ લો. એ ચોપડીમાં તેનો જે નંબર હોય તે ખરો. ત્યારે નારદજીએ એ ચોપડી જોઈ પણ તેમાં તે સાધુનું નામ નહોતું, તેથી નારદજીએ પ્રભુને કહ્યું કે, મહારાજ ! તમારે ત્યાં પણ પોલ તો બહુ મોટી દેખાય છે. એવો મોટો તપસ્વી, તેનું તમારી ચોપડીમાં કયાંયે નામ પણ મળે નહિ ? એવડી મોટી ભૂલ ? ત્યારે પ્રભુએ કહ્યું કે, જે અહંકારથી ભક્તિ કરે તેનું નામ મારી ચોપડીમાં લખવામાં આવતું નથી. એ સાંભળી નારદજી ત્યાંથી રવાના થયા, અને પેલા સાધુ પાસે આવ્યા. સાધુએ પૂછ્યું કે મહારાજ ! મારું શું થયું ? મારો નંબર કેટલામો છે ? ત્યારે નારદજીએ કહ્યું કે પ્રભુને ત્યાંની ભક્તનોંધની ચોપડીમાં તમારું નામ નથી. એ સાંભળી ત સાધુ બહુ અજબ થયો. તેણે કહ્યું કે, એમ કેમ બને ? મારા જેવા વૃદ્ધના ને મોટા ભક્તનું પ્રભુ પાસે નામ પણ ન મળે ? ત્યારે નારદજીએ કહ્યું કે, હા, એમજ છે. મેં બરાબર તપાસ કરી, પણ ત્યાં તમારું નામજ નથી. ત્યારે તે સાધુએ પૂછ્યું કે મહારાજ ! એવા અધેર-નું શું કારણ હશે ? ત્યારે નારદજીએ કહ્યું કે ભક્તિ કરતાં તમે અહંકાર કરો છો, પણ પ્રભુ કહે છે કે અહંકારીનાં નામો મારી ચોપડીમાં હોતાં નથી. તે ભક્તે કપૂલ કર્યું કે વાત તો ખરી છે, મારામાં અહંકાર તો છે. હવેથી હું એમ નહિ કરું. આમ વાત થાય છે એટલામાં તો વિમાન આવ્યું. વિમાનના દ્રવને પૂછ્યું કે, આ શામાટે ? તેણે કહ્યું કે આ સાધુબાવાને સ્વર્ગમાં લઈ જવા માટે. ત્યારે નારદજીએ કહ્યું કે, એ કેમ બને ? હજી હમણાંજ હું પ્રભુ પાસે જોઈને આવું છું, ત્યાંજે સાધુનું નામ પણ નહોતું, ને એટલીવારમાં વિમાન કયાંથી આવ્યું ? ત્યારે તે વિમાનવાળાએ કહ્યું કે, હમણાંજ તેનો અહંકાર ગળી ગયો એટલે તુરતજ વિમાન આવ્યું.

જીવો પોતાનો અહંભાવ છોડે, એટલે તેને પ્રભુ મહાશ્વ કરવામાં વાર લગાડતો નથી. પ્રભુની કૃપા તો બ્યારે જોઇએ ત્યારે તૈયારજ છે. માત્ર તે લેવાનીજ વાર છે. આપણે આપણું આપણાપણું જોઈ દઇએ, ને પ્રભુમય થઇ જઇએ, ત્યારે સ્વર્ગ કાંઈ દૂર નથી. આપણીજ ખોટી છે, પ્રભુની વાર નથી, એ નહીં સમજાએ.

૯૫-તક ગયા પછી બધું કુરરરરર કું થઇ જશે.

એક વૃદ્ધ ભરવાડ હતો. તેને કોઈએ કહ્યું કે, તું આવડો મોટો થયો ને હજી સુધી કોઈ શુરુ કર્યો નહિ. કોઈને શુરુ કરે તો સાઈ. શુરુ ધારીય તો તાઈ કલ્યાણ થયે, નહિ તો એમને એમ ખાલી વાલ્યું જવું પડશે. જંગલી પશુ વિશ્વાસુ ભરવાડને એ વાત ઠીક લાગી, તેથી તેણે શુરુ કરવા નહીં કહ્યું. એ પછી ત્યાં રસ્તે કોઈ સાધુઓ જતા હતા, તેને તે ભરવાડે જોયા. એટલે તે દોડતો દોડતો તેની પાસે ગયો ને કહ્યું કે મહારાજ ! મને શુરુ કરો. સાધુઓએ જાણ્યું કે આ કોઈ જંગલી છે, તેથી કહ્યું કે તું ચલો યા, શુરુ કેમ થવાય ? ત્યારે તે ભરવાડે કહ્યું કે, નહિ મને તો શુરુ કરો; કારણ કે શુરુ ધારવો-શુરુ કરવો, એ વાત તે લોળો ભરવાડ ભૂલી ગયો હતો ને શુરુ શબ્દ ચાહ રહી ગયો હતો, એટલે “ મને શુરુ કરો, ” એમ હઠ કરતો હતો. પેલા સાધુઓએ કહ્યું કે, ઠીક છે ભલા, ચાલ અમારી સાથે. આજથી તું અમારો શુરુ. એ પછી તેઓ એક ગામમાં ગયા. ત્યાં નદી કિનારે ઉતર્યા, ને ઘોડા સાધુ તે ગામમાં રાત્ર પાસે ગયા. રાત્રીએ તે સાધુનો આહરસત્કાર કર્યો. ત્યારે તે સાધુએ કહ્યું કે, અમારા શુરુ તો નદીકિનારે આસનપર છે. ત્યારે રાત્રીને વિચાર થયો કે, આ સાધુઓ સારા દેખાય છે, એટલે તેનો શુરુ તો કોણ જાણે કેવો સારો હશે; તેથી રાત્ર તે શુરુને મળવા નદીકિનારે ગયો. સાધુઓએ રાત્રીને કહ્યું કે, અમારા શુરુએ તો સુનિવ્રત લીધું છે, તે તો કોઈની સાથે બોલતા નથી; અને શુરુ બનેલ ભરવાડને કહ્યું કે, તારે કાંઈ પણ બોલવુંજ નહિ. એ પછી રાત્ર તે શુરુને મળવા ગયા. એ વખતે ત્યાંથી કોઈ ભરવાડના બકરાંતું ટોળું નીકળ્યું. એ બકરાંને જોઇને પેલા શુરુ બનેલા ભરવાડથી રહી શકાયું નહિ; તેથી બલિસ્વભાવ પ્રમાણે બોલી ઉઠ્યો કે, તક તક તક તક તક

કુરુરુરુરુ. આ સાંભળી રાજાએ પૂછ્યું કે, તમારા શુરુ બોલતા નથી ને આ શું ? ત્યારે સાધુએ કહ્યું કે, રાજાજી શુરુએ તમારી ઉપર કૃપા કરી છે. તે કહે છે કે આ તક છે, તક છે, તક છે, તક જશે એટલે બધું કુરુરુરુરુ કુ થઇ જશે; માટે કાંઇક સાર્થકતા કરી લો. આ સાંભળી રાજાને બહુ સારી અસર થઇ તેથી તેણે પોતાના રાજ્યમાં બહુ સારાં કામો કર્યાં.

આપણને પણ રૂઠાં કામો કરવા માટે તક મળેલી છે. એ તક જો નહિ સાચવી લઇએ તો આપણે પણ કુરુરુરુરુ કુ થઇ જશું; માટે બાઇઓ ચેતો, ચેતો. હજી પણ કાંઇ તક વહી ગઇ નથી. જે-ટલી તક આપણા હાથમાં છે તેટલી પણ ઘણી છે. તેના લાભ લઇએ તોપણ બેટા પાર થાય તેમ છે; પણ એ લાભ લેવો જોઇએ, નહિ તો પછી તક તક તક તક તક કુરુરુરુરુ કુ તો છેજ.

૯૬—પાપને હૃદયમાં ભરી રાખીને શાંતિ નહિ મળે.

આપણને સૌને સુખ ગમે છે, તેથી સુખને માટેજ આપણે સર્વ પ્રકારનાં તરફડિયાં મારીએ છીએ, અને તોપણ ખરું સુખ તો આપણને મળતું નથી; કારણ કે સુખ ધર્મમાં છે ને ખરો ધર્મ તો આપણાથી બહુ દૂર રહે છે, કારણ કે આપણા હૃદયમાં પાપ ભરેલું છે. ધર્મ ને પાપ એ અજવાળાં ને અધારાં જેવાં છે. એ બંને સાથે રહી શકે નહિ, એટલે જરાક જેટલું પણ આપણામાં પાપ હોય ત્યાંસુધી ખરું સુખ ભોગવી શકાય નહિ; કારણ કે પાપ છે તે હૃદયના મર્મસ્થાનમાં એક પ્રકારનો મોટો જખમ છે. હૃદયના મર્મસ્થાનમાં મોટો જખમ રાખીને શાંતિ કેમ ભોગવી શકાય ? તેને માટે કહેલું છે કે:—

સાધુઓની એક મંડળી હતી. એ મંડળીના સાધુઓ બહુ શાંતિમાં રહેતા હતા ને બીજા લોકોને પોતાના ભક્તિમંડળમાં આવવા ઉપદેશ કરતા હતા. એક ભલો માણસ તે મંડળમાં દાખલ થયો, ને તેઓની સાથે રહેવા લાગ્યો. કેટલાક દિવસ પછી તેણે મંડળીના મોટા સાધુને કહ્યું કે હું તમારી સાથે બનેલો છું, પણ મને તમારા જેવો આનંદ મળતો નથી. ત્યારે તે સાધુએ કહ્યું કે, હજી તમારામાં કાંઈ પાપ રહેલું હશે. ત્યારે તે ભક્ત થએલા ભલા માણસે કહ્યું કે, અગાઉ ઘણાં વરસો ઉપર મેં મારા શેઠની ચેરી કરેલી છે, પણ એ લોકોને તે વાતની ખબર નથી. ત્યારે તે સાધુ-

એ કહ્યું કે, એ ચોરીના રૂપિયા જેના હોય તેને પાછા આપી દે. હવે તારે એ રાખીને શું કરવું છે ? બીજે દિવસે ચોરીના દશ હજાર રૂપિયાની નોટ તેણે પોતાના શેઠ ઉપર વગર નામે મોકલી દીધી. એ પછી થોડા દિવસ વીત્યા બાદ પાછું તે બકતે સાધુ મહારાજને કહ્યું કે, મેં ચોરીના રૂપિયા મોકલી આપ્યા, તોપણ હજી સુધી મને તમારા જેટલો આનંદ થતો નથી. ત્યારે તે સાધુએ કહ્યું કે, તે રૂપિયા મોકલ્યા પણ તારું નામ નહિ આપ્યું હોય ? તેની માફી નહિ મેળવી હોય ? એમ ન કરે ત્યાંસુધી આનંદ થાય નહિ. ત્યારે તે માટે બકતે કહ્યું કે, એ કેમ બને ? મારા શેઠ તો મને સારો માણસ સમજે છે. તેની પાસે હું મારી ચોરી કપૂલ કરું એ કેમ બને ? એમાં મારી આબરૂ શું ? ત્યારે તે સાધુએ કહ્યું કે, જો આનંદ જોઈતો હોય તો પાપની માફી મેળવવી જોઈએ. પાપની માફી મેળવ્યા વગર ખરો આનંદ મળી શકે નહિ. ચાલ, મારી સાથે, હું તેની માફી અપાવું. જરાક શરમ સારૂ શું તું તારા હૃદયમાં હૈયેશની શૂળ ખુંચવેલી રાખીશ ? દુનિયાની ખેટી શરમ સારૂ તું ઈશ્વરી આનંદને છોડી દઈશ ? અને જરાક વારની શરમ સારૂ શું તું નરકમાં જવા તૈયાર થઈશ ? નહિ બાઈ ! એમ ન કર, પાપને હૃદયમાં બારી ન રાખ. પાપને રાખીને કેાણુ સુખી થઈ શક્યું છે ? ઈશ્વર ખોટો કે શરમ ? ખેટા, ઈશ્વરને ખાતર શરમ છોડી દે ને તારાં પાપની માફી મેળવ. અંતે એ બકત તે સાધુ સાથે પોતાના જૂના શેઠને ત્યાં ગયો. તે શેઠને સાધુએ કહ્યું કે, તમને દશ હજાર રૂપિયા બે મહીના ઉપર પહોંચ્યા છે ? ત્યારે શેઠે કહ્યું કે, હા, રૂપિયા અમને પહોંચ્યા છે, પણ તે કેાણુ મોકલ્યા, ને શાખાટે મોકલ્યા તે અમે જાણતા નથી. ત્યારે તે સાધુએ કહ્યું કે, એ રૂપિયા તમારાજ છે, તમારી પેઢીમાંથી આ તમારા સુનિમે ઘણાં વરસ ઉપર તે ચોરેલા હતા; પણ હવે એ માણસ અમારા ભક્તમંડળમાં સામેલ થયો છે, ને પાપને છોડી દઈ ધર્મનો આનંદ અનુભવવા ઈચ્છે છે; પણ જ્યાંસુધી તમારી માફી ન મળી શકે ત્યાંસુધી તેનું પાપ દૂર થઈ શકતું નથી ને ત્યાંસુધી તે આનંદ અનુભવી શકતો નથી, માટે તમે તેને માફીપત્ર આપવાની મહેરબાની કરો. આ વાત સાંભળી તે ગૃહસ્થ બહુ અજબ પામ્યો. તેણે કહ્યું કે, અમે તો અમારા સુનિમને સારો માણસ સમજીએ છીએ. તેણે ચોરી કરેલી છે એમ અમે આજસુધી જાણતા નહોતા.

તે સાધુએ કહ્યું, માણસ દુનિયામાંથી પોતાનાં પાપ છુપાવી શકે, પણ પોતાના હૃદયથી કેમ છુપાવી શકે ? પ્રભુથી કેમ છુપાવી શકે ? હૃદયમાં પાપ ભરી રાખીને આનંદ કેમ મેળવી શકાય ? તેને તો આનંદ મેળવવો છે, માટે તમારી માફીની જરૂર છે. તે ગૃહસ્થે કહ્યું કે, હું વિચાર કરીને ચાર માસ પછી માફીપત્ર આપીશ. એ પછી ચાર માસ થયા ત્યારે તે સાધુ તથા ભકત પેલા શેઠને ત્યાં ગયા. એ વખતે તે શેઠ એ બંનેને એક નવા સુંદર મકાનમાં લઈ ગયો, ને કહ્યું કે આ માફ માફીપત્ર છે. આ મકાન તમારા આનંદ-ને માટે છે. ઇશ્વરી આનંદ મેળવવાને ખાતર જે પોતાનાં પાપની માફી ચાહે છે, ને ચોરી કરેલા દશ હજાર રૂપિયા પાછા આપે છે, તે રૂપિયા લઈને મારી પેટીમાં મૂકી દેવાથી મને પણ શું આનંદ મળે ? માટે તે દશ હજાર તથા મારી તરફથી બીજા વીશ હજાર રૂપિયા લેખી ત્રીશ હજાર રૂપિયાનું આ મકાન તમારી મંડળીને ઇશ્વરી આનંદ લેવા માટે હું લેટ આપું છું.

ખરે આનંદ મેળવવાને માટે તો આવી રીતે નિષ્પાપ થવું જોઈએ. પાપને પોતાના હૃદયમાં ભરી રાખીને કોઈ પણ માણસ ખરી શાંતિ કે પૂર્ણ આનંદ મેળવી શકશે નહિ; માટે પાપનો પ આત્તાપ કરે ને થઈ ગયેલી ભૂલો સુધારે, એજ આનંદ મેળવવાનો ઉપાય છે.

૯૭-આપણા હૃદયમાંજ ઇશ્વર રહેલો છે, છતાં આપણે તેને ઓળખતા નથી.

કસ્તુરી મૃગના ડુંડામાંજ ભરેલી છે, પણ તેની મૃગને ખબર નથી, તેથી પોતાના શરીરમાંજ રહેલી કસ્તુરીની સુગંધથી મોહિત બની તેની શોધ માટે તે પહાડોમાં ને જંગલોમાં ફરતો ફરે છે, તોપણ તે તેને મળતી નથી. એવીજ રીતે આપણે પણ આપણા હૃદયમાં રહેલા ઇશ્વરને ભૂલી જઈ બહારનાં સ્થાનોમાં ને બહારની ક્રિયાઓમાં ઇશ્વરને શોધીએ છીએ, પણ તે ક્યાંથી મળશે ? કારણ કે કસ્તુરી કાંઈ પહાડોનાં શિખરોમાં કે ઝાડોના મૂળીયાંમાં નથી, પણ તે શોધનાર મૃગની પોતાનીજ ડુંડીમાં છે; તેમજ ઇશ્વર પણ આપણા હૃદયમાંજ છે. જો આંતરવૃત્તિ સાફ રાખીએ, સ્મરણતા રાખીએ, વિશ્વાસ રાખીએ, સત્સંગમાં મથ્યા રહીએ

અને પ્રભુના નામનું શરણુ પકડી લઈએ, તો ઈશ્વરને શોધવામાટે આપણે ક્યાંઈ દૂર જાતકવાની જરૂર નથી. એ હૃદયનું ધન છે, બહારની વસ્તુ નથી. તેને માત્ર નહાવા ધોવામાં ને ટીલાંટપકાંમાંજ નહિ, પણ સદાચારમાં ને તમારા હૃદયમાં શોધો.

૯૮-હૃદયમાં પાપ ભરી રાખીને કાંઈ પ્રભુને પ્રસન્ન કરી શકાય નહિ.

એક રાજાને ત્યાં પુત્ર આવ્યો, ત્યારે બધા અમીરલોકો ને શેઠીયાઓ તેને ત્યાં નજરાણું આપવા ગયા. એ વખતે કેટલાક ધાકપાકુ છુઆઓ પણ રાજા પાસે નજરાણું લઈ ગયા, ત્યારે રાજાએ તેને કહ્યું કે, તમારું નજરાણું અમે નહિ રાખીએ. તે છુઆઓએ કહ્યું કે, અમે તમારી રૈયત છીએ ને તમારી ખુશાલીમાં અમારી પણ ખુશાલી છે, માટે અમારું નજરાણું રાખવું જોઈએ. ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે, તમે મારી સાથે બારવટું રાખો છો તે તો બંધ કરો, મારી રૈયતને લૂંટો છો તે તો બંધ કરો, મારા અમલદારોને ત્રાસ આપો છો તે તો બંધ કરો, અને મારી વિરુદ્ધમાં તમારાં જે જે કાવત્રાં રચો છો તે તો બંધ કરો. એ બધું છોડીને પછી મને નજરાણું આપો. મારા દુશ્મન રહીને મને નજરાણું આપો તે, હું કેમ લઉં ? તમારા એવા નજરાણાથી હું કાંઈ તમારા ઉપર ખુશી થાઉં નહિ, ને જ્યાંસુધી તમે મારી સાથેનું બહારવટું બંધ કરો નહિ ત્યાંસુધી આપણી મિત્રાઈ થાય નહિ. એ મને ખુશી કરવો હોય તો તમારે મારી ઈચ્છાને આધીન થવું જોઈએ. મારી ઈચ્છાને આધીન થયા વિના હું તમારું નજરાણું લઈ શકું તેમ નથી.

આવીજ રીતે આપણે પણ પેલા બહારવટિયાના જેવાજ છીએ. પ્રભુની વિરુદ્ધમાં આપણે વર્તીએ છીએ, પ્રભુનાં બાળકોને આપણાં બાઈબહેનોને આપણે ઠગીએ તથા લૂંટીએ છીએ, આપણા મનમાં ખોટા વિચારો કરીએ છીએ, પ્રભુનાં વિરોધી કામ-કોષ-ઘોષને આપણે આશરો આપીએ છીએ, અને રાતદિવસ ખોટાં કામોમાં મગ્યા રહીએ છીએ, અને વારતહેવાર તથા ઉત્સવ સમયે, તીર્થમાં કે પર્વણી સમયે આપણે પ્રભુને નજરાણું આપવા જઈએ છીએ, એટલે કાંઈક સહેજસાજ દાન ધર્મ કરી-

એ છીએ, તે પણ ખાસ પ્રભુ ઉપરના પ્રેમને ખાતરજ નહિ, પણ આપણા અહંકારને ખાતર—આપણી લોકલાજને ખાતર આપણે કાંઈક કાંઈક કરીએ છીએ, પણ પ્રભુ તે કપૂલ રાખતો નથી. પ્રભુ કહે છે કે, તમે સુધરીને એટલે કે મારા હુકમમાં રહીને પછી તમે મને નજરાણું આપો. મને નજરાણાની પણ જરૂર નથી, માત્ર તમારાં હૃદયીઆર છોડીને એટલે કે પાપને છોડીને મારે શરણે આવો, એટલે હું તમારોજ છું ને તમે મારાજ છો.

૫૬.

વહાલો મારો સાચાનો સંગાથી રે, જેણે પ્રીત કીધી. (૨૪)
 વહાલાજી મારા પ્રથમ, કુવસું પ્રીત કીધી; (૨)
 તેને અવિચળ પદવી દીધી રે—જેણે પ્રીત કીધી—વહાલો.
 વહાલાજી મારા બળીને, બેલાવી વાચા લીધી; (૨)
 ત્રણ ડગલાં પૃથ્વી લીધી રે—જેણે પ્રીત કીધી—વહાલો.
 વહાલાજી મારા ઉંડા તે જળમાં સર્જના કીધી; (૨)
 તેની તરત ખમરું લીધી રે—જેણે પ્રીત કીધી—વહાલો.
 વહાલાજી મારા હેતે, વિદુરની બાજી ખાધી; (૨)
 એને વચને યજુષા સાધી રે—જેણે પ્રીત કીધી—વહાલો.
 વહાલાજી મારા જન્દા તે, વનના વાસી (૨)
 એમ બેભા જીવણુ ઘાસી રે—જેણે પ્રીત કીધી—વહાલો.

૯૯—હૃયતા ને બચાવવા માટે નદીમાં ફેંકેલો બાલો

એક નદીના પૂરમાં ઘણાં માણસો તણાતાં જતાં હતાં. એ જોઈ કિનારે ઉભેલા રાજાએ તેઓને બચાવવા સારૂ પોતાની પાસેના બાલો નદીમાં લંબાવ્યો. જે લોકો એ બાલાને વળગી પડ્યા તેઓ બચી ગયા; પણ બાલાતું ફળું પકડવાથી હુઃખ થયે એમ ધારી જેઓએ તે બાલાને ન પકડયો તેઓ એ પૂરમાં તણાઈ ગયા; તેમજ ધર્મશુરુઓ એ રાજા જેવા છે, ને તેના હાથમાંનો બાલો એ ધર્મ છે. જેમ બાલું પકડતાં ડર લાગે છે તેમજ ધર્મની પવિત્ર ફરજો બજાવવામાં પણ આપણને સુરકેલી લાગે છે. પ્રાર્થના, પરા-પકાર, મનોનિશ્ચય, એ બધું આપણાં વ્યાવહારિક ખોટાં સુખોના લોગે કરવાતું છે, એટલે ધર્મ પાળવો આપણને કઠિન લાગે છે; પણ એ કઠિન લાગતા ધર્મને જે પકડી રાખે છે તે બચી જાય છે, અને તેનાથી ડરી જઈ નળનાં મનને લીધે પોતાના નજીક સ્વાર્થ સારૂ જેઓ મહાન પવિત્ર ધર્મને છોડી દે છે, તેઓ

મૃત્યુમાં ને નરકમાં ડૂબી જાય છે. પ્રભુ ! અમોને બચાવ, અમોને ધર્મ પાળવાનું બળ આપ.

૧૦૦-સાચા ભકતોને સમજવા માટે ભકતતેલની વાત

કોઈ એક રાજાનો શુરુ હતો. તેણે રાજાને કહ્યું કે, દુનિયામાં ભક્તિ વધે એવા ઉપાય કરવા એ સર્વની ફરજ છે. એ કામ દરેક માણસોએ પોતપોતાની શક્તિ પ્રમાણે કરવું જોઈએ, માટે તું પણ તારા રાજ્યમાં કાંઈ ભક્તિ વધે એવું કામ કર. ત્યારે રાજાએ તે શુરુ મહારાજાને કહ્યું કે, આપ હુકમ કરો તે કરવાને તૈયાર છું. ત્યારે તે શુરુએ કહ્યું કે, તારા રાજ્યમાં જે ભકત થાય તેના વેરા માફ કર. રાજાએ કહ્યું કે, બહુ સાફ.

પછી ગામમાં તપાસ કરતાં માલમ પડ્યું કે, એક ભકત છે; તેથી તેની ઉપરના બધા કર રાજાએ માફ કર્યા ને ગામમાં ઢંઢેરા પીટાઓ કે જે ભકત થશે તેના કર માફ કરવામાં આવશે. એ સાંભળી કર નહિ આપવા સાફ રોજ રોજ ઘણા લોકો ભકત થવા લાગ્યા. એ પછી જે ત્રણ વરસમાં આખું ગામ ભકત થઈ ગયું, તો ટીલાં ટપકાં કરવા લાગ્યા, મંદિરમાં જવા લાગ્યા ને ભકિતનો ડોળડીમાઠ રાખવા લાગ્યા. રાજાનો શુરુ એ વખતે જત્રા કરવા ગયેલો હતો. તે ત્રણ વરસે ફરીને પાછો આવ્યો ત્યારે રાજાને કાઠમાઠ વિનાનો ને બહુ ચિંતાતુર જોયો. શુરુએ પૂછ્યું કે આમ કેમ? આવા હાલ કેમ થઈ ગયા? ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે, તમારી આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલવાથી આમ થયું છે. આજ ત્રણ વર્ષ થયાં ગામના સૌ લોકો ભકત થઈ ગયા છે, એટલે કોઈ પાસેથી કર મળતો નથી; તેથી કરજદાર થઈ ગયો છું, ને સુરકેલીમાં આવી પડ્યો છું. ત્યારે તે શુરુએ કહ્યું કે કાલે એનો ઉપાય કરીશું. આજે ઢંઢેરા પીટાવો કે જે ભકત હોય તે અહીં આવો. એ સાંભળીને જે લોકો આવે તેમને એક ઠેકાણે આખી રાત પૂરી મૂકવા અને પછી તેમને કહેવું કે, મારા શુરુ આવેલા છે તેમને ભકતતેલ જોઈએ છીએ, માટે સવારમાં ભકતોનું તેલ કાઢવું છે, એમ સૌ લોકોને રાતે કહી દેવું ને તેલ પીલવાની ઘાણી વિગેરે એ લોકોની સામે હાજર રાખવું. રાજાએ એ શુરુના કહ્યા પ્રમાણે સૌ લોકોને જાહેર કર્યું, એટલે સૌ જૂઠા ભકતો સુરકેલીમાં આવી પડ્યા. જ્યાં ભકતોને પૂર્યા હતા તેના દરવાજા પાસે સવારમાં રાજા

હાજર થયો, ને તે સી લોકોના સાંભળતાં હુકમ કર્યો કે, જે ભક્ત હોય તેને ઘાણીમાં પીલીને તેલ કાઢો.

એ પછી એક એક માણસને અંદરથી બહાર કાઢવા લાગ્યા, ને પૂછવા લાગ્યા કે તું ભક્ત છે ? ત્યારે તે જવાબ દેતો કે નહિ, હું ભક્ત નથી; હું તો બૂલમાં અહીં આવી ગયો છું. અંદરના સર્વ લોકોએ પોતપોતાની માળાકંઠી તોડી નાખી, પોતાનાં ટીલાંટપકાં બૂંસી નાખ્યાં અને કંઈ કંઈ વિચિત્ર જવાબ આપી છુટવા લાગ્યા. અંતે એક જણો જે ખરો ભક્ત હતો તે બાકી રહ્યો. તેણે કહ્યું કે, હા, હું ભક્ત છું ને જે કોઈને પણ કામ લાગતું હોય તો ભલે પુશીથી માફ તેલ કાઢો, હું તૈયાર છું. દેહનો નાશ તો થવાનોજ છે, ત્યારે નકામો નાશ થાય તે કરતાં કોઈના પણ ઉપયોગમાં આવીને નાશ થાય તો તે હજાર દરજ્જે સારું છે. દંધીચિ ઋષિ, મોરબજ રાજા, સગાળશા શેઠ ને મહારાજા દિલીપ વિગેરે ભક્તોએ બીજાઓને માટે પોતાના તથા પોતાના પુત્રોના પણ પ્રાણ આપેલા છે. ત્યારે મારો દેહ જે કોઈને પણ કામ લાગતો હોય, તો તે આપવા હું બહુ પુશી છું; માટે તમારી ઇચ્છા હોય તેમ કરો. એ સાંભળી શુરોએ રાજાને કહ્યું કે, આ ખરો ભક્ત છે. આના બધા કર માફ કર. બાકી બધા ઢોંગી છે, તે સૌની પાસેથી ચઢેલા કર વસુલ કર.

આ ઉપરથી સમજાય છે કે, માત્ર ઉપરના ઠાઠમાઠથી ને ડોળ-ડિમાકથી કાંઈ ભક્ત થઈ જવાતું નથી; પણ ભક્તિનો ચડસ તો અંદરથીજ લાગવો જોઈએ ને ભક્તિનો રંગ તો સર્વત્ર છાઈ રહેવો જોઈએ. હુઝમાં ભક્તિ છોડી દે તે કાંઈ ખરા ભક્તો નથી; માટે ઝાઝા ડોળડિમાકમાં નહિ પડતાં હૃદયના શુદ્ધ પ્રેમથી ભક્તિ કરો, એમાંજ કલ્યાણ છે.

૫૬

રામબાણુ લાગ્યાં હોય તે જાણે, જોડ્યા મૂરખ મનમાં શું આણે. (ટીક) ધ્રુવને લાગ્યાં પ્રલ્હાદને 'લાગ્યાં, તો કરીને બેઠા ઠેકાણે; ગર્ભવાસમાં શુકદેવને લાગ્યાં, એ તો વેદ વચન પરમાણે. રામ૦ ૧ મોરબજ રાજાતું મન હરી લેવા, હરિ આવ્યા જે ટાણે; લઈ કરવત મસ્તકપર મેલ્યું, ને પત્ની પુત્ર બેઠી તાણે. રામ૦ ૨ ગીરબાણપર કોષ કરીને, રાણોજી અડગ તાણે; વિખના પ્યાલા ગીરધરલાલે આરોગ્યા, એ તો અમૃતને ઠેકાણે. રામ૦ ૩

નરસિંહ મહેતાની કુંડી સીકરી, જેપ ભરી ખરે ટાણે:
આગળ સંત અનેક ઝોધયાં, એવું ધનો ભગત ઉર આણે. રામ ૦ ૪

**૧૦૧-પ્રભુ ભજવાથી કોઈની લાજ જતી નથી;
તોપણ તેમાં આપણને લાજ લાગે છે અને જેથી
આખરે જાય તેવાં કામ કરતાં તો શરમાતા નથી !**

વૈષ્ણવો ગાય છે કે:-

હરિને ભજતાં હજી કોઈની લાજ, જતાં નથી ગણી રે, પ્રત્યહિ.

આપણા ઘણા ભાઈઓ એવા છે કે જેઓને મંદિરમાં જતાં ને ભક્તિ કરતાં લાજ લાગે છે તથા ભક્ત ગણાતાં અપમાન લાગે છે. મહાન્ પ્રભુનું પવિત્ર નામ જાહેરમાં લેતાં શરમાવું, પોતાનાં પાપની માફી માગવા માટે પણ જીજ્ઞાસુ ન ઉપાડવી, થઈ ગયેલા શુન્દાનો પશ્ચાત્તાપ કરવા પણ તૈયાર ન થવું, અને ભક્તમંડળમાં બેસતાં પણ સંકોચાયા કરવું, એવાઓનો ઉદ્ધાર તે પ્રભુ કેમ કરશે ? કોઈને ગાળ દેતાં આપણને લાજ લાગતી નથી; મનમાં ધુરા વિચાર કરતાં આપણને શરમ થતી નથી; માબાપોની, વૃદ્ધોની તથા શુરુજનોની સામે બેઘડબીથી વર્તતાં અમેને શરમ થતી નથી; ખોટા પ્રપંચો ને વ્યભિચાર કરતાં તથા જાહેરમાં રાંડે રાખતાં અમેને શરમ થતી નથી; સોગડાંબાજીમાં, શરતોમાં અને સોર્ટિંગોમાં જુગાર રમતાં અમારી આખરે જતી નથી; ફાટે કાચે ફટાણાં ગાતાં ને હલકા પ્રકારની મશ્કરી કરતાં અમેને લાજ લાગતી નથી; માબાપો સાથે તથા ઘણી સાથે લડતાં અમેને લાજ લાગતી નથી; ધન જેવી વાતો સાં રૂ તથા બીજાં જોનું જોદ્ધિયાં કરી જવા સાં કેરટે ચઢતાં અમેને લાજ લાગતી નથી; અર્ધાં નાગાં-કંઠાકાં દેખાય તેવા બીજા પોશાકો ગમે તેમ બેઠરકારીથી પહેરતાં અમેને શરમ લાગતી નથી; બીજાં નિર્દોષોની લાગણી ઉશ્કેરાય તેવા હાવભાવ ને ચેનચાળા કરતાં અમે મનમાં સંકોચાતા નથી; અમારી પાસે ઘણુંજે હોવા છતાં ખરેખરા લાચારો-ને પણ વિનાકારણ ના પાડતાં પણ અમેને-અમારી મોટાઈને અમારી આખરે પ્રમાણે શરમ લાગતી નથી; નવા નવા નાટકી પોશાકો તથા વાંદરનકલ કરતાં પણ અમેને શરમ લાગતી નથી; અને જેવા અંદરથી ન હોઈએ તેવા દેખાવાનો બહારથી ઢાંગ કરીએ, તેમાં પણ અમેને શરમ લાગતી નથી; પણ ભક્તિ કરતાં-

બકતોને બોલાવતાં-અહત ગણાતાં અને જાહેરમાં પ્રભુનું પવિત્ર નામ લેતાં અમને શરમ લાગી જાય છે ! ! પ્રભુ ! હયા કર, હયા કર. આ શરમના પાપમાંથી અમોને છોડાવ. અબળબળી તો જીવ્યો! કે જેમાં શરમ લાગવી જોઈએ, તેમાં આપણને શરમ લાગતી નથી, ને જે ખાસ ફરજ છે-ખાસ કરવું જોઈએ તેમાં શરમ લાગે છે. અફસોસ, અફસોસ ! એવી ખોટી શરમ રાખનારાઓ માટે અફસોસ ! પ્રભુ ! એવા અર્ધદૃષ્ટોની ઉપર હયા કર, હયા કર ને તેમને ભક્તિ કરવાનું બળ આપ.

પદ

બાવે ભજતાં તે ત્રિભોવનનાથ,	શરમ તેમાં શાની કરવી રે;
વહાણો રીઝવતાં વિશ્વનાથ,	શરમ તેમાં શાની કરવી રે.
સેવે શુદ્ધ બાળા ને જેને જવાન,	શરમ તેમાં શાની કરવી રે;
ધનવાન અને વિહવાન,	શરમ તેમાં શાની કરવી રે.
બજ ગયા છે જેને મોટા જૂપ,	શરમ તેમાં શાની કરવી રે;
શુભ પ્રસાદ રાખના પુત્ર,	શરમ તેમાં શાની કરવી રે.
ઓધવ અફૂર ને અંગરીખ,	શરમ તેમાં શાની કરવી રે;
રાગ ખટવાંમ જનક પરીખ,	શરમ તેમાં શાની કરવી રે.
તજ્યું બરતે જેને માટે રાજ,	શરમ તેમાં શાની કરવી રે;
મીરાંબાઈએ ન રાખી છે લાજ,	શરમ તેમાં શાની કરવી રે.
કર જોડી હઠે દાસોના દાસ,	શરમ તેમાં શાની કરવી રે;
અંતે જીવું છે પ્રભુજનો પાસ,	શરમ તેમાં શાની કરવી રે.
હઠે છે જાદવ નથી છુદે કામ,	શરમ તેમાં શાની કરવી રે;
બાવે ભજતાં તે શ્રીભગવન,	શરમ તેમાં શાની કરવી રે.

૧૦૨-માણસો પણ મનુરી દુબાવતાં નથી
તો પ્રભુ કેમ દુબાવશે ?

હોહો

તુલસી તલપ ન જાંડીએ, નિમે લઈએ નામ;
મનુખ્ય મનુરી દેત દે, તો કયું રખેજો રામ.

આપણે સૌ જાણીએ છીએ કે હજારોના હજાર દુબાવેલો, એ બહુ મોટું પાપ છે. કોઈ સારો માણસ પણ લોકોની મનુરી દુબાવતો નથી, ત્યારે વિચાર તો કરો કે અનંત પ્રદાંડનો નાથ ને સમર્થ પ્રભુ, આપણી મનુરી કેમ દુબાવશે ? આપણી ભગવત્સેવાનો બદલો ઈશ્વર કેમ નહિ આપે ? તેનું કારણ તો કહો ?

તે સર્વશક્તિમાન દયાળુ પ્રભુ આપવાને સમર્થ છે અને આપણે તેની દયાને પાત્ર છીએ એમ સમજતાં છતાં પણ આપણે શામાટે અવિશ્વાસ કરીએ છીએ ? ખાતરી રાખજો કે પ્રભુ આપણી મજુરી ડૂબાવતો નથી. આપણે હેલકરીને થોડી મિનિટના ને થોડા બોળના પણ કાઈ ને કાઈ પૈસા આપીએ છીએ, ત્યારે ભક્તો કે જેઓ દરરોજ કલાકોના કલાકો સુધી, છ'ઠગી સુધી પોતાના ઘણાં સ્વાર્થનો ભોગ આપીને ભગવત્-સેવામાં તન-મન-ધનથી મગ્ન રહે છે, તેની મહેનત ફોગટ કેમ જશે ? બાઈઓ ! એનું ઇનામ તો બહુ મોટું છે, એનું ઇનામ તો સત્સંગનાં સુખ, હૃદયની પવિત્રતા, મનની શાંતિ, જ્યાં જ્યાં નજર ફેરે ત્યાં ત્યાં આનંદ, સ્વર્ગનાં સુખ અને અનંત કાળના મોક્ષનો આનંદ છે. બાઈઓ, એવાં સુખ-એવાં ઇનામ મેળવવાની તજવીજ કરો.

ઉપગતિવૃત્ત

એ માનવીના ગુણ કોઈ ગણે, તો તે કહી પૂર્વ પ્રસન્ન થાયે;
વિશેષ ભાવે પ્રભુને વખાણે, જગતપેતા તે નહિ કેમ જાણે ?

૧૦૩-દૂધાળી ગાયને સારો ખોરાક અપાય છે તેમ ભક્તોને પ્રભુ ચાહીને વધારે સુખો આપે છે.

પાંખડી ગાય કરતાં દૂધાળી ગાયને આપણે વધારે સારો ખોરાક આપીએ છીએ, ને તેની વધારે સંભાળ રાખીએ છીએ; કારણ કે તે દૂધ આપે છે ને ખચ્ચાંને પોષણ આપે છે, તેમજ ભક્તો છે તે પ્રભુની દૂધાળી ગાય જેવા છે. તેઓ જગતમાં પ્રભુનાં નામરૂપી અમૃતને વરસાવે છે અને ઉછરતી પ્રજાને વિશ્વાસરૂપી પોષણ આપે છે; માટે બીજા કોઈ પણ કરતાં પ્રભુ પાસેથી તે વધારે મેળવવાને લાયક છે. એવા ભગવત્સંવા કરતા વિશ્વાસુ જીવન ગાળનારા ભક્તોને પ્રભુ કેમ વિસરી જશે ? એ ખ્યાલ તો કરો. જ્યારે પાંખડી ગાયોને પણ જે જોઈએ તે મળી રહે છે, મારકણી ગાયોને પણ મળી રહે છે, ગાયોની સાથે ભસનારા દૂતરાઓને પણ મળી રહે છે, અને ગાયોની સાથે દુશ્મનાઈ રાખનારા વાઘને પણ તે ભૂલી જતો નથી, ત્યારે દૂધાળી ગાય કરતાં શ્રેષ્ઠ, દુનિયામાં પ્રભુનાં નામરૂપી અમૃત વરસાવનારા ભક્તોને પ્રભુ કેમ ભૂલી જશે ? શું એટલો વિશ્વાસ પણ તમને નથી

રહેતો ? જો એટલો પણ વિશ્વાસ આપણામાં ન હોય તો આપણે મનુષ્યપણાને યોગ્ય નથી; માટે જો કૃપાબિલાપીઓ ! પ્રભુના વિશ્વાસમાં આવો, અને પ્રભુને તમારા વિશ્વાસમાં લો. પ્રભુ સૌના સુખદાતા છે, તે કદિ પણ તમને વિસરશે નહિ.

પદ

દુસરો કોન સુખદાઇ, સ્વામ મિના દુસરો કોન સુખદાઇ રે. (૨૬)
ધીરજતા ધ્રુવકી હર ધારી, અવિચલ પદ દીપો આઈ રે;
કુટે જખડી પકડ્યો મજકું, છીનમાં લીરો છોડાઇ રે. દુસરો
પ્રહ્લાદકી અતિ પીડા પિહાની, પ્રગટ બરે રથ બમાંછી રે;
દ્વિરંધ્યકશ્યપુ માર્યો દરિયે, નરસિંહ રૂપ બનાઇ રે. દુસરો
પાંડવકું લાખામહમેસે, જાકે લીરો બચાઇ રે,
પાંઆલોકે ચીર પૂરનકું, ધીર તજ આરે ધાઇ રે. દુસરો
જ્યાં જ્યાં બીડ પડે બગતનકું, ત્યાં ત્યાં હોત સહાઇ રે,
દયાનંદકો નાય દયાજી, બળે આવ હર લાઇ રે. દુસરો

૧૦૪—ભિખારીઓ ભિખને પાત્ર છે, પણ ગુરુઓ
તથા ભક્તો સેવાને પાત્ર છે.

શાસ્ત્રો કહે છે કે, ભિક્ષુકો ભિક્ષાને પાત્ર છે, પણ ગુરુઓ તથા ભક્તો દાનને પાત્ર છે; કારણ કે તેઓ પ્રભુની જય બોલાવનારા છે અને જગતમાં પ્રભુનાં નામરૂપી અમૃત રેડાવનારા છે; માટે તેઓ શ્રેષ્ઠ છે. દુનિયાના બહાદુર પુરુષો કરતાં ભક્તો વધારે બહાદુર છે; કારણ કે વીર પુરુષો તો બીજાઓનો સાથે લોખંડનાં હથીઆરોથી ને દાડ્ડોગોળાથી લડાઇ કરે છે; પણ ભક્તો તો સંસારનાં મિથ્યા સુખોની સાથે લડાઇ કરે છે, કોઈથી નહિ છતી શકાય તેવા મહા બળવાન વિષયોની સાથે લડાઇ કરે છે, નહિ કળી શકાય એવી પ્રભુની અકળિત માયાની સાથે લડાઇ કરે છે, અને તે પણ બહારના રાક્ષસી દાડ્ડોગોળાથી નહિ પણ વિશ્વાસના બારિક અદૃશ્ય તારથી તેમજ રાજાઓ તો માત્ર; બહારના જગત ઉપર પોતાની રાજસત્તા ચલાવે છે, પણ ગુરુઓ તો આપણા અંતર પ્રહ્લાદમાં રાજ્ય કરે છે; માટે તે રાજાઓ કરતાં પણ વધારે શ્રેષ્ઠ છે, એટલે તેઓ માનને અને સેવાને પાત્ર છે.

દાનમાં તો હાથી, ઘોડા, રથ, પાલખી, વાડી, ખંગણા, ગાયો ને રાજ્યો પણ આપી શકાય છે; તથા પોતાનો દેહ પણ

અર્પણ કરી શકાય છે. ભક્તો ને શુરુઓ આવાં દાનને પાત્ર છે; કારણ કે તેઓ પ્રભુનાં નામને વરસાદ વરસાવે છે; પણ બિહુકો તો બિહુને પાત્ર છે, એટલે તેઓની હાજતો પ્રમાણે તેઓને યથાશક્તિ આપવાનું છે. દાન અને બિહુમાં આવો ભેદ છે, કારણ કે દાન લેનાર ભક્તોને ત્યાં ઘણાંએ બિખારીઓનો નિભાવ થાય છે અને શુરુઓને ત્યાં ઘણાંએ શિષ્યોને પોષણ મળે છે; પણ બિખારીઓને ત્યાં એવું કંઈ હોતું નથી. તેઓ તો માત્ર પોતાના પેટ સારૂ કે પોતાના કુટુંબ સારૂ જ માગે છે; એટલે તેઓ બિહુને પાત્ર છે અને ભક્તો તથા શુરુઓ દાનને પાત્ર છે; માટે એવાઓને મદદ કરવાની શાસ્ત્રોની આજ્ઞા છે, ને સૌ ભાઈઓની તે ખાસ ફરજ છે; માટે જે ઇશ્વરી રસ્તામાં આગળ વધતું હોય તો એ ફરજ સારામાં સારી રીતે બજાવે. હાહરે!

જનો યજ્ઞ જગમાંય પણ, શુભિજન પામે માન;

ઉત્તમ છોડ ઉછેરશે, ધન ખરચી ધનવાન. (દલપતકાવ્ય)

૧૦૫-પાણીના વરસાદ કરતાં પણ પ્રભુના નામનો વરસાદ વધારે શ્રેષ્ઠ છે.

એક વખત ઈંદ્રને અભિમાન થયું કે, હું જ સૌ કરતાં મોટો છું; કારણ કે હું પૃથ્વીમાં વરસાદ વરસાવું છું. જે હું વરસાદ ન વરસાવું તો થોડાજ વખતમાં પ્રાણીઓ મરી જાય. મારા જેવી સત્તા બીજા કોની પાસે છે? મારા જેવું બળ બીજા કોનામાં છે? આ પ્રમાણે તે અભિમાન કરવા લાગ્યો. એજ વખતે તેનું અભિમાન તોડવા માટે ઇશ્વરે ઇચ્છાથી દેવતાઓનાં હૃન્દુભિ (વાજાંત્ર) વાગવા લાગ્યાં; ત્યારે ઈંદ્રે પોતાના શુરુ બૃહસ્પતિને કહ્યું કે, આજે શું છે? શામાટે હૃન્દુભિ વાગે છે? ત્યારે બૃહસ્પતિએ કહ્યું કે, તારા માથા ઉપર પગ દર્શને પૃથ્વીમાંથી એક ભક્ત હમણાંજ બ્રહ્મલોકમાં જવાનો છે, તેની ખુશાલીમાં આ હૃન્દુભિ વાગે છે. ઈંદ્રે પૂછ્યું કે, એ ભક્તમાં એવું શું બળ છે કે મારા માથા ઉપર પગ મૂકીને મારી ઉપર જઈ શકે? ત્યારે દેવતાના શુરુ બૃહસ્પતિએ કહ્યું કે, તું તો માત્ર મોસમ વખતે પાણીનો વરસાદ વરસાવે છે; અને તેમાં પણ કોઈ કોઈ વખત લોભ કરી જાય છે, તેમ છતાં પણ તું આટલું બધું અભિમાન કરે છે, પણ એ ભક્તે તો અમૃત સ્વ. વી. ૭

કરતાં એક પ્રભુના નામનો પૃથ્વીમાં અખંડ વરસાદ વરસાઓ છે ને તે પણ જલધાર્પણ; માટે તે તારા માથા ઉપર પણ મૂકી, સ્વર્ગ ઓળંગીને સીધો ઇશ્વર પાસે ચાલ્યો જાય છે.

આ વાત સાંભળીને ઇશ્વર અભિમાન ઉતરી ગયું ને તેની ખાતરી થઈ ગઈ કે, મારા પાછીના વરસાદ કરતાં ભક્તોનો પ્રભુના નામનો વરસાદ વધારે એક છે; માટે સૌ ભાઈબહેનો ભક્તિની મહત્તા સમજી ભક્ત બનવાની કેશીય કરો.

૧૦૬--વિશ્વાસપર ચાલનારા ભક્તોની શ્રેષ્ઠતા

હંચી ને પાતળી દિવાલ ઉપર કોઈ માણસને ચાલતાં જોઈને આપણને કય તથા અજાયબી લાગે છે; વાંસ ઉપર માણસને ચાલતાં જોઈને એથી પણ વધારે અજાયબી લાગે છે; આપણે ત્યાં ગોડિયાઓ રમે ત્યારે તેને દોરડાં ઉપર ચાલતા જોઈને એ કરતાં પણ વધારે નવાઈ લાગે છે; અને સરકસોમાં લોખંડના તારની પાતળી દોરી ઉપર ચાલતા ખેલાડીઓને જોઈને તો આપણે હેર-તજ થઈ જઈએ છીએ. ત્યારે જે ભક્ત લોકો આપણી સ્થૂલ આંખે નહિ દેખાય એવી ઝીણી-એવી નાભુક-એવી લીસી વિશ્વાસની દોરી ઉપર ચાલે છે, પ્રભુના વિશ્વાસ ઉપર જીવન ગાળે છે, તે ભક્તો કેટલા બધા એક છે એ ખ્યાલ તો કરી જુઓ! એવું આશ્ચર્ય-કારક, પ્રભુને વહાલું વિશ્વાસી જીવન ગાળવાની ઇચ્છા રાખો; એજ ઉત્તમતા છે પ્રભુએ પણ કહેલું છે કે,

અથદ્વા દુર્લ્ભં વસ્તં તપસ્ત્વં કુલં ચ યત્ ।

અસાદિત્યુક્તયતે પાર્થ ન ચ તન્મેત્ય નો હૃદ ॥

(ભ૦ ગી૦ અ૦ ૧૭ સ્લો૦ ૨૮)

અર્થ:-શ્રદ્ધા વિના, વિશ્વાસ વિના જે કોઈ હોમેલું હોય, દાન કરેલું હોય, તપ કરેલું હોય કે બીજું કંઈ પણ કામ કરેલું હોય તે સર્વ વ્યર્થ છે; માટે હે અર્જુન! જે કર તે પૂર્ણ વિશ્વાસ રાખીને કર.

વિશ્વાસ એ ધર્મનું ને ભક્તિનું તત્ત્વ છે ને તેજ પ્રભુને પ્રિય છે; માટે ભાઈઓ! વિશ્વાસી જીવન ગાળતાં શીખો, વિશ્વાસી જીવન ગાળતાં શીખો.

હૈં.

એક ભડુંસો એક બળ, એક આસ વિશ્વાસ;
સ્વાતિયુદ્ધ રઘુનાથ હય, ચાતક તુલસીદાસ.

૧૦૭-શ્રદ્ધા તે સોનામહોર અને બીજાં સાધન તે દોકડા

મહાત્માઓ કહે છે કે, શ્રદ્ધા છે તે સોનામહોર છે, ને બીજા સાધનો છે તે દોકડા છે. જો તમારી પાસે સોનામહોર હશે તો દોકડા પોતાની મેળે ચાલ્યા આવશે; પણ ધણીએ દોકડા વિના સોનામહોર આવી શકશે નહિ. એક સોનામહોરના આજે પંદર રૂપિયા થાય છે ને એક રૂપિયાના સો દોકડા થાય છે; એટલે એ સોનામહોરના પંદરસો દોકડા થાય છે, તેથી જ્યારે પંદરસો દોકડા મેળવી શકીએ ત્યારે એક સોનામહોર થઈ શકે છે.

મહોર એ વિશ્વાસ છે ને દોકડાઓ તે બીજાં સાધનો છે. એક એક દોકડા મેળવતાં એટલે એક એક સાધન મેળવતાં, એક એક દુર્ગુણ તજતાં એક એક જમાનો લાગે છે; અને તેમ છતાં પણ વિશ્વાસ વિના તે 'પૂરેપૂરું' મળી શકતું નથી; એટલે એવી રીતે પંદરસો જમાનાઓ ચાલ્યા જાય તો પણ આપણે એક મહોર મેળવી શકીએ નહિ; માટે પ્રથમથીજ વિશ્વાસી થાઓ, હૃદયમાં વિશ્વાસ ભરી રાખો અને વિશ્વાસની દોરીથી મન સાથે ઇશ્વરને બાંધી લો. વિશ્વાસ એ એવી ચીજ છે કે જે એક મેળવ્યાથી બધું મેળવી શકાય છે; માટેજ તે ઉત્તમમાં ઉત્તમ છે ને એમ હોવાથીજ-જ-વિશ્વાસથી ઇશ્વરને જાણી શકાય છે; અને એક ઇશ્વરને જાણવાથી બધું જાણી શકાય છે; પણ બધું જાણ્યા છતાં પણ વિશ્વાસ વિના ઇશ્વરને જાણી શકાતો નથી; માટે વિશ્વાસનેજ ખરું તત્ત્વ સમજી બહારનાં બહુ ફાંફાં મારવાં છોડી દઈ વિશ્વાસના તારને પકડી લો. એજ જીન્દગીની મીઠાશ છે, એજ જીન્દગીની સાર્થકતા છે, એજ પ્રભુ પાસેથી ઇચ્છવાયોગ્ય છે, એજ પ્રભુને આપવા યોગ્ય છે, ને એજ આપણા બંધુઓમાં ઉપદેશ કરવા લાયક છે કે, ભાઈઓ ! વિશ્વાસી થાઓ, વિશ્વાસી થાઓ અને ભગવદ્ આશરાનું બળ રાખતાં શીખો.

૧૦૮-વિશ્વાસથી ખુદ ઇશ્વર મળે છે, તો પછી ભક્તિનાં સાધનો મળે તેમાં શું નવાઈ ?

આપણે કેટલા બધા અવિશ્વાસી છીએ એ તમોને ખબર છે ? એક મહાત્માએ કહ્યું છે કે, જો તમારામાં રાઈના દાણા જેટલા પણ વિશ્વાસ હોય તો પર્વતને ઠહો કે ચાલ્યા જાઓ, એટલે તે

આડ્યા જશે; સમુદ્રને કહો કે તું ઉછળતો રહી જા, એટલે તે સ્થિર થઈ જશે; અને સૂર્યને કહો કે તું ત્યાંજ ઉભો રહે, એટલે તે ત્યાંથી ખસી શકશે નહિ.

માત્ર એક રાઈના હાથા જેટલા વિશ્વાસમાં આટલું બધું બળ છે, પણ અફસોસ કે આપણે રાઈના હાથાના હજારમાં કે લાખમાં ભાગનો પણ વિશ્વાસ રાખી શકતા નથી. વિશ્વાસ એ કેટલું બધું સૂક્ષ્મ ને કેટલું બધું બળવાન તત્ત્વ છે અને તેમ છતાં પણ તે આપણા જીવનમાં કેટલું બધું ઓછું અનુભવાય છે ? તે સમજાવવા માટે શાસ્ત્રી કહે છે કે, ગાયનાં શિંગડાં ઉપર રાઈનો હાથો કંઈ એટલો વખત પણ જો તમે વિશ્વાસ રાખી શકો તો તમે તરી જાઓ; મતલબ કે એટલો વિશ્વાસ પણ રાખી શકતા નથી, માટે વિશ્વાસ મેળવવાની કોશીશ કરો; કારણ કે જ્યારે વિશ્વાસથી આખો ભવસાગર તરી શકાય છે, ત્યારે એ સાગરમાંથી થોડી છીપો વીછી લેવી તેમાં શું મોટી વાત છે ? અર્થાત્ વિશ્વાસથી ખુદ ઇશ્વર પોતે મળી શકે છે, ત્યારે વિશ્વાસથી ભક્તિ ને જરૂરનાં સાધનો મળે તેમાં શું નવાઈ જેવું છે ? માટે ભાઈઓ ! ભગવદ્-આશરાનું બળ રાખતાં રીખો, એજ સર્વ ધર્મનો મર્મ છે, એજ સર્વ તત્ત્વોનું તત્ત્વ છે ને ઇશ્વરને પામવાનો સહેલામાં સહેલો ને છેલ્લામાં છેલ્લો રસ્તો છે; એ સિવાય ઇશ્વરને જાણવાનો બીજો રસ્તોજ નથી, એ નહીં સમજાવે; એટલે જો આપણી જીંદગીમાં આપણે વિશ્વાસ ન મેળવી શકીએ તો એ જીંદગી તદ્દન ફાકટજ ગઈ છે, અને આપણે ચોરાશી લાખના ફેરામાંજ પડી ગયા છીએ, એમ વગર શકે સમજી જવું; પણ એથી નિરાશ થઈ જવું નહિ, કારણ કે હજી પણ કાંઈ આલસુ ગસુ નથી. હજી પણ આપણા હાથમાં વખત છે, એટલામાં વિશ્વાસ મેળવી લેવો જોઈએ અને વિશ્વાસથી મહા સમર્થ ઇશ્વરનું પવિત્ર શરણ ધરી લેવું જોઈએ.

૧૦૯—લગામ વિનાનો ઘોડો ખાડામાં નાખે, તેમ વિશ્વાસ વિનાનું મન પણ નરકમાંજ લઈ જશે.

એક છોકરો લગામ વિનાના ઘોડા ઉપર બેસીને ઘોડાની મરજી પડે તેમ તેને ઢોલવા દેતો હતો. એ જોઈને કોઈ ડાહ્યા માણસે તેને પૂછ્યું કે, અચ્ચા ! તોફાની ઘોડાને લગામ વિના કેમ

રાખ્યો છે ? છોકરાએ કહ્યું કે, એ તો એમજ ચાલે છે. તે માણસે પૂછ્યું કે, તું તેને ક્યાં લઈ જાય છે ? ત્યારે તે છોકરાએ કહ્યું કે, એ મને જ્યાં લઈ જાય ત્યાં હું જઈ છું. તે બધા માણસે કહ્યું કે, બેટા ! એ તું બહુ મોટી બૂલ કરે છે. તે લગામ વિનાનો તોફાની ઘોડો તો તને ક્યાંઈ ખાડામાંજ પછાડશે અથવા તો ઉજાડ જંગલમાંજ લઈ જશે. ભાઈ ! તું એ લગામ વિનાના ઘોડાને બંદો ન રહે; પણ ઉછાંછળા જીવાન છોકરાએ તે બધા માણસની વાત માની નહિ. એ પછી ઘોડાજ વખતમાં એ લગામ વિનાના મસ્તીખોર ઘોડાએ તે બેવકૂફ છોકરાને એક ઉંડા ખાડામાં નાખી દીધા.

આપણે પણ આપણા મનરૂપી ચંચળ ઘોડાને વિશ્વાસની લગામ ચડાવતા નથી, અને એની મરજી મુજબ દોડવા દઈએ છીએ; એટલે અધર્મના ભયંકર ખાડામાં પડી જઈએ તો તેમાં કંઈ નવાઈ જેવું નથી, માટે આપણા મનરૂપી ઘોડાને વિશ્વાસની લગામ ચડાવો, તોજ તે ઇશ્વરી રસ્તામાં સીધો ચાલી શકશે; નહિ તો પાપના કાંટાવાળા જંગલમાંજ ફસાવશે; માટે આપણે છતી આંખે આંધળા ને છતા કાને બેઠેરા ન બનવું જોઈએ. મનને વિશ્વાસની લગામ ચડાવવાથી તે આપણને દેવલોકમાં લઈ જશે અને એને લગામવિના છૂટું મૂકી તેની મરજી મુજબ દોડવા દેવાથી તે રાક્ષસોમાં લઈ જશે. હવે તમે શું પસંદ કરો છો ? દેવપણું કે રાક્ષસપણું ? સ્વર્ગ કે નરક ? જે ધારો તે મેળવી શકો તેમ છો; પણ એ મેળવવાનો આધાર માત્ર લગામ ઉપર છે અને તે લગામ એ વિશ્વાસ છે. વિશ્વાસમા સર્વસ્વ છે. વિશ્વાસમાં ઇશ્વર પાતે છે, માટે જેણે વિશ્વાસ મેળવ્યો તેણે ઇશ્વરની કૃપા મેળવી એમ નહીં સમજવું.

દોહરા

કાફરે ધનધામ હવ,	કાફરો પરિવાર;	
ગુલસી મો સમ દીનકો,	સીતારામ આધાર.	૧
નહિ વિદ્યા નહિ બાહુ બળ,	નહિ ખરચનકું દામ;	
ગુલસી મો સમ પતિતકી,	ગુમ પત રાખો રામ.	૨

૧૧૦--ચમચાથી કઢાય સમુદ્ર ઉલેચી શકાય, પણ માણસથી પ્રભુને પાર પામી શકાય નહિ.

એક મોટા તપસ્વી સાધુ હતો. તેણે બહુ બહુ કર્મો કર્યા હતાં, ને ઘણાં ઘણાં શાસ્ત્રો જોયાં હતાં, તેથી તે મનમાં એમ સમજતો કે મેં ઈશ્વરને જાણી લીધો ! ઘણાં માણસો પાસે તે એ પ્રમાણે વાત કરતો, તેથી એક દિવસ કોઈ બીજા સાધુને તેની એ વાત સાંભળીને વિચાર થયો કે આ સાધુ બહુ ભણેલો છે, પણ તે જૂલમાંજ રહેલો છે; માટે તેની જૂલ સુધારવી જોઈએ, એમ ધારી તે બીજા સાધુએ પેલો સાધુ સમુદ્રકિનારા ઉપર જ્યાં રાજ સ્નાન કરવા જતો હતો, ત્યાં એક છોકરાને હાથમાં નાનો ચમચો આપીને શીખવીને મોકલ્યો. એ છોકરો સમુદ્રકિનારા ઉપર બેસી ચમચો ભરી ભરીને સમુદ્રમાંથી કિનારા તરફ પાણી ફેંકવા લાગ્યો. થોડી વારમાં ઈશ્વરને જાણી જવાનું અભિમાન કરનાર સાધુ ત્યાં આવી પહોંચ્યો. તેણે ચમચાવતી સમુદ્ર ઉલેચતા છોકરાને જોઈ પૂછ્યું કે, આ તું શું રમત કરે છે ? ત્યારે છોકરાએ કહ્યું કે, આ ચમચાથી મારે સમુદ્ર ઉલેચી નાખવો છે. તે સાધુએ કહ્યું કે, તું મૂર્ખ છે; એ કાંઈ બનવાજોગ નથી. જ તારે ઘેર જા; નહિ તો લહેરમાં તણાઈ જઈશ. ત્યારે તે છોકરાએ કહ્યું કે, મહારાજ ! અહીં કોઈએક સાધુ આવે છે તે મનમાં એવો ફાંકો રાખે છે કે, હું ઈશ્વરને જાણી ગયો. તેની જૂલ બતાવવા માટે મને અહીં મોકલેલો છે; હું એ સાધુને કહીશ કે જો કે એ બનવાજોગ નથી તોપણ ધારો કે કઢાય જમાનાઓ વીતતાં ચમચાથી સમુદ્ર પણ ખાલી થઈ જાય, પણ માણસ ઈશ્વરના ગુણોને પાર પામી શકે તેમ નથી. છોકરાની આ વાતથી ઈશ્વરને જાણી લેવાનું તે સાધુનું અભિમાન ઉતરી ગયું અને ઈશ્વરની અકળ ગતિ છે, એમ તેની ખાત્રી થઈ ગઈ.

જેમ છોકરાથી ચમચાવડે સમુદ્ર ઉલેચી શકાય નહિ, તેમજ આપણે પણ ચંચળ મન તથા સ્થૂલ બુદ્ધિ અને તેમાં પણ અનેક વિધ્નો, એવા સ્વભાવથીજ, અપૂર્ણ સાધનોવડે ઈશ્વરનું સંપૂર્ણ સ્વરૂપ સમજી શકીએજ નહિ. માટે આપણી તો એજ ક્ષરણ છે કે, દીનતાથી પ્રભુને શરણ થઈ જવું ને તેની ઈચ્છાને આપીન રહેવું. એમ કરવા માટે મોટામાં મોટું ને સરસમાં સરસ સાધન ભક્તિ

છે, માટે પ્રાર્થના કરો કે હું પ્રભુ ! અમોને બક્ષિત આપ. કારણ કે ઇશ્વરનું સ્વરૂપ જેટલું જાણી શકાય તેવું છે, તેટલું બક્ષિતથીજ જાણી શકાશે. માત્ર કલ્પનાથીજ નહિ, એ નક્કી સમજાવો.

પદ.

તું અગાધ, તું અગાધ, તું અગાધ દેવા;
નિગમ નેતિ નેતિ કહે, જાને નહિ એવા—તું
અઘાદિક વિષય જાહેર, શેષ હું જાણાને;
આદિ અંત અખ્ય પુમહી, કોઈ નહિ જાને—તું
સનમદિક નારદાદિક, જ્ઞાનદાદિ આવે;
સુરનર સુનિજન ગર્વર્વ, કોઈ નહિ પાવે—તું
સાધ બિંધ ચકિત કાચે, ચતુર બહુ જ્ઞાને;
સુંદરદાસ કહા કહે, અતિ દો દેરાને—તું

૧૧૧—હુનિયાની હલકી ચીજનું પણ પૂરેપૂરું જ્ઞાન થઇ શકતું નથી, ત્યારે ઇશ્વરનું પૂરું જ્ઞાન કેમ થઇ શકશે?

પૃથ્વીમાં જે તમને નાનામાં નાની ને હલકામાં હલકી વસ્તુ લાગતી હોય તે વ્યો, અને જુઓ કે તે નાનામાં નાની વસ્તુઓનું પણ તમે કેટલું થોડામાં થોડું જ્ઞાન ધરાવો છો ? ફૂલ તમે જ્યારે ત્યારે સુંઘો છો, અને સેંકડો વખત હાથમાં પકડો છો, પણ તેનું ખરું જ્ઞાન તમને અથવા કોઈને કહિ પણ થયું છે કે ? રાટલી ને દાળભાત તો આપણે રોજ ખાઈએ છીએ, પણ નામ ને રૂપ વિના તેનું ખરું સ્વરૂપ આપણને કહિ પણ સમજાયું છે કે ? આપણા વાળ આપણે રોજ જોઈએ છીએ, અને આપણા નખ આપણી નજરની સામે દિવસમાં સેંકડો વખત આવે છે, પણ તે બાલનું ને નખનું સ્વરૂપ પણ આપણને સમજાયું છે કે ? પથ્થર ને ધુળ સાથે તો આપણને દરેક ક્ષણે કામ પડે છે; કારણ કે આપણાં ઘર તેનાંજ બનેલાં છે, ને આપણે ચાલીએ અથવા સૂઈએ છીએ તે પણ તેનીજ ઉપર. ટુંકામાં આખી જીંદગીમાં એક ક્ષણ પણ આપણે માટીથી જૂઠા રહી શકતા નથી. એવી માટીને માટે પણ આપણે શું જાણીએ છીએ ? એનું સ્વરૂપ પણ આપણે કયાં સમજી શકીએ છીએ ?

જ્યારે આવી સાધારણ બાબતોનું પણ આપણને ખરું જ્ઞાન થઇ શકતું નથી, ત્યારે વેદ પણ જેને નેતિ નાત કહે છે, એવા

અનિર્વાચનીય; ઈંદ્રિયો, મન, બુદ્ધિ ને વાણીથી પર ઈશ્વરનું સંપૂર્ણ સ્વરૂપ આપણાથી કેમ સમજી શકાશે ? એ વિચાર તો કરો. કેંઈ પણ નાનામાં નાની વસ્તુનું સ્વરૂપ સમજતાં પણ જ્યારે તેનો આદિઅંત આવે છે ત્યારે ત્યાં ઈશ્વરજ ખડો થઈ જાય છે. ત્યારે ખુદ ઈશ્વરનો આદિઅંત સમજવાની માથાકુટ કરવી એમાં ક્યાંથી પત્તો લાગે ? એમ કરવું એ તો એક પ્રકારની મૂર્ખતાજ છે, એથી તો ઘણાંએ માણસો નાસ્તિક કે હીવાનાં થઈ જાય છે; માટે બહેતર તો એજ છે કે પૂર્ણ વિશ્વાસથી પ્રભુને શરણુ થઈ જવું; એથી જે કાંઈ સમજવા જેટલું છે, તે એની મેળેજ સમજાવું જશે. પ્રભુને શરણુ થયા સિવાય પ્રભુને જાણવાનો બીજો કોઈ પણ રસ્તો નથી અને ભક્તિથી પ્રભુને શરણુ થવાય છે. જે ઈશ્વરનું સત્ય સ્વરૂપ જાણવાની ખરી ઇચ્છા હોય તો ભક્તિ કરો. પ્રેમલક્ષણી ભક્તિવિના ઈશ્વરનું ખરૂં સ્વરૂપ સમજવાની આશા રાખવી તે વ્યર્થ છે, વ્યર્થ છે.

સવૈયા

હારી રજા મનમાંહી મુનોશ્વર, વિશ્વપતિ તણી વાત વિચારી;
તકં કરી કરી તરવ જડ્યું નહિ, દષ્ટિ બણી દિલ ઉંડી ઉતારી,
માન તજી અનુમાન કરી ભખ્યું, કે મન વાણી ન પોચે અમારી;
કેમ શકે કહી કોઈ કવીશ્વર, ઈશ્વરની ગતિ વિશ્વથી ન્યારી.
(કવિ દલપતરામ)

૧૧૨-જે અહીં મોટા થશે તે પ્રભુ પાસે નીચા પડશે
અને જે અહીં નમશે તે પ્રભુ પાસે માન પામશે.

આપણામાં કહેવત છે કે, ‘ નમ્યો તે પ્રભુને ગમ્યો. ’ યાદ રાખજો કે જે ત્રાજવું નમે તેજ બારે ગણાય છે; પણ જે ત્રાજવું ઉંચું રહે તે હલકું ગણાય છે. તેમજ માણસોમાં પણ જે નમે તે મોટાં છે અને જે અક્રકબાજ રહે છે તેઓ દુનિયામાં હલકાં ગણાય છે, ને ઈશ્વર પાસે તેઓ વધારે હલકાં છે. જે ફળવાળાં ઝાડો હોય તે નમે છે, પણ ફળવિનાનાં ઝાડો નમતાં નથી; તેમજ જેઓનાં હૃદય ભક્તિથી ને હયાથી ભરેલાં હોય છે, તેઓ નમે છે; પણ જેઓ હૃદયના ધનથી ખાલી હોય છે તેઓ નમતા નથી. અમે નદીકિનારે જોયું છે કે, જે નગી જાય છે તે નાના નાના છોડ બચી જાય છે, અને જે નમતાં નથી તે મોટાં મોટાં

ઝાડ પશુ પૂરમાં તણાઈ જાય છે. મતલબ કે નમરું તે માત્ર જીવજોને માટેજ નથી પણ પોતાના જ જ્યાવને માટે છે; માટે-જ શાઓમાં કહ્યું છે કે, જે અહીં મોટા થશે એટલે અભિમાની થશે તેઓ પ્રભુ પાસે નીચા પડશે એટલે હલકી જગ્યા પામશે, અને જે અહીં નમશે તેઓ પ્રભુ પાસે માન પામશે, માટે બાઈઓ ! દીનતા રાખતાં શીખો. દીનતા વિનાની બક્ષિત શોભતી નથી અને તે ખરું કૃપા આપી શકતી નથી. બક્ષિતનો અર્થ આધીનતા છે, અને આધીનતા દીનતા વિના થઈ શકતી નથી; માટે જેમ અને તેમ દીનતા રાખતાં શીખો, દીનતા રાખતાં શીખો.

હાહરે!

જો રાજે નરમાસ તો, કરે શત્રુમાં વાસ;

ખત્રિસ દાંત વચ્ચે વસે, જીભ રાખી નરમાસ.

કવીશ્વર હલપતરામ)

૧૧૩-પ્રભુએ મોતના વારંટ ઉપર અને નરકમાં નાખવાના ઠરાવ ઉપર સહી કરી નથી એટલામાં-જ આપણે પાપ છોડી દેવાં જોઈએ.

એક છોકરો બહુ ખરાબ ચાલનો હતો, તેથી તેના ઘરનાં સૌ માણસો બહુ હેરાન થતાં હતાં. એ પછી એ છોકરો રોજ રોજ વધારે વધારે ખરાબ થતો ગયો, અને ગામનાં માણસોને પણ ત્રાસ આપવા લાગ્યો. ગામનાં બધાં માણસો એ છોકરાની ધુરી ચાલ ત્થા લગતથી નારાજ થયાં, તેથી તેઓ સર્વેએ મળીને ઠરાવ કર્યો કે એ છોકરાને ગામ બહાર કાઢી મૂકવો. ગામના લોકોએ લેગા થઈ એ પ્રમાણે ઠરાવ કર્યો ને તે છોકરાના બાપની તેમાં સહી માગી. બાપ પણ પોતાના છોકરાથી કાયર થઈ ગયો હતો તેથી તથા લોકોના દબાવથી એ છોકરાને ગામમાંથી કાઢવાની તેણે હા પાડી હતી, પણ એ પછી ગામના સૌ લોકો તેની સહી લેવા આવ્યા ત્યારે પોતાના છોકરાને દેશવટો દેવાના ઠરાવ ઉપર સહી કરવાની તેની હિંમત ચાલી નહિ. તે બહુ દિલ્લગીર થયો. તેના હાથમાંની કલમ ધૂળવા લાગી, અને એ દેશનિકાલના ઠરાવ ઉપર સહી કરવામાં તે આનાકાની કરવા લાગ્યો. ત્યારે ગામના લોકોએ ઉશ્કેરાઈ જઈને કહ્યું કે આ શું ? આ કેવી રીત ? તમે પ્રથમ હા પાડી છે ને હવે શું વિચાર કરો છો ? સહી કરતાં વાર કેટલી ? એવા

નહારા છોકરા ઉપર એટલો બધો પ્રેમ થામાટે જોઈએ ? ત્યારે બાપે કહ્યું કે એ ગમે તેવો નહારો છોકરો છે પણ મારો હીકરો છે. તેને દેશપાર કરતાં મારો જીવ ચાલતો નથી. “છોડ કહોડ થાય પણ માવતર કમાવતર ન થાય” માટે હજી પણ એ છોકરાને સુધરવા માટે કાંઈક તક આપવામાં આવે તો સારું. છોકરો દૂર ઉલો ઉલો આ બધો દેખાવ જોઈ રહ્યો હતો. તેને લાગ્યું કે મારે માટે મારા બાપને કેટલું બધું દુઃખ થાય છે ? અને હું એટલે બધો ભુટો છું તોપણ મને તજી દેવાનો તેનો જીવ ચાલતો નથી. ત્યારે તેના પ્રેમને ખાતર, તેની ભલામને ખાતર, સુધરી જતાં મને શું વાર છે ? એમ વિચાર થતાં એજ વખતે તુરતજ ઠરાવ કરીને તે છોકરો યોલી ઉઠ્યો કે, બસ, બસ, બહુ થયું. મને માફ કરો. હું આજથી મારી ચાલ સુધારવાની પ્રતિજ્ઞા લઉં છું. ગામના લોકોએ કહ્યું કે, એ કેમ બને ? એવી રીતે એકદમ સુધરી જવાનું કાંઈ કારણ ? ત્યારે તે છોકરાએ કહ્યું કે, મારા બાપને મારી ખરાબ ચાલને લીધે કેટલું બધું દુઃખ થાય છે એ હું આજે સમજ્યો છું; માટે મારા બાપને ખાતર આજથી મારી ચાલ સુધારવાનો હું ઠરાવ કરું છું. આ સાંભળી તેનો બાપ બહુ જ ખુશ થયો. તેણે એ છોકરાને પોતાના ઘરમાં રાખ્યો અને ગામના લોકોએ તેને માફી આપી. એ પછી બહુ થોડા વખતમાં એ છોકરો સુધરી ગયો.

જેને અંદરથી ફટકો વાગી જાય, જેને અંદરથી તાળી લાગી જાય, તેને સુધરી જતાં વાર લાગતી નથી; પણ વાત એટલીજ છે કે, આપણે સુધરવા માટે દંડતાથી ઠરાવ કરવો જોઈએ; અને જે મન ખુરાઈ તરફ વળેલું છે, તેને ભક્તિ તરફ ફેરવી નાખવું જોઈએ. આપણે પણ એ જુએ છોકરાના જેવા અંતરમાંથી ખુરાઈએ; પણ આપણા દયાળુ પિતા પરમેશ્વરે હજી પણ આપણને ઘર બહાર કાઢ્યા નથી અને આપણને દેશવટો દેવાના-નરકમાં નાખવાના ઠરાવ ઉપર તથા મોતના વારંટ ઉપર હજી પણ તેણે સહી કરેલી નથી; એટલા વખતમાં આપણે સુધરી જવું જોઈએ, તો બચી શકાશે. આપણા સમર્થ પિતાને દુઃખ દઈને-તેનું અપમાન કરીને આપણે શું ફાયદો મેળવી શકીશું ? ભુંડાઈથી જે સુખ મળે છે તે પણ દુઃખજ છે, અને ભુંડાઈના સુખ કરતાં ભલાઈનું સુખ કરોડોગણું સારું છે, માટે ભલાઈનું સુખ મેળવ-

વાનો ઠરાવ કરો. ઇશ્વરને રીઝવવાનો એ ઉત્તમમાં ઉત્તમ માર્ગ છે. પ્રભુની સામે થઈને સાફ ફળ નહિ મેળવી શકાય એ વાત તો રાક્ષસો પણ સમજે છે, ને મૂખાઓ પણ સમજે છે. ત્યારે આપણે તો માણસો છીએ અને તે પણ અમેરીકાના અસલી ઇન્ડિયનો કે આફ્રિકાના હાટેન્ટોટ નહિ, પણ આર્ય છીએ, માટે આજથી આપણા પવિત્ર પિતા પ્રભુને અર્થે પાપ છોડી દેવાનો ઠરાવ કરો.

૧૧૪-ભક્તોના હૃદયમાંજ તેમનો આનંદ ભરેલો હોય છે.

૫૬

હિલ લગાય રામ ફરીરીમે', હિલ લગાય રામ ફરીરીમે'. (૨૬)
રામ ફરીરી અહલ ફરીરી, ચારો ખૂટ જગીરીમે'—હિલ
ને સુખ મિલતા રામ ભજનમે', સો સુખ નાહો અમીરીમે'—હિલ
કહત કબીરા સુન બાઈ સાધુ, સાહેબ મિલતા સધુરીમે'—હિલ

એ મિત્રો હતા તેઓને સુખ મેળવવાની બહુ ઈચ્છા હતી, તેથી તેઓ ઉત્તણીઓમાં જતા, નાચમાં જતા, હવા ખાવા જતા, નાટકો જોવા જતા, રાસધારીઓને રમાડતા, હાથચાલાકીના ખેલો કરાવતા, મેળાઓમાં ફરતા, સ્ત્રીઓના ગરબા સાંભળવા જતા, ઠૂંમરફરીઓ કરતા, હોડીમાં સહેલ કરવા જતા, પ્રદર્શનો જોવા જતા, વરઘોડાઓમાં ફરતા, સભાઓમાં જઈને આગળ આગળ બેસતા, ટીપાર્ટીઓ કરતા, સરકસો જોવા જતા, ઘોડઠોડની સરતમાં જતા, બાઈસીકલો દોડાવવાની હરીફાઈ કરતા, ગાવા બજાવવાનો શોખ રાખતા, સ્ત્રીઓનાં ટોળાં મળેલાં હોય ત્યાં આનુબાનુમાં ઉભા રહી તેમની ખુબસુરતીની આંકણી કરતા, અને જ્યાં પણ કાંઈ સહેજ નવાઈ જેવું હોય ત્યાં ખાસ કરીને તેઓ જતા હતા; કારણ કે તેઓ સુખને શોધતા હતા, અને એવી બાજતોમાં તેમને સુખ લાગતું હતું. એ પછી તે બંને મિત્રોમાંથી એક જણ બક્ત થયો, તેથી તે ભગવત્સેવામાં, બલાં કામે કરવાના ને ઇશ્વરી આનંદમાં રહેવા લાગ્યો. હવે તેને બહારની તકલાફી ને નજીવી વસ્તુઓમાં આનંદ લાગતો નહોતો.

એ પછી પેલો બીજો મિત્ર આવીને તે બક્ત થયેલા મિત્રને કહેવા લાગ્યો કે, તું હવે આવો કેમ થઈ ગયો ? ક્યાંઈ જવું

નહિ, કયાઈ આવતું નહિ, કાઈ મે જશોબની વાતચીત સરખી નહિ, એવો તે તું કેવો થઈ ગયો ? આપણો અગાડનો આનંદ બધો ભૂલી ગયો કે ? ત્યારે તે ભકતે કહ્યું કે, ભાઈ ! હવે મારો આનંદ મારી પાસેજ છે. હવે બીજા આનંદની મને હરકાર નથી. હવે તો મારું હૃદય હંમેશાં આનંદથી ભરેલુંજ રહે છે, એટલે મુખ શે. ધવા માટે મને બહાર બટકતું પડતું નથી. હવે તારો આનંદ એ મારે મન દુઃખ છે; મટે જો મારા જેવો આનંદ તને જોઈતો હોય, તો તું પણ મારી પેઠે ભક્તિરસમાં ડૂબી જા; ને જો એમ તારાથી ન બની શકે તો મહરબાની કરીને તારે હવે મારી પાસે ન આવવું. મને મારો ઇશ્વરી આનંદ લોગવવા દે એટલે બસ. ઇશ્વરી આનંદની આગળ બીજા આનંદો કાંઈ પણ બીસાતમાં નથી; માટેજ પ્રભુએ પણ ગીતામાં કહેલુંજ છે કે:—

યાવાનર્થ ઉદ્ધપાને સર્વતઃ સંપ્લુતોદકે ।

તાવાનસર્વેષુ થેવેષુ વ્રાક્ષણસ્ય ચિજ્ઞાનતઃ ॥

(અ. ૨ શ્લો. ૪૬)

અર્થ:—જેમ પાણી પીવું, નહાવું, ઘોવું વગેરે જે કામો થોડાં પાણીવાળી જગ્યામાં થાય છે, તેજ કામ બધી તરફથી ભરેલાં મોટાં તળાવમાં પણ થઈ શકે છે; તેમજ વેદમાં કહેલાં કર્મો કરવાથી જે જે પ્રકારનો આનંદ થાય છે તે સર્વ આનંદ પ્રભુને જાણનાર ભક્તને મળે છે

૧૧૫—અધિકારવિના સારી સીજે પણ રચતી નથી; માટે ઇશ્વરી આનંદ લેવાની યોગ્યતા મેળવો.

એક બાઈ મંદિરમાં કથા સાંભળવા ગઈ. ત્યાં સાથે પોતાના નાના છોકરાને લેતી ગઈ. એ પછી થોડી વારે છોકરું રોવા લાગ્યું ત્યારે તે બાઈ છોકરાને ધવરાવવા લાગી, પણ તે રોતું રહ્યું નહિ, તેથી તેના ગાલ ઉપર તમાચો માર્યો. કથા વાંચનાર વ્યાસે કહ્યું કે, કેમ બાઈ ? છોકરાને મારો છો કેમ ? ત્યારે તે બાઈએ કહ્યું કે, એ આપણને દુઃખ આપે છે, ને કથામાં ભંગ પડાવે છે માટે મારું નહિ તો શું કરું ? વ્યાસે કહ્યું કે, એ તમને દુઃખ નથી આપતું, પણ તમે તેને દુઃખી કરો છો. એ અહીં આવવાને યોગ્ય છે કે તમે તેને લાવ્યાં ? એને રમકડાં જોઈએ, છોકરાંઓ સાથે રમવું જોઈએ ઘરમાં દોડવું જોઈએ, ને કાંઈ કાંઈ ખાવું જોઈએ, એને તમે કેદ કરવાની માફક એક જગ્યાએ બેસાડી મૂકો એ કેમ

બને ? એ કથામાં સમજે શું ? એને તો છૂટથી રમણું જોઈએ. એને અહીં લાવીને તમે દુઃખી કરો છો; એ તમને દુઃખ નથી આપતું. આવીજ રીતે અધિકારવિના સારી ચીજો પણ રચતી નથી.

પદ

જે કોઈ પ્રેમ અંશ અવતરે, પ્રેમરસ તેના ઉરમાં ઠરે	(ટક)
સિંહણ કેરું દૂધ હોય તે, સિંહણસૂતને જરે;	
કનકપાત્ર પામે સદૃષ્ટિ ધાતુ, ફોડીને નીસરે.	પ્રેમરસ૦
સકરખોરનું સાકર જીવન, ખરના પ્રાણજ દરે;	
ધાર સિંધુનું માણસકું, જેમ મીઠા જળમાં મરે.	પ્રેમરસ૦
સોમવહી રસ પાન શુદ્ધ જે, બાઠણ હોય તે કરે;	
વગળ વંચીને વમન કરાવે, વેદ વાણી ઉચ્ચરે.	પ્રેમરસ૦
ઉત્તમ વસ્તુ અધિકાર વિના મળે, તદપિ અર્થ ના સરે;	
મચ્છભોગી બગસો મુક્તાશળ, દેખી ચંચુ ના ભરે.	પ્રેમરસ૦
એમ કોટિ સાધને પ્રેમ વિના, પુરુષોત્તમ પ્રકટ ન કરે;	
દયા પ્રીતમ શ્રી ગોવર્ધનધર, પ્રેમ ભક્તિયે વરે.	પ્રેમરસ૦

૧૧૬-પાપીઓ પણ ભક્તિમાન થઈને ગુરુ બની શકે છે.

એક મોટી જાહેર સભામાં કોઈ વિકાન માણસ ધર્મનેા ઉપદેશ કરવા લાગ્યો. એ વખતે સભામાંથી કોઈ માણસે તેની પાસે એક ચીટી લખીને મૂકી. એ ચીટીમાં લખ્યું હતું કે “તમારાં આગલાં કર્મો પણ તમારાં આજનાં ભાવણમાં કહેજો”. એવાંથી તે ઉપદેશકે પોતાના હાથમાં એ ચીટી પકડી સભાને દેખાડીને કહ્યું કે, કોઈ માણસ મારી ઉપર લખે છે કે, તમારાં આગલાં કર્મો પણ તમારા ભાવણમાં કહેજો તે ઉપરથી હું જણાવું છું કે, આપણે બધા કોઈ ને કોઈ રીતે કાંઈ ને કાંઈ પાપમાં પડેલા છીએ; અને તેમાં પણ હું તો બહુજ મોટો પાપી હતો. એવાં એવાં મહા પાપ મારાથી થઈ ગયાં છે કે હું એ જ્યારે યાદ કરું છું ત્યારે મને ત્રાસ છટે છે; પણ પ્રભુના પવિત્ર નામમાં એટલું બધું બળ છે, અને ઇશ્વરની કૃપા એવી મહાભારત વસ્તુ છે કે તેને લીધે હું જે મહા પાપી હતો તે પણ આજે ગુરુ બન્યો છું.

માટે ભાઈઓ ! માણસોના મનની નબળાઈ તરફ ન જુઓ, પણ પ્રભુની મોટાઈ સાચું જુઓ. પ્રભુના નામમાં ને પ્રભુના શરણમાં એવું બળ છે કે મારા જેવા પાપીઓ પણ ભક્તિમાન થઈને ગુરુ બની શકે છે; માટે સૌ ભાઈઓ પ્રભુના શરણમાં આવો,
૨૫. વિ ૧૦

પ્રભુના શરણમાં આવો. ભક્તિની પ્રજ્વલિત આગમાં પાપરૂપી લાકડાંને બળી જતાં વાર નહિ લાગે; કારણ કે પાપ કરનાર તો માણસ છે ને કૃપા કરનાર તો ખુદ પ્રભુ પોતેજ છે. એટલે પ્રભુની કૃપા આગળ પાપ શું ગિસાતમાં છે? પણ તે કૃપા ભગવત્ સેવાથી મળે છે. હરિના ચરણના શરણથી મળે છે; માટે હે કૃપાભિલાષીઓ! સમર્થ પ્રભુનું બગવાન શરણ ધરી લો, એટલે મારી પેઠે તમે જીંડા હશે તોપણ પ્રભુના પવિત્ર નામથી રૂડા બની જશો. પ્રભુએ પણ ગીતામાં કહેલું છે કે:—

અપિ ચેત્સુદુરાચારો ભજતે મામનન્યમાક્ ।

સાધુરેવ સ મંતવ્યઃ સમ્યગ્વ્યવસિતો હિ સઃ ॥

ક્ષિપ્રં ભવતિ ધર્માત્મા શશ્વચ્છાંતિં નિગચ્છતિ ।

કૌંતેય પ્રતિજાનીહિ ન મે ભક્તઃ પ્રણયતિ ॥

(અ. ૬ શ્લો. ૩૦-૩૧)

અર્થ:—બહુ પાપી માણસ પણ જો અનન્ય ચિત્તવાળો થઈને મને બળે તો તેને શ્રેષ્ઠ માનવો, કારણ કે તે ઉત્તમ નિશ્ચયવાળો છે. તે પાપી માણસ પણ મારા ભજનથી તુરત ધર્માત્મા થાય છે, અને હમેશાની શાંતિ પામે છે. હે અર્જુન! તું સોગન ખાઈને કહેજે કે, ભગવાનના ભક્તનો નાશ થતો નથી.

માટે બોલો બાઈઓ,

પદ

હરિદાસા હરિદાસા, બન જા હરિદાસા હરિદાસા. (ટેક)

સુધાસિંધુકે સમીપ બસકે, મહ રહત કર્યો ખાસા; બન જા.

દીન હોન કર્યો દુઃખ પાવતહે, બસત પારસકે પાસા. બન જા.

કામધેનુ સુરદુમ ચિંતામણિ, ધમિર અખિલ નિવાસા; બન જા.

ઉનકે હોડ ઘોરકું ધાવે, સો તો જુધા પ્રયાસા. બન જા.

મનખા દેહ દુર્લભ છિનબચેર, જ્યું જલખીચ પતાસા; બન જા.

અચળ સત્ય એક સેવા હરિહી, સખકુજ તુરત તમાસા. બન જા.

શરનાગતવસત્ર વિકલેષ, ક્યું મન રહત ઉદાસા? બન જા.

દયારામ સતયુગ બતાયા, હે મનસુખા ખાસા. બન જા.

૧૧૭—ટ્રેન ઉપડી ગયા પછી રોડું તે શું કામનું? મરી ગયેલાં પાછળ રોડું તે પણ એવુંજ છે.

એક માણસ પરદેશ જતો હતો, તેને વળાવા તેની મા સ્ટેશન ઉપર ગઈ. જો વખતે પોતાના ઓકરાને પરદેશ જતો એક

તે શેવા લાગી. છેકરાએ બહુ દિલાસો આપ્યો, પણ ડાશી છાની રહે નહિ. છેકરાએ કહ્યું કે તું ગમે એટલી રે, પણ ગયા વિના છૂટકો નથી; એટલામાં વખત થયો ને ટ્રેન ઉપડી. ત્યારે તે ડાશી ગાડીને પકડવા લાગી પણ તેથી કાંઈ ટ્રેન અટકે ? પોતેજ તેની સાથે તણાવા લાગી, તેથી અતે ટ્રેનને છોડી દીધી ને પોતે બહુ હાથપીટ કરીને શેવા લાગી; પણ ટ્રેન ઉપડી ગયા પછીનું એ શેવું શું કામનું ? જ્યાં સુધી ગાડી ઉપડી નથી, ને આપણે તેમાં બેઠા નથી ત્યાંસુધીમાં શેવું ન પડે એવી તજવીજ કરી લેવી જોઈએ. ટ્રેન ઉપડી ગયા પછી રોઈને કેને બતાવવું ? જેને સાફ રોઈએ છીએ તે કાંઈ આપણાં આંસુ લોહી શકે તેમ નથી.

એવીજ રીતે સુવા પછવાડે શેવું તે પણ ટ્રેન ઉપડી ગયા પછી શેવા જેવું નકામું છે, માટે આપણી હંમેશની સુસાકરી કરતાં પહેલાં અહીં એવો બંદોબસ્ત કરી રાખવો જોઈએ કે પાછળનાંઓને શેવું ન પડે; અને આપણે એવું બાતું બાંધી લેવું જોઈએ, તથા એવી તૈયારી કરી રાખવી જોઈએ કે, આપણને ટ્રેન ઉપડે ત્યારે અસલ દેશમાં જવાને દિલગીરી લાગે નહિ. આપણને અને આપણી પાછળનાંઓને મોત વખતે શેવું પડે છે તેનું કારણ મોતમાં દુઃખ છે તે સાફ નહિ, પણ આપણી મૂર્ખાઈએ તથા આપણા સ્વાર્થ સાફ આપણને શેવું આવે છે. માટે હજી આપણા હાથમાં તક છે, એટલા વખતમાં આપણી બૂલોને સુધારી લઈએ તો મોતને આશીર્વાદ જેવું બનાવી શકાય તેમ છે. એવું કરવાની કોશીશ કરો તો પ્રભુને રીઝવી શકાય; બાકી ટ્રેન ઉપડી ગયા પછી સ્વાર્થનું શેવા કરવાથી કાંઈ ફાયદો થાય તેમ નથી. એવી રીતે શેવું એ તો જનારને માટે અપશુકન છે; જનારનું ઘુરું ઇચ્છવા જેવું છે; આપણાં વહાલાંની છાતીમાં તીર લોંકવા જેવું છે, અને પ્રભુની ઇચ્છાની સામે થવા જેવું છે; માટે ભક્તજનોએ સુવેલાં પછવાડે શેવું નહિ જોઈએ; પણ તેના આત્માની શાંતિને માટે અને આપણને દિલાસો મળે માટે તેની પાછળ ધર્મનાં બલાં કામો કરવાં જોઈએ.

૧૧૮—મોત એ ઇશ્વરની કૃપા છે.

મોત એ શું છે ? શાસ્ત્રો અને જ્ઞાની ભક્તલોક આપણને જવાબ દે છે કે મોત એ દિલાસો છે, મોત એ જીનાંમાંથી નવું

બનાવનાર છે, મોત હલકી સ્થિતિમાંથી ઉઠે દરજ્જે લઈ જનાર છે, મોત એ ઇશ્વરનો આશીર્વાદ છે, અને મોત એ ઇશ્વરની કૃપા છે; કારણ એ મોત ન હોત તો આપણે એની એ સ્થિતિમાં પડ્યા રહેત. આપણી ઉન્નતિ કેમ થઈ શકત ? એ મોત ન હોત તો આપણે સ્વર્ગમાં કેમ જઈ શકત ? અને એ મોત ન હોત તો આપણે ઇશ્વરને કેમ પામી શકત ? મોત એ માત્ર એક પડદોજ છે. પ્રભુએ પણ તેને માટે ગીતામાં કહેલું છે કે:-

वासांसि जीर्णानि यथा विहाय नवानि गृह्णाति नरोऽपराणि ।

तथा शरीराणि विहाय जीर्णान्यन्यानि संयाति नवानि देही ॥

(અ. ૨ શ્લો. ૨૨)

અર્થ:-જેમ માણસો જૂનાં હુગડાં તથા હાથને બીજાં નવાં હુગડાં પહેરે છે, તેમ જૂનાં શરીરોને છોડીને જીવ બીજાં નવાં શરીરો ધારણ કરે છે.

જૂનાને બદલે નવું મળે એ તો બહુ આનંદની વાત છે, એ તો બહુ કૃપાની વાત છે. આમ કહીને પ્રભુ એમ સાબિત કરે છે કે મોતમાં દુઃખ નથી પણ દિલાસો છે; એટલુંજ નહિ પણ તેમાં પ્રભુ એમ પણ કહે છે કે, મોત એ માત્ર કપડાં બદલવા જેવું છે એટલે કે મોત એ એક નાટકનો પડદો છે. એ પડદો ઉઝકાય એટલે તેની પાછળ કાંઈ નવાજ દેખાવ જેવામાં આવે છે, માટે મોતથી દિલગીર થવું નહિ જોઈએ; કારણ કે તે કુદરતી છે અને ઇશ્વરનો એ મહા નિયમ છે; એટલુંજ નહિ પણ આપણને આગળ વધવામાં જે અડચણો હોય તેને મોત દૂર કરે છે. માટે ચાક રાખજો કે, મોતમાં જરાપણ દિલગીરીનું તરવ નથી, પણ એ પ્રભુની દયા છે, અને તે આપણા કલ્યાણને માટેજ છે. મોતથી આપણને દિલગીરી લાગે છે તેનું કારણ એજ છે કે, આપણે અજ્ઞાનમાં ડૂબેલા છીએ, તેથી મોતનું ઉજ્જવલ સ્વરૂપ સમજી શકતા નથી; એટલુંજ નહિ પણ આપણે પાપથી ભરેલા છીએ તેથી મોતની પ્રજ્વલિત ઉગ્ર જ્યોતિ આપણે સહન કરી શકતા નથી, માટે આપણે મોતથી ડરીએ છીએ.

આથી સિદ્ધ થાય છે કે મોતને ખાતર આપણે મોતથી ડરતા નથી, પણ આપણા પાપને લીધે આપણે મોતથી ડરીએ છીએ અને સુવેલાંને રોઈએ છીએ તે પણ તેમના આત્માને ખાતર નહિ, પણ આપણા સ્વાર્થને ખાતર રોઈએ છીએ; તથા પ્રભુએ

તેમને જે રૂઢી તકો આપી હતી તેનો લાભ ન લઈ શક્યા ને ખાલી હાથે ચાલ્યા ગયા માટે આપણે તેમની ઇચ્છાને ખાતર દિલગીર થઈએ છીએ, પણ કાંઈ મોતની સંજ્ઞાઈને ખાતર દિલગીર થતા નથી. બકતોની પાસે તો મોતનું સ્વરૂપ આનંદરૂપ છે, અને બકતો તો તેને ઇશ્વરની કૃપાજ સમજે છે, માટે બાઈઓ! આજથી ઠરાવ કરો કે, મોતથી ઠરવું નહિ ને દિલગીર થવું નહિ; પણ તેને ભગવદ્દર્શના સમજી શાંતિથી આધીન થવું. યાદ રાખજો કે જેઓ મોતથી ડર ને બહુ શોક કરે તેઓ ખરા બકત નથી; કારણ કે તેઓ ભગવદ્દર્શના આધીન થઈ શકતા નથી. તેઓને માટે નહીં સમજવું કે તેઓ સ્વાર્થી છે. તેઓના અંતરમાં હજી પણ મોહ રહેલો છે, અને બકત થયા છતાં પણ તેઓ જગતનું મિથ્યાપણું સમજેલા નથી, તથા ભગવદ્દર્શના આધીન થઈ શકતા નથી માટે તેઓ ખરા બકત નથી.

૧૧૬—બકિતનો રસ્તો ખડખડો છે તે વચમાં અટકી પડવા સારૂ નહિ, પણ જલદી પહોંચવા માટે છે.

જ્ઞાની મહાત્માઓ કહે છે કે, બકિતનો રસ્તો ખડખડો છે તે ક્યેટલા સારૂ કે ત્યાં જલદી પહોંચાય. આપણને જ્યારે તડકામાં ચાલવાનું હોય છે, ત્યારે બહુ ઉતાવળા ચાલીએ છીએ; રેતીના રબૂમાંથી જવું હોય ત્યારે પણ બહુ ઉતાવળ કરીએ છીએ; કારણ કે વાર લગાડીએ તો પાણી મેળવવું મુશ્કેલ થઈ પડે. મોટા જંગલમાંથી જવું હોય ત્યારે પણ અધીરા થઈએ છીએ; કારણ કે જો રાત પડી જાય તો મુશ્કેલીમાં આવી પડીએ, અને જે રસ્તામાં ચોરની કે લૂંટારાની બહુ બીક લાગતી હોય, તે રસ્તે જતાં પણ આપણે બહુ ઉતાવળ કરીએ છીએ; કારણ કે રસ્તો ખરાબ છે, માટે ઉતાવળ કરીએ છીએ.

તેવીજ રીતે આગળ વધવામાં આપણે ઉતાવળ કરી શકીએ, અને જલદી ચાલી શકીએ, માટે બકિતનો રસ્તો પણ પ્રભુએ ખડખડો બનાવેલો છે. જો જો રસ્તામાં કૂલો ગિછાવેલાં હોત, તો તેની સુગંધીમાં તર થઈને આપણે ત્યાંના ત્યાંજ ઉભા રહેત. જો જો રસ્તામાં મખમલી ગાલીચા ગિછાવેલા હોત તો આપણે ત્યાંજ નિરાંતે ઉઠી જાત; અને જો જો રસ્તા હીરામાંથી

બનાવ્યા હોત તો આગળ વધવાનું બૂલી જઇ એ કંકર પથ્થર વીણવામાંજ આપણે રહી જાત; પણ પ્રભુએ ક્યા કરીને બકિતનેા રસ્તો ખડખડો બનાવેલો છે, તે એટલાજ સારૂ કે માણસો રસ્તામાં અધવચ્ચ રહી જાય નહિ; પણ રસ્તાની કઠિનતાને લીધે જોસણેર આગળ વધે. જેઓ પ્રભુના માર્ગની કઠિનતા જોઇને હારી જાય, તેઓ પ્રભુના કૃપાપાત્ર થવાને યોગ્ય નથી, માટે બકિત કરતાં કાંઈ અડચણ આવી પડે તો તેથી હિંમત હારી હરિબકિત છોડી દેવી નહિ; પણ ઉત્સાહપૂર્વક જોસણેર આગળ વધવું જોઈએ એજ ખરા બકતનું લક્ષણ છે ને એથીજ પાર પડી શકાય છે; માટે ખડખડો રસ્તો જોઇને અટકી ન પડો, પણ જલદી પહોંચવા માટે ઉતાવળ કરો, ઉતાવળ કરો.

૧૨૦—આ તો મુસાફરી છે; અને ઘર તો પ્રભુના દરબારમાં છે.

એક શિષ્યે શુરુને પૂછ્યું કે, મહારાજ ! શાંતિ ક્યાં છે? ત્યારે શુરુએ કહ્યું કે, ખેટા શાંતિ ઘરમાં છે. પૃથ્વીનો છેડો ઘર છે. બારિ-ફટર ઘરમાં આવીને પોતાનો ઝબલો ઉતારે છે; નોકર શેકને ઘેરથી છૂટી પોતાને ઘેર આવીને શાંતિ પામે છે; ખેડુતો ઘેર આવીને પોતાનાં હજ મૂકે છે; વેપારીઓ ઘેર આવીને પોતાની જાંજળ બૂલી જાય છે; છોકરાંઓ સ્કૂલમાંથી છૂટીને ઘેર જવાની ઉતાવળ કરે છે; અને મુસાફરો ઘેર પહોંચે ત્યારે શાંતિ પામે છે; તેમજ આપણે પણ જ્યારે ઘેર પહોંચીએ ત્યારે શાંતિ પામીએ છીએ.

પણ આપણું ઘર કયું? એ ખબર છે? આ દુનિયા એ તો આપણી મુસાફરી છે. આપણું ઘર તો ઈશ્વરના દરબારમાં છે. ત્યાં પહોંચ્યા વિના શાંતિ થાય તેમ નથી; માટે જલદી ઘેર પહોંચવાની તૈયારી કરો. આપણે જે ધંધોરોજમાર કરીએ છીએ, ને જે તકલીફો ઉઠાવીએ છીએ તે ઘરનાં સુખ સારૂજ. તેમજ આપણા અસલ ઘરનાં સુખ સારૂ પણ બગીરથ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ; કારણ કે ઘર વિના ક્યાંઈ પણ ખર્ચ સુખ નથી; અને આપણું ઘર તો પ્રભુના દરબારમાં છે, માટે ઘેર જલદી પહોંચવાની કોશીશ કરો; આ જન્મમાંજ છૂટકો થઈ જાય તેમ કરો. ઘેર પહોંચતાં પહેલાં ચોરાશીના ફેરામાં ન પડી જવાય તે સંભાળજો.

૧૨૧- તમે !વદ્ધાન છો કે નહિ ? એ પ્રશ્નને ત્યાં નહિ પૂછે પણ તમારામાં કેટલી ભક્તિ છે એજ ત્યાં પૂછશે.

અનુભવીઓ જાણે છે કે બહુ મોટા વેપાર ખેડનારા વેપારીઓના ઘરમાં તેઓની મિલકતના પ્રમાણમાં રોકડ પુરાંત ઘણી ટોટી નથી; કારણ કે તે વેપારમાં રોકાણ ગમેલી હોય છે, તેમજ જે બહુ વિદ્વાન હોય, બહુ વાતોડા હોય, બહુ ભાષણો કરનારા હોય, બહુ લેખક હોય, ને પોતાની વિદ્વત્તા માટે માનપાનના બહુ બૂખ્યા હોય તેઓને પણ ખરા ભક્તો ન સમજવા. એવાઓ તો પોતાની વિદ્વત્તામાંજ ને વાતો કરવામાંજ ખાલી રહી જાય છે; કારણ કે કહી બતાવવું એ કાંઈક જૂઠી વસ્તુ છે, ને કરી બતાવવું એ કાંઈક જૂઠી વસ્તુ છે. બોલવામાં ને તે પ્રમાણે અનુભવવામાં તે જમીન આસમાનનો ફેર છે; માટે બહુ બોલવાવાળા હોય તેને બહુ ભક્ત સમજવાની બૂલ કરવી નહિ.

સાધુઓ કહે છે કે, વિદ્વત્તા એ માનસિક પ્રપંચ છે ને ભક્તિ એ હૃદયની શાંતિ છે; માટે વિદ્વત્તામાં ને ભક્તિમાં તો બહુ મોટો ભેદ છે. ભક્તિને કાંઈ મોટી મોટી ફિલસુફિન્ડું કામ નથી. તેને તો હૃદયની સરળતા ને ઇશ્વર ઉપરનો વિશ્વાસ જોઈએ છે, માટે એ મેળવવાની તજવીજ કરે. મહાત્માઓ કહે છે કે, જો તમારામાં વિદ્વત્તા નહિ હોય તો ચાલી શકશે, પણ જો તમારામાં ભક્તિ નહિ હોય તો ચાલવાનું નથી; કારણ કે પ્રભુના દરબારમાં વિદ્વત્તાને નહિ પણ ભક્તિને પૂછવામાં આવે છે, માટે હે પૂજ્ય વિદ્વાનો ! મોટા વેપારીઓની પેઠે બહુ ધન છતાં ઘરમાં રોકડું કાંઈ મળે નહિ તેમ હૃદયના ખાલી રહી જાઓ નહિ એ સંભાળજો. જો એ નહિ સંભાળે તો બીજાઓના કરતાં તમારી વિદ્વત્તા તમને વધારે ફટકા મારશે; અને યાદ રાખજો કે બીજા કોઈ પણ માર કરતાં માનસિક ચાતના વધારે છુરી છે; માટે ચેતો, ચેતો.

૫૬

ભાવે કરી ભક્તો તમે હરિયુજી ગાઓ;	
હરિયુજી ગાઓ ને લીઓ રે આ લઢાવો.	ભાવે૦
ઇશ્વરમાં રાખી આરા, વેડમાં ધરી વિશ્વાસ;	
દિલથી થકને દાસ રામને રીઝાઓ.	ભાવે૦
રાંક માથે રાખો રહેમ, પ્રભુ માથે રાખી પ્રેમ;	
નીતિ તણા નેમ તેમાં ચિત ન ચુકાવો.	ભાવે૦

૧૨૨-ભવિષ્યનાં સંકટને યાદ કરીને દુઃખનો ખેલો ન વધારો.

ભવિષ્યનાં સંકટને યાદ કરીને દુઃખી થવા કરવું એ ભકતનું લક્ષણ નથી. એવી રીતે નાહક દુઃખનો ખેલો પોતેજ પોતાની ઉપર શામાટે વધારી મૂકવો જોઈએ ? આપણે દુઃખીની ગણતરી એકજ વખતે કરીએ છીએ, એટલે આપણને ઘણાં દુઃખો લાગે છે; પણ આપણે સમજવું જોઈએ કે, બધાં દુઃખો કાંઈ લેણાં થઈને એકજ વખતે સાથે આવતાં નથી. દૈવયોગ પ્રમાણે ને આપણાં કર્મો પ્રમાણે એકે એકે દુઃખ આવે છે અને તે પણ પોતાના ઉપાય પોતાની સાથેજ લઈને આવે છે; માટે તેને ભગવદ્દર્શન સમજી, આધીન થઈ તે મટાડવાના શાંતિથી ઉપાયો કરવા જોઈએ; પણ દુઃખથી કાયર થઈ અછાડા પછાડા નહિ મારવા જોઈએ; કારણ કે એમ કરવાથી કાંઈ દુઃખ ઘટી જતું નથી પણ ઉલટું વધે છે. માટે ગયેલાં દુઃખોને યાદ કરીને તથા આવનારાં દુઃખોની ગણતરી કરીને નાહક દુઃખી થવું નહિ જોઈએ; પણ સમર્થ પ્રભુની અનંત હયા ઉપર વિશ્વાસ રાખી, પ્રભુમય થવું જોઈએ. દુઃખને યાદ કર્યા કરવાથી દુઃખ વધે છે ને પ્રભુને યાદ કર્યા કરવાથી દુઃખ ઘટે છે, માટે ભાઈઓ ! દુઃખથી બચવા સાફ પવિત્ર પ્રભુના નામનું સદા સ્મરણ કરો.

૧૨૩-પ્રભુની ઇચ્છાને આધીન થાઓ, એટલે દુઃખો અની મેળેજ ઓછાં થઈ જશે.

એક માણસ સારી સ્થિતિનો હતા તોપણ તે બહુ ફિફર કર્યા કરતો, ને પોતાની ઓ પાસે બેસી રોજ રોજ ભવિષ્યનાં દુઃખોની ગણતરી કર્યા કરતો. તે કહેતો કે, હવે આપણને છોકરાં થશે ને ખર્ચ વધશે. છોકરાંની સગાઈ કરવી પડશે ને વેવાણો ખરાબ મળશે તો પંચાતી. આપણામાં રીતભાતના વધી ગઈ. એક વહુ લાવતાં ત્રણ હજાર રૂપિયાનો દાગીનો જોઈએ. જો ચાર પાંચ છોકરાં થાય તો લોગ મળે ના ? રોજમાર ઘટી ગયા, રસકસ ઓછા થયા, વેપારમાં સાર રહ્યો નહિ ને ખર્ચ વધવા લાગ્યો છે. હવે કરવું કેમ ? મારી મા પણ હવે માંદી સાજી. તે કેસ પણ પાંચ-પંદર દિવસે ખોટો છે, એટલે કાંઈ દહાડો પાણી કર્યા વિના ચાલ-

શે ? છ મહીના પછી તારી સુવાવડ આવશે ત્યારે વળી પંચાતી. સુવાવડ કરવા કેને બોલાવશું ? બેન તો કાંઈ આવે તેમ નથી; એને ને તારે તો બારમો ચંદ્રમા ! આવતે વરસ તારો બાઈ પરણશે ત્યારે વળી દેશમાં જવું પડશે. મારો કાકો પણ મરવા પડ્યો છે; કાજે ગયા વિના કંઈ છૂટકો છે ? ઉપરાઉપરિ ખરચ. હવે તે કરવું કેમ ? શેકનો છોકરો જીવાન થતો જાય છે તેમ તેમ તેનો મીઠાજ પણ ફાટતો જાય છે; એની સાથે પણ વખત જતાં પાધઈ ચાલે તેમ નથી. નાની બેનનો વર પણ માદો સાજો. તારા બાપનો મીઠાજ તો ઝોરજ. એની તરફથી પણ કાંઈ ઢોકડો મળવાની આશા છે ? આપણું જીવું બર પણ કાંઈ ઉખેળ્યાવિના ચાલે તેમ છે ? એ ઉખેળશું ત્યારે બારી મૂકવા સારૂ પાટોશી સાથે કળયો કર્યા વિના છૂટકો નથી. આફ્રી તે કાંઈ થોડી છે ? આટલાં બધાં દુઃખ તો કોઈને હોય નહિ. એટલી બધી જંજાળ તે કેમ ખમાય ?

આવી રીતે બીજાઓ પાસે ને પોતાની સ્ત્રી પાસે તે રોજ રોજ રોઢણું રોયા કરતા, એ ફિકરમાં ઉઠાસ રહેતો, ને હલકા વિચારો કરતો; તેથી પેલી સ્ત્રીને લાગ્યું કે પોતાની મૂખધિથી વગર દુઃખે દુઃખી થતો આ કોઈક દિવસ મહતની ફિકરમાં આપ-લાત કરી બેસશે, માટે તેને કાંઈ સમજાવવો જોઈએ. એમ ધારી એક દિવસ ઘરમાં કાંઈ કામકાજ કર્યું નહિ, ને જાણી જોઈને ઉઠાસ જેવો ચહેરો કરીને સૂઈ રહી. રાતે ધણી ઘરમાં આવ્યો, ત્યારે જુએ છે તો હીવો કરેલો નહિ, જડું કઢાડેલું નહિ, વાસણ માંજેલાં નહિ, રસેઈ કરેલી નહિ, ને પાણી પણ ભરેલું નહિ. ત્યારે ધણીએ શુરસે થઈને પૂછ્યું કે, આજે શું છે ? સ્ત્રીએ કહ્યું કે, હાં ! મારા દુઃખનો કાંઈ પાર નથી. આજે એક બ્રાહ્મણ આવ્યો હતો, તે કહી ગયો કે તમારૂં આસુખ્ય સાઠ વરસનું છે; તમાં હજી તો મને વીસ થયાં, બાકી ચાળીશ રહ્યાં. તે ચાળીશ વરસમાં મારે શું શું કરવું પડશે ? તેની મેં ગજબની કરી તે જરા સાંભળી, પછી મારી ઉપર શુરસે થાઓ. રોજ મારે બે પાલી મને દળવું પડે છે તે મહીનાનું સાઠ પાલી ને વરસનું ૭૨૦ પાલી થયું; અને ચાળીશ વરસનું અઠ્ઠાવીશ હજાર ને આઠસો પાલી થયું. રોજ દસ ઘડા પાણી ભરવું પડે છે તે મહીનાનું ત્રણસો ઘડા, ને વરસનું ત્રણ હજાર છસો ઘડા થયું; ને ચાળીશ વરસનું એક લાખ

સુમાળીશ હજાર ઘડા પાણી થયું. રાજા એ વખતનાં મળીને નાનાં મોટાં ચાળીશ વાસણ મને માંજવાં પડે છે, તે મહિનાનાં ખારસો વાસણ થયાં, વરસનાં ચૌદ હજાર ચારસો વાસણ થયાં ને ચાળીશ વરસનાં પાંચ લાખ છેતેર હજાર વાસણ મારે માંજવાનાં થયાં. હવે તમે વિચાર કરો કે અઠાવીશ હજાર ને આઠસો પાણી ઘઉં હું કેમ દળી શકું? એક લાખ ને સુમાલીશ હજાર ઘડા હું પાણી કેમ ભરી શકું? અને પાંચ લાખ ને છેતેર હજાર વાસણ મારા બાપનો બાપ ને તેનો બાપ આવે તોપણ હું કેમ માંજી શકું? વળી તે પ્રાણી કહી ગયો કે તમને ચૌદ છોકરાં થશે. એક છોકરું હજી તો ત્રણ મહીનાનું પેટમાં છે, એટલામાં તો મરવા પડી છું. ત્યારે ચૌદ છોકરાં! એાય મારા બાપલિયા! એટલું બધું દુઃખ કાંઈ આપણાથી ખમાય નહિ; એ કરતાં તો મરી જતું સારું. ત્યારે તે પુરુષે કહ્યું કે રાંઠ મૂખી! દિવાની કેમ થઈ ગઈ છે? એ બધું કાંઈ તારે એક દહાડામાં થોડુંજ કરવાનું છે? ચૌદ છોકરાં કાંઈ તારે લેણાં જણવાં છે? તારે તો રોજના જેટલુંજ કામ કરવાનું છે; એમાં વળી એવી ગણતરી શાની? ત્યારે તેની સીએ કહ્યું કે, તમે છોકરાંનાં છોકરાંની ફિકર શું કરવા કરો છો? જેમ મારાં વાસણ પાણી મને ખબર નહિ પડે તેમ થઈ જશે, તેમજ તમારાં દુઃખો પણ તમને બહુ ખબર ન પડે તેમ ચાલ્યાં જશે; એમાં બિવિધનાં દુઃખોને યાદ કરીને વિનાકારણે શામાટે દુઃખી થાઓ છો? પ્રભુની ઇચ્છાને આધીન થાઓ એટલે દુઃખ એની મેળે ઓછાં થઈ જશે. ભકિતમાન સીનો એ ઉપદેશ તેને સચોટ લાગી ગયો, ને તે દિવસથી બિવિધની મફતની ફિકર તેણે છોડી દીધી; તેમજ આપણે પણ ખોટી ફિકરો ને નાહકનાં દુઃખોને છોડી દઈ જેમ પ્રભુ રાખે તેમ રહેવું જોઈએ. ઇશ્વરઈચ્છાને પૂર્ણ રીતે સરજતાથી આધીન થવું એનુંજ નામ ખરી ભકિત છે, ને એજ વ્યાવહારિક તથા માનસિક દુઃખોથી બચવાનો ઉત્તમમાં ઉત્તમ રસ્તો છે.

૧૨૪-ભરતીઓટની પેઠે સુખદુઃખ પણ જેટલા જોસથી આવે છે તેટલાજ જોસથી ચાલ્યાં જાય છે.

જેણે કોઈ દિવસ સમુદ્ર જોયેલો નહિ, એવો અન્નદયો માણસ એક વખત કોઈ ખંડરમાં ગયો. એ વખતે ભરતીનો સમય હતો, તથી પાણીનાં મોજાં ઉછળતાં ઉછળતાં એકદમ આગળ વધતાં

હતાં. એ જોઇને તે અભણ્યો માણસ ડરવા લાગ્યો. તેને લાગ્યું કે, એ આવીને આવી રીતે પાણી વધવા લાગે તો થોડા વખતમાં શહેર ડૂબી જાય. આ વાત તેણે પોતાની સાથે આવેલા ભોમિયાને કહી. ત્યારે તે ભોમિયાએ કહ્યું કે, એ ભરતીઓટની પણ હદ હોય છે. એ કાંઇ શહેરને ડૂબાડવા માટે નથી, પણ સમુદ્રનાં પાણી થોકખાં રાખવા માટે અને કુદરતનાં કામોમાં મદદ કરવા માટે ભરતી-ઓટ છે. હમણાં એ પાણી જેટલા જોસથી આગળ વધ્યું છે, તેટલાજ જોસથી થોડીજ વારમાં તે પાછળ હટી જશે.

એવીજ રીતે આપણાં દુઃખો પણ જેટલા જોસથી આવે છે, તેટલાજ જોસથી ચાલ્યાં જશે, ને સુખોનું પણ તેમજ. એ તો આપણી કસોટીને માટે છે, આપણો નાશ કરવા સારું નથી; માટે દુઃખથી ગભરાઇ જવું નહિ જોઇએ, ને સુખથી ઘેલાં બની જવું નહિ જોઇએ; પણ જેમ પ્રભુ રાખે તેમ રહેવું જોઇએ. સુખદુઃખ એ તો ભરતીઓટ જેવાં છે. તે તો રોજ રોજ આવે છે ને ચાલ્યાં જાય છે. એની બહુ દરકાર નહિ કરવી જોઇએ. પ્રભુએ પણ ગીતામાં કહેલું છે કે

માત્રાસ્પર્શાસ્તુ કૌતેય ક્ષીતોષ્ણમુલ્લુહટ્તવાઃ ।

આગમાપાયિનોડનિત્યાસ્તાંસ્તિતિક્ષસ્વ ભારત ॥અ. ૨ શ્લો. ૧૪

અર્થ:-હે અર્જુન ! ઇંદ્રિયોને ઠંડું, ગરમ વગેરે લાગવાથી સુખદુઃખ થાય છે. એ તો આવે ને જાય એવા સ્વભાવનાં છે; માટે હે અર્જુન ! એ જરાવારનાં સુખદુઃખને તું સહન કર.

આવી રીતે સુખદુઃખ ભોગવી લેવાની પ્રભુની ખુદી આજ છે; માટે ઇશ્વરેચ્છાને આધીન થઇ વગર બડબડે આપણે સુખદુઃખ સહન કરવાં જોઇએ. જેમ સમુદ્રમાં ભરતીઓટ થયા વિના રહે નહિ તેમ જ્યાંસુધી શરીર છે ત્યાંસુધી દુઃખ પણ થયા વિના રહેવાનાં નથી અને તે ભોગવ્યા વિના પણ ઘૂટકો નથી. એટલે પ્રભુની ઇચ્છાની વિરુદ્ધ થઇ રોતે રોતે ભોગવવાં એ કરતા ઇશ્વરેચ્છાને આધીન થઇ સ્વાભાવિક રીતેજ ભોગવવાં એ હજાર દરજ્જે સારું છે. વ્યાવહારિક લોકોમાં ને ભકતજનોમાં એજ ભેદ છે કે અજ્ઞાની લોકો દુરખશેકને આધીન થઇને સુખદુઃખ ભોગવે છે, અને જ્ઞાનીઓ તેને ભગવદ્દેશ સમજીને સમદૃષ્ટિથી સુખદુઃખ ભોગવે છે. એજ ભકતોની વિશેષતા છે; માટે ભાઈઓ ! એવી વિશેષતા મેળવવાની તજવીજ કરો.

૧૨૫—જેડામાં કાંકરો ભરાય તો ચલાતું નથી, ત્યારે હૃદયમાં પાપ ભરીને ઇશ્વરી રસ્તે કેમ ચલાશે ?

એક શિષ્યે પોતાના ગુરુને પૂછ્યું કે, મહારાજ ! પાપ ઇશ્વરી રસ્તામાં આગળ વધવા દેતાં નથી તેનું શું કારણ છે ? ત્યારે ગુરુએ કહ્યું કે, બેટા ! આપણા જેડામાં એક નાનકડો કાંકરો ભરાઈ ગયો હોય તોપણ તે દૂર કર્યા વિના આપણે સરખી રીતે ચાલી શકતા નથી, ત્યારે આપણા હૃદયમાં પાપ ભરીને આપણે કેમ આગળ વધી શકીએ ?

કાંકરો કરતાં પાપ કેટલી બધી ખરાબ વસ્તુ છે ? અને જેડા કરતાં તથા પગનાં તળિયાં કરતાં હૃદય કેટલું બધું કોમળ છે ? એ ખ્યાલ તો કરો, એટલુંજ નહિ પણ આપણી સડકો કરતાં ઇશ્વરી માર્ગ કેટલો બધો કઠિન છે એ તો વિચારો ? એક નાનકડી કાંકરી-વાળો જેડો પહેરીને આપણે દશ વીસ કદમ પણ ચાલી શકતા નથી, ત્યારે આપણા હૃદયમાં હજારો પાપ ભરીને કરોડો જીવનનો ઇશ્વરી માર્ગ કેમ કાપી શકશું ? એ વચ્ચાર તો કરો ! પ્રભુએ પણ ગીતામાં કહેલું છે કે:-

હ્રમંતે ब्रह्मनिर्वाणमृषयः क्षीणकल्मषाः ।

छिन्नद्वेषा बलात्मानः सर्वभूतहिते रताः॥ અ. ૫ શ્લો. ૨૫

અર્થ:-જેનાં પાપ કપાઈ ગયાં છે, જેના સંશય મટી ગયા છે, જેનું મન પોતાને વશ છે, અને જે પ્રાણીમાત્રનું બધું ઇચ્છવાવાળા છે તે બકતો બકિત પામે છે.

બાઈઓ ! પ્રભુ પુણી રીતે કહે છે કે, જેનાં પાપ કપાઈ ગયાં હોય તે સુકિત પામે છે. પાપને હૃદયમાં ભરી રાખીને કોઈ પણ શાંતિ મેળવી શકતું નથી. એ સર્વ શાસ્ત્રોનો ને સર્વ મહાત્માઓનો સિદ્ધાંત છે; અને આપણે દરેક જણને પણ વધતો ઓછો એજ અનુભવ છે, માટે બાઈઓ ! જેમ અને તેમ પાપને છોડવાની ત-જવીજ કરો. એજ હિન્દુગીની સાર્થકતા છે; એનુંજ નામ પુરુષાર્થ છે; એજ મનુષ્યના મનુષ્યપણાની કસોટી છે; એથીજ દેવતાઓ રીઝે છે; એથીજ અંતરની શાંતિ લોગવી શકાય છે; એથીજ સ્વર્ગ પામી શકાય છે; એથીજ ઇશ્વરની કૃપા મેળવી શકાય છે; એથીજ કૃતકૃત્ય દઇ શકાય છે; ને એથીજ મોક્ષ મેળવી શકાય છે, માટે જેમ અને તેમ ખરા દિલથી પાપને છોડી દો, પાપને છોડી દો.

૧૨૬-મુવા પછી દાગીનાઓ કામ આવવાના નથી, માત્ર ધર્મજ કામ આવશે.

આપણે વિચાર કરવો જોઈએ કે, જેને માટે આપણે આટલી બધી હોડધામ કરીએ છીએ, જેને માટે આટલા બધા અછાડા-પછાડા ભારીએ છીએ, જેને માટે આટલી બધી જંગલ લોગવી-એ છીએ અને જેને માટે અનેક પ્રકારનાં દુઃખ લોગવીએ છીએ તે ધન આપણી સાથે આવશે કે નહિ ? નહિ, બાઈઓ ! નહિજ. આપણી સાથે કાંઈ પણ આવવાનું નથી. આપણું મોંઘાં વસ્ત્રો ને કિંમતી દાગીનાઓ અહીંજ પડ્યા રહેશે. આપણી તીજેરીઓ, આપણી નોટો, આપણા ચેકો, આપણાં સોનાનાં કડાંઓ, આપણી માતીની માળાઓ અને આપણી પાણીદાર હીરાની ઝગમગતી વીંટીઓ એ સૌ અહીંજ પડ્યું રહેશે. તેમાંથી એક તલબાર પણ આપણી સાથે આવશે નહિ. આપણું મોટા વાડીબંગલા, આપણા કિંમતી એસ્ટ્રેલિયન તથા અરબી ઘોડાઓ અને આપણી બુલ્લતી રબર ટાયરની ફ્રેટનો પણ સાથે આવવાની નથી; કારણ કે એ સૌ બહારની વસ્તુ છે; માટે એ તો સાથે આવી શકેજ નહિ; પણ આપણું શરીર કે જે સાથે આવેલું છે તે પણ સાથે જઈ શકવાનું નથી, એ પણ અહિંજ પડ્યું રહેશે. ત્યારે બીજાંની શું ગણતરી ? ત્યાં તો માત્ર ભકિતજ સાથે જઈ શકશે. ત્યાં તો માત્ર ધર્મજ જઈ શકશે. ત્યાં તો માત્ર સમર્થ પ્રભુનું પવિત્ર નામજ કામ આવી શકશે.

મુવા પછી અહીંની આપણી સેંકડો પ્રકારની મોજશોખ ત્યાં કાંઈ પણ કામ આવી શકે તેમ નથી. ઉલટા એ મોજોના બકકાઓ આપણને બાળવાનુંજ કામ કરશે, માટે બાઈઓ ! જ્યાં ત્યાંથી જેટલો બને એટલો પરમાર્થ કરો ને લેવાય એટલાં પ્રભુનાં નામ લઈ લો. અંતકાળ વખતનો એ દિલાસો છે, અંતરની એ શાંતિ છે; અને આપણાં આચરણો સુધારવાનો એ ઉત્તમ રસ્તો છે તથા મુવા પછી આપણી સાથે આવે એવું એ બાકું છે. માટે બાઈઓ ! પ્રેમપૂર્વક ભકિત કરો, ભકિત કરો અને પ્રભુના શરણમાં આવો.

૫૬

હરિ બળ્યાનું ટાણું, આ છે રામ બળ્યાનું ટાણું;

આ છે કૃષ્ણ બળ્યાનું ટાણું;

બૃહ્મા શિવ બ્રહ્મા છે ૩, આ છે હરિ બળ્યાનું ટાણું.

સ્વ. વિ. ૧૧

હરતાં ને હરતાં હરિ ન સમર્પા, શું બેસે છે નાણું;	
વહાલા શું બેસે છે નાણું;	
સમી સાંજના સુધ રહ્યા છે, દમણાં વહાશે વાણું.	જૂલ્યા૦
હાલે રે હાલે ભરીએ ભરીએ માયા મોટું માણું;	
વહાલા માળ મોટું માણું;	
ઝાંઝિતો આવીને પકડશે, પકડું રહેશે કરિયાણું.	જૂલ્યા૦
માથે આંચુ નહિ મટે, વહાલા ધુપટમાં ઘેરાણું;	
વહાલા ધુપટમાં ઘેરાણું;	
ખજ હરી ખેલાશે નહિ, જ્યારે બેહું જમતું ચાણું.	જૂલ્યા૦
દીધા વિના ક્યાંથી પામે, વહાલા એ વાતો હું જાણું;	
વહાલા એ વાતો હું જાણું;	
ગોવિંદરામ કહે અર્ધાંયાં ન સમર્પા, ઉર્વાં નથી ડેકાણું.	જૂલ્યા૦

૧૨૭-કૃષ્ણ ઉપર વિશ્વાસ રાખીને આગબોટમાં બેસી-
એ છીએ, તેમ પ્રભુ ઉપર વિશ્વાસ રાખીને
લક્ષ્મી આગબોટમાં બેસી જાઓ.

આપણને સમુદ્રના રસ્તાની ખબર નથી, આપણને વહાણ
ચલાવવાની વિદ્યા આવડતી નથી અને આપણે કૃષ્ણને પણ
જોળખતા નથી; તોપણ કૃષ્ણના વિશ્વાસ ઉપર આપણે આગ-
બોટમાં બેસીએ છીએ અને તેમાં નિરાંતે ઉઠીએ છીએ. રસ્તામાં
જુરતનાં ખારાં જેવી ખરાબાવાળી જગ્યા આવે, સમુદ્રમાં મોટાં
મોટાં મોજાં આવે અને ક્યાંય કિનારો દેખાય નહિ તોપણ
આપણે ગભરાતા નથી; કારણ કે આપણે રસ્તો જાણતા નથી,
પણ કૃષ્ણ જો રસ્તાનો લોભીયો છે અને કૃષ્ણ ઉપર આપણને
વિશ્વાસ છે કે, તે વખતસર આપણને ધારેલે સુકામે પહોંચાડશે.

જેવીજ રીતે સરળ હૃદયથી આપણે પ્રભુ ઉપર વિશ્વાસ
રાખીએ ને પ્રભુને આપણે કૃષ્ણ બનાવીએ તો સંસારસાગર
તરી જવો જો કાંઈ મુશ્કેલ નથી; પણ સારમાં સાર વાત એટ-
લીજ છે કે, પ્રભુને આપણે કૃષ્ણ બનાવી લક્ષ્મીના નાવમાં
આપણે બેસી જવું જોઈએ. જો લક્ષ્મી આગબોટમાં બેસી
ગયા તો પછી સુકામે પહોંચતાં કાંઈ વાર લાગવાની નથી; પણ
સુદાની વાત એટલીજ છે કે, જેમ બને તેમ જટ જો આગબોટમાં
બેસી જવું જોઈએ. લક્ષ્મી આગબોટમાં બેઠા વિના કાંઈ સં-
સારસાગર તરી શકાય તેમ નથી, જો નહીં સમજવું; માટે જો

વખતસર પહોંચવું હોય, જલદી ઘેર પહોંચવું હોય, તો ભક્તિની આગબોટમાં બેસી જાઓ. એમાં વાર ન લગાડો, ભાઈઓ ! એમાં વાર ન લગાડો.

૫૬
હરિસેં કાષ નદિ ખડા દીવાના, કયું ગફલતમેં પડા. (૨૬)
પ્રદાદ બેટા હરિસેં લપટા, જગ ખંભ કડકડા—દીવાને.
ગોપીચંદ આર ભરથરી રાગ, માલ મુલક સગ છોડા—દીવાને.
પુઠરીકને સેવા કીની, વિફલ છંટપર ખડા—દીવાને.
કહત કખીરા સુનો ભાઈ સાધુ, હરિચરણ ચિત ચડા—દીવાને.

૧૨૮—તલમાં તેલ છે તોપણ તે પીલીને કાઢવું
જેઇએ, તેમ હૃદયમાં ભક્તિ છે તેને ભગવ-
ત્સેવાથી વધારવી જેઇએ.

તલમાં તેલ છે પણ તે તલને ઘાણીમાં પીલીને કાઢવું જેઇએ. શેરડીમાં રસ છે, પણ તે શેરડીને ચીથોડામાં પીલીને રસ કાઢીએ તોજ તેમાંથી ગોળ, ખાંડ કે સાકર બની શકે. જો એમ ન કરીએ તો વખત જતાં શેરડીમાંથી રસ સૂકાઈ જાય. દીવાસળી-માં અગ્નિ છે, પણ તે ઘસીને સળગાવવી જેઇએ; ઔષધોમાં દરદો દૂર કરવાની શક્તિ છે, પણ તેને જાણીને વિધિસર વાપરવાં જેઇએ; તેલમાં પ્રકાશની શક્તિ છે પણ તેનો દીવો કરીએ તોજ અજવાળું મળી શકે; અને સૂરજમાં ટાઢ મટાડવાની શક્તિ છે, પણ તેના તડકામાં જઇએ તોજ ટાઢ મટી શકે. તેમજ આપણા હૃદયમાં પણ કુદરતી રીતેજ ઇશ્વર છે, અને ભક્તિ છે પણ યત્ન કરીને સત્સંગથી, જ્ઞાનથી, ધ્યાનથી, નામસ્મરણથી, પરમાર્થથી કે પ્રભુસેવાથી તેને બહાર કાઢવી જેઇએ અને તેને ખીલવવી જેઇએ.

આપણા હૃદયમાં છે ત્યાંસુધી તે ખીજરૂપે છે; માટે એ ખીજનું ઝાઝ ઉઘાડવું જેઇએ, તોજ ફળ મળી શકે. ખીજને ખીજરૂપેજ રાખી મૂકવાથી કાંઈ ફળ મળી શકે નહિ, પણ તેનું ઝાઝ થાય તોજ ફળ મળી શકે; માટે જેમ બને તેમ આપણે ભક્તિને વધારવી જેઇએ. ભક્તિને વધારવી એનુંજ નામ પુરુષાર્થ છે; માટે ભાઈઓ ! આપણામાં અને હૃનિયામાં ભક્તિ વધે તેમ કરો. એનુંજ નામ કર્તવ્ય છે, એનુંજ નામ ઇશ્વરની કૃપા છે અને એમાંથીજ મોક્ષ છે; માટે હમેશાં જેમ ભક્તિ વધે તેમ કરો.

૧૨૯—ડૉક્ટર કે વકીલ કરતાં પ્રભુ અનંતગણેા સમર્થ હોવાથી તેનેજ આશરે તમારો કેસ સોંપો.

આપણે જ્યારે માંદા પડીએ છીએ ત્યારે દવા લઈએ છીએ. એ દવા શું છે તે આપણે જાણતા નથી, એ દવાનો સ્વાદ પણ સારો હોતો નથી અને ઘણી વખત એ દવા આપનાર વેદને પણ આપણે ઓળખતા નથી; તોપણ સાઈં ચવાની આશાએ વિશ્વાસથી આપણે દવા લઈએ છીએ; અને કહિ ડૉક્ટર નસ્તર મૂકે, પ્લાસ્ટર મારે અથવા કહિ કાંઈ હાથપગ કાપે તોપણ તે આપણે આપણા ભલા સાઈં કપૂલ કરીએ છીએ. સદાય અહુરં રહેછું છે એવા વેદકશાસ્ત્રને આધારે અજાણ્યા ડૉક્ટરને આપણી તંદુરસ્તી સોંપતાં આપણને સુસ્કેલી લાગતી નથી તથા અજાણી દવાઓના કડવા ડોઝ ગટગટાવી જતાં આપણને અડચણ પડતી નથી, અને કરોળિયાની જાળ જેવા ઘડીકમાં તૂટી જાય એવા કાયદાની જાળમાં ફસેલા, આપણું જીવિત્તું ચીરનારા કોઈ વકીલને આપણો કેસ સોંપતાં તથા એવા કોઈ તર્કટીને આપણું સુખત્યારનામું આપતાં પણ આપણને ફિકર થતી નથી; પણ આપણી મૂર્ખતા તો જુઓ, કે પ્રભુને આપણો કેસ સોંપી દેવાની એટલે કે ભગવદ્દર્શને આધીન થઈ જવાની આપણી હિંમત ચાલતી નથી !

એક વકીલ જેટલો કે એક ડૉક્ટર જેટલો પણ આપણે પ્રભુનો વિશ્વાસ ન રાખી શકીએ એ શું દિલગીર થવા જેવું નથી ? હરેક ભગવદી જીવે એટલું તો માનવું જોઈએ કે, વેદક તથા કાયદા અને બીજી કોઈ પણ બાબત કરતાં પ્રભુ તરફથી મળેલાં ધર્મશાસ્ત્રો વધારે બળવાન છે અને આપણા સારામાં સારા વેદ કે પ્રમાણિકમાં પ્રમાણિક વકીલ કરતાં પણ ઇશ્વર અનંતગણેા સમર્થ છે; એટલે તેને આધારે આપણો કેસ છોડવામાં કાંઈ પણ અડચણ નથી; માટે જેમ બને તેમ પ્રભુની દર્શને આધીન થઈ પ્રભુમય થવું જોઈએ અને પ્રભુમાંથીજ જીવન મેળવવું જોઈએ. શાસ્ત્રોની એજ આજ્ઞા છે, મહાત્માઓનો એજ ઉપદેશ છે, પ્રભુની એજ દર્શના છે અને ખરા બકતોની પણ એજ રહેણીકરણી હોય છે કે પ્રભુપરાયણ રહેવું; માટે બાઈઓ ! પ્રભુ પાસેથી પ્રભુની દર્શને આધીન થવાનું બળ મેળવો.

૧૩૦-ભક્તિ એ બળર છે, તેમાંથી પ્રભુરૂપી રત્નની ખરીદી કરો. *

સાધુઓ કહે છે કે, ભક્તિ એ બળર છે. જેમ બળરમાં શાક-ભાણ, કપડાં, ઝવેરાત વગેરે સર્વે ચીજો મળે છે તેમ ભક્તિથી પણ પોતપોતાની ભાવના પ્રમાણે સર્વે ચીજો મળે છે. વ્યાવહારિક બળરની પેઠે ભક્તિ એ અંતરનું બળર છે; તેમાં આપણી ભાવના પ્રમાણે ફળ મળે છે. માણસને બળરવિના એટલે કે આપણે ક-રવા વિના ચાલતું નથી, તેમ ભક્તિના બળરમાં પણ સર્વે ચીજો મળે છે ને તે માણસો પોતપોતાના ચોખ્ખા પ્રમાણે-પોતપોતાના અધિકાર પ્રમાણે ખરીદે છે. જેમકે કોઈને શાકભાણ વધારે પ-સંદ હોય છે, કોઈને ફૂલ ગમે છે, કોઈને કપડાંલત્તાં ગમે છે અને કોઈને ઝવેરાત ગમે છે; તેમજ ભક્તિમાં પણ કોઈને વ્યાવહારિક સુખ ગમે છે, કોઈને રિદ્ધિસિદ્ધિના ચમત્કારો મેળવવા ગમે છે, કોઈને સ્વર્ગ જોઈએ છે અને કોઈને ઇશ્વરમય થવું ગમે છે.

બળરમાં જેમ હીરાની ખરીદી કરતાં વધારે પૈસા પડે છે તે-મજ ઇશ્વર તત્વની ખરીદી કરવા માટે પણ વધારે ભક્તિ અર્થવી પડે છે. ભક્તિમાં જે તકાવતો છે, ભક્તોમાં જે દરજ્જા છે તે એજ કે કોઈ શાકભાણ લઈનેજ રાણ થાય છે, કોઈ ફૂલજ માગે છે, અને કોઈ મોતીનીજ ખરીદી કરે છે; પણ સૌ રત્નોમાં પ્રભુ એ સૌથી સરસ ને સૌથી સાચું રત્ન છે, માટે ભક્તિના બળરમાં એ રત્ન ખરીદવાનીજ ઇચ્છા રાખો. શાકભાણ જેવાં વ્યાવહારિક સુખને વળગી ન રહો, ને એમાંજ તૃપ્તિ ન માનો; પણ ભક્તિથી પ્રભુને મેળવવાની પ્રબળ ઇચ્છા રાખો.

૫૬

ગોવિંદ ગાય મન ગોવિંદ ગાય;
રામકૃષ્ણ બળવાનો આપ્યો છે દાવ, મન ગોવિંદ૦
કુર્બાન નરહેલી તમે તત્પર આપ્યો;
ભવસાગર તરવાને બેસવાને નાવ, મન ગોવિંદ૦
ભગવત્કથા સાંભળો ને હૃદયે રાખો ભાવ;
સત્સંગરૂપી મંગામાં પ્રેમે કરી નહાવ, મન ગોવિંદ૦

* મેરમેરિઝમના પ્રયોગમાં ભક્તિવિષે પૂછતાં વિધિયે આ દાખલો આપ્યો હતો.

ખાત્ર મીરાં કહે તમે હરિજન થાઓ;
હરિકે ચરણમે ચિત્ત લગાઓ. મન ગોવિંદો

૧૩૧-ઈશ્વરના હુકમની વિરુદ્ધ ચાલનારા પાપીઓની જાતો

જેમ પાપ ઘણી જાતનાં છે, તેમ તે પાપ કરનારા પાપીઓની જાત પણ ઘણા પ્રકારની છે. જેમકે કોઈ પોતાની મૂર્ખાઈને લીધે પાપ કરે છે, કોઈ પાપ કરીને ફૂલાય છે, કોઈ અતિ દુઃખી થઈ જાય તો પણ પાપ કર્યા કરે છે, કોઈ સમજતાં છતાં પણ પાપ કરે છે, અને કોઈ તો આંકેલા પુનિયાની પેઠે મરત બનીને બેપર-વાઈથી પાપમાંજ જીંદગી ગાળે છે.

એ સર્વે પાપીઓના, જ્ઞાનીઓએ નીચ પ્રમાણે પાંચ વર્ગ પાડેલા છે:—

(૧) મૂરખ-પાપી, (૨) અભિમાની-પાપી, (૩) હઠીલો-પાપી, (૪) જ્ઞાની-પાપી અને (૫) ઈશ્વર છૂટો મૂકેલો-પાપી. એ પાપીઓને ઝોગખવા માટે તથા પાપનું સ્વરૂપ સમજી તેથી બચવા માટે એ બધા પ્રકારના પાપીઓની હુંકે હકીકત આપણે જાણવી જોઈએ.

૧૩૨-મૂરખ-પાપી

મૂરખ-પાપી તે, કે જે પારકો માલ રાખીને રાજી થાય છે, પણ સમજતો નથી કે એ કેમ પચી શકશે ? ચાલ રાખજો કે કસાએણું ખાય તેને ઓકવુંજ પડે છે, તેમજ જે મૂરખો પારકાના હરામના માલ ખાઈને રાજી થાય, તેને પણ ઓકવુંજ પડશે; એટલે કે ખાધેણું વ્યાજસાથે પાછું આપવું પડશે. હરામનું ખાવું તે કસાએણું ખાવા બરાબર છે. ખાતી વખત દૂધપાક બહુ મીઠો લાગે છે, પણ જો તેમાં માખી આવી ગઈ હોય તો માત્ર ખાધેલો દૂધપાકજ ઓકવો પડે છે એમ નહિ, પણ સાથે મહીના બે મહીના સુધીની શક્તિને પણ ઓકી નાખવી પડે છે; તેમજ પારકાનો માલ ખાવો એ હાલમાં આપણને દૂધપાક જેવો લાગે છે પણ તેમાં પાપરૂપી માખી છે, તે એ પારકા માલને પચવા નહિ દે એમ જે સમજતા નથી ને પાપ કરે છે તે મૂરખ પાપી છે.

૧૩૩-અભિમાની-પાપી

અભિમાની પાપી તે, કે જે પાપ કરીને ફૂલાય. તેને કસાઈના બાંડા થએલા બકરા જેવો સમજવો. કસાઈના બકરાની પેઠે પાપીનું ફૂલણુપણું પણ તે અભિમાનીના નાશને માટેજ હોય છે. આવા અભિમાની પાપી કોઈકજ હોય છે એમ સમજવું નહિ; આપણે પણ તેવાજ છીએ. આપણે પણ કોઈની નિંદા કરીને, કોઈને તુકસાન કરીને, કોઈને માર મારીને, કોઈના પેટ ઉપર પગ મૂકીને, કોઈનું અપમાન કરીને અને કોઈને કઠોડે ચઢાવી દઇને મનમાં ફૂલાઈએ છીએ અને જીજ્ઞાસો પાસે એવી જાતનાં પરાક્રમોનાં આપણે ખુશી થઈને વખાણુ કરીએ છીએ; પણ આપણે સમજતા નથી કે, એવી રીતનાં પ્રભુને નહિ ગમે તેવાં કામો કરવાં એ પરાક્રમ નથી પણ પાપ છે. એવા પાપીએને શાસ્ત્રમાં અભિમાની પાપી કહેલા છે. એક તો અભિમાન પોતેજ પાપ છે, અને બીજું એ કે પાપનું અભિમાન કરવું એ પાપનું પણ પાપ છે, એટલે તે સૌથી વધુ ખરાબ છે. કદાચ ન ચાલતે અથવા બૂઝે ચૂકે આપણાથી પાપ થઈ જાય તો તેનો પશ્ચાત્તાપ કરવો જોઈએ; કારણ કે પશ્ચાત્તાપની આગથી પાપની સજ્જતાઈ પીગળી શકે છે, પણ પાપનું અભિમાન કરી તેને બેવડું બનાવવું નહિ જોઈએ; અને પાપનાં કામોથી ફૂલાઈને કસાઈના બકરા જેવું નહિ બનવું જોઈએ. એટલું બને તોપણ અરધાં પાપ એાછાં કરી શકાય છે, માટે લાઇઓ ! પાપનું અભિમાન ન કરો.

૧૩૪-હઠીલો-પાપી

પોતાના પાપથી પોતે દુઃખ પામે, તે નજરે જુએ અને મનમાં સમજે, તોપણ પાપને છોડે નહિ, તે હઠીલો-પાપી કહેવાય છે. જેમ કે મધને બહુ ગરમ કરેલું હોય તોપણ રીંછ તેમાં મોડું જાળે છે. મોડું દાઝી જાય, હેરાન થાય, ને ડેકડા મારવા પડે તોપણ તેમાં મોડું ઘાલે છે. એકવાર દાઝે તોપણ તેથી અટકતું નથી; વળી પાછું મોડું જાળે છે. એવીજ રીતે હઠીલા પાપીઓ પણ પોતાનાં પાપથી હેરાન થાય, તોપણ પોતાની પાપી હઠ છોડતા નથી. જુગારીઓ જાણે છે કે, જુગાર રમવાથી ખરાબી થાય છે, તોપણ તેઓ જુગારને છોડતા નથી. વ્યભિચારીઓ જુએ છે, સમજે છે

ને અનુભવે છે કે, વ્યભિચારથી આપણા દેહની, આળસની તથા પૈસાની ખરાબી થાય છે અને ઇશ્વરથી વિરુદ્ધ થવાય છે, તોપણ વ્યભિચાર છોડતા નથી. દારૂડીયાઓ જાણે છે કે દારૂની લતથી પૈસાની તથા શરીરની અને મનની મોટી ખરાબી થાય છે અને લાજઆળસનું તથા ઇશ્વરીજ્ઞાનનું સત્યાનાશ વળે છે, તોપણ તેઓ દારૂને છોડી શકતા નથી. જ્ઞાતિઓના આગેવાન શેઠિયાઓ અને પટેલિયાઓ સમજે છે કે, અમે ઘણીએ ખાખતો ગેરવાજબી કરીએ છીએ, અમારી લાગવગનો તથા સત્તાનો ગેરઉપયોગ કરીએ છીએ અને ઘણાએ ગરીબ નાલીલાઓ તથા ઘણીએ રાંડીરાંડોના નિસાસા લઈએ છીએ, તોપણ તેઓ પોતાની શેઠાઈની કે પટેલાઈની મમત છોડતા નથી. લોભીયાઓ સમજે છે ને જીએ છે કે આજ દિવસ સુધી આ દુનિયામાંથી કંઈ પણ પોતાની સાથે ધૂળની એક ચપટી પણ લઈ ગયું નથી અને લઈ જવાનું પણ નથી, તોપણ તેઓ લોભને છોડી શકતા નથી; કારણ કે તેઓ હઠીલા-પાપી છે. પોતાની નજીવી મમતો સાડ પાપને વળગી રહે છે, એવા હઠીલા-પાપી ન થવાય ત સંજાળો.

૧૩૫-જ્ઞાની-પાપી

હીવો લઈને કૂવામાં પડે તે જ્ઞાનરૂપી પાપી કહેવાય છે. આપણી પેઠે સાંભળે બધું, સમજે બધું, પણ કરે કંઈ નહિ, તે જ્ઞાની પાપી કહેવાય છે. એવાં માણસો વાતો બહુ મોટી મોટી કરે છે, ઉપદેશ પણ બહુ આપે છે, ઉપર ઉપરથી દેખાવ પણ સારો સારો કરે છે, પણ અંતરમાં તો ઢમઢાલ ને માંહી પોલ પોલજ હોય છે. બીજાઓ તો અંધારાને લીધે કૂવામાં પડે છે પણ જ્ઞાની-પાપી તો પોતાના હાથમાં મસાલ લઈને કૂવામાં પડે છે. બીજાઓ તો અજ્ઞાનથી, ખરાબ સંજોગથી કે અકસ્માતથી ભૂલેચૂકે મરે છે, પણ જ્ઞાની-પાપી તો જાણે ખાસ આપઘાત કરે છે. બીજા પાપીઓમાં ને જ્ઞાની-પાપીમાં જે ભેદ છે તે એજ કે, જ્ઞાની-પાપીઓ તે આંધળા જેવા છે ને તેમનું જ્ઞાન તે તેઓના હાથમાં મસાલ જેવું છે; પણ આંધળાને પોતાના હાથમાંની મસાલ પણ જેમ કામ આવતી નથી, તેમ જ્ઞાની પાપીને પોતાનું જ્ઞાન પણ કામ આવતું નથી; કારણ કે જે જ્ઞાનવડે પાપથી બચવું જોઈએ, તેજ જ્ઞાનથી તેઓ વધારે પાપ કરે છે. અમન્યાં છતાં, જ્ઞાન છતાં માણસો કેમ

પાપ કરે છે એ એક મોટો સવાલ છે; પણ તેને માટે મહાત્માઓ-એ કહેલું છે કે, જ્ઞાન તે જનને બાબુથી ધારવાળી તરવાર જેવું છે, તેથી આપણાં બંધન પણ કપાય છે અને તેથી આપણું માથું પણ કપાય છે. જ્ઞાનની તરવારનો કેમ ઉપયોગ કરવો એ તેના વાપરનારના હાથમાં છે. ભક્ત લોકો જ્ઞાનની તરવારથી પોતાના કર્મનાં બંધનને કાપી નાખે છે અને જ્ઞાની પાપીઓ જ્ઞાનની તરવારથી પોતાના જ હૃદયમાં જખમ પાડે છે. જ્ઞાની ભક્તોમાં ને જ્ઞાની પાપીઓમાં એજ ભેદ છે કે, જ્ઞાની ભક્ત તરતો જાય છે, ને જ્ઞાની પાપી દૂખતો જાય છે; માટે ભાઈઓ ! મૂરખ રહી જવાય તો ફિકર નહિ, પણ જ્ઞાની પાપી ન થવાય એ સંભાળજો.

૧૩૬-ઇશ્વરે છૂટો મૂકેલો-પાપી

જે દરેક પ્રકારનાં પાપ કરે છે, જે કોઈ પણ પ્રકારનાં પાપ કરવાથી અચકાતો નથી, જેને પાપનો સુદલ ત્રાસ લાગતો નથી અને જે પાપ કરવામાં પાછું વાળીને જોતો નથી, તથા સાર્વજનિક સમજવાની જેની લાગણી મરી ગયેલી હોય છે, તેને સાધુઓ ઇશ્વરે છૂટો મૂકેલો પાપી કહે છે. પ્રભુની હયામાંથી નીકળી ગયેલા જીવને ઇશ્વરે છૂટો મૂકેલો પાપી કહેવામાં આવે છે, પ્રભુની સામાન્ય હયામાંથી તો કોઈ નીકળી શકતું નથી, પણ જીવો ઉપર અને તેમાં પણ મનુષ્યજાત ઉપર ઇશ્વરની વિશેષ હયા છે; અને ભક્તજન ઉપર તો ખાસ વિશેષ હયા છે. એ વિશેષ હયામાંથી ઇશ્વરે છૂટો મૂકેલો પાપી નીકળી જાય છે; કારણ કે મૂર્ખ-પાપી, અભિમાની-પાપી, હઠીલો-પાપી ને જ્ઞાની-પાપી તો ચોક્કસ પ્રકારનાં પાપો કરે છે, પણ ઇશ્વરે છૂટો મૂકેલો પાપી તે બિન-ધકક દરેક પ્રકારનાં અધાર પાપો કરે છે અને તે માટે કદિ પણ તેને પશ્ચાત્તાપ થતો નથી; અથવા કોઈ પણ ચીજથી તે સુધરતો નથી. આવો મોટો પાપી પાછો વ્યવહારમાં સુખી હોય છે, તેથી સૌ લોકોને બહુ અજાયબી લાગે છે અને ઘણાં માણસો વારંવાર એમ પૂછ્યા કરે છે કે, “ ધર્મીને ઘેર ધાડ, ને કસાઈને ઘેર કુશળ ” કેમ હોય ? એના જવાબમાં સાધુઓ કહે છે કે, પ્રભુની હયામાંથી નીકળી ગયેલા પાપી માણસને તેના પૂર્વનાં સારાં કર્મોનું ફળ પણ પ્રભુ એજ વખતે આપી દે છે, એટલે તેને માટે નરકનો રસ્તો સાવ ખુલ્લો થઈ જાય છે. આ ભવનાં કે આગલા ભવનાં તથા

વડીલોનાં સારાં કર્મોં એ નરકના રસ્તામાં અડચણકારક છે; માટે એવા નારકી જીવોને પ્રભુ તેમનાં કર્મોંનું ફળ રોકડુંજ ચૂકાવી દે છે, કે જેથી તેને ઝટઝટ સીધો નરકમાં મોકલી શકાય. આવા પ્રભુની દયામાંથી નીકળી ગયેલા જીવોને ઈશ્વર છૂટા મૂકેલા પાપી કહેવામાં આવે છે. એ જીવોને મોટામાં મોટી શિક્ષા થવાની છે; એટલે હાલમાં પ્રભુ તેને નાની શિક્ષા કરતો નથી, તેથી તેઓ પોતાનાં પાપમાંજ મસ્ત બનેલા રહે છે; અને દુનિયાની, ધર્મની તથા ઈશ્વરની હરકાર કરતા નથી. આવા ઈશ્વર છૂટા મૂકેલા પાપીઓ તે દુનિયામાં જીવતા જમદૂતો જેવા છે, પણ આપણી ઉપર ઈશ્વરની દયા છે કે એવા કોઈકજ હોય છે; અને આપણે ઈશ્ચીશું કે પ્રભુની કૃપાથી એવા કોઈ પણ ન થાય.

૧૩૭—આ પીવાની તલપ થાય છે, તેવી સત્સંગની તલપ થાય છે કે ?

પ્રભુથી આપણે કેટલા બધા વિસુખ છીએ, એ તમે જાણો છો? અરીસામાં આપણું મોઢું જોઈને આપણે જેટલા કુલાઈએ છીએ, તેટલા આપણું શાસ્ત્રો જોઈને કોઈ દિવસ કુલાયા છીએ? નવા પૂટ જોઈને જેટલા રાજ થઈએ છીએ, તેટલા અતિથિનો સત્કાર કરવામાં રાજ થઈએ છીએ કે ? બીડી પીતી વખત તેના પમાડા સાથે રમવામાં જેટલો આનંદ થાય છે તેટલો આનંદ દર્શન કરવામાં તમોને થાય છે કે ? આ પીવાની જેવી તમોને રોજ રોજ તલપ થાય છે, તેવી સત્સંગની તલપ થાય છે કે ? નાટકો જોવાનું જેમ વારે વારે મન થઈ જાય છે તેમ પ્રભુને અર્થે સ્તુતિપવાસ કરવાનું મન થાય છે કે ? રાજ્યના ખિતાબો મેળવવાની જેવી ઈચ્છા થાય છે, તેવી પ્રભુના ખિતાબો મેળવવાની એટલે ભકત થવાની ઈચ્છા થાય છે કે ? છોકરાંઓનાં વેવોશાળ કરવાની જેવી ઉતાવળ કરીએ છીએ તેવી ઉતાવળ પરમાર્થનાં કામો કરી લેવામાં કરીએ છીએ કે ? છાપાં વાંચવાની જેવી ઉલટ થાય છે તેવી શાસ્ત્રોનું રહસ્ય સમજવાની ઉલટ થાય છે કે ? અને આપણા ઘણા બાઈઓ સવારમાં ઉઠીને હરરોજ હજમ પાસે માથું નમાવે છે, તેટલું પણ પ્રભુના મંદિરમાં માથું નમાવે છે કે ? કહો કે નહિજ. આવા “કનકનપાળ ને મહનગોપાળ” જેવા સૂકા ટાટ રહીને પ્રભુની કૃપા કેમ મેળવી શકાશે એ વિચાર તો કરો !

૧૩૮-ખરા બહાદૂર કોણ ? બકત કે ચોહા ?

લશ્કરી અમલદારોની સભામાં એક વખત એ વાત નીકળી કે ખરા બહાદૂર કોણ ? ત્યારે કોઈ અમલદારે કહ્યું કે, જે સિંહની સાથે લડે તે; કોઈએ કહ્યું કે, જે તોપના ગોળાની સામે જાય તે; કોઈએ કહ્યું કે, જે સૌથી વધારે દુશ્મનોને મારે તે; કોઈએ કહ્યું કે જે છાતીના ઘા ઝીલે ને પીક ન દેખાડે તે; કોઈએ કહ્યું કે, જેના ઘાને દુશ્મનો વખાણે તે અને કોઈએ કહ્યું કે, માથું કપાઈ ગયા પછી પણ જેનું ધક લડયા કરે તે ખરા બહાદૂર છે. આ બધી વાતો સાંભળ્યા પછી ત્યાં બેઠેલો એક બાવો બોલી ઉઠ્યો કે, તમારી એ બધી વાત મઝાની છે, પણ ખરા શૂરવીર તો એથી જુદાજ હોય છે. બાવાજીની આ વાત સાંભળી એક લશ્કરી અમલદારનો મિત્રજ ફરી યથો. તેણે યુદ્ધસામાં આવી જઈને કહ્યું કે તમે જોગટાઓ બહાદૂરીમાં સમજો શું ? માથું કપાઈ ગયા છતાં પણ ધક લડયા કરે એ કરતાં વધારે બહાદૂરી દુનિયામાં બીજી શી હોઈ શકે ? ત્યારે સાક્રુએ કહ્યું કે, એ બહાદૂરી સાચી છે, પણ તે જરાક વારની છે. ખરી બહાદૂરી તો બકતોની છે, કે જેઓને પોતાની આખી જીંદગીસુધી દુનિયાની લાલચોની સામે અને પાપની સામે લડાઈ ચલાવવાની છે. તમારી લડાઈ તો પાંચ દશ વરસે કોઈક વખતે થાય ને તેપણુ થોડા કલાકની હોય, પણ બકતોની લડાઈ તો જીંદગી સુધીની અને બવોબવની છે; માટે ખરી બહાદૂરી તો બકતજનોની છે, માટે વૈષ્ણવો ગાય છે કે:-

૫૬-આખખો

બકિત શરવીરની સાચી રે, લીધા પછી કેમ મેલે પાછી. (ટેક)
મનતણે નિશ્ચય મોરચો કરીને, બાઈ વધીઆ વિચારી;
કામ કોષ મદ લોભ તણને, પછી ગળે દીધી છે ફાંસી. બકિત૦
સંજોના ગોળા જ્યારે છૂટવા લાગ્યા, મામલે રહ્યા સૌ માચી;
કાયર હતા તે કંપવા લાગ્યા, નિશ્ચયે મવા નાસી. બકિત૦
સાચા હતા તે સન્મુખ ચડીઆ, હરિ સંગાથે રહ્યા રાચી;
પાંચ પચીસને બળગા મેલ્યા, પછી બ્રહ્મ રહ્યો બાસી. બકિત૦
કરમના પાસલા કાપી નાખ્યા બાઈ, જોગખ્યા અવિનાશી;
અજ સિદ્ધિની છત્રછા ન કરે, જેની સુકિત થઈ દાસી. બકિત૦
તન મન જેણે ગુચ્છ કરી જાપ્યાં, અહરનિચ રહ્યા ઉદાસી;
બોળે ભગત કહે બકત થયા, એ તો વૈકુંઠના વાસી. બકિત૦

આ સાંભળી સૌ લશ્કરી અમલદારો ગોલી ઉઠ્યા કે મહા-
રાજે તો ખૂબ કરી. આપણી બહાદુરી તો કાંઈ બિસાતમાં નથી.
ખરી બહાદુરી તો પ્રભુના કૃપાપાત્ર ભક્તનીજ છે; માટે બાઈઓ !
ભક્ત બનવાની કેશિશ કરો.

૧૩૬—ભક્તિનો બદલો માગવો એ હીરો
આપીને રાખતું પડીકું લેવા જેવું છે.

આપણી નજીવી ઇચ્છાઓ પૂરી પાડવા સાડે ભક્તિ કરવી
એ તો બહુ ઉતરતા પ્રકારની ભક્તિ છે. ખરા ભક્તો કદિ પણ
એવી ભક્તિ કરતા નથી. પ્રભુને એમ કહેવું કે તમે અમને
અમુક ચીજ આપો તો અમે તમારે માટે અમુક કામ કરીએ,
એ તો એક જાતનો કંટાકટ કરવા જેવું છે. ખરા ભક્તોને અમૂ-
લ્ય ભક્તિનો એવી રીતે કંટાકટ કરવાનો સ્વપ્નામાં પણ ખ્યાલ
આવી શકતો નથી. જેઓ ભક્તિની મહત્તા સમજતા નથી તેઓ-
જ એવા ઉતરતા પ્રકારની ભક્તિ કરે છે. ભક્તિ એ પારસમણ્ણિ
છે. એ પારસમણ્ણિથી તો નરનો નારાયણ થઈ શકે છે. એ નારાયણ-
પણ્ણ છોડી ઈર્ષ્યજરાક વારની નકામી વધારે જાંજળ માગી લેવી
એ તો ચોકળી મૂર્ખતા છે. આફ્રિકાના જંગલી લોકો કપડાંના
નાના નાના રૂમાલ, કાચનાં રમકડાં ને હીવાના બનવા દાડના
થુંદડા સાડે સોનાની રેતી આપી દે છે, તે કરતાં પણ જેઓ ધન
સાડે, બાઈડીછોકરાં સાડે કે દુશ્મનોને હબાવવા સાડે પોતાની
ભક્તિ વેંચી નાખે છે, તેઓ વધારે મૂર્ખ છે, માટે બાઈઓ !
મહત્તની જાંજળરૂપી રાખતું પડીકું લેવા સાડે ભક્તિરૂપી હીરો
ખોઈ ન નાખો; પણ તેની સાંભાળ રાખજો.

૫૪

તું લે લે લે લેને ભલાવો કરી નહિ મળે;
કરી નહિ મળે રે મૂરખ જોતાં નહિ જડે. તું લે લે લે.
માયાએ ધુને ઘેરી શીધી, જોળ જેમ ગળે;
હાવે ભાવે કરીને વેશ્યા જેમ જળે. તું લે લે લે.
કસ્તૂરી ને કેવડો ભખ, તેજમાં તળે;
બાવળિયાતું ખીજ રોપ્યું આંખો કેમ ફળે. તું લે લે લે.
મોતી સરખા કણ્ણ તો મૂરખ, ધંટીમાં ફળે;
માંડ કરીને મનખો પામ્યો, જૂનોમાં ભળે. તું લે લે લે.

સમજી હોય તો સમજી લેજો, પેટ મારું બળ
નરભેરામ રહે ખરામાં તો, ખોટું નહિ બળ. તું મેં લે લે

૧૪૦—હુખા જ્ઞાનથી સંસાર તરવાની ઇચ્છા એ
પગે ચાલીને સાગર તરવાની ઇચ્છા જેવી છે.

સાધુઓ કહે છે કે, ભક્તિથી હૃદય લીંબ્યા વિના માત્ર
હુખાપુખા ઉપલક જ્ઞાનથીજ કાંઈ કદ્યાણ થઈ જવાનું નથી;
કારણ કે સંસારસમુદ્ર તરવા માટે ભક્તિ તે નાવ છે અને
ઉપલક જ્ઞાન તે પગે ચાલવા બરોબર છે. પગે ચાલીને કાંઈ
સમુદ્ર તરી શકાય નહિ; માટેજ મહાત્મા તુલસીદાસજીએ પણ
કહેલું છે કે:—

શ્લોકાર્થ

જે અમ્મ ભક્તિ જનની પરિકરી, કેવલ જ્ઞાન હેતુ અમ કરી;
તે શક મહા સિદ્ધુ ખિન તરણી, પૈર પાર ચઢાત ખિન કરણી.

જે માણસ ભક્તિને છોડીને માત્ર જ્ઞાનની વાતો કરીને કે
સાંભળીનેજ અટકી રહે છે, તે મૂર્ખ માણસ વહાણને છોડીને
પગે મહાસાગર તરવાને ઇચ્છે છે, એમ સમજવું; કારણ કે કરણી
કર્યા વિના સંસારસાગર તરવાની ઇચ્છા રાખવી એ પગે ચાલીને
મહાસાગર તરવાની ઇચ્છા રાખવા બરોબર છે; પણ એ કદિ પણ
ખનવાજોગ નથી, કારણ કે કયાં મહાસાગરની મોટાઈ ને કયાં
માણસની નિર્જાતા ! રૂડાં કામો કર્યા વિના અને અંતરના ઉમળ-
કાથી ભગવત્સેવા કર્યા વિના કદિ પણ સંસારસાગર તરી શકાય-
જ નહિ; માટે ભાઈઓ ! માત્ર વાતોમાંજ નહિ પડ્યા રહેતાં,
ભલાં કામો કરવામાં લાગી જાઓ. એજ ભક્તિ છે ને એજ તર-
વાનો રસ્તો છે.

૧૪૧—જ્ઞાનનો અર્થ જાણવું છે, અને
ભક્તિનો અર્થ ભોગવવું છે.

જ્ઞાનનો અર્થ જાણવું છે, અને ભક્તિનો અર્થ ભોગવવું છે;
એટલે કે જ્ઞાનથી તો માત્ર જાણી શકાય છે, પણ ભક્તિથી તો
એ જાણેલાંને ભોગવી શકાય છે. જાણવામાં અને અનુભવમાં
તો જમીનઅસમાનનો ફેર છે. વિલાયતના લોકો જાણે કે
હિંદુસ્તાનમાં આંખા થાય છે, એનું નામ જાણવું છે; પણ તે

આંખાને પોતે જાતે ખાવા એનું નામ લોગવનું છે. જે માત્ર એટલું જ જાણે છે કે આંખા નામે કોઈ મીઠું ફળ થાય છે, તેને કાંઈ આંખા ખાવાનો સ્વાદ મળે નહિ તેમજ જે માત્ર ધર્મની વાતો જ કરી જાણે, પણ ધર્મ પાળી શકે નહિ, તે કાંઈ ઇશ્વરી આનંદ લોગવી શકે નહિ. એ આનંદ તો જે બકત પ્રભુને પોતાના હૃદયમાં ધારણ કરી શકે તેને જ મળી શકે છે; અને બકિતથી જ પ્રભુને હૃદયમાં ધારણ કરી શકાય છે. માટે બકિત ઉત્તમ છે, અસલના લોકો જ્ઞાનનો અર્થ અનુભવ એમ કરતા હતા; એટલે તેઓએ જ્ઞાનને અતિશય મોટાઈ આપેલી છે; પણ આજે આપણે જ્ઞાનનો અર્થ માત્ર જાણવું એટલો જ કરીએ છીએ, માટે એવા લુખા જ્ઞાન કરતાં બકિત ઉત્તમ છે.

આપણે જાણીએ કે, અસુક મોટી મિલકતના આપણે વારસ છીએ; પણ જ્યાંસુધી એ મિલકત આપણા કબજામાં લેવાની સત્તા ન મેળવીએ, ત્યાંસુધી કાંઈ એ મિલકતનો આપણાથી લોગવટો થઈ શકે નહિ. મોટી મિલકતના આપણે વારસ છીએ એમ જાણવું તેનું નામ જ્ઞાન છે અને એ મિલકત આપણા કબજામાં લેવાનો હુકમ મેળવવો તથા તેનો લોગવટો કરવો એનું નામ બકિત છે. હાલના વખતના શુષ્ક જ્ઞાનથી માત્ર જાણી શકાય છે; પણ લોગવી શકાતું નથી. એ જાણેલું બકિતથી જ લોગવી શકાય છે માટે બાઈબો! જે મેળવવાનું છે તેને જ્ઞાનથી જાણીને બકિતથી લોગવો.

૫૬

બાઈ ૨ બકિત પદારથ મોટું, ખોળી જોતાં એથી સફળ મોટું. (૨૬)
રવિ વિના દિવસ અંધ વિના રજની, જળ વિના સરોવર જેવું;
પતિ વિના પત્ની દીપક વિના મંદિર, આખિયો વિના વપુ એવું. બાઈ૦
શ્રવ વિના વપુ શય વિના દૈવત, મેધ વિના ખેતીવાડી;
વર વિના જન સવણુ વિના ભોજન, પુત્ર વિના જેવી માડી. બાઈ૦
તીરથ વત જોગ જપ સાધન, દાન ધર્મ સફળ સાધુ;
એવું કરીને પ્રભુને ન આરાધે તો, કામ કરમ ફળ કાચું. બાઈ૦
આનંદ સિંધુ પરમ ઉપકારી, એવા ઇશ્વરને વિસારી;
કહે છાંટમ નર મૂર્તિ નકામી, પશુએ પણ પિંકારી. બાઈ૦

૧૪૨ જ્ઞાનના પ્રકાશથી જ પ્રભુને જોઈ શકાય છે.

જ્ઞાન એટલે જાણવું ને બકિત એટલે લોગવનું છે. એ

ખરી વાત છે; પણ તે ઉપરથી કોઈએ એવી ભૂલ નહિ કરવી જોઈએ કે જ્ઞાનની જરૂર નથી. જ્ઞાન કરતાં બકિત ઉત્તમ છે એ સાચી વાત છે, પણ એવી ઉત્તમ બકિત જ્ઞાનથીજ મેળવી શકાય છે. જ્યાંસુધી પોતાના ધર્મનું ને ઈશ્વરી રસ્તાનું ખરું જ્ઞાન થાય નહિ ત્યાંસુધી બકિતનું ઉંડું તત્ત્વ સમજાયજ નહિ ને એવું તત્ત્વ સમજ્યા વિના ખરી બકિત થાય નહિ; માટે બકિત શ્રેષ્ઠ છે, તોપણ બકિતને દેખાડનાર જ્ઞાન છે. જ્ઞાન હોય તો બકિતને પૂરેપૂરો આનંદ મળી શકે નહિ. આમ હોવાથી બકિત ઉત્તમ છે, તોપણ તેને દેખાડનાર જ્ઞાન છે, એટલે જ્ઞાન બકિતનો શુરુ છે.

જગતમાં બધી વસ્તુઓ તૈયાર છે, પણ તે ગરમીથીજ થાય છે અને ગરમીના પ્રકાશથીજ દેખાય છે. જો પ્રકાશને દુનિયામાંથી કાઢી નાખીએ, તો તો બધી વસ્તુઓ આપણને નકામી થઈ પડે; તેમજ ધર્મ, બકિત અને પ્રભુ આ જગતમાંજ અને આપણા હૃદયમાંજ છે; પણ જો જ્ઞાનરૂપી પ્રકાશ તેને ન બતાવે તો તે આપણા હૃદયમાં છતાં પણ નકામાં છે. માટે બાઈબિલ ! જ્ઞાનને ઉત્તરતું સમજવાની ભૂલ કરશો નહિ અને જ્ઞાનની તરફ બિહરકારી રાખશો નહિ.

૧૪૩—સારો પીરસનારો જેમ ખૂબ પીરસે છે, તેમ પ્રભુ તો આપણને ઘણુંએ આપે છે, પણ આપણે તે ક્યાં લઈ શકીએ છીએ ?

આપણે જ્યારે જમવા બેસીએ છીએ ત્યારે સારો રસોયો તો આપણને ઘણુંએ ખવરાવવા ઇચ્છે છે, પણ આપણેજ ખાઈ શકતા નથી, તેથી આડા હાથ ધરીએ છીએ. બલો રસોયો તો એકને બદલે બે લાડું મૂકી જાય છે અને અડધાને બદલે આખો દડોયો દૂધપાકનો ભરી જાય છે, પણ આપણેજ તે ખાઈ શકતા નથી, માટે ના પાડીએ છીએ. તેમજ પ્રભુએ તો આપણને ઘણુંએ આપ્યું છે, અને ઘણુંએ આપવાને ઇચ્છે છે પણ આપણેજ તે લઈ શકતા નથી, એટલુંજ નહિ પણ જે મળેલું છે તે પણ છોડી શકતા નથી. આપણા દરિદ્ર પીરસણિયાઓ પણ જ્યારે છૂટથી પીરસે છે અને આપણે માગીએ તે કરતાં વ-

ધારે આપે છે, ત્યારે વિચાર તો કરો કે એ પીરસણિયાઓ કરતાં અનંત પ્રદાંડનો નાથ કેટલો બધો મહાન છે, અને કેટલો ઉદાર છે ! તે આપણને કેટલું બધું પીરસી શકે એ ખ્યાલ તો કરો; પણ વાત એટલીજ છે કે, તે લેવાની આપણી પાસે જગ્યા ક્યાં છે ? અને તે છરવવાની આપણામાં તાકાત ક્યાં છે ? આપણી જઠરાગ્નિ સારી ન હોય તેમાં પીરસનારનો શું વાંક ? તેમજ આપણામાં ચોગ્યતા ન હોય તો, પ્રભુનો શું વાંક ? મહાત્માઓ તો એમજ કહે છે કે,

રિદ્ધિસિદ્ધિ નામકી હાસી.

રિદ્ધિ સિદ્ધિ તો પ્રભુના નામની હાસી છે. ખુદ રિદ્ધિસિદ્ધિ પોતેજ જ્યારે પ્રભુના નામની હાસી છે ત્યારે પછી બીજી નાની વસ્તુઓની તો વાતજ શું કરવી ! માટે ભાઈઓ ! યાદ રાખજો કે, પ્રભુ તો આપણને ઘણુંએ આપવાને તૈયાર છે, પણ આપણેજ આપણી નાલાયકીને લીધે તે લઈ શકતા નથી. એ નાલાયકી પ્રભુને બદલા વિના દૂર થઈ શકે નહિ અને ભક્તિવિના હૈશ્વરી આનંદના એ અખૂટ વેભવ લૂંટી શકાય નહિ તથા છરવી શકાય નહિ; માટે એ અલોકિક દ્વાવ લેવા હોય તો ભક્તિ કરો, ભક્તિ કરો.

૧૪૪-આપણને માયાફી સાપ કરડેલો છે; એ સાપનું ઝેર ઉતારનાર ગુરુ છે, માટે સદ્ગુરુ-ને શરણે જાઓ.

એક જિજ્ઞાસુએ કોઈ સાધુને પૂછ્યું કે, મહારાજ ! અમારે શા માટે ગુરુને માનવા જોઈએ ? ત્યારે તે સાધુએ કહ્યું કે, બેટા ! લોકોને માયાફી સાપ કરડેલો છે. એ સાપનું ઝેર ઉતારનાર ગુરુ છે; માટે ગુરુને માનવા જોઈએ. તમારી પાસે હજારો દવા છે ને સેંકડો બીજાં સાધનો છે, પણ તેથી કોઈ માયાનો સાપ ઉતરવાનો નથી. તમારી દવાઓથી તો એ ઝેર વધતુંજ જાય છે. તમારી મલમપટ્ટીઓથી તો એ જખમો મોટાજ થતા જાય છે; અને તમેજે થીંગડાં દો છો, તેથી તો વધારેજ ગાળકાં પડતાં જાય છે. તમે એ માયાના ઝેર ઉપર રંગ ચડાવા માગો છો, પણ તમારી ઇચ્છા સફેદ રંગ (એટલે બહાઈ વગેરે શુભોની સમાન અવસ્થા) ચડાવવાની

હોય, તેને બદલે લાલ રંગ (એટલે તમોશુષ્ણી, આકૃતનો ને પ્રે-
મનો) ચડી જાય છે; અને તમારી ઇચ્છા લીલો રંગ (એટલે શાંતિ-
ને વૃદ્ધિ) ચડાવવાની હોય, તેને બદલે કાળો રંગ (એટલે જમ,
અજ્ઞાન ને અંધકાર) ચડી જાય છે. આવી જાતની બુલોમાંથી ને
એવાં જેદોમાંથી બચવા માટે શુરુની જરૂર છે. પ્રભુકૃપાથી શુરુને
એવો મંત્ર મળેલો હોય છે કે, તેની કુંકથીજ આપણને કરડેલો
માયાફી સર્પ ઉતરી જાય છે અને હલ્લસુધી બંધ રહેલા દર-
વાજા આપણે માટે ખુલ્લા થઈ જાય છે; કારણ કે શુરુની વાણીદ્વારા
ઈશ્વરની કૃપા આપણી ઉપર ઉતરે છે, માટે શુરુને માન આપવાની
જરૂર છે. સદ્શુરુની કૃપા થાય ત્યારે ઈશ્વરની કૃપા થઈ સમજાવી.
જ્યાસુધી શ્રીસદ્શુરુની કૃપા થઈ નથી ત્યાંસુધી જ્યાં જ્યાં નજર
ફેંકીએ ત્યાં ત્યાં કાંઈક બિહામણા ને કોઈકોઈ વખત જરા રમુજી
કાળા કાળરચિત્રા રંગ દેખાય છે; પણ શુરુની વાણીદ્વારા ઈશ્વરકૃ-
પા મળ્યા પછી તો આકાશના શુદ્ધ આસમાની રંગનાં—વશાળ-
તાનાં—ધનશ્યામ રૂપનાં—અખંડ શાંતનાં ને અલેહનાંજ દર્શન થાય
છે; માટે ભાઈઓ ! જો માયાફી સાપનું જેર ઉતારવું હોય તો
શ્રી સદ્શુરુને શરણે જાઓ.

મનહર હંદ

શુરુકે પ્રસાદ ભુક્તિ ઉત્તમ દશાકું મહે,
શુરુકે પ્રસાદ ભવ દુઃખ વિસરાધયે;
શુરુકે પ્રસાદ પ્રેમ પ્રતિક્ષ અધિક બાટે,
શુરુકે પ્રસાદ રામ નામ ગુન ગાધયે;
શુરુકે પ્રસાદ સખ યોગકી જુગતિ જાને,
શુરુકે પ્રસાદ ચન્પમે સમાધિ લાધયે;
સુંદર કલ્પત શુરુ દેવજી કૃપાળુ હોધ,
તિનકે પ્રસાદ તત્ત્વજ્ઞાન પ્રુનિ પાધયે.

૧૪૫—વાર લગાડવાથી ભાકતની કિંમત વધી જાય છે.

કોઈ એક માણસ એક પુસ્તક વેચનારની દુકાને પુસ્તક લેવા
માટે ગયો. તેણે એક પુસ્તક માગ્યું. દુકાનદારે તે પુસ્તક આપ્યું.
તે માણસે પૂછ્યું કે, આ પુસ્તકની કિંમત શું? દુકાનવાળાએ કહ્યું
કે, આઠ આના. એ પછી પુસ્તક બેઈ તપાસીને થોડી વાર પછી
પેલા માણસે પાછું પૂછ્યું કે, સાચું કહોને; ત્યારે તે દુકાનદારે
કહ્યું કે બાર આના. એ પછી થોડી રજૂક કરીને વળા પાછું તે મા-

જુસે પૂછ્યું કે હવે નક્કી વાત કરોને, ત્યારે તે દુકાનદારે કહ્યું કે હવે એની કિંમત એક રૂપિયો. પેલા લોભી માણસે હજી પછી વધારે ખેંચતાણ કરીને કહ્યું કે, એમ ઉડાવો છો ચામાટ; એકજ વાત કરોને. ત્યારે દુકાનદારે કહ્યું કે હવે એની કિંમત સવા રૂપિયો. તે માણસે કહ્યું કે, એમ કેમ? મરકરી કરો છો કે શું? પ્રથમ અરધો રૂપિયો કહીને હવે સવા રૂપિયો કેમ કહો છો? ત્યારે તે પ્રમાણિક દુકાનદારે કહ્યું કે, એ ચોપડીની કિંમત તો અરધો રૂપિયો છે, પણ તમે અમારો વખત શુભાવ્યો ને અમને એટલો વખત નાહક હેરાન કર્યા માટે તેની કિંમત વધી ગઈ.

એવીજ રીતે આપણે પણ ભકિત કરવામાં જેમ જેમ વાર લગાડીએ છીએ, તેમ તેમ પ્રભુનું કરજ આપણી ઉપર વધતું જાય છે, ને ભકિતની કિંમત મોંઘી થતી જાય છે, માટે જેમ અને તેમ તુરતજ ભકિતમાં લાગી જવું જોઈએ; કારણ કે જ્ઞાનીઓએ કહેલું છે કે, દીલ કરવી એ ધાસ્તીભરેલું છે અને કળેતામાં ફાયદો નથી. વાયદા તો સેતાનની સાથે જોઈએ, પાપની સાથે વાયદા જોઈએ, ધર્મના કામમાં વાયદા ન જોઈએ. એ તો તુરતાતુરત કરવું જોઈએ. આપણા મન સાથે અને બીજાઓ સાથે નકામી રકબંધ કરવામાં વખત ખોઈ નાખીએ તેમાં શું વળે? એથી તો ભકિતની કઠિનતા વધતી જાય છે અને ભકિતની કિંમત વધતી જાય છે; માટે ભાઈઓ! બહારની ચતુરાઈ છોડીને જેમ અને તેમ જલદી હૃદયની સરળતાથી ભકિતમાં લાગી જાઓ. ટાઈમ ખોઈ ન નાખો, ટાઈમ ખોઈ ન નાખો.

૫૬

હરિભક્તિ કરના રે, પશ્ચમે' દોવેગા મરના;
 પશ્ચમે' દોવેગા મરના;
 અહો હરિજન હૃદયકમલમે', હરિભક્તિ કરના.
 કાકા રે મામા કુટુંબ કળીસા છાક ચલે પ્યારે;
 સમજ મન છોડ ચલે પ્યારે:
 સ્વપ્નેમે' નો સૃષ્ટિ દોતી, એસા જગ સારે;
 એસા જગ સારે રે—સમજ મન એસાં—સ્વપ્નેમે'ં
 ધામ, ધરા, ધન, માલ, ખળના, આખર નહિ અપના;
 સમજ મન આખર નહિ અપના;
 એક દિન સખ છોડકે જના, મટીમે' અપના;
 મટીમે' અપના રે—સમજ મન મટીમે'ં—એક દિનં

કામ, ક્રોધ, મદ, લોભ ન રખના, કરના સૂકૃતકું;
 સમજ મન કરના સૂકૃતકું;
 એક નિરંજન નામ સમરના, ભવજલ તરનેકું;
 ભવજલ તરનેકું રે—સમજ મન ભવ૦—એક નિરંજન૦
 જૂઠું જગત્કી છાડ વાસના, જા સદ્ગુરુ ચરના;
 સમજ મન જા સદ્ગુરુ ચરના;
 અહો હરિજન હૃદયકમલમે' હરિભક્તિ કરના;
 હરિભક્તિ કરના રે, પલકમે' હોવેજા મરના—અહો૦

૧૪૬—હમણું જેટલું એક પૈસામાં મેળવી શકશે
 તેટલું વખત વીત્યા પછી મહાર આપીને પણ
 મેળવી શકશે નહિ.

જો નાનપણથીજ, આપણે ભક્તિમાં લાગી જઈએ તો બહુ
 થોડી મહેનતે ઘણું કામ થઈ જાય છે, કારણ કે જો વખતે આપણું
 મન સરળ હોવાથી તેમાં ભક્તિનાં બીજ જલદી રોપાઈ જાય છે
 અને ભક્તિનાં મૂળ મજબૂત થયા પછી પાપનો બહુ ત્રાસ લાગે
 છે; એટલે સ્વાભાવિકરીતેજ પાપથી બચાય છે. જો પછી વખત
 જતાં એવું થઈ જાય છે કે, પાપ કરતું તો બાળુએ રહ્યું, પણ
 પાપના ખ્યાલ આવવા પછુ મુશ્કેલ થઈ પડે છે. જીવાનીમાં શરી-
 રમાં બળ હોય છે, એટલે જો બળને લીધે જો જો વખતે ભગવત-
 સેવામાં લાગી ગયા હોઈએ તો પ્રભુની કૃપા મેળવી શકાય એવાં
 ઘણાં કામો કરી શકાય છે, પણ જો તક ગયા પછી શરીરનું બળ
 યાદરૂં જાય છે;

ઉંઝર તો કુંઝર થયા, પાદર થયા પરદેશ;

ગાળી તો મંગા થઈ, અંજે ઉજળા થયા છે દેશ.

ઘડપણ કેણે મોકલ્યું ?

અને તેને બહલે એમ થઈ જાય છે, જો વખતે પોતાનું
 શરીર સાચવવું પણ મુશ્કેલ થઈ પડે છે; ત્યારે ધર્મનાં કામો
 તો ક્યાંથીજ કરી શકાય ? આવી રીતે ભક્તિ કરવામાં જેમ જેમ
 આપણે વાર લગાડીએ તેમ તેમ ભક્તિની કિંમત વધતી જાય
 છે. જેમ જેમ વાર લગાડીએ તેમ તેમ આપણા મનમાં માયાનો
 કચરો ભરાતો જાય છે. જો કચરાને બહાર કઢાડીએ ત્યારેજ
 તેમાં ભક્તિ આવી શકે છે; પણ ચાલ રાખજો કે, જો કચરાને

બહાર કહાડવો એ કાંઈ સહેલી વાત નથી; માટે હજી પચ્ચ જ્યાં-
સુધી એવો સજો કચરો બરાઈ ગયો નથી, ત્યાંસુધીમાં પ્રભુ તરફ
વળી જાઓ, પ્રભુ તરફ વળી જાઓ.

વાર લગાડવાથી ભક્તિ કેટલી બધી મોંઘી થઈ જાય છે, એ
તમે જાણો છો ? એ જો બરાબર રીતે જાણો તો તમને આશ્ચર્ય
અને તમારી એવી મોટી ભૂલ માટે બહુ દિલગીરી લાગ્યા વિના
રહે નહિ. હમણાંજ ભક્તિમાં લાગી જવાથી આ ભવમાંજ આ-
પણે પ્રભુના કૃપાપાત્ર થઈ શકીએ છીએ અને આ ભવમાં આપણે
તરી જઈ શકીએ છીએ; પણ એ વખત ખોઈ નાખવાથી એટલે
કે હાલમાં ભક્તિ ન કરવાથી આ ભવ આપણો ફોકટ જાય છે
અને આપણે ચોરાશી લાખના દેરામાં પડી જઈએ છીએ હવે વિચાર
કરી જુઓ કે કાં તો આ ભવમાંજ છૂટકો, અને કાં તો ચોરાશી
લાખનો દેરા ! જરાક વાર લગાડવામાં આટલી બધી તુકસાની ?
અને તોપણ આપણે સમજીએ નહિ ! આપણી મૂખાઈ તો જુઓ !
પ્રભુ ! એની મૂખાઈથી અમને બચાવ; અને જલદી ભક્તિમાં લાગી
જવાનું અમોને બળ આપ.

હમણાંજ ભક્તિમાં લાગી જવાથી 'કેટલું' બધું 'મોટું' ફળ
મળે છે એ તો જુઓ ! શાસ્ત્રો કહે છે કે, હમણાં પ્રભુને અર્થ
સ્નાન કરવાથી તમે જે ફળ મેળવી શક્યો તે વખત ખોયા પછી
દાન કરવાથી પણ મેળવી શક્યો નહિ. હમણાં થોડા મીઠા શબ્દો-
થી 'કેટલું' તમારું કલ્યાણ કરી શક્યો તેટલું વખત ખોયા પછી
બહુ પરતાવાથી પણ કરી શક્યો નહિ. હમણાં જ્યાંસુધી વખત
છે ત્યાંસુધી પ્રભુને અર્થ તમારાં ગરીબ ભાઈબહેનોને પાછપેસો
આપીને 'કેટલું' પુણ્ય મેળવી શક્યો તેટલું વખત ગયા પછી
સોનામહોર આપીને પણ મેળવી શક્યો નહિ. હમણાં નાનાં નાનાં
મત કરવાથી 'કેટલું' ફળ મેળવી શક્યો તેટલું ફળ વખત ગયા
પછી મોટા મોટા ચણા કરીને પણ મેળવી શકવાના નથી; અને
હમણાં માત્ર થોડી વાર જપ કરવાથી પણ પ્રભુ 'કેટલો' રાજ થશે
તેટલો વખત ગયા પછી વરસોનાં વરસો સુધી જપ કરવાથી પણ
તે રાજ થવાનો નથી; કારણ કે અવસરનો એક ટાંકો નવ ટાંકાની
ગરજ સારે છે. હમણાં પ્રભુએ કૃપા કરીને આપણને આ અવસર
આપેલો છે, માટે એ અવસરનો લાભ લો, એ અવસરનો લાભ

લો. એ અવસર ગયા પછી ભક્તિની કિંમત વધી જશે એ નક્કી સમજાવે.

૧૪૭-ભક્તનાં દુઃખો તો પીકના પવન જેવાં છે.

એક અભણ્યો માણસ વહાણમાં બેઠો. એ પછી થોડીવારે તે વહાણને બહુ પવન લાગ્યો, તેથી એ વહાણ વધારે વધારે હાલક-હાલક થવા લાગ્યું. એ જોઈને અંદર બેઠેલો નવો માણસ બીવા લાગ્યો; અને ખારવાએને કહેવા લાગ્યો કે, અરે! હાય હાય ! હવે શું થશે ? મારું તો આવી બન્યું ! ક્યાંથી હું આ વહાણમાં બેઠો ? આ પવને તો નખોદ વાગ્યું. એમ અફસોસ કરી કરીને બહુ ગભરાવા લાગ્યો. ત્યારે ખારવાએ કહ્યું કે, એ પવન તો બહુ સારો છે, એથી તો આપણે જલદી ઘેર પહોંચીશું; એમાં ગભરાવા જેવું કંઈ નથી.

આવીજ રીતે એ અભણ્યા માણસની પેઠે આપણે પણ અજ્ઞાનને લીધેજ દુઃખથી ડરીએ છીએ; પણ આપણને ખબર નથી કે એ દુઃખ તો વહાણને લાગતા પીકના પવન જેવાં છે. તેને માટે સંત પુરુષો તો એમજ કહે છે કે, એ તો ખુબી છે. એ તેનો ઉપયોગ કરતાં આવડે તો તે આપણને તારવા માટેજ છે; કારણ કે ભક્તો ઉપર આવી પડતાં દુઃખો તે આપણને ડુબાવવા માટે નહિ, પણ વહાણને લાગતા પીકના પવન જેવાં છે. એથી ધારેલા મુકામે જલદી પહોંચી શકાય છે. એ પવન ન હોય તો વહાણને ચાલતાં વાર લાગે છે; તેમજ એ માત્ર મુખજ હોય તો ઇશ્વરી રસ્તામાં જલદી જલદી આગળ વધી શકાય નહિ, માટે દુઃખ છે તે પણ એક પ્રકારની ખુબી છે. એ ખુબીનો સમજાવે લાભ લેવાથી દુઃખ સુખના રૂપમાં ફેરવાઈ જાય છે ને તે આપણને ઇશ્વરી રસ્તામાં એકદમ આગળ વધારી દેય છે. માટે દુઃખથી કાયર નહિ થતાં પ્રભુની ઇચ્છાને આધીન થાઓ, અને પ્રભુ જેમ રાખે તેમ રહેવામાંજ આનંદ માનો. એજ મહાત્માઓનો ઉપદેશ છે, એજ ધર્મનું તત્ત્વ છે, એજ પ્રભુને રીઝવવાનો સહેલામાં સહેલો ઉપાય છે; માટે બધી-એ લાંબી લાંબી ને ઊંડી ઊંડી વાતોને બાબુએ મૂકી પ્રભુ જે કરે છે તે રૂઝું કરે છે, એમ સમજી તેની ઇચ્છાને આધીન થવાનું મળ મેળવે.

૧૪૮-જ્ઞાન કરતાં ભક્તિ ઉત્તમ છે.

જ્ઞાન કરતાં ભક્તિ ઉત્તમ શામાટે ? પાંડિતો કહે છે કે, જ્ઞાન બહારથી આવે છે; અને ભક્તિ અંદરથી ઉપજે છે. બીજું જ્ઞાન મગજમાં રહે છે, પણ ભક્તિ હૃદયમાં રહે છે; અને ત્રીજું જ્ઞાનને જેમ વાળવા માગીએ તેમ વળી શકે તેવું છે, એટલે તેને ખોટો ઉપયોગ પણ થઈ શકે છે; પણ ભક્તિ તો પ્રભુ તરફ જ વળે છે અને તેમાં જ્ઞાન કરતાં ઘણી વધારે શાંતિ છે. એ સિવાય જ્ઞાનમાં પ્રપંચ રહેલો છે અને ભક્તિમાં હૃદયની સરળતા રહેલી છે; માટે જ્ઞાન કરતાં ભક્તિ ઉત્તમ છે. વળી જ્ઞાનમાં કઠિનતા છે ને ભક્તિમાં કોમળતા છે; જ્ઞાન મેળવતાં ઝુસ્ફેલી પડે છે ને ભક્તિ સહેલાઈથી મેળવી શકાય છે; જ્ઞાનને વધારવા માટે બહારનાં બીજાં ઘણાં સાધનોની જરૂર પડે છે, પણ ભક્તિ બહારનાં સાધનો વિના પણ વધી શકે છે; જ્ઞાનને દેશકાળની અપેક્ષા છે, પણ ભક્તિને દેશકાળની એટલી બધી જરૂર નથી; જ્ઞાનમાં સ્વભાવથીજ અહં-ભાવ છે, પણ ભક્તિમાં સ્વભાવથીજ દીનતા છે; અને ખુદ જ્ઞાન શબ્દજ ઉચ્છેદ છે; ત્યારે ભક્તિ શબ્દજ શાંતિવાચક છે. માટે ભકતો કહે છે કે, ભક્તિ ઉત્તમ છે-ભક્તિ ઉત્તમ છે.

સર્વેષો

આરોહિ વેદ પુરાણ અદાર હો, યોગસં તંત્ર કે મંત્ર વિચારે;
ત્રીનસેસાંક મહાવ્રત સંવત્ર, મંગળ ચર પુરી પુર સારે.
યોગ વિયોગ પ્રયોગ ઉપાસન, મેં દરિદ્ર સખી નિરધારે;
તીનોદી ભોક્ત્ર કે સચરે ફલ, મેં દરિનામ કે ઉપર વારે.
(રાગરત્નાકર)

૧૪૯-પ્રભુની પરીક્ષા લેવાની ઇચ્છા ન રાખો, પણ સરળતાથી તેની ઇચ્છાને આધીન થાઓ.

એક ગરીબ પણ ભગવદી બાઈ તેલી. તે કંઈ કામ પ્રસંગે એક પહાડ ઉપર ગઈ હતી, ત્યાં તેને એક સોલજર મળ્યો. એ સોલજર બહુ નીચ માણસ હતો; તેથી તેણે એ બાઈને એકલી જોઈ તેની ઉપર હુમલો કર્યો. એ બહુ ધર્મવાળી ને પતિવ્રતા હતી, તેથી તેને લાગ્યું કે લાજ શુભાચ્યા પછી જીવતર શું કામનું પોતાના બચાવમાટે બીજા કાંઈ ઉપાય એ વખતે તેને જડયાં નહિ, તેથી તે આજરૂ બચાવવાને ખાતર મરવાની ઇચ્છાથી તે ટેકરી ઉપરથી

નીચે ફૂદી પડી. એક ઝાડ ઉપરથી બીજા ઝાડ ઉપર અને બીજા ઉપરથી ત્રીજા ઝાડ ઉપર એમ પડતે પડતે તે પહાડની ખીણમાં વહેતી નદીમાં આવી પડી. ઇશ્વરકૃપાથી એટલે ઉંચેથી પડવા છતાં પણ તે બચી ગઈ અને તેને કાંઈ પણ ઈજા થઈ નહિ. એ પછી ઘણાં વરસ વીત્યા બાદ એજ બાઈ પાછી એજ પહાડ ઉપર કાંઈ કારણસર જઈ ચડી; ત્યારે તેને અગાઉની સોલજરવાળી વાત યાદ આવી. એ વખતે પોતે કેટલે બધે ઉંચેથી બેઘડકપણે નીચે ખીણમાં ફૂદી પડી હતી અને તેમ છતાં પ્રભુએ તેને કેવી રીતે બચાવી લીધી હતી, એ યાદ આવ્યું; અને તેની સાથે એમ પણ વિચાર થયો કે, પાછું જરા પડી જોઉં; હવે પ્રભુ બચાવે છે કે નહિ? એમ ધારી એક નાનકડા પથ્થર ઉપરથી નીચે પડી; પણ એટલું પડતામાં તો હાડકાંનો ખુડહો થઈ ગયો, પગે લંગડી થઈ ને માંડ માંડ બચી. એ પછી કોઈ ભલા ધર્મશુરુ આગળ તેણે આ વાત કહી બતાવી અને પૂછ્યું કે, અગાઉ પહાડને મથાળેથી પડી હતી તોપણ કાંઈ ઈજા થઈ નહિ ને આ વખત માત્ર નાનકડા પથ્થર ઉપરથી પડી તેમાં હાડકાં ભાંગી ગયાં ને માંડ માંડ બચી, તેનું કારણ શું? ત્યારે તે શુરુએ ઠણું કે, અગાઉ તમારી ઉપર ખરેખરું સંકટ હતું, અને તમે મોત કરતાં પણ પવિત્રપણાને વહાલું માન્યું હતું, માટે પ્રભુએ તમને બચાવી લીધાં; પણ બીજી વખત એવું કાંઈ કારણ નહોતું. એ વખતે તો તમે પ્રભુની પરીક્ષા લેવા માટેજ ફૂદી પડ્યાં હતાં, તેનું ફળ તો એવું આવવુંજ જોઈએ; કારણ કે આપણને સમર્થ પ્રભુની પરીક્ષા લેવાનો કાંઈ પણ હક્ક નથી.

જે એવી રીતે, પ્રભુની પરીક્ષા લેવા જાય તેની તો ખરાબીજ થાય છે, માટે બાઈ! તમે તમારા ધર્મને સાચવો, એટલે પ્રભુ તમને મદદ કરશે. પ્રભુની પરીક્ષા લેવા જાય તેને કાંઈ પ્રભુ મદદ કરતો નથી; કારણકે પ્રભુ વિશ્વાસને ચાહે છે અને પરીક્ષા લેવા જવું એ તો પૂરેપૂરું અવિશ્વાસીપણું છે. એવા અવિશ્વાસી-પણાને પ્રભુ સાથે શો સંબંધ? જેઓ ધર્મને કે વિશ્વાસને સમજતા નથી, તેઓજ પ્રભુની પરીક્ષા લેવા જાય છે અને ઉપલી બાઈની પેઠે હેરાન થાય છે; માટે બાઈઓ! પ્રભુની પરીક્ષા લેવાની ઈચ્છા ન રાખો; પણ સરળતાથી તેની ઈચ્છાને આધીન થાઓ.

૧૫૦-વિશ્વાસ એટલે સ્વર્ગના દરવાજાની ચાવી

એક શિષ્યે પોતાના ગુરુને પૂછ્યું કે, મહારાજ! તમે બધાંને વારે વારે વિશ્વાસ રાખવાનું કહો છો, પણ વિશ્વાસ એટલે શું? ત્યારે ગુરુએ કહ્યું કે, ખેટા! સ્વર્ગના દરવાજા ખોલવાની ચાવીનું નામ વિશ્વાસ છે. આ સાંઘળી શિષ્ય અજબ થયો અને ગુરુના મોં સામું જાઈ રહ્યો. ત્યારે ગુરુએ કહ્યું કે, ખેટા! એમાં અજબ થવા જેવું કંઈ નથી. વિશ્વાસ એજ સ્વર્ગના દરવાજાની ચાવી છે. તેં પણ બધાં શાસ્ત્રો જોએલાં છે ને બધો સત્સંગ કરેલો છે; તેમાં પ્રભુના દરવાજા ખોલવાની વિશ્વાસ સિવાય બીજી કંઈ ચાવી જો તને મળી હોય તો તે મને બતાવ. શિષ્યે બહુ વિચાર કર્યો, પણ વિશ્વાસ સિવાય બીજી કંઈ ચાવી તેને જાતી નહિ. તપ, દાન, સેવા, યજ્ઞ, યોગ, બકિત, જ્ઞાન વગેરે બધાં સાધનો છે; પણ વિશ્વાસવિના એ એકે સાધન કામનું નથી, વિશ્વાસવિના એ એકે સાધન પૂરેપૂરું થઈ શકેજ નહિ અને કહિ થોડું બધું થાય તો પણ તે ખરેખરે દુઃખ આપી શકેજ નહિ; માટે બધાં સાધનો જેને આધારે છે, એવો વિશ્વાસ એજ પ્રભુના દરવાજા ખોલવાની ચાવી છે. પ્રભુએ પણ ગીતામાં કહેલું છે કે:-

अज्ञानादध्यात्मसंशयात्मा विनश्यति ।

નાર્થે હોકોઽસ્તિ ન પરો ન સુખં સંશયાત્મનઃ ॥

અ. ૪ શ્લો. ૪૦

અર્થ:-અજ્ઞાની, શ્રદ્ધા વગરના તથા સંશયવાળા નાશ પામે છે; તેમાં પણ સંશયવાળાનો તો આ લોક પણ બગડે છે, પરલોક પણ બગડે છે અને તેને સુખ પણ મળતું નથી.

વળી ગીતામાં પણ કહ્યું છે કે,

अश्रद्धया हुतं वत्तं तपस्तप्तं कृतं च यत् ।

असद्विर्युक्त्यते पार्थ न च तदेतत् नो इह ॥

અ. ૧૭ શ્લો. ૨૮

અર્થ:-હે અર્જુન! શ્રદ્ધાવિના જે હોમેલું હોય, દાન કરેલું હોય, તપ કરેલું હોય અથવા બીજું જે કંઈ કર્મ કરેલું હોય તે સર્વ અસત્ કહેવાય છે; કારણ કે શ્રદ્ધાવિના જે કરેલું હોય તેનું આ લોકમાં કે પરલોકમાં દુઃખ મળતું નથી.

૧૫૧-જ્ઞાન અને ભક્તિવિનાનો વિશ્વાસ તે મુવેલો વિશ્વાસ છે.

વિશ્વાસ એ સ્વર્ગની ચાવી છે. એ બહુવા પછી વિશ્વાસની ઉત્પત્તિ ક્યાંથી થઈ, એ બહુતું જોઇએ. મહાત્માઓ કહે છે કે, જ્ઞાન અને કર્મમાંથી વિશ્વાસ બનેલો છે. એકલા જ્ઞાનથી નહિ તેમ જ્ઞાનવિનાના કર્મથી પણ નહિ; પણ જ્ઞાન અને કર્મમાંથી વિશ્વાસ બનેલો છે. એટલે જ્ઞાન અને કર્મવિનાનો વિશ્વાસ તે નકામો અથવા ખોટો વિશ્વાસ છે; કારણ કે કર્મ અને જ્ઞાનમાંથી વિશ્વાસ પેદા થયેલો છે, એટલુંજ નહિ પણ કર્મ અને જ્ઞાનમાંજ વિશ્વાસ છે; માટે જ્યારે સત્કર્મ અને રૂઢું જ્ઞાન ન હોય ત્યારે ખરો વિશ્વાસ સમજવો નહિ. અંતરનું સમાધાન થાય એવા શાસ્ત્રના રૂઢા જ્ઞાનવિનાનો વિશ્વાસ તે આંધળો વિશ્વાસ છે અને રૂઢાં કર્મ વિના માત્ર જ્ઞાનની વાતો કરવાનો વિશ્વાસ તે ચારે વેદ બહુનાર, પણ જુરાં કર્મ કરનાર રાવજુના જેવો આસુરી વિશ્વાસ કહેવાય છે. એવો વિશ્વાસ કાંઈ કામનો નથી. એવા વિશ્વાસથી તો ઉલટી ખરાબી થાય છે; માટે જ્ઞાન અને કર્મ વિનાના વિશ્વાસને સાધુઓ મુવેલો વિશ્વાસ કહે છે. ભાઈઓ! એવા મુવેલો વિશ્વાસમાં પડ્યા ન રહે, પણ પ્રભુને તમારા વિશ્વાસની ખાત્રી આપવા માટે, શાસ્ત્રોનાં રૂઢાં જ્ઞાન ફેલાવો અને ધર્મનાં રૂઢાં કામો કરી બતાવો.

૧૫૨-હનુમાને રામને કહ્યું કે, માઈં સુખ તો તમારી ઇચ્છાને આધીન થવામાં છે.

ભગવાન રામચંદ્રજીએ એક વખત હનુમાનજીને પૂછ્યું કે તમારી શું ઇચ્છા છે? ત્યારે હનુમાનજીએ કહ્યું કે, મહારાજ! તમારી ઇચ્છા એજ મારી ઇચ્છા. મારા પ્રભુના કરતાં મારી ઇચ્છા જુદી કેમ હોઈ શકે? ત્યારે રામે પાછું પૂછ્યું કે, હનુમાનજી! તમાઈં સુખ શેમાં છે? હનુમાને કહ્યું કે, મહારાજ! તમારી આજ્ઞા પાળવામાં માઈં સુખ છે. રામે કહ્યું, તમેને સ્વર્ગમાં મોકલું તો આનંદ થશે? ત્યારે હનુમાને કહ્યું કે, મહારાજ! માઈં સુખ સ્વર્ગમાં નથી. માઈં સુખ તો તમારા હુકમો પાળવામાં છે. જો તમે મને આજ્ઞામાં મોકલો તો ત્યાં માઈં સુખ છે,

જે તમે મને પાતાળમાં મોકલો તો ત્યાં મારું સુખ છે, જે તમે મને સ્વર્ગમાં મોકલો તો ત્યાં મારું સુખ છે અને જે તમે મને નરકમાં મોકલો તો ત્યાં પણ મારું સુખ છે. મારું સુખ સ્વર્ગમાં કે મોકલમાં નથી; પણ મારું સુખ તો તમારી ઇચ્છાને આધીન થવામાં છે.

ભકતોનાં હૃદય કેવાં ઉત્તમ હોય છે તે આ ઉપરથી સમજવાનું છે. બીજી એ પણ જાણવાનું છે કે, કોઈ પણ દેશમાં, કોઈ પણ કાળમાં કે કોઈ પણ સ્થિતિમાં ખરું સુખ નથી; પણ હરેક દેશમાં, હરેક કાળમાં ને હરેક સ્થિતિમાં ભગવદ્દૃષ્ટિને આધીન થવામાં જ ભકતોનાં સુખ છે અને પોતાના સ્વાર્થના ભોગે, પોતાની ઇચ્છાના ભોગે, પ્રભુ પાસે એવી આધીનતા રાખવી તેનું જ નામ ખરું તપ છે. બહારની ધુણીઓ તાપવી, ઉપવાસો કરવા, ટાઢે કરવું અને એવીજ બીજી ઘણી પ્રકારની હડ કરી ઇશાદાપૂર્વક તકલીફો વધારવી ને મનને બગાડવું તેનું નામ કાંઈ ખરું તપ નથી; પણ ભગવદ્દૃષ્ટિથી પ્રારબ્ધના ભોગ પ્રમાણે સ્વાભાવિક રીતે જે આવી અને તેને દુરખ-ચોક કર્યા વિના શાંતિથી ભોગવી લેવું, એનું જ નામ ખરું તપ છે, અને એનું જ નામ ભગવદ્દૃષ્ટિને આધીન થવું છે; માટે જેમ અને તેમ પ્રભુની ઇચ્છામાં તમારી ઇચ્છાને મિલાવી દો, એજ ઉત્તમ તપ છે ને એમાંજ શ્રેષ્ઠ સિદ્ધિ છે.

પદ મિહાગ

રાખો તેસે રહું જેસે તુમ રાખો તેસે રહું;
જનત હો કુઃખસુખ સખ જનકો, સુખ કરિ કહા કહું. જેસે તુમ
કમલકંઠે ભોજન દેહો કૃપા કરી, કમલકંઠે ભૂખ સહું;
કમલકંઠે ચકત તુરંગ મહા મજ, કમલકંઠે બાર સહું. જેસે તુમ
કમલનયન ધનરપામ મનોહર, અનુચર ભયો રહું;
સરદાસ પ્રભુ ભક્તકૃપાનિધિ, તુમારે ચાલુ મહું. જેસે તુમ

૧૫૩-પાપીઓમાં મોટા ગણવાથી કુલાવું નહિ.

આપણે બધાંઓમાં મોટા ગણાઈએ, પણ વૃદ્ધ માણસો પાસે તો નાનાજ લાગીએ છીએ; તેમજ આપણે પાપીઓની વચ્ચે રૂઢા દેખાઈએ, પણ અગાઉના અને હાલના મહા પુરુષોની પાસે તો આપણે નીચાજ દેખાઈએ છીએ; માટે આપણે પાપીઓમાં સારા દેખાઈએ તેથી કુલાઈ જવું નહિ જોઈએ, પણ એવોજ વિચાર

કરવો કે, ખરા ભક્તોની આગળ તો આપણે “નહિ ત્રણમાં, નહિ તેરમાં ને નહિ છપ્પનના મેળમાં” એવીજ હાલતમાં છીએ. ત્યારે પ્રભુની આગળ આપણે કેટલા બધા ઉતરતા દેખાશું ? એ ખ્યાલ તો કરો ! માટે ભાઈઓ ! નિર્ધનોમાં ધનવાળા અને બાળકોમાં મોટા દેખાઈએ, એથી કાંઈ રાજ થઈ જવાનું નથી. એમ તો જ્યાં કાંઈ બીજાં મોટાં ઝાડ ન હોય ત્યાં એરંડાઓ પણ મોટા ગણાય છે, પણ તેથી કાંઈ ખરેખરી રીતે જોતાં એરંડાઓ મોટા ગણાય નહિ. તેમજ આપણે પણ અજ્ઞાનીઓમાં ને પાપીઓમાં સારા લાગીએ. તેથી કાંઈ સારા થઈ ગયા કહેવાઈએ નહિ, પણ ખરેખરા ધનવાળા-ધર્મના ધનવાળા અને ખરેખરા મોટા-બાળકોમાં મોટા નહિ પણ જ્ઞાનીઓમાં મોટા થવાય એવી તજવીજ કરો. એમાંજ ખુબી છે ને એમાંજ સાર્થકતા છે.

૧૫૪-શાસ્ત્રનું જ્ઞાન મેળવવું અને ધર્મનાં રૂડાં કામો કરવાં એ આપણા વશ્વાસની સાબિતી છે.

ધર્મરના જરૂર જેટલા જ્ઞાન અને ધર્મનાં રૂડાં કામો વિનાનો જે ખાલી વિશ્વાસ છે, તેને સાધુઓ સુવેલો વિશ્વાસ કહે છે. એવા સુવેલા વિશ્વાસથી કાંઈ શુક્રવાર થતો નથી; કારણ કે પ્રભુને લગતી માત્ર અસુક વાતોજ પોપટના રામ નામની પેઠે મોટે ગો ખી રાખવી એનુંજ નામ કાંઈ ખરો વિશ્વાસ નથી; પણ એ પ્રમાણે વર્તવું તેનું નામ ખરો વિશ્વાસ છે. જ્યાંસુધી આપણા શૈજના વ્યવહારમાં અને આપણા આવરણમાં એ વિશ્વાસ કામમાં ન આવે ત્યાંસુધી માત્ર મનમાં માની લીધેલો વિશ્વાસ શું કામનો. એવા લુખા વિશ્વાસ-એવી અંધશ્રદ્ધાથી કાંઈ કામ થાય નહિ; કારણ કે માત્ર માનવું એ તો બીજ છે, પણ માનવા પ્રમાણે પાળવું એ ઝાડ છે. બીજમાંથી ઝાડ થાય તોજ ફળ મળી શકે. તેજ પ્રમાણે આપણે શાસ્ત્રની જે વાતો માનીએ છીએ તે પાળીએ તોજ ફળ મળી શકે. પાળ્યા વિના માત્ર માન્યાથીજ કાંઈ ફળ થાય નહિ. જેમકે શુરુ કહે કે, સંઘ્યા કરવી જોઈએ, ત્યારે આપણે કહીએ કે હા મહારાજ ! બરાબર છે. શુરુ કહે કે, પ્રાણાયામ કરવો, ત્યારે કહીએ કે, હા મહારાજ ! બહુ સારી વાત છે. શુરુ કહે કે, દાન

કરતું; ત્યારે કહીએ કે, વાહ-વાહ ! બહુ સારો ઉપદેશ. શુરુ કહે કે, વિદ્યાભ્યાસ કરવો; ત્યારે કહીએ કે, ઝોડો! એ તો બહુ કલ્યાણની વાત કહી. શુરુ કહે કે, બહુ હરખ-શોક ન કરવો; ત્યારે આપણે કહીએ કે, વાહ વાહ ! અમારાં ધન્ય ભાગ્ય ! બહુ મળેનો પ્રસંગ ચાલે છે.

એમ વાતો કરીએ પણ તેમાંનું કાંઈ પણ પાળીએ નહિ, એનું નામ તો લપોડશ'ખપણું છે. એવી રીતે વર્તવાથી કાંઈ આપણું કલ્યાણ થાય નહિ અને શુરુ પ્રસન્ન થાય નહિ. તેમજ ધર્મની ને શાસ્ત્રોની વાતો માની લેવાથીજ કાંઈ કલ્યાણ થાય નહિ, પણ એ વાતોને જીંદગીમાં અનુભવીએ અને વ્યવહારમાં પાળીએ તોજ કલ્યાણ થઈ શકે; માટે ભાઈઓ ! જેમ બને તેમ ઇશ્વરના જ્ઞાનને અને ધર્મનાં કામોને સાથે રાખીને વિશ્વાસ કરો. જ્ઞાન અને કર્મ વિનાનો વિશ્વાસ તે સુવેલો વિશ્વાસ છે; માટે એવા સુવેલા વિશ્વાસમાં પડયા નહિ રહેતાં શાસ્ત્રના જ્ઞાનથી અને ધર્મનાં કામથી પ્રભુને તમારા વિશ્વાસની ખાત્રી આપો, ખાત્રી આપો.

૧૫૫-ફરજ બળવવાને ખાતર કોઈવાર ઇશ્વરભજન મૂકી દેણું પડે તે પણ એક જાતનું તપ છે.

દુનિયામાં સૌ ચીજો કરતાં પ્રભુનું ભજન કરવું, એ ઉત્તમમાં ઉત્તમ, સારનો સાર ને તત્ત્વનું તત્ત્વ છે; એમ છતાં પણ કોઈ કોઈ વખત ફરજ બળવવાને ખાતર ભજનને છોડી દેણું તે પણ તપ કહેવાય છે. પ્રભુને અર્થે-પ્રભુભજનને અર્થે આપણી ઇચ્છાઓનો લોગ આપવો તેનું નામ તપ છે; અને તેમ છતાં પણ કોઈ એવો પણ વખત આવે છે કે જ્યારે ખુદ ભજનનો પણ લોગ આપવો પડે છે; કારણ કે ભજનની ઇચ્છા થવી એ પણ એક જાતની મનની વૃત્તિ છે, એટલે કે ભજનની ઇચ્છા એ પણ એક જાતની ઇચ્છા છે. જો કે એ ઇચ્છા ઉત્તમ છે, તોપણ ભગવદ્દેવતાને સર્વ ભાવથી આધીન થવું, એ ઇચ્છા કરતાં ભજનની ઇચ્છા કાંઈ વધારે મોટી નથી. એટલે ભગદ્દેવતાને સર્વે ભાવથી આધીન થવા માટે વખતે ભજનનો પણ લોગ આપવો પડે છે; અને એવી રીતે ભજન છોડી દેણું પડે, તો તે ભજન છોડી દીધા છતાં પણ તપ કહ્યું કહેવાય છે.

જેમકે કોઇ સ્ત્રી પોતાનાં બચ્ચાને રોતાં મૂકીને દર્શનમાં દોડી જાય તો તે પાપ છે. જો કે દર્શન કરવું એ ધર્મનું કામ છે, પણ બચ્ચાને સંભાળવાં એ ફરજ છે અને ફરજ એ ઈશ્વરનો આજ્ઞા છે. પુણ્ય કરવા કરતાં ઈશ્વરનો હુકમ પાળવો એ વધારે બળવાન છે; માટે ઈશ્વરનો હુકમ તોડીને પુણ્ય કરવું એ પુણ્ય પણ પાપ કયાં બરાબર છે. તેમજ જે માણસ ઉપર કુટુંબનો આધાર હોય તે માણસ જો તીવ્ર વૈરાગ્યવિના માત્ર હુઃખોથી કંટાળીને અથવા બીજાં કંઈ કારણસર કુટુંબને રખડાવીને ચાલ્યો જાય અથવા જાવો થઈ જાય તો તેને પણ પાપ લાગે છે; કારણ કે જે કુટુંબસ્નેહનો તે ભાગીદાર થયો છે, તે સ્નેહનો બહલો આપવાને તે બંધાએલો છે અને એ બહલો વાળવો એવી ઈશ્વરની આજ્ઞા છે. એ આજ્ઞા તોડીને—એ સ્નેહ તોડીને બલે ભજનની ઈચ્છા સારૂ પણ તીવ્ર વૈરાગ્ય વિના ઘર જે છોડી જાય કે છોડાવી જાય તેને પાપ લાગે છે; કારણ કે ભજન એ પણ એક પ્રકારનો આનંદ છે, એટલે પોતાના આનંદસારૂ ઈશ્વરનો હુકમ તોડવો એવોજ તેનો અર્થ છે, અને એ તો દેખીતું સ્વાર્થીપણું છે. એ સ્વાર્થીપણાથી પ્રભુ કેમ રાજ થાય, એ વિચારવા જેવું છે. માટે બાધઓ ! ચાહ રાખજો કે પ્રભુની ઈચ્છાને આધીન થવા સારૂ સ્વાર્થી ભજનનો ભોગ આપવો પડે તો એ પણ કાંઈ મોટી વાત નથી.

૧૫૬—દોસ્તોના દોષ જોવાતા નથી ને તેના કેટલાક
ધા પણ ખમવા પડે છે; ત્યારે જે ખરા ભક્ત
હોય તે પ્રભુના દોષ કેમ જુવે ? અને
પ્રભુના ધા ખમવાની આનાકાની
કેમ કરે ?

એક શેઠ ગાડીમાં બેસીને ફરવા જતો હતો. તેની ગાડી એક વેશ્યાના ઘર પાસેથી નીકળી ત્યારે તે સંકે કાગળના ડુબ્બાનો ઢંઢો બનાવીને તે શેઠ ઉપર ફેંક્યો. એ ઢંઢો શેઠની પાછડી ઉપર વાગ્યો તેથી પાછડી પડી ગઈ. પોતાની પાછડી ઉઠવાથી શેઠ ગુસ્સે થઈ ગયો ને તેની સાથેના ભૈયો તથા ઘોડાવાળા બહુ ધામધુમ કરવા લાગ્યા. એટલામાં ઢંઢો મારીને છુપી ગયેલી કુચની હસતીહસતી

પોતાની બારીમાં આવીને ઉભી ને કહ્યું કે શેઠ શું છે ? એ દટો તો મેં નાખ્યો; ત્યારે શેઠ હસી પડ્યો ને માણસોને કહ્યું કે કાંઈ નહિ, કાંઈ નહિ, ગાડી ચલાવો. એ તો કુશનીએ જરા રસુજ કરી છે.

વેશ્યાએ દટો મારીને રસ્તા વચ્ચે પાછડી ઉઠાવી નાખી તો-પણ તે શેઠને રીસ ચડી નહિ; કારણ કે તે તેને વહાલી હતી. તેણે તે શેઠની પરીક્ષા કરવા માટે ને મરકરી કરવા માટે પ્રેમથી દટો ફેંક્યો હતો. તેમજ પ્રભુ પણ આપણી પરીક્ષા માટે આપણી ઉપરના પ્રેમને લીધે કોઈ કોઈ વખત ઘા મારી દે છે, તેથી દિલગીર થવું નહિ જોઈએ. આપણું છેાકરું આપણી મુછે તાણે, આપણી બાયડી વખતે આપણને કડવાં વચનો કહી લેય અને આપણા મિત્રો કોઈ કોઈ વખત કાંઈ ભૂલો કરે, તોપણ તે બધાં ઉપર આપણે ખરેખરા ગુસ્સે થતા નથી અને પ્રભુ આપણને સહેજ તક-લીફ આપે તો તેની સામે થઈ જઈએ છીએ, તેનું શું કારણ છે ? તેનું કારણ એજ કે આપણે બીજાઓ ઉપર જેટલો પ્રેમ રાખીએ છીએ તેટલો પ્રેમ પ્રભુ ઉપર રાખી શકતા નથી. તેથી બીજાઓનું સાંખી શકીએ છીએ તેટલું પણ પ્રભુનું સાંખી શકતા નથી; માટે જ્યાંસુધી પ્રભુની ઈચ્છા સામે થવાનો આપણામાં જોશ રહે ત્યાંસુધી નક્કી સમજવું કે, આપણે પ્રભુને ઓળખ્યો નથી. પોતાના પ્રેમપાત્રના હોય દુનિયામાં જોવાતા નથી, ત્યારે પ્રભુ ઉપર જો આપણને સાચો પ્રેમ હોય તો તેના હોય કેમ જોઈ શકાય ? ને તેના ઘા ખમવામાં આનાકાની કેમ કરી શકાય ? આપણે આપણા કહેવાતા 'દોસ્તો' સાથે ને ખુશામતિયાઓ સાથે પ્રાણ આપવા તૈયાર થઈએ, અને પ્રભુ તરફથી કોઈ દિવસ કાંઈ અડચણ આવી પડે તો ખૂમાખૂમ ને ઢોઢાઢોડ કરી મૂકીએ એ શું વૈજ્યવપણું છે ? એ શું પ્રેમલક્ષણ બકિતની રીતિ છે ?

૧૫૭-પ્રભુ જે કરે છે તે સારુંજ કરે છે; પણ તેનો ભેદ નહિ સમજવાથી તે કડવું લાગે છે.

મહાન : ભકતો હમેશાં પાકી રીતે એમ સમજે છે ને અનુભવે છે કે, પ્રભુ જે કરે છે તે સારુંજ કરે છે; જેટલુંજ નહિ પણ એ વિશ્વાસપૂર્વક એમ પણ માને છે કે, માહું થાય તે સારાને કાળે. આવો વિશ્વાસ આપણે જીવનભર રાખી શકતા નથી, એજ

આપણામાં ને ભકતમાં લેડ છે. માફ થાય છે તે સારાંને કાજે, એ વાતના ટેકામાં ભકતો દાખલો આપે છે કે:—

એક ભકત દ્વારકાં જવા માટે આગળોટમાં બેસવા સાડ બંદર ઉપર જવા ઘેરથી નીકળ્યો. રસ્તામાં કાંઈ અકસ્માતથી તેના પગે વાગ્યું, તેથી પાટાપીંડી કરતાં વાર લાગી ને આગળોટ ઉપડી ગઈ; એટલે તે ભકતને બંદર ઉપર ધક્કો ખાઈને ઘેર પાછું આવવું પડ્યું. ત્યારે તે ભકતની રસ્તામાં લોકો મસ્કરી કરવા લાગ્યા ને પૂછવા લાગ્યા કે, “કેમ ભગત ! દ્વારકાં જઈ આવ્યા ?” તે ભકતે કહ્યું કે, “ભગવાન જે કરે છે તે બહુજ કરે છે.” એ સાંભળીને લોકો હસવા લાગ્યા ને કહેવા લાગ્યા કે, તમારો પગ લાંગર્યો એમાં પ્રભુએ સાડ શું કર્યું ? ભકતે કહ્યું કે, પ્રભુ બહુજ કરે છે; પણ તે બહુ કરવાના પ્રભુના રસ્તા આપણે સમજતા નથી, માટે આપણને તે ખૂંડ લાગે છે.

એ પછી બીજે દિવસે તાર આવ્યો કે, કાલે ઉપડેલી દ્વારકાંની આગળોટ રસ્તામાં ડુબી ગઈ છે ને તેમાંના કેઈ પણ ઉતાડનો પત્તા નથી ! એ ખબર મળ્યા ગઈ જે લોકો ગઈ કાલે, “કેમ ભગત દ્વારકાં જઈ આવ્યા ?” એમ મસ્કરી કરતા હતા તે લોકોજ એ ભકતને સુખારકબાદી આપવા લાગ્યા અને પોતાની ખુશીથી કપૂલ કરવા લાગ્યા કે, પ્રભુ જે કરે છે તે રૂઝ કરે છે, પણ આપણે તેનો લેહ સમજતા નથી, તેથી આપણને એ કડવું લાગે છે; માટે એવી કડવાશ હૃદયમાં નહિ આવવા હેતાં પ્રભુ જે કરે છે તે બહુજ કરે છે, એવી ઉત્તમતા રાખતાં ચીજો.

૧૫૮—ભક્તિનો બદલો માગવો, એ પ્રભુની પરીક્ષા લેવા જેવું છે.

ખરા ભકતો પોતાની મહાન ભક્તિ છતાં પણ અને એ ભાકતના બળથી જે ધારે તે મેળવી શકે એવી શક્તિ છતાં પણ કદી ભક્તિના બદલાની આશા રાખતા નથી; કારણ કે બદલાની આશા રાખવી એ પ્રભુની પરીક્ષા લેવા જેવું છે. આવો અર્થ ઘણા લોકો સમજતા નથી, એટલે વ્યાવહારિક લોકો વારંવાર પોતાની ભક્તિના બદલાની ઈચ્છા રાખે છે, અને કાચનો કટકો લેવા સાડ ભક્તિરૂપી પારસમણિ આપી દેવા તૈયાર થાય છે.

ધણા લોકો કહેશે કે, ભકિતનો બદલો માગવો એમાં શું ખોટું છે? ખેડુતો માનતા કરે છે કે, મારો બળદ સાત્તે થાય તો ત્રણ બ્રાહ્મણ જમાડીશ. બાઈડીઓ માનતા કરે છે કે, મારી ચોળી જડતી નથી તે જડશે તો શ્રીજીની ગોલબમાં બે પૈસા નાખીશ. વિદ્યાર્થીઓ ઠરાવ કરે છે કે, જો અમે આ પરીક્ષામાં પાસ થઈશું તો હીપમાળા બરછું. કળયો લડનારા નિયમ લે છે કે, અમે કેસ જીત્યું તો હર શનીવારે હનુમાનને તેલ ચઢાવશું અને વેપારીઓ બાધા રાખે છે કે, અમને આ સાલમાં આટલો નફો થાય તો સત્યનારાયણની કથા ઠરાવશું.

આવી રીતે ધણું કરીને બધા લોકો કાંઈ ને કાંઈ નજીવી શીજ સાડ પોતાની અમૂલ્ય ભકિતને વેચી નાખે છે અને પોતાના જરાક જેટલા સ્વાર્થ સાડ પ્રભુની પરીક્ષા લેવા તૈયાર થઈ જાય છે. પ્રભુની પરીક્ષા લેવી એટલે કે ત્રાંબિયાનું ત્રણ પાશેર તો પોણા ચોરનું શું? અથવા તો માણસની ખોપરીમાં કેટલાં હાડકાં છે? કે સુસલમાનોનું રાજ્ય કેમ ગયું? એવા સવાલો પૂછવા તેનુંજ નામ કાંઈ પરીક્ષા નથી; પણ ભકિતનો બદલો માગવો એનુંજ નામ પરીક્ષા છે; કારણ કે એ પ્રભુ તરફ અવિશ્વાસીપણું છે. તેનો અર્થ એટલોજ કે, અમે તારે માટે અસુક ક્રિયા કરીએ છીએ, માટે તું અમારું અસુક કામ કરી આપ. આમ કરવું એ તો એક જાતનો વેપાર કરવા જેવું છે, એ પ્રભુની પરીક્ષા લેવા જેવું છે અને ખુદજી અવિશ્વાસીપણું છે; કારણ કે ખરા ભકિતને તો એજ ધર્મ છે કે, જેમ પ્રભુ રાખે તેમ રહેવું. હરેક રીતે ભગવદ્દર્શનજ આધીન થવું અને અમૂલ્ય ભકિતનો ધૂળ જેવી ચીજેથી બદલો માગવાની ઇચ્છા કદિ પણ રાખવી નહિ.

૧૫૬—આંધળાએ દેખતાને આધારે રહેવું જોઈએ,
તેમ આપણે પણ આપણી દોરી પ્રભુના
હાથમાં સોંપવી જોઈએ.

જો આંધળો માણસ તેના દોરનારને આધારે રહે, તોજ તે સલામતીથી આગળ વધી શકે છે; પણ દોરનારની જો તે હરકાર ન કરે તો હરેક પળે તેને ફિકર રહે છે અને બૂલો પડી જાય છે તથા વખતે ખાડામાં પડી જાય છે. એવીજ રીતે આંધળા માણ-

સની પેઠે આપણે પણ અસાની છીએ. પ્રભુની માયાનો પાર પામી શકાય તેમ નથી; એટલે જો આપણને દોરનાર પ્રભુને છોડી આપણી મરણ મુજબ ચાલીએ તો માયાના ચક્કરમાં ફસાઈ ગયા વિના રહીએ નહિ; અને જો માયામાં ફસાઈ જઈએ તો ચોરાશી લાખના ફેરામાં પડી જઈએ. એમ ન થાય માટે આપણી દોરી પ્રભુના હાથમાં સોંપવી જોઈએ. પ્રભુના હાથમાં આપણી દોરી સોંપી દેવાથી આપણે નિર્ભય થઈ જઈએ છીએ અને વખતસર ધારેલા સુકામે સત્તામતીથી પહોંચી શકીએ છીએ. જે આંધળો પોતાના દોરનારની હરકાર ન કરે તે રખડી પડે છે, તેમજ આપણે પણ ધર્મના કામમાં અને પ્રભુના રસ્તામાં મહા અસાની છતાં પણ આપણી દોરી જો સમર્થ પ્રભુના હાથમાં નહિ સોંપીએ તો કદિ પણ શાંતિ મેળવી શકશું નહિ અને કદિ પણ ખર્ચ સુખ પામી શકશું નહિ; માટે બાંધ્યો! પ્રભુના ચરણના ચરણનું બળ ધરો અને આપણી દોરી હવાળું પ્રભુના હાથમાં સોંપી દો, એટલે તે કરુણાનો બંધાર આપણું કલ્યાણ કરશેજ.

૧૬૦—બકિતનો પાયો વાળ કરતાં પણ વધારે બારીક તાર ઉપર છે; એ બારીક તાર તે વિશ્વાસ છે.*

મહાત્માઓ કહે છે કે, બકિતનો પાયો માણસના પાતળા વાળ કરતાં પણ બારીક તાર ઉપર રહેલો છે. એ બારીક તાર જો ટુટી જાય તો તમારી ગમે એટલી મહેનત પણ કાંઈજ કામમાં આવવાની નથી; કારણ કે પાયો ટુટ્યા પછી ઈમારત કેમ ટકી શકે ? માટે જેમ બને તેમ એ પાતળા તારને—એ પાયાને મજબૂત કરો. બકિતનો એ પાયો તે વિશ્વાસ છે, એટલે શ્રદ્ધા વિનાની બકિત તે પાયા વિનાની ઈમારત જેવી છે; માટે બાંધ્યો! પાયાને સાચવો, પાયાને સાચવો; કારણ કે એ પાયો બારીકમાં બારીક ને નાળુકમાં નાળુક છે. તે સહેજે ફરણમાં તૂટી જાય તેવો છે, માટે તેને બહુજ સંભાળજો. અવિશ્વાસના કોઈ પણ ભાવને મનમાં આવવા દેશો નહિ. શ્રદ્ધા તૂટી જાય એવું કોઈ પણ કામ કરશો નહિ કે

* મેસમેરીઝના પ્રયોગ વખતે વિશ્વદ્રષ્ટિમાં વિધિપત્રે બકિત માટે પ્રહતાં તેણે આ દાખલો આપ્યો હતો. આ સિવાય બીજા પણ ઘણા દાખલા તેણે આપેલા હતા, તે પણ આ પુસ્તકમાં આપેલા છે.

આપણા વિશ્વાસને ઠગાવે એવા કોઈ પણ ઠેકાણે જશે નહિ. સર્વ બાવથી ને સર્વ બળથી બકિતના નાણુક પાયાને સંભાળજો; કારણ કે જો એ પાયો તૂટી ગયો તો કાંતું વિતું કપાસ થઈ જશે ને મહેનત બરબાદ થઈ જશે. માટે બકિતનો પાયો દીલો ન થઈ બલ્ય એ સંભાળજો; કારણ કે જે સાચવવાનું છે તે એજ છે, માટે જેમ અને તેમ પ્રભુ ઉપરના વિશ્વાસને દૃઢ કરો. એ દૃઢતા શાઓ જાણવાથી ને રૂઢાં કામો કરવાથીજ થાય છે, માટે બકિતના પાયાને મજબૂત કરવા વારું જ્ઞાન અને કર્મ વધારો.

પદ

પ્રભુજી મોહિ આસરો તેરો (૨૬)
કોહિ આસ ધરે કાકુડી, તુમ બીન ઝોર ન મેરો;
નહિ કહું કરમ, નહિ વિદ્યા, નહિ પરપમ ધરેરો. પ્રભુજી
હાકુર હાથ લાજ ચેરેડી, તુમ હાકુર મેં ચેરો;
સુરદાસ જોય ધર કા કે જોં ચેરો ધર કેરો. પ્રભુજી

દર્શિત

કાહુંકે અધાર સેવા વણિજ બ્યાપાર હુકો,
કાહુંકે અધાર ચિત વિત ખેત ગામકો;
કાહુંકે અધાર તન સાર ખાંત ખંધુનકો,
કાહુંકે અધાર પ્રિય સાર નિજ નામકો;
કાહુંકે અધાર વિદ્યા બુદ્ધિ બલકો હે,
કાહુંકે અધાર હાથી ધોડા ધન ધામકો;
મેં તો નિરાધાર મેરી હરિ હિ કરોગે સાર,
મેરે તો અધાર એક કેવળ હરિ નામકો.

૧૬૧-બાળકો માગે તે બધું કાંઈ બાપ આપે નહિ,
પણુ જે આપવા જેવું હોય તેજ આપે;
તેમજ પ્રભુ પણુ જે ચોગ્ય હોય તેજ
આપણને આપે છે.

આપણે જોઈએ છીએ કે બાળકો પોતાના બાપની પાસે ઘ-
ણીએ ચીજો માગે છે, પણુ તે બધું કાંઈ બાપ આપતો
નથી. જે ચીજ મેળવવાને માટે આપણે લાયક હોઈએ અને જે
ચીજથી આપણને ફાયદો થાય તેમ હોય, તેવીજ ચીજ તે આ-
પણને આપે છે. તેમજ આપણા સમર્થ પિતા પ્રભુ પાસે પણુ
આપણે ઘણું જો માગીએ છીએ પણુ તેમાંથી જે ચોગ્ય હોય તેજ

તે આપણને આપે છે. તેની આગળ આપણે તો અજ્ઞાન બાળક જેવાજ છીએ, એટલે વીંછીને પણ પકડવા માગીએ છીએ. સા-પની ઉપર પણ ચડપ નાખીએ છીએ અને ચાંદાને પણ આપણે ગળવામાં મૂકવા ઇચ્છીએ છીએ; પણ તે આપણો બાપ કેમ કરવા દે? તમજ સર્વ શક્તિમાન પ્રભુ આપણા પિતા; કરતાં પણ આપણું અનંતગણું વધારે કલ્યાણ સમજે છે, ને ઇચ્છે છે. તે આપણને સારી લાગતી પણ તેને મન અયોગ્ય લાગતી આપણી માગણી કેમ પૂરી પાડે? માટે જ્યારે જ્યારે આપણી માગણીએ પ્રમાણે થતાં વાર લાગે ત્યારે નક્કી સમજવું કે, કાં તો આપણા હૃદયમાં એટલી પવિત્રતા ને આપણા મનમાં એટલો ભગવદ્-આવેશ આવ્યો નથી કે જેથી આપણી પ્રાર્થના પ્રભુ પાસે પહોંચી શકે; અથવા તો આપણી માગણી અયોગ્ય છે. આવું સમજી જ્યારે આપણી પ્રાર્થનાઓ રદ જાય ત્યારે પ્રભુની વધારે ભક્તિ કરવી જોઈએ; પણ નિરાશ થઈ વિશ્વાસની દોરીને ઢીલી કરવી નહિ જોઈએ અને ભક્તિ નહિ છોડી દેવી જોઈએ.

૧૬૨-પ્રભુને આપણી ઇચ્છાઓ સોંપી દઈએ નહિ ત્યાંસુધી કાંઈ પણ આપ્યું કહેવાય નહિ.

આપણે ઇશ્વરને માટે ગમે તેટલી વાતો કરીએ, ગમે એટલો ખર્ચ કરીએ, ગમે એટલાં તીર્થો કરીએ, ગમે એટલાં વ્રતો કરીએ અને ગમે એટલી દોડધામ કરીએ, પણ જ્યાંસુધી આપણી ઇચ્છા તેને આપી દઈએ નહિ, ત્યાંસુધી પ્રભુ ખુશી થાય નહિ; અને તેને કાંઈ પણ આપ્યું કહેવાય નહિ, કારણ કે ઇચ્છામાં સર્વ વસ્તુ-ઓનો સમાવેશ થઈ જાય છે. એટલે જેણે પોતાની ઇચ્છા પ્રભુને આપી અને પ્રભુની ઇચ્છાને આધીન થવાનું બળ મેળવ્યું તેણે જ ધર્મનો સાર જાણ્યો, અને તેજ આ દુનિયામાં જીતી ગયો એમ સમજવું; કારણ કે જેણે પ્રભુને પોતાની ઇચ્છા આપી તેણે સર્વ-સ્વ આપ્યું છે, પણ જેણે પોતાની ઇચ્છાને પોતાના અહંભાવમાં રાખીને પછી બીજાનું જે કાંઈ પ્રભુને આપ્યું તેણે કાંઈ પણ આપ્યું નથી. પ્રભુ આપણી પાસે ધનદોલત માગતો નથી, પ્રભુ આપણાં બાઇડીછાકરાં માગતો નથી, પ્રભુ આપણી કાયાને કળ આપવાનું કહેતો નથી, અને પ્રભુ આપણને ઘરબાર છોડી રાખ ચાલવાનું

કહેતો નથી; પણ તે માત્ર આપણી ઇચ્છા તેને આપવાનું કહે છે.

સર્વ શાસ્ત્રોનો એજ સાર છે ને સર્વ મહાત્માઓનો એજ ઉપદેશ છે કે પ્રભુને તમારી ઇચ્છા અર્પણ કરો એટલે તમારું સર્વસ્વ અર્પણ થઈ ચુક્યું. પ્રભુને આપણી ઇચ્છા આપી દેવી તેનો અર્થ એટલોજ છે કે, જેમ પ્રભુ રાખે તેમ રહેવું. તેમાં હિરણ્યોક ન કરવો ને કોઈ પણ સ્થિતિમાં પ્રભુને ન બૂલવો, એનુંજ નામ ખરી ભક્તિ છે; માટે ભાઈઓ ! આપણી ઇચ્છાઓ પ્રભુને આપી હઈ પ્રભુની ઇચ્છાને આધીન થવાની કોશીશ કરો. એજ ભક્તિનું તત્વ છે; ને એજ ભક્તની યુગી છે કે, પોતાનું પોતાપણું બૂલી જવું ને પ્રભુમય થઈ જવું.

૧૬૩—એસડ ખાય પણ કરી પાળે નહિ તેનો રોગ જાય નહિ; તેમજ જે ધર્મને જાણે પણ પાળે નહિ, તેનો ઉદ્ધાર થાય નહિ.

જે દરદી એસડ ખાય પણ કરી (પચ્ય) પાળે નહિ તેનો રોગ જાય નહિ, પણ તે તો વખતે ઉલટો વધારે જિમાર થાય. કેમકે જે માણસ ધર્મ જાણે પણ ધર્મના શુભ નિયમો પાળે નહિ તે એસડ ખાનારા પણ પચ્ય નહિ પાળનારા રોગી જેવા છે. ઉલટા તેઓ વધારે દોષને પાત્ર છે, કારણ કે તેઓ સમજતાં છતાં બૂલ કરે છે, એટલે દીવો લઈને કૂવામાં પડનારા છે. અજ્ઞાનીઓ ઉપર કહાય હયા પણ થયે, પણ ધર્મને સમજતાં છતાં પણ પાળે નહિ તેઓને કેમ માફી મળયે ? તેઓ ધર્મરાજની પાસે ઇન્સાફને વખતે પોતાનો બચાવ કેમ કરી શકયે ?

માંદા માણસે સાજા થવા માટે માત્ર એસડજ ખાવું બસ નથી, પણ તેની સાથે કરી પણ પાળવી જોઈએ. જો કરી ન પાળે તો એસડ કાંઈ ફાયદો કરી શકે નહિ; તેમજ માત્ર ધર્મને જાણવો એટલે ધર્મની વાતો કરવી ને ધર્મનાં પુસ્તકો વાંચવાં એટલુંજ બસ નથી, પણ ધર્મના નિયમો શ્રદ્ધાપૂર્વક પાળવા જોઈએ. ધર્મ એ માત્ર મોટે યોદ્ધા નાખવાની વાતો નથી, પણ એ હૃદયમાં ધારણ કરવાનું અને જીવનમાં અનુભવવાનું તત્વ છે. જે માણસો ધર્મના પરમતત્ત્વને ઉપલક્ષ્ય વાતો કરવામાંજ ગુમાવી દે છે અને હૃદયના ખાલી રહી જાય છે તેઓ હયાને પાત્ર છે. વખત આન્યે

તેઓનું જીવન તેઓને ક'બ્યા વિના રહેશે નહિ. માટે બાઈઓ! આપવા લેવામાં હાથ દુકા ને વાતો કરવામાં જીભ લાંબી રાખવાથી કાંઈ વળે તેમ નથી; કારણ કે જે પાળે તેનો ધર્મ છે, માટે ધર્મના નિયમો પાળતાં રીંખો, ધર્મના નિયમો પાળતાં રીંખો. એટલે કે આપણાં આચરણ સુધારો.

૧૬૪-રૈયતે રાજના કાયદા જાણવા જોઈએ, તેમ માણસોએ પ્રજાના કાયદા જાણવા જોઈએ.

રાજનો એવો હુકમ હોય છે કે, અમારા રાજ્યમાં રહેનારા લોકોએ અમારા કાયદા જાણવા જોઈએ, ને તે પાળવા જોઈએ. તેમજ પ્રજાનો એવો હુકમ છે કે, મારો કાયદો એટલે ધર્મના નિયમો તમારે જાણવા જોઈએ, ને તે પાળવા જોઈએ. કોઈ માણસ કદાચ કાયદા જાણતો ન હોય, તે કાંઈ શુંકો કરે, તેથી પોલિસ પકડી જાય ત્યારે ને કોર્ટમાં એમ કહે કે, મને તમારા કાયદાની ખબર નહોતી. તેના એમ કહેવાથી ન્યાયાધીશ કાંઈ તેને શિક્ષા કર્યા વિના છોડી દે નહિ; પણ તે તો તેને એમજ કહે કે, જે તું આ રાજ્યના કાયદા ન જાણતો હોય તો એ પણ તારી ભૂલ છે; કારણ કે સરકારના કાયદા જાણવાની રૈયતની ફરજ છે. તેમજ ધંધરના કાયદા જાણવાની અને તે ખરોખર રીતે પાળવાની ધંધરના અખંડ-મહાન્ ધર્મરાજ્યમાં રહેનાર માણસજાતની ફરજ છે. 'કાયદો નહિ જાણવાથી મારાથી અપરાધ થઈ ગયેલો છે,' એમ કહેવું એ કાંઈ ખરો બચાવ નથી. એમ કહેવું એ તો કહેનારની નાલાયકી છે; કારણ કે જે જાણવાની જાણતા તેની ફરજ હતી તે ન જાણ્યું એ તેનીજ ભૂલ છે; માટે બાઈઓ! પ્રજાના કાયદા જાણો અને તે પાળો એજ બચાવનો રસ્તો છે. 'અમે કાયદા જાણતા નહોતા માટે પાળ્યા નહિ' એ કાંઈ ખરો બચાવ નથી, એમ જાણતા નહોતા કહેવાથી કાંઈ શિક્ષામાંથી છૂટી જવાય તેમ નથી, માટે જેમ અને તેમ પ્રજાના કાયદા પાળવાની તજવીજ કરો.

૧૬૫-બીબ્લોને લાભ આપવા સારૂ ભજન છો-
ડતું એ પણ એક ભતનું તપ છે.

એક વિદ્વાન બ્રાહ્મણને દરરોજ વેદનો પાઠ કરવાની બહુ ઇચ્છા હતી; તેથી તે પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે શાસ્ત્રોનું પઠનપાઠન કરતો હતો. એ પછી એક શ્રીમંતના સમાગમમાં આવ્યો. એ શ્રીમંતની ઇચ્છા તે બ્રાહ્મણને પોતાના સમાગમમાં રાખવાની હતી, પણ તે બ્રાહ્મણ એ શ્રીમંતના કુટુંબમાં રહેવા પુશી નહોતો; કારણ કે ત્યાં તેનાથી પઠનપાઠન બરાબર થતું નહોતું. તેમજ શ્રીમંતોના આડં-બરવાળા આચારવિચાર તેને પસંદ પડતા નહોતા; અને પૈસા-વાળાઓની પૈસાની ગરમી-અભિમાન, તે નિબાલસ અને ગરીબ પણ વિદ્વાન બ્રાહ્મણ સહન કરી શકતો નહોતો. તેથી તે મનમાં મુંઝાયા કરતો હતો; પણ પોતાની બલાધીને લીધે અને કાંઈક લાભે લોકો તે શ્રીમંતની ઇચ્છાથી વિરુદ્ધ થઈ શકતો ન હતો.

એ શ્રીમંતનું ઘર તે જો કે સોનાના પિંજરા જેવું હતું, તો-પણ તે તેને મન પિંજરું-કેદખાનું હતું. પિંજરું ગમે તેવું સાઈં હોય તોપણ તેમાં સપડાવેલા પોપટને છટાપણની મઝા મળેજ નહિ; પિંજરામાં પૂરાવેલા પોપટને ખાવા માટે સારાં સારાં ફળો મળતાં હોય અને જંગલમાં તેને કાચુકોઈ કે સૂકુંપૂકું ખાવાનું મળતું હોય, પિંજરું સોનાનું હોય અને જંગલમાં તેને ખડખડ-હી વાંકી ચુંકી ડાળો ઉપર બેસવાનું હોય, પિંજરામાં ઋતુ ઋતુની સગવડતા પ્રમાણે રહેવાનું હોય અને જંગલમાં ટાંટે કરવાનું, વરસાદમાં ભીંભવાનું ને ગરમીથી શેકવાનું હોય તોપણ પોપ-ટને છટાપણું જ ગમે છે. તેમજ એ વિદ્વાન ભક્તબ્રાહ્મણને તે શેઠિયાને ઘેર રસપુરી મળતાં, ગાંડીયા ભણ્યાં મળતાં, પેંડા-બરછી મળતાં, ઢોકળાં ને સંભારિયાં શાક મળતાં, સુવાને માટે હવાવાળું મકાન મળતું, બેસવાને ગાડીઓ મળતી અને વાતો કરવાને મોટાં માણસો મળતાં, તોપણ એ બધું તેને સોનાના પાં-જરા જેવું લાગતું હતું; કારણ કે ત્યાં જેટલું જોઈએ તેટલું પઠન-પાઠન થતું નહોતું. ત્યાં સત્સંગ થતો નહોતો. ત્યાં ભજન થતું નહોતું. ત્યાં તો નવી નવી ફેશનની વાતો, નવી નવી મોજશોખ-ની વાતો, કાફી ને આઈસક્રીમની લહેજતો, હવા ખાવા જવાની તૈયારીઓ, ગાડીધોડાની વાતો, પોશાકોની ધામધૂમો અને મીઝ-

બાનીઓની ગોઠવણો ચાલતી હતી. શેઠાણીઓનાં રીસામણાંમના-મણાં ચાલતાં હતાં અને છોકરાંઓની ધીંગામસ્તી ચાલતી હતી. એ બધામાં તે એકાંત ચઢનાર ભજતને કેમ મઝા પડે ? તેથી તે મનમાં ને મનમાં ઝુંઝાયા કરતો હતો અને તેમાંથી જટવા ચાહતો હતો, એટલામાં તેને શુરુ મળી ગયા.

શુરુ પાસે તેણે ફરિયાદ કરી કે, મહારાજ ! હું તો એક શ્રી-મંત્રના લક્ષમાં પડી ગયો છું, તેથી મારો અભ્યાસ તો જટતો જાય છે. જો તેને છોડી દઉં તો જરા ઉપાધિમાં આવી પડું તેમ છું અને ત્યાં પડયો રહું તો અભ્યાસ જટતો જાય છે. ત્યારે શુરુ-એ કહ્યું કે, બેટા ! તું ભણ્યો પણ ગણ્યો નહિ. શિષ્યે પૂછ્યું કે, એમ કેમ ? ત્યારે શુરુએ કહ્યું કે, તું હજુ કાચો છે, માટે એનો લેહ સમજતો નથી. બચ્યા ! એ શ્રીમંતની સાથે રહેતું એ તારું એક જાતનું તપ છે. શિષ્યે અજબ થઈને પૂછ્યું, મહારાજ ! એમાં તપ શેનું ? અભ્યાસ જટી જાય એજ તપ કે બીજું કંઈ ? મહારાજે કહ્યું, તે ગૃહસ્થને ખાતર તું તારી ઇચ્છાનો લોભ આપે છે, એ તારું તપ છે અને તારી વિદ્યાનો તું એ શ્રીમંતના કુટુંબને લાભ આપે છે, એ તારો ધર્મ છે. એ શ્રીમંતના આગલા ભવનાં સત્કર્મો છે, માટે એ સત્કર્મોનો લાભ પ્રજા તારી મારફત તેને આપવા ઇચ્છે છે. માટે એથી કાયર ન થા; કારણ કે તારા ભજનના લોભે એ લોકોને સત્સંગનો ને જ્ઞાનનો લાભ મળે છે, માટે એ તારું તપ છે.

૧૬૬—આપણી બહારની ધામધૂમો બહુ મોટી છે,

પણ અંતર ભીંજાયેલું નથી, એ શું કામનું ?

ધણાં શહેરાના બહાર રસ્તાઓ ઉપર આપણે બહુ ઝુંદર લા ઇંટ જોઈએ છીએ, એટલુંજ નહિ પણ કેટલાંક ઘરોમાં બહાર બહુ મોટા મોટા દીવા મૂકેલા હોય છે; પણ તેજ રસ્તાની અંદરની ગલીઓમાં તથા તેજ ઘરોમાં અંદર તો અંધારૂંચાર હોય છે. અંદર તો એક નાનો દીવો પણ હોતો નથી. એ તો બહાર દેખા-ડવાનાજ દીવા હોય છે, પણ અંદર તો સાવ પોલમપોલમ ! ગ-લીઓમાં ને ઘરોમાં કદાચ એમ પોલમપોલ ચાલી શકશે, પણ આપણા હૃદયમાં એમ ચલાવવું વાજબી નથી. આપણે ઉપરથી

ધર્મના મોટા આડંબર રાખીએ ને ઉપરછરી ઘણીએ ધામધુમ કરીએ પણ અંતર સુધી તે પહોંચે નહિ તો એ કાંઈ કામધું નથી. ગરીબાઇને લીધે ઘરોની અંદર તો અંધારું ચોર અને રસ્તાઓ ઉપર વીજળીના હીવા ! એવું અંધેર કોઈ કોઈ શહેરસુધારા ખાતામાં ચાલી શકે, પણ આપણા આત્માની ઉલ્લસિતિની બાબતમાં—પ્રભુની બાબતમાં એમ ચાલી શકે નહિ. “ ઉપરકી તો અચ્છી બની, ઔર લીતરકી તો રામજી જાણે ” એવા ઠાઠમાઠથી કાંઈ પ્રભુ હેતરાઈ જાય તેમ નથી. બહાર હીવા કરવા અને અંદર અંધારુંચોર રાખવું એવું નામ તો ઠગબાજ છે. ખીરસાં ખાલી ને ભજકા ભારી જેવી એ વાત છે. હૃદયમાં અંધારું રાખીને બહાર હીવા મૂકીએ એટલે ઉપરની છુખીપુખી ધામધુમ કરીએ એથી કાંઈ આત્મિક દિલાસો કે ઇશ્વરની કૃપા મેળવી શકાય નહિ; પણ એવા બહારના ખોટા દાંભિકપણથી ઉલટી ખરાબીજ થાય છે. પ્રભુ ! એવા દાંભિકપણથી અમેને બચાવ અને અમારાં હૃદય બીંજાય તેમ કર. બહારથી પાણીની નદી ચલાવીએ, પણ અંદર સૂકું ટાટ ન રહી જાય એ સંભાળજો. જે બીંજવવા જેવું છે તે તો અંતર છે. અંતરમાં જ્યોતિ જગાડ્યા વિના બહારના હીવાથી કાંઈ શુક્રવાર થાય તેમ નથી; માટે ભાઈઓ ! પ્રભુના પવિત્ર નામથી, પ્રભુના નિર્મળ પ્રેમથી અંતર બીંજાય તેમ કરો, અંતર તરબોળ થાય તેમ કરો.

૧૬૭—માણસોથી બીવાને બદલે પ્રભુથી બીતાં શીખો.

આપણી મૂખાઈ તો જુઓ અને આપણી નાલાયકી તો જુઓ કે જેટલા આપણે આપણી બાઇડીથી ડરીએ છીએ તેટલા પણ પ્રભુથી ડરતા નથી. જેટલી આપણે સામુસસરાની શરમ રાખીએ છીએ તેટલી પણ પ્રભુની શરમ રાખતા નથી. જેટલો આપણે વેવાઈઓનો આદરસત્કાર કરીએ છીએ તેટલો પણ પ્રભુનો આદરસત્કાર કરતા નથી. આપણા શેઠથી કે અધિકારીઓથી જેટલા ડરીએ છીએ તેટલા પણ પ્રભુથી ડરતા નથી અને માંકડમચ્છરની જેટલી ફિક્કર રાખીએ છીએ તેટલી પણ પાપ નહિ કરવાની ફિક્કર રાખતા નથી. એ શું આપણી મૂખાઈ નથી ? જેની કૃપાથી આપણું જીવન અને સર્વસ્વ છે, તે સર્વ

શક્તિમાન પ્રભુનો આપણે જરા પણ ડર રાખતા નથી, પણ ઉલટા આપણી હલકી ઇચ્છાઓ સુજળ સ્વછંદીપણે વર્તીએ છીએ, તે ક્યાંસુધી ચાલી શકશે ? મોઠાવેહેલું મોત તો નક્કી છે અને મનસાફ પણ નક્કી છેજ; કારણ કે કર્મનાં ફળ ક્યાંઈ જતાં રહેવાનાં નથી, ત્યારે એ વખતે ધર્મરાજને શું જવાબ આપી શકશું ? માટે ભાઈઓ ! અગાઉથીજ ચેતી પ્રભુથી ડરીને ચાલો, એટલે પછી બીજા કોઈથી ડરવાનું રહે નહિ. પ્રભુ હયામાં હયાનું સ્વરૂપ છે, તેમ ભયમાં ભયનું સ્વરૂપ છે. તેના ભયમાં જવાથી એટલે તેનાથી ડરીને ચાલવાથી અભય થઈ જવાય છે; માટે ભાઈઓ ! બાઈડી-ઝોથી બીવાને બહલે અને રૂઢીથી બીવાને બહલે પ્રભુથી બીવાનું શીખો કે જેના ભયમાંથી પણ અભય થઈ જવાય છે.

૧૬૮-જ્ઞાન એ બીજ છે ને ભક્તિ તે ઝાડ છે.

લોકો ધારે છે તેટલાં બધાં કાંઈ જ્ઞાન અને ભક્તિ જૂઠાં જૂઠાં નથી. અંતે તેનો અલેહજ છે, કારણ કે મહાત્માઓ કહે છે કે, જ્ઞાન એ ભક્તિનું નાનું રૂપ છે અને ભક્તિ એ જ્ઞાનનું મોટું રૂપ છે. જ્ઞાન એ ભક્તિનું નાનું રૂપ છે એટલે કે બીજ છે; કારણ કે જ્ઞાનનો અર્થ જાણવું-સમજવું એવો છે. પ્રથમ ઇંધરનું સ્વરૂપ તથા આપણી ફરજ જાણવાથી અને સમજવાથીજ ખરી ભક્તિ થઈ શકે છે. માટે જ્ઞાન એ ભક્તિનું સૂક્ષ્મ રૂપ અથવા બીજ છે, અને ભક્તિ એ જ્ઞાનનું સ્થૂળ રૂપ છે; એટલે કે બહારથી દેખી શકાય એવું જ્ઞાનનું મોટું રૂપ તે ભક્તિ છે, અથવા વધારે ખુલ્લા શબ્દોમાં કહીએ તો જ્ઞાન એ બીજ છે અને ભક્તિ એ ઝાડ છે. આવી રીતે હોવાથી બીજ વિના ઝાડ થઈ શકે નહિ અને ઝાડ વિના બીજ થઈ શકે નહિ. એટલે જ્ઞાન અને ભક્તિને જૂઠાં પાઠવાં, એ બની શકે તેમ નથી; કારણ કે જ્ઞાનના વિસ્તારનું નામજ ભક્તિ છે અને ભક્તિના બીજનું નામજ જ્ઞાન છે. જો કે જ્ઞાન અને ભક્તિ આવી રીતે સાથે ને સાથેજ રહે છે, તોપણ જ્ઞાન બીજ છે અને ભક્તિ ઝાડ છે; એટલે બીજ કરતાં ઝાડની કિંમત ને ઝાડની મહત્તા વધારે છે, એમાં કાંઈ નવાઈ નથી; પણ તેથી બીજની કિંમત પણ કાંઈ ઓછી સમજવાની નથી, કારણ કે બીજ ન હોય તો ઝાડ થઈ શકેજ નહિ. આટલું છતાં પણ બીજ

એ પૂર્વરૂપ છે, એટલે બાળક છે; અને ભક્તિ એ ઉત્તરરૂપ છે, એટલે પુખ્ત છે. એટલે બાળક અને પુખ્ત વચ્ચે ભેદ છે, તેટલો જ્ઞાન અને ભક્તિ વચ્ચે ભેદ છે. તેમ છતાં પણ એટલું ધ્યાનમાં રાખજો કે એ ભેદ મૂળ એકજ વસ્તુમાં છે. જે જૂદી જૂદી વસ્તુઓના એ ભેદ નથી, માટે આંતરે અભેદ છે; કારણ કે જે બાળક છે તેજ પુખ્ત થવાનું છે; એટલુંજ નહિ પણ તે બીજરૂપે છે ત્યાંસુધી તેનું નામ જ્ઞાન છે અને અનુભવરૂપે થયે ત્યારે તે ભક્તિ કહેવાયો.

આવી રીતે હોવાથી જ્ઞાન અને ભક્તિને જૂદાં સમજવાની ભૂલ કરવી નહિ. આવી રીતે જ્ઞાન અને ભક્તિના ભેદ ખુલી રીતે સમજવાથી આપણે વધારેમાં વધારે જ્ઞાનનાં બીજ વીણી શકશું અને તેમાંથી ભક્તિનાં વધારે સારાં ઝાડો ઉપત્ત કરી શકશું. ભક્તિનાં ઝાડમાંથી સ્વર્ગનાં ને મોક્ષનાં ફળ મળે છે, એ તો સૌ કોઈ જાણે છે; માટે ભાઈઓ ! જ્ઞાનનાં બીજ વીણવાની અને તેથી ભક્તિનાં ઝાડ વાવવાની તજવીજ કરો.

કવિત

આહે તું યોગ કર બકુડી અધ્ય ધ્યાન ધર,
આહે નામ રૂપ ત્રિધ્યા જનકે નિહાર ભે;
નિર્ઘુણ નિર્ભય નિરાકાર જ્યોતિ આપ રશો,
ઐસો તરવડાન નિજ અનમેં તું ધાર ભે;
નારાયણ અપનેકો આપલી અખાન કર,
મેતે વહ બિન્ન નહિ યા વિષિ પ્રકાર ભે;
જો હોં તોહિ નંદકો કુમારો નહિ દષ્ટિ પર,
તો હોં તુ બલેલી યેક બલકો વિચાર ભે.

૧૬૬—સાચા ભકતોને નામે ઢોંગીઓ ફાવી જાય, તેથી દુનીયામાં સાચા ભકતોજ નથી એમ ન સમજવું.

આજકાલ દુનિયામાં ઢોંગીઓ બહુ વધી પડેલા છે, એ સાચી વાત છે; પણ તેથી દુનિયામાં કોઈ સાચા ભકતોજ નથી એમ સમજવાનું નથી; કારણ કે જે સાચા ભકતો દુનિયામાં ન હોય તો ઢોંગીઓનું તર્ક ચાલી શકેજ નહિ. જે દુનિયામાં સાચા રૂપિયા છે તો તે સાચાને ભરૂંસે કોઈ કોઈ ખોટા રૂપિયા પણ ચાલ્યા જાય

છે, પણ જો સુદલ સાચા રૂપિયાજ દુનિયામાં ન હોય તો પછી ખોટા રૂપિયા ચાલી શકે નહિ. તેમજ સાચા બકતોને આશરેજ ઢોંગીઓ નહીં જાય છે, માટે આપણને કદાચ કોઈ ઢોંગી બકત મળી ગયો હોય તો તેથી નિરાશ થઈ બધા બકતો ઉપર અશ્રદ્ધા કરવી નહિ ને સર્વ બકતોને જૂઠા માની લેવાનું મહા પાપ કરવું નહિ. બેશક, એટલું તો ખરૂંજ છે કે, સાચા બકતોની પાછળ જૂઠા ઢાંબિકો તો લાગેલાજ છે, પણ જો જૂઠાઓને ખાતર કાંઈ સાચાઓને છોડી દેવાય નહિ. ધારો કે કદાચ આપણને નંવાણું જણા જૂઠા મળે, પણ જો સોમાં એકજ જણ સાચો મળે તો તે નંવાણું જૂઠાઓથી ખમેલી ખોટનો ખડલો વાળી આપશે. માટે ખરા બકતો ઉપર કદિ પણ અશ્રદ્ધા કરવી નહિ; કારણ કે પ્રભુને પોતાના બકત વહાલા છે એટલી બીજી કોઈ પણ ચીજ વહાલી નથી; માટે બકતનું સન્માન કરવું, જો પ્રભુનું સન્માન કરવા બરોબર છે. શાઓનો આ સિદ્ધાંત સમજી રાખવાથી બકતની ખોટાઈ સમજી શકાય છે અને તેની તરફ માનથી તથા પ્રેમથી વર્તી શકાય છે. બકતો ઉપર એવી મીઠી નજર રાખવાથી કોઈ વખત અણધાર્યો અમૃત્ય લાભ થઈ જાય છે; માટે કદાચ કોઈ બગભગત કે કગભગત મળી જાય તો તેથી મન બગાડી નાખીને બધા બકતો ઉપરની શ્રદ્ધા તોડી નાખવી નહિ અને કોઈ ખરા બકતજ નથી જેમ માની લેવું નહિ; કારણ કે જો દુનિયામાં સાચા રૂપિયા છે તોજ તેની પાછળ કોઈ ખોટો રૂપિયો પણ આવી જાય છે, પણ કોઈ ખોટો રૂપિયો આવી ગયાથી બીજા સાચા રૂપિયાને ખોટા સમજી લેવાય નહિ; તેમજ કોઈ ઢોંગી બકત મળી જવાથી સર્વ બકતોને તેવા સમજવા જો પણ ભૂલ છે. માત્ર ભૂલજ નહિ પણ પાપ છે. એવું પાપ ન થાય જો સંભાળજો.

૧૭૦-પ્રભુની કૃપા આપણને કેમ નથી મળતી? સંડા-
સના જેટલો પણ વખત પ્રભુના ધ્યાનમાં કર્યા
ગાળીએ છીએ ?

આપણે જ્યારે ત્યારે ફરિયાદ કર્યા કરીએ છીએ કે, ઇશ્વર અ-
મારી ઉપર કૃપા કરતો નથી. ઇશ્વરનો ઢોપ આપણે વારે વારે
કાઢીએ છીએ, પણ આપણી ભૂલો આપણે કોઈ દિવસ તપાસીએ

છીએ કે ? નહિજ. પ્રભુને માટે આપણે એવું શું કરેલું છે કે તે આપણી ઉપર ખાસ વધારે કૃપા કરે ? આપણા બધા બાઈએ બીડી પીવામાં જેટલો વખત ગાળે છે, તેટલો વખત પણ પ્રભુને યાદ કરવામાં ક્યાં ગાળે છે ? હાતણું કરવામાં આપણે જેટલો વખત શુભાવીએ છીએ, તેટલો વખત પણ આપણે ક્યાં પ્રાર્થના કરીએ છીએ ? નાવાધોવામાં જેટલો વખત ગાળીએ છીએ, તેટલો વખત પણ પ્રભુને નામે સારાં કામો કરવામાં ક્યાં ગાળીએ છીએ ? લુગડાં પહેરવામાં, વાળ ઝોળવામાં, સેંટ પોમેન્ટમ લગાડવામાં જેટલો વખત ખોઈએ છીએ, તેટલો વખત પણ પ્રભુને ક્યાં ભલે છીએ ? ખાવાપીવામાં જેટલો વખત ગાળીએ છીએ તેટલો વખત પણ પ્રભુને નામે આપણા દુઃખી બાઈબંધોને મદદ કરવામાં ક્યાં ગાળીએ છીએ ? છાપાં વાંચવામાં જેટલો વખત લઈએ છીએ તેટલો વખત પણ પ્રભુની યાદમાં ક્યાં લઈએ છીએ ? ખચ્ચાંને રમાડવામાં જેટલો વખત લઈએ છીએ, તેટલો વખત પણ પ્રભુને રીઝવવામાં આપણે ક્યાં ગાળીએ છીએ ? મારીતારી વાતો કરવામાં ને નકામાં ટાંકેલાં કરવામાં આપણે જેટલો વખત શુભાવીએ છીએ તેટલો વખત આપણા ધર્મનાં શાસ્ત્રો વાંચવામાં ક્યાં ગાળીએ છીએ ? આપણા મિત્રો તથા સર્ગાવહાલાંને મળવા હળવામાં જેટલો વખત ગાળીએ છીએ તેટલો વખત પણ પ્રભુને મળવાના વિચારોમાં ક્યાં ગાળીએ છીએ ? અને ગંધાતાં સંડાસોમાં નાકે દૂધો દઈને ઘેઠા રહીએ છીએ, તેટલો વખત પણ પ્રભુના શાંતિદાયક મંદિરમાં પ્રભુના ધ્યાનમાં ક્યાં બેસીએ છીએ ?

બાઈઓ ! વિચાર તો કરો ? ઇશ્વરની કૃપા તે આપણી ઉપર કેમ ઉતરે ? સ્ત્રીઓની સાથે રમુજી વાતો કરવાની આપણને જેવી પ્રબળ ઇચ્છા થાય છે, તેવી પ્રબળ ઇચ્છા ધર્મનું રહસ્ય સમજવાની ક્યાં થાય છે ? પાન ખાવાની કે બીડી પીવાની જેવી તલપ થાય છે તેવી તલપ પ્રભુનું સ્મરણ કરવાની કેઈ દિવસ થઈ છે ? મેળાઓમાં કે નાટકોમાં જવાનું જેવું બહુ મન થઈ જાય છે તેવું આતુર મન પ્રભુના મંદિરમાં જવા માટે ક્યાં થાય છે ? અને આપણી શેઠાણીઓનાં કે બઢલાતા સરકારી અમલદારોનાં આપણે જેટલાં વખાણ કરીએ છીએ, તેટલા પણ પ્રભુના જશ ક્યાં ગાઈએ છીએ ? શુજરાનનાં સાધન માટેના કામધંધા જેટલો અને સુવા જેટલો વખત બ્યાવહારિક લોકોથી પ્રભુસેવામાં ન લઈ શકાય તો

એ માફ થઈ શકે તેમ છે, પણ ઉપર બતાવ્યો તેટલો થોડો વખત પણ પ્રભુસેવામાં ન લઈ શકાય તો પછી પ્રભુની કૃપા કેમ મેળવી શકાય ? માટે લાઈઓ ! પ્રભુની કૃપા મેળવવી હોય તો પ્રેમથી, દીનતાપૂર્વક પ્રભુને શરણે જાઓ અને જે કિંમતી વખતને નજીવી બાબતમાં શુભાવી નાઓ છો, તે વખતને મદદાન્ પ્રભુને પકડવામાં લગાડી દો એટલે વખત આવ્યે ઈશ્વરી કૃપા મેળવી શકાય; માટે લાઈઓ ! પ્રભુને લાગુ રહો, પ્રભુમાં લાગ્યા રહો.

૫૬

હરિ તુંને પ્રસન્ન તે ક્યમ થાય, તારા મનનું કપટ ન જાય;
તારા દિલનો છળ નવ જાય, પ્રભુ તુંને પ્રસન્ન તે ક્યમ થાય. (૨૪)
હરિકીર્તન હરિનામ રઠણમાં, અતિસેં આળસ તારે;
માથાકુટ લવ પર નિદામાં, આંખો દિવસ ન દારે. હરિ૦
પ્રભુનું પૂજન કરતી વેળા, કાયા તારી કંપે;
ગંજફા સોકટાં ફટતાં, આંઠે પોહોર ન ઝંપે. હરિ૦
પ્રભુનું ચંદન નવ ખસાય, તુજ અમથી સ્ફીર ભજડે;
કંડી ફૂતકે મરી મસાલે, લાવે લાંબ તું રંગડે. હરિ૦
એકાદશી જોગલવનું જાગરણુ, અતિ અખરૂં તે લાજે;
ભવાઈ કે યુજુકાનૃત્ય નારીસંગ, જામિની આખી જાગે. હરિ૦
અંતરનો છળ અન્ય ન લહે, પણ જાણે અંતરજામી;
એ તો સાચાના સંગે છે, દાસ દયાના સ્વામી. હરિ૦

૧૭૧-કવિઓનો વિવાદ; ખરું અમૃત ભક્તિમાં છે.

એક વખત દુનિયાને સારી પેઠે જોળખી ગયેલા અનુભવી રસિક કવિઓમાં વિવાદ થયો કે અમૃત કયાં ? ત્યારે કોઈ કવિએ કહ્યું કે, અમૃત મધમાં છે, કારણ કે તે મીઠું છે. ત્યારે બીજાએ કહ્યું કે, નહિ, અમૃત તો નવરધના સુખમાં છે, કારણ કે મધ કરતાં તેમાં મીઠાશ છે. ત્યારે ત્રીજાએ કહ્યું કે, નહિ નહિ, અમૃત તે ચંદ્રમાં છે, કારણ કે તેમાં શાંતિ છે. ત્યારે ચોથાએ કહ્યું કે, ચંદ્રમાં તો કલંક છે, અમૃત તો સસુદ્રમાં છે, કારણ કે સસુદ્રમથન વખતે દેવતાઓને તેમાંથી અમૃત મળેલું છે. ત્યારે પાંચમાએ કહ્યું કે, નહિ નહિ, સસુદ્રમાં અમૃત હોય નહિ, કારણ કે તે ખારો છે. અમૃત તો સ્વર્ગમાં ઈદ્ર પાસે છે. ત્યારે છઠ્ઠાએ કહ્યું કે, નહિ નહિ, ઈદ્ર પાસે અમૃત નથી. જે ઈદ્ર પાસે અમૃત હોય તો નવા નવા ઈદ્ર થાય

નહિ. અમૃત તો લક્ષ્મીજી પાસે છે, કે જેની માયામાં બધા લપટાઈ જાય છે. ત્યારે સાતમા કવિએ કહ્યું કે, નહિ નહિ, લક્ષ્મીમાં અમૃત નથી. જો લક્ષ્મીમાં અમૃત હોય તો સાધુઓ તેના ત્યાગ કરે ને શાસ્ત્રો માયાને તજવાનો ઉપદેશ આપે નહિ. અમૃત તો ભક્તજનોની વાણીમાં છે, કે જે વાણીથી તેઓ પોતે શાંતિ પામે છે અને બીજાઓને શાંતિ આપે છે.

સૌ કવિઓએ ભક્તના મુખમાં-ભક્તની વાણીમાં અમૃત છે, એ વાત મંજુર રાખી અને ઠરાવ કર્યો કે, દેવતાનું અમૃત બહો સ્વર્ગમાંજ રહ્યું, તે સાથે આપણને કામ નથી. આપણને માત્ર ભક્તજનોની વાણીનું અમૃત મળે તેજ બસ છે. એ અમૃત દેવતાઓનાં અમૃત કરતાં પણ શ્રેષ્ઠ છે; કારણ કે દેવતાઓની પાસે અમૃત છતાં પણ તેઓનાં પુણ્ય પૂરાં થાય ત્યારે તેઓને પાછું નીચે પડવું પડે છે અને ભક્તજન તો પ્રભુનાં નામરૂપી અમૃતથી જન્મ-મરણના દેશમાંથી છુટીને દેવતાઓનાં માથાં ઉપર પગ મૂકીને પ્રભુની હજુરમાં જઈ શકે છે; માટે બાઈઓ ! ભક્તોની વાણીનું અમૃત મેળવવાની પ્રાર્થના કરો. એ અમૃત ભક્તોના સત્સંગથી મેળવી શકાય છે અને સત્સંગ કરવા માટે કાંઈ ખાસ ખર્ચ કરવું પડતું નથી. એ તો ગરીબમાં ગરીબ માણસથી પણ બની શકે તેમ છે; માટે જો એમ કરવું હોય, અમર થવું હોય, પ્રભુ પાસે પહોંચવું હોય તો ભક્તોની વાણીનું અમૃત પીઓ. એવું રહેલું ને એવું ઉત્તમ દુનિયામાં કે સ્વર્ગમાં બીજું એકે અમૃત નથી. માટે બાઈઓ ! સંતજનોનાં મુખથી પ્રભુનાં નામરૂપી અમૃત પીઓ, પ્રભુના નામરૂપી અમૃત પીઓ.

કવિત

ચહે ગજરાજ ચતુરંગિની સમાજ સહ,
જીત ક્ષિતિપાલ સુરપાલ સોં સજીત દૈ;
વિદ્યા અપાર પદ તીરથ અનેક કર,
મન ઝોર દાન બહુ ભાંતિ સોં કરત દૈ;
તીન કાંલમેં નહાય ઈંદ્રિયેકો વચ્ચ બાય,
કર સંન્યાસ વિષય વાસના તજત હેં;
યોગ ઝોર જપ ઝોર તપકો અનેક કરે,
વિના ભગવંત ભક્તિ ભવનાં તરત દૈં.

૧૭૨—સત્સંગમાં જવાથી અંતરના દોષો સમજાય છે,
તેથી પાપથી બચી શકાય છે.

એક જિજ્ઞાસુએ કાઈ બ્રહ્મને પૂછ્યું કે, માણસોને સત્સંગની શામાટે જરૂર છે ? ત્યારે તે બકતે કહ્યું કે, માણસ પોતે પોતાની કિંમત સમજે, પોતાની શક્તિ સમજે, પોતાનું અસલ સ્વરૂપ સમજે તે સાડ સત્સંગની જરૂર છે. જિજ્ઞાસુએ પૂછ્યું, સત્સંગથી પોતાની કિંમત કેવી રીતે સમજાય છે ? ત્યારે તે બકતે કહ્યું કે:—

એક શેઠાણી હતી. તે બહુ અભિમાની હતી. દરેક વાતમાં હું, ને દરેક કામ મારી ઈચ્છા સુજબ થવું જોઈએ, એવા સ્વભાવની હતી. વાજબીગેરવાજબીની તેને દરકાર નહોતી. બીજાઓની લાગણી તપાસવાનું તો તે શીખીજ નહોતી. હું બોલું તેજ ન્યાય અને હું કહું તેજ થાય, એવો તેનો સ્વભાવ હતો. તે બહુ બલી હતી, ઉદાર હતી, બકિતમાન હતી ને ઈશ્વરી રસ્તામાં આગળ વધવા ચાહતી હતી; પણ અહંકારને લીધે બીજાઓ કરતાં પોતાને ઢોલકાઢી માનવાને લીધે તે બિચારી પોતાની હુશિયારીમાં અધવચ્ચ રહી ગઈ હતી. એ પછી એક સાધુના ઉપદેશથી તે સત્સંગીઓની મંડળીમાં જવા લાગી. ત્યાં અંતરના દોષોની વાત નીકળી. એ સાંભળીને તે બાઈને લાગ્યું કે, ખરેખર હું તો મૂર્ખજ છું ને દોગટની અભિમાનમાંજ યુવાર થઈ જાઉં છું. ખરો રસ્તો તો કાંઈક જૂદોજ છે. એ પછી બીજે દિવસે તે સાધુએ તે બાઈને સત્સંગમાં આવવાનું કહ્યું; ત્યારે તે બાઈએ કહ્યું કે, મહારાજ ! તમારા સત્સંગમાં આવીને તો હું સારી હતી તે ઉલટી ખરાબ થઈ ગઈ. મહારાજે કહ્યું કે, એમ કેમ બને ? ત્યારે તે શેઠાણીએ કહ્યું કે, જ્યાંસુધી હું સત્સંગમાં જતી નહોતી ત્યાંસુધી હું એમજ સમજતી કે, મારા જેવું બીજું છે કોણ ? હુંજ શાણી, હુંજ પવિત્ર, હુંજ ધર્મવાળી ને હુંજ સૌથી સરસ એમ મારા મનમાં માનતી; પણ હવે તમારા સત્સંગમાં આવવાથી તો ઉલટું ચક્રમંડળ બદલાઈ ગયું. હવે તો મને એમજ લાગે છે કે હુંજ સૌથી ખરાબ છું, કારણ કે મારામાં અભિમાન છે. જ્યાંસુધી હું સત્સંગમાં જાતી નહોતી ત્યાંસુધી હું મારા મનને દૂર લાગતી, પણ જ્યારે સત્સંગમાં જાતી અને અંતરના દોષો સમજવા લાગી ત્યારે હું પોતેજ મારા મનને ખરાબ લાગવા માંડી. એથી થયું એમ કે

સત્સંગમાં આવવાથી હું સારી હતી તે હવે ખરાબ થઈ ગઈ.

મહારાજે કહ્યું કે, જીવી ખરાબી સૌને થજે. પોતાના - અંતરના દોષ માણસો સમજે ને તે સાફ અગાઉના કરતાં પોતાને ઉતરતું સમજે, જીવી ખરાબી તો સૌની થજે. જીવી રીતે હૃદયના દોષો સમજવાથી વિકારો છોડી શકાય છે; તેથી દીનતા આવતી જાય છે. જેટલી દીનતા આવે તેટલી પ્રભુમાં લીનતા થતી જાય છે અને પ્રભુમાં લીનતા થવાથી પોતાનું તથા પ્રભુનું સ્વરૂપ જોળખી શકાય છે; પણ જો બધું સત્સંગમાં જવાથી થઈ શકે છે, માટે જેમ અને તેમ સત્સંગમાં મન્યા રહો.

૧૭૩—આપણે આપણી કિંમત સમજી શકીએ,
માટે સત્સંગમાં જવાની જરૂર છે.

જો પછી બીજે દિવસે પણ તે શેઠાણી સત્સંગમાં ગઈ. મહારાજે પાછું પૂછ્યું કે, કેમ માતા ! આજે શું અનુભવ થયો? ત્યારે તે બાઈએ કહ્યું કે આજે પણ એક નવો પાઠ મળ્યો છે. અગાઉ ધર્મની ઘણી બાબતો માટે હું જેમ સમજતી કે, તે આપણાથી થાય નહિ. જો તો સાધુસંન્યાસીઓનાં કામ. જો તો સુવાલીઓનાં કે હીવાનાઓનાં કામ. જો તો રૂઝડોનાં કે રંગી ભંગીનાં કામ. જો તો પ્રભુની પૂર્ણ કૃપા હોય તેનાં કામ. આપણાથી એવું કાંઈ બને નહિ. ધર્મનાં જે કામોને માટે અગાઉ હું જેમ સમજતી; તેજ કામો સત્સંગમાં બાળ્યા પછી હવે મને લાગે છે કે, હું પોતેજ સહેલાઈથી કરી શકીશ. સત્સંગથી મારામાં એટલું બધું બળ આવી ગયું છે, ને હું મારા પોતાના દોષને જીવી સ્પષ્ટ રીતે સમજી ગઈ છું કે, હજારો પુસ્તકો વાંચવાથી તથા ઘણાંજીવરસોમાં પણ તેમ થઈ શકે નહિ. હવેજ મને લાગે છે કે, અગાઉ જ્યારે હું મને પોતાને બહુ સારી સમજતી હતી ત્યારે તે બધું માત્ર ઉપરનુંજ વારનીસ હતું. અંદર તો ઢમઢાલ ને માંહે પોલ હતું; પણ તે વખતે મને ખબર નહોતી. લોકો સત્સંગમાં કેમ જતા નથી, તેનું કારણ હવે હું મારાજ દાખલાથી બહુ ખુલી રીતે સમજી શકું છું. તે જોજ કે, સત્સંગમાં આપણા અંતરના દોષ આપણી સામે ખુલા થાય છે, તે આપણે સહન કરી શકતાં નથી. આપણને જો દોષ ઉપર ઠાંકપિછોડો કરવાનીજ ટેવ પડેલી છે અને વ્યવહારમાં જો દોષો

ઉપર, ઉપરથીજ વારનીસ લગડવાની રાતિ ચલુ છે; પણ અતરના પાપોને જડમૂળથી ઉખેડી નાખવાનું કાંઈ વારનીસમાં બગ નથી, એટલે કે દુનિયામાં સારા લાગવા માટે કરેલા ઉપરના ડાંગડી-માકથી કાંઈ અંતરનાં પાપ જાય નહિ, પણ સત્સંગ તો એ દો-પોને જડમૂળથી ઉખેડી નાખવા મથે છે. એટલે એ આપણને વહાલાં થઈ પડેલાં અંતરનાં પાપોને સત્સંગ જડ મૂળથી ઉખેડી નાખે, ને પાછા તેને ન થવા દે, એ આપણે ખમી શકતાં નથી; કારણ કે આપણે તો છેવટ સુધી પોણજ ચલાવવા ઇચ્છીએ છીએ, માટે આપણને સત્સંગમાં જવાનીતીત્ર ઇચ્છા થતી નથી.

આથી સિદ્ધ થાય છે કે, જેઓ સત્સંગમાં ન જાય, અથવા ગયા પછી પણ ત્યાં ન ઠરી શકે અને જેને સત્સંગમાં પ્રેમ ન લાગે, તેને માટે નહીં સમજવું કે હજી તેઓના અંતરનાં પાપ ગયાં નથી. તે પોતે પોતાની કિંમત હજી સમજેલા નથી અને એ કિંમત સત્સંગવિના સમજાય તેમ નથી, માટે જેમ અને તેમ સત્સંગ વધે એવું કરો.

૧૭૪-પેટે પાટા બાંધવાથી ભૂખ મરી શકે, પણ ખરી તૃપ્તિ થાય નહિ; તેમજ ભક્તિ વિનાના ભૂખા જ્ઞાનથી પણ ખરી શાંતિ મળી શકે નહિ,

ભાઈઓ ! યાદ રાખજો કે સત્ય ભક્તિ વિનાનું એકલું હુપ્તું-પુપ્તું જ્ઞાન શાંતિ નહિ આપી શકે. ભક્તિ વિનાનું જ્ઞાન કેવું છે તેને માટે એક પંડિતે કહ્યું છે કે, વિલાયતમાં ભૂખ મારવા માટે કમરે બાંધવામાં પટ્ટા આવે છે. એ પટ્ટો કમર ઉપર તાણીને બાંધવાથી ભૂખ ઓછી લાગે છે. એ પછાં આસ્તે આસ્તે રોજ જેમ જેમ એ પટ્ટો ટાઈટ કરતા જઈએ, તેમ તેમ ભૂખ મરતી જાય છે; તેથી પરિણામે બહુ થોડું ખવાય છે. જો કે એ પટ્ટાથી એવી રીતે કાંઈક ભૂખ મરે છે અને ઓછા ખોરાકથી ચાલી શકે છે, પણ તેથી મનગમતો ખોરાક ખાવાથી ભૂખ શાંત થાય તેવી રીતની કાંઈ શાંતિ થઈ શકતી નથી. પટ્ટાથી ભૂખ મારવી એ જૂઠી વાત છે અને મનગમતા મિઠાન્નોથી પેટ ભરીને જે તૃપ્તિ કરવી એ જૂઠી વાત છે જો કે અને રીતે ભૂખની શાંતિ થાય છે, પણ એ શાંતિમાં બહુ લેકડ છે. તેમજ ભક્તિ વિનાનું જ્ઞાન છે તે હુપ્ત પુપ્ત છે, તે પટ્ટાથી ભૂખ મારવા જેવું છે; અને ભક્તિસહિત જે જ્ઞાન છે,

તે ઇચ્છા લોજનથી તુમ થયા જેવું છે. માટે ઉપલક્ષ હુખા જ્ઞાન-
માં નહિ બટકતાં બક્ષિતસહિત જ્ઞાન મેળવે. બક્ષિતથી જ્ઞાનની મહ-
ત્તા બહુ વધી જાય છે; કારણ કે બક્ષિતનો ને જ્ઞાનનો સંયોગ કુ-
દનમાં હીરો જડવા જેવો છે. પ્રભુએ પણ ગીતામાં કહેલું છે કે:—

તેષાં જ્ઞાની નિત્યયુક્ત ઇકમક્તિર્નિશિષ્યતે ।

પ્રિયો હિ જ્ઞાનિનોઽત્યર્થમહ સ ચ મમ પ્રિયઃ ॥

(અ. ૭ શ્લો. ૧૭)

અર્થ:—તેઓમાં (બધા બકતોમાં) હમેશાં સરખા ચિત્તવાળો
તથા એક બક્ષિતવાળો જ્ઞાની શ્રેષ્ઠ છે; કેમ કે હું જ્ઞાની બકતને
બહુ વહાલો છું, અને જ્ઞાની બકત મને બહુ વહાલો છે.

૧૭૫—કૃવામાં હોય તેવુંજ હવેડામાં આવે, તેમ
જેવું ગુરુમાં હોય તેવુંજ શિષ્યમાં આવે;
માટે ઉત્તમમાં ઉત્તમ ગુરુને પસંદ કરો.

આપણામાં કહેવત છે કે, કૃવામાં હોય તેટલુંજ હવેડામાં
આવે.” જે આપણી પાસે ન હોય, જે આપણામાં ન હોય તે
બીજાને ક્યાંથી આપી શકાય ? માટે ગુરુઓએ પ્રેમબક્ષિતથી પો-
તાનાં હૃદય તથા જ્ઞાનથી પોતાનાં મગજ તરબોળ કરવાં જોઈએ.
જે ગુરુઓમાંજ સારા ગુણો ન હોય તો તે શિષ્યોમાં ક્યાંથી
આવી શકે ? હમેશાં ગુરુનાં સારાંમાંજ આચરણ ઉપરજ શિ-
ષ્યોના આચરણનો આધાર રહે છે, માટે જેમ અને તેમ ગુરુઓ-
એ પોતાનાં આચરણો સુધારવાં જોઈએ. જેના ગુરુઓ તંબાકુ
કુંકતા હોય છે, તેના ચેલાઓ જરૂર ગાંજે કુંકતાં શીખે છે; અને
જેના ગુરુઓ પરમ ત્યાગી હોય છે તેના ચેલાઓ પણ પરમાર્થી
હોય છે. જેમ સ્વાભાવિકરીતેજ બાપના થોડા ધણા ગુણ છોક-
રામાં ઉતરે છે, તેમ ગુરુની રહેણીકરણી પણ શિષ્યો ઉપર બહુ
જબરદસ્ત અસર કરે છે. માટેજ માણસોએ સારા ગુરુ શોધવાની
જરૂર છે; કારણ કે ગુરુપણ એ કાંઈ રમતની વાત નથી. ચોસશી
લાખના ફેરામાંથી છોડાવીને ખુદ પ્રભુ પાસે લઈ જવાની શક્તિ
ધરાવે, એ ગુરુ કેવા ઉત્તમ જોઈએ ને તેમાં કેટલી બધી થોટાઈ
સમજવી એ ખ્યાલ તો કરી જુઓ ? આવો થોટો દરજ્જો—આહ
મહા જોખમનું કામ પોતાની શક્તિવિના જે પોતાની ઉપર છે

તેને કેટલા બધા મૂર્ખ અને કેટલા બધા પાપી સમજવા, એ વિચારી તો બુદ્ધિ ! આટલા બધા મહાપાપમાં ન પડાય માટે શુભચિન્તે ઉત્તમમાં ઉત્તમ આચરણ રાખવાં જોઈએ અને શિષ્યો-એ શ્રાવ્યમાં જ્ઞાનીને ભક્તિમાનમાં ભક્તિમાન શુર શોધવા જોઈએ, જો એમ ન કરીએ તો પછી

સોભી શુર ને લાલચુ બેલા, દોનું નરકમેં ઠેકમ ઠેલા;
એવુંજ થાય, એમ ન થાય એ સંભાળજો.

૧૭૬-થોડાક રોગ મટાડવા બદલ દરદીએ વેદને
બધું આપી દીધું; ત્યારે પ્રભુએ આપણને
બધું આપ્યું છે, તેને માટે તો આપણે
કેટલું બધું કરવું જોઈએ ?

એક બિમાર માણસ હતો. તેનો હાથ ગલાઈ ગયો હતો, પગે લૂલો હતો, શરીરે કોઢિયો હતો, પેટમાં વાચુનો ગોળો હતો, અને આંખે આંધળો હતો. તેને ધન્વંતરી જેવો કોઈ એક વૈદ મળી ગયો. એ વૈદે તેને સારા કરવાનું કયૂલ કર્યું. એ પછી હવા આપીને થોડા દિવસમાં તેના પેટનું દરદ મટાડ્યું, ત્યારે તે માણસે વૈદને સો રૂપિયા આપ્યા. એ પછી તેનો હાથ છૂટો કર્યો, ત્યારે તેણે એક કિંમતી ઘોડો વેદને ઇનામમાં આપ્યો. એ પછી લંગડાપણું મટાડ્યું, ત્યારે તેને ખેતર આપ્યું. એ પછી કોઠ મટાડ્યો. એટલે તેણે વૈદને પોતાનું ઘર આપ્યું. એ પછી વૈદે કહ્યું કે, હવે તુંને હેખતો કરું તો તું શું આપે ? ત્યારે તે માણસ બંને હાથ જોડી લાંબો થઈને તે વૈદના પગમાં પડી ગયો અને કહ્યું કે, નમ્રતાપૂર્વક હંડવત્ સિવાય હવે વધારે હું બીજું શું આપી શકું ? તમારો ઉપકાર અથાગ છે. તમારી મહેનતનો બદલો કાંઈ મારાથી વળી શકે તેમ નથી. એ પછી તેની નમ્રતાથી ખુશી થઈ વૈદે તેની આંખો સારી કરી.

ભાઈઓ ! તે વૈદે તો માત્ર ખરાબ થયેલા અંગોજ સાન્ત કર્યા અને તોપણ તે દરદી પોતાનું સર્વસ્વ આપી દઈને વૈદના પગમાં પડ્યો. ત્યારે વિચાર તો કરો કે આપણું કાંઈજ હતું નહિ; છતાં પણ ઈશ્વરે બધું આપ્યું, ત્યારે તેને માટે આપણે કેટલું બધું કરવું જોઈએ ? મનની ઈન્દ્રિયો, મસ્ત તંદુરસ્તી, સારા કુળમાં તથા રૂઢા દેશમાં જન્મ, લલાં માતાપિતા, સુંદર સ્ત્રી,

નિર્દોષ ગમ્યાંઓ, ઉત્તમ વિદ્યા અને ધણા પ્રકારના વૈભવો મેળવવા માટે આપણે ધૈર્યરતે ત્યાં કચી થાપણ મૂકેલી હતી ? ચાલે રાખજો કે એ બધું મેળવવા માટે આપણો કાંઈ પણ હક્ક નહોતો. એ બધું માત્ર તેની કૃપાનુજ્ઞ ફળ છે. તેનો બદલો વાળી શકીએ તેમ તો નથીજ, પણ તેને માનથી નમ્રતા પૂર્વક ઠંડવત કરી શકીએ—ભક્તિ કરી શકીએ તેમ તો છીએ; માટે બાઈઓ ! પ્રેમપૂર્વક ભક્તિ કરો, ભક્તિ કરો.

૧૭૭—માણસના ત્રણ હોસ્ત:—ધન, કુટુંબ ને ધર્મ.

એક માણસને ત્રણ હોસ્ત હતા. તેમાં એક હોસ્ત રોજરોજ તેની સાથેજ રહેતો હતો. દરેક મોજશોખમાં તે તેને તૈયારી કરી આપતો અને દરેક ધામધુમમાં તે આગેવાનીથી બાગ લેતો હતો. બીજો હોસ્ત હતો તે બે ચાર દિવસે મળતો, તોપણ પોતાના હોસ્ત માટે કાળજી રાખતો, અને સાંરે માટે પ્રસંગે ખાસ આવતો હતો. ત્રીજો હોસ્ત હતો તે મહિને પંદર દિવસે કે છંડ વખતે તેને તેકાવે ત્યારે આવતો. તેની પોતાના હોસ્ત પાસે રહેવાની બહુ ઈચ્છા હતી, પણ તે મોજલા સ્વભાવનો નહોતો અને તે પોતાના હોસ્તને મરજીમુજબ ચાલવા દે તેવો નહોતો. તે તો પોતાના હોસ્ત ઉપર અંકુશ રાખવા ચાહતો હતો, એટલે પેલો હોસ્તદાર તેને રોજ રોજ બોલાવતો નહોતો, તેથી તેઓ લાંબે વખતે મગતા હતા. એ પછી એક વખત પેલા માણસને કોર્ટમાં હાજર થવાનો હુકમ મળ્યો, ત્યારે તે ગભરાવા લાગ્યો. એ વખતે તેણે પોતાના સૌથી માનીતા તથા સાથે સાથે ફરનાર વહાલા હોસ્તને કહ્યું કે આજે મને કોર્ટમાં બોલાવેલો છે, માટે મને મદદ કરવા તું મારી સાથે ત્યાં ચાલ. ત્યારે તે વહાલા હોસ્તે કહ્યું કે, ના; મારાથી એ નહિ અને હું તારી સાથે આવી શકું તેમ નથી. હું તો તારા ઘર સુધીનો હોસ્તદાર છું; તારી સાથે આવવનો હોસ્ત નથી. પેલા માણસે કહ્યું, અરે હાય હાય ! આ ખરે વખતે તું આવો જવાબ દે છે ! મારી સાથે આટલી બધી મોજ કરી રોજ મારી સાથે ને સાથે રહ્યો, મને ફાલી ફાલીને ખર્ચ ગયો ને હરે એટલું પણ નહિ કરે ? ખૂબ પડી તારી હોસ્તીમાં. ત્યારે તે મિત્રે કહ્યું કે, તું ગમે એવું કહે પણ કાંઈ પાવેવાને પાનો ચક્ર નહિ. આપણી હોસ્તી તો એવીજ. અગાઉથી કેમ વિચાર ન કર્યો ?

અમારી દોષ િનાં કોઈના શુક્રવાર થયા છે કે તારા થાય ? તારામાં
પુષ્કારના વાંધા તેમાં હું શું કહું ? જરા વિચાર તો કર, હું તારી
પાછળ પાછળ ફરતો હતો કે તું મારી પાછળ પાછળ ફરતો હતો ?

પોતાના વહાલા દોસ્તના આવા રોકડા જવાબથી દિલગીર
થઈને, હાથ અફસોસ કરીને, પસ્તાવો કરીને, પછી જે બે ચાર
ઢહાડે મળતો હતો તે મિત્રને પૂછ્યું કે, તું મને કોર્ટમાં મદદ
કરીશ ? ત્યારે તેણે કહ્યું કે, હું પણ એ કોર્ટમાં આવી શકું તેમ
નથી. ભલે તારી બહુ મરજી હોય તો કોર્ટના દરવાજા સુધી આ-
વીશ, પણ ન્ય યાધીશ પાસે આવીને તારો બચાવ કરી શકું તેમ
નથી. ત્યારે પેલા ત્રીજા મિત્રને બોલાવ્યો, એટલે તેણે દુરતજ
કહ્યું કે, હું તો તૈયારજ છું. તું મને બોલાવતા નથી, એ તારો વાંક
છે. તારી સાથે ઠેક ન્યાયાધીશ પાસે આવીશ ને બનશે એટલો
તારો બચાવ કરીશ. તારે જરાએ બીજું નહિ. હું તારી સાથે છું
એટલે હવે તારે શું ફિકર છે ! છેલ્લા મિત્ર તરફથી આવી રીતે
હિલાસો મળવાથી તેને ધીરજ આવી. એ પછી તેઓ કોર્ટમાં ગયા.
ત્યાં એ મિત્રે પોતાથી બને એટલો તેનો બચાવ કર્યો.

આપણે પણ એ છેલ્લા મિત્રને પકડવો જોઈએ. એ છેલ્લો
મિત્ર કોણ હતો એ તમને ખબર છે ? તે ધર્મ હતો. પહેલો મા-
નીતો મિત્ર કે જેણે કોર્ટમાં આવવાની ચોકખી ના પાડી તે ધન
હતું, અને જે કોર્ટના દરવાજા સુધી આવવા કપૂલ થયો તે ક્ષમ-
શાન સુધી આવનારાં સગાંવહાલાં હતાં. ધન અને કુટુંબ તો
અહીંજ રહી જશે; પ્રભુના દરબારમાં તો માત્ર ધર્મજ સાથે આ-
વશે. માટેજ મહાત્માઓ કહે છે કે, ધર્મ કરો, ધર્મ કરો, ધર્મ કરો;
કારણ કે ધર્મ એજ સાચો મિત્ર છે. ઈશ્વરના દરબારમાં આપણી
તરફનો વકીલ માત્ર ધર્મજ છે. ધર્મ વિના બીજું કોઈ પણ
ત્યાં મદદ કરી શકે તેમ નથી; માટેજ મહાત્મા બુદ્ધે કહેલું છે:—

ધર્મે કુરુ ધર્મે કુરુ પ્રસારય ધર્મધ્વજમ્ ।

પ્રતાડય ધર્મતુંદુભિમ્ પ્રથમ ધર્મશંખમ્ ॥

અર્થ:—ધર્મ કરો, ધર્મ કરો, ધર્મની જ્વળ ફેલાવો, ધર્મનાં
નગારાં વગડાવો, ધર્મના શંખ ફુંકો.

મહાત્મા બુદ્ધે આ વચનો ક્યારે કહેલાં છે એ તમને ખબર
છે ? મહા ઈકિન તપ કરતે કરતે જ્યારે બુદ્ધદેવને ખરું જ્ઞાન થયું,

ત્યારે તપમાંથી—સમાધિમાંથી ઉઠ્યા પછી સૈ થી પહેલાં તેના મુખમાંથી જે સ્વાભાવિક ઉગ્ધાર નીકળ્યો તે એ વચનો છે.

૧૭૮—સોની જેમ સોનાની રજકણોને સાચવે છે,
તેમ ભકતોએ પણ પળને સાચવવી જોઈએ.

સોની જેમ સોનાની રજકણો સાચવે છે, તેમ આપણે આપણા વખતની સેંકડો સંભાળવી જોઈએ. જરાક જેટલી રજકણો મેળવવા માટે પણ સોની કેટલી બધી મહેનત કરે છે ? કેટલી બધી સહાધથી રેતી લેણી કરે છે ? તેને ઝાટકવામાં, ધોવામાં, તાવવામાં, બીજી રેતીથી જૂદી પાડવામાં ને તેને સાચવવામાં કેટલી બધી મહેનત લે છે, ને કેટલું બધું ધ્યાન આપે છે ? એ જો આપણે ખરાબર જોઈએ હોય તો આપણને અભયબી લાગ્યા વિના રહે નહિ. એમ થોડાં થોડાં રજકણો લેણાં કરતે અંતે તેમાંથી સોની એટલી બધી કિંમતનું સોનું મેળવે છે કે આપણને અભયબી લાગ્યા વિના રહે નહિ. અભયબી એટલા માટે કે એવડાં નાનાં રજકણોમાંથી એટલું બધું સોનું !

બાઈઓ ! આટલી બધી માથાફાટ પછી સોની તો માત્ર થોડું સોનુંજ મેળવી શકે છે, પણ ભક્તજન તો સોનાની રેતીની પેઠે વખતના કણને વીણવાથી શુંનું શું મેળવી શકે છે. વખતની રેતી તે સેંકડો છે—નાની નાની પળો છે. એ પળોને પ્રભુમાં લગાડી દેવાથી માત્ર સોનુંજ મેળવી શકાય છે એમજ નહિ, પણ તેમાંથી દેવપણું ને સ્વર્ગ પણ મેળવી શકાય છે; માત્ર સ્વર્ગજ નહિ પણ અમરપણું ને ઇશ્વર પણ એ પળોને સાચવવાથીજ ભકતો મેળવી શકે છે. એ પળોનો તો સ્વભાવજ છે કે ચાલ્યું જવું; પણ જે તેને પકડી રાખી શકે છે એટલે તેનો સારો ઉપયોગ કરે છે, તેજ દુનિયામાં સૌથી મોટામાં મોટા માણસ થઈ શકે છે; અને જે એ પળોને ભગવત્સેવામાં લગાડી દે છે તેજ ભક્ત ઇશ્વરના કૃપાપાત્ર થઈ શકે છે, માટે વખતનો રૂઠો ઉપયોગ કરવાની તજવીજ કરો.

આપણી જીંદગી ક્ષણોની બનેલી છે અને ક્ષણોને, એક એક થઈને આપણને ખબર પણ ન પડે એવી રીતે, સરી જતાં વાર લાગતી નથી; માટે મહાત્માઓ કહે છે કે, વખતને સંભાળવો ને કાળનું સ્વરૂપ સમજવું, એજ સૌથી કઠિન બાબત છે. વિદ્યાર્થી

કહે છે કે, વખતનું માપ કરવાની રીતીમાંથી રેતીના કણ સરી પડે છે, તે માત્ર રેતીનાજ કણ નથી, પણ તે ચળકતા હીરાઓ છે. તે હીરા કરતાં પણ વધારે છે. એ સરી જતો રેતીનો એક એક ડાહ્યો તે આકાશના એક એક તારા કરતાં પણ વધારે છે; અને જે એને પકડી શકે છે તેજ પ્રભુને પકડી શકે છે. એ એવી રીતે સરી જતા વખતને ન પકડી શકાય, તેને બાંધાં કામેમાં ન વાપરી શકાય તો પછી ભૂતકાલે કહે છે તેમ કાલો ન યાતો થયમેવ યાતાઃ । કાળ ગયો નહિ પણ અમેજ આલ્યા ગયા,) એવું થશે. એમ ન સાચ એ સંભાળજો, કારણ કે દુનિયામાં બધું પાછું મળશે, પણ ગયો વખત પાછો નહિ મળે. આખી પૃથ્વી આખી દેવાથી પણ એક કણ પણ મળી શકશે નહિ; માટે એવો કિંમતી વખત ફાકટ ન જાય એ સંભાળજો. સંસારીઓમાં ને બ્રહ્મમાં એજ ભેદ છે કે, સંસારીઓ વખતની કિંમત સમજતા નથી એટલે તેને મોજશોખમાં ને આનંદમાં ઉડાવી દે છે; અને બકતો વખતની કિંમત સમજે છે તેથી તેને બગવત્સેવામાં લગાડી દે છે, એટલે તેઓ તરી જાય છે. માટે બાઈઓ ! એવા અમૂલ્ય વખતને નજીવા મોજશોખમાં ને વિષયવાસનામાં ઉડાવી ન દો; ન દો. એને તો પ્રભુસેવામાંજ ને પ્રભુસ્મરણમાંજ ખરચો.

૫૬

તારે માથે નગારાં વાગે મોતનાં રે;

નથી એક પ્રકીનો નિરધાર, તોય જાણ્યા નહિ જમદીશને રે. (૧૬)
 મોટા મેલીને રાજ મરી ગયા રે (૨) એને જતાં ન બાગી વાર—તોય
 તાકે જોગન મયું જખ મારતું રે (૨) માથે કાળા મરી ગયા કેશ—તોય
 અંતકાળે લેવાને જમ આવીયા રે (૨) તેનો બાળી બચંકર વેશ—તોય
 રોમ ફાટી વીકું તણી વેદના રે (૨) દુઃખ પામ્યો તું દેવના ચોર—તોય
 સગાં સ્વારથી મલ્યાં સૌ ભૂંટવા રે (૨) તેનું જરાએ ન ચાલે જોર—તોય
 જીભ ટુંકી પડીને તૂટી નાડિયો રે (૨) મયું દેહ તજવાનું તત્કાળ—તોય
 દેવાનંદ કહે નવ જાણ્યા મારા નાથને રે (૨) મળ્યો મનુષ્યનો દેહ વિશાળ—તોય

૧૭૬-ચિતારાની પીંછીથી એમ ન કહેવાય કે આ
આ ચિત્ર મેંજ બનાવ્યું; તેમજ માણસો પણ
પ્રભુનાં હથિયારમાત્ર હોવાથી તેમણે કર્તા-
પણાનું અભિમાન કરવું ઘટે નહિ.

આપણે જેમ દરેક કામ કોઈ પણ જાતનાં સાધનવડે કે હથિ-
યારવડે કરીએ છીએ, તેમજ માણસો એ પ્રભુનાં હથિયાર છે.
જેમ કુંભારને સાકરો છે, લેખકને કલમ છે, લુહારને હથોડો છે,
ખેડુતોને હળ છે, દરજીને સોય છે, સુતારને કુહાડો છે, ધોળીને
પથ્થર છે, ખલાસીને વહાણ છે ને ચિતારાને પીંછી છે તેમજ
પ્રભુને કામ કરવા માટે માણસો તેનાં હથિયાર છે; કોઈ પણ
કલમને એમ કહેવાનો એમ હક્ક નથી કે, આ પુસ્તક મેંજ લખ્યું;
કોઈ પણ હથોડાને એમ કહેવાનો હક્ક નથી કે આ ચંત્ર મેંજ
બનાવ્યું; કોઈ પણ સોય એમ નહિ કહે કે આ ફેન્સી શોળી મેં
બનાવી; અને કોઈ પણ પીંછી એવું અભિમાન નહિ કરે કે આ
ચિત્ર મેંજ બનાવેલું છે; કારણ કે તે તો હથિયાર છે. જે ખુબી
છે તે તો તેના વાપરનારની છે; તેમજ આપણે પણ પ્રભુનાં હથિ-
યાર છીએ. આપણે જે કાંઈ સારાં કામો કરીએ છીએ તે પ્રભુ-
નીજ ખુબી છે. આપણે તો નિમિત્તમાત્રજ છીએ; માટે આપણાં
કામોનું આપણે કોઈ દિવસ જરાપણ અભિમાન નહિ કરવું જોઈએ.

ધોળીનો પથ્થર કપડાં સાફ કરવાનો દાવો કરે, સુતારનો
કુહાડો ઘર બાંધવાનો દાવો કરે, કુંભારનો સાકરો ફુનિયાની
સગવડતા સાચવવાનું અભિમાન કરે અને અરો એવું હુલ્લક
મચાવે કે માણસોને શોભીતાં બનાવવાનું કામ હુંજ બનાવું છું,
તો એ કેટલું બધું ખોટું ? ખરું છે કે એ હથિયારોશોજ તેઓથી
થતાં કામ સફાઈથી થાય છે, પણ તેથી કાંઈ એ કામોના કર્તા
હથિયારો ગણાય નહિ. એ કામોની જે ખુબી છે તે તો એ હથિ-
યાર વાપરનારનીજ છે, તેમજ આપણે હાથે થએલાં બલાં કામો
એ પણ ઈશ્વરનીજ ખુબી છે; એટલે કર્તા છું આપણે માથે
બોલી લેવું અને એ કામોનું અભિમાન કરવું એ ખુલ્લું પાપ છે.
માટે સમજતાં છતાં આપણે એવું મહાપાપ નહિ કરવું જોઈએ.
પ્રભુએ ગીતામાં પણ કહેલું છે કે:-

ईश्वरः सर्वभूतानां हृदयेऽञ्जुन तिष्ठति ।

भ्रामयन्सर्व भूतानि यंत्रारूढनि मायया ॥ (અ. ૧૮ સ્લો. ૧૧)

અર્થ:-જેમ સંચામાં ગોઠવેલાં પુતળાંને તેમાં મૂકેલી કળ સુજળ મરજી પડે તેમ નચાવી શકાય છે, તેમ હે અર્જુન ! આ સર્વ જીવોને તેઓના હૃદયમાં રહેલા અંતર્યામી ઇશ્વર પોતાની માયાવડે ફેરવે છે.

પ્રભુ કહે છે કે, તમે તો યંત્રનાં પુતળાં જેવા છો. તમને અજ્ઞાવનાર તો તમારા અંતરમાં રહેલો હું છું; એટલુંજ નહિ પણ પ્રભુ એમ પણ કહે છે કે, તમે તો નિમિત્તમાત્ર છો, એટલે હથિયાર જેવાજ છો; અને તમારાથી જે થાય છે તે તો મારી કૃપાથીજ. એને માટે પ્રભુએ ખુલાસાથી કહેલું છે કે:—

तस्मात्स्वमुत्तिष्ठ यशोलभस्व जिस्वाशत्रुमुक्ष्व राज्यं समृद्धम् ।
मयैवं ते निहताः पूर्वमेव तन्मिदमात्रं भव सव्यसाचिन् ॥

(ગીતા અ. ૧૧ સ્લો. ૩૩)

અર્થ:-તે માટે તું યુદ્ધ કરવા ઉઠ તથા જય મેળવ અને શત્રુઓને જીતીને સમૃદ્ધિવાળું રાજ્ય લોગવ. હે અર્જુન ! યુદ્ધની પહેલાંજ મેં તેઓને મારી નાખેલા છે. તું કેવળ નિમિત્તમાત્ર થા.

હા ઇમે ! આપણે જે લાલ્લાં અને મોટાં કામે કરીએ છીએ તેને માટે ઇચ્છાથી પ્રભુએ અગાઉથીજ તૈયારી કરી મૂકેલી છે. માત્ર આપણે તેના નિમિત્ત થવાનીજ ખોટી છે—તેનો લાભ લેવાનીજ ખોટી છે. પ્રભુની આટલી બધી કૃપાનો ઉપકાર માનવો તો બાળુએ રહ્યો, પણ ઉલટું એવું અભિમાન કરવું કે બધું હુંજ કદં છું, એ કેટલું બધું ખોટું છે ? એ વિચાર તો કરો ! એવી બૂલ ન થાય માટે દીનતા આણીને પ્રભુને શરણે જાઓ અને પ્રભુની મોટાઈ સમજો. હા ઇમે ! પ્રભુની મોટાઈ સમજો.

૧૮૦—દુનિયાદારીમાં બહુ ફસાઈ રહેવાથીજ ઇશ્વર-
કૃપા આપણી પાસે છતાં તેનો લાભ
આપણે લઈ શકતા નથી.

એક માણસ યૂરોપથી અમેરિકાના નાયગરાના ધોધ જોવા ગયો. એ ધોધથી સાત માઈલ દૂર હતો, ત્યાં તેણે ધોધનો અવાજ સાંભળ્યો; તેથી ત્યાં રહેતા ખેડૂતને પૂછ્યું કે, આ અવાજ શેનો

છે ? ત્યારે તે ખેડુતે કહ્યું કે, એ મને ખબર નથી. ત્યારે પેલા મુ-
સાફર અજબ થઇને પૂછ્યું કે, શું તમે એ માટા ધોધને નથી
જાણો ? ખેડુતે કહ્યું કે નહિ, હું તો મારા કુટુંબમાં ને ખેતરમાંજ
લાગેલો છું. ધોધ બોધ જોવાની મને કાંઈ જરૂર નથી. આપણને
તો કામ સાથે કામ. તે ખેડુતની આ વાત સાંભળી એ મુસાફરને
બહુ અભયળી લાગી તે બાલી ઉઠ્યો કે, દુનિયામાં આવાં પણ
માણસો છેને ? હું પાંચ હજાર માઇલ દૂરથી આ ધોધ જોવા માટે
આવેલો છું અને આ માણસ એ ધોધની પાસેજ રહે છે તોપણ
તે જોતો નથી !

આવીજ રીતે જેઓ દુનિયાહારીમાં અતિશય લોભાઇ જાય
છે તેઓ પણ પોતાની પાસે રહેલી પ્રભુદ્વપાને જોઇ શકતા નથી.
વ્યવહારની વસ્તુઓ તો દૂર પણ હોય છે અને તેને દેશકાળની
અડચણો નડે છે, પણ ઇશ્વરને અને ઇશ્વરની દૃપાને તો કાંઈ અ-
ડચણ નડતી નથી, એટલે તે આપણાથી દૂર થઈ શકેજ નહિ; પણ
વાત એટલીજ છે કે, આપણે તેને જોવાની દરકાર રાખતા નથી.
જો તેને જાણવાની ને સમજવાની ઇચ્છા રાખીએ તો તે આપણા-
થી દૂર નથી; પણ આપણે પેલા ખેડુતની પેઠે દુનિયાહારીમાં એ-
ટલા બધા ફસાઇ ગયેલા છીએ કે, પેલા ધોધની પેઠે ઇશ્વર આપ-
ણી પાસેજ હોવા છતાં પણ તેને જાણવા સમજવાની આપણે દર-
કાર રાખતા નથી. એમાં ઇશ્વરનો નહિ, પણ આપણોજ દોષ છે;
કારણ કે પ્રભુએ તો કહેલું છે કે, મને કોઈ વડાહું નથી અને મને
કોઈનો દ્રેષ નથી; પણ જે ભક્તિથી મને ભજે છે તે મારામાં છે
ને હું તેમનામાં છું. માટે બાઇઓ ! ઝોરીકે પડેલું રત્ન શુભાવી
ન નાખો, પણ તેનો-ઈશ્વરદ્વપાનો લાભ લેતાં રીખો.

૧૮૧-પાપ કાપવા સારજ આપણાપર દુઃખો આવે છે.

એક નાના છોકરાને તેની મા ઝાળીમજાળીને સાબુથી નવરાવવા
લાગી, તેથી એ છોકરું રોવા લાગ્યું; તોપણ માએ તેના રોવાની
દરકાર કરી નહિ ને જ્યાંસુધી તેના શરીર ઉપર મેલ હતો ત્યાં-
સુધી તેને ધોવાજ કહ્યું. જ્યારે મેલ બધો નીકળી ગયો ત્યારેજ
તે શરીરને ઝાળતી અટકી. મેલ કઢાકવા માટેજ તે બચ્ચાને
તેની મા ધોતી હતી, કાંઈ છોકરાં ઉપર તેને વેર નહોતું; તેમજ
દુઃખ દેવાની ખાતર તે કાંઈ ધોતી નહોતી, પણ બચ્ચું એ સમજ.

તું નહોતું માટે રોતું હતું; પણ તેના રોવાથી મા કાંઈ તેને મેહું રાખી મૂકે નહિ; તેમજ આપણને દુઃખ આપવામાં પ્રભુને કાંઈ ફાયદો નથી, પણ આપણાં આગલાં કર્મનાં બંધનો કાપવા સારૂ અને આપણને પાપથી બચાવવા સારૂ તથા જગતનું મિથ્યાપણું જણાવવા સારૂ તે આપણને દુઃખ આપે છે. એટલે પાપ કપાયાવિના આપણા યુગ્મબરાડાથી તે કાંઈ આપણને છોડી દે તેમ નથી; માટે ભાઈઓ! દુઃખથી નિરાશ ન થાઓ, દુઃખથી નિરાશ ન થાઓ.

૧૮૨-ગાયના હિત માટેજ તેને ગોવાળ લાકડી મારે છે, તેમ આપણા કલ્યાણ માટેજ પ્રભુ દુઃખ મોકલે છે.

ગાયને લાકડી મારવાનો કાંઈ બલો ગોવાળને શોખ હોતો નથી, પણ ગાયો આઠે મારગે ન જાય માટે તેને હાંકવી પડે છે, તથા વખતે લાકડી પણ મારવી પડે છે. એવી રીતે લાચારીથી કોઈ વખત ગાયને લાકડી મારવી પડે તે ગોવાળને પોતાને ખાતર નહિ, પણ ગાયોના બલોને માટેજ હોય છે. તેમજ આપણને જે દુઃખ પડે છે તે પણ આપણા કલ્યાણને માટેજ હોય છે આપણે પાપમાં ન પડીએ અને પ્રભુને યાદ કરીએ તે સારૂજ આપણને કાંઈ કાંઈ અકલ્યાણ આવી પડે છે; કારણ સુખ કરતાં દુઃખમાં પ્રભુ વધારે યાદ આવે છે. પ્રભુએ પણ કહેલું છે કે:-

અતુર્વિધા મર્જતે માં જનાઃ સુકૃતિનોઽર્જુન ।

આર્તો જિજ્ઞાસુરર્થાર્થાં જ્ઞાની અ મરતર્થમ ॥

(ગી. અ. ૭ શ્લો. ૧૬)

અર્થ:-હે ભરતવંશમાં શ્રેષ્ઠ અર્જુન ! બલોં કામ કરવાવાળા ચાર પ્રકારના લોકો મને બળે છે:- (૧) દુઃખી, (૨) ધર્મને તથા પ્રભુને જાણવાની ઇચ્છાવાળા, (૩) લોભ ભોગવવાનાં સાધનો મેળવવાની ગરજવાળા અને (૪) જ્ઞાની.

ભાઈઓ ! આ ચાર પ્રકારના લોકોમાં દુઃખીઓને પ્રભુએ પ્રથમ જણાવેલા છે. તે એટલાજ સારૂ કે માણસો એમ સમજે કે દુઃખ એ માત્ર દુઃખજ નથી પણ દુઃખમાં પ્રભુની લલિત છે અને દુઃખથી તો પાપથી બચી શકાય છે; પણ જેમ ગાયને ગોવાળની લાકડી મારતી નથી તેમ આપણને દુઃખ મારતાં નથી; પણ ગાયને

એમ કયાં ખબર છે કે, એ ગોવાળની લાકડીવિના તો સરકારી ડા-
ખામાં પૂરાઈ જવાય, એ લાકડીવિના તો સાંજે પોતાનાં વાહરડાં
પાસે પ્યાર કરવા ન પહોંચી શકાય, એ લાકડીને આધીન થવા
વિના તો ધણીના ઘરનાં ખાણ ન ખવાય અને એ લાકડી વિના તો
વખતે વાઘના મેઢામાં જઈ પડાય. એવું ન થાય માટે ગાયને ન
ગમે તોપણ ગોવાળની લાકડીની જરૂર છે ને એ લાકડીમાં મઝા
છે; તેમજ આપણને દુઃખ ગમતાં નથી, પણ જો સમજીએ તો
તેમાં બહુ આનંદ છે, માટે લાઈએ ! દુઃખથી કાયર ન થાએ.

૧૮૩-કાળાં વાદળ આવ્યા પછી વરસાદ આવે
છે, તેમ દુઃખ પછી સુખ પણ આવે છેજ.

જ્યારે દુઃખ આવી પડે ત્યારે નક્કી સમજવું કે, ભગવાનની
કાંઈક વધારે કૃપા આપણી ઉપર ઉતરવાની છે, કારણ કે દુઃખ
પછી સુખ એ ઇશ્વરનો કાયદો છે. જ્યારે બહુ મેઘલી કાળીઅંધારી
ઘેર રાત્રી થાય છે ત્યારે એ અંધારૂં ઘેર જોઈને લોકો ધારે
છે કે, હવે જરૂર વરસાદ આવશે, ને ખરેખર એમજ બને છે.
થોડાજ વખતમાં ધોધમાર કરતો ધોધબંધ વરસાદ પડવા લાગે
છે, તેમજ આપણાં દુઃખો એ પણ અંધારી કાળી મેઘલી રાતના
જેવાં છે. તેની પછવાડે વરસાદ એટલે સુખ તૈયારજ છે, પણ વાત
એટલીજ છે કે પવનનું, વાદળાંનું તોફાન થયા વિના સરખો વર-
સાદ પડે નહિ. એ નાનકડું જરા વારનું તોફાન તો વરસાદ
આવવાનું ચિન્હ છે; તેમજ આપણી ઉપર આવી પડતાં દુઃખો
એ આપણે માટે આવતાં ભવિષ્યનાં સુખોની નિશાની છે. માટે
તમારી નમળી સ્થિતિ જોઈને કહિ પણ દિલગીર થયો નહિ,
કારણ કે બધાય દહાડા કાંઈ સરખા રહેવાના નથી, તેથી સાધુઓ
ગાય છે કે:—

કવિત

કળકુક બાજ હાય બાજતે નગરે સાથ,
કળકુક પાઉ પ્યાદે શિર બોજ સહીએ;
કળકુક મેવા મીસરીફે અછરન હોય,
કળકુક સુઠીમર સુનગોહી લાઈએ;
કળકુક આપ દાર બીર હૈ બીખારતી,

કળકૂલ આપ જાણ પર દાર રહીએ;
હારીએ ન હિંમત નિસારીએ ન કરિનામ,
જેહી નિધ રાખે રામ તેહી નિધ રહીએ.

૧૮૪—નવાં પાંદડાં આવવા સાડ જૂનાં પાંદડાં ખરી
જાય છે, તેમ વધારે સુખ મળવા સાડજ
થોડાં સુખ જતાં રહે છે.

શરદ્ઋતુમાં ઝાડનાં પાંદડાં ખરી જાય છે તે શામાટે ? ઝાડ
મરી જાય તે સાડ નહિ, પણ તેને જૂનાંને બદલે બીજાં નવાં વ-
ધારે પાંદડાં આવે તથા ભવિષ્યમાં તે વધારે ફળકૂલ આપે, માટે
જૂનાં પાંદડાં ખરી જાય છે. જૂનાં પાંદડાંને ખરતાં જોઈ તે માટે
ઝાડ અકસોસ કરે તો એ તેની બૂલ છે; કારણ કે એ ઝાડનું જેટલું
જાય છે તે કરતાં ઘણું વધારે થોડાજ વખતમાં તેને પાછું મળે
છે. તેમજ આપણી ઉપર આવી પડતાં દુઃખો અને અઠગ્યો એ
પણ વરસાદ આવવાની અગાઉ થતાં જરા વારનાં તોફાનના જેવાં
છે; એટલે એવાં ઘડીવારનાં દુઃખો સાડ રાયા કરવું એ મૂર્ખાઈ છે;
કારણ કે એ દુઃખો તો ખરી જતાં જૂનાં પાંદડાંના જેવાં છે. એને
બદલે તો બીજાં ઘણું નવાં સુખો આવવાનાં છે. પ્રભુ કયે રસ્તે
આપણું કલ્યાણ કરશે તે આપણે શું સમજી શકીએ ? માટે ગમે
તેવું દુઃખ આવી પડે તોપણ તેથી દિલગીર થવું નહિ જોઈએ,
પણ તેને બગવદ્દર્શના સમજી, તેમાંથી કાંઈક સાઈજ થશે એમ
સમજી, શાંતિથી પ્રભુ ભજતે ભજતે તેને હોગવી લેયાં જોઈએ.

૧૮૫—ધણીના કામમાં નોકરથી બોલાય નહિ, તેમ
પ્રભુની ઇચ્છા મુજબ રહેવામાં આપણે
દિલગીર ન થવું જોઈએ.

એક નોકરે જોયું કે ઘરમાં ટેબલ ઉપર વળેલું છે, કાગળો
ફાડી નાખેલા છે, બાટલી ફૂટી ગયેલી છે, ચોપડીઓ જેમ તેમ
પડેલી છે ને ઘડીઆળ બાંધ પડેલું છે. એવું જોઈને તે નોકર બહુ
હોદધામ કરવા લાગ્યો, ગડગડ કરવા લાગ્યો અને મીઠાજ બગા-
ડી કહેવા લાગ્યો કે, આમ કરનાર કોણ છે ? હું તેને જોઈ લઈશ.
એટલામાં તેના શેઠે આવીને કહ્યું કે, એ દેરદાર તો મેં કરેલો છે.

એ સાંભળી તે નોકર તો સ્વપ થઇ ગયો અને પાછું બધું સરખી રીતે ગોઠવવા લાગ્યો; કારણ કે ધણી પોતાની સગવડતા સુઝબ કરે તેમાં નોકરને વચ્ચે પડવાનો શો હક્ક? તેમજ આપણી ઉપર જે દુઃખો પડે છે તે ભગવદ્દંષ્ટાથીજ પડે છે; એટલે એ દુઃખોની સામે ઘડબઝડવાનો આપણને શો હક્ક છે? પ્રભુ તો ધણીનો પણ ધણી છે. તે ચાહે સો કરે, તેમાં ફોગટની હાથહોથથી શું વળે? આપણા રોવાકકળવાથી તે કાંઈ પોતાના કાયદા થોટાજ દેરવાનો છે? માટે ભાઈઓ! દુઃખથી નહિ હારી જતાં પ્રભુની દંષ્ટાને આધીન થાઓ.

૧૮૬-દુઃખની દરકાર રાખે તે ભક્ત શેના ?

એક વૈદની વહુ સાંજમાઠી રહેતી અને તોપણ આનંદી હતી. તેનું નબળું શરીર જોઇને બીજી બાયડીઓ તેની મરકરી કરવા લાગી કે, જુઓ જુઓ આ વૈદની વહુ? ત્યારે તેમાથી એક જણીએ પૂછ્યું કે, તમે આવાં નબળાં છો તોપણ આનંદમાં કેમ છો? તમારાં દુઃખ માટે તમને કાંઈ નથી લાગતું? ત્યારે તે બાઈએ કહ્યું કે, મારા દુઃખની મને દરકાર નથી, કારણ કે મારો ધણી વૈદ છે. તેણે મારા જેવાં તો ઘણાંએ દરદીને મારા કેળતાં સાળાં કર્યાં છે, એ જ્યારે મન ઉપર લેશે ત્યારે મારું દુઃખ શું બિસાતમાં? જેનો ધણી ખરો વૈદ હોય તે વળી દુઃખથી શું કરવા ડરે?

ભાઈઓ! વૈદની વહુને જ્યારે આટલી બધી હિંમત હોય છે, ત્યારે સમર્થ પ્રભુ જેનો ધણી છે, એવા ભક્તજનને પોતાનાં દુઃખની શું પરવા હોય? અને દુઃખની દરકાર રાખે તે ભક્ત શેના? ખરો ભગવદીજીવો તો એમજ સમજે છે કે, જ્યારે તેની નજર પડશે ત્યારે ન્યાસ થઇ જઇશું; એટલુંજ નહિ પણ તે દયાળુ વિશ્વ-ભરની નજર દુઃખીઓની ઉપર સૌથી પહેલી પડશે. એ વખતે દુઃખ તો આશીર્વાદ સમાન થઇ પડશે; માટે ભગવદ્ દંષ્ટાથી આવી મળેલાં દુઃખોથી કહિ પણ રડતા ના.

૫૬

સુખ દુઃખ મનમાં ન આણિયે, ઘટ સાથે રે ધડિયાં;
દાખ્યાં તે કોઈનાં નવ દળે, રહુનાથનાં જડિયાં. સુખ દુઃખ
નળ રાજ સરીખો નર નહિ, જેની દમયંતી રાણી;

અરધે વસ્ત્રે વનમાં બાળ્યાં, ન મળ્યું અજ ને પાણી. સુખ દુઃખ
પાંચ પાંચ સરખા બાધવા, જેને દ્રૌપદી રાણી;
બાર વરસ વન ભોગમાં, નયને નિદ્રા ન આણી. સુખ દુઃખ
સીતા સરખી સતી નહિ, જેના રામજી સ્વામી;
રાવણ તેને હરી ગયો, સતી મહાદુઃખ પામી. સુખ દુઃખ
રાવણ સરખો રાજ્યો, જેની મહેદરી રાણી;
દશ મરતક છેદાઇ ગયાં, બધી લંકા લૂંટાણી. સુખ દુઃખ
હરિચંદ્રરાય સતવાદીઓ, તારાલોચની રાણી;
તેને વિપતિ બહુ પડી, બધાં નીચ ધર પાણી. સુખ દુઃખ
સર્વે દેવને જ્યારે બીડ પડી, સમયાં અંતરજમી;
બાવડ બાગી બૂધરે, મહેતા નરસેનો સ્વામી. સુખ દુઃખ

૧૮૭—દુઃખ એ આપણી 'પરીક્ષા' છે.

સોનાને સોની અગ્નિમાં તાવે છે, તે કાંઈ તેને બાળી નાખવા
સાડે નહિ, પણ તેની પરીક્ષા કરવા સાડે અને તેને શુદ્ધ કરવા સાડે
અગ્નિમાં નાખે છે. એવી રીતે સોનાને અગ્નિમાં નાખવાથી તેની
કિંમત ઘટતી નથી, પણ ઉલટો એ સોના ઉપરનો આપણો વિ-
શ્વાસ અને આહ વધે છે, તથા તેની કિંમત પણ નહીં થઈ જાય
છે, તેમજ પ્રભુ આપણને જે દુઃખ આપે છે, તે આપણો નાશ
કરવા સાડે નહિ, પણ આપણને પવિત્ર કરવા સાડે તથા આપણને
સાચું સુખ આપવાને માટેજ.

બાઈઓ! જરૂર ચાઠ રાખજો કે, સુખનાં તાળાં ખેંદવાની
ચાવી દુઃખ છે. દુઃખની ચાવીથી સુખનાં તાળાં જલદી ઉઘડી જાય
છે, માટે પ્રભુકૃપાથી દેવયોગે એ ચાવી તમને આવી મળે તો
ફેંકી દેશો નહિ, ફેંકી દેશો નહિ એટલે કે એથી કિંમત હારી જશો
નહિ. એથી નિરાશ થઈ જશો નહિ. એમાં પણ લહેઝત છે, પણ
એ લહેઝતની ખબર તમને હમણાં નહિ પડે. જ્યારે એ ચાવીથી
સુખનાં તાળાં ઉઘડી જશે, ત્યારે તેની ખુબી સમજશો.

૧૮૮—સુખને અર્થે દુઃખ ખમવામાં પણ મજા છે.

જમીનના પેટમાં હજાયુણી લોંકાય છે તે શામાટે ? જ-
મીનને સાફ કરવા માટે અને તેને વધારે ફળદ્રૂપ કરવા માટે. ચાઠ
રાખજો કે જમીનની કિંમત વધારવા માટે અને તેમાંથી વધારે

ફળ ઉત્પન્ન કરવા માટેજ તેને કૌશિકાદાળીના ઘા મારવામાં આવે છે, કાંઈ તેને ખરાબ કરવા માટે નહિ; તેમજ આપણી ઉપર જે દુઃખ પડે છે, તે આપણા ખૂરા માટે નહિ; પણ આપણે નહિ સમજી શકીએ તેવી રીતે કાંઈક આપણું બહું કરવાને માટેજ તે આવે છે, માટે બાંધ્યો ! દુઃખથી હારી ન બાંધ્યો.

જેઓ દુઃખનું રહસ્ય સમજે છે, તે અનુભવી સાધુઓ તો એમજ કહે છે કે:—

ખુબી છે એક દુનિયામાં, મહા દુઃખોજ સહેવામાં.

કારણ કે સુખમાં માયાનું સ્મરણ થાય છે, ને દુઃખમાં પ્રભુનું સ્મરણ થાય છે; એટલે દુઃખને ખાતર દુઃખ સાફ નથી, પણ પ્રભુને ખાતર દુઃખ સાફ છે. માટે ભગવદ્દષ્ટાથી આવી મળેલાં દુઃખોથી હિલગીર ન થાઓ, પણ પ્રભુને ખાતર દુઃખ સહન કરો અને તેમાંથી પણ હિલાસો મેળવો.

૧૮૬—માળી કારણ વિના હાંખળી પણ કાપતો નથી તો કૃપાણુ પ્રભુ આપણને કારણ વિના કેમ દુઃખ થવા દે ?

કોઈ કોઈ વખત ઉપર ઉપરથી ને આનુબાનુથી માળી ઝાડને કાપે છે, એ શું તે ઝાડનો નાશ કરવા સાફ ? નહિ બાંધ્યો. એ ઝાડને ખૂબસુરત બનાવવા માટે, તેની ઉપરના કીડા દૂર કરવા માટે અને તે વધારે ફળફૂલ આપે તે માટે ચતુર માળી ઝાડની કાપકુપ કરે છે. તેમજ પ્રભુ આપણને કાંઈ એાણું આપે છે, અથવા આપણને નહિ ગમતી સ્થિતિમાં મૂકે છે તેનું કારણ કાંઈ આપણી ઉપર તેની અકૃપા છે એમ નથી; પણ તે તો આપણા કલ્યાણને માટેજ છે; પણ આપણે તેનો ખરો લેહ સમજતા નથી, તેથીજ માથું કુટયા કરીએ છીએ. બકતો કહે છે કે, એવી રીતે દુઃખનો અફસોસ કર્યા કરવો એ પ્રભુ તરફ અવિશ્વાસીપણું છે અને પ્રભુની સામે થવા જેવું છે; કારણ કે તમે વિચાર તો કરો કે, એક ગામડીઓ જંગલી માળી પણ ખરા કારણ વિના ઝાડની ડાળ કાપતો નથી કે પાંદડાં તોડતો નથી, ત્યારે કૃપાના સાગર આનંદ-સ્વરૂપ પ્રભુ આપણને વિના કારણ દુઃખ કેમ આપશે ? જે કારણ સાફ તેણે દુઃખ આપેલું છે, તે કારણનો નાશ થાય એટલે તુરંત

જ દુઃખ એની મેળેજ સાદ્યું જશે, માટે દુઃખથી હારી ન જાઓ,
દુઃખથી હારી ન જાઓ.

૧૯૦—આ દુનિયામાં દુઃખ તો ભોગવવાંજ પડશે.
પછી ગમે તો ને હસીને ભોગવો ને ગમે તો
રડીને ભોગવો.

સુખદુઃખ તો જન્મમરણની સાથેજ છે, માટે તે તો ભો-
ગવવાંજ પડશે; કારણ કે આપણા શરીરનું બંધારણજ એવા પ્ર-
કારનું છે અને આ દુનિયાની રચનાજ એવા પ્રકારની છે કે કોઈ
પણ જીવોને સુખદુઃખ થયા વિના રહેજ નહિ. માટેજ પ્રભુએ
પણ કહેલું છે કે:—

માત્રાસ્પર્શાસ્તુ કૌતેવ શીતોષ્ણસુષ્કદુઃખવાઃ ।

બાગમાપાયિનોઽનિત્યાસ્તાંસ્તિતિશ્ચસ્વ ભારત ॥

(ગી. અ. ૨ શ્લો. ૧૪)

અર્થ:—હે અર્જુન ! ટાઢ તડકો વગેરે વિષયોની સાથે ઇન્દ્રિ-
યોનો સંબંધ થવાથી સુખદુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે. એ સુખદુઃખ
તો આવે ને જાય એવા સ્વભાવનાં છે, એટલુંજ નહિ પણ થોડીક-
જ વાર રહેનારાં છે, માટે હે અર્જુન ! તેને તું સહન કર.

ભાઈઓ ! પ્રભુ આપણને હુકમ કરે છે કે, તારે સુખદુઃખ
તો ખમવાંજ જોઈએ. ખમવાં જોઈએ એટલુંજ નહિ, પણ તે તો
એમ કહે છે કે ખમવાંજ જોઈશે; કારણ કે પ્રાણીઓનું બંધારણ-
જ એવું છે અને કુદરતના નિયમોજ એવા છે કે જ્યાંસુધી આ-
પણો દેહ રહે ત્યાંસુધી સુખદુઃખ થયા વિના રહેજ નહિ. એ
સુખદુઃખમાંથી આપણે કોઈ પણ રીતે છટી શકીએ તેમ નથી,
એટલે તે આપણને રીતે રીતે કે હસ્તે હસ્તે ગમે તે રીતે પણ
ભોગવવાં પડશે; કારણ કે ઇન્દ્રિયો અને વિષયોના સંબંધમાંજ
સુખદુઃખ છે અને જ્યાંસુધી તમારું શરીર છે, તથા જ્યાંસુધી
તમે આ દુનિયામાં રહો છો ત્યાંસુધી કોઈ પણ હેઠળ, કોઈ પણ
કાળમાં કે કોઈ પણ સ્થિતિમાં એક ક્ષણ પણ તમે વિષયો અને
ઇન્દ્રિયોના સંબંધ વિના રહી શકોજ નહિ; અને આ દુનિયામાં
તથા આ જીવનમાં જે સુખદુઃખ છે તે એ સંબંધમાંજ છે, માટે
તે ભોગવ્યા વિના છટકો નથી. જે બાબતમાં આપણો કાંઈ ઉપા-

યજ્ઞ નથી, તેમાં શેયા કરવાથી શું ફાયદો ? માટે બાહ્યો ! શા-
તિથી દુઃખને સહન કરો.

હુસબુલા છંદ

તાંતુ કાચા તણો તાણો સંસાર છે,
સાંધીએ સાત ત્યાં તેર ત્રે;
શરીરે આરોગ્ય તો યોગ્ય બી હોય નહિ,
યોગ્ય બી હોય ખોરાક પૂરે;
હોય ખોરાક તો ન હોય સંતાન ઉર,
હોય સંતાન રિપુ બાળ લૂટે;
કાંઈ નો શત્રુ નવ હોય દલપત કહે,
સમીપ સંખ્યાથીયું શરીર છૂટે.

૧૯૧-પ્રભુના હુકમથીજ દુઃખ આવે છે, માટે તે
લોગવવાંજ પડશે.

દુઃખ આવી પડવાથી બડબડવું ને હિલગીર થવું, એ પ્રભુની
સામે થવા જેવું છે; કારણ કે પ્રભુનો હુકમ માનવાને આપણે
આપણા ધર્મથી બંધાયેલા છીએ, એટલુંજ નહિ પણ આપણા
શરીરની રચના તથા જગતની પ્રકૃતિના બંધારણથી પણ આપ-
ણે પ્રભુનો હુકમ માનવાને બંધાયેલા છીએ. એ સિવાય બીજું
એ પણ સમજવાનું છે કે આપણી ઉપર જે દુઃખો આવી પડે છે,
તે લોગવવાનો પ્રભુનો હુકમ છે એટલુંજ માત્ર નહિ, પણ એ
દુઃખો પ્રભુનાં મોકલેલાં છે અને તે લોગવવાની ઇચ્છા ન રાખીએ
તોપણ તે ફરજિયાત લોગવવાંજ પડે છે. એમાંથી છટકી જવાનો
કોઈ પણ ઉપાયજ નથી; કારણ કે પાપની શિક્ષા કરવા માટે, તથા
પાપથી બચાવવા માટે દયાળુ પ્રભુએ આપણી ઉપર દયા કરીને
દુઃખો મોકલેલાં છે, એટલે તે લોગવ્યા વિના છૂટકોજ નથી.
પ્રભુએ પણ કહેલું છે કે:—

बुद्धिर्ज्ञानमसंमोहः क्षमा सत्यं दमः शमः ।
सुखं दुःखैः भवोऽभाषो भयं कामयमेव च ॥
अहिंसा समता तुष्टिस्तपो दानं यशोऽयशः ।
मनन्ति मावा भूतानां मत्त एव पृथग्विगवधाः ॥

(ગી. અ. ૧૦ સ્તો. ૪-૫)

અર્થ:-બુદ્ધિ, જ્ઞાન, મોહરાહિતપણું, ક્ષમા, ઇન્દ્રિયોને છતવી, મનને છતવું, સુખદુઃખ, ઉત્પત્તિ, સત્તા, ભય, અભય તથા અહિંસા, સમતા, સંતાપ, તપ, દાન, જશ ને અપજશ એવા જૂદા જૂદા પ્રકારના ભાવો પ્રાણીઓને મારાથીજ થાય છે.

આવી રીતે જ્યારે દરેક સ્ત્રીજ પ્રભુનીજ આપેલી છે, ત્યારે તેની સામે થવું એ પ્રભુની સામે થવા જેવું છે; માટે બાઇઓ! દુઃખથી હારી જઈ પ્રભુની સામે નહિ આવો, પણ દુઃખને શાંતિથી ભોગવી પ્રભુને પ્રસન્ન કરો.

પદ

સખ દિન હોત ન એક સમાન.	(૨૬)
એક દિન રાજા હરિશ્ચંદ્ર યુદ્ધ, સંપત્તિ મેરુ સમાન;	
એક દિન જાય પચ યુદ્ધ સેવત, અંબર દરત મધાન.	સખ૦
એક દિન સીતા રૂઢન કરત હૈ, મહાવિપિન ઉવાન;	
એક દિન રામચંદ્ર મિલ હોઉ, વિચરત પુષ્પ વિમાન.	સખ૦
એક દિન રાજા રાજ બુધિહર, અનુચર શ્રીમગવાન;	
એક દિન દ્રૌપદી નમ હોત હૈ, ચીર દુઃશાસન તાન.	સખ૦
પ્રગટત હૈ પૂરવકી કરની, તજ મન શોચ આનન;	
સરદાસ યજ્ઞ કલાં ભગ વરણી, રિષિકે અંક પ્રમાન.	સખ૦

૧૯૨-ખાતર સારા ખેતરમાંજ નખાય છે તેમ પ્રભુના વહાલા હોય તેનેજ દુઃખ પડે છે.

કયા ખેતરમાં ખાતર નાખવામાં આવે છે, એ તમને ખબર છે? જે સાઈ ખેતર હોય તેમાંજ ખાતર નાખવામાં આવે છે અને ખરાબ ખેતરોને તો પડતરજ રાખવામાં આવે છે. છાણુ, મૂતર, વિઠ્ઠા, હાઠકાં તથા ગામનો કચરો ને ગટરનું ગંધાતું પાણી ખાતરમાં હોય છે. એવી આપણને ખરાબ દેખાતી ચીજો ભલે ખેડુત પોતાનાં સારાં ખેતરમાં ખાસ નાખે છે; કારણ કે તે ખાતર છે અને ખાતરની ખુશી એ છે કે બહુ ફળ આપવું. આપણા ગામનો કચરો સારા ખેતરમાં પડવાથી જ્યારે મોટું ફળ આપે છે, ત્યારે ભક્તજનરૂપી ભલી જમીનમાં પડતું દુઃખરૂપી ખાતર કેટલું બધું સાઈ ફળ આપશે એ ખ્યાલ તો કરો? માટે બાઇઓ! આજથી ચાહ રાખજો કે, ભક્તજન ઉપર આવી પડતી અઠચઘ્નો તે ખરાં દુઃખો નથી, પણ ખાતર છે. ખાતર જરા

ગંધાય તો ખરૂં, પણ તેનો કાયદો ઘણો છે; તેમજ દુઃખ લોગ-
વવાં વસમાં તો લાગશે, પણ તે શાંતિથી સહન કરવામાં બહુ
મોટું કળ છે, તે યાદ રાખજો.

૧૯૩-પૂલ તૂટે તોજ દેવ ઉપર ચડે, તેમ માણસો
દુઃખ ખમે તોજ પ્રભુને પામી શકે છે.

સુંદર દુહોને અને મીઠી કળીઓને આપણે જાડ ઉપરથી
તોડી લઈએ છીએ, તે શામાટે ? શું તેને દુઃખ દેવા માટે ? ના,
ના, તેને ઉપયોગી બનાવવા માટે; તેને દેવ ઉપર ચઢાવવા માટે.
જો જો લોને તોડ્યા વિના જોમ ને જોમ એ જાડ ઉપર રહેવા
હીંધાં હોત, તો તે થોડાજ વખતમાં કરમાઈ જાત અને પોતાની
મેળે ખરી જાત. જો જોમ ચાત તો તે આ અવગતે જાત; કારણ કે
તેના જન્મની સાર્થકતા થઈ નહિ. કોઈ પણ વસ્તુના જન્મની
સાર્થકતા તેના ઉપયોગીપણાથીજ થાય છે; અને ઉપયોગીપણું
દુઃખથીજ આવે છે; માટે પોતાની ઉત્તતિને ખાતર તથા ઈશ્વરને
પામવા સારૂ માણસ જાતને દુઃખ વિના ચાલે તેમ નથી. જાડ
ઉપરથી ફલ તોડાય છે એટલુંજ માત્ર નહિ, પણ તોડ્યા પછી
પણ તેની ડાંખળીઓ ને પાંખડીઓ જૂદી જૂદી કરવામાં આવે છે.
એ પછી તેમાં સોય ખોસવામાં આવે છે, ત્યારેજ તેની માળા
થાય છે અને ત્યારેજ તે દેવ ઉપર ચડી શકે છે. એવા સં-
સ્કાર થાય ત્યારેજ તે સુંદરીઓનાં કોમળ હૃદય ઉપર રહી શકે
છે, અને એવાં દુઃખ લોગવે ત્યારેજ તે રાજાઓના સુગટમાં જઈ
શકે છે. એ પછી પોતાના બહારથી રાજાઓને, સુંદરીઓને તથા
દેવોને પણ તે શોભાવે છે. યાદ રાખજો કે આટલી બધી ઉત્તમતા
દુઃખ ખમવાથીજ તેઓમાં આવે છે; માટે બાઈઓ! દુઃખથી
હિલગીર નહિ ચતાં જોમજ સમજો કે દુઃખમાં પણ કુદરતી
હિલાસો છે, દુઃખમાં પણ આશીર્વાદ છે, દુઃખમાં પણ ઈશ્વરની
કૃપા છે અને ધર્મનાં દુઃખો શાંતિથી સહન કરવાથીજ ઈશ્વરને
પામી શકાય છે; માટે દુઃખથી હિલગીર નહિ ચવાનો કરાવ કરો.

૧૯૪—અનંત કાળના મોક્ષ સુખ માટે દુનિયાનાં
થોડાં દુઃખ ભોગવી લેવાં એ તો શૂળીનું સંકટ
સોયથી પતાવી દેવા જેવું છે.

ભાઈઓ! આપણે સમજીએ તો ભગવદ્દર્શિનાથી આવી
મળેલાં દુઃખો તો આશીર્વાદ જેવાં છે; કારણ કે એથી તો શૂળીનું
સંકટ સોયમાં પતી જાય તેમ છે. તમે વિચાર તો કરો કે, જેને
જન્મદેશનિકાલની સજા થવાની હોય, તેનાં પાંચપંદર દિવસના
સાઠા કેદખાનાથી છૂટકો થઈ જતો હોય તો તે ભોગવી લેવાને
કેણુ ના પાડે? તેમજ નરકમાંથી જો બચાતું હોય, તો આ
દુનિયાનાં થોડાંક દુઃખ ભોગવી લેવામાં શું મોટી વાત છે? પણ
આવા ખુલાસા આપણે ખુલ્લી રીતે સમજતા નથી, તેથીજ નાનાં
નાનાં દુઃખો આપણી પાસે મોટા પહાડ જેવાં થઈ પડે છે; પણ
જો સમજીએ તો વાતમાં માલ કાંઈ નથી. ઉલટું એમજ લાગી
જાય કે, દુઃખરૂપે પ્રભુની દયાજ આપણી ઉપર વરસે છે, પણ
આપણે તેને સમજતા નથી, એટલે તેનો લાભ લઈ શકતા નથી.
તેથીજ દુઃખ દુઃખ કુટ્યા કરીએ છીએ; માટે દુઃખથી હિંમત
નહિ હારી જતાં એમજ સમજે કે, પ્રભુને અર્થે શાંતિથી અહીં
થોડાં દુઃખો ભોગવી લેવાં એ શૂળીનું સંકટ સોયે પતાવવા જેવું છે

૧૯૫—પાપની શિક્ષારૂપ દુઃખ ભોગવી લેવાથી પાપ
કપાઈ જઈને પ્રભુની દયા જલદી ઉતરે છે.

એક બાપને બે દીકરા હોય, તે બંને જણા કાંઈ ગુન્હો કરે,
તેથી હિલગીર થઈને બાપ તે બંને છોકરાને ચોખ્ખ શિક્ષા કરે,
એ વખતે એક છોકરો પોતાની ભૂલ કપૂલ કરી નથી જઈને
બાપની માફ માગે અને બીજો બાપની શિક્ષાની સામે થાય તેમાં
ફાયદો ફોને? જે છોકરો પશ્ચાત્તાપ કરે, માફ માગે ને માર
ખમી રહે, તેની ઉપર બાપની દયા જલદી ઉતરશે અને જે છોકરો
બાપના મારની સામે થાય તેને કાંઈ બાપ છોડી દેવાનો નથી.
સામે થવાથી ઉલટો તે બે ચાર લાત વધારેજ ખાશે. તેમજ
દેવેશ્વરથી આપણી ઉપર આવી પડતાં દુઃખો એ પણ આપણા
પાપની શિક્ષા છે. ધીરજથી એ શિક્ષા ખમવાથીજ પ્રભુની દયા
આપણે મેળવી શકશું; પણ એ શિક્ષાની—એ દુઃખોની સામે

થવાથી—એટલે કે હાથ હોય કરવાથી તો ઉલટાં વધારેજ દુઃખી થશું; માટે બાઈઓ ! સુખથી કુભાર્થ જાઓ નહિ અને દુઃખથી હારી જાઓ નહિ પણ જેમ પ્રભુ રાખે તેમ આનંદથી રહો.

૧૬૬—કૃતરો અન્નદયો હોય ત્યાંસુધીજ તેને બાંધવો પડે છે, તેમ આપણામાં પાપ હોય ત્યાંસુધીજ દુઃખ રહે છે.

કૃતરો ત્યાંસુધી અન્નદયો હોય, બધાની સામે ધુરકતો હોય, આટોઅવળો બાગી જતો હોય અને ધણીના હુકમમાં રહેતો ન હોય, ત્યાંસુધીજ તેને સાંકળે બાંધવો પડે છે; પણ જ્યારે એ બધું પોતાનું જંગલીપણું તે મૂકી દે અને ધણીના હુકમમાં તથા હુનાયદારીના વિવેકમાં આવી જાય, તથા ઈસારામાં સમજી જઈ ધણીની પાછળ પાછળ દોડતો જાય, ત્યારે તેની સાંકળ કાઢી નાખી તેને છૂટો મૂકવામાં આવે છે. તેમજ ત્યાંસુધી આપણામાં પાપ છે અને આપણે ખરા બક્ત થયા નથી, ત્યાંસુધીજ દુઃખ છે. એ પછી કાંઈ નથી. બક્ત થયા પછી—પ્રભુની ઈચ્છામાં આપણી ઈચ્છા મિલાવી દીધા પછી દુઃખ નથી, અને પાપને છે. કી દીધા પછી બાંધન પણ નથી. એ બધું તો સર્વાત્મભાવથી પ્રભુને શરણે ન જઈએ ત્યાંસુધીજ છે, માટે દુઃખથી છૂટવું હોય તો અન્નદયા કૃતરાની પેઠે પ્રભુથી અન્નદયા ન રહો; પણ તમારા વિકારોને છોડી પ્રભુને શરણે જાઓ. એ સિવાય દુઃખથી છૂટવાનો બીજો માર્ગ નથી. બહુ રોવા કરવાથી ને બહુ હાથ હોય કરવાથી તથા અફસોસ કર્યા કરવાથી કાંઈ દુઃખ જાય નહિ. પણ પાપને છોડી પ્રભુને શરણે જવાથીજ દુઃખ મટશે. માટે બાઈઓ ! દુઃખથી છૂટવા સારું કોઈ પણ રીતે, કોઈ પણ રસ્તે, સર્વાત્મભાવથી પ્રભુના માર્ગમાં આવો, પ્રભુના માર્ગમાં આવો, પ્રભુના માર્ગમાં આવો.

૧૬૭—વૈદ પણ બનતાં સુધી કંડવી દવા નથી આપતો ત્યારે આનંદસ્વરૂપ પ્રભુ વિના કારણ દુઃખ કેમ આપશે ?

આપણી ઉપર દુઃખ ક્યારે પડે છે એ તમને ખબર છે ? દુઃખ એ કાંઈ મજાની ચીજ નથી, એ તો માત્ર લાચારીનો ઉપાય

છે. હુશીઆર વેઠ પણ બનતાં સુધી કડવી દવા નથી આપતો અને ગરીબમાં ગરીબ મા પણ બનતાં સુધી પોતાના છોકરાને હલકો ખોરાક આપતી નથી, ત્યારે તમે વિચાર કરો કે સુખનું સ્વરૂપ ને આનંદની મૂર્તિ પ્રભુ આપણને આછીને દુઃખ કેમ આપશે ? જો તો જ્યારે આપણે શાસ્ત્રને ન માનીએ, શુભ્યોની દરકાર ન રાખીએ, મોટા પુરુષોએ બતાવેલા સલામત માર્ગે ન ચાલીએ, ધર્મને બાળુએ મૂકીએ, અંતઃકરણની સલાહ ઉપર પાણી ફેરવીએ, સ્વર્ગનાં સુખોથી પણ ન લલચાઈએ અને નરકની વેદનાની વાતોથી પણ ન ડરીએ ત્યારે લાચાર થઈને પ્રભુને દુઃખનો છલકો ઇલાજ લેવો પડે છે અને તે પણ આપણા ભલાને જ માટે; કારણ કે દુઃખથી માણસ લાચાર થઈને છેવટ પ્રભુની તરફ વળે છે. એવી રીતે પોતાની તરફ ખેંચવા માટે જ પ્રભુ આપણને દુઃખ આપે છે, માટે ભગવદ્દષ્ટિથી આવી પડેલાં દુઃખો આપણે ધીરજથી ખમવાં જોઈએ.

૧૯૮-ભક્તિનો બદલો ઇચ્છવો એ પ્રભુ ઉપર અવિશ્વાસ કરવા જેવું છે.

ભક્તિના પ્રકરણમાં શ્રદ્ધાની અંદર સર્વ બાબનો સમાઈ જાય છે; કારણ કે શ્રદ્ધા એ રૂપિયા બરાબર છે અને બીજાં સાધનો તે દોકડા બરાબર છે. જો આપણા હાથમાં રૂપિયો હોય તો ઘણાં દોકડા આવી શકે તેમ છે; પણ આપણે પ્રભુ પાસે આપણી ભક્તિનો બદલો માગીએ છીએ, એટલે કે આપણી પાસેનો રૂપિયો જ ખોઈ નાખીએ છીએ, આપણી બધી મૂંઝી જ શુભાની દૃષ્ટિએ છીએ અને લિખ માગીએ છીએ; કારણ કે વિશ્વાસ એજ ભક્તિની મૂંઝી છે, એટલે ભક્તિના બદલાની આશા રાખવી એ વિશ્વાસ ખોઈ નાખવા જેવું છે. જો પ્રભુ ઉપર આપણને પૂર્ણ વિશ્વાસ હોય તો પછી તેની પાસે ભક્તિનો બદલો માગવાની જરૂર રહેતી નથી; કારણ કે ભક્તનું યોગક્ષેમ કરવાને તે બંધાએલા જ છે અને આપણા કરતાં પણ તે આપણું કંઠ્યાણ વધારે સારી રીતે સમજે છે; માટે તેની ઇચ્છાને આધીન થવામાં જ મજા છે, તેની સામે થઈને માગવામાં મજા નથી. માગવું એ તો અવિશ્વાસીપણું છે ને હલકાઈ છે. પ્રભુએ પણ ગીતામાં કહેલું છે કે:-

દૂરેણ ક્ષવરં કર્મં બુદ્ધિયોગાદ્ભવંજય ।

બુદ્ધૌ શરણમન્વિષ્ણુ કૃપણાઃ ફલદેતવઃ ॥

(ગી. અ. ૨ શ્લો. ૪૯)

અર્થ:-ફળની ઇચ્છા રાખ્યાવિના જે કર્મ કરવાં તેજ ઉત્તમ છે. ફળની ઇચ્છાવાળાં કર્મં તો ઉત્તરતા પ્રકારનાં છે; માટે હે અર્જુન ! ઇશ્વરને પામવા સારું તું ફળની ઇચ્છા રાખ્યાવિના કર્મ કર. ભક્તિના બદલાની ઇચ્છા રાખનારાઓ તો લોભિયા છે.

માટે લાઈઓ ! ભક્તિના બદલાની ઇચ્છા રાખી, અવિશ્વાસી નહિ બનતાં ભગવદ્દશાસરાનું બળ રાખી વિશ્વાસી જીવન ગાળતાં શિખો, જે સંસારસાગર તરવાનો સહેલો રસ્તો છે.

૫૬

ભાવ થઈ નિત ભજ્યે પ્રભુને, ભાવ થઈ નિત ભજ્યે. (૨૬)
સુખ દુઃખાદિ ધર્મ દેહના, અંતર જેમ સમજ્યે. પ્રભુને
વિષમવાસના સૌ દુઃખ કારણ, સમજ તેને તજ્યે. પ્રભુને
ભજન પ્રતાપે સાધન સાધું, સ્વર્ગ તથાં તો સજ્યે. પ્રભુને

૧૯૯-ઝાડની નીચે પણ છાંયા ને ફળ મળે છે, તો પ્રભુને આશરે રહેવાથી કેટલું બધું મળશે ?

ઝાડ તો જડ છે, તોપણ આપણે કોઈ પણ ઝાડની નીચે બેસીએ તો તેની છાંયા મળે છે; અને વખત આવ્યે ફળ પણ મળે છે. માણસો હજારો વિકારોથી ભરેલાં છે, તોપણ કોઈ માણસને આશરે રહીએ તો તે પણ પ્રસંગોપાત પોતાની યથાશક્તિ આપણને મદદ કરે છે. આપણે સૂકા લાકડાને આશરે રહીએ તો તે પણ આપણને પાણીમાં ડૂબવા દેતું નથી. લાકડાનાં વઢા પણ આપણને સહીસલામત કિનારે પહોંચાડે છે, ત્યારે જે આપણે પ્રભુને આશરે રહીએ-પ્રભુનું શરણ પકડી લઈએ, પ્રભુની ઇચ્છાને આધીન થઈ જઈએ તો આપણે કેટલું બધું મેળવી શકીએ ? જે ખ્યાલ તો કરો. ઝાડ કરતાં, લાકડાં કરતાં અને આપણા પટેલો, શેઠિયાઓ તથા કારભારીઓ કરતાં ઇશ્વર કેટલો બધો મહાન છે ને કેટલો બધો શ્રેષ્ઠ છે, જે વિચાર તો કરો. એવા મહાપવિત્ર સર્વવ્યાપક ઇશ્વરને શરણે જવામાં આપણને અઠ-ચણ શું છે ? અને તંના શરણમાં ગયા પછી આપણે તેની પાસેથી કંઈ પણ શામાટે માગવું જોઈએ ? શું તેને આપણી કિંકર નથી ? શું તે આપણું કલ્યાણ થીમાં છે જે નથી સમજતા ? શું તેની મહાન

હયાવિના આપણે આજ સુધી જીવી શક્યા છીએ ? બાઇઓ ! તેની તો અખંડ હયા છે. આપણને આપણા કલ્યાણની જે વસ્તુ આજ સુધીમાં મળી ગઇ છે તે સાચવવાને અને આપણી યોગ્યતા પ્રમાણે વધી આપવાને તે બંધાએલો છે. આપણને માગવું પડે એવું તેણે રાખ્યુંજ નથી અને ખરા બકતોને પ્રભુ સિવાય—પ્રભુને છોડીને બીજું માગવાલાયક શું હોય ? માટે બાઇઓ ! પૂર્ણ પ્રેમ આપણને અંતરના વિશ્વસથી ને હૃદયના બળથી, સર્વાત્મભાવથી પ્રભુને શરણે જાઓ, પ્રભુને શરણે જાઓ.

૨૦૦—ઈન્છાઓને રોકવી, એ તપ છે.

તપ એટલે શું ? મહાત્માઓ કહે છે કે પોતાની ઇન્છાઓને લોગ આપવો તેનું નામ તપ છે. ઇન્છાને કેવી રીતે રોકવી તેને માટે કહ્યું છે કે:-

એક સાધુને કોઇ ગૃહસ્થે પોતાને ઘેર ભિક્ષા લેવા અવવા કહ્યું. સાધુએ કહ્યું કે, મને તો આજે દૂધપાક ખાવાની ઇન્છા થઇ છે. તે ગૃહસ્થે કહ્યું કે, ત્યારે તો મહારાજ બહુ સારું, આજે મારે ઘેર દૂધપાકજ બનાવેલો છે. એ સાંભળી તે સાધુએ કહ્યું કે, હવે મારે દૂધપાક નથી ખાવો. ગૃહસ્થે કહ્યું કે, મહારાજ ! આમ શું કરો છો ? હમણાંજ કહ્યું કે મને દૂધપાક ખાવાની ઇન્છા થઇછે, અને જ્યારે દૂધપાક તૈયાર છે, ત્યારે કહો છો કે મારે તે નથી ખાવો, આમ કરવાનું કારણ શું ? ત્યારે સાધુએ કહ્યું કે, મને દૂધપાક ખાવાની ઇન્છા થઇ, માટે તે ખાવો નથી. શેઠે પૂછ્યું કે એમ કરવાનું કાંઈ કારણ ? ત્યારે સાધુએ કહ્યું કે, હા, એમ કરવું એનું નામ તપ છે. આપણી ઇન્છાઓને રોકવી—આપણા મનને મારવું, તેનું નામ તપ છે.

જો મનની ઇન્છા સુજબ કર્યા કરીએ, તો એ ઇન્છાઓને અરો કયાં આવે ? એક ઇન્છા પૂરી થતા પહેલાં તેમાંથી બીજી દશ ઇન્છાઓ પેદા થાય છે અને એ દશમાંથી બીજી સો થાય છે; પણ એક ઇન્છાને દાબી દેવાથી બીજી દશ ઇન્છાને દાબી શકાય છે, માટે આપણી વધતી જતી ઇન્છાઓને દાબવી-રોકવી એનું નામ તપ છે. એથી વસ્તુઓને મોહ છૂટતો જાય છે, વિષયો શ્રીકા લાગતા જાય છે, ઈદ્રિયો ચાંત થતી જાય છે અને પ્રભુના રસ્તામાં સહે-

લાઈથી આગળ વધી શકાય છે; માટે લાચારીને લીધે કદાચ પ્રભુને નામે આપણીથી બીજું કંઈ ન આપી શકાય તો ફિકર નહિ, પણ આપણી ઈચ્છા તેને આપી હાથએ ઝોટલે પછી બીજું કંઈ પણ આપવાનું બાકી રહેતું નથી; અને મન મારવું શીખ્યાથી જ પ્રભુની ઈચ્છાને આધીન થઈ શકાય છે તથા પ્રભુને આપણી ઈચ્છા આપી શકાય છે. એવું નામજ તપ છે અને તે સાત્ત્વિક તપ છે. એવી રીતે મનને મારતાં શીખવાથી વ્યવહારના ધા ખમવા બારે પડતા નથી અને એવી ખામોશ રાખવાથી જીંદગીમાં સરળતા થઈ પડે છે. આ તપ થોડું ઘણું બધાથી બની શકે એવું છે; માટે બાઈઓ ! મનને રોકતાં શીખો, મનને રોકતાં શીખો.

૨૦૧-છોકરો બાપનું અપમાન કરે એ કેલું ખરાબ ?
ત્યારે આપણે જગત્પિતાનું અપમાન કરીએ
છીએ તેનું શું ?

બીજા માણસો કદાચ આપણું અપમાન કરે તો તેમની એછી કર-કાર રહે છે, પણ ખુદ આપણું છોકરાંઓ આપણું અપમાન કરે, એ તો બહુજ ખરાબ લાગે છે; અને તેમાં પણ જેની ઉપર બહુ મહેનત કરી હોય તથા જેની તરફથી સારી આશા રાખી હોય તે બહેલાંગણેલાં જીવાન છોકરાંઓ માબાપનું અપમાન કરે, એ તો બહુ જીલમનીજ વાત થઈ પડે છે; તેમજ જે જીવ પ્રભુથી પેદા થએલા છે અને પ્રભુમાંથી જીવન મેળવે છે, તેજ જીવો પ્રભુની સામે થાય ને પ્રભુનું અપમાન કરે, તે પ્રભુને બહુ ખરાબ લાગે છે. પશુઓ, કીડા, પતંગિયાં ને ઝાડપાન વગેરે જીવો બાળક જેવાં છે. નાનાં બાળકો બાપની મૂછ ખેંચે, જોળામાં મૂતરી પડે; અથવા રોતે રોતે હાથપગ પછાકતાં લાત મારી લે તે તેના અજ્ઞાનપણાને લીધે-અચ્ચાંઓ ઉપરના પ્રેમને લીધે બાપ ખમી લે છે; પણ જીવાન છોકરાથી જાણી જોઈને કાંઈ બાપની મૂછા ખેંચાય નહિ અને પોતાના ધૂળ જેવા સ્વાર્થ સાફ કાંઈ બાપને લાત મરાય નહિ; અને જો કદાચ લાત મારે તો બાપ ગમે તેવો બલો હોય અને એ લાતથી તેને પોતાને કાંઈ હરકત ન થાય તો-પણ પોતાના છોકરાનાજ બલો સાફ કહિ પણ તે સાંખી શકે નહિ. તેમજ માણસો છે તે પ્રભુનાં બહેલાંગણેલાં જીવાન છોકરાં જેવાં

છે અને બીજાં પ્રાણીઓ છે તે નાનાં બાળકો જેવાં છે; એટલે બીજાં પ્રાણીઓના ગુન્હાઓ માફ થશે, પણ માણસોનાં પાપો ખરા પશ્ચાત્તાપવિના અને ખરા પરમાર્થવિના માફ થઈ શકે તેમ નથી; માટે બાઈઓ ! સમજતાં છતાં પણ સ્વાર્થમાં આંધળા થઈને બાપની તરફ લાત ન દે'કો; પણ થઈ ગયેલી ભૂલોના પશ્ચાત્તાપ કરીને પ્રભુની પાસે માફી માગો અને થઈ ગયેલી ભૂલોના બદલામાં બીજાં વધારે સારાં કામો કરો, એટલે હયાળુ પ્રભુ તમોને અવશ્ય માફી આપશે.

“૫૬

હરિ જેવો તેવો હું હામ તમારો, કરુણાસિંધુ મહો કર મારો. (૨૬)
સાંકડાના સાથી શામળીયા, છો બગડયાના બેથી;
શરણે પડયો ખળ અમિત કુકરમી, તદપિ ન મૂકો ટેલી. હરિ
નિજ જન જૂઠાની જતી લજ્યા, રાખો છો શ્રીરજીહાડ;
અન્યભાગ્યને સફળ કરો છો, પૂરો બરડ બળ કોડ. હરિ
અવળાનું સવળું કરો શુદ્ધરવર, જ્યારે જન જય હારી;
અયોગ્ય યોગ્ય પતિત કરો પાવન, પ્રભુ દુઃખ દુક્ષ્તહારી. હરિ
વિનતિ વિના રક્ષક નિજ જનના, દોષ તણા ગુણ માને;
સ્મરણ કરતાં સંકટ દાશે, મણો ન મોટો નાનો. હરિ
વિકળ પરાધીન પીડા પ્રમળો, અંતરનું દુઃખ ભણો;
આરતબંધુ સદિબધ્ધ અભયકર, અવગુણ હર ન આણો. હરિ
સર્વેશ્વર સર્વાત્મા સ્વતત્ર, હયા પ્રીતમ ગિરિધારી;
શરણાગન વસલ શીઘ્ર મારે, મોટી છે આશ તમારી. હરિ

૨૦૨-બીજાને શિખામણુ આપવી એમાં મોટી વાત નથી, પણ તે પ્રમાણે પોતે વર્તવું એમાંજ ખુબી છે.

હુનિયાના પક્ષા અનુભવી એક બુઢા સાધુને કોઈએ પૂછ્યું કે, મહારાજ ! હુનિયામાં સૌથી સહેલું શું ? ત્યારે તે સાધુએ જવાબ દીધો કે, બીજાને શિખામણુ દેવી તે. પેલા માણસને અભયબી લાગી કે એ કેમ બને ? શિખામણુ દેવામાં તો ઠહાપણુની જરૂર છે. ત્યારે સાધુએ કહ્યું કે, બચ્ચા ! બીજાઓને શિખામણુ દેતી વખત સૌ ડાહ્યા બની જાય છે. શું તમને ખબર નથી કે આપણાં સગાંસનેહીઓમાં કે નાતજાતમાં કોઈને ત્યાં મરણ થઈ ગયું હોય, ત્યારે તેને ત્યાં આપણે દિલાસો દેવા માટે જઈએ

છીએ; એ વખતે સર્વ લોકો દિલાસાની સેંકડો વાતો સંભળાવે છે અને ઘણી જાતના દાખલાદલીલો આપે છે; પણ જ્યારે પોતાને જ ઘેર એવો પ્રસંગ આવી પડે છે ત્યારે બીજાને દિલાસો દેતી વખત પોતે બોલ્યા હોય તે પ્રમાણે કોણ પાળી શકે છે ? બ્યભિચારીઓ પણ બ્યભિચાર નહિ કરવો જોઈએ એમ કહે છે, ચારો પણ ચારી નહિ કરવાની બીજાઓને શિખામણ આપે છે, દારૂડી-આઓ દારૂ પીવો ખરાબ છે એમ કહેતા જાય છે ને દારૂ કાંસતા જાય છે, આપણે સેંકડો વખત વાતવાતમાં કહીએ છીએ કે જૂઠું બોલવું એ મહા પાપ છે અને તોપણ આપણે પોતે કેટલી બધી વખત જૂઠું બોલીએ છીએ એ ખ્યાલ તો કરી જુઓ ! બીજાઓને શિખામણ દેવી એ સહુ સહેલી વાત છે, પણ તે પાળવી એજ સુરુક્ષેલ છે. ઇશ્વરના પવિત્ર નામથી-એ નામમાં રહેલી ઇશ્વરીદૃપાથી હરિજનો ઘણી શિખામણો પાળી શકે છે; માટેજ બીજા સાધારણ લોકો કરતાં તેમનો દરજ્જો ચડિયાતો છે. શિખામણ આપવી એ તો સહેલામાં સહેલું છે, પણ તે પાળવી એજ સુરુક્ષેલી છે ને એમાંજ માણસની પરીક્ષા છે. મહાન ભક્ત તુકારામ કહે છે કે:-

બોલે એસા ચાલે જ્યાંની ચંદાલી પાવલે,

અર્થ:-જે માણસ બોલવા પ્રમાણે ચાલે તો એની ચાખડી પણ વંદન કરવાલાયક છે; મતલબ કે, બોલી નાખવામાં કાંઈ સુરુક્ષેલી નથી પણ બોલવા પ્રમાણે પાળવું એમાંજ સુરુક્ષેલી છે. માટે શિખામણ હૃદયમાં ધારણ કરી તેને જીવનમાં અનુભવવાની કોશીશ કરો, એજ ખરા ભક્તવું લક્ષણ છે.

૨૦૩-પોતાનાં લક્ષણ સુધાર્યા વિના ગુરુ બની એસવું એ અગાઉથી નરકની ટીકીટ લઈ રાખવા જેવું છે.

કોઈ એક રાજાનો ગુરુ મરી ગયો ત્યારે તે રાજા પોતાને માટે બીજો ગુરુ શોધવા લાગ્યો; પણ કોઈ લાયક ગુરુ મળે નહિ; કારણ કે ગુરુનો દરજ્જો કાંઈ નાનો નથી અને ગુરુની જોખમદારી કાંઈ જેવી તેવી નથી. ગુરુ બનીને માલ માલ ઉઠાવવા તો કોને ગમે પણ પછી તેનું અંતે પરિણામ શું ? એ વિચાર કરવો જોઈએ. બહુ

શોષ કર્યા પછી રાજાએ એક વિદ્વાન માણસને પસંદ કર્યો ને તેને કહ્યું કે, તું અમારો શુરુ થા ને સ્વર્ગવાસી થયેલા શુરુની ગાદી ઉપર બેસ. ત્યારે તે માણસે કહ્યું કે, હું શુરુ થવાને લાયક નથી. શુરુની જોખમદારી હું સમજું છું. એવી જોખમદારી હું મારી ઉપર લઈ શકું એવી મારામાં શક્તિ નથી. રાજાએ કહ્યું કે, એમ નહિ ચાલે. અમારે મન તું બહુ સારો માણસ છે, માટે તારે કાલ સવારમાં શુરુની ગાદી ઉપર બેસવું પડશે. રાજાનો આ હુકમ સાંભળી તે માણસ બહુ ડીકરમાં પડ્યો. તેને લાગ્યું કે લક્ષ્મણ સુધાર્યા વિના હું કેમ શુરુ થઈ શકું ? મારું અંતઃક રણ મને કેમ ન ડાંખે ? એવી રીતે લાયકાત વિનાના શુરુ થઈ બેસવું એ તો અમાઉથી નરકની ખાસ ટીકીટ લઈ રાખવા જેવું છે. એ બધા લોકો ભલે મને સારો સમજતા હોય પણ મારું મન મને શું કહે ? હું શુરુ થઈ શકું તેમ નથી. અને રાજા પોતાનો હુકમ ફેરવે તેમ નથી; માટે બહેતર તો એજ છે કે હું મારી જીભ કાપી. ન ખું જીભ કાપી નાખવાથી રાજા મને શુરુ બનાવશે નહિ એટલે પછી મારે નરકમાં જવું નહિ પડે; એમ વિચારી તે પંડિતે એજ રાતમાં પોતાની જીભ કાપી નાખી.

બાઈઓ ! અસલના કાળમાં આ ખરી બનેલી વાત ઉપરથી શુરુની જોખમદારી કેટલી બધી મોટી છે તે આ જો સમજવાનું છે શુરુના દરજ્જાની જોખમદારી સમજે તે સાધકો કદિ પણ શુરુ થવાની હિંમત કરે નહિ; તે તો એવા લેભાશુ શુરુ બની જઈને નરકની ટીકીટ ખરીદી રાખવા કરતાં પોતાની જીભ કાપી નાખવીજ પસંદ કરે; માટે બાઈઓ ! શુરુ બનતાં પહેલાં લક્ષ્મણ સુધારો, ખબ શાઓ વિચારો ને પછી શુરુ બનો. તું બડી માં કાકરા ભરીને શુરુ ન બનો, ન બનો. એવી રીતે શુરુ બની બેસવાથી કાંઈ શાઓનું કે ધર્મનું રક્ત્ય સમજાય નહિ. જેમ છે કે કહ્યું છે કે:—

૫૬

શું જાણે બ્યારણી, વસ્તુને શું જાણે બ્ય કરણી. (ટેક)
 મુખપર્યંત બધું પૂત તદપિ, સ્વાદ ન જાણે બરણી. વસ્તુ
 સંદર ધીથી શાક વધ'યું, ભોગ ન પામે ભરણી. વસ્તુ
 અંતર માંડે વસે અગ્નિ પણ, આનંદ પામે ન અરણી. વસ્તુ
 નિજ નાભીમાં કરતુરી પણ, હર્ષ ન પામે હરણી. વસ્તુ
 ક્યો કહે ખન કાટયું ધણું બયમ, ખનવંત કહાવે નિર્ધણી. વસ્તુ

૨૦૪-દુનિયામાં સૌ મૂરખો કરતાં પાપી વધારે મોટો મૂરખ છે, કારણ કે તે પ્રભુની સામે થાય છે.

આ દુનિયામાં મૂરખો તો ઘણાં છે, પણ તેમ પાપી સર્વથી વધારે મોટો મૂરખ છે; કારણ કે તે પ્રભુની સામે થાય છે. નબળો માણસ રાજાની સામે થાય તેમાં તેની જેમ ખરાબી થાય છે અને બકરી સિંહની સાથે લડવા જાય તેમાં તેનો જેમ નાશ થાય છે; તેમજ સમર્થમાં સમર્થ ને કાળના પણ કાળ પ્રભુની ઇચ્છાની સામે થવું છે તેની સાથે લડવા જેવું છે. હવે બાઇઓ ! વિચાર તો કરો કે પ્રભુની સામે થઇને તે શું લકુંબો મેળવી શકશું ? આપણામાં કહેવત છે કે “ સૂરજ સામે ધૂળ ઉડાડે તે પોતાનીજ આંખમાં પડે. ” જ્યારે સૂરજની સામે ઉડાડેલી ધૂળ પાછી આપણીજ આંખમાં પડે છે, ત્યારે વિચાર તો કરો કે જે કરોડો સૂરજનો પણ બનાવનાર છે, તેની સામે આપણે જે ધૂળ ઉડાડીએ છીએ તે પાછી ક્યાં પડશે ? આપણે પાપને નાનાં સમજી છીએ પણ એ નાનાં પાપની બચકરતા કેટલી મોટી છે તે જુઓ તો ખરા ? પાપની અતિ બચકરતા જોઇનેજ તેથી કંપીને મુનિઓએ કહેલું છે કે, દુનિયામાં સૌ મૂરખો કરતાં પાપીઓ વધારે મૂરખ છે; કારણ કે દુનિયાના બીજા મૂરખો તો દુનિયાની સાધારણ સ્ત્રીજાની સાથેજ મૂરખાઈ કરે છે, પણ પાપીઓ તો ખુદ પ્રભુની સામે થાય છે. એ કરતાં વધારે મૂરખાઈ બીજી શી હોઈ શકે ? પ્રભુ ! અમને પાપથી બચાવ, પાપથી બચાવ.

૨૦૫-છોકરાંઓ ખાવાનું લીધા વિના માનો છેડો છેડે નહિ, તેમ ઇચ્છેલી વસ્તુ મળતાં સુધી પ્રભુનો છેડો ન છોડો.

જેમ છોકરાંઓ ખાવાનું લીધા વિના પોતાની માનો છેડો મૂકતાં નથી, તેમ આપણે પણ ઇચ્છેલી વસ્તુ મળતાં સુધી પ્રભુનો કેડો મૂકવો નહિ. આપણે બિખારીઓની માગણીથી કાયર થઇએ છીએ પણ પ્રભુ તેથી કાયર થતો નથી. તેની ઇચ્છા તો એવીજ છે કે, માણસો મારી પાસે સારામાં સારું માખ્યાજ કરે, અને હું તેને વધારેમાં વધારે આખ્યાજ કરું. બે ચાર બિખારીઓ પછવાડે લાગે તો આપણા હાલના કડક મીઠાજના શેઠીયાઓનો

સ્વભાવ બગડી જાય છે. માગનારાઓથી તેઓ કાયર થઇ જાય છે અને કાંઈ પણ આધું પાછું નહિ જોતાં ઝટ લઇને ફાટે કાચે ગમે તેવી જુડી ગાળ દઈ દે છે; અથવા ભેયા પાસે ધક્કા મરાવે છે ! પણ શાદ રાખજો કે પરમ ક્યાણુ પ્રભુ તેમ કરતો નથી. તે આપણી માગણીઓથી કહિ પણ કાયર થતો નથી. તે તો એમજ ઈચ્છે છે કે, હજી પણ વધારેમાં વધારે લોકો, વધારેમાં વધારે માગણી કરીને મારી પાસે માગ્યાજ કરે હું તેઓને આપ્યાજ કરું. એજ પ્રભુની પ્રભુતા છે. માગવાથી જો આપણે શાકી જઈશું તો પ્રભુ આપણને આપશે નહિ; કારણ કે જેમ માખાપને પોતાનાં વહાલાં છોકરાંઓનું કાલું કાલું બોલાવું મીઠું લાગે છે અને તેઓની પાસે એનું એ વારે વારે બોલાવ્યા કરે છે તેમ પ્રભુને આપણી પ્રાર્થનાઓ મીઠી લાગે છે, અને તે આપણી પાસે વારે વારે એનું એ બોલાવવા ઈચ્છે છે, માટે પ્રભુની પાસે વારંવાર માગણી કરતાં કાયર થવું નહિ; પણ જેમ બાળકો ખાવાનું મળતાં સુખી પોતાની માનો છેડા છોકતાં નથી, તેમ આપણે પણ આપણી ઇચ્છાથી વસ્તુ મળતાં સુખી પ્રભુને કંડો નહિ મૂકવો જોઈએ. ઇચ્છવાલાયક વસ્તુ શું છે ? તે કાંઈ ભક્તોને કહેવું પડે તેમ નથી. ખરા ભક્તો ઇશ્વરની કૃપા સિવાય બીજું કાંઈ માગતાજ નથી; કારણ કે પ્રભુને નિઃકામ ભક્તિ પ્રિય છે અને બીજું પ્રભુકૃપામાં સર્વ ઇચ્છિત વસ્તુને સમાવેશ થઈ જાય છે; માટે પ્રભુના શરણમાં જવાની પ્રમળ ઇચ્છા રાખવા સિવાય બીજું કાંઈ પણ ખરા ભક્તોને ઇચ્છવાયોગ્ય નથી.

૫૬

સંતનકે સંગ ભાગ રે, તેરી આજી બનેગી. (૨૬)
હંસનહી ગતિ હંસલી જાણે. કેષ ન જાણે કામ રે. તેરીં સંત.૦
સંતનકો સંગ પૂર્ણ કમાઈ, હોઈ ખડો તેરો ભાગ રે. તેરીં સંત.૦
ધ્રુપી બની પ્રહાદકી બન ગઈ, હરિ સમરન વૈરાગ રે. તેરીં સંત.૦
કહન કબીરા સુનો ભાઈ સાધુ, રામ ભજનકો ભાગ રે. તેરીં સંત.૦

૨૦૬-જૂન લાગ્યા વિના સાઈ ખાવાનું પણ ગમે નહિ,
તેમ પાપીઓને મોક્ષની વાતો પણ ગમતી નથી.

જેને જૂન લાગેલી ન હોય તે જમવામાં હજારો વાંધા કડાડે છે. તેને ચારામાં સાઈ ખીરસેહુ હોય તોપણ તે તેને ગમતું નથી.

તેમાંથી પણ તે ખાગીઓ શોધે છે; પણ જેને ખરેખરી ભૂખ લાગેલી છે, તેને સૂકું પાકું, છુપું પુષ્પું, કે કાચું કોઈ આપ્યું હોય તો તે પણ બહુ ખુશીથી ખાઈ જાય છે. તે પણ તેને સ્વાદિષ્ટ લાગે છે. એવું પણ તેને પચી જાય છે અને એવામાંથી પણ તેને પોષણ મળે છે; પણ જેને ભૂખ નથી લાગી, તેને સારામાં સારી ચીજ પણ ખાવી ગમતી નથી અને ખાધા પછી તે પચતી નથી. એવી જ રીતે જે ઈશ્વરી રસ્તામાં આવવા ઇચ્છે છે ને જે સરળ હૃદયના છે તેને પ્રભુવિષેની સાધારણ વાતો પણ ગીઠી લાગે છે. તેમાંથી પણ તેની ભક્તિ વધતી જાય છે અને એવી રીતની સાધારણ વાતોમાંથી પણ તેઓ અપૂર્વ આનંદ લૂટતા જાય છે; પણ જેનું હૃદય કઠોર છે અને જેનું મન વ્યવહારની ખોટી મોહક લાલચોમાં જ રચીપચી રહેલું છે તેને ઈશ્વરના ઉમદા ખ્યાલો ખાવી શકતા નથી. એવાઓને ભક્તિની સહેલામાં સહેલી વાત કહીએ તો પણ તે પાળી શકતા નથી. પોતે કંઈ પાળી શકતા નથી, એટલું જ નહિ પણ મહાન ભક્તોની અદ્ભુત શક્તિની કેટલીક ખરી બંનેલો વાતો અને ઈશ્વરની અનંત દયા તથા ઈશ્વરના અખૂટ સામર્થ્યનો ખ્યાલ પણ તેઓને ખાવી શકતો નથી ક્રિતિકાસિક વાતો પણ તેઓ માની શકતા નથી. એવાઓને માટે એમજ સમજવું કે, તેઓની સત્ય જ્ઞાન મેળવવાની લાગણી હજી જગૃત થયેલી નથી. તેઓનો વ્યવહારિક મોહ હજી છૂટ્યો નથી. તેઓની અજ્ઞાનરૂપ ઉંઘ હજી ઉઠી નથી અને તેને ઈશ્વરીજ્ઞાનની ભૂખ હજી લાગેલી નથી. એવાઓ ધર્મના કેટલાક સિદ્ધાંતો કહિ ન માને તેથી કાંઈ ઈશ્વરી નિયમો બદલાઈ જવાના નથી; માટે એવા કેટલાક ઉત્તરતા પ્રકારના છો-વોથી ભક્તોએ દિલગીર થવું નહિ; પણ એમજ સમજવું કે ઈશ્વરરૂપાથી આપણને ઈશ્વરી જ્ઞાનની વહેલી ભૂખ લાગી છે અને તેઓને કલાક બે કલાક પછી ભૂખ લાગશે તેઓ પણ આપણા બાઈઓજ છે અને તેઓને પણ અતે ભૂખ લાગશેજ; માટે તેઓથી દિલગીર નહિ થતાં તથા તેઓનો તિરસ્કાર નહિ કરતાં પ્રાર્થના કરો કે, હે પ્રભુ ! અમારા બંધુઓને તારો મહિમા સમજવાની સફળ હિ આપો.

દોહરો

ભાગ્યદીનકો ના મિત્રે, બલી વસ્ત્રકો ભોજ;
આખ પકે કે દિનમે, હોત કાચકું રોજ.

૨૦૭-રાજાનું અપમાન કરવાથી સત્યાનારા
થઈ જાય છે, ત્યારે ઇશ્વરનું અપમાન કરવાથી
કેવી બચાકર ખરાબી થશે ?

એક જિજ્ઞાસુએ કોઈ મહાત્માને પૂછ્યું કે, મહારાજ ! પાપ
એટલે શું ? ત્યારે તે મહાત્માએ જવાબ દીધો કે, એટા ! ઇશ્વરનું
અપમાન કરવું, એટલે કે ઇશ્વરની ઇચ્છાની વિરુદ્ધ વર્તવું તેનું
નામ પાપ છે. આપણે કોઈ ગરીબ માણસનું અપમાન કરીએ તો
તેને પણ ગુસ્સો લાગે છે પોતાના શેઠનું અપમાન કર્યું હોય તો
તે શેઠ પણ એવા એચ્છળ નોકરને પાણીયું આપે છે. કોઈ મોટા
અધિકારીનું અપમાન કર્યું હોય તો તુરત તે બાંધીને ફટકા મરાવે
છે, અથવા કેદમાં નખાવે છે અને કોઈ મોટા રાજાનું અપમાન કર્યું
હોય તો કાંસીને લાકડે લટકવું પડે છે અથવા રીબાઈ રીબાઈને
મરવું પડે છે.

માણસનું અપમાન કરવાથી જ્યારે આટલું બધું ખમવું પડે
છે, ત્યારે રાજાઓના રાજા અને દેવોના દેવ પ્રભુનું અપમાન કર-
વાથી આપણને કેટલું બધું ખમવું પડશે; એ વિચાર તો કરો.
પ્રભુનું અપમાન કરવું એનુંજ નામ પાપ છે; અને ઇશ્વરી આ-
જ્ઞાઓ નહિ માનવી, ધર્મના નિયમો નહિ પાળવા, એનું નામ
પ્રભુનું અપમાન છે; કારણ કે આપણો સનાતનધર્મ પ્રભુનો
આપેલો છે, માટે ભાઈઓ ! પ્રભુનું અપમાન ન થાય એ
સંભાળજો.

આપણા ઘણા ભાઈઓ બાયડીને તો પોતાના પગનું ખાંસડું
સમજે છે અને તોપણ કદાચ કોઈ વખતે તેનું કાંઈ સહેજ અપમાન
થઈ જાય તો તે પણ અપમાન સહન કરી શકતી નથી, એટલુંજ
નહિ પણ આપણે આશરે પટેલાં પથુપાળી પણ આપણું અપમાન
ખમી શકતાં નથી. ત્યારે અનંત બ્રહ્માંડો જેને આશરે પટેલાં છે,
એવો સમર્થ પ્રભુ આપણે કરેલું અપમાન કેમ સાંખી રહેશે ?
આપણે પોતે આપણાં જરાક જેટલાં અપમાનથી ઘડીકમાં મીનજ
ખેંધ નાખીએ છીએ, ત્યારે કાળના. પણ કાળ સમર્થ પ્રભુનું
આપણે રોજ રોજ અપમાન કરીએ છીએ, એટલે દરરોજ કાંઈને
કાંઈ પાપ કરીએ છીએ તેથી તે કેટલો બધો ગુસ્સો થશે અને તેનું
પરિણામ કેવું બધુંકર આવશે, એ વિચાર તો કરો. એ વિચાર

કરતાં પણ અમેને તો બહુ ત્રાસ લાગે છે; માટે બાઈઓ ! પ્રભુની ઈચ્છાની સામે નહિ થાઓ, પ્રભુનું અપમાન નહિ કરો, પ્રભુનું અપમાન નહિ કરો; એટલે કે ધર્મના નિયમોથી આઠા ન ચાલો, ન ચાલો.

૨૦૮-કૂવો ખોદાવ્યા પછી ખાઈ પાણી નીકળે તો કેટલી દિલગીરી થાય ? તેમજ પ્રભુએ આપણને ધર્મ કરવા મોકલેલા છતાં પાપ કરીએ તો તેથી પ્રભુ બહુ દિલગીર થાય છે.

એક બહુ મહેનત કરીને ખેતર ખેડે છે અને બહુ પેશા ખરચીને તેમાં ઉત્તમ બીજ વાવે છે. એવી આશાથી કે તેમાં ઘણું પાક થાય; પણ તે પાકને બહલે જો ખેતરમાં ઘાસ ઉગી નીકળે, અથવા કાંઈ થાય નહિ તો તેને કેટલી બધી દિલગીરી લાગે ? મીઠું પાણી મળવાની આશાએ ઘણું ખર્ચ કરીને મોટો કૂવો ખોદાવીએ અને તેમાંથી ખાઈ પાણી નીકળે તો એ કેવું વસતું લાગે ? બહુ વખત રોકીને, બહુ મહેનત કરીને, બહુ ખર્ચ કરીને, છોકરાને બચાવી ગણાવી હુશિયાર કરે અને તે છોકરો આડી ચાલનો નીકળે તો તેના બાપને કેટલી બધી દિલગીરી થાય ?

એવીજ રીતે કૃપા કરીને પ્રભુએ આપણને આ મનુષ્યનો અવતાર આપેલો છે. રૂઠા દેશમાં જન્મ આપેલો છે અને ઉજળો ધર્મ આપેલો છે; તેમ છતાં પણ જો આપણે સીધા ન ચાલીએ અને પાપ કરીએ, તો પ્રભુને દિલગીરી લાગ્યા વિના કેમ રહે ? આપણે દુનિયામાં આવીને પરમાર્થમાં લાગીએ એવીજ પ્રભુની ઈચ્છા છે અને જો સરતેજ આપણને મનુષ્ય અવતાર આપવામાં આવેલો છે; પણ આપણે આપણા નજીવા સ્વાર્થ સાડ પ્રભુની ઈચ્છાને બાબુએ મૂકીએ છીએ અને આપણી શરત ઉપર આપણે પોતેજ પાણી ફેરવીએ છીએ એ આપણી કેટલી બધી નીચતા છે ? અને એથી ધર્મરતને કેટલું બધું ખોટું લાગશે ? તથા ધર્મરતના કાપથી આપણી કેટલી બધી ખરાબી થશે એ ખ્યાલ તો કરી લુઓ ? માટે બાઈઓ ! હજાર વાતની એક વાત ટુંકામાં એજ છે કે, જેમ બને તેમ પાપથી બચવાની કોશીશ કરો.

પદ-રાગ ઝાઝી

કૌન કુટિલ ખલ કામી, મો સમ, કૌન કુટિલ ખલ કામી. (ટેક)
 દુમસે કદા છિપા કરુનાનિષિ, દુમ હર અંતરજામી. મો સમ૦
 ભરી ભરી ઉદર વિષવ રસ પીવત, જૈસે સૂકર આમી;
 જો તન દીયો તાહી વિસરાયો, એસો નિમકદ્દરામી. મો સમ૦
 જહાં સતસંગ તહાં અતિ આજસ, વિષયોન સંગ વિસરામી;
 શ્રી હરિચરન છાંડિ આરનકું, નિશિદિન કરત યુગામી. મો સમ૦
 પાપી પતિત અધમ પરનિંદક, સગ પતિતનમે નામી;
 કીજે કૃપા દાસ દુલસીપર, સુનિકે શ્રીપતિ સ્વામી. મો સમ૦

૨૦૬—આપણાં બીજ જેવાં પાપ પણ ધર્મરાજના
 ઇન્સાફ વખતે ઝાડ જેવાં થઈ પડશે.

વડનાં નાનાં બીજમાંથી જેમ મોટું ઝાડ થઈ જાય છે અને
 અગ્નિના નાના તણખામાંથી પણ જેમ ભયંકર આગ લાગી જાય
 છે, તેમ પાપને પણ નાનું સમજવું નહિ. પાપ અહીં બીજરૂપે
 છે, એટલે તે આપણને નજીવાં ને નાનાં લાગે છે, પણ ઈશ્વરના
 દરબારમાં પહોંચતાં ઇન્સાફની વખતે તે મોટાં ઝાડ જેવાં ને
 ભયંકર આગ જેવાં થઈ પડશે; એટલુંજ નહિ પણ એક પાપ-
 માંથી બીજાં ઘણાં પાપો પેદા થશે અને તે ઘણાં પાપ બીજાં સો
 પાપને પોતાની સાથે લેતાં આવશે; કારણ કે એક, બે, ત્રણ, ચાર,
 પાંચ, એવી રીતે પાપ વધતાં નથી, પણ એક, ઘણાં, સો, હજાર,
 ઘણાં હજાર, લાખ એવી રીતે પાપ વધતાં જાય છે; માટે પાપથી
 બહુ સંભાળવાનું ને બચવાનું છે. આપણે કોલેરાનાં ને મરડીનાં
 જંતુઓથી જેટલા ડરીએ છીએ, તે કરતાં પણ પાપથી હજારો-
 ગણું વધારે ડરવાનું છે; કારણ કે એ જંતુઓથી તો માત્ર થોડું
 વહેલું મરવું પડે છે, પણ પાપથી તો હજારો ને લાખો વરસ
 સુધી નરકનાં દુઃખો ભોગવવાં પડે છે, માટે ભાઈઓ ! પાપથી
 બચવા યતન કરો.

૨૧૦—પાપીઓનાં સારાં કર્મો ફેંકટ જતાં નથી, પણ
 ભક્તોનાં સારાં કામ કરતાં તેની કિંમત ઘણી
 ઓછી હોય છે.

યાદ રાખજો કે ભલે માણસ પાપી હોય તોપણ તેનાં સારાં

કામો વ્યર્થ જતાં નથી. જો કે જો કામોની કિંમત ઓછી થઇ જાય છે, તોપણ તે ફાકટ જતાં નથી. જોને માટે કહેલું છે કે:—

એ રાજાઓને લડાઈ થઈ. તેમાં એક રાજાનાં બહુ માણસો મરાઈ ગયાં, ત્યારે તે રાજાએ પોતાના બચાવ સાડ પોતાનાં મુલેલાં માણસોનાં મુડાંઓનો કિલ્લો બનાવ્યો અને તેની ઓધમાં રહીને તેઓ લડવા લાગ્યા. એથી એમ થયું કે દુશ્મનોની ગોળીઓ મુડાંઓને વાગવા લાગી, તેથી મુડાંની ઓથે રહેલા સિપાઈઓનો બચાવ થવા લાગ્યો. જો કે મુડાંઓ કાંઈ દુશ્મનોની સામે થઇને લડી શક્યાં નહિ, તોપણ દુશ્મનોની ગોળીઓ ખમવામાં કામ લાગ્યાં. તેમજ પાપીઓનાં બલાં કામો પણ જો મુડાંના કિલ્લા જેવાં છે; તેઓ થોડા વખત સુધી દુશ્મનોની ગોળીઓ ઝીલી શકે, પણ કાંઈ દુશ્મનોને નાણુદ કરી શકે નહિ; એટલે કે બલાં કામો કરવાથી પાપીઓ કેટલેક નવાં પાપોથી બચી શકે, પણ પાપની વાસનાને નિર્મૂળ કરી શકે નહિ અને પ્રભુ પાસે પહોંચાડી શકે નહિ; માટે પાપીઓનાં બલાં કામો પણ મુડાં જેવાં છે અને જો મુડાં છે તોપણ બીજાઓના ઘા ખમવાને તથા જોથે ઉલેલા-ઓને બચાવનાર છે. આવી રીતે હોવાથી સારાં કામો કહિ પણ વ્યર્થ જતાં નથી, એમ ખાત્રી રાખી પાપીઓએ પણ ફરાં કામો કરવાં જોઇએ. પાપને લીધે બલાં કામો પણ વ્યર્થ જાય છે. એમ ધારી લઇ બલાં કામો કરવાથી દૂર રહેવું નહિ. સારા કામો તો સદાય કર્યાજ કરો.

પાપીઓનાં અને ભગવદીશ્વરોનાં બલાં કામ વચ્ચે એજ ભેદ છે કે, પાપીઓનાં બલાં કામો મુડાં જેવાં છે અને ધાર્મિકોનાં બલાં કામો લડતા શૂરવીર યોદ્ધાઓના જેવાં છે. એટલે કે પાપીઓ પોતાનાં બલાં કામોથી બીજાં પાપોથી બચે છે, પણ ભક્તોનાં બલાં કામોથી તો તેઓના અંતરની વાસનાઓ જ બળતી જાય છે; તેથી પરિણામ જો થાય છે કે, પાપીઓનાં બલાં કામ તેઓને દુશ્મનોના મારથી બચાવે છે, પણ ધાર્મિકોનાં બલાં કામ તો સમૂળગો થયુઓનો નાશજ કરે છે. બલાં કામોમાં આટલું બધું બળ છે અને તેમાં પણ ધર્મ અર્થે રેલાં, પ્રભુ અર્થે કરેલા કામોમાં તો અનંતગણું બળ છે; માટે ભાઈઓ! પાપને છોડી પ્રભુપ્રીત્યર્થે બલાં કામો કરો, બલાં કામો કરો.

૨૧૧-ઝેરની પેઠે પાપ પણ નાનું હોય છતાં
અંતરમાં શાંતિ રહેવા દે નહિ.

આપણી મોટામાં મોટી ભૂલો તો એ થાય છે કે, આપણે પાપને નાનું સમજીએ છીએ. આપણને એમ લાગે છે કે જરાક જૂઠું બોલી લેવું એમાં શું છે ? જરાક કાંઈ મોજમજ કરી લેવી તેમાં શું છે ? વખતે ગુસ્સો થઈ ગયો તો તેમાં શું ? કાંઈક પાપી વિચાર મનમાં આવી ગયો તો તેમાં શું ? એક દિવસ ઈર્શન નહિ થયાં, તો તેમાં શું ? એકાદું મત નહિ થયું તો તેમાં શું ? એક દિવસ માળા નહિ ફેરવીએ તો તેમાં શું ? અને વખતે આપણું કાંઈ કામ કાઢી લેવા સારૂ જરા ડાળડીમાક કરવો પડે તો તેમાં શું ? એ તો એમજ ચાલે છે. એવી નજીવી વાતો સારૂ કાંઈ બહુ પાપ લાગી જાય નહિ.

એમ ઘણાં માણસો ધારે છે, પણ એ બહુ મોટી ભૂલ છે; કારણ કે અસલના ડાઘા માણસો કહી ગયા છે કે, પાપને નાનું સમજવું નહિ. સાપનાં બચ્ચાંને નાનું સમજી છૂડું મૂકવું નહિ. બલે તે નાનું છે, પણ તમારા રામ રમાડી દેતાં તેને કાંઈ વાર લાગે તેમ નથી. કાતેલ ઝેરને થોડું સમજવું નહિ, એ તો થોડુંજ બસ છે. તેમજ પાપને નાનું સમજવું નહિ, નાનું પાપ પણ નખોઠ વાળી દે છે; કારણ કે તે કેડી વ્યસનના જેવું છે. કેદનું વ્યસન જેમ રોજ રોજ વધતું જાય છે તેમ પાપની ઇચ્છા પણ રોજ રોજ વધતીજ જાય છે; માટે પાપને કહિ પણ નજીવું સમજવાની ભૂલ કરવી નહિ. જે બચવાનું છે તે રોજનાં નાનાં પાપોથીજ; કારણ કે એ નાનાં પાપોનો સરવાળોજ બહુ મોટો થઈ જાય છે અને એ નાનાં પાપોમાંથીજ વખત જતાં મોટાં પાપો કરવાનું સૂઝે છે; માટે જેને આપણે નાનાં કહીએ છીએ તે નાનાં પાપોથીજ બચવાની કોશીશ કરો, એટલે મોટાં પાપોથી એની મેળે બચી શકાશે. આપણે જે ખરેખરું સંભાળવાનું છે તે નાનાં પાપોજ; કારણ કે આપણાથી એજ વારે વારે થઈ જાય છે. મોટાં પાપો કાંઈ રોજ રોજ થતાં નથી, અને એ તો કોઈ કોઈ પાપી-એજ કરે છે, પણ નાનાં પાપો તો દરેક જણથી થઈ જાય છે; કારણ કે તેને આપણે નાનાં સમજીએ છીએ. પણ ચાહ રાખજે કે જેને આપણે નજીવી બાબતો સમજીએ છીએ તે નાનાં પાપોજ

મોટાં પાપોનો દરવાજો છે; માટે ભાઈઓ ! એ દરવાજો ખંધ કરો. પાપને નાનું નહિ સમજવાથી એ દરવાજો ખંધ થાય છે; માટે કદિ પણ પાપને નાનું સમજવાની ભૂલ કરશો નહિ, ને પાપ છડ્યું રહેશે એમ સમજશો નહિ.

૫૬

ઘટ ઘટના વાસી ધનસ્વામથી, રે ઘેસા ક્યાં તું છુપાશે;
પાપ તે તારૂં પત્ત જોકમાં, રે ઘેસા, પ્રગટ તો થાશે. (૨૪)
ન્યાં અંદ્ર કે સરજ તણ્યાં, કિરણો જરી નહિ પ્રસરે;
નહિ વાયુ પણ વીંધી શકે, તે પૃથ્વી પટને અંતરે. ઘટ૦
દિવસ અને સંધ્યા સમે ધન ધોર રાત્રીને વિષે;
ઘટ ઘટ નિવામી નયને, જે જે બને તે તે દીસે. ઘટ૦

૨૧૨-પ્રભુની વાતો છોડીને વ્યવહારની કુથલીમાં પડ્યું રહેણું, તે મિથ્યાન મૂકીને માટી ખાવા જેવું છે.

આપણે એવા ઘણાં માણસોને જોઈએ છીએ કે જેઓ ને રાખ, માટી અથવા કોલસા ખાવાની ટેવ હોય છે. જે માણસોને એવી ટેવ હોય છે, તેઓને બીજો સારામાં સારો ખોરાક ખાવા આપીએ તોપણ માટી ખાવાની ઇચ્છા તેઓ છોડી શકતાં નથી. તેમજ આપણાં ઘણાં ભાઈબહેનો એવાં છે કે, જેને પ્રભુની ઉત્તમમાં-ઉત્તમ વાતો પણ ગમતી નથી અને વ્યવહારની નીચમાં નીચ વાતો પણ ગમે છે. આપણે પણ થોડા ઘણા હજીસુધી તેવાજ છીએ. બીજાઓના વ્યભિચારની, બીજાઓની લડાઈની, બીજાઓના કેસની અને બીજાઓની રીતભાતની વાતો આપણને બહુ સાંભળવી ગમે છે; પણ પ્રભુની વાતો સાંભળતાં આપણને કંટાળો આવે છે, આગસ આવે છે, હાંધ આવે છે અને ખોટાં ખોટાં કાંઈ કાંઈ કામનાં બહાનાં વચ્ચે આવે છે; કારણ કે પ્રભુની વાતો સાંભળવાનો હજી આપણામાં પૂરે પૂરો પ્રેમ જાગ્યો નથી; એટલે તેમાં બરાબર રસ પડતો નથી, તેથી એમ થાય છે.

જે માણસો રાખ, માટી કે કોલસા ખાય તેની આપણે મરફરી કરીએ છીએ, અને તેની દયા ખાઈએ છીએ; પણ આપણે પોતેજ જેમ ગંધેડાને સાકર ભાવે નહિ પણ ઉકરડાના એકા કુચા આવવામાંજ મગા પડે, તેવું કરીએ છીએ તેનું શું ? પ્રભુના શુભની, પ્રભુના જયની-પ્રભુના આનંદની વાતો છોડીને આપણે

વ્યવહારની કુથલીમાં આખો દહાડો ને રાત પડ્યા રહીએ છીએ, તે માટે તો કાંઈ વિચારો. બીજાઓની ખામી કહાડતાં તો સાને બહુ આવડે છે, પણ આપણું ઘર તો તપાસો. આપણો ટેસ્ટ કેવા હલકા પ્રકારનો છે, તે તો જુઓ ? રાખમાટી ખાવાવાળા તો માત્ર નિર્દોષ રાખ કે માટીનેજ ખાય છે, પણ આપણે તો લોઢાની નાહકની ધરા નિંદા કરીને બીજાઓનાં પાપને ખાઈએ છીએ, એ વિચાર તો કરો. એ પાપથી છુટવાનો સહેલો રસ્તો એજ છે કે, જેટલી બને એટલી વ્યવહારની નકામી કુથલીને દૂર કરીને ભગવન્નજ્ઞ ગાવામાં લાગી જાઓ-ભગવન્નજ્ઞ ગાવામાં લાગી જાઓ.

ગરબો

ખોલ માં ખોલ માં ખોલ માં રે, રાધાકૃષ્ણ વિના બીજું ખોલ માં. (ટેક)
સાકર શેરડીને સ્વાદ તજીને, કડવો લીમડો ઘોળ માં રે, રાધાકૃષ્ણ
આદા સુરજનું તેજ તજીને, આગિવા સંગાથે પ્રીત ભેક માં રે. રાધાકૃષ્ણ
હીરા રે માણેક ઝવેર તજી છે, કથીર સંગાથે મણિ તેળમાં રે રાધાકૃષ્ણ
મીરાં કહે પ્રભુ ગિરિધર નાગર, શરીર આપું સમતોલમાં રે. રાધાકૃષ્ણ

૨૧૩-સ્વર્ગીની ટીકીટ સળંગજ મળે છે; થોડા દિવસ
વેશ્યા બનીને પછી કાંઈ સતી થવાય નહિ.

આ એક બહુ અગત્યની જાણવા જેવી વાત છે કે, સ્વર્ગીના રસ્તામાં અધવચ્ચ ક્યાંઈ ઉતરાતું નથી; સ્વર્ગીની ટિકિટ તો સળંગજ મળે છે. આપણે યાત્રા કે સુસાદરીમાં જઈએ ત્યારે જેમ જૂદા જૂદા સુકામે ઉતરીને નોખી નોખી ટીકીટ લઈએ છીએ, તેમ સ્વર્ગીની ટીકીટ કાંઈ કટકે કટકે મળતી નથી; તે તો આખીજ ટીકીટ મળે છે. એટલે કે ચાર દિવસ ભક્તિ કરીને પછી ભક્તિ છોડી દઈએ; વળી પછી વરસ છ મહિના પછી પાછા ભક્તિ કરવા લાગીએ. વળી કાંઈ સુખ આવી પડે અથવા અડચણ આવી પડે ત્યારે છોડી દઈએ એમ ન થવું જોઈએ.

સંતનો ને સતીનો ધર્મ એકસરખો છે. કોઈ પણ સ્ત્રી થોડા દિવસ ખરાબ ચાલની રહીને પછી સતી થઈ શકતી નથી, તેમજ વચમાં થોડો થોડો વખત ભક્તિ છોડી દઈને ભક્ત થઈ શકાતું નથી ને સ્વર્ગમાં જઈ શકાતું નથી; માટે ભક્તિનો

તાર તો ન તૂટે તેમ સળંગ ને સળંગજ રાખવો જોઈએ; કારણ કે સ્વર્ગની ટીકિટ કટકે કટકે નહિ પણ આખીજ મળે છે; માટે ભાઈઓ! અખંડ ભક્તિ રાખો, અખંડ ભક્તિ રાખો. ભક્તિના તારને તૂટવા ન દો.

૨૧૪-ખાડાનાં પાણીને પાડા ડાળી નાખે છે, તેમ ધર્મનું જ્ઞાન ન હોય તો પરધર્મીઓ શંકાશીલ બનાવે છે.

હરેક ભક્તોએ પોતાના ધર્મના સુખ્ય સિદ્ધાંતો અને તેમાંનું રહસ્ય જરૂર જાણવું જોઈએ. જ્યાંસુધી ધર્મનું ખરૂં રહસ્ય ન સમજાય ત્યાંસુધી પ્રભુમયજીવન થઈ શકે નહિ; અને જ્યાંસુધી ધર્મના સિદ્ધાંતો પાકી રીતે ન સમજાય ત્યાંસુધી મનની શંકાઓનું ખરૂં સમાધાન થાય નહિ; અને જ્યાંસુધી શંકાઓનું સમાધાન ન થાય ત્યાંસુધી પરધર્મીઓની શબ્દભજમાં સપડાઈ જવાનો ભય રહે છે; માટે ભક્તોએ પોતાના ધર્મને લગતું વધારે નહિ તો જરૂર જેટલું જ્ઞાન અવશ્ય મેળવવું જોઈએ. જેમ છીછરા પાણીના ખાડાઓમાં પડીને પાડાઓ તેને ડાળી નાખે છે, તેમ થોડા જ્ઞાનવાળાઓનું મન પણ આડાઅવળા સવાલોથી પરધર્મીઓ ભ્રામી નાખે છે, પણ જેમ મોટું તળાવ પાડાઓનાં ટોળાંથી પણ ડાળાતું નથી, તેમ જ્ઞાની ભક્તોનું મન પોતાના ધર્મને માટે બીજાઓની વિરુદ્ધ ટીકાથી કદિ પણ ચલાયમાન થતું નથી; માટે પોતાના ધર્મ ઉપર વિશ્વાસ વધારવાને ખાતર અને પોતાના ભક્તિભાવને મજબૂત કરવા ખાતર, ભક્તોએ અને જિજ્ઞાસુએ પોતાના ધર્મનું પાકું જ્ઞાન મેળવવું જોઈએ. જે ભક્તો પોતાના વહાલા ધર્મનું જ્ઞાન મેળવવાની હરકાર નથી રાખતા, તેઓ વખતે પેલા ખાડાની પેઠે કોઈ પાડાના પડવાથી ડાળાઈ જાય છે; માટે નાના ખાડા-રૂપેજ ન રહેતાં ભક્તોએ તો સાગરરૂપ બનવું જોઈએ. તે ધર્મ-શાસ્ત્રના જ્ઞાનથી થઈ શકે છે, માટે ભાઈઓ! જે પક્ષા ભક્ત થવું હોય તો ધર્મનું જ્ઞાન મેળવવાની તજવીજ કરો.

૨૧૫-શુરુની ફરજ માટે સંડેલો કૂતરો ને રામની વાત

શુરુ બનીને પારકાના માલ ઉઠાવવા એમાં તો સૌને બહુ મજા પડે છે. દુનિયામાં માનપાન શિષ્યોમાં પૂજાનું ને મરજી સુજીવ વર્તવું, એ કોને ન ગમે ? દુનિયાની ઉત્તમમાં ઉત્તમ વસ્તુઓ જ્યારે જોઇએ ત્યારે હાજર, શેઠસાહુકાર ને રાજામહારાજાઓ આવીને પગમાં પડે અને પોતાની જીભ એજ કાયદો, એ કોને ન ગમે ? પણ ચોગ્ગતાવિના એવો અધિકાર લોગવવો તેનું પરિણામ કેવું ખરાબ છે, એ તમને ખબર છે ? એને માટે રામાયણમાં એક દાખલો છે કે:-

ભગવાન રામચંદ્રજી જ્યારે સ્વધામ પધારતા હતા, ત્યારે આખી અયોધ્યાને પોતાની સાથે લઈ સરયૂને કિનારે આવ્યા. ત્યાંથી નોકરોને પાછા શહેરમાં મોકલ્યા ને કહ્યું કે, જઈને તપાસ કરો કે હવે કોઈ બાકી તો નથી રહેતું ? તપાસ કરી આવીને એક દ્રવ્યે ખબર આપ્યા કે, બીજું તો કોઈ બાકી રહ્યું નથી, પણ એક કૂતરો રહ્યો છે. તે એક ગધાતી ગણીમાં વાસ ભારતી ગટર પાસે પડ્યો છે. બહુ દુઃખી હાલતમાં છે. તેનું શરીર બધું ખવાઈ ગયું છે, તેમાંથી ખૂરી વાસ આવે છે ને તેમાં હજારો જીવડા પડેલા છે. કુપાણી રામચંદ્રજીએ કહ્યું કે, તેને અહિં મારી પાસે સંભાળી લઈ આવો. ત્યારે એ દ્રવ્યે તે કૂતરાને ત્યાં લઈ આવ્યો. એને જોઈને સૌને બહુ દયા ને ગ્લાનિ ઉપજી તેથી રામને પૂછ્યું કે, મહારાજ ! એના એવા તે શું અપરાધ છે કે એ આટલું બધું દુઃખ લોગવે છે ? ત્યારે રામે કહ્યું કે, આગલા જન્મમાં તે શુરુ હતો ને તેમાં પડેલા જીવડાઓ તેના શિષ્ય હતા. એ અજ્ઞાન શિષ્યોના માલ તેણે ખૂબ ખાધો, પણ તેઓને સારે રસ્તે ચઢાવ્યા નહિ માટે તે બધા શિષ્યો ક્રીડાતું રૂપ લઈને પોતાનાં પાપથી આ ભવમાં કૂતરા બનેલા તે શુરુને ફેાલી ખાય છે.

રામની આ વાત શુરુ બની બેઠેલાઓએ અને શુરુ બનવા ઇચ્છનારાઓએ ખાસ ધ્યાનમાં રાખવા જેવી છે. રામ કહે છે કે શુરુઓ તો શિષ્યોના માત્ર પૈસાજ ખાશે; પણ તે જો વ્યાજબી રીતે નહિ ખાય તો શિષ્યો તો શુરુનું ઝોહી, માંસ અને જીંદગી ખાશે; માટે ભાઈઓ ! વિચારજો, અને

લોબી શુરુ ને લાલચુ ચેલા, દોનું નરકમે ડેલમ ડેલા.
એમ ન થાય એ સંભાળજો.

૨૧૬-મોઢું સુખ થતાં પણ આપણે ભાઈબંધોને
ભૂલી જઈએ છીએ, પણ પ્રભુ પોતાના અનંત
સુખની વચ્ચે પણ આપણને ભૂલતો નથી.

એક શ્રીમંત માણસ કાંઈ કામ પ્રસંગે બહારગામ ગયો હતો
ત્યાંથી પાછા ઘેર આવતાં રસ્તામાં મોઢું ઉજડ મેદાન આવ્યું
એ ઉજડ મેદાનમાં તેને ચારપાંચ દિવસ સુસાફરી કરવી પડે
એ વખતે શિયાળાના દિવસ હતા અને તેમાં પણ વળી ઃ
સુલકમાં બહુ ટાઢ પડતી હતી, તેથી એ શ્રીમંત માણસને ઃ
વખતે ટાઢના ડુઃખનો જાતિઅનુભવ થયો, એટલુંજ નહિ પણ
એ મેદાનમાં વસતા ગરીબ લોકોને ટાઢ થરથરતા જોઈને તેને બ
હ્યા આવી; તેથી પોતાની ખુશીથી તેણે એ ગરીબ લોકોને કહ
કે, હું તમારે માટે લાકડાંનાં ગાડાંઓ મોકલી આપીશ. એ પછ
પોતાની સાથેના માણસને કહ્યું કે ઘેર જઈને અહીં લાકડાં મો
લવાની મને યાદી આપજો.

મોઢા દિવસ પછી તેઓ ઘેર પહોંચ્યા. એ શહેરમાં કાંઈ બ
ટાઢ નહોતી ને વળી તે શ્રીમંતના ઘરમાં દરેક પ્રકારની સગવડ
હતી, એટલે તેને ટાઢની ખબર ક્યાંથી પડે ? ઘરમાં સુંદર સગ
ડીઓ, કાફમીરી સાલો, કાચની બારીઓ અને ઉપરાઉપરિ ગરમ
કપડાંઓ, તથા ખોરાક, ત્યાં ટાઢ બિચારી ક્યાં આવે ? ઘેર પહોં
ચવાથી એ શ્રીમંતને ગરમી મળી ગઈ, એટલે તે પેલા મેદાનમ
લાકડાં મોકલવાનું ભૂલી ગયો. નોકરે એ વાતની યાદી આપ
ત્યારે શેઠે કહ્યું કે, હવે મને ટાઢ નથી વાતી. હવે તો ગરમી લા
છે, માટે ત્યાં લાકડાં મોકલવાની કાંઈ જરૂર નથી.

ભાઈઓ ! આપણે પણ એ શ્રીમંતના જેવાજ છીએ. આપણું
પણ જ્યારે કાંઈક સગવડતા ને અનુકૂળતા મળી જાય છે, ત્યાં
આપણે પણ આપણા આગલા દિવસો અને આપણા ગરીબ ભાઈ
બંધોને ભૂલી જઈએ છીએ. એ તો હયાળુ પ્રભુજ માત્ર એક એવે
છે કે જે પોતાના અખંડ આનંદની વચ્ચે પણ આપણને ભૂલી જતો
નથી અને મોક્ષધામ છોડીને તથા ઇશ્વરપર્યું છોડીને પણ આપણે
માટે અવતાર લે છે. એની હયા તો જુઓ ! પ્રભુની અનંત હયા
તો જુઓ ! અને આપણી નીચતા તો જુઓ ! માટે ભાઈઓ
જેમ અને તેમ આપણા મનની નીચતા છોડી દઈને પ્રભુની હયામ

આવો, પ્રભુના શરણમાં આવો; અને તમને જરા વારનું સહેજ સુખ મળવાથી તમારા લાઈબધોને બૂલી જાઓ માં, બૂલી જાઓ માં.

૨૧૭—ધર્મ બીજાઓને ન બતાવવો એ મોટો અપરાધ છે, માટે ભક્તોએ ધર્મનો ઉપદેશ આપવો જોઈએ.

આપણી પાસે જે કોઈ સારી દવા તૈયાર હોય, અથવા ફેલાણી દવાથી અત્યુક્ત ફાયદો થાય છે એમ આપણે જાણતા હોઈએ તો તે પ્રસંગોપાત જણાવવાની જેમ આપણી ફરજ છે, તેમજ ધર્મનાં તરવો લોકોને બતાવવાની ને સમજાવવાની જરૂર છે; કારણ કે ઉપદેશવિના જ્ઞાન મળતું નથી, માટે ઉપદેશ તો અવશ્ય આપવો જ જોઈએ. ગામમાં કોલેરા ચાલતો હોય અને આપણી પાસે કોલેરાની અકસીર દવા તૈયાર હોય, પણ જો તે વાત જણાવીએ નહિ તો લોકોને શું ખબર પડે ? એ વાત ન જણાવવાથી છતી દવાએ એ રોગથી ઘણાં માણસો મરી જાય, એ શું પાપ નથી ? તેમજ લોકો અધર્મનાં ફસાએલા હોય અને આપણને ધર્મની ખબર હોય તેમ છતાં પણ તેઓને ધર્મનો રસ્તો ન બતાવીએ, તો એ પણ એક મોટો અપરાધ છે. માટે ઉપદેશ દેવામાં અને ધર્મનો રસ્તો બતાવવામાં—પ્રભુનો રસ્તો ભપકાહાર અને પહોળો કરવામાં ભક્તજનોએ તથા શુરજનોએ જરા પણ આગસ કરવું નહિ. જો પ્રસંગોપાત વારંવાર ઉપદેશ આપ્યા કરશે, તો કોઈક દિવસ પણ માણસને તેની રૂઢી અસર થયા વિના રહેશે નહિ; માટે ધર્મનો ઉપદેશ તો હમેશાં આપવો જોઈએ. પૃથ્વીમાં જે જે ધર્મો બહુ ફેલાએલા છે, તે ઉપદેશથીજ ફેલાએલા છે; માટે ધર્મનો ઉપદેશ આપવામાં ઢીલ ન કરો, ઢીલ ન કરો.

૨૧૮—કોઈને આંગ કે કૂવામાંથી બચાવવું એ જેમ ધર્મનું કામ છે, તેમ ધર્મનો ઉપદેશ કરવો એ પણ પ્રભુનું વહાલું કામ છે.

કોઈને આગમાંથી બચાવી લેવા એ જેમ હયાનું કામ છે, કોઈને પાણીમાંથી ડૂબતા બચાવવા એ જેમ પરમાર્થનું કામ છે, કોઈના જખમોની મલમપટ્ટી કરવી એ જેમ લાલું કામ છે, ધંધા વગર

રખડતા લોકોને રાજીએ લગાડવા એ જેમ ધર્મનું કામ છે, બૂખ્યાને અન્ન આપવું એ જેમ ફરજ છે અને કોઈને પણ ખરે વખતે બની શકે એટલી મદદ કરવી એ જેમ પ્રભુનું વહાલું કામ છે, તેમજ બીજાઓને ઉપદેશ આપવો એ પણ ધર્મની પવિત્ર ફરજ છે અને તે પ્રભુનું પ્રિય કામ છે; કારણ કે ઉપદેશથી બૂલાં પડેલાંને રસ્તો મળે છે, પાપીઓનાં પાપ છૂટે છે, ભકતોને અંતરની શાંતિ મળે છે, વ્યવહારની જાળમાં ફસાઈ પડેલા લોકો પોતાના દોષો સમજવા લાગે છે, પોતાની શક્તિઓનો ઉપયોગ કરવાનું માણસોમાં બળ આવે છે, દુઃખીઓને પ્રભુના નામથી દિલાસો મળે છે અને ગંગા-જમનામાં સ્નાન કરવાથી જેટલી શીતળતા થાય તે કરતાં પણ ઉપદેશથી મનની વધારે શાંતિ થાય છે; માટે ધર્મનો ઉપદેશ આપવો એ બહુ પવિત્ર કામ અને બહુ પરમાર્થનું કામ છે, માટે જેમ બને તેમ ધર્મના સારામાં સારા ઉપદેશકો વધે તેમ કરો.

જે ધર્મમાં ઉપદેશકોને જોઈતો આશ્રય મળે છે, તે ધર્મની બીજા કોઈ પણ ધર્મ કરતાં વધારે ઉન્નતિ થાય છે. જૌહર ધર્મની ઉન્નતિ અસલના વખતમાં ઉપદેશકોથીજ થઈ હતી; મહાત્મા શંકરાચાર્યે જૌહર ધર્મનો હિંદમાંથી નાશ કર્યો તે પણ ઉપદેશથીજ; અને હાલના વખતમાં દુનિયામાં ખ્રિસ્તી ધર્મનો ફેલાવો વધતો જાય છે, તેનું કારણ પણ ઉપદેશકોને આશ્રય મળે છે, એજ છે. સેંકડો વરસો થયાં હજારો જાતની આફત છતાં પણ હિંદુ ધર્મ ટકી રહ્યો છે, તેનું કારણ પણ ઉપદેશકો છે. એ ઉપદેશકો તે સાધુબ્રાહ્મણો છે. તેઓને મળતા આશ્રયથીજ હિંદુ ધર્મ ટકી રહ્યો છે; પણ હવે વખત બદલાયો છે, માટે ઉપદેશકો પણ જંમનાને અનુસરતા રાખવા જોઈએ; તોજ ધર્મની વૃદ્ધિ થઈ શકે. એ વાત સૌ ધાર્મિક ભાઈઓએ અને તેમાં પણ શ્રીમંતોએ ખાસ ધ્યાનમાં રાખવી જોઈએ.

રાગ બિહારી

કયું રે નીંદભર સેવા મુસાફર, કયું રે નીંદભર સેવા. (ટક)
મનુષાદેહિ દેવનકું દુસેલ, જન્મ અકારણ ખાયા. મુસાફર
મન દારા જોમન સુત તેરા, વારે મન તેરા મોલા. મુસાફર
સરલાસ પ્રભુ ચલેલી પંથકું, પિછે નેનું ભર ભર રોવા. મુસાફર

૨૧૬-ધંશ્વરના ગુણોનો પાર આવે નહિ.

એક છોકરો પોતાની મા સાથે સમુદ્રકિનારે ફરવા ગયો હતો. તે છોકરો સમુદ્રમાંથી પાણીનો ખોળો ભરીને કિનારે બેઠેલી પોતાની મા પાસે લઈ ગયો અને કહ્યું કે, મા ! દરિયો લાવ્યો. માએ કહ્યું કે, હા હીકરા, હીક છે; એ પણ દરિયાનું જ પાણી છે; પણ દરિયો તો હજુ પાછળ છે, એટલા ખોળામાં કાંઈ દરિયો આવી જાય નહિ. એ પછી છોકરો ખીજે ખોળો પાણીનો ભરી આવ્યો ને પાછું કહ્યું કે, મા ! હું દરિયો લાવ્યો. ત્યારે પણ માએ અગાઉ મુજબજ જવાબ દીધો. રમતમાં ને રમતમાં એ છોકરો સમુદ્રના પાણીના ઘણાએ ખોળા ભરી લાવ્યો પણ તેથી કાંઈ સમુદ્ર આવ્યો કહેવાય નહિ. તેમજ માણસો ધંશ્વરના ગમે એટલા ગુણ ગાય, પણ તેથી કાંઈ ધંશ્વરના ગુણોનો પાર આવે નહિ અને ધંશ્વરના જશ કાંઈ પૂરેપૂરા ગાઈ શકાય નહિ; માટે સૌ ભાઈઓએ બરોબર યાદ રાખવું કે આપણે ગમે એટલા પ્રભુના ગુણ ગાઈએ, તોપણ તે તેના પ્રમાણમાં સમુદ્રમાંથી ખોળો ભરવા બરોબરજ છે; માટેજ પુષ્પદંત આચાર્યે મહિમ્નઃ સ્તોત્રમાં કહેલું છે કે:-

અસિતગિરિસમં સ્યાત્ કવ્વલં સિંધુપાત્રે

સુરતરુચરશાસ્ત્રા લેખિની પત્રમુર્ધી ॥

લિલ્લતિ યદિ ગૃહિત્વા શારદા સર્વકાલમ્

તદપિ તવ ગુણાનામીશ પારં ન યાતિ ॥

અર્થ:-નીલગિરિ પર્વત જેટલા કાચળની શાહી બનાવી હોય, મહાસાગરરૂપી ખડીઓ હોય, સર્વ દેવતાઈ ઝાટોની કલમ બનાવી હોય, પૃથ્વીના પહરૂપી કાગળ હોય અને સર્વથી સરસમાં સરસ લખવાવાળી સરસ્વતી સદાકાળ લખ્યા કરે તોપણ હે ધંશ્વર ! તારા ગુણોનો પાર આવે નહિ.

ધન્દ્રવિજય છંદ

વેદ થકે કહિ તંત્ર થકે કહિ, ગ્રંથ થકે નિશિ વાસર માતે;
શેષ થકે સિત ઇન્દ્ર થકે પુનિ, ખોજ કિયે બહુ ભાતિ વિદ્યાતે.
પીર થકે પુનિ પીર થકે, પુનિ ધીર થકે બહુ બોલિ ગિરાતે.
સુંદર મૈન ગ્રહી સિંધ સાધક, કૌન કહે ઉતારી મુખ માતે.

૨૨૦— પૈસાથી આત્માની શાંતિ મેળવી શકાતી નથી.

એક લોભીઓ શેઠ મરવા પડ્યો, ત્યારે તેનાં સગાંવહાલાં તેને પોતાનું વોલ કરવાનું કહેવા લાગ્યાં, પણ એ વાત પેલા લોભીઆને ગળે ઉતરે નહિ. કોઈને પણ પોતાના પૈસા આપી જવાની તેની ઇચ્છા થાય નહિ, તેથી તે કહે કે હજી વાર છે, હજી વાર છે. એમ કરતે કરતે તેની ખિમારી વધતી ચાલી અને પૈસાની શ્રીકરમાં તે બહુ દુઃખી થવા લાગ્યો. ત્યારે તેના સગાંએ તેના પૈસાની થેલીઓ લાવીને તેની પાસે મૂકી, એટલે લોભીઆએ તે થેલી ઉપાડી પોતાની છાતી ઉપર મૂકી; પણ પૈસાની થેલીનો બોલો તેનાથી ખમી શકાયો નહિ. તેનો શ્વાસ ઈંધાવા લાગ્યો, તેથી લાચાર થઈને—હિલગીર થઈને—કાપર થઈને તેણે પોતાને હાથે કરીને છાતી ઉપરથી પૈસાની થેલી ફેંકી દીધી ત્યારે તેને જરાક નિરાંત વળી. એ પછી તે પૈસાની ફિકરમાંજ—વીલ કર્યા વિનાજ બહુ દુઃખી થઈને મરી ગયો.

લોભીઆની આ ખરી બનેલી વાત ઉપરથી આપણે સમજવાનું છે કે, મરતી વખતે એકલું ધન કંઈ સુખ આપી શકતું નથી, પણ ધર્મજ સુખ આપી શકે છે; માટે જો ધન હોય તો તે ધનથી ધર્મને મેળવો. ધર્મ નહિ મેળવો તો ધનથી ઉલટું દુઃખજ થશે. યાદ રાખજો કે, ધન મેળવતાં પણ દુઃખ લોગવતું પડે છે, ધન સાચવતાં પણ દુઃખ ખમવું પડે છે અને ધનને મૂકી જતાં પણ દુઃખ થાય છે; માત્ર જો તેને ધર્મનાં કામોમાં ખરચીએ તોજ સુખ થઈ શકે છે. માટે બાંધજો ! ધનને ધર્મમાં ખર્ચવાની કોઈ પણ તક જતી કરો નહિ; કારણ કે પાંડિત્યે કહ્યું છે કે, ધનની ત્રણ ગતિ છે—દાન, લોગ ને નાશ. જેણે ધનનું દાન પણ કર્યું નહિ અને લોગ પણ લોગવ્યા નહિ, તેના ધનનો મધમાખીઓના મધપુડાની પેઠે નાશજ થાય છે; માટે દાન કરો, દાન કરો.

ધનને ઠાટી રાખવાથી તો ત જેટલું હશે એટલુંજ રહેશે. બ્યાજે મૂકવાથી ઘણાં વરસોએ થોડું ઘણું વધશે; પણ ધર્મમાં ખરચવાથી તો એકનું અનંતગણું ફળ થઈ પડશે, એટલુંજ નહિ પણ તુરતજ હૃદયની શાંતિ મળશે; અને જો નહિ ખરચો તો મરતી વખતે ઢગલો મૂકીને જતાં, તીજેરીને ભરેલી રાખીને પ્રભુ પાસે ખાલી હાથે જતાં, ન ખમી શકાય એવી ભયંકર વેદનાઓજ થશે; માટે બાંધજો ! ધન ખરચીને ધર્મ મેળવો, ધર્મ મેળવો,

ગિહ્યાગ

બેર બેર નહિ આવે, અવસર બેર બેર નહિ આવે;
જો જોને તો કર લે બ્રાહ્મ, જ-મો જ-મ સુખ પાવે. (૮૬)
ધન જોયન અજલિકા પાની, વધુસતાં દેર નહિ લાવે;
તન છૂટે ધન કોન કામોકા, કાયકું કૃપણ કહાવે. અવસર
જોકા મન ખટો કૃષ્ણ રનેહકું, જૂઠ કનક નહિ આવે;
સરકાસકી એહિ જિનતી, હરખી નિરખી ગુણ ગાવે. અવસર.

૨૨૧-પ્રભુ જેકરે છે તે ઠીકજ છે, એવો વિશ્વાસ રાખો.

એક ગાડીમાં બેસીને બે દોસ્તો જતા હતા. તે બેમાંથી એક જણ ગાડી હાકતો હતો અને બીજો તેમાં બેઠો હતો. ગાડી હાંકવાવાળો પોતાની મરજી મુજબ આડીઅવળી ગલીકુચીઓ વચ્ચે ઝપાટાખંધ ગાડી હોડાવી જતો હતો. એવી સાંકડી ગલીકુચીઓમાં ઝપાટાખંધ ગાડી હોડતી જોઇને પેલા અંદર બેઠેલા માણસે કહ્યું કે, તું આવી રીતે તારી મરજી મુજબ છૂટથી ગાડી ચલાવે છે તેથી હું ડરું છું; ત્યારે તે ગાડી હાંકનારે કહ્યું કે, જો તને મારી ઉપર વિશ્વાસ ન હોય અને તેથી ડરતો હોય તો તું ગાડી ચલાવ. ત્યારે અંદર બેઠેલા દોસ્તે કહ્યું કે, ગાડી હાંકતાં તો મને આવડતી નથી; ત્યારે તે ગાડી હાંકનાર દોસ્તે કહ્યું કે, જો તને ગાડી હાંકતાં ન આવડતી હોય તો તું મારી ઉપર વિશ્વાસ રાખ. ગાડી પણ તું ચલાવી શકે નહિ અને વિશ્વાસ પણ રાખી શકે નહિ, એ બેય વાત કેમ બને? કાં તો તું ગાડી ચલાવ, અથવા તો મારી ઉપર વિશ્વાસ રાખ. પછી અતે જ્યારે બીજો કોઈ રસ્તો નહિ જોવાથી હારીને ગાડીમાં બેઠેલો દોસ્ત ગાડી હાંકનાર દોસ્તના વિશ્વાસે રહ્યો ત્યારે તેનો બચ દૂર થયો અને તે સુખી થયો.

એ બંને દોસ્તો તે જીવ અને ઇશ્વર છે. ગાડીમાં બેસનારો તે જીવ છે અને ગાડી હાંકવાવાળો તે ઇશ્વર. ઇશ્વરને વિશ્વાસે જીવ રહે તોજ સુખી થઈ શકે; કારણ કે જીવને ગાડી હાંકતાં આવડતી નથી એટલે કે આપણે આપણું કલ્યાણ શેમાં છે, તે સમજતા નથી; પણ પ્રભુ તે પૂરેપૂરી રીતે સમજે છે. માટે આપણે સર્વાત્મભાવથી પ્રભુને શરણે જવું જોઈએ અને અખંડિતપણે પ્રભુના વિશ્વાસમાં રહેવું જોઈએ, તો આ લોકનું અને પરલોકનું પરમ

સુખ મળી શકે; માટે ભાઈઓ ! પ્રભુને તમારી ગાડી ચલાવવા દો, એટલે કે ભગવદ્દષ્ટિએ આધીન થાઓ અને વિશ્વાસનું બળ મેળવો, વિશ્વાસનું બળ મેળવો.

હોહો!

મેરા ચેત્તો હોત નહિ, કહે કરું મેં ચિંત;

હરેકો ચેત્તો હર કરે, તાપર રહું નચિંત.

૨૨૨—કડીઓ નદીની વચમાં બળી મુઓ ! એ વાતનો મરમ અનુભવી વિના કોણ બતાવે ?

અનુભવીઓ મરમ કેમ બતાવી દે છે એ સમજવા જેવી બાબત છે. તેને માટે કહ્યું છે કે:—

એક સલાટ ધંધાઅર્થે બહારગામ ગયો હતો. તે ત્યાં અકસ્માતથી મરી ગયો, ત્યારે તેના છોકરા ઉપર એ બાબતની ખબર આપવાનો કોઈએ કાગળ લખ્યો. તેમાં લખ્યું કે, “તમારો બાપ નદીની વચમાં બળી મુઓ છે.” એ કાગળ તે છોકરાએ વાંચ્યો. પણ સમજ્યો નહિ, તેથી બીજાઓ પાસે વંચાવ્યો; ત્યારે તેઓને પણ નવાઈ લાગી. સૌએ કહ્યું કે, નદીની વચમાં ટૂંબી જવાય તે બને, પણ નદીની વચમાં બળી મરે, તે કેમ બને ? થોડી વારમાં ત્યાં ઘણાં માણસો ભેગાં થઈ ગયાં, પણ કોઈથી કાંઈ ખુલાસો થાય નહિ. અંતે ત્યાં બીજો કોઈ એક કડીઓ મીસ્ત્રી આવી ચઢ્યો. તેણે કાગળ વાંચીને કહ્યું કે બરોબર છે. કાગળમાં લખ્યું છે તે ખરું છે, બીજા લોકોએ કહ્યું કે એ કેમ બને ? ત્યારે તે મીસ્ત્રીએ કહ્યું, કે એ જાતનો સલાટ છે. એટલે મકાનો બાંધી આપવાનાં કામ કરતો હશે, તે માટે કયાંઈથી યુનો બરીને જતો હશે. રસ્તામાં નદી આવી ને પાણી વધી ગયું; તે પાણી યુનાના પચ્ચરોને લાગતાં તેમાંથી ગરમી નીકળે; ને એ વખતે યુનાની પોઠની વચ્ચે આવી જવાય તો નદી વચ્ચે બળી મરાય એમાં કાંઈ આશ્ચર્ય નથી.

આ લોક સાંભળી સર્વને નદી વચ્ચે બળી મરવાની વાત ખરી લાગી. જરાક વાર પહેલાં જે વાતને ખોટી માનતા હતા, તેજ વાત અનુભવી માણસ મળવાથી—શુરુ મળવાથી ઘડીકમાં ખરી થઈ ગઈ. શુરુમહિમા આવો છે; માટે જ્ઞાની છોટમ કહે છે કે:—

૫૬

ચુરુ વિના મરમ ન જાણે કોય જન, ચુરુ વિના મરમ ન જાણે;
બહા જાણુવો કોણુ ઠેકાણે, કોય જન ચુરુ વિના મરમ ન જાણે. (ટેક)
ઔપચ સધળાં ગાંધીના ધરમાં, તે વેદ વિના મરે રાગ;
દાટેણું ધન પણુ ચુરુ વિન ધરનું, કેમ પડે ઉપભોગે. કોય
મહાસિંધુમાં નીકા મૂકે, મરમી પાર ઉતારે;
બેદ લાગ્યા વિન બૂલો બમે તે, શ્રમ કરી સર્વે દારે. કોય
અરક વિના સધળે અધારે, પાસ પડણું ન સરે;
જન છોટમ ચુરુ યાન મળે તો, પ્રકટ પ્રભુને જાણે. કોય

ભગવદ્દુષ્ટિછાને આધીન થઈએ અને કાંઈ પણ બડબડાટ
કર્યા વિના શાંતિથી દુઃખોને લોગવી લઈએ તો પ્રભુ એ દુઃખોને
ઓછાં કરી નાખે છે. એ દુઃખોની વચ્ચે પણ કાંઈ સુખ આપી
દે છે અને બીજાં નવાં દુઃખો તે આવવા દેતો નથી, માટે
આપણે જેમ અને તેમ પ્રભુની હયામાં જવું જોઈએ; અને પ્રભુની
હયામાં જવાનો સહેલામાં સહેલો ઉપાય એજ છે કે જેમ પ્રભુ
રાખે તેમ રહેવું; પણ એવી રીતે વિશ્વાસથીજ રહી શકાય છે.
વિશ્વાસ ન હોય તો એમ કહી શકાય નહિ; માટે બાઈઓ !
ભગવદ્દુષ્ટિઆસરાતું બળ રાખતાં શીખો, એટલે પ્રભુ તમારી ઉપર
હયા કર્યા વિના રહેશે નહિ.

૨૨૩—આપણાં ગમે તેવાં સારાં કામો પણ પ્રભુનાં
કામની પાસે કશી બિસાતમાં નથી.

હાલના જમાનામાં સંસ્થાકામની ખુબી બહુ વધી પડવા-
થી આપણાં દરેક કામમાં એટલી બધી સફાઈ આવી ગયેલી છે
કે, તે માટે જો આપણે વિચાર કરીએ અને અગાઉની જૂની
ચીજો સાથે તેની સરખામણી કરીએ તો આપણને અન્યથા
લાગ્યા વિના રહે નહિ; અને તેમ છતાં પણ એ કામો પ્રભુનાં
કામોની આગળ કાંઈ પણ બિસાતમાં નથી. તમે સોચને ગમે
તેટલી લીસી બતાવો તોપણ જો તેને દૂરથી નથી જોશો તો તેમાં
હજારો ખાડા બગડા દેખાશે. સારામાં સારા અજ્ઞાની ધારને
પણ જો તમે સૂક્ષ્મદર્શક ચંત્રથી તપાસશો તો તેમાં પણ હજારો
ખાંડાઓ દેખાશે અને સરસમાં સરસ રંગીન વસ્તુને પણ જો
તમે એવી જાતનાં ચંત્રોથી જોશો તો તેમાં દરેક ઠેકાણે વધતો

ઓછા રંગ દેખાશે; પણ જો તમે માખીને અથવા કીડીને જોવાં ચંત્રોમાં રાખીને જુઓ તો તેમાં જરા પણ ખડખડાપણું દેખાશે નહિ. પતંગિયાને જોવી રીતે જુઓ તો તેના રંગમાં જરા પણ ગડબડ થએલી દેખાશે નહિ; કારણ કે તે કુદરતનાં કામ છે. આપણું કામો સાદી નજરે આપણને સારાં લાગે છે, પણ દૂર-ખીનમાં જેમ તેની ખાતી પકડાઇ આવે છે, તેમ આપણું કામો પણ પ્રભુ પાસે ખાતીવાળાં દેખાય છે; કારણ કે આપણું દૂરખીને અને સૂક્ષ્મદર્શક ચંત્રો કરતાં પ્રભુની શક્તિમાં તે કામોને જાણી લેવાનું અનંતગણું બળ છે, માટે આપણા કોઈ 'પણ કામનું' અભિમાન નહિ કરવું જોઇએ.

ઈશ્વરનાં કામો આપણી સાદી નજરે જોતાં નાનાં દેખાય છે, પણ દૂરખીનમાંથી જોતાં તે અફળુત ચમત્કારવાળાં દેખાય છે. હવે વિચારવાનું છે કે, જ્યારે સાદા કાચની દૂરખીનોમાંથી પણ આ પ્રમાણે દેખાય છે, ત્યારે બાકિતરૂપી દૂરખીનમાંથી મહાન ઈશ્વરની અફળુત કૃતિવાળાં સ્વાભાવિક કર્મો કેટલાં બધાં ઉત્તમ દેખાશે ? અને તેના પ્રમાણમાં આપણું કામો કેટલાં બધાં ખરાબ દેખાશે ? એ બચાવ તો કરો. બકતોમાં ને વ્યાવહારિક લોકોમાં જે લેદ છે તે જોઈ કે બકતો પોતાનાં કામોને નાનાં સમજે છે, એટલે ઈશ્વરનાં કામોની મહત્તા સમજી શકે છે અને વ્યાવહારિક લોકો પોતાનાં કામોને ઘણાં મોટાં સમજે છે, એટલે પ્રભુનાં કામની ખરી કિંમત સમજી શકતા નથી; માટે બાઈઓ ! આપણું કામોનું અભિમાન નહિ કરતાં બાકિતરૂપી દૂરખીનથી આપણું કામોનું અને ઈશ્વરી શક્તિનું અવલોકન કરતાં રહીએ. એમ કરવાથી બાકિતરૂપી દૂરખીન એવી અલૌકિક છે કે તે તમારું અભિમાન તોડી નાખશે અને પ્રભુની મોટાઈ બતાવી તમને પ્રભુના રસ્તામાં લાવી મૂકશે, માટે બાકિતરૂપી દૂરખીનને પકડો.

૨૨૪—સોનાની ખાણ આપણા ઘરમાં છતાં
પણ તે આપણે જાણતા નથી; એ ખાણ
તે આપણાં ધર્મશાસ્ત્રો છે.

અમેરિકાની સોનાની ખાણની જ્યારે એ લોકોને ખબર નહોતી ત્યારે એ ખાણમાંથી મટાડું લઇને લોકો તેનાં ઘર બાંધતા

હતા, રસ્તાઓ બાંધતા હતા અને પૂલો બાંધતા હતા; પણ પાછળથી જ્યારે ખબર પડી કે આ માટીમાં તો સોનું મળેલું છે, ત્યારે તે લોકોની અભયબીનો પાર રહ્યો નહિ. અભયબીની સાથે તેઓને હિલગીરી થઈ અને પશ્ચાત્તાપ કરવા લાગ્યા કે હાય હાય ! સોનાની માટી અમે ઘરો બાંધવામાં ને રસ્તાઓ બાંધવામાં ખરચી નાખી !

એવીજ રીતે અમેરિકાની સોનાની ખાણોની પેઠે તે સોનાની ખાણો કરતાં લાખોગણું વધારે મૂલ્યવાન આપણું શાસ્ત્ર આપણું ધરમાંજ પડેલાં છે, પણ આપણે તેની કિંમત સમજતા નથી, અને આપણા ઉપયોગમાં તેને લેતા નથી. વેદ, ઉપનિષદ, સ્મૃતિ, ઐતા, ભાગવત, મહાભારત, પુરાણ અને રામાયણ આજે ઠેકાણે ઠેકાણે અને ઘેરે ઘેર છે; પણ અફસોસ કે ને માત્ર શોભાને ખાતરજ-કળાટમાં ભરી મૂકવા માટેજ છે, અને જાણે માથા ઉપરને બોલે ઉતારવાને ખાતર હાય તેમજ એ પુસ્તકો કયાંઈ ખુણે-ખાંચે પડેલાં હોય છે. આપણી છ'દગીમાં તેનાં તરવો આપણે અનુભવતા નથી. એ સત્શાસ્ત્રોને ખાવાનો લાભ તો કીડાઓજ લે છે. પ્રભુ ! પ્રભુ !

બાઈઓ ! યાદ રાખજો કે, ભગવદ્ગીતા, ઉપનિષદ વિગેરે આપણું ધર્મશાસ્ત્રો પારસમણિની ખાણ જેવાં છે; કારણ કે તેમાં પ્રભુનો મહિમા વર્ણવેલો છે; અને તે આપણા ધરમાંજ છે, તેમ છતાં પણ જો તેનો ઉપયોગ નહિ કરીએ તો, જો એમાંથી ધર્મનાં તરવો નહિ જાળીએ તો, જો એમાંથી પ્રભુનું નામ નહિ શીખીએ તો વખત આવ્યે પરતાવો થયા વિના રહેશે નહિ.

અમેરિકાના લોકોએ તો અજાણ્યપણે સોનાની ખાણોની માટી રસ્તાઓ બાંધવામાં વાપરી નાખી હતી, પણ આપણે તો જાણી જોઈને જો પારસમણિ કીડાઓને સોંપીએ છીએ, જો પાપની કેમ મારી મળશે ? જો પાપની શું શિક્ષા થશે ? જો તો વિચાર કરો. એ મહાપાપની શિક્ષા થયા વિના રહેશે નહિ, માટે બાઈઓ ! હજી પણ વખત છે; તો ચેતો, ચેતો.

૨૨૫-ભરેલા ઘડામાં જેમ બીજી વસ્તુ રહી શકે નહિ, તેમ જે હૃદયમાં પાપ ભરેલું હોય તેમાં ઇશ્વરી જ્ઞાન રહી શકતું નથી.

ભરેલા ઘડામાં જેમ બીજી વસ્તુ માય નહિ, તેમ પાપી-ઓના હૃદયમાં પાપ ભરેલું હોવાથી તેમાં જ્ઞાન માતું નથી. રોગીને જેમ સ્વાદિષ્ટ ચીજો પણ ભાવતી નથી; અને મીઠાઈ પણ કઠવી લાગે છે, તેમ જેને પાપ કરવાનો રોગ વળગેલો છે તેને જ્ઞાન પણ ગમતું નથી; આંધળાને જેમ આરસી નકામી છે, તેમ પાપીઓને જ્ઞાન પણ નકામું છે; કારણ કે જેમ આંખ વિના અરીસામાં પડતું પ્રતિબિંબ જોઈ શકાય નહિ, તેમ ધર્મ વિના જ્ઞાન પણ સમજી શકાતું નથી; માટે પાપીઓના હૃદયમાં ઇશ્વરી જ્ઞાનનો ઉંડો અસર થતી નથી. પ્રભુએ ગીતામાં પણ કહેલું છે કે:-

येषां स्वतन्त्रं पापं जनानां पुण्यकर्मणाम् ।

ते ह्यहमोहनिमुक्ता भजन्ते मां ददप्रताः ॥ (અ.૦૭ સ્લો.૦૨૮)

અર્થ:-ધર્મનાં બલાં કામો કરવાથી જે માણસનાં પાપ કપાઈ ગયાં છે, તેઓ સુખદુઃખથી છુટી જઈને હૃદ નિશ્ચયથી મને ભજે છે.

પ્રભુને ભજવો-પ્રભુને યોગબલો-પ્રભુમાં તન્મય થવું એનું જ નામ જ્ઞાન છે. એ ઇશ્વરી જ્ઞાન પાપ છોડી દેવાથીજ મળી શકે છે; અને બલાં કામો કરવાથીજ પાપ બળતાં જાય છે, માટે પાપનો નાશ કરવા સાફ જેમ બને તેમ વધારે ધર્મનાં કામો કરવાં જોઈએ.

બાઈઓ ! પાપની બચાંકરતા તો જુઓ કે પવિત્ર જ્ઞાનની અસર પણ પાપીઓનાં હૃદયમાં પહોંચી શકતી નથી, ત્યારે બીજી કંઈ ચીજ તેને અસર કરશે ? માણસજાતને સુધારવા માટે દુનિયામાં ઉત્તમમાં ઉત્તમ અને પવિત્રમાં પવિત્ર વસ્તુ જ્ઞાન છે. એ જ્ઞાન પણ થોડીવાર સુધી પાપની કઠોરતા સામે હારી જાય છે. એટલું બધું પાપ બચાંકર છે, માટે બાઈઓ ! જેમ બને તેમ પાપથી બચવાની કોશીશ કરો. જે પાપથી બચવાની બાબતમાં જરા પણ ઢીલા રહેશે તો તુરંતજ પાપમાં ફસાઈ પડશે અને જે જરાક પણ પાપમાં ફસાયા તો પછી તમારી બધી ચતુરાઈ ચૂલે ચડશે અને તમારું બધું હઠાપણ તમને ઉધે રસ્તેજ દોરશે; માટે બાઈઓ ! ભૂલ્યે કંઈ જરા પણ પાપ ન થાય એ ખૂબ સંભાળજો.

૨૨૬-વાંદરાં જેમ હીરાની કિંમત સમજી શકે નહિ તેમ પાપીઓ જ્ઞાનની કિંમત સમજી શકે નહિ.

એક વાંદરાના હાથમાં ક્યાંકથી મોટો હીરો આવી ગયો. તે લઇને એ વાંદરાએ તેને પોતાના મોઢામાં મૂક્યો, પણ કાંઈ સ્વાદ લાગ્યો નહિ તેથી ચગળવા લાગ્યો, પણ તે પીગળ્યો નહિ એટલે હાંતે તોડવા લાગ્યો, પણ તે તૂટ્યો નહિ, ત્યારે એ વાંદરાએ ગુસ્સાથી તેને દૂર ફેંકી દીધો. એ જોઇને કોઈ કવિએ તે હીરાને કહ્યું કે, હે કિંમતી હીરા ! વાંદરાએ તારી કિંમત ન કરી તેથી તું હિલગીર થા માં. પર્યયથી બાંગીને તો તારો બૂકો ન કરી નાખ્યો એજ તારું મોટું ભાગ્ય સમજ.

આવીજ રીતે પાપીઓ જ્ઞાનની કિંમત ન સમજે તેથી કાંઈ જ્ઞાનની મહત્તા ઓછી થઈ જતી નથી. વાંદરો હીરાને ફેંકી દે તેથી કાંઈ હીરાની કિંમત ઘટી જતી નથી; તેમજ પાપીઓ પોતાના હૃદયમાં બરેલાં પાપથી જ્ઞાનને ન લઈ શકે તેથી કાંઈ જ્ઞાનની શક્તિ ઓછી થઈ જતી નથી; પણ ઉલટું તેથી પાપીઓની વધારે વધારે નાલાયકીજ દેખાય છે. જેને જે ગમે છે તેનેજ તે ચલાય છે. પવિત્ર માણસને-પ્રભુના વહાલા બકતોને જ્ઞાન ગમે છે અને નીચ માણસોને પાપ ગમે છે. કહ્યું છે કે:-

દોહરો

જેમાં જેને સ્વાદ નહિ, તે તેને નહિ ચલાય;

દ્રવ્ય આપી દ્રાખને, કાક સિંઓળી ખાય.

માટે ભાઈઓ ! પાપને ખાતર પવિત્ર જ્ઞાનને છોડી દો માં, જ્ઞાનને દાખી દો માં અને જ્ઞાનનો ઉપયોગ કરો માં; પણ આપણા પવિત્ર આત્માને ખાતર અને આપણા સમર્થ પ્રભુને ખાતર પાપ છોડી દેવામાં જ્ઞાનનો ઉપયોગ કરો.

૫૬

જીવતો મુઓ, રે મૂરખ, જીવતો મુઓ;

તેં બળ્યા નહિ ભગવાન, મૂરખ જીવતો મુઓ.

(૨૬)

પેટને અર્થે પાપ કરતાં, દિલમાં ન ડર્યો;

પાડોશીને ઘેર પુણ્ય કરતાં, આડો જીવ પડ્યો.

રે મૂરખ૦

કૂડતી માળા કોટમાં બાલી, કોઈ ગુરુ કર્યો;

પાપ કરવા ભાગ્યો ત્યારે, અંતર ના ડર્યો.

રે મૂરખ૦

બહુ નામીને ઓળખ્યા વિના, અંતર બહુ પડ્યો;

દયા પ્રીતમ દિલમાં વસ્યો, કારજડો સર્યો.

રે મૂરખ૦

૨૨૭-પ્રભુની મોટી શિક્ષાની પાપીઓને ખબર નથી; માટે તેઓ પાપ કરે છે.

નાનાં બચ્ચાંઓ છાપરાં ઉપર બેઠરકારીથી રમતાં હોય, તેને જેમ ખબર હોતી નથી કે અહીંથી પડી જઈશું તો કેટલું બધું વાગશે? તેમજ પાપીઓને પણ ખબર નથી કે પાપની કેટલી બધી સખ્ત શિક્ષા થશે. જે લોકોને પાપની શિક્ષાનો ખરેખરો ખ્યાલ આવ્યો હોય તો તેઓ કહી પણ એટલાં બધાં પાપ કરે નહિ.

પાપની ખરાબી, પાપીઓની નીચતા, નરકની બચંકરતા, અને કાળના પણ કાળ મહાન ઇશ્વરની કલ્યાણકારી આજ્ઞાઓ ભંગ કરવાનો કેવો ખૂરો લતીજો મળે છે, એ માણસો ખરેખર રીતે સમજતાં નથી એજ અફસોસ છે. જે પાપની બચંકરતા અને નરકની હુબરો પ્રલયકાળના જેવી ઉગ્ર અગ્નિનો ખ્યાલ માણસોના મનમાં ખરાબર ઉતરે તો પાપનું નામ સાંભળીને કમકમાટી છૂટ્યા વિના રહે નહિ અને મનમાં પાપનો ખ્યાલ આવતાં પણ ત્રાસ છૂટ્યાવિના રહે નહિ; પણ છાપરાંઉપર બેઠરકારીથી રમતાં અજ્ઞાન બાળકોની પેઠે માણસો પોતાના સ્વાર્થીપણામાં પાપનાં ફળનો-નરકની બચંકર વેદનાનો વિચાર રાખતાં નથી. એથીજ માણસો પાપમાં ફસાઈ જાય છે; માટે ભાઈઓ ! આપણા નજીવા સ્વાર્થનો નહિ પણ પાપની બચંકર શિક્ષાનો વિચાર કરો, નરકના જ્વલંત અગ્નિનો ખ્યાલ કરો અને પવિત્ર પિતા-સમર્થ ઇશ્વરના હુકમનો અનાદર કરીએ છીએ તેનો ખ્યાલ કરો; તથા આપણા માથા ઉપર હરેક પળે મોત ભરી રહ્યું છે તેનો ખ્યાલ કરો, એટલે પાપથી બચી શકશો.

કવિત

તારો પતિત જનકે સુધારો ગિરદ આનંદે,
ઠાઠો જુગ્મ તાનકે કહાં દેર ડારી દે;
સુદામા ચાર તારો દે પ્રહલાદ તૈં ઉગારો દે,
દ્રાપદીકી લાજ રાખી સભા દેખ; સારી દે.
મજને ખ્યાયો પ્રભુ ગરુડ છોડ ધાયો,
ગૃન્કો બચાયો તાતે નામ ગિરિધારી દે;
દાસ તો પુકારે પ્રભુ કાટિયે કષ્ટ કાટી ભારે,
અરજી અમારી આજે અરજી તિહારી દે.

૨૨૮-જ્ઞાન હોય પણ આચરણ સારાં હોય નહિ તેવા ગુરુઓ આંધળાના હાથમાં જ્ઞાનસ જેવા છે.

માણસમાત્રને ગુરુની જરૂર છે; ઉત્તમમાં ઉત્તમ ગુરુની જરૂર છે; પણ એવો ગુરુ ન મળે તો સાધારણ ગુરુની પણ જરૂર છે. સાધારણ ગુરુ પણ શિષ્યના કામનો છે. આપણામાં કહેવત છે કે, “ નહિ મામા કરતાં કેણું મામે પણ સારું. ” તેમજ બિલકુલ ગુરુ વિના રહેવું તે કરતા સાધારણ ગુરુ પણ કામના છે. તેઓ પોતાના ઉપદેશ પ્રમાણે વર્તતા ન હોય તોપણ શિષ્યોને તેઓનો ઉપદેશ બહુ કામનો છે. એવા હાલના વખતના ગુરુ જેવા કામચલાઉ ગુરુ કેવી રીતે કામના છે, તે સમજવા માટે એક રમુજી હાખડો આપવામાં આવે છે.

એક આંધળો માણસ પોતાના હાથમાં જ્ઞાનસ લઈને અંધારા રસ્તામાં જતો હતો. તેને કોઈ માણસે પૂછ્યું કે સુરદાસજી ! એ જ્ઞાનસ તમને શું કામનું છે ? એ જ્ઞાનસથી પણ તમે ક્યાં દેખી શકો છો ? ત્યારે તે સુરદાસે કહ્યું કે, મને તે કામનું નથી, પણ બીજાં દેખતાંઓને તે કામ લાગે છે. એ એ મારા હાથમાં ન હોય તો કોઈક મારી સામે અથડાઈ જાય. આવીજ રીતે પોતે કહે પણ તે પ્રમાણે કરે નહિ એવા કળિયુગીઆ ગુરુઓ તે પેલા આંધળા માણસ જેવા છે; પણ તેમનો ઉપદેશ એ આંધળાના હાથમાં જ્ઞાનસ જેવો છે. એ જ્ઞાનસની રાશની તે આંધળાને કામની નથી, પણ બીજાં દેખતાંઓને તે કામની છે; તેમજ અંતર બીંજાયા વિનાના, મિથ્યાચારવાળા આપણા કેટલાક સાધુસંન્યાસીઓ તથા બીજા ધર્મગુરુઓનો ઉપદેશ તેઓને પોતાને પોતાનાં આચરણો સુધારવામાં કામ આવતો નથી પણ એ ઉપદેશ વિશ્વાસી હરિજનોને બહુ કામનો છે. માટે ભાઈઓ ! કદાચ ગુરુઓ નબળા હોય તોપણ આપણે આપણા ભલાને ખાતર તેઓને નિભાવી લેવાની જરૂર છે; કારણ કે ભલે તેઓ આંધળા હોય પણ એ આપણે દેખતા હોઈએ તો તેઓના હાથમાંનું જ્ઞાનસ આપણને પ્રકાશ આપ્યા વિના રહેશે નહિ; માટે કદાચ ગુરુઓ આંધળા હોય અને તેમનો અંધારો ન હોય તેવો હોય તોપણ આપણને ગુરુ વિના ચાલે તેમ નથી, માટે આપણે દેખતા અર્થજવાની જરૂર છે.

ગરબી

શું ક્યું? ગીતા ગાઇ ને રે, તેં શું ક્યું? ગીતા ગાઇને. (ટેક)
ભણ્યો મણ્યો પણ્ય બેઠ ન જાણ્યો, પિછ પડો પડિતાઇને રે. તેં શું
પોતી વાંચીને પરમારથ ન કીવો, કુટુંબ પોખ્યું કમાઇને રે. તેં શું
ભાગવત બાખ્યું હેત હરે ન રાખ્યું, રથો આપ સ્વારથ સાઇને રે. તેં શું
સેવને માથે મણિ છે તોય પણ્ય, જીવે છે જીવ આઇને રે. તેં શું
કહે પ્રીતમ પોતાના કહાપણ્યથી, મયો ચારાશિમાં વહેવાઇને રે. તેં શું

૨૨૯—“ દેનેકો ટુકડા ભલા, લેનેકો હર નામ ”

જીંદગીની પવિત્ર ફરજો માટે જુદા જુદા વિદ્વાનો અને જુદા જુદા સાધુઓ તરફથી જુદી જુદી રીતે જુદા જુદા રૂપમાં એકની એક વાત સેંકડો ને હજારો રીતે કહેવામાં આવે છે; તેથી ‘પણ્ય’ માણસોને એમ લાગી જાય છે કે, ધર્મનો બોલો બહુ મોટો છે. તે આપણાથી ઉપડી શકે નહિ. તેઓ કહે છે કે અમારા બાપનો બાપ આવે તોપણ આટલું બધું કરી શકાય નહિ. તેઓને એમ લાગે છે તેનું કારણ એજ છે કે તેઓ ધર્મનાં ટુંકામાં ટુંકાં સૂત્ર અમજતા નથી. મહાત્મા તુલસીદાસજીએ ધર્મનો ટુંકો રસ્તો-ધર્મનો સાર કહેલો છે કે:-

હાહરે।

તુલસી આ જીવ આપકે, કર લીજે હો કામ;

દેનેકો ટુકડા ભલા, લેનેકો હર નામ.

જીંદગીની ફરજોનો અને ધર્મની હજારો ને લાખો વાતોનો સાર ટુંકામાં એજ છે કે, બને તો કેઈને પણ મદદ કરવી અને પ્રભુનું સ્મરણ કરવું. મહાત્માઓ કહે છે કે, આપવાલાયક હાન છે અને લેવાલાયક તો માત્ર પ્રભુનું નામજ છે. ભર્તૃહરિએ પણ કહેલું છે કે, “ સર્વ ધર્મનો સાર હું તમને અર્ધા શ્લોકમાં કહું છું; તે એજ કે, કેઈને પણ દુઃખ થાય એમ કરવું તેનું નામ પાપ છે અને બીજાઓનું લહું થાય તેમ કરવું તેનું નામ પુણ્ય છે.” ટુંકામાં આ ધર્મનો સારભાગ છે, માટે લાઇઓ ! લાંબી લાંબી આડીઅવળી ગલીકુંચીઓમાં નહિ ફસાતાં તત્ત્વને ઓળખી લો - તત્ત્વને પકડી લો. એ તત્ત્વ એજ છે કે, આપણા બાહ્ય-ધોને મદદ કરે અને પ્રભુનું નામસ્મરણ કરે.

હોહરો

સગડી બાતો છોડ દે, દો બાતો લિખ લે;
કર સાહેબકી બંદગી, (ઓર) બુનેકું કુછ દે.

૨૩૦—આપણી પ્રાર્થનાઓ કેમ સફળ થતી નથી ?

બહુ ગરજ પડે ત્યારે જરૂરની વખતે આપણે ઘણીવાર ઇશ્વરપ્રાર્થના કરીએ છીએ અને કાંઈ કાંઈ ચીજો માગીએ છીએ. જેમ કે ખાચડી, છોકરાં, ધન, માન, ફતેહ, વિદ્યા, વશીકરણ વગેરે માગીએ છીએ; પણ ઘણી વખત એ માગનારાઓને તેમાંનું કાંઈ મળતું નથી, એથી ઘણા લોકો નિરાશ થઈ જાય છે; પણ તેથી નિરાશ નહિ થવું જોઈએ; કારણ કે શામાટે આપણી માગણી પ્રમાણે મળતું નથી ? શામાટે આપણી પ્રાર્થનાઓ વ્યર્થ જાય છે ? તેનાં કારણો આપણે જાણતા નથી. જો તે કારણો આપણે સમજીએ તો પછી નિરાશ થઈએ નહિ તથા અયોગ્ય માગણી કરીએ નહિ.

(૧) ઘણી વખત આપણી પ્રાર્થનાઓ ઉપલક્ષ્ય હોય છે. શુદ્ધ અંતઃકરણની—જીગરની લાગણીની હોતી નથી, એટલે ઇશ્વરસુખી પહોંચી શકતી નથી.

(૨) કેટલીક વખત આપણી માગણીઓ વગર જરૂરની તથા અયોગ્ય હોય છે. એ માગણી પ્રમાણે જો ઇશ્વર આપે તો આપણું ખૂરું થયા વિના રહે નહિ; માટે તે સર્વજ્ઞ પ્રભુ આપણી ઉપર દયા કરીને એવી અયોગ્ય માગણી પૂરી પાડતો નથી.

(૩) આપણી વ્યાજબી માગણી પ્રમાણે ઇશ્વર આપણને આપવા તૈયાર થાય તે પહેલાં આપણે પ્રાર્થના છોડી દઈએ છીએ અને બીજા વચ્ચેમાં લાગી જઈએ છીએ. જેમ થવાથી આપણાં જે કામની આપણને પોતાનેજ કાળજી નથી, તેની રીકર ઇશ્વર શામાટે રાખે ? તેથી આપણી માગણીઓ આકાશમાં અધવચ્ચ લટકતીજ રહે છે, માટે જો આપણી માગણીઓ પ્રભુ પાસે મંજૂર કરાવવી હોય, તો તેને છેવટ સુધી વળગી રહેવું જોઈએ. વચ્ચેમાં વચ્ચેમાં ભકિત ન છોડી દેવી જોઈએ.

(૪) કાંઈ વખતે આપણી માગણી બહુ નાની હોય છે, એટલે ફલકી ચીજોની હોય છે અને પરમ કૃપાળુ ઇશ્વરની ઇચ્છા

આપણને વધારે આપવાની હોય છે, તેથી તે આપણી નાની માગણીઓ સ્વીકારતો નથી.

આપણી માગણીઓ સફળ નહિ થવાનાં આવાં આવાં ઘણાં કારણો છે; માટે એવી માગણીઓ રદ જવાથી હરિજનોએ દિલગીર થવું નહિ જોઈએ. ખરા ભકતો એજ છે કે જેઓ પોતાના સ્વાર્થને માટે ઈશ્વર પાસે કંઈ પણ માગતા નથી, પણ ભગવદ્-ધર્મજ્ઞાને આધીન થઈને રહે છે અને નિષ્કામ ભક્તિ કરે છે. મહાન્ ઈશ્વર પાસે નણવી ચીજોની માગણી કરવી, એ મૂર્ખાઈભરેલું છે અને તે ઉત્તરતા પ્રકારની ભક્તિ છે. આપણે રૂઢા ધર્મમાં રહીને—ભકત બનીને એવી માલવિનાની ચીજો સાડે સમર્થ પ્રભુને ખાસ તસ્દી આપવી એ તો બહુજ યોગ્ય છે. બનતાં સુધી આપણે કીડીમંકોડીને પણ તકલીફ આપતા નથી અને આપણાં બાઈડીછોકરાંને પણ તસ્દી આપતા નથી, એટલુંજ નહિ પણ આપણામાં એવા ઘણા જણ છે કે, જેઓ પોતાની બાઈડીને ઝાડુ કાઢતી જોઈને તેના હાથમાંથી પોતે ઝાડુ લઈ લે છે, અને પોતે જાતે ઝાડુ કહાડવા મંડે છે ને બેરીને બેસાડી મૂકે છે. હવે જોવાનું છે કે, ઘરસંસારનાં રોજનાં જરૂરી કામકાજ કરવાની જેની ફરજ છે તેને પણ જે માણસો કામ કરવાની તસ્દી આપતા નથી, તેઓ પોતાના ધૂજ જેવા સ્વાર્થ સાડે સૌથી મોટામાં મોટા ઈશ્વરને વારં વાર તસ્દી આપવા તૈયાર થાય છે, એ શું દિલગીર થવા જેવું નથી ?

બાઈઓ ! પ્રભુ સર્વવ્યાપક છે. આપણા માગ્યા વિના પણ તે આપણી જરૂરિયાતો સમજે છે. માત્ર સમજે છે એટલુંજ નહિ પણ તે ધર્મજ્ઞો પાર પાડવાને પણ તે સર્વશક્તિમાન વિશ્વંભર સમર્થ છે, માટે આપણે આપણને મોહક લાગતી નણવી વસ્તુઓની માગણીથી ઈશ્વરને સતાવવો નહિ જોઈએ, પણ નિષ્કામ ભક્તિ કરવી જોઈએ, એજ દુનિયાના સર્વ મહાન્ ભકતોનો સિદ્ધાંત છે.

૨૩૧—પ્રભુ આપણું કલ્યાણ થાય એવીજ ચીજો આપે છે.

એક નાનો છોકરો રોતો હતો. તેને કોઈ ભકતે પૂછ્યું કે કેમ રૂવે છે ? ત્યારે તે છોકરાએ કહ્યું કે, હું માશું છું તે માથો બાપ

આપતો નથી. તે બકતે પૂછ્યું કે તું શું માગે છે ? ત્યારે તે છોકરાએ કહ્યું કે ચપ્પુ. ત્યાં એક બીજી છોકરી હતી તે પણ રોતી હતી. તેણે કહ્યું કે, હું ફીવાસળીની પેટી માગું છું, પણ તે મારી મા આપતી નથી. ત્રીજા છોકરાએ કહ્યું કે, હું ફટાકડા માગું છું, પણ મારો બાપ તે આપતો નથી. ચોથા છોકરાએ કહ્યું કે, હું ફૂતરાં સાથે રમવા ઇચ્છું છું, પણ મારી મા રમવા દેતી નથી અને પાંચમા છોકરાએ કહ્યું કે, મને મહેતાળાં માયો. શામાટે માયો ? ત્યારે તેણે કહ્યું કે, લેસન આવડ્યું નહિ માટે.

એક ફળિયામાં રમતાં નાનાં છોકરાંઓની આ વાતો સાંભળીને તે બકતને જણાયું કે, એમાં માળાપોનો કે મહેતાળાનો વાંક નહોતો. તેઓએ એ છોકરાંઓના બહા સાંજ તેઓની માગણી સ્વીકારેલી નથી; પણ છોકરાંઓ પોતાનું હિત સમજતાં નથી એટલે તેઓ પોતાની માગણી મુજબ નહિ થવાથી હિલગીર થઈને રૂંધે છે, તેમજ ઈશ્વર પાસેની આપણી માગણીઓ માટે પણ સમજવાનું છે; એટલુંજ નહિ પણ પેલા છોકરાને માસ્તરે માર્યો તેમ કેાઈ કેાઈ વખત કેાઈ બાબતના આપણને ફટકા વાગી જાય છે, તે પણ આપણને સુધારવા માટેજ હોય છે અથવા આપણી કેાઈ ભૂલનુંજ તે પરિણામ હોય છે. માટે આપણી માગણીઓ કદાચ નિષ્ફળ થાય તોપણ નિરાશ થવું નહિ, પણ યેવડા ઉત્સાહથી પ્રેમપૂર્વક ભકિતમાંજ લાગ્યું રહેવું.

બાઈઓ ! યાદ રાખજો કે, આપણી માગણીઓ ઘણું કરીને અયોગ્યજ હોય છે; કારણ કે આપણે આપણા અહંભાવનેજ વળગેલા છીએ, માટે એવી નહીવી અને અયોગ્ય માગણીઓની નિષ્ફળતાથી ઈશ્વર માટે કાંઈ પણ ખોટો વિચાર કરશો માં અને તમારામાં જે સહેજસાજ કાંઈપણનો વિશ્વાસ છે તેને ચલાવશો માં.

કેાઈ છોકરું ક્રૂવા ઉપર રમવા જવા માગે અથવા સાપને ખાયકું ભરવાની હઠ કરે, તો તે કાંઈ તેનો બાપ કરવા દે કે ? પોતાનું પેટ ચીકાર ભરેલું હોય છતાં પણ કેાઈ છોકરું અધરાયું થઈને આવતું માગે, તો વારે વારે ખાવાનું આપીને તેની બહી મા કાંઈ એ છોકરાને ખિમાર થવા દે કે ? કેાઈ છોકરાને કાંઈ ખિમારી થઈ હોય, તે મટાકવા સાડ તેની મા દવા પાય તે દવા કંઈ લાગે તેથી બાળક રૂંધે, તોપણ તેની દરકાર ક્યાં વિના

તે દવા પાછ દે, એ શું માતા બોલું કરે છે ? એક નાતું બાળક ચાંદો લેવા ઇચ્છે, ને તે કાંઈ ખાસ કારણ સારૂ નહિ પણ માત્ર પોતાને સારો લાગે છે તે માટેજ; તે ચાંદો તેનો પિતા તેને ન આપી શકે તો તેમાં અજબ જેવું શું છે ? આપણે અજ્ઞાની ને અશક્ત છીએ, તોપણ જ્યારે આપણાં બધાંએ માટે અતિ-શય કાળજી રાખીએ છીએ, ત્યારે સર્વવ્યાપક-સર્વશક્તિમાન ઇશ્વર પોતાના બકતો માટે કેટલી બધી કાળજી રાખતો હશે, એ ખ્યાલ તો કરી જીએ ! મહાન્ ઇશ્વરની અસીમ દયા જો આપણે ખરાખરા રીતે સમજીએ તો પછી તેની પાસે માગણી કરવા જેવું આપણને કંઈ પણ રહે નહિ. ઇશ્વરની દયા, ઇશ્વરની મોટાઈ ને ઇશ્વરનું સર્વશક્તિમાનપણું આપણે સમજતા નથી, તેથીજ નજીવી ચીજોની આપણે ઇશ્વર પાસે માગણી કરી આપણો અ-વિશ્વાસી તેને બનાવી દઈએ છીએ.

જેમ બાળકને સાપને ખાચકું ભરવા જવું અયોગ્ય લાગતું નથી, તેમ આપણને આપણી માગણીઓ અયોગ્ય લાગતી નથી; પણ તેમાં કાંઈ ભેદ છે ને તે આપણા બધા સારૂજ છે, જેમ સમજી આપણાં બધાંએ ઇશ્વરની દયા ઉપર છાંડી, ખરા બ-કતોએ તો કૃપાબિલાષિઓજ બનવું જોઈએ.

૨૩૨-માણસ પ્રત્યેની માગણી પણ વ્યર્થ જતી નથી, ત્યારે ઇશ્વર પ્રત્યેની પ્રાર્થનાઓ કેમ વ્યર્થ જશે ?

એક ગરીબ માણસે રસ્તે જતાં કોઈ ગૃહસ્થને આજીજી કરીને કહ્યું કે, એક પાઈ આપવાની મહેરબાની કરો. તે ગૃહ-સ્થને દયા આવી, તેથી તેણે એ ગરીબ માણસને અરધો રૂપિયો આપ્યો. એ જોઈને બિખારીએ કહ્યું કે, સાહેબ ! મારી પાસે છૂટા પૈસા નથી; તમારી પાસે પૈસો હોય તો આપો, જેમ કહી બિખારી તે અરધો રૂપિયો પાછો આપવા લાગ્યો. ત્યારે તે સખી દીલના ગૃહસ્થે કહ્યું કે, અમે પાછ કે દોડિયાં અમારી પાસે રાખતા નથી. અમારી પાસે તો રૂપાના કે સોનાનાજ સિંકા હોય છે ને જો કોઈને આપવું હોય તોપણ એજ આપીએ છીએ.

અરધી હુકાની સાફ આપવું શું ? જો કે તમને તો એટલાથી પણ સંતોષ થાય છે, પણ એટલુંજ આપવામાં અમારી મોટાઈ શું ?

બાઈઓ ! સાધારણ બહા ગૃહસ્થો પણ જ્યારે આવા વિચારો રાખે છે ને આવી ઉદારતા રાખે છે, ત્યારે ઈશ્વર કેટલી બધી શુભેચ્છા ને કેટલી બધી ઉદારતા રાખી શકે ? જો જ્યાં તો કરી જુઓ. આપણને લાગે છે કે અમે ભકિત કરીએ છીએ પણ અમારો પગાર વધતો નથી. પગાર વધતો નથી, જો બાબત તમે જુઓ છો પણ ઈસ્પિતાલમાં જઈને જુઓ કે કેટલાં બધાં માણસો કેવી કેવી લયંકર બિમારીઓ લોગવે છે અને તમે કેવા સાજા તાજા છો ? જો તો તપાસો. તમોને લાગે છે કે હુકાનમાં હાલ વધારે નફો થતો નથી, પણ તેને બદલે કુટુંબમાં વૃદ્ધિ થઈ છે જો તો જુઓ ! તમને લાગે છે કે પ્રાર્થના કયાં છતાં અમોને હોકશાં મળતાં નથી; પણ કોલેરા, મરકી ને ઝેરી તાવના ઝપાટામાં તમારા દેખતાં થોડાં વરસોમાં હજારો ને લાખો માણસો ચાલ્યાં ગયાં ને તમે હજુ મોજમોજ કરતા બેઠા રહ્યા છો જો તો વિચારો. તમે કહો છો કે અમે બિમાર મટતા નથી, પણ તમારી જો બિમારીને લીધેજ તમે ચોક્કસ પ્રકારના મહા પાપમાંથી બચો છો ને કાંઈક વધારે સુધરો છો તે તો તપાસો. તમે કહો છો કે અમોને માનપાન ને ખિતાબ મળતા નથી પણ લાખો ગરીબ હુકાણિયાંઓની સામે તો જુઓ ! જો કરતાં પ્રભુએ તમને કેવા આનંદમાં રાખેલા છે ? જો ઉપકાર સાચું તો જુઓ ! તમે કહો છો કે પ્રભુ અમને આપતો નથી. જો આપે તો ઘણુંજે બીજાને આપીએ. બહો તે કદાચ તમોને વધારે ન આપતો હોય પણ તે તમારું લઈ લેતો નથી. જો શું તેની થોડી કૃપા છે ? આપણું કર્મ સાચું તો જુઓ ! ને પછી તેની દયા સાચું જુઓ. આપણે પાપમાંજ દુખેલા છીએ ને તેમ છતાં તેની એટલી બધી દયા છે, જો શું થોડું છે કે ?

બાઈઓ ! આપણી માગણીઓ તો બહુ નાની હોય છે, ને પ્રભુની ઉદારતા તો બહુ મોટી હોય છે; માટે તે આપણી નાની માગણી પ્રમાણે ન આપે ને તેને બદલે કોઈ મોટી કૃપા કરી કે તો એ લેઈ આપણે કયાં સમજીએ છીએ ! આપણે જે વખત બાંધ છે તથા ઘણી જાતની જે સગવડતા ને જે સુખો આપણે લોગવીએ

છીએ, તે સમર્થ ઇશ્વરની અખંડ દયાથીજ; આપણા હૃદયતરિકે તેમાં કાંઈ પણ નથી, એ કેવળ કૃપાનું ફળ છે. માટે હૃદયમાં માણસે પોતાની સ્થિતિમાં દિલાસો રાખવો જોઈએ. અને જે કાંઈ પ્રભુએ આપણને આપ્યું છે તે આપણી ચોગ્યતા કરતાં ઘણું વધારે આપેલું છે, એમ સમજીને—એમ અનુભવીને આપણે ઇશ્વરેશ્ચાને આધીન થવું જોઈએ; અને આપણી વ્યાજબી પ્રાર્થનાઓ કહિ પણ વ્યર્થ જતી નથી, કોઈ ને કોઈ રૂપમાં પણ તેનું ફળ મળે છે, એમ નિશ્ચય રાખી, ઇશ્વરભક્તિમાં આગળ વધવું જોઈએ; ને આસ્તે આસ્તે નિષ્કામભક્તિથી ઇશ્વરની ઇચ્છાને આધીન થવાનું શિખવું જોઈએ અને કહેવું જોઈએ કે:-

૫૬-કાનરો

મેં બરેસિં અપને રામકે, મેં બરેસિં અપને રામકે. (૨૬)
 ઐર ન હે કણુ કામકે, મેં બરેસિં અપને રામકે મેં બરેસિં
 જો મગિ સો હેત પદારથ, વારી જાઉ હસ નામકે. મેં બરેસિં
 દોઉ અક્ષર હે સજ કુલતારક, અંત હેત સુખરામકે. મેં બરેસિં
 દુલસીદાસ પ્રભુનામ દયાધન, ઐર દેવ સજ નામકે. મેં બરેસિં

૨૩૩-તાણું ખોલવા માટે ચાવીવાળાની જરૂર છે,
 તેમ આપણા અંતરનાં તાળાં ખોલવા માટે
 સદ્ગુરુની જરૂર છે.

આપણી ચાવી ખોવાઈ ગઈ હોય, અથવા આપણે નવું તાણું ખોલવું હોય પણ તેની ચાવી આપણી પાસે ન હોય તો તેથી ઉદાસ થઈ બેસી રહેવાની કાંઈ જરૂર નથી; કારણ કે દુનિયામાં ચાવીવાળાઓ તો ઘણાં છે અને તેમની પાસે ઘણી જાતની ચાવીઓ હોય છે. જો તેઓને ખોળી કાઢીએ તો તેઓ તુરંતજ આપણને જોઈતી ચાવી આપે છે. એ ચાવીવાળાને શોધવા માટે પણ આપણને કાંઈ ચીન, જાપાન કે ઑસ્ટ્રેલિયા જવું પડતું નથી. આપણા ઘર બહાર નીકળ્યા કે તેઓ તો બજારમાં ફરતાજ હોય છે, અથવા દુકાનો માંડીને બેઠેલાજ હોય છે. બીજાં જોનાં તાળાં ખોલવાં એ તેમનો ધંધોજ છે, પણ તેને તમારે બોલાવવા જોઈએ; તેને બોલાવ્યા વિના તમારી ઓરડીમાં બેઠે બેઠે આ તાણું ઉઘડતું નથી, આ તાણું ઉઘડતું નથી, એમ કયાં કરો તો કાંઈ તાણું પોતાની મેળે ઉઘડે નહિ. એ તાણું ઉઘાડવા માટે તો ચાવીવાળાની

મદદ લેવી જોઈએ. એમાં પણ કોઈ અટપટા પકઢાવાળું નગરિયું કે અબનું તાળું આવી જાય તો સાધારણ ચાવીવાળાથી વખતે ન પણ ઉઘટે. એ વખતે વળી એ કરતાં પણ વધારે હુશીઆર ચાવીવાળાને ખોલાવવો જોઈએ. આપણાં લોખંડનાં કે પિત્તળનાં તાળાં ખોલવા માટે પણ જ્યારે આટલી બધી તજવીજ કરવી પડે છે ને ચાવીવાળાની જરૂર પડે છે, ત્યારે આપણા અંતરનાં તાળાં ખોલવા માટે અને સ્વર્ગનાં તાળાં ખોલવા માટે કેવા હુશીઆર ચાવીવાળાની જરૂર પડે, એ ખ્યાલ તો કરી જુઓ ? આવાં સાચાં તાળાં ખોલવા માટેજ શ્રી સદ્ગુરુની જરૂર છે. સુંદર દેખાતી આંદીની કુંચીઓના ઝુકા તો આપણી ઘણીએ શેઠાણીએ પાસે છે પણ એવી ઉપરથી રૂપાળી દેખાતી ખોટી કુંચીઓથી કાંઈ ખરાં તાળાં ઉઘડે નહિ; તેમજ સાચા ગુરુવિના અને પૂરી લગની લાગ્યા વિના કાંઈ ધર્મનાં ને સ્વર્ગનાં તાળાં ઉઘડે નહિ, માટે આપણને આપણા અંતરનું તાળું ઉઘાડી શકે એવા શ્રીસદ્ગુરુની જરૂર છે. એવા મહાન્ ગુરુવિના મોક્ષનાં ખારણાં નહિ ઉઘડે, એ નહીં સમજજો, માટે બાઈઓ ! શ્રીસદ્ગુરુને શરણે જાઓ. સદ્ગુરુને શરણે જાઓ.

૨૩૪-પરમાર્થને ખાતર દુઃખ ખમવાં, એ તો દેવ પૂજવા બરાબર છે.

મહાત્માઓના શબ્દકોષમાં દુઃખ શબ્દનો અર્થ શું કરેલો છે એ તમને ખબર છે ? ભગવદ્દષ્ટાથી આવી મળેલાં દુઃખનો અર્થ પ્રભુનું હેતુ અને આપણું કલ્યાણ એવો છે. એ સારૂ મોટા મોટા સંતો વારંવાર પૂછતા કે હમણાં ઘણા દહાડા થયાં અમારી પાસે દુઃખ કેમ નથી આવતું ? પ્રભુએ અમને વિસારી દીધા કે શું ? અમે કાંઈ અપરાધી થયા હશું, નહિ તો પ્રભુ અમને કેમ વિસારી દે ? દુઃખ આવ્યા વિના પ્રભુની પ્રીતિ કેમ જણાય ? અને દુઃખ ખમ્યા વિના જલદી કલ્યાણ પણ કેમ થાય ? માટે સંતોને ભગવદ્દષ્ટાથી આવી મળેલાં દુઃખો તો જોઈએજ. એવાં દુઃખોથી દિલગીર થાય તે સંત શેના ?

ભગવદ્દષ્ટાથી આવી મળેલાં દુઃખો શાંતિથી સહન કરવાં, એ પ્રભુની સેવા કરવા બરાબર છે; અને પરમાર્થને ખાતર દુઃખ

ખમવાં આ દેવ પૂજવા બરાબર છે; માટે મહાત્માઓના શબ્દકો
 ધર્માં દુઃખ શબ્દનો અર્થ “ પ્રભુનું હેતુ અને આપણું કલ્યાણ ”
 એવો કરેલો છે. દુઃખનો આવો અર્થ સમજ્યા પછી દુઃખથી શામાટે
 દિલગીર થવું જોઈએ ? સંતો દુઃખને માગે છે એટલે તપ કરે છે,
 પણ આપણે સંસારી છોએ તેથી દુઃખ ન માગીએ, એટલે તપ ન
 કરી શકીએ, પણ ભગવદ્દેશી આવી મળેલાં દુઃખો શાંતિથી
 ભોગવી લઇએ, એટલી ધીરજ તો આપણે જરૂર રાખવી જોઈએ.
 જો એટલી ધીરજ પણ ન રાખી શકીએ તો પછી પશુઓમાં ને
 આપણામાં ફેર શું ? આપણામાં ધર્મનું બળ છે તેની ખાતરી શું ?
 અને પ્રભુને ખાતર આપણે આપણી ઇચ્છાનો કાંઈક લોભ આપી
 શકીએ છોએ, એ દુઃખ ખમ્યા વિના કેમ દેખાડી શકાય ? માટે
 જેઓને ધર્મની અને પ્રભુની દરકાર હોય તેમણે તો ભગવદ્દેશી
 આવી મળેલાં દુઃખો શાંતિથીજ સહન કરવાં જોઈએ.

૨૩૫—સાધુઓ પ્રભુ પાસે કેવાં દુઃખ માગે છે ?

સંતો પ્રભુ પાસે દુઃખ માગે છે તેનો અર્થ શું ? તેઓ કેવા
 પ્રકારનાં દુઃખ માગે છે એ તમને ખબર છે ? તેઓ એમ નથી
 માગતા કે વગર મક્તના ઉપવાસ કરવા, તેઓ એમ નથી માગતા
 કે બહારની ધૂણીઓ તાપવી, તેઓ એમ નથી માગતા કે ગાંજો
 કુંકી કુંકીને છાતી તથા યુદ્ધિ બાળી મૂકવી, તેઓ એમ નથી
 માગતા કે વરસાદમાં ભીંજતું ભીંજતું વગર મક્તનું મસાણામાં
 પડયું રહેવું, તેઓ એમ નથી માગતા કે કાશીએ કરવત મૂકાવા
 જવું, તેઓ એમ નથી માગતા કે બિમારીમાં સડયા કરવું છતાં
 પણ તેનો કાંઈ ઉપાય કરવો નહિ, તેઓ એમ નથી માગતા કે ઉંધે
 માથે લટકી રહેવું, તેઓ એમ નથી માગતા કે પાસે કાંઈ ન હોય
 તોપણ યજ્ઞો કરવા ને સદાવત ચલાવવાં, તેઓ એમ નથી માગતા
 કે ધર્મને નામે અડંગાઓ લગાવી બીજાઓને નાહક હેરાન કરવા;
 અને તેઓ એમ નથી માગતા કે ઉજડ જંગલમાં અંધારી શુક્રમાં
 એકલું પડયું રહેવું. આવા પ્રકારનાં વિના કારણ, ઇરાદાપૂર્વક
 પોતાની ખુશીથી ખરીદેલાં દુઃખો તેઓ નથી માગતા; પણ તેઓ
 એવા પ્રકારનાં દુઃખો માગે છે કે જે પરમાર્થને ખાતર હોય, ધર્મને

ખાતર હોય, પોતાનાં ગરીબ બાઈબહેનોને મદદ કરવા ખાતર હોય, પોતાની છ'દગીને વધારેમાં વધારે ઉપયોગી બનાવવાને ખાતર હોય અને પ્રભુને ખાતર હોય, એવાં દુઃખો તેઓ માગે છે; પણ પોતાની નજીવી ઇચ્છાઓની તૃપ્તિને ખાતર અથવા પોતાની મૂર્ખાઈ બરેલી હકને ખાતર તેઓ કાંઈ દુઃખો માગતા નથી, એ વાત આપણે યરોબર રીતે સમજવી જોઈએ. એમ સમજવાથી પ્રભુ પાસેથી હજારો દુઃખો માગવાની તેઓની માગણી આપણને અયોગ્ય લાગશે નહિ. સંતોની પેઠે આપણને પ્રભુ પાસે દુઃખો માગવાની કાંઈ જરૂર નથી; પણ પ્રભુઇચ્છાથી જે દુઃખો આવી પડે તે પ્રભુનું સ્મરણ કરતે કરતે શાંતિથી ભોગવવાં, એજ આપણી ફરજ છે, એજ આપણી લાયકી છે, એજ આપણો ધર્મ છે ને એમાંજ પ્રભુ રાજ છે.

૨૩૬-એવી તે દુઃખમાં શી ખુબી છે કે સંતો ખાસ ચાહીને પ્રભુ પાસે દુઃખ માગે છે ?

સાધુઓ કહે છે કે, દુઃખ ખમવાં એ દેવ પૂજવા યરોબર છે. આને આપણને એ વાત ગળે ઉતરતી નથી, પણ જો ઊંડા ઉતરીને વિચારીએ તો એમાં પણ ખુબી છે. ભગવદ્દીક્ષાથી આવી મળેલાં દુઃખો ખમવાથી, તથા પોતાનો ધર્મ બજાવતાં ખમવાં પડતાં દુઃખોથી ઇશ્વરની સેવા કેમ થાય છે, તે સમજાવવા માટે એક સંતે કહેલું છે કે, “કોઈ દિવસ બિક્ષા ન મળે તેથી ભૂખથી રહેવું પડે તો પણ તે દુઃખની ઠરકાર ન કરવી, પણ એમજ સમજવું કે, એક ટંક ભૂખ્યા રહેવાથી વિકારો કાંઈક ઓછા થશે, ને શરીરની શુદ્ધિ થશે. એ પણ કલ્યાણનો રસ્તો છે. આશ્રમમાં કોઈ બિમાર અવ્યાગત આવી ચડે તેની સારવાર કરવા માટે ઉજાગરો કરવો પડે તો સમજવું કે એ પ્રભુસેવા છે. બહારગામથી આવ્યા આવતા હોઇએ, ને રસ્તામાં કાંઈ પ્રભુભજન થતું હોય ત્યાં જરા બેસીએ, ને પછી ભજનના રસથી તથા સત્સંગના પ્રેમથી ઘડીકમાં ઉડી શકાય નહિ; એમ કરતે કરતે મોડું થઇ જાય, તેથી ધારેલે સુશ્રમે પહોંચી શકાય નહિ, ને ત્યાંજ ટાંકે કરવું પડે તો એ પ્રભુસેવા છે. બિક્ષા થોડી મળી હોય ને ભોજન કરવા બેસતા હોઇએ તે વખતે કોઈ

અતિથિ આવી ચકે તો તેને એ ટુકડામાંથી પણ ટુકડો આપ અને પોતે જરા ભૂખનું દુઃખ ખમી લેવું એ પ્રભુસેવા છે. પોતા ધાબળી પોતાના કરતાં વધારે લાચારને ખરે વખતે ઝોઢાડી દે અને પોતે એવું ધીનું વસ્ત્ર મળતાં સુધી ગમે તેમ થીંગડાં દઈ પણ ચલાવી લેવું એ પ્રભુસેવા છે. પોતાનો કાંઈ પણ સ્વાર્થ હોય, તોપણ મૂર્ખ છોકરાઓને ભણાવવાની ઉત્સાહપૂર્વક મારફત કરવી અને તેઓના કુમળા મગજમાં ધર્મના પવિત્ર સંસ્કરણ પલ કરવા એ પણ પ્રભુસેવા છે. પોતાના વખત તથા આનંદ લોગે ધીનઓને ઉપદેશ કરવાની તકલીફ ઉઠાવવી અને લોકો તેમના દોષ સમજાવી, એ દોષનો પશ્ચાત્તાપ કરાવી પ્રભુના રસ્તા લાવવા એ પ્રભુસેવા છે. પોતે વરસોનાં વરસો સુધી કષ્ટ લોગને—સાધુસંતાની સેવા કરીને જડીબુટ્ટી શિખ્યા હોય તે જંગલમાંથી જાતે ખોદી લાવવાનું દુઃખ વેઠી ગરીબોને તેનો મફત લા આપવો એ ભગવત્સેવા છે; અને પોતાના ધર્મને અર્થે સ્નાન કરતાં, તીર્થ કરતાં, શાસ્ત્ર ભણતાં, બ્રહ્મચર્ય પાળતાં તો દુનિયાદારીના અનેક મોહક વિષયોમાંથી મનને ખેંચી લે વિચિત્ર સંજોગોને લીધે જે જે અડચણો પડે, તેને ભગવદ્દર્શન સમજી શાંતિથી ભોગવવી તેનું નામ પ્રભુસેવા છે.” આવી રીતે પ્રસંગોપાત ભગવદ્દર્શનમાંથી આવી મળેલાં દુઃખોને શાંતિથી ભોગવવા તેનું નામ ભગવત્સેવા છે અને ભગવત્સેવા માટેજ સંતો પ્રયાસે દુઃખ માગે છે, એટલે તેઓનાં દુઃખ પણ સુખરૂપ થઈ જાય. માટે દુઃખથી કાયર ન થાઓ, પણ એમજ સમજો કે ભગવદ્દર્શનથી આવી મળેલાં દુઃખો ખમવાં એ દેવ પૂજવા બરાબર છે.

૨૩૭—ગમે તો જરાવાર દુઃખ ખમી લો,
ને ગમે તો સ્વર્ગ છોડી દો.

સંતો દુઃખોને શામાટે માગે છે એ તમને ખબર છે ? તેઓ કહે છે કે જાપ પોતાનાં વહાલાં છોકરાંઓનેજ પ્રસંગોપાત લામારે છે; એવી આશાથી કે તે સુધરે. એ કાંઈ વેરઝેરને લીધે માતો નથી; તેમજ પ્રભુ આપણને કાંઈ દુઃખ દેવાને ખાતર દોતો નથી, પણ આપણે સુધરીએ ને આપણું કલ્યાણ થાય

સાફ જ તે થોડાં દુઃખો આપે છે. પારકાનાં છોકરાંને મારવા કોઈ બંધ નહિ, તેમજ પોતાનું જે છોકરું વઠેલ થઈ બંધ અને કાપ્યુમાં ન રહે તેને પણ પછી બાપ મારતો નથી, પણ છટું મૂકી દે છે. તેમજ પ્રભુ પણ જે પોતાના વહાલા બકતો છે તેનેજ દુઃખ દે છે; કારણ કે તેનું કલ્યાણ કરવાનું છે અને દુઃખ વિના માણસ સુધરે નહિ તથા દુઃખ ખમ્યા વિના પાપ બંધ નહિ; માટે પ્રભુ પોતાના જનને દુઃખ આપે છે. પણ જેઓ વઠેલા છે અને બાપના હુકમમાંથી નીકળી ગયેલા છે તેઓને પ્રભુ કાંઈ કહેતો નથી; કારણ કે નરમ તમાચો મારીને તેઓને છટકો કરવો નથી, પણ તેઓને તો નરકના અગ્નિમાં નાખવા છે. માટે બાઈઓ આજથી ચાહ રાખજો કે, જેઓ બાપનો તમાચો ખાઈ લે છે એટલે ભગ-વદ્દમિછાથી આવી મળેલાં દુઃખો શાંતિથી ભોગવી લેય છે તે બાપનો વારસો મેળવે છે, એટલે સ્વર્ગ મેળવે છે; અને જેઓ એ તમાચો નથી ખમતા એટલે શાંતિથી દુઃખ નથી ભોગવતા તેઓ એ વારસામાંથી બાતલ થાય છે. હવે તમોને ગમે તે પસંદ કરો. જોઈએ તો તમાચો ખમી લો ને જોઈએ તો વારસો છોડી દો; એટલે કે ગમે તો જરાવાર દુઃખ ખમી લો અને ગમે તો સ્વર્ગ છોડી દો. પ્રભુએ તમોને બુદ્ધિ આપેલી છે ને ધર્મ આપેલો છે તેથી સમજીને તમોને જે વ્યાજબી લાગે તે કરો.

૨૩૮-દુઃખમાં પણ પ્રભુનો કાંઈક રૂંડો હેતુ છે,
એવો વિશ્વાસ રાખો.

લોકો! અનાજને મસળે છે ને ખાંડે છે તે શામાટે ? શું અનાજ ઉપરના વેરને લીધે ? નહિ બાઈઓ. અનાજે કાંઈ આપણું પૂરું કર્યું નથી અને આપણે કાંઈ તેના દુશ્મનો નથી. અનાજને આધારે આપણે રૂંડા લાગીએ છીએ અને આપણા આધારે અનાજની શોભા છે; તેમજ પ્રભુને આધારે આપણે ટકી શકીએ છીએ, અને આપણાવડે પ્રભુનો મહિમા છે. આપણે કાંઈ પ્રભુના દુશ્મનો નથી અને પ્રભુને કાંઈ આપણી ઉપર વેર નથી; પણ જેમ ફાતરાંથી ચોખા ફર કરવા માટે તેને ખાંડણીમાં લાલીને સાંયેલાં મારીએ છીએ, તેમજ આપણાં જીનાં પાપ ફર કરવા સાફ અને આપણને પવિત્ર કરવા સાફ પ્રભુ આપણને કોઈ કોઈ વખત

દુઃખ આપે છે. માટે દુઃખનો ઉધો અર્થ કરી દિલગીર નહિ થતાં, એમાં પણ પ્રભુનો કાંઈક રૂઠો હેતુ છે, એમ વિશ્વાસ રાખી, ભગવદ્દષ્ટાથી આવી પડેલાં દુઃખોને શાંતિથી સહન કરે.

કોહરો

જિતને તારે મગનમે, ઉતના શત્રુ હોય;
કૃપા હોય રબુનાચકી, તો ખાસ ન બાકા હોય

૨૩૯-વધારે સુખ આપવા સારૂજ પ્રભુ
આપણને થોડું દુઃખ આપે છે.

ડોક્ટરો પ્લાસ્ટર મારે છે ને નસ્તર મૂકે છે એ શું તમે નથી જોયું? એ શામાટે? એક તો માણસ બિમાર હોય ને તેમાં વળી આવા તેના હાલ શામાટે કરવા જોઈએ? શું એ ડોક્ટરોનું નિર્દયપણું નથી? તમેજ કહેશો કે, તા એ ડોક્ટરોનું નિર્દયપણું નથી પણ એ તો ડોક્ટરોનું હક્કાપણ છે; કારણ કે દરદીને દુઃખ દેવાની ઇચ્છાથી કે મારી નાખવાની ઇચ્છાથી કાંઈ ડોક્ટરો નસ્તર મૂકતા નથી, પણ તેનું દરદ મટાડવા માટેજ નસ્તર મૂકે છે; તેમજ પ્રભુ આપણને દુઃખ આપે છે, તે કાંઈ આપણી ઉપરના વેરને લીધે નહિ, પણ આપણને પવિત્ર કરવા સારૂ અને આપણું કલ્યાણ કરવા સારૂજ તે દુઃખ આપે છે. માટે બાઈઓ! દુઃખથી દિલગીર ન થાઓ, પણ પ્રભુ જેવી સ્થિતિમાં રાખે તેવી સ્થિતિમાં આનંદથી રહેતાં શીખો. એવી રીતે રહેવું તેનુંજ નામ ભગવદ્દષ્ટાને આધીન થવું છે; અને એજ સર્વ ધર્મનો સાર તથા પ્રભુને પામવાનો ટુંકામાં ટુંકો રસ્તો છે.

૨૪૦-દુઃખોની સામે થવાથી વળવાનું નથી પણ
તેને શાંતિથી ભોગવી લેવામાંજ મજા છે.

કોઈ માણસને ઘરમાં પૂરેલો હોય, તે બહાર નીકળવા સારૂ બીંતમાં માથું પછાડે તે સારૂ કાંઈ બીંત તૂટી જાય નહિ, પણ ઉલટું તેનુંજ માથું ફુટે; તેમજ પ્રભુ આપણને જે દુઃખ આપે તે ભોગવવાંજ જોઈએ. એ ભોગવ્યા સિવાય બીજો કાંઈ પણ ઉપાયજ નથી. તેની સામે થવાથી એટલે કે દિલગીર થવાથી તે કાંઈ જવાનાં નથી, એથી તો ઉલટાં દુઃખ વધે છે; કારણ કે દુઃખો-

થી હિલગીર થયા કરવું ને હારી જવું એ બીંતમાં માથું પછાડવા જેવું છે અને કાંટાની વાડમાં હાથપગ પછાડવા જેવું છે. માટે એવી મૂર્ખાઈ નહિ કરતાં અને પોતેજ પોતાની મેળે પડયા ઉપર પાડું નહિ મારતાં ભગવદ્દક્ષિણથી આવી મળેલાં દુઃખો ધીરજથી પ્રભુને ચાહ કરતે કરતે સહન કરવાં જોઈએ. અંતરનાં પાપ છોડી શકીએ અને બહારનાં પાપથી બચી શકીએ તે સારૂજ આપણને દુઃખ આપવામાં આવે છે, માટે દુઃખો સહન કરવાંજ જોઈએ. દુઃખથી હિલગીર થવું એ દુઃખની ઉપર ડામ દેવા જેવું છે, માટે બાંધ્યો ! તમારાજ હાથે તમારા દુઃખો ઉપર ડામ ન દો, ન દો.

કાફી

દયાનિધિ ! તેરી ગતિ લખી ના પરે;	(૨૬)
અધરમ ધર્મ, ધર્મસે અધરમ, અકરમ કર્મ કરે.	દયા૦
એક ગઠિ જિન દાનદિ દીની, સો સુર લોક તરે;	
ફાટિ ગઠિ રાગ નૃગ દીની, મધ દોષ દૂપ પરે.	દયા૦
પિતા બચન લોપે સો પાપી, સો પ્રહ્લાદ કરે;	
તકો કપ્પટ નિવારનોકાં પ્રભુ, નરસિંહ રૂપ પરે.	દયા૦
બેદ બિદિન મુનિવર જશ આવે, સોઈ બલિ યજ કરે;	
તકો બાંધી પતાલ પહાચો, કિસ બિધ સુર તરે.	દયા૦

૨૪૧-આપણે પ્રભુના સિપાઈ છીએ, માટે પ્રભુની ઈચ્છા મુજબ ચાલવું જોઈએ.

લશ્કરી સિપાઈઓની ફરજ શું છે ? એ તમને ખબર છે ? જેમ અમલદાર કહે તેમ વર્તવું, એ લશ્કરી સિપાઈઓની ફરજ છે. અમલદાર હોડવાનો હુકમ કરે ત્યારે હોડવું, ઉભા રહેવાનો હુકમ કરે ત્યારે ઉભા રહેવું, બંદુક મૂકવાનું કહે ત્યારે મૂકી દેવી, બંદુક ફોડવાનું કહે ત્યારે ફોડવી, મારવાનું કહે ત્યારે મારવું, મરવાનું કહે ત્યારે મરવું, પાછા ફરવાનું કહે ત્યારે પાછું ફરવું, લડવાનું કહે ત્યારે લડવું, મિત્રને તેના કોઈ શુન્દા માટે મારવાનું કહે તો તેને પણ મારવો અને દુશ્મનોને બચાવવાનું કહે તો તેને પણ બચાવવો એ જેમ લશ્કરી સિપાઈઓની ફરજ છે અને એ ફરજ જો સિપાઈ ન બને તેને જેમ સખ્ત શિક્ષા થાય છે, તેમજ આપણે પણ પ્રભુના સિપાઈઓ છીએ; માટે જેમ પ્રભુ રાખે તેમ રહેવું જોઈએ. તે દુઃખ આપે તો દુઃખ પણ ખમવાં

જોઈએ; તે સુખ આપે તો સુખ પણ લોગવવાં જોઈએ; તે મંદવાડ આપે તો મંદવાડ પણ ખમવો જોઈએ; તે મોટું કુટુંબ આપે તો એ જન્મળ પણ લોગવવી જોઈએ; તે બધ્યા ન આપે તો તમાં પણ સંતોષ રાખવો જોઈએ; તે ગરીબી આપે તો તેને પણ ચલાવી લેવી જોઈએ અને તે મોત આપે તો શાંતિથી તેને પણ આધીન થવું જોઈએ કારણ કે આપણે તો સિપાઈ છીએ, ધણી તો પ્રભુ છે. માટે જેમ પ્રભુ રાખે તેમ આનંદથી રહેવું જોઈએ. થાક રાખજો કે જે સિપાઈ સારી રીતે નોકરી બજાવે તેનોજ દરજ્જો વધે છે અને તેનેજ વધારે પેન્શન મળે છે; તેમજ જેટલે દરજ્જો આપણે પ્રભુની ઈચ્છાને આધીન થઈશું તેટલુંજ સુખ મેળવી શકીશું, માટે જેમ બને તેમ પ્રભુની ઈચ્છાને આધીન થવાની તજવીજ કરો.

૨૪૨-પાણી જેવા વાસણમાં ભરાય તેવો આકાર પકડે છે, તેમજ આપણને પણ પ્રભુ જે સ્થિતિમાં રાખે તે સ્થિતિને અનુસરવું થઈ જવું જોઈએ.

કેટલાંક કામઁએવાં હોય છે કે જે તેનો વખત આવ્યેજ થાય, અને કેટલાંક કામ ઁવાં હોય છે કે જેમાં આપણું કાંઈ ચાહી શકેજ નહિ; એટલે એવી બાબતોમાં નાહક અફસોસ કર્યા કરવો એ પ્રભુની સામે થવા જેવું છે. રોજ મળ્યા વિના-કામ મળ્યા વિના સુતાર હથોડા પછાડયા કરે તેથી તેને કાંઈ મળે નહિ, અને મરનારની પછવાડે ગમે એટલી હાથપીટ કરીએ પણ તેથી કાંઈ તે જીવતો થાય નહિ; તેમજ સુકતનો અફસોસ કર્યા કરવાથી કાંઈ અધરથી ધન આવી પડે નહિ તથા બાવો આવ્યે કાંઈ બગદ ફૂઝે નહિ, અને માળી સોગણાં પાણી સીંચે તોપણ કાંઈ ઝટુવિના ફળ થાય નહિ. તેમજ જે દુઃખો છે તે પણ તેનાં કારણો દૂર થયા વિના તથા તેની સુદત પૂરી થયા વિના અને પ્રભુનું શરણુ ધર્યા વિના બચ નહિ. એ દૂર કરવાનો સહેલો ઉપાય એજ છે કે, જેમ પાણીને જે જાતનાં વાસણમાં ભરીએ તેવો આકાર તે લે છે, એટલે કે નળીમાં ભરીએ તો નળી જેવો, થાળીમાં ભરીએ તો થાળી જેવો, ચાંચમાં ભરીએ તો ચાંચ જેવો અને ઘડામાં ભરીએ તો ઘડા જેવો આકાર તે લે છે; તેમજ આપણને પણ જેમ પ્રભુ રાખે તેમ રહેવું જોઈએ. એમ રહીએ તોજ સુખથી રહી

શકાય. જ્યાંસુધી એવી રીતે ભગવદ્ધર્મજ્ઞાને આધીન થઇએ નહિ ત્યાંસુધી માફ રાખજો કે, દુઃખ દૂર થવાનાં નથીજ; માટે ભાઇઓ ! દુઃખ દૂર કરવા સારૂ જેમ બને તેમ ભગવદ્ધર્મજ્ઞાને આધીન થાઓ, ભગવદ્ધર્મજ્ઞાને આધીન થાઓ.

૨૪૩-તમારે સ્વર્ગમાં જવું ન પડે પણ સ્વર્ગ તમારી પાસે આવે તેટલા માટે ભગવદ્ધર્મજ્ઞાને આધીન થાઓ.

ભાઇઓ ! હાંડલાંને કુંભાર સામે એમ બોલવાનો હક્ક નથી, કે તે' અમોને હાંડલાં કેમ બનાવ્યાં ? હાંડલાંને બદલે ઘડા કેમ ન બનાવ્યા ? તેમજ આપણને આપણા બનાવનાર પ્રભુની સામે એમ બોલવાનો હક્ક નથી કે, તે' અમોને ફલાણા દેશમાં, ફલાણા કાળમાં, ફલાણા ગામમાં કે ફલાણી જાતમાં જન્મ કેમ ન આપ્યો ? અથવા ફલાણું કામ મને કેમ આપ્યું ? એમ બોલવાનો આપણને જરા પણ હક્ક નથી. આપણા ધર્મ તો પ્રભુની ઈચ્છાને આધીન થવામાંજ છે અને આપણુ ખરું સુખ તો ભગવદ્ધર્મજ્ઞાને માત્ર આપવામાંજ છે. પ્રભુની ઈચ્છાની સામે થવામાં આપણું કદયાણુ નથી. માટે ભાઇઓ ! તમારી પોતાની ઈચ્છાની સામે ન જુઓ અને તમારી પોતાની ઈચ્છામાંથી ઉત્પન્ન થયેલાં સુખદુઃખની સામું ન જુઓ; પણ એ સુખદુઃખ જેની તરફથી આવેલાં છે તે ઘણીની ઈચ્છા સામું જુઓ. એની ઈચ્છાને આધીન થવાથી તમારાં દુઃખ ઓછાં થઈ અતે કપાઈ જશે અને સુખ પછી તમને સ્વર્ગમાં જવું પડશે એમ નહિ, પણ જીવતાંજ, તમારા ઘરમાંજ, તમારા અંતરમાંજ સ્વર્ગ પોતે ચાલીને સામું આવશે; પણ તેમાં શરત એટલીજ છે કે સુખદુઃખની બહુ દરકાર નહિ રાખતાં ભગવદ્ધર્મજ્ઞાને આધીન થાઓ.

કુંડળિયો

બંદા બડ બડ કયા કરે, ભે સાહેબકા નામ,
ચેહિ તમાસા હો ઘડી, આખર પૂજ તમામ;
આખર પૂજ તમામ, ગવ રંકાદિક જાવે,
કર સંતતકી સેવ, રાહ તોહે અગમ જતાવે;
કહેવુ રમતારામ, ભજન કર છોડી ધંપા,
ભે સાહેબકા નામ, કરે કયો બડ બડ બંદા.

૨૪૪-દુઃખને આનંદના રૂપમાં ફેરવી નાખવાનો ઉપાય શું? ભગવદ્દષ્ટિએ આધીન થવું તે.

દરેક માણસોને પોતાના ઘડિયાળના કાંટા પોતપોતાની મરજી મુજબ રાખે તો ટાઈમમાં ગડબડ થયા વિના રહેજ નહિ; માટે બહુતર તો એજ છે કે ગામનાં મોટામાં મોટાં ને સારાંમાં સારાં ઘડિયાળ પ્રમાણે પોતપોતાના ઘડિયાળના કાંટા રાખવા જોઈએ, તેમજ આપણે પણ દરેક જણા ને પોતપોતાની ઇચ્છા મુજબજ ચાલીએ તો દુનિયામાં હુસ્વાઈનો ને મારા-મારીનો કાંઈ સુમાર રહે નહિ. ને આપણી ઇચ્છા મુજબ થવું હોય તો આપણે તો ઘડીકમાં બધું ખેદાનખેદાન કરી નાખીએ અને આટલું જીવીએ પણ શેના ? તથા જે કાંઈ જરા તરા મુખ લોગવીએ છીએ તે પણ કયાંથી હોય ? ને આપણા સૌના હાથમાં કાચબાર હોય તો ઘડીકમાં બાર વાગી જાય; માટે આપણા પોતાના કલ્યાણ સારૂ અને દુનિયાના ક્ષયહાસારૂ આપણે પ્રભુની ઇચ્છા નુસારજ આપણી ઇચ્છા રાખવી જોઈએ. તેમની ઇચ્છાથી આપણી ઇચ્છા જૂદી રાખીને આપણે કદિ પણ મુખી થઈ શકીએ નહિ; માટે ગમે તેમ કરીને જ્યાં ત્યાંથી ફરીને પણ તમારી ઇચ્છાને પ્રભુની ઇચ્છામાં મિલાવો એટલે તમારાં દુઃખ પણ આનંદના રૂપમાં અને પ્રભુકૃપાના રૂપમાં ફેરવાઈ જશે.

૨૪૫-પ્રભુ જેમ કળ ફેરવે તેમ આપણે ચાલવું જોઈએ.

હોહા

હંસા જ્યું સરોવર જપે, બનકું જપે જ્યું મોર;
હમ દુમકું એસે જપે, જેસે ચદ ચોર,
મેરે તો દુમ એક હો, દુમરે ચોર અનેક;
સરોવરકું હંસ ખોત હે, હસા સરોવર એક.

આપણે તો એન્જન છીએ, એન્જનિયર તો પ્રભુ છે. એન્જનિયર જેમ કળ ફેરવે તેમ એન્જને ચાલવું જોઈએ. આગળ ચલાવે તો આગળ, પાછળ ચલાવે તો પાછળ, ધીમું ચલાવે તો ધીમું ને બહુ દોડાવે તો બહુ દોડવું જોઈએ. વધારે ડબ્બા જોડે તો તે પણ ખેંચવા જોઈએ; ખાલી દોડાવે તોપણ દોડવું જોઈએ; ને પાટા ઉપરથી ઉતારી નાખે તોપણ તેની મરજી; એમાં એન્જનથી કાંઈ હા કે ના કહેવાય નહિ. તેણે તો જેમ એન્જનિયર કળ ફેરવે તેમ

ચાલવું જોઈએ અને જો એ પ્રમાણે ન ચાલે તો તે સારું જોઈએ નહિ. તેમ જ આપણે પણ પ્રભુની ઇચ્છાને આધીન થવું જોઈએ. જો જોવી રીતે પૂર્ણ પ્રેમથી ને સર્વાત્મભાવથી આધીન ન થઈએ તો તે આપણી નાલાયકી છે અને જો પ્રભુથી વિમુખ થવા જેવું છે, પ્રભુએ પણ ગીતામાં કહેલું છે કે:—

ईश्वरः सर्वभूतानां हृदयेऽर्जुन तिष्ठति ।

आमयन्सर्वभूतानि यथाकृष्टानि मायया ॥

(અ. ૧૮ શ્લો. ૬૧)

અર્થ:—હે અર્જુન ! સર્વ પ્રાણીઓને ડોરીસંચાથી ચાલતાં પુતળાંની માફક, સર્વનાં અંતરમાં રહેલો ઇશ્વર ચલાવે છે.

ભાઈઓ ! આપણે તો ચંત્રનાં પુતળાં જેવાજ છીએ આપણને ચલાવનાર તો અનંત બ્રહ્માંડનો નાથ વિશ્વંકર પોતેજ છે, ત્યારે પછી આપણાં સુખદુઃખની આપણને ફિકર શી રહી ? માટે ભાઈઓ ! પૂરા વિશ્વાસ ને પૂરા પ્રેમ આણીને પ્રભુની ઇચ્છાને આધીન થાઓ.

૨૪૬—ખેલાડીએ માલેક જે વેષ આપે તે સરસ રીતે બજવવો જોઈએ, તેમ પ્રભુ જેમ રાખે તેમ આનંદથી રહેવું જોઈએ.

દુઃખથી ડરું કેમ કામ આવશે? આપણા ડરવાથી કાંઈ દુઃખ આપણને છાડી દે તેમ છે ? આપણે ટાઢથી બીંધએ માટે કાંઈ શિયાળોજ ન આવે એમ અને કે ? આપણે આગથી ડરીએ માટે કાંઈ દુનિયામાંથી આગ નાળુદ થવાની છે કે ? આપણે રોગથી ફરીએ માટે કાંઈ ઇશ્વરી નિયમો પાળ્યા વિના રોગ લાગી જવાના છે કે ? આપણને ગરીબાર્થ ગમે નહિ તે સારું કાંઈ પુરુષાર્થ કર્યા વિના સોનાની ખાણો મળી જવાની છે કે ? આપણને મોત ગમે નહિ તે સારું કાંઈ અમરપટો મળવાનો છે કે ? અને આપણને જન્મ-મરણના ફેરામાં આવવું ગમે નહિ તે સારું કાંઈ પ્રભુને બાધ્યા વિના-પ્રભુની ઇચ્છાને આધીન થયા વિના મોક્ષ મળવાનો છે કે ? નહિજ. જો બધાં ને એવાજ બીજાં ઘણાંએ આ દુનિયામાં દુઃખો છે. જો બધાં દુઃખોનો સહેલામાં સહેલો ઉપાય જોઈ છે કે, ભગવાઈજીને આધીન થઈ જવું અને જેમ પ્રભુ

રાખે તેમ આનંદથી રહેવું.

જેમ નાટકના એકટરોને જે વેષ મળે તે તેણે ભજવવો જોઈએ, તેમજ પ્રભુ આપણને જેમ રાખે તેમ આનંદથી રહેવું જોઈએ. બધા એકટરો જો એમ કહે કે, અમને તો રાજાનોજ વેષ જોઈએ. સિપાઈનો, બાવાનો, વેશ્યાનો કે લોગજબટિયા બ્રાહ્મણનો વેષ અમને નહિ જોઈએ, તો કાંઈ નાટક ચાલે નહિ. કોઈ પણ એકટરને શું વેષ આપવો તે તો તેના માલેકની મરજી. એકટરની જે યુખી છે તે કાંઈ મોટા વેષવાધામાં નથી, પણ પોતાને મળેલો પાઠ સારામાં સારી રીતે ભજવવો તેમાંજ યુખી છે. હલકા કે બારે વેષની સામે જોવાનું એકટરનું કામ નથી; કારણ કે તેની ચોચતા પ્રમાણેજ માલેકે તેને વેષ આપેલો હોય છે. એકટરનું તો એજ કામ છે કે પોતાને જે વેષ મળેલો છે તે ઉત્તમમાં ઉત્તમરીતે ભજવવો, એજ તેની યુખી છે. તેમજ આપણને પ્રભુ જે સ્થિતિમાં રાખે તે સ્થિતિને અનુસરતું થઈ જવું ને તેમાંજ આનંદ માનવો, એતુંજ નામ ભગવદ્દેશના આધીન થવું છે; અને એજ પ્રભુને વહાણું છે. માટે આપણે તો એવાજ બની જવું કે:—

બુજગી

પ્રભુને મને તે સમે સાં સહેવું,
સદા રાજી રાજી હૃદયમાં રહેવું;
કદિ હેખડી હામ દેય ન હારો,
ધણી કદ કળે ધણું ધૈર્ય ધારો.

૨૪૭—માણસો બોલે એટલું પાળી શકતાં નથી,
પણ તેથી સત્સંગ છોડી દેવાની જરૂર નથી.

એક બાઈ કથા સાંભળવા માટે દરરોજ મંદિરમાં જતી હતી ને બહુ પ્રેમથી પ્રભુનો મહિમા સાંભળતી હતી. એક દિવસ તે બાઈના વરે કહ્યું કે, કથા વાંચવાવાળો જેમ કહે છે તેમ તે પોતે કરતો નથી માટે ત્યાં જવામાં કાંઈ લાભ નથી. મોટાં મોટાં પોતાં વાંચે, પણ તે પ્રમાણે કાંઈ કરે નહિ, તેમાં શું વળે ? એ તો બહુ પૈથીમાંનાં રીંગણાં જવું છે. ત્યાં જવાથી કાંઈ લાભ થાય નહિ. રોજ રોજ મસ્તના શું ધક્કા ખાય છે ? ત્યારે તે બાઈએ કહ્યું કે, કરવું ને ચરવું તે બરાબર છે. તમને રીસ ચડે ત્યારે મને જ્યારે ત્યારે રાંડ રાંડ કહો છો, પણ મને રાંડ કરી કે-

ખાટો તો ખબર પડે કે રાંડ કેમ થાય છે ? રાંડ કહેવી એ સહેલું છે, પણ રાંડ કરતી એ કાંઈ સહેલું નથી. તેમજ માણસો બોલે એટલું પાળી શકતાં નથી, એ ખરૂં છે, પણ તેથી કાંઈ સાફ સાંભળવું છોડી દેવાની જરૂર નથી. રોજ રોજ કાંઈક બહી વાત સાંભળીએ તો કાંઈક દિવસ પણ તેની રૂડી અસર થયા વિના રહે નહિ, માટે હરિકથા સાંભળવામાં પ્રભુના જથ સાંભળવામાં, અને ધર્મનો મહિમા સાંભળવામાં તો લાભજ છે, લાભજ છે, લાભજ છે.

૨૪૮-ધાવણાં બાળકની માતાને સારા ખોરાકની જરૂર છે; તેમ ગુરુઓને બહુ ઉત્તમ જ્ઞાનની જરૂર છે.

જે માતા બાળકને ધવરાવતી હોય તેને બહુ સારા ખોરાકની જરૂર છે; કારણ કે જો તેને સારો ખોરાક ન મળે તો તે નબળી પડી જાય, એટલુંજ નહિ પણ તેનાં બચ્ચાં પણ નબળાં પડીને રોગી થઈ જાય. એવું ન થવા સાફ ધવરાવતારી માતાને સારા ખોરાકની જરૂર છે. તેમજ જે ગુરુઓ હોય તે પણ બચ્ચાંને ધવરાવનારી માતાના જેવા છે. શિષ્યો એ તેનાં છોકરાંઓ છે; માટે જો ગુરુને સારો ખોરાક ન મળે તો તે પોતે નિર્બળ થાય અને તેના શિષ્યો નમાલા થાય તેમાં નવાઈ શું ? ધવરાવનારી માતાને માટે જેમ ઘી, દૂધ વગેરે પુષ્ટિકારક ખોરાકની જરૂર છે, તેમ ગુરુઓને માટે સત્સંગ, જ્ઞાન, ભક્તિ, વેરાગ્યની જરૂર છે. તે ગુરુઓને માટે ઉત્તમ ખોરાક છે. એ ખોરાકને જો રોજ રોજ તેઓમાં વધારો ન થાય તો તેનાં બાળકો-તેના શિષ્યો નબળાજ પડી જાય છે, એમાં કાંઈ પણ સંદેહ નથી; માટે ગુરુઓએ તો પોતાને સાફ આવી જાતનો ઉત્તમમાં ઉત્તમ ખોરાક પસંદ કરવાની કાળજી રાખવી જોઈએ, તોજ તેઓ શિષ્યોનું કલ્યાણ કરી શકે.

જે માતા પોતેજ ઉપવાસી છે તે બચ્ચાંઓને ધવરાવીને તે મનું પેટ ક્યાંથી ભરી શકે ? તેમજ જે ગુરુઓમાં પોતાનામાંજ જ્ઞાન-ભક્તિના વાંધા હોય તેના શિષ્યોમાં ધર્મનું ઇશ્વરી જ્ઞાન ક્યાંથી હોઈ શકે ? અને ઇશ્વરી જ્ઞાનવિના કલ્યાણ કેમ થઈ શકે ? માટે માણસોએ સારામાં સારા ગુરુ પસંદ કરવા જોઈએ અને ગુરુઓએ મહાન ઇશ્વરનું અલૌકિક જ્ઞાન મેળવવા માટે પોતાનાં

આચરણો સુધારીને પવિત્ર અંતઃકરણથી ઈશ્વરી આર્ગમાં ચાલ-
વું જોઈએ.

૨૪૬-ગુરુની જરૂરીઆતવિષે

ઘણા છોકરાઓ એક હોડીમાં બેસીને મોટી નદીમાં ચઢેલ
કરતા હતા. એટલામાં કાંઈ અકસ્માતથી તે હોડી ડૂબવા લાગી.
તેથી ઘણા છોકરાઓ નદીમાં ફૂલી પડ્યા અને કિનારે પહોંચવા
માટે તરફડિયાં મારવા લાગ્યા. એ વખતે કિનારે ઉભેલા કેાઇ
બલા માણસે તે છોકરાઓને બચાવવા માટે નદીમાં દોરડું ફેંક્યું.
જે છોકરાઓએ એ દોરડાને પકડી રાખ્યું તેઓ બચી ગયા, પણ
જે છોકરાઓ પોતાના જોર ઉપર અસ્તાક રહ્યા તે એવું અભિમાન
કર્યું કે અમને દોરડાની જરૂર નથી, અમે એમને એમજ કિનારે
પહોંચી જઈશું, તેઓ નદીના પૂરમાં તણાઈ જઈને ડૂબી મુઆ.

આપણે પણ અજ્ઞાની છીએ, એટલે તે છોકરાઓના જેવાજ
છીએ. આપણું વહાણ તે સંસાર છે. નદી એ કાળનો પ્રવાહ છે.
કિનારેથી દોરડું ફેંકનાર તે શુરુ છે ને દોરડું તે ધર્મ છે. જેઓ-
એ દોરડું ન પકડે તેઓ ડૂબી મુઆ. તેમજ આપણે પણ સદૃશ-
રુએ બતાવેલા ધર્મ ન પાળીએ તો જન્મ-મરણના ચક્રમાં પડી
જઈએ; માટે ડૂબતાઓને બચાવે તેવા હયાળુ સદૃશગુની જરૂર છે.
એવા પ્રજ્ઞાશાળી શુરુનો મદ્દિમા કેવો મોટો છે, તેને માટે સાધુ
સુંદરદાસજી કહે છે કે:—

દાહી

શુરુ ગોવિંદ દોનું ખડે, કિનકું લાગું પાય ?
બલિહારી શુરુદેવજી, જીને ગોવિંદ કિયે બતાવ.

કવિત

ગોવિંદકે કિયે જીવ જીત દે રસાતલકું,
શુરુ ઉપરેશી સો તો છટે જમદંતે;
ગોવિંદકે કિયે જીવ બચ પડે કર્મનકે,
શુરુ કે નિવારે સુ કિરત દે સ્વછંદતે;
ગોવિંદકે કિયે જીવ ડૂબત બો સાગરમેં,
સુંદર કહત શુરુ કાટે કુખંદંતે;
ઔર હુ કહાણીં કહુ મુખતે કહું બનાવ,
શુરુજી તો મદ્દિમા અધિક દે ગોવિંદતે.

૨૫૦-પખાલીએ પાણીનો ઝરો મેળવી રાખવો જોઈએ, તેમ ધર્મગુરુઓએ ઇશ્વરીજ્ઞાન મેળવવું જોઈએ.

બીજાઓને ટાંક આપવા સાફ જોયો રસ્તા ઉપર પાણી છાંટનારા પખાલીઓ છે, તથા બીજાઓને પાણી પાનારા બટાઓ ને બીસ્તીઓ છે, તેઓએ પોતાને પાણી મળવા માટે પાણીનો સુંદર ને મોટો ઝરો પસંદ કરી પોતાના અખિતચારમાં રાખવો જોઈએ. જો પાણી મેળવવાનું કોઈ પણ એવું સાફ સ્થાન તેઓની પાસે ન હોય તો તેઓ રોજ રોજ બીજાઓને પાણી પાઈ શકે નહિ તથા ઠંડક માટે ઇટથી રસ્તા ઉપર પાણી છાંટી શકે નહિ; તેમજ જો ગુરુઓએ પણ બહિષ્ણને પરમાર્થનો અપૂર્વ ઝરો પોતાના હૃદયમાં રાખ્યો ન હોય તો તે બીજાઓને ખરો લાભ કરી શકે નહિ. માટે ગુરુ બની બીજાઓને સુધારવાની ખટપટ કરતાં પહેલાં પોતે સુધરવું જોઈએ, તોજ ઉપદેશની ખરી અસર થઈ શકે છે ને તોજ ગુરુપદની સાર્થકતા છે. પોતેજ ખાલી રહીને બીજાઓને ભરેલા કરવા એ બનવાજોગ નથી, માટે શિષ્યોને સુધારતાં પહેલાં ગુરુઓએ પોતેજ સુધરવું જોઈએ; તોજ ગુરુપણ શોભે છે ને માન પામે છે. બાકી બહિષ્ણજ્ઞાન વિનાનું ગુરુપણ એ તો દુનિયામાં ફાંસી, નરકની ફાંસી ને પ્રભુના ગુન્ડગારપણ છે.

૨૫૧-ધોળી પોતે મેલો રહેતો હોય, પણ તે બીજાઓનાં કપડાં સાફ કરે છે; તેમ ગુરુ નબળા હોય, તોપણ બીજાઓને કાંઈક ફાયદો કરી શકે છે.

હાહરો

પરબનને ઉપદેશ દે, નિજમાં કોટિ કુદેસ;
ધોળી ધુએ પદ પારખાં, નિજપદમાં મણ મેલ.

આપણાં કપડાં ધોળી સાફ કરી આપે છે ને જો સાફ કપડાંથી આપણે દુનિયામાં ઘણું કામ કરી શકીએ છીએ. આપણો ધોળી-આપણાં કપડાં ખરોબર સાફ કરી આપે છે, પણ તે પોતે પોતાનાં કપડાં કદિ પણ ખરોબર સાફ રાખતો નથી; પણ આપણને તેનાં કપડાં સાથે કાંઈ ખાસ કામ નથી; આપણાં કપડાં સાથે આપણને કામ છે. આપણાં કપડાં તે સરખાં ધુએ છે કે નહિ;

એજ આપણે તપાસવાનું છે. તેવીજ રીતે જે શુરુઓ બીજાઓને ઉપદેશ આપે છે પણ પોતે તે પ્રમાણે વર્તતા નથી, તેઓ પણ મેલાં કપડાંને સાફ કરનાર ને તેમ છતાં પોતેજ મેલા રહેનાર ધોળીના જેવા છે. ભલે તે ધોળી જેવા છે પણ આપણને તે કામના છે. દુનિયા શુણ્ઘી ને દોષથી ભરેલી છે અને આપણે પણ એવી શુણ્ઘદોષવાળી દુનિયામાંજ રહેનાર છીએ, એટલે આપણામાં પણ શુણ્ઘદોષ તો આવશેજ. જે આપણા શુરુઓ છે તે પણ આપણા જેવાજ માણસો છે; એ કાંઈ શુણ્ઘાતીત નથી. તેઓ પણ મનુષ્ય-સ્વભાવને આધીન થનાર અને મનુષ્યના સ્વાભાવિક દોષવાળાજ હોય છે. બેશક, એટલું ખરું છે કે, તેઓમાં મનોનિશ્ચય અને ધર્મનું જ્ઞાન આપણા કરતાં વધારે હોતું જોઈએ; પણ સમયઅનુસાર તે બંને શુણ્ઘ છતાં પણ આપણે એટલું તો જરૂરજ સમજી રાખવું કે, તેઓ કાંઈ દેવ નથી; તેઓ મનુષ્યજ છે અને બૂલને પાત્ર છે. માટે આપણે જો તેઓના દોષજ શોધ્યા કરીએ તો કાંઈ આરે આવે નહિ. દોષ વિનાનો શુરુ આપણને સર્વને હાલેના કાળમાં આ દુનિયામાં મળી શકે કે નહિ, એજ શકભર્યું છે. આમ હોવાથી-જ મહાત્માઓએ કહેલું છે કે, ડાહ્યા માણસોનું કામ એજ છે કે, દૂધ ને પાણી ભેળાં હોય તેમાંથી જેમ હંસ દૂધજ પીએ છે ને પાણીને છોડી દે છે તેમ સજ્જનોએ પણ દોષદષ્ટિ છોડી દઈને નબળા શુરુમાંથી પણ સાર લેવો જોઈએ.

૨૫૨-કૂવામાં હોય તો હવાડામાં આવે.

અજ્ઞાન બિખારીઓની મુખ્ય ઇચ્છા તો એજ હોય કે, અ-મને ક્યાંઈથી અધીરું દુકાની મળે તો સાફ. બીજાઓને આપ-વાની તેઓને પ્રબળ ઇચ્છા હોઈ શકે નહિ; ને ધારે કે કદાચ કોઈ બિખારી મનમાં એમ ધારે કે અમુક માણસ મારી બહુ સેવા કરે છે, માટે મારે તેને લાખ રૂપિયા આપવાએ; પણ તે ક્યાંથી આપી શકશે ? કારણ કે મૂલં નાસ્તિ કુલઃ શાસ્ત્રા । જ્યાં મૂળનું જ ઠેકાણું નહિ ત્યાં ડાળ ક્યાંથી ? તેમજ જો એ શુરુઓજ જ્ઞાન, ભક્તિ, પરમાર્થ ને ઇન્દ્રિયોના નિશ્ચયમાં બિખારી જેવા હોય તો એ શુણ્ઘો શિષ્યોને ક્યાંથી આપી શકે ? આપણામાં કહે-વત છે કે, “ જો કૂવામાં હોય તો હવાડામાં આવે; ” પણ જો

કૃપામાંજ સુદૃઢ ન હોય—કૃપા પોતેજ ઉજડ ખાતરા જેવા પડયા હોય તો હવાડામાં કયાંથી આવી શકે ? તેમજ જો ગુરુઓ પોતેજ સૂકાટાટ જેવા હોય અને બિખારીઓ અર્ધી દુકાની મળવાની ઇચ્છા રાખે તેમ તેઓ માનપાન, પોતાની સગવડતા અને ધનનીજ ઇચ્છા રાખ્યા કરે, તો તેઓ પોતાના શિષ્યોને ઇશ્વરી ધન—ધર્મરૂપ ધન કયાંથી આપી શકે ? માટે ગુરુઓએ હકકદાર બિખારી નહિ રહેતાં ધર્મનું ધન પોતાના હૃદયમાં ભરી રાખવું જોઈએ. પોતે ભરેલા હોય તોજ બીજાને આપી શકશે, પણ પોતેજ કડકાબાહુ જેવા ખાલી ખીરસાના હોય તો શિષ્યોના શા આ શરા ? પ્રભુ ! અમારા ગુરુઓને સહજુદિ આપો, ધર્મરૂપ ધન આપો.

૨૫૩—પ્રભુએ આપણને જીભ ટુંકી આપી ને હાથ લાંબા આપ્યા તેનું કારણ શું ?

એક કવિએ કહ્યું છે કે, ઇશ્વરે આપણને હાથ બે આપ્યા અને તે પણ બહુ લાંબા બનાવ્યા. પણ બે આપ્યા ને તે પણ બધા મોટા બનાવ્યા. કાન બે આપ્યા; આંખો બે આપી; નસકોરાં બે આપ્યાં અને જીભ એકજ ને તે પણ ટુંકી કેમ બનાવી ? આ બહુ ગંભીર અને રહસ્યનો પ્રશ્ન છે. માણસનાં કામો ઉપરથી તેની ઇચ્છાનું અતુમાન થાય થાય છે, તેમ ઇશ્વરનાં કામો ઉપરથી ઇશ્વરની ઇચ્છા સમજાવવાની સુક્તિ તે કવિએ કરેલી છે. તે કહે છે કે, લાભ મેળવવા માટે માણસ સહેલાઈથી ગમે ત્યાં જઈ શકે, તે માટે તેને મોટા ને મજબૂત પણ આપવામાં આવ્યા છે. માણસ પોતાની ઇચ્છા સુજબની ભટ્ટી ચીજો મેળવી શકે અને તે બીજાઓને આપી શકે, માટે તેને અહમુત શક્તિવાળા લાંબા હાથ આપવામાં આવ્યા છે; અને માણસ બે વખત સાંભળીને, બે વખત નજરે જોઈને એક વખત બોલે તે માટે તેને બે કાન, બે આંખ અને એક જીભ આપવામાં આવી છે; પણ આપણે એથી ઉલટીજ રીતે વરતીએ છીએ. પૂરું સાંભળ્યા વિના અને પૂરું જોયા વિના અભિપ્રાય આપી દઈએ છીએ, પણ એ કેવું ખોટું છે ? એથી વિના કારણ આપણે કેટલા બધા પાપમાં પડીએ છીએ ? અને એથી પ્રભુ કેવો દિલગીર થાય છે, તે આપણે સમજતા નથી.

ધંધરે બહુ વિચારીનેજ આપણી જીભ ટુંકી બનાવેલી છે; અને તેને તેવીજ રાખવામાં ફાયદો છે. તેને લાંબી વધારવામાં ફાયદો નથી, એમ સમજીનેજ અસલના ઋષિઓ યુનિવર્સલ લેતા હતા ને તે સાફજ પુરાણોમાં યુનિવર્સલ બહુ માહાત્મ્ય કહેલું છે. આપણામાં પણ કહેવત છે કે, “ન બોલ્યામાં નવ શુભ.” જો કે આપણને બોલ્યા વિના ચાલે તેમ નથી, તોપણ જીભને કાપ્યુંમાં રાખવાથી જીભથી થતાં પાપોથી બચાય છે. માટે બાઈઓ ! પ્રભુની ઇચ્છા પ્રમાણે—પ્રભુએ આપણને પ્રત્યક્ષ આપેલું છે તે પ્રમાણે જીભ ટુંકી રાખો અને હાથ લાંબા રાખો; એટલે કે બકબકારો ન કરો. જરૂર જેટલું બોલો—પાણી શકો તેટલું બોલો—ખાત્રી કરીને બોલો; અને હાથ લાંબા રાખો, એટલે કે પરમાર્થ કરો. એજ પ્રભુની ઇચ્છા છે ને એજ આપણી ફરજ છે.

૨૫૪—આપણું મન ભટકે તો પ્રભુ વટકે.

આપણો વહાલો મિત્ર હોય તેની તરફ પણ જો. આપણે બેઠ-રકારી રાખીએ તો તે થોડાજ વખતમાં આપણી મિત્રતા છોડી દે છે; તેમજ ધંધર સાથે પણ જો આપણે બેઠરકારી રાખીએ ને આપણા મનને બીજે ઠેકાણે ભટકવા દઈએ તો પ્રભુ પણ આપણાથી વટકી જાય છે. ગાયને ઢોહતી વખત ઢોહતું અમુઈ છોડીને જો આપણે બીજા કામમાં લાગીએ તો ગાય વટકી જાય છે ને પૂરું દૂધ આપતી નથી. તેમજ પ્રભુ પાસેથી લાભ મેળવવાની—સ્વર્ગ મેળવવાની—મોક્ષ મેળવવાની ઇચ્છા રાખીએ ને તેજ વખતે બીજી નજીવી બાબતોમાં મન રાખીએ તો પ્રભુ કેમ ન વટકે ? એ વિચારવા જેવું છે.

આશકમાશુક જેઓ એકબીજાને માટે મરી પડતાં હોય ને જમીનઆસમાન એક કરી નાખતાં હોય, તે પણ જો પોતાના પાત્રનું મન બીજી તરફ રોકાયેલું રહે તો તેમનો ગમે તેવો ગાદો પ્રેમ પણ ઘડીકમાં પીટી જાય છે. તેમજ ધંધર માટે પણ સમજવાનું છે; કારણ કે આપણે પ્રેમલક્ષણા ભક્તિ કરવા ઇચ્છીએ છીએ; માટે આપણું મન આપણા ધણી—આપણા આશક—પ્રભુમાં જ લાગેલું રહેવું જોઈએ. બીજે ઠેકાણે મન જાય તો એ આશક-માશુકપણું પણ શું કામનું ? એ પ્રેમ પણ શું કામનો ? ને એનું

ફળ શું સાઈ થાય ? માટે પ્રભુમાંજ આપણું મન લાગેલું રહેલું જોઈએ; તોજ સ્વર્ગનાં અલૌકિક સુખ અને મોક્ષનો મહા આનંદ મેળવી શકાય.

શરતના મેદાનમાં ઢોહતા પવનવેગી ઘોડા ઉપર સ્વારી કરનાર માણસ જો બીજે ઠેકાણે પોતાનું મન રાખે તો તુરંતજ ઘોડા ઉપરથી નીચે પટકાઈ પડે છે. કહિ બહુ દુશીઆર હોય ને તેથી પડતો બચે તોપણ શરત હારી જાય છે; તેમજ બકિત કરતાં ઇશ્વરને છોડીને જો આપણું મન બીજે ઠેકાણે જાય તો આપણે પણ નીચે જોટલે દુનિયાદારીના મોહમાં—નીચે જોટલે જન્મમરણના ફેરામાં પટકાઈ પડીએ છીએ ને મોક્ષ મેળવવાની શરત હારી જઈએ છીએ; માટે પ્રભુ વિના બીજે કોઈ પણ ઠેકાણે આપણા મનને નહિ લગાડવું જોઈએ. પરીક્ષા આપવા માટે બેઠેલા વિદ્યાર્થી જો પરીક્ષા વખતે પણ પોતાનું ધ્યાન બીજે ઠેકાણે રાખે તો તે જરૂર નાપાસ થાય છે; તેમજ ઇશ્વરભજન વખતે જો આપણું મન બીજે ઠેકાણે જાય, તો આપણે પણ બકિતની પરીક્ષામાં નાપાસ થઈએ છીએ. પરીક્ષા વખતે પણ જો મનને બટકવા દઈએ તો એ કેટલી બધી નાલાયકી ? એવી બેઠરાકારીનાં મૂળિયાં આપણામાં મજબૂત ન થઈ જાય એ સંજાળજો.

બાઈઓ ! કોઈ બહુ ગીડહીવાળા રસ્તા ઉપર બાઈસિ-કલ ચલાવતાં પણ કેટલી બધી દુશીઆરી ને કેટલું બધું એકધ્યાન રાખવું પડે છે ? અને સરખું ધ્યાન ન રાખે તો રસ્તા વચ્ચે કેવા પટકાઈ પડે છે, એ આપણે ક્યાં નથી જોયું ? આવી સ્થૂલ બાબતમાં પણ જોટલું બધું ધ્યાન અને જોટલી બધી દુશીઆરી રાખવી પડે છે, ત્યારે બકિત જેવા અદ્ભુત રહસ્યવાળા વિષયમાં—ધ્યાન જેવા સૂક્ષ્મ વિષયમાં—ને મનવાણીથી પર એવા અગમ્ય ઇશ્વરને જોળખવા માટે કેટલું બધું ધ્યાન રાખવું જોઈએ ને મનને કેતું એકતાર કરવું જોઈએ, એ ખ્યાલ તો કરી જુઓ ? એવી એકાગ્રતાવિના પ્રભુ કેમ રીઝે ? અને પ્રભુ રીઝે નહિ ત્યાંસુધી આપણી બકિત શું કામની ? ત્યાંસુધી આપણું કલ્યાણ કેમ થઈ શકે ? માટે જેમ અને તેમ એકાગ્રતા કરી મનને પ્રભુમાંજ પરાવી રાખવાની તબક્કી કરી, જોટલે ખીરેખીરે પ્રભુ તમોને ફેરવે આપશે.

હાહા

પરમેશ્વરસેં પ્રીત આરે, પરનારિસેં હસના;
 દુલસી દોનું ના બને, લોટ ખાય આરે બસના.

૨૫૫—કાચના કઠકાને હીરો સમજનાર તથા સાચા
 હીરાને ગધેડાને પગે બાંધનારની વાત.

એક કુંભાર માટી ખોદવા ગયો હતો, તેને માટીની ખાણુ-
 માંથી એક સાચો હીરો મળ્યો; પણ કુંભારને હીરાની પરીક્ષા ન-
 હોતી તેથી તેણે એ હીરાને પોતાના ગધેડાને પગે બાંધ્યો. બીજા
 એક માણસને કાચનો કઠકો મળ્યો. એ માણસ જરા દોઢ ચતુર
 હતો તેથી તેણે એ કાચના કઠકાને ચગકતો જોઈને એમ માની
 લીધું કે આ સાચો હીરો છે, તેથી એની ઘણી કિંમત ઉપજશે
 માટે હવે આપણને પૈસાની શી શીકર છે ? એમ સમજીને તે બહુ
 ખરચ કરવા લાગ્યો, તેથી થોડા વખતમાં કરજદાર થઈ ગયો. એ
 પછીતેને ધીરધાર કરનારો મારવાડી પૈસાની ઉચરાણી કરવા આવ્યો.
 ત્યારે તે માણસે પૈસો કાચનો કઠકો કે જેને પોતે સાચો હીરો સ-
 મજતો હતો તે બતાવ્યો. મારવાડીએ કહ્યું કે, આ તો કાચનો
 કઠકો છે, એ કાંઈ હીરો નથી. ત્યારે તે માણસે કહ્યું કે, “હા ! શું
 કહો છો ? એ હીરો નથી ? હાય ! હાય હું તો તેને હીરો સમજ
 તો હતો, તેથી તો એ ઉપર મેં બહુ ખરચ કર્યું છે. હવે શું થશે ?”
 ત્યારે મારવાડીએ કહ્યું કે, તું એને હીરો સમજ ને ચાહે તો
 ગમે તે સમજ, એમાં શું વળે ? તું એમ સમજે એથી કાંઈ કાચનો
 કઠકો હીરો થઈ જાય ? એવી આશા ઉપર કાંઈ પારકાના માલ
 ખવાય નહિ. પછી માગનારે કોરટમાં ફરિયાદ કરીને એ ખોટા
 હીરાવાળાને કેદમાં નખાવ્યો.

આપણને લાગે છે કે આ વાત ખરાબર છે. કાચના કઠકાને
 હીરો સમજીને તે ઉપર વગરવિચારે જોડું ખરચ કરનારના
 એવા હાલ થવા જોઈએ અને ગધેડાના પગે સાચો હીરો બાંધ-
 નારને આપણે મૂર્ખ કહીએ છીએ, પણ ત્યારે આપણે પોતે શું
 કરીએ છીએ ? એ તો વિચાર કરો ? ઇશ્વર જે આપણા મુગટ
 ઉપર રાખવાલાયક છે, સરસદળ કમળમાં—પ્રભર-ધ્રમાં ધ્યાન
 કરવાલાયક છે અને સર્વબાવથી સર્વ ઝાળ હૃદયમાં ધારણ

કરવાલાયક છે, તેને વિસરી જઈ જૂઠા વ્યવહારને આપણે શિર ઉપર ધારણ કરીએ છીએ તથા હૃદયના ઉડા ભાવથી ભરી રાખીએ છીએ એનો અર્થ ગપેડાને પગે હીરો બાંધવો નહિ તો બીજું શું છે ? જ્યાં ઈશ્વરને રાખવો જોઈએ ત્યાં આપણે વ્યવહારને રાખીએ છીએ, એ શું આપણી મૂર્ખાઈ નથી અને વ્યવહાર કે જે કાચના કડકા જેવો છે તેને સાચા માનીએ છીએ ને તે ઉપર માત્ર ઉડાવીએ છીએ, એટલે કે ભોજમજા મારીએ છીએ એનો જવાબ દેવો નહિ પડે કે ? કાચના કડકાને હીરો માનનારનો તો કેટલો જટકો થયો, પણ આપણે કે જેઓ માયાને સાચી માનીએ છીએ ને તે ઉપરજ કૂડાકૂઢ કરી રહ્યા છીએ તેનો છૂટકો નરકવિના ક્યાં થવાનો છે ?

ભાઈઓ ! માયાને તજવી એ કાંઈ સહેલું કામ નથી. એમાં તો મોટા મોટા મહાત્માઓ પણ શુંચવઈ ગયા છે; માટે માયાને તજવાના રંગડામાં ન પડતાં, પ્રભુના પવિત્ર નામને પકડી લો. એ નામનો મહિમા એવો છે અને એ નામમાં એવું બળ છે કે, જેમ જેમ નામસ્મરણ વધતું જશે તેમ તેમ માયા એની મેળે ઓછી થતી જશે. માટે જગત્ને જરાવારનું સ્વપ્ન સમજી સુખદુઃખમાં પ્રભુની ઈચ્છાને આધીન થઈ નામસ્મરણ કરો, નામ સ્મરણ કરો.

૫૬

ભજન કેમ કરતો નથી પણ ૨, સીતારામ કેમ થાશે રાજી ? (૧ક)
મહાદુઃખ ભોગવીને માયા મેળવી, તેને ઉધો બેઠો દાટી (૨)
ખાધું નહિ ખવરાવ્યું નહિ, પછે જ્વતાં કુટે જાતી ૨-ભજન
વિષય ભોગવના વંશ વાધું, ને મુને તુકાં માજી (૨)
મમતાની ધાણીએ ફેરા ફેર, પછે તૃષ્ણા થઈ તાજી ૨-ભજન
સોનું પહેરીને શોભા દેખાડે, ને માળામાં મન ભાજી (૨)
ભક્તિવિના છુંડા દાસ તમારા, જેમ કહી ગયા પાંડિત કાજી ૨-ભજન
માયાની ટીપણે ભાલ ભાગી, તેને શું ૨ બેઠો ચાટી (૨)
કહે પ્રીતમ ભાઈ દરિ ભજ્યા વિના, અતે સદુ ધૂળમાટી ૨-ભજન

૨૫૬-શાસ્ત્રોનો પાર પામી શકાય નહિ, માટે તેમાંથી તમારાથી બને એટલું તત્ત્વ લઈ લો.

મીઠાઈની મોટી દુકાનમાં સેંકડો જાતની જથ્થાબંધ મીઠાઈ હોય છે. જેમ કે જલેબી, બદામી હલવો, ઘેનર, ખાખ્ખ, સુતરફણી,

મોહનથાળ, મેસુળ, લાડુ, પેંડા, બરફી, ગગનગાંઠીયા, ફરસી-પુરી, ચુલાબી જાંબુ, ગળ્યા મોળા સાટા વગેરે. એ આખી દુકાનની બધી મીઠાઈ કાંઈ આપણાથી લઈ શકાય નહિ, લઈએ તો ખાઈ શકાય નહિ અને ખાઈએ તો તે પાચન થઈ શકે નહિ; પણ આપણે એટલું કરી શકીએ કે, આપણને જે જાતની મીઠાઈ બહુ લાવતી હોય તેમાંથી જરૂર જેટલી લઈને ખાઈ શકીએ છીએ. તેથી વધારે ઉપાધિ ભોગવ્યા વિના આપણું પોષણ થઈ શકે છે. તેમજ શાસ્ત્રો છે તે પણ મીઠાઈની દુકાન જેવાં છે. જૂદી જૂદી જાતની મીઠાઈની પેઠે તેમાં પણ સેંકડો પ્રકારના ધર્મ બતાવેલા છે. જેમ કે:-જ્ઞાન, ભક્તિ, કર્મયોગ, અતિથિસત્કાર, મત, દાન, તપ, યજ્ઞ, તીર્થ, દેશસેવા, ગરીબોની સેવા, નામસ્મરણ, કુટુંબ, યજ્ઞ અને સંન્યાસ વિગેરે. એ બધાય ધર્મો આપણને મળેના લાગે છે, તોપણ તે બધાય ધર્મ કાંઈ એકજ જણથી પાળી શકાય નહિ અને તે બધાનું રહસ્ય કાંઈ બધાને મળી જાય નહિ; માટે દેશ, કાળ, આબુખાબુના સંજોગ અને તમારી અંતરની ઈચ્છા પ્રમાણે તમારાથી સહેલાઈથી બની શકે તેવો રસ્તો પસંદ કરી લો. મતલબ કે મીઠાઈની આખી દુકાન ખરીદી લેવાની પંચાતીમાં નહિ પડતાં તેમાંથી તમારા હિલને રુચે તે સારામાં સારી મીઠાઈ જરૂર જેટલી લઈ લો, એટલે તમારું કામ થઈ જશે; કારણ કે એ બધી જાતની મીઠાઈનો હેતુ સ્વાદ લાગવો, બૂખ મટાડવી અને જીંદગી ટકાવવી એજ છે. તેમજ ધર્મની કોઈપણ મીઠાઈ ખાવાથી આનંદ, તુષ્ટિ અને અનંત જીવન મળે છે; માટે ભાઈઓ ! જે લાંબા બહારમાં પડવું ન હોય ને ટુંકેથી ઉકેલવું હોય તો તમારા સ્વભાવ અને તમારા આબુખાબુના સંજોગો પ્રમાણે તમોને ભાવે તે, ને તમારાથી લઈ શકાય તેવી મીઠાઈની પસંદગી કરો, એટલે તમારી બૂખ મટી જશે ને તમારું કામ થઈ જશે.

શાસ્ત્રના દરિયામાં ફળકી મારવાનું કામ કાંઈ બધા લોકોથી થઈ શકતું નથી. એ તો કોઈ ભાગ્યશાળી સાધુસંન્યાસીઓનાં કે મહા પંડિતોનાં કામ છે. આપણે તો ગૃહસ્થ છીએ, એટલે કુટુંબજાત તથા દુનિયાદારીના રગડામાં ફસાએલા છીએ; તેથી એ સમુદ્રને કિનારે ઉભા રહીને સુંદર છીપો વીણી લઈએ તોપણ ઘણું છે. આપણાથી કાંઈ આખી દુકાનની બધી મીઠાઈ ખવાઈ જાય નહિ અને આપણા બધાથી કાંઈ શાસ્ત્રના દરિયામાં પણ ફળકી

મરાય નહિ. આપણને તો આપણું કામ થઈ જાય એટલી મીઠાઈ મળે એટલે સંતોષ રાખવો જોઈએ; અને જે પીરજથી સત્સંગમાં ને ભક્તિમાં લાગ્યા રહેશે તો પ્રભુકૃપાથી એટલું મેળવતું એ કાંઈ સુરકેલ નથી.

દાહો.

રામ નામ મનિ દીપ ધરુ, છદ દેહરિદાર;
દુવસી બીતર બાદરે, જે આદત ઉગિયાર.

૨૫૭-પાપથી બચવા માટે હંમેશાં પ્રભુને યાદ કરતા રહો.

એક જીવાન માણસ પોતાના બાપની છબી ખીસ્સામાં લઈને ફરતો હતો અને જ્યારે ત્યારે એ છબીને જોયા કરતો હતો; તેથી તેને એક દોસ્તદારે પૂછ્યું કે, એ કોની છબી છે ? અને સામાટે તેની તરફ ઘડીએ ઘડીએ જોયા કરે છે ? ત્યારે તેણે કહ્યું કે, એ મારા બાપની છબી છે અને તેઓ બહુજ બહા માણસ છે, બહુજ આખરદાર છે અને મારી ઉપર બહુજ પ્રેમ રાખવાવાળા છે; માટે વારે વારે તેની છબી જોયા કરું છું, કે જેથી કરીને તેની બહી ચાહથી મારાથી તેમને માહું લાગે એવું કેઈ પણ કામ થઈ જાય નહિ.

આવીજ રીતે આપણે પણ આપણા મહાન પવિત્ર પિતા, દયાળુ ઇશ્વરનું હર પળે સ્મરણ રાખવું જોઈએ કે જેથી તેના નામના બળથી ધૂરા કામોથી ને ધૂરા વિચારોથી બચી શકાય; માટે બાઈઓ ! પાપથી બચવા સાફ પવિત્ર ઇશ્વરના નામને આપણા હૃદયમાં પૂર્ણ પ્રેમથી ભરી રાખો, પૂર્ણ વિશ્વાસથી ભરી રાખો.

૨૫૮-કમળનાં પાંદડાંને પાણી લાગતું નથી, તેમ ભક્તને જગતનો મોહ વળગતો નથી.

સાધારણ લોકોમાં ને ભક્તમાં ફેર શું ? જેમ બીજા લોકોને ખાતું પીતું પડે છે, વાતચિત કરવી પડે છે, ફરતું હરતું પડે છે ને દુનિયાદારીનાં કામકાજ કરવાં પડે છે, તેમજ ભક્તને પણ તે સર્વે કરવું પડે છે; ત્યારે ભક્તમાં ને જગતમાં ફેર શું ? ફેર એટલેજ કે વ્યાવહારિક લોકો જે કાંઈ કરે છે તે પોતાના અહં કારથી અને પોતાના સ્વાર્થ સાફજ કરે છે; અને ભક્તો જે કાંઈ

કરે છે તે ઇશ્વરને અર્પણ કરીને ઇશ્વરને માટેજ કરે છે, એટલે તેઓ નિર્લેપ રહે છે; અને વ્યાવહારિક લોકો આસક્તિ રાખીને પોતાને માટેજ બધું કરે છે, એટલે તેઓ બંધનમાં પડે છે. બ્રહ્મમાં ને જગતમાં એટલો ફેર છે, કે જેમ જીભ બધી ભતના ચીકણા પદાર્થ ખાય છે પણ તેને ચીકણાઈ વળગતી નથી, જેમ મગર પાણીમાંજ રહે છે તોપણ તે સૂકોજ રહે છે, જેમ કમળ પાણીમાંજ યાય છે તોપણ તેને પાણી લાગતું નથી, જેમ સૂર્ય સર્વ ઉપર પ્રકાશ નાખે છે પણ કોઈના શુભ-દોષથી લેપાતો નથી અને જેમ અગ્નિ સર્વભક્ષી છે તોપણ તે પુણ્ય-પાપનો ભાગી નથી. તેમજ બ્રહ્મ જગતમાંજ રહે છે તોપણ તેઓ જગતના મોહથી દૂરજ રહે છે; કારણ કે તેઓ પોતાની આસક્તિથી કર્મો કરતા નથી, એટલુંજ નહિ પણ જે કરે છે તે ભગવદ્ગુણોજ કરે છે, એટલે તેઓ દેખાવમાં આપણા જેવાજ છતાં, અને આપણી સાથેજ રહેવા છતાં પણ આચરણમાં તેઓ આપણાથી શ્રેષ્ઠ છે અને આપણાથી ન્યારા છે; માટે બાઈઓ ! એવા ઉત્તમ બ્રહ્મોને-પ્રભુના પ્યારાજનોને તમારી અને તેઓની યોગ્યતા પ્રમાણે માન આપો અને એવા ઉત્તમ બનવાની તજવીજ કરો. એવી ઉત્તમતા ધર્મથી, બ્રહ્મથી ને પ્રભુના હુકમો પાળવાથીજ આવી શકે છે. માટે જેમ બને તેમ પ્રભુના હુકમો પાળવાની કાળજી રાખો. પ્રભુના હુકમો વધારે વધારે પાળતા જશો, તેમ તેમ દુનિયાદારીનો મોહ તમિને ઝોછો થતો જશે અને વખત જતાં જગતમાં રહેવા છતાં બ્રહ્મની પેઠે જગતથી ન્યારા રહી શકશો.

૨૫૬-ભક્તિમાં લાગુ રહો, ફળની ઉતાવળ ન કરો.

ભક્તિનો જવાબ મળતાં વાર લાગે ત્યારે સમજવું કે હવે આપણી ભક્તિ બાળક અવસ્થામાં છે. જેમ પિતાનો વારસો ઉંમર-લાયક થયા વિના પુત્રને મળતો નથી, તેમ પ્રભુ તરફનું શાંતિરૂપી ઈનામ લેવા માટે આપણી ભક્તિ પણ પુખ્ત ઉંમરની થવી જોઈએ. જેમ પુત્ર પિતાની મિલકતનો હક્કદાર વારસ છે, તેમ આપણે પણ જ્યારથી ભક્તિ કરવા લાગીએ ત્યારથી ઇશ્વરી આનંદના હક્કદાર વારસ છીએ; પણ એ વારસો ઉંમરલાયક થયા પછીજ મળી શકે તેમ છે. માટે ઈનામની ઉતાવળ નહિ કરતાં, આપણે ઇશ્વરી-

કૃપાના—ધૈર્ય આનંદના—અધિકારી છીએ, એમ બગવત્સેવાથી સાબીત કરી આપવું જોઈએ. જે આપણી સેવા ચાહુ ને ચાહુ રહેશે, જે આપણી જીવનની પ્રાર્થનાઓ ચાહુ ને ચાહુ રહેશે તો વખત આવ્યે આપણને તે ઇનામ મળ્યા વિના રહેવાનું નથી. માટે બાધઓ ! ધીરજથી—સત્સંગમાં—પરમાર્થમાં—મનોનિગ્રહમાં—બક્ષિતમાં લાગ્યા રહો. એનું ફળ બહુ મોટું છે. તમે અનુભવી શકો, આની શકો ને કહી શકો તે કરતાં પણ બક્ષિતનો આનંદ વધારે છે. માટે ધીરજથી બક્ષિતમાં લાગુ રહો, બક્ષિતમાં લાગુ રહો; ફળની ઉતાવળ ન કરો.

૨૬૦—હું જ્ઞાનીનો યુગુરુ છું પણ અજ્ઞાનીનો તો દાસ છું.

કોઈ એક ગામમાં એક બહો માણસ હતો. તે સૈને પ્રસંગોપાત બહુ સારો ઉપદેશ આપતો હતો, તેથી ઘણા લોકો તેને યુરુતરીકે માની બહુ માન આપતા હતા; તેથી તે બહો માણસની એક મૂર્ખ માણસને અહેબાધ લાગી. તે મૂર્ખને એમ વિચાર થયો કે એ માણસ બધાનો યુરુ તે સામાટે થઈ બેઠો છે; એવા તો દુનિયામાં સત્તરસો પડ્યા છે. એ મહાનું માન ખાટી બાધ છે ને મારો તો કોઈ ભાવ પણ પૂછતું નથી માટે એનું યુરુપણ બૂલાવું તો હું ખરો. લાગ મળે ત્યારે ઠીકઠીક ઠોકીય એટલે એની મળે પાધરો થઈ જશે. એમ ધારી તેનો લાગ લેયા કરે. એટલામાં તે બહો માણસ બહારગામ જતો હતો. ત્યાં રસ્તામાં પેલો અહેબો મૂર્ખ માણસ સામે મળ્યો. તેણે પોતાના હાથમાંની ડાંગ ઉપાડીને કહ્યું કે, ગામમાં બધાનો યુરુ બન્યો છે તે તું કે ? ત્યારે તે યુરુએ જવાબ દીધો કે, કેમ બાધ ! તારે શું કામ છે ? ત્યારે તેણે કહ્યું કે મારે તેની ખબર લેવી છે; થોડીક પૂજા કરવી છે. યુરુ થેતી ગયો, એટલે તેણે કહ્યું કે બાધ ! હું તો જ્ઞાનીનો યુરુ છું; પણ અજ્ઞાનીનો દાસ છું. તારો તો હું દાસ છું; હું કાંઈ તારો યુરુ નથી; મને તું શું કરવા મારે છે ? એવી રીતે કાલાવાલા કરીને તેને સમજાવ્યો ત્યારે તેણે તેને છાડી દીધા.

આવીજ રીતે સારા યુરુઓ છે તે જોએ નહીં બાળવાની ઇચ્છાવાળા છે, ધર્મ ઉપર પ્રેમવાળા છે અને જેને પ્રભુના નામની લેફ લાગી છે તેઓને માટે છે. આસુરી વૃત્તિવાળા લોકોને માટે

તે નથી. એવા અદેખાઓ, નાસ્તિકો, હુમ્યાઓ કે અર્ધા વટલે લાઓ દ્વરથી સારા શુરુઓપર પથરા ફેંકે તેથી કાંઈ સારા શુરુઓનું શુરુપણું મટી જતું નથી, ઉલટી તેઓની તરફ લોકોની દિલસોળ વધતી જાય છે; કારણ કે તેઓ એવા છલકાતા અધુરા ઘડાઓની દરકાર કરતા નથી, પણ રોજરોજ પોતે જાતે સુધરતાજાય છે, રોજરોજ પોતાનો અભ્યાસ વધારતા જાય છે અને બીજાઓને સુધારવા તથા પ્રભુના રસ્તામાં લાવવા તેઓ રાતદિવસ મન્યા રહે છે, એટલે સમર્થ પ્રભુ તેમને મદદ કરે છે. માટે યાદ રાખજે કે, અજ્ઞાનીઓ સાર ન લઈ શકે તે સાફ કોઈ ખરા શુરુઓનું શુરુપણું (મોટાઈ) મટી જતું નથી; કારણ કે તેઓનું જે શુરુપણું છે તેનો આધાર એવા આસુરી વૃત્તિવાળાઓના બોલવા ઉપર નથી, પણ જે શુરુપણાનો આધાર તો પ્રભુના નામની સાથે સંબંધ ધરાવે છે. માટે જ્યાંસુધી શુરુઓ સર્વ શક્તિમાન પ્રભુનાં પવિત્ર નામને પકડી રાખે ને પ્રભુના હુકમ પ્રમાણે દેશકાળ વિચારીને ચાલે, ત્યાંસુધી પ્રભુ તેમને મદદ કરે છે અને જ્યાંસુધી તેમની રહેણીકરણી સારી હોય ત્યાંસુધી તેમને શુરુતરીકે માનવાને અને તેમને વ્યાજબી મદદ કરવાને આપણે આપણા ધર્મથી બંધાએલા છીએ.

૨૬૧-મોટાઈ વૈભવો ભોગવવામાં નથી પણ ધર્મ પાળવામાં છે.

પોતાનાં સુખ અને પોતાનો સ્વાર્થ તો પશુઓ પણ સમજે છે. પક્ષીઓ આપણા કરતાં વધારે વિષય ભોગવે છે ને ક્રીડાઓ પણ સાફ સાફ ખાવાનું મેળવે છે. કૃતરાંઓ પણ ફેન્સી ગાડીઓમાં બેસીને ફરે છે. માખીઓ પણ સેંટ ને પોમેટમ કરતાં ઉત્તમ સુગંધીઓ સુંધે છે. ક્રીડીઓ રોજ રોજ સાકર ખાય છે. ચકલાંઓ તથા કળુતરો માણસો કરતાં વધારે વિષય ભોગવી શકે છે. ગાયને ઘણા લોકો પૂજે છે અને સિંહથી સૌ ડરે છે. જો એવી રીતે સ્વાર્થ સાધવાથીજ અથવા વૈભવ ભોગવવામાંજ ખરી મોટાઈ હોય તો આપણા કરતાં બીજાં પ્રાણીઓમાં તે વધારે છે; પણ એમાં કાંઈ ખરી મોટાઈ નથી. ખરી મોટાઈ તો પરમાર્થમાં છે અને આપણી ઉત્તરતા તો ધર્મમાં છે. પોતાનાસ્વાર્થ તો હલકા પ્રકાર

રનાં પશુઓ પણુ સમજે છે અને જો આપણે પણુ કોવા સ્વાર્થમાં-
જ ફસાઈ રહીએ તો પછી આપણામાં ને પશુઓમાં ફેર શું ?
કવિઓ કહે છે કે:—

ઢાહરે

પશુ જનમાં સરખાં દિસે, લાય બુખ નિદ્રા કામ;
અફકા ધર્મ મનુષ્યમાં, ધર્મહીન પશુ નામ.

૨૬૨—દુઃખમાં પણુ પ્રભુને ભૂલે નહિ તેજ ખરાબકતો છે.

જ્યારે પાંદડાં ખરી પડે ત્યારે ઝાડની અંદરનાં પક્ષીઓના
માળા ખુલ્લા હોખાઈ જાય છે. ખીલેલાં પાંદડાંની બટામાં તે ખરા-
ખર હોખાતા નથી. તેમજ માણસને જ્યારે દુઃખ પડે છે, ત્યારે તેના
ધર્મની કસોટી થાય છે. આત્મબાત્મના વૈભવરૂપી પાંદડાં ખરી
જવાથી દુઃખની વખતે આપણા હૃદયના બાવ વધારે ખુલ્લા થાય
છે, એટલે ધર્મની ખરી પરીક્ષા ત્યારે સહેલાઈથી થઈ શકે છે. જ્યાં-
સુધી બધી જાતની સગવડતા હોય, એકને બોલાવીએ ત્યાં ત્રણ
જણા જવાબ હેતા હોય, એક ચીજ, મંગાવીએ તો અગિયાર ચીજ
આવી પડે એવું હોય ત્યાંસુધી ધર્મના ખરી પરીક્ષા થાય નહિ,
પણુ દુઃખમાંજ ધર્મની ખરી પરીક્ષા થાય છે. દુઃખની વખતે પણુ
જેઓ ભક્તિ ન છોડે, પણુ ઉલટા વધારે હઠતાથી પ્રભુમાં લાગુ
રહે તેઓજ ખરા ભક્તો છે. સગવડને વખતે ચા કાંઈક લાલેહોલે
મંદિરમાં સૌ દોડી શકે છે, પણુ હુનિયાદારીનાં તથા શરીરનાં
દુઃખને વખતે પણુ જેઓ પ્રભુને ન વિસારે અને પોતાને ધર્મ
ન ચૂકે તેઓજ ખરા ભક્ત છે.

ભક્તિમાં પણુ છતનાં છણુકા ને અછતના આંચકા તો સ્વાભા-
વિકરીતેજ હોય છે. એમાં કાંઈ નવાઈ નથી. જેમકે વેપારમાં
સારી પેટે નફો થયો હોય ત્યારે તો ચાંદીનાં પારણું, કૃલના હિં-
ડાળા, નવી નવી પીછવાઈઓ અને ઓચવનાં તેડાનોતરાંની
બહુએ ધામધૂમ થાય છે, તથા ઘણાએ નોકરો હોય અને બધી
જાતની સગવડ હોય ત્યારે તો આ છેવાઈ ગયું, ને આ અભડાઈ
ગયું, એમ થાય તેમાં કાંઈ નવાઈ નથી; પણુ જ્યારે તંગીને વખ-
તે, જંજળને વખતે અને દુઃખને વખતે પણુ પ્રભુને ન ભૂલાય
ત્યારેજ તે ગૃહસ્થ ભક્તની બલિહારી છે; પણુ એમ તો જે ખરે-
ખરા ભાગ્યશાળી હોય, પ્રભુના કૃપાપાત્ર હોય અને પૂર્ણ પ્રેમી

બકત હોય તેનાથીજ બની શકે છે. બાકી તો દુનિયા બુદ્ધિ છે કે, એવા શેઠિયાઓ જ્યારે માંડા પડે છે ત્યારે જેટલીવાર દાકતરને યાદ કરવામાં આવે છે, તેટલીવાર પ્રભુને યાદ કરવામાં આવતો નથી. માટેજ મહાત્માઓએ કહ્યું છે કે, ધર્મનો પરીક્ષા દુઃખને વખતેજ થાય છે અને એમાં જે અડગ રહે તેજ પ્રભુને વહાલા છે.

૨૬૩—માદળિયામાં પ્રભુનું નામ હોય તેમાં કાંઈ વળે નહિ; તે નો હૃદયમાં હોયું જોઈએ.

આપણા ઘણા લોકો શ્રીરામ નામનાં અને શ્રીનાથજીના નામનાં માદળિયાં ટાકમાં પહેરી રાખે છે; પણ તે માત્ર એક દાગીના તરીકેજ બહારથી સાઈં લાગવા માટેજ પહેરે છે. એ રામનામની પવિત્ર અક્ષર પોતાના હૃદયમાં તેઓ અનુભવી શકતા નથી, તથા પોતાનાં બલાં કામોથી લોકોમાં તેની કાંઈ પણ અક્ષર બતાવી શકતા નથી. એવી રીતે પોતાને સાઈં દેખાડવા ખાતર અથવા બીજાઓને સાઈં લગાડવા ખાતર પ્રભુનાં મહાન નામનાં માદળિયાં પહેરવાં અને તે પ્રમાણે જરા પણ વર્તવું નહિ, એ તો શરમ બધું છે. એ તો લોકો સાથે અને પ્રભુ સાથે એક જાતની છેતર પિંડી છે; કારણ કે એવાં પ્રભુનાં નામનાં માદળિયાં બાંધવાનો અર્થ એજ છે કે અમે પ્રભુના સાચા બકત છીએ અને અમારાં દરેક કામમાં અમે પ્રભુને યાદ કરીએ છીએ; એટલુંજ નહિ પણ જેમ અમે બહારથી માદળિયાંમાં પ્રભુનું નામ ટાકમાં બાંધેલું છે તેમજ પ્રભુનું પવિત્ર નામ અમારા અંતરમાં પણ કેતારાઈ રહેલું છે, એટલે એ નામના બળથી અમે કદિ પણ પાપકર્મ કરશું નહિ. પોતાની બકિતને માટે લોકોની પાસે આવું ખાતરીપત્રક અને પ્રભુની પાસે એવી જાતની કપ્પૂલાત આપવી, એ પ્રભુનાં નામનાં માદળિયાં બાંધવાનો અર્થ છે. જો એ અર્થ પ્રમાણે આવશ્યક ન થાય તો પછી એવાં હજારો માદળિયાં બાંધવાથી પણ કાંઈ લાભ થાય તેમ નથી; માટે રામનામી જેમ હીરામાં કે સોનામાં જડીને ટાકમાં બાંધવામાં આવે છે તેમ પ્રભુનું નામ પરમાર્થમાં ને મનોનિવૃદ્ધમાં જડીને હૃદયમાં ધારણ કરવું જોઈએ, તોજ પ્રભુને ખુશી કરી શકાય અને બહારની પૂરી અક્ષરોને રોકી શકાય, માત્ર હૃદયમાં જોઈએ તે માદળિયાં બાંધવાથીજ કાંઈ પ્રભુ પ્રસન્ન થઈ જતો

નથી ને બહારની ખૂરી અસરોથી બચી શકાતું નથી; પણ સર્વ શક્તિમાન એક પ્રભુના મહાન નામને સર્વભાવથી હૃદયમાં ધારણ કરવાથીજ તેમ બની શકે છે. માટે દયાળુ પ્રભુના નામનાં માહિયાં અને અનંત પ્રસાંડના નાથના નામની કંઠીઓ લોકોને ઠગવા સારૂ અને પોતે પોતાને ઠગી મથરના ગુન્હેગાર થવા સારૂ ન બાંધે, પણ તેના હેતુ પ્રમાણે આચરણ કરે; એટલે કે બલે તે બાંધે પણ ખરેખરા ભક્ત થાયો. મનમાં કુડકપટ રાખીને બાંધશે તો એનું કાંઈ ફળ નથી. એ તો ઉલટું પાપ છે; કારણ કે એ ઠગબાણ છે. એવી ઠગબાણ ન થવાનો ઉપાય એજ છે કે, સર્વાત્મભાવથી પ્રભુને શરણે જવું અને જેટલી બની શકે તેટલી દુનિયા સાથે બલાઈ રાખવી.

૫૬

અહ્યા મન ઝોળખ્ય આતમરામ, તુજને જડશે તારો હામ. (૨૬)
 ઘટમાં ગંગા ઘટમાં જમના, ઘટમાં તારે ગામ;
 ઘટ મઠ મહાકાંશે મહાલે, સધળે સુંદર રયામ. અહ્યા૦
 ઘટમાં અંદા ઘટમાં અંજ, તારા તેજ તમામ;
 ગેવિદને તું ઘટમાં ગોને, રામે રામમાં રામ. અહ્યા૦
 પિંડ પ્રહાંડને પ્રીતે પેખા, કાલો નથી કોઈ હામ;
 ઝાડ પહાડ જંતુ ને જળમાં, પ્રગટે પૂરણકામ. અહ્યા૦
 જપ તપ તીરથ ભોગ કરો ને, દહાડી ખરચા દામ;
 સદ્ગુરુ વિના સમજણુ નાવે, ગાવે ગણપતરામ. અહ્યા૦

૨૬૪—અનંત દયાને માટે પ્રભુનો પ્રથમ ઉપકાર માનીને પછીજ વધારે કૃપા માગો.

એક બાઈ રોજ રોજ આખો દિવસ જેની તેની પાસે કુથલી કર્યા કરતી કે, “મેં પુરુષોત્તમ માસનાં એકટાણું કર્યાં, આવણુ માસના સોમવાર કર્યાં, ચામાસાની એકાદશી કરી, ડાકોરણની માનતા કરી, મહાદેવની રૂઢી કરાવી, અંબાજીને ઘાટડી ચઢાવી, હોળી પૂજવાનું મત કર્યું, તાણુતને નાળીએર માન્યું, અડહની અગડ રાખી, પ્રાચીને પીપળે સરાબ્યું, પ્રાસણો જમાડયા અને રોજ માળા ફેરવું છું; પણ પ્રભુ મારી ઉપર કૃપા કરતો નથી.” તેની એ વાત સાંભળીને એક ભકતે પૂછ્યું કે, તમે પ્રભુ પાસે શું માગો છો? ત્યારે તે ડાશીએ કહ્યું કે, “મારે એકનો એક ઘીકરો

છે, તેને પરજો દશ વરસ થયાં, વહુની ઉંમર પણ ઓગણીશ વરસની થઈ, પણ હજી તેને અંધરણી આવતી નથી. હવે હું ઘરડી થઈ, માર્ટે ઊંકરાનાં ઊંકરાં જો રમાડી લઉં તો પછી મારાં લાકડાં ટાંકાં થાય; પણ પ્રભુ એટલી કૃપા કરતા નથી.”

ડોશીની આ વાત સાંભળીને તે ભકતને જરા હસવું આનંદ અને ઇશ્વરની કૃપા માટે માણસોના આવા વિચાર જોઈને તેને દિલગીરી લાગી તેથી તેજો કહ્યું કે, “ડોશીમા ! કાખમાં ઊંકરું ને ગામ બધું જોતે ” તેવી તમારી વાત છે. ઇશ્વરકૃપાવિના એક ક્ષણ પણ કેમ રહી શકાય ? તમે કહેા છે કે ઇશ્વરની કૃપા ક્યાં છે ? અમોને તે મળતી નથી, એ શું સાચી વાત છે ? ઇશ્વરની કૃપાવિના શું તમોને આ પુણ્યભૂમિમાં જન્મ મળ્યો છે ? ઇશ્વરની કૃપાવિના શું તમે આટલી બધી જીંદગી લોગવો છો ? ઇશ્વરની કૃપાવિના શું તમે સાજાં નરવાં રહ્યાં છો ? ઇશ્વરની કૃપાવિના શું તમોને ધન મળ્યું છે ? ઇશ્વરની કૃપાવિના શું તમોને ઢીકરો મળ્યો છે ? ઇશ્વરની કૃપાવિના શું તમારા ઊંકરાનું લગ્ન થયું છે ? ઇશ્વરની કૃપાવિના તે વહુડીકરો તમારી સેવા કરે છે કે ? ઇશ્વરની કૃપાવિના તમે મંદિરમાં ભ કેત કરવા જઈ શકો છો કે ? અને ઇશ્વરની કૃપાવિના તમે સૌ જીવી શકો છો કે ? ઇશ્વરની આટલી બધી કૃપા છે તે તો કાંઈ તમારા દિસાબમાંજ નહિ કે ? તમારા ઊંકરાને ઘેર ઊંકરો આવે તોજ ઇશ્વરની કૃપા કહેવાય કેમ ? એમ તે મનધાર્યાં કોઈનાં થયાં છે ? પ્રભુએ આટલી બધી કૃપા કરેલી છે તેનું તો કાંઈજ નહિ કેમ ? એ તો મૂત ? એમાં તો કાંઈક તમારો હક્ક હશે ? એમજ કે ? જોજો તમારી ઉપર આટલી બધી કૃપા કરેલી છે, તે દયાળુ ઇશ્વરનો કોઈ દિવસ ખરા દિલથી આભાર માન્યો છે કે ? અને ઇશ્વરનો ઉપકાર માને, તે કાંઈ ઇશ્વરની સામે ફરિયાદ કર્યાં કરે કે ? બાઈ ! તમારી ઉપર આગળ થયેલી કૃપામાટે અને હાલમાં ચાલુ રહેલી છે તે કૃપામાટે પ્રથમ ઇશ્વરનો ઉપકાર માનો અને પછી બીજી નવી કૃપામાટે પ્રાર્થના કરો, એટલે ઇશ્વર જરૂર તમારી પ્રાર્થના સાંભળશે.

તમે વિચારી તો જુઓ કે આપણી ઉપર પરમ કૃપાળુ ઇશ્વરે જે કૃપા કરેલી છે તે કેટલી બધી છે ? આપણને આવા ઉત્તમ વર્ણમાં જન્મ આપવાને બદલે કોઈ નીચ વર્ણમાં કે પશુપક્ષીમાં

જન્મ આપ્યો હોત તો આપણે શું કરી શકત ? આપણને આ પુણ્યભૂમિમાં જન્મ આપવાને બદલે અર્ધસ્તાનના રેતીના રણમાં, આફ્રિકાના માળુસખાઉ જંગલી લોકોમાં કે મૃદાપની ઉત્તરના બરફવાળા ઝુલકમાં જન્મ આપ્યો હોત, તો આપણે કેવી કંગાલ ને દુઃખી સ્થિતિમાં હોત એ ખ્યાલ તો કરો ! કેટલાં બધાં માણસો શરીરની ખોડખાંપણવાળાં હોય છે ? જેમ કે આંધળાં, બહેરાં, લૂલાં, લંગડાં વગેરે; પણ આપણે તેવા નથી એ તા જુઓ ! કેટલાં બધાં માણસો રક્તપિત્તિયાં, કોઢિયાં, ક્ષયવાળાં અને બીજી સેંકડો જાતની બિમારીઓવાળાં હોય છે; પણ આપણે તેવાં નથી, એ પ્રજાની કૃપા તો તપાસો ? મરકીથી, કોલેરાથી, તાવથી ને બીજાં દરદોથી હજારો માણસ આપણી નજર આગળ ફુંકાઈ ગયાં ને આપણે હજી સુધી જેવાંને તેવાં જીવતાં જાગતાં બેઠાં છીએ એ ઉપકાર તો તપાસો ? હજારો મૂર્ખ માણસો કરતાં આપણને ઇશ્વરે કાંઈક સારી સમજશક્તિ આપી છે, તેની સાચું તો જુઓ ! કેટલાં બધાં માણસો દુનિયામાં અજ્ઞાવિના મરી જાય છે તે તો તપાસો અને પછી એ પણ જુઓ કે આપણે રોજ રોજ કેવા માલ માલ ઉઠાવીએ છીએ ? એ શું ઇશ્વરની કૃપા વિના છે ? ઘણા લોકો છોકરાઓ સારૂ તરફડે છે આપણે આપણાં માળાપનાં છોકરાં છીએ, આપણાં માળાપને એમ તરફડતું પડતું નથી, એ શું ઇશ્વરની દયા નથી કે ? આપણા કુટુંબમાં સંપ છે એ શું ઇશ્વરની દયા નથી કે ? અને આપણને હવા, પાણી, અજવાળું ગરમી વગેરે હમેશાં જરૂર જેટલું મળે છે, એ શું ઇશ્વરની કૃપા નથી ? બાહ ! ઇશ્વરની કૃપાવિના આપણે એક શ્વાસ પણ લઈ શકીએ નહિ, કે એક ક્ષણ પણ જીવી શકીએ નહિ. તમે વિચારી જુઓ કે, ઘરમાં બેઠાં હોઈએ ત્યાં છાપડું તૂટી પડે તો આપણું શું જોર છે ? રક્તામાં ચાલતા હોઈએ ત્યાં માથે વીજળી પડે તો આપણું શું જોર છે ? આગ-ગાડીમાં બેઠાં હોઈએ અને ગાડીનો અકસ્માત થાય તો આપણું શું ચાલે તેમ છે ? ઉબાણીમાં જમવા ગયા હોઈએ ને ખાવામાંથી કોલેરા થઈ જાય તો આપણું શું જોર છે ? રમતગમતના સ્થાનમાં મોજ કરવા ગયાં હોઈએ ને ત્યાં આગ લાગે તો આપણું શું જોર છે ? રાતે બિછાનામાં સૂતાં હોઈએ ત્યાં સાપ કરડી જાય તો આપણે શું કરી શકીએ તેમ છીએ ? અને હવા ખાવા જતાં ર-

સ્તામાં ઘોડો બઠકે તેથી ગાડીનો ભૂકો થાય અને આપણું હાડકાંનો ખુડો થાય તો આપણે શું કરી શકીએ તેમ છીએ ? આવી આવી રીતનાં દરેક જોખમમાંથી આજ સુધી ઇશ્વરે આપણને બચાવ્યાં છે. એ શું તેમની શોડી કૃપા છે ? આવી રીતે ઇશ્વરની કૃપા આપણામાં જ ભરેલી છતાં અને આપણી સન્મુખ જ પડેલી છતાં તેને બહાર શોધવા જવું એ તો “ કાખમાં છોકરું ને ગામ બધું ગોતવું ” તેના જેવું છે. માટે ભાઈબહેનો ! ઇશ્વરની પાસેથી વધારાની નવી કૃપા મેળવવાની ઇચ્છા રાખતાં પહેલાં અખંડ ચાહુ રહેલી કૃપામાટે ખરા દિલથી તેનો આભાર માનો. માત્ર મોઢે શોડા શબ્દો બોલી નાખવા એમાંજ કાંઈ ઇશ્વરનો આભાર મનાઈ જતો નથી, પણ એ આભારને દરેક ક્ષણે જીવનમાં અનુભવવો જોઈએ, એજ ખરા ભક્તનું લક્ષણ છે.

૨૬૫-ધર્મનો સાર-જીવમાં દયા ને નામમાં ભક્તિ

ધર્મને માટે શાસ્ત્રોમાં એટલી બધી વાતો છે, એટલી બધી ગણીકુંથીઓ છે, એટલા બધા નિયમો છે ને એટલી બધી બારીકીઓ છે કે તેનો કોઈ દિવસ પણ પાર આવે નહિ. નીતિ શાસ્ત્ર એટલું બધું મોટું છે અને કર્મકાંડ એટલું લાંબું છે કે જમાનાઓ આલ્યા જાય તોપણ તે પૂરું થાય નહિ. માટે મહાત્માઓએ વિશ્વાસી જીવન ગાળનારા બકતો માટે બહુજ દુંકા રસ્તા બતાવેલા છે. મહાત્મા બુદ્ધદેવે કહેલું છે કે, જીવમાં દયા ને નામમાં ભક્તિ એ ધર્મનો સારભાગ છે. પ્રાણીમાત્રમાં દયા રાખવી અને પ્રભુનું નામસ્મરણ કરતે કરતે પ્રભુમય બની જવું એજ સર્વ ધર્મનું તત્વ છે. વેદાંતીઓ પણ એવી રીતે બહુજ દુંકામાં તત્વ બતાવી દે છે. મહાત્મા શંકરાચાર્યે કહ્યું છે કે,

ब्रह्म सत्यं जगन्मिथ्या ।

ઇશ્વર સત્ય છે ને જગત્ મિથ્યા છે. માટે સત્યને શોધો ને જે મિથ્યા છે તેને મિથ્યાજ સમજો. મતક્ષય કે જગત્ તરફની આસક્તિ ઓછી કરી ઇશ્વર ઉપરનો પ્રેમ વધારો. એમ કરવું એનુંજ નામ ધર્મ છે. સર્વ પુરાણોનો, સર્વ સ્મૃતિઓનો અને સર્વ વેદોનો સાર એજ કે ભક્તિ ને પરમાર્થ હજારો બાબતોનું ને લાખો પુસ્તકોનું એ તત્વ છે. એક જ બાબતોને પકડી પાતાના

હૃદયમાં જે તેને અનુભવે છે, તેને આ દુસ્તર સંસારસાગર તરવો સહેલો થઈ પડે છે. માટે બાઈઓ ! પ્રભુના નામમાં ભક્તિ અને દુનિયા સાથે બલાઈ; એ જે વાતોને પકડી લેા, પકડી લેા.

૨૬૬—તમારી હલકી ઇચ્છાઓ પાર પાડવા સાડે અમૂલ્ય ભક્તિને વેચી ન નાખો.

આપણી હલકી ઇચ્છાઓ પાર પાડવા સાડે અને નજીવી વસ્તુઓ મેળવવા સાડે આપણી ભક્તિ વેચવી—પવિત્ર ઈશ્વરનું નામ વેચવું એ શું શરમ જેવું નથી ? ઘણાંએ સાધુઓને અમે એમ બોલતાં સંભળેલા છે કે, “હે રામજી ! થોડા ગાંજા તંબાકુ લેજ દે.” તેમજ ઘણાંએ બ્રાહ્મણોને બોલતાં સાંભળીએ છીએ કે, “હમણાં પ્રભુ લાડું મોકલતો નથી.” આ શું હિલગીરીની વાત નથી ? ગાંજો કુંકવા માટે અને લાડું જમવા માટે ભક્તિ કરવી ને પ્રભુનું નામ વેચવું એ કેટલું બધું ખરાબ છે ? એ વિચાર તો કરી જુઓ ! પાડોશીઓ સાથે અથવા બીજાઓની સાથે લડાઈ થાય ત્યારે ઘણીએ બાઈઓ કહે છે કે, “રાંડ ડાકજીને પ્રભુ લેતો પણ નથી ! હે પ્રભુ ! એ રાંડનું તો સત્યાનાથ કહાડજે !” આપણી પ્રાર્થનાઓ આવી જોઈએ કે ? ત્યારે પછી રાક્ષસોમાં ને આપણામાં ફેર શું ? આપણા ઘણા બાઈઓ કહે છે કે, “હે પ્રભુ ! મારો પગાર વધારજે.” શું પ્રભુને આપણી ફિકર નથી ?

આવી નાની નાની કે બુંદી માગણીઓ કરવી એ તો તે માગનારની હલકાઈ છે અને પ્રભુ તરફની બેવફાઈ છે; કારણ કે એવી નાસાયક માગણીઓથી તો પ્રભુ તરફનું આપણું અવિશ્વાસીપણું આપણે મોટેજ કપૂર થાય છે. એવી તુચ્છ માગણીઓ ને એવી બૂરી માગણીઓ, એ તો એક પ્રકારનું પ્રભુનું અપમાન છે. કોઈ મોટા રાજાને ખાસ અરજ કરવી કે, “કૃપા કરીને તું મને કોઈ એક જૂનું પુતું ફાટેલું ગંજીરાક આપ” તો એ શું વાજબી છે ? એથી તો રાજાને મોટું અપમાન લાગે અને આપણી મૂર્ખાઈજ માલૂમ પડે; કારણ કે ફાટેલું ગંજીરાક તો કોઈ ગરીબ માણસ પાસેથી પણ મળી શકે છે. રાજા પાસેથી તો કોઈ મોટી ને સારી વસ્તુ માગવી જોઈએ; તેમજ મહાન ઈશ્વર પાસેથી તો આપણે

નિન્કામ લક્ષિતજ માગવી જોઈએ. થોડોક પગાર વધારવા સાડ તથા થોડાંક ગાંજા-તંબાકુ સાડ આપણી અમૂલ્ય લક્ષિતને વેચી નાખવી ન જોઈએ અને એવી હલકી ચીજો માગીને પ્રભુનું અપ માન કરવું ન જોઈએ.

દોહરા

માગો કે માગો નહિ, પ્રભુ વખતે દેનાર;
એમાસાની રત થએ, વરસે વરસાધાર.

૨૬૭-સારા ઉપદેશની અસર વ્યર્થ જતી નથી.

સાધુઓ કહે છે કે ઉપદેશ બીજના જેવો છે. જો સારી જમીનમાં બીજ પડી ગયું હોય તો વખત આવ્યે તેમાંથી ફળગો કુટયા વિના રહેતો નથી, તેમજ શુરુઓનો ઉપદેશ પણ કાંઈ હિંમેશાં વ્યર્થ જતો નથી. તેને માટે કહ્યું છે કે:—

એક વ્યાસ કથા વાંચતો હતો. તેણે બીજાઓના ગુન્હા માફ કરવા માટે બહુ સારો ઉપદેશ આપ્યો. એ ઉપદેશથી ખુશી થઈને કથા પૂરી થઈ ત્યારે ત્યાં મળેલા સર્વે લોકો તેની પાસે પૈસા મૂકવા લાગ્યા. એ વખતે એક માણસે આવીને તે વ્યાસના પગ પાસે બે પથરા મૂક્યા. એ જોઈને સૌ લોકો બહુ અજબ થયા. તેથી તે પથરા મૂકનારને લોકોના ટોળામાંથી કોઈએ પૂછ્યું કે, આનો ભેદ શો છે ? વ્યાસની કથાથી ખુશી થઈને સૌ લોકો પૈસા આપે છે, ત્યારે તું તેની પાસે પથરા મૂકે છે, તેનું કારણ શું ? ત્યારે તે માણસે કહ્યું કે, વ્યાસજીએ એક મારો ગુન્હો કરેલો છે, તે માટે આજે તેના માથામાં મારવા સાડ આ બે પથરા હું લાવ્યો હતો, પણ માફ કરવા માટેનો વ્યાસનો ઉપદેશ સાંભળીને મારો શુસ્સો ઉતરી ગયો અને મેં પણ તેને માફ કરવા હાથકું, તેથી જે પથરા તેના માથામાં મારવા સાડ લાવ્યો હતો તે તેના પગમાં મૂક્યા છે.

હાઈઓ ! ઉપદેશની અસર આવી બળવાન છે, માટે લાયક શુરુઓને મોટેથી હિંમેશાં અથવા જ્યારે બને ત્યારે જહર ધર્મનો ઉપદેશ સાંભળવો જોઈએ, એથી પ્રથમ આપણા દોષો સમજતા જાય છે, પછી હટતા જાય છે, પછી ધર્મમાં વૃત્તિ થતી જાય છે અને છેવટ સદ્ગુરુના ઉપદેશથી પ્રભુમય થઈ શકાય છે, માટે સારો ઉપદેશ સાંભળવાની કોઈ પણ તક બનતાં સુધી જવા દેવી નહિ.

૨૬૮-આપણી પ્રતેહ કેમ થાય ? ધર્મની તરવાર ને પરમાર્થની દેગ ચલાવતા રહો.

શીખ લોકોના ધર્મશુરુ શુરુ ગોવિંદસિંહને તેમના શિષ્યોએ પૂછ્યું કે, શુરુ મહારાજ ! અમારી પ્રતેહ કેમ થાય ? ત્યારે તે જ્ઞાની, ભક્ત અને અનુભવી રાજાએ કહ્યું કે, “ તેગ ને દેગ ચલાવતા રહો, એટલે તમારી પ્રતેહ થશે.” તેગ એટલે તરવાર અને દેગ એટલે ખાવાનું ચાહુ રાખવું તે. કોઈ પણ માણસ ગમે તે વખતે આવે તેને ખાવાનું આપવું તેનું નામ દેગ છે. તેગ અને દેગથી શીખોની તથા બીજાઓની પ્રતેહ થઈ છે, એ વાત ઇતિહાસ જાણનારાઓ કબૂલ કરે છે; પણ આપણે આપણા આત્માની પ્રતેહ માટે કોઈ લોખંડની તરવાર ચલાવવાની નથી. આપણે તો ધર્મની તરવાર તથા પરમાર્થની દેગ ચલાવવાની છે. જો એ તેગ ને દેગ ચાલે તો પછી આપણી પણ પ્રતેહ થાય. એમાં કોઈ શક નથી. આપણી લડાઈ પાપની સાથે છે. આપણી લડાઈ આસુરી વૃત્તિની સાથે છે આપણી લડાઈ આપણા અંતરમાં રહેલા અહંકાર તથા નીચતા તરફ દળી જતા આપણા મનની સાથે છે. એ લડાઈ ધર્મની તરવાર-પ્રભુના નામસ્મરણરૂપી તરવાર ને પરમાર્થરૂપી દેગ ચાહુ રાખવાથી છતી શકાય તેમ છે; માટે પાપરૂપી દુશ્મનની સામે-અધર્મરૂપી સેતાનની સામે પ્રતેહ મેળવવા સારૂ તથા પ્રભુ પાસેથી એ પ્રતેહનું મોક્ષરૂપી ઇનામ મેળવવા સારૂ ધર્મની તેગ અને પરમાર્થની દેગ હંમેશાં ચલાવતા રહો. પ્રતેહ મેળવવાનો એ સૌથી સત્તામત અને સૌથી ઠીકો રસ્તો છે.

૨૬૯-જેના હૃદયમાં ભગવદ્ આવેશ ભરાઈ જાય તેને ધર ખોએણું ખટકતું નથી.

ભક્તો પ્રભુને માટે ગાય છે કે:- ‘ધર ખોયું નવ ખટકે’.

ધન્ય છે, એવો અનુભવ લેનારાઓને ધન્ય છે. જેને પ્રભુના નામની તાળી લાગી ગઈ છે, જેણે ભગવદ્દસ ચાખ્યો છે, જેણે ભક્તિનાં સુખડાં અનુભવ્યાં છે તેને તો ‘ધર ખોયું નવ ખટકે’; એમજ નહિ, પણ ત્રિભુવન ખોયું પણ ખટકતું નથી; માટેજ વેળુવો ગાય છે કે:-

સ્વ. વિ. ૨૩

પ્રજ બહાણું રે વૈકુંઠ નહિ આવું. (૨૬)

પ્રજ બહાણું રે વૈકુંઠ નહિ આવું,

ત્યાં નંદકુંવરે કયાંથી લાવું ? પ્રજ

મતલબ કે અમને જો પ્રભુસેવા મળતી હોય તો સ્વર્ગતું પણ કામ નથી અને મોક્ષતું પણ કામ નથી. બાઈઓ ! આ માત્ર મોઢે બોલી નાખવાનીજ વાતો નથી. ભર્તૃહરી, ગોપીચંદ, બોદ્ધ વગેરે સેંકડો મહારાજાઓ પ્રભુનાં પવિત્ર નામ ઉપર પોતાનાં રાજપાટ છોડી દઇને ચાલ્યા ગયા છે. માત્ર આપણા દેશમાંજ આમ બન્યું છે એમ નહિ, પણ જૂઠા જૂઠા દેશમાં અને જૂઠા જૂઠા ધર્મમાં પણ એમ બનતું આવેલું છે. યુરોપમાં ઘણા રાજાઓએ અને સેંકડો રાજકુમારીઓએ પ્રભુનાં નામ ઉપર પોતાના મહાન વૈભવ છોડી, સાધુ ને સાધ્વીઓતરિકે મઠમાં પોતાની છાંદગી ગાળી હતી અને રાજ્યસુખ કરતાં અલખ જગાવવાના સુખમાં તેમને વધારે આનંદ મળ્યો હતો.

પ્રભુના નામ ઉપર ઘર છોડેલું ખટકતું નથી, એ તદ્દન સાચી વાત છે; કારણ કે પ્રભુપ્રેમ એ સર્વથી બળવાન પ્રેમ છે. નાની નાની વસ્તુના પ્રેમથી પણ આપણે કેવા મત્ત થઈ જઈએ છીએ ? જુઓ કે એક બાઈને પોતાનાં છોકરાને રમાડતાં કેટલો બધો આનંદ થાય છે ? એ આનંદ બન્ધાં ઉપરના પોતાના હૃદયમાં ઉપગ્રેહા પ્રેમને લીધે થાય છે. એક બાઈને નવી સાડી પહેરતાં કે સારા દાગીનો પહેરતાં પોતાનું મનમાન્યું થવાથી કેટલો આનંદ થાય છે ? એક ગૂંબસુરત બાઈને પોતાનું રૂપ જોઈને કેટલો બધો આનંદ થાય છે ? અને તે વારે વારે કેવી અરીસામાં જોયા કરે છે ? તથા કોઈ તેના રૂપનાં જરા વખાણુ કરે, એટલામાં તે પોતાના મનમાં કેવી ઘેલી ઘેલી બની જાય છે ? એક બાઈને બીજાઓને પોતાના હાવભાવ બતાવતાં કેવી મજા પડે છે ? ને તેથી રસ્તામાં ચાલતાં પોતાની ચોળીનાં મોઝિયાં તરફ, પોતાની સાડીની કોર તરફ, પોતાની ચાલ તરફ અને પોતાના હાથનાં લટકાં તરફ કેલું જોતી જાય છે ? ને કેવી ખુશી થતી જાય છે ? એ તમે જોયું છે ? એક બાઈને પોતાના વહાલા પતિને મળવા જતાં પગમાં કેટલું જોર હોય છે ને હૃદયમાં ધબકારો હોય છે, એ તમને ખબર છે ? અને એક બાઈનાં કાંઈ વખાણુ થાય તો એ વખાણુથી તેનું મન કેટલું કુલાએલું રહે છે, એ તમે જાણો છો ?

આવી નાની નાની બાબતોના પ્રેમનો જોશ મનમાં ભરાવાથી જ્યારે માણસને એટલો બધો આનંદ થાય છે ને માણસ એટલું બધું બદલાઈ જાય છે, ત્યારે જેના હૃદયમાં પૂરેપૂરો ભગવદ્ભાવેશ ભરાઈ જાય તેની સ્થિતિ કેવી ઉત્તમ થઈ જાય, એ ખ્યાલ તો કરો? જેણે એવો ભક્તિનો આનંદ અનુભવ્યો હોય, જેણે એવાં હરિ-રસનાં સુખડાં ચાખ્યાં હોય તેને 'ઘર ખોલું કેમ ખટકે?' એવાંજોને તો ત્રિભુવન ખોલું' પણ ખટકતું નથી; માટે પ્રભુનો આનંદ કે જેમાં બધા આનંદનો સમાવેશ થઈ જાય છે, તે પ્રેમ અને તે આનંદ મેળવવાની તજવીજ કરો. એટલે દુનિયાના ઘા ખમવા પડશે નહિ અને ઘર ખોલું' ખટકશે નહિ; એટલુંજ નહિ પણ એ પછી પ્રભુપ્રેમને હીધે માયા એની મેળેજ છૂટતી જશે અને પ્રભુના આનંદથી વ્યવહારમાં રહ્યા છતાં તથા ઘરમાં રહ્યા છતાં જીવન્મુક્ત થઈ જવાશે. માટે ભાઈઓ! અદ્વર્નિશ પ્રભુપ્રેમ અને પ્રભુનો આનંદ મેળવવાનીજ ભાવના રાખો.

રાગ-કાનરો

મેં તો હરિચુષ્ણુ ગાવત નાચુંગી; (૨)
નાચુંગી મેં તો નાચુંગી, મેં તો હરિચુષ્ણુ ગાવત નાચુંગી. (ટક)
અપને મહેલ ખેડે ખેડે કર, ગીતા ભાગવત વાંચુંગી. મેં તો
જ્ઞાન ખ્યાનકી ચકરી બાધે કર, હૃદય કમલમેં રાચુંગી. મેં તો
બાઈ મીરાં કહે પ્રભુ ગિરધર નાગર, સસ પ્રેમરસ ચાખુંગી. મેં તો

૨૭૦-માયાને છૂટ્યા વિના પ્રભુને ઓળખી શકાય નહિ અને ભક્તિ વિના માયાને છૂટી શકાય નહિ.

પ્રભુને ઓળખવા માટે આપણે માયાને છૂટવી જોઈએ; પણ માયાને છૂટવી એ કાંઈ સહેલું કામ નથી; કારણ કે માયા સ્ત્રી-ભક્તિ છે, એટલે સ્વાભાવિકરીતેજ સ્ત્રીઓના જેવી મોહિનીવાળી છે. એવી કુદરતી મોહિનીવાળી મહાન્ આકર્ષણ શક્તિને આપણે જ્ઞાન-વૈરાગ્યથી છૂટવા માગીએ છીએ, પણ જ્ઞાન ને વૈરાગ્ય તે પુરુષ છે; અને પુરુષ છે માટે માયારૂપી સ્ત્રીની સામે તેઓ ક્તેહ મેળવી શકે તેમ નથી; કારણ કે ખરેખરો વખત આવ્યે માયાનાં આકર્ષણમાં તેઓ દળાઈ જાય છે. જો કે જ્ઞાન ને વૈરાગ્ય એ બહુ જોરાવર છે; માયાની સામે ઘણીવારસુધી લડી શકે તેવા છે;

માયાના પૂરેપૂરા દુશ્મન છે અને ઋષિમુનિઓએ તેઓના આશ્રય લીધેલો છે, એટલું છતાં પણ જ્ઞાન ને વૈરાગ્ય માયાના સ્ત્રીચરિત્ર પાસે ઘણીવાર હારી ગયા છે, હારી જાય છે ને હારી જશે. માટે આપણું હ્રુષ્ણુપુષ્ણુ જ્ઞાન ને જરાતરા વૈરાગ્ય માયાને જીતશે એવો ભરૂંસો રાખીને યેસી રહેલું એ બહુ જોખમ-તું કામ છે. એકલા જ્ઞાન ને વૈરાગ્યથી કાંઈ માયાને જીતી શકાય નહિ; કારણ કે માયા સ્ત્રીજાતિ છે. માટે તેની સામે તો બીજી કોઈ સ્ત્રીજા જોઈએ; કારણ કે સ્ત્રીપુરુષ એકબીજાની મોહિનીમાં દબાઈ જાય છે; પણ બાઈડીઓ બાઈડીઓના તેજમાં દબાઈ જતી નથી. માટે માયાને જીતવા સાફ તો ભક્તિ જોઈએ. ભક્તિ સ્ત્રીજાતિ છે, એટલે તેની ઉપર માયાની મોહિની કાંઈ અસર કરી શકતી નથી, માટે જો તમારે પ્રભુને જાણવો હોય અને મોક્ષનાં સુખ લોગવવાં હોય તો માયાને જીત્યા વિના ચાલે તેમ નથી અને ભક્તિ વિના માયા જીતી શકાય તેમ નથી; માટે જ્ઞાનવૈરાગ્યને બાળુમાં રાખીને ભક્તિ કરો, ભક્તિ કરો.

પદ

હરિ હું શું કરું, મારો માયા ન મુકે કેડો.	૨૪
કે દી કદમ સુધી એણે ભમાવ્યો, પ્રભુ હજી નહિ છેડો;	
મુજથી ન છૂટે ન આપ હોડાવો, મારો કાંચે કાળ નિવેડો.	હરિ૦
સેવા સ્મરણ કામ કરું, મારો લગ્ન એ ન છોડે હેડો;	
શું ગળું મારું અવિઘા જીતી, કરું ચરણકમળે નેડો.	હરિ૦
આપ વિના એના સહ ચેલા, કેને કહું દુઃખ દેડો;	
દાસી તમારી જાય પ્રેરે ત્યાં, પાછી હરે જ્યારે તેડો.	હરિ૦
કરગરી કહું છું કૃષ્ણ કૃપાનિધિ, ચરણે પડ્યો ન ખસેડો;	
માયા કાળ અમિતી બચેં દયો, કૃષ્ણ કૃપાજળ રેડો.	હરિ૦

૨૭૧-જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય ભક્તિના પુત્ર હોવાથી
તમારામાં ખરી ભક્તિ હશે તો તે પણ
તમારી પાસે આવશેજ.

આપણા શાસ્ત્રમાં કહેલું છે કે, જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય એ બંને ભક્તિમાતાના પુત્ર છે; અને એ ભક્તિ પુત્રોને પોતાની સફથુષ્ણી માતા ઉપર એટલો બધો પ્રેમ છે કે તેઓ પોતાની વહાલી માતાની પાછળ પાછળજ દુર્યા કરે છે, એટલે કે જ્યાં સાચી ભક્તિ હોય,

જ્યાં પૂરી ભક્તિ હોય ત્યાં જરૂર જ્ઞાન ને વૈરાગ્ય હોય છે. જ્ઞાન-વૈરાગ્ય જેવા લાયક પુત્રવિના જ્યાં માત્ર ખાલી ભક્તિ હોય, હુખીપુખી ભક્તિ હોય ત્યાં તે વાંઝણી સ્ત્રીની માફક પુત્રવિનાની શોભતી નથી; કારણ કે લાયક પુત્રથીજ સ્ત્રીની શોભા છે, લાયક પુત્રથીજ સ્ત્રીનું સન્માન છે, લાયક પુત્રથીજ સ્ત્રીનું રક્ષણ છે અને લાયક પુત્રથીજ સ્ત્રીની સાર્થકતા છે; તેમજ ભક્તિમાતા પણ પોતાના ભાગ્યશાળી પુત્ર જ્ઞાન-વૈરાગ્યથીજ શોભે છે, જ્ઞાન-વૈરાગ્યથીજ માન પામે છે, જ્ઞાન-વૈરાગ્યથીજ ભક્તિ સલામત રહી શકે છે અને જ્ઞાન-વૈરાગ્યથીજ ભક્તિની સાર્થકતા થઈ શકે છે, એટલે કે જ્ઞાન-વૈરાગ્યવાળીજ ભક્તિ પ્રભુને યોગપાવી શકે છે અને મોક્ષનાં સુખ અપાવી શકે છે. હુખી ભક્તિ કંઈ કરી શકતી નથી. જો ભક્તિની સાથે તેના પુત્ર જ્ઞાન-વૈરાગ્ય ન હોય તો ભક્તિમાં અંધશ્રદ્ધા, મિથ્યાચાર ને સ્વાર્થપણ આવે જાય છે. એમ ન થાય માટે બાઈઓ ! ભક્તિની સાથે તેના પુત્ર જ્ઞાન અને વૈરાગ્યને મેળવવાની તજવીજ કરો. જો કે સાચી ભક્તિમાં તો જો સ્વાભાવિકરીતેજ-પોતાની મેળેજ આવે છે, પણ જો તે તમારામાં આવેલા ન હોય તો તમારી ભક્તિને મોળી સમજી તેને મેળવવાની તજવીજ કરો.

૨૭૨-જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય તે ભક્તિની આંખો છે;
માટે એ વિનાની ભક્તિ તે આંધળી ભક્તિ છે.

સાધુઓ કહે છે કે, ભક્તિમૈયાની જમણી આંખનું નામ જ્ઞાન છે અને ડાબી આંખનું નામ વૈરાગ્ય છે. જો જાને આંખો ખરાબર એકસરખી રીતે કામ કરતી હોય ત્યારેજ ભક્તિની ખુબી છે. જો તેમાંથી એક આંખ ખરાબ થાય તો ભક્તિ કાણી થઈ જાય છે; અને જાને આંખો કુટી જાય તો ભક્તિ આંધળી થઈ જાય છે. જો કે જ્ઞાન-વૈરાગ્યરૂપી આંખોવિના પણ ભક્તિ જીવી શકે છે, પણ તેનું જો જીવતર આંખોવિના બગડી ગયેલું હોય છે. આપણે જોઈએ છીએ કે, ઘણાં સાધુઓમાં ભક્તિ ને વૈરાગ્ય હોય છે પણ જ્ઞાનરૂપી આંખવિના તેઓ કાણા હોય છે. એટલે તેઓ દુનિયાને ઉપયોગી થઈ શકતા નથી ને પોતાની પણ

સાર્થકતા કરી શકતા નથી; પણ ઉલટા દુવાઇ ખ્યાલોમાં ને જંગલીપણામાંજ રહી જાય છે. આપણા કેટલાક સંન્યાસીઓમાં જ્ઞાન ને કાંઈક વૈરાગ્ય પણ હોય છે, તેમ છતાં પણ તેઓ અંતર-માંથી બીજાંયલા હોતા નથી, કારણ કે તેઓમાં ભક્તિ નથી. એટલે ભક્તિવિનાનું—કર્મ કર્યા વિનાનું—માત્ર વાતો કરવાનું-જ જ્ઞાન તેઓને શાંતિ આપી શકતું નથી; એટલુંજ નહિ પણ ભક્તિવિનાના લુપ્તા જ્ઞાનથી ઉલટી ખરાબીજ થાય છે. એથી એવું થાય છે કે, જેમ હોળીના ઘેરિયાઓ ભૂંડું ઝોલે છે, પણ તેનો અર્થ સમજતા નથી તેમ કળજીગિયા વેદાંતીઓ માત્ર અહં બ્રહ્માસ્મિ એમ ઝોલી કે છે, પણ તેવાં આચરણો રાખતા નથી; અને તેનો આનંદ અનુભવી શકતા નથી; કારણ કે ભક્તિથી તેઓનું હૃદય બીજાંએણું હોતું નથી; એટલે તેઓનાં આચરણો સારાં હોતાં નથી, તેથી અહં બ્રહ્માસ્મિ ઝોલ્યા છતાં તેઓ આત્મિક શાંતિ અનુભવી શકતા નથી.

આપણા વૈષ્ણવભાઈઓ ભક્તિ બહુ કરે છે, પણ જ્ઞાનવરાગ્યની સાથે તેઓને બહારવટું છે; એટલે તેઓની ભક્તિ બિચારી આંધળી બની જાય છે, તેથી એ આંધળી ભક્તિ ખરે વખતે તેઓને દિલાસો આપી શકતી નથી. આવી રીતે જ્ઞાનવિનાની ભક્તિ અને ભક્તિવિનાનાં જ્ઞાન-વૈરાગ્ય એ અધુરાં સાધન છે અને એવાં અધુરાં સાધનથી—એવાં કુટેલાં તુંબડાંથી તરી શકાતું નથી. માટે ભાઈઓ ! વાતોના જ્ઞાનમાં—અછલની ઉજ્જેણીમાં કે આંધળી ભક્તિમાં પકયાન રહો; પણ ઇશ્વરને ઓળખવા માટે ધર્મનું જ્ઞાન મેળવીને, દુનિયાદારીનાં સુખદુઃખ વાદળની છાયાની પેઠે જરાવા-ર રહેનારાં છે અને તે કાંઈનાં શેકયાં રહેવાનાં નથી, એમ અનુભવીને અને આપણાં આચરણો સુધારીને ઇશ્વરભક્તિમાં લાગી જવું જોઈએ, તોજ બેટા પાર થઇ શકે તેમ છે. બાકી આંધળી ભક્તિથી કે લુપ્તા જ્ઞાનથી કાંઈ વળવાનું નથી, એ નહો સમજજો.

૨૭૩—ભગવદ્દેવતાવેશ હૃદયમાં ન ભરાય ત્યાંસુધીજ બહારની ક્રિયાઓની જરૂર છે. તે હૃદયમાં જામી ગયા પછી એ ક્રિયાઓની જરૂર નથી.
એક પતિવ્રતા બાઈનો ઘણી બહાર ગામ ગયો હતો. એ

બાઈ બહુ પ્રેમિલી ને ધર્મવાળી હતી. તેને પતિવિનાની ઘડીએ કાઠતાં બહુ સુસ્કેલી લાગતી હતી, તેથી જેમ પાણીવિના માછલી તરફડે તેમ તે પોતાના પતિવિના તરફડતી હતી. તેના મનમાં એજ ભાવના હતી કે મારા વહાલા પતિ જેમ જલદી ઘેર આવે તેમ સારું; અને તે આવતાં સુધી દરરોજ તેની ખબર મળવી જોઈએ. આવી અંતરની લાગણીને લીધે તે પોતાના પતિની ખબર પૂછવા માટે જ્યાં જ્યાં જરૂર પડે ત્યાં ત્યાં જતી હતી. પતિ તેની પરીક્ષા લેવા ઇચ્છતો હતો, તેથી થોડો વખત સુધી તે છુપાઈ બેઠો હતો અને પોતાનો પત્તો તેને આપતો ન હતો, તેમ તેમ એ પતિવ્રતા બાઈની અધીરતા વધતી જતી હતી. એ પછી જ્યારે તે બાઈએ બહુ તજવીજ કરી ત્યારે પોતાના પતિના મિત્ર તરફથી તેના ઠેકાણાની ખબર મળી, એટલે તરતજ તેણે પોતાના પતિ ઉપર કાગળ લખ્યો અને તેના જવાબ માટે રોજરોજ પોસ્ટ એક્સિસમાં ધક્કા ખાવા લાગી. એ પછી તેના ઘણીએ લખ્યું કે, હવે હું થોડા દિવસમાં તારી પાસે આવું છું. ત્યારે તે બાઈ તેની બહુ વાટ જોવા લાગી અને તેને સામે લેવા જવા માટે ગાડીના ટાઇમ ઉપર સ્ટેશનપર જવા લાગી. એમ કરતે કરતે ઘણા દહાડા થયા ત્યારે તેનો પતિ ઘેર આવી પહોંચ્યો, એટલે તે સુખી થઈ ને શાંતિથી પોતાના ઘરમાં રહેવા લાગી.

એ પછી થોડા દહાડા બાદ તે પતિવ્રતા બાઈને એક બીજી બાઈ મળી. તેણે પૂછ્યું કે, પ્રથમ તો હું તમને જ્યારે ત્યારે પોસ્ટ એક્સિસ તરફ ને સ્ટેશન ઉપર જતાં જોતી હતી અને હવે તમે ઘરની બહાર પણ નીકળતાં નથી, તેનું કારણ શું ? ત્યારે તે બહી બાઈએ કહ્યું કે, મારા વહાલા પતિની ખબર મેળવવાની આશાએ હું પોસ્ટ એક્સિસમાં જતી હતી અને મારા પતિને તેડવા માટે હું સ્ટેશન ઉપર જતી હતી; પણ હવે તો તે મારા ઘરમાં આવી ગયા છે, એટલે હવે હું ત્યાં શામાટે જાઉં ?

બાઈઓ ! આવીજ રીતે-તે બાઈની પેઠે પ્રભુ આપણો ધણી છે. તે આપણા ઘરમાં આપણા અંતરમાં નથી, માટેજ બધી દોડાદોડ કરવી પડે છે. પેલી બાઈને જેમ પોતાના વરની ખબર તેના વરના હોસ્ત તરફથી મળી, તેમ આપણને પણ આપણા સમર્થ ધણી પ્રભુની ખબર તેના હોસ્ત સંતજનો તરફથી મળી શકે તેમ છે.

માટે એ ખબર મેળવવા સાફ સંતજનોમાં ફરતું જોઈએ. તેનો સત્સંગ કરવો જોઈએ અને તેની સેવા કરવી જોઈએ. એમ કરવાથી આપણા ધણીને પત્તો આપણને મળી શકશે અને પત્તો મળ્યા પછી અરજ ઉપર અરજ કરીને, ઉપરાઉપરિ પ્રાર્થનાઓ કરીને તેને ઘરમાં બોલાવી શકીશું. તે ઘરમાં—અંતરમાં આવી ગયા પછી બહાર બટકવાની જરૂર નથી. જ્યાંસુધી આપણા હૃદયમાં અખંડિતપણે ઈશ્વર ન બરાય ત્યાંસુધીજ કેટલીક જાતનીબહારની ક્રિયાઓ કરવાની જરૂર છે; પણ જ્યારે તે હૃદયમાં ભરાઈ ગયો, જ્યારે સ્થિતપ્રજ્ઞપણું થઈ ગયું, જ્યારે વિદેહીપણું થઈ ગયું ત્યારે પછી બહારની કાંઈપણ ક્રિયા કરવાની જરૂર નથી; પણ જ્યાંસુધી એમ ન થાય—એટલે દરજ્જે ન પહોંચાય ત્યાંસુધી તો આપણા સમર્થ વહાલા ધણીને ઘરમાં લાવવા આપણા પવિત્ર ધર્મની બધી એ ફડી ક્રિયાઓ કરવી જોઈએ; કારણ કે ક્રિયાઓને ખાતર કાંઈ ક્રિયાઓ કરવાની નથી, પણ પ્રભુને ખાતર તે કરવાની છે; માટે પૂર્ણ વિશ્વાસથી ને પૂર્ણ પ્રેમથી ધર્મની પવિત્ર ફરજે પ્રભુ અંતરમાં આવતાં સુધી હોંશે હોંશે બાળવવી જોઈએ. એજ સર્વ ધર્મનો સિદ્ધાંત છે, એજ મહાત્માઓનો ઉપદેશ છે ને એમાંજ કલ્યાણ છે. માટે જેમ બને તેમ શુદ્ધ મનથી ધર્મની પવિત્ર ફરજે ઉત્તમમાં ઉત્તમ રીતે બાળવવી જોઈએ.

૨૭૪—જેમ તુંબડું પાણીમાં ડૂબે નહિ, તેમ ભકત અને ભકિત કાંઈ દુનિયામાં છુપાં રહે નહિ.

આ દુનિયામાં ધણીએ વસ્તુઓ છુપાવી શકાય છે, પણ ભકિત છુપાવી શકાતી નથી, તેમજ ખરા ભકત અંધારામાં રહી જાય એમ કદિ પણ બનવાનું નથી. અમે જાણીએ છીએ કે, અનુકૂળ સાધન નહિ મળવાથી ધણીએ શુભી માણસો અંધારામાં રહી જાય છે અને તેઓની વિદ્યા, તેઓની સત્તા, તેઓની વીરતા તથા તેઓનું માનસિક કે વ્યાવહારિક ધન તેઓની સાથેજ નાશ પામે છે; પણ ભકિતની બાબતમાં કદિ પણ એમ થયું નથી અને થવાનું પણ નથી. બીજા શુભો ને સાધનોની જરૂર પડે છે, તેથી જ્યાંસુધી તેઓને અનુકૂળ સાધનો ન મળે ત્યાંસુધી તેઓ ખીલી શકતા નથી, એટલુંજ નહિ પણ પ્રતિકૂળતાથી તેઓ ઠરી

જાય છે; પણ ભક્તજનમાં તો તેથી ઉલટું જ છે. તેઓને સારાં સાધનોની દરકાર નથી અને માઠા સંજોગોથી તેઓ કદિ પણ દબાતા નથી; એટલું જ નહિ પણ તેઓ ગમે તેવા શરમાળ છતાં અને ગમે એટલા વિરક્ત છતાં બહોરમાં આવ્યા વિના તથા માન પામ્યા વિના રહેતા નથી. જો કે તેઓને માનનો તથા નામનો મોટો તિરસ્કાર હોય છે. તેઓ કહે છે કે, નામ તો પ્રભુનું જોઈએ ને માન પણ જગતના ઘણીને આપવું જોઈએ, અમારું નામ શેનું? ને અમારું માન શેનું? અમે તો પ્રભુના કૃતરા છીએ; એમ છતાં પણ પ્રભુના મહાન નામની સાથે તેઓનાં નામ જમાનાના જમાનાઓ સુધી આખી દુનિયામાં મથકૂર હોય છે.

તુકારામ, નાનક, તુલસીદાસ, કબીર, સુંદરદાસ, નરસિંહ મહેતા, મીરાંબાઈ વિગેરે પ્રભુનાં કૃપાપાત્ર ભગવદ્દીજનોને નામની કે માનની કયાં દરકાર હતી? અને તોપણ આજે ઠામ ઠામ તેઓનો મહિમા કેવો ગવાય છે, એ તો જુઓ? ચાહ રાખજો કે જેમ ખાંસીની ઝિમરીમાં ખેં ખેં થયાં જ કરે છે, એ દરદ જેમ છુપું રહે નહિ, જેમ અતિશય અંધારાની વચ્ચે પણ હીલો છુપો રહે નહિ, જેમ તુંબડું પોતાની મેળે પાણીમાં ડૂબી જાય નહિ અને જેમ તેલ પાણીની ઉપરનું ઉપર રહે છે, તેમજ હરિભક્તો કદિ પણ છુપા રહેતા નથી, પણ તે તો સર્વની ઉપર તોરા જેવા-મુગટ થઈને રહે છે; અને માત્ર આ દુનિયામાં જ નહિ પણ પરલોકમાં પણ તેનો મહિમા ગવાય છે. આ બધું અને એ કરતાં પણ ઘણું વધારે ભક્તિથી એટલે કે ધર્મના નિયમો પાળવાથી, પરમાર્થ કરવાથી અને પ્રભુનાં પવિત્ર નામની લેહ લાગ્યાથી થાય છે; પણ તાણી-તોડીને ઉભાં કરેલાં ખોટાં માનપત્રોથી, લાગવગ વાપરીને કે ખુશામત કરીને મેળવેલો ખિતાબોથી અને છાપાઓમાં નામ આવવાથી કાંઈ દુનિયામાં નામ રહેતાં નથી. માટે જો આ દુનિયામાં અને પ્રભુના દરબારમાં ખરેખરું નામ રાખવું હોય ને સાચું સાચું માન મેળવવું હોય, તો જેમ અને તેમ ભક્ત બનવાની કોશિશ કરો. જેમ અને તેમ ભક્ત બનવાની કોશિશ કરો.

૨૭૫-ભાઈઓના વાંધાસાડ કાંઈ બાપને ત્યજ
 દેવાય નહિ, તેમ બહારના ઝગડાઓ સાડ કાંઈ
 પ્રભુને છોડી દેવાય નહિ.

જૂઠા જૂઠા ધર્મોના ઝગડા તો જ્યારથી દુનિયા પેઢા થઈ ત્યારથી ચાલ્યા આવે છે અને જ્યાંસુધી દુનિયા રહેશે ત્યાંસુધી એ ઝગડા મટવાના નથી; કારણ કે વાંધા કરવાવાળાઓ શબ્દની લડાઈ કરનારા છે, બહારની ક્રિયાઓની ઉપર તેઓની લડાઈ છે. તેઓ અંતર તપાસનારા નથી, એટલે એ લડાઈ મટી શકે તેમ નથી. એક જણો એમ કહે છે કે અમારા ધર્મ સાચો છે ને બીજા બધા ધર્મો જૂઠા છે. બીજો એમ કહે છે કે અમારો ધર્મ સાચો જૂનો છે ને તેમાંથીજ બીજા સૌ ધર્મો નીકળેલા છે, માટે તેજ ધર્મ સાચો છે. ત્રીજો એમ કહે છે કે, અસલના ધર્મો રદ કરીને પ્રભુએ અમારા શુરુનેજ સાચો ધર્મ આપેલો છે. ચોથો એમ કહે છે કે, બીજા બધા ધર્મ આસુરી છે, અમારા ધર્મમાંજ દેવી-પણું છે. પાંચમો એમ કહે છે કે અમારો ધર્મ જેવું ઈશ્વરનું શુદ્ધ ને પુરૂષ સ્વરૂપ સમજાવે છે તેવું બીજા કોઈ પણ ધર્મો ઈશ્વરનું સ્વરૂપ સમજાવી શકતા નથી. છઠ્ઠો એમ કહે છે કે અમારો ધર્મ પાળવો જેવો સહેલો છે તેવો બીજો એકે ધર્મ સહેલો નથી. સાતમો એમ કહે છે કે અમારો ધર્મ પાળવાવાળા દુનિયામાં સૌ કરતાં વધારે લોકો છે માટે અમારોજ ધર્મ સાચો છે. આઠમો એમ કહે છે કે અમારા શુરુએ જેવા અમતકારો કરેલા છે તેવા દુનિયામાં બીજા કોઈએ પણ કરેલા નથી. નવમો એમ કહે છે કે, કુદરતના નિયમોને, ક્રિસ્તીની અને લોકોને જેવાં અમારાં શાસ્ત્રો અનુકૂળ છે તેવાં દુનિયામાં બીજાં કોઈ પણ શાસ્ત્રો નથી; અને દશમો એમ કહે છે કે, ગમે તે પણ એકજ ધર્મ સાચો હોવો જોઈએ; બધા ધર્મો કાંઈ સાચા હોઈ શકે નહિ.

આવી રીતે ઉપર ઉપરની બાબતસાડ સગા ભાઈઓ વિના કારણ લડી મરે છે. જાહે આપણે ભાઈઓ ભાઈઓ વચ્ચે ગમે એટલો મતભેદ હોય, પણ તેથી મારો બાપ તે તારો બાપ નથી એમ કાંઈ કહેવાય નહિ. આપણો બાપ તેજ તેનો બાપ છે અને તેનો બાપ તેજ આપણો બાપ છે. આપણે આપણી મૂર્ખાઈને જીધે અંદર અંદર ગમે એટલી લડાઈ કરીએ અને ધર્મને નામે

એકબીજા સાથે મોટી દુશ્મનાઈ રાખી પ્રભુથી દૂર જઈ એ તોપણ તેથી કાંઈ આપણે બાપ બદલાઈ જાય નહિ; અને આપણે બાપ જે આપણા બીજા ભાઈઓનો પણ બાપ છે; તે કાંઈ તેનો બાપ મટી જાય નહિ. આપણને આપણા મનની નબળાઈને લીધે આપણા બીજા ભાઈઓ એટલે બીજા દેશના અને બીજા ધર્મ-વાળાઓ સાથે વેર છે, પણ કાંઈ પ્રભુને તેઓની સાથે વેર નથી. આપણે જેમ પવિત્ર પ્રભુના પુત્ર છીએ, તેમજ તેઓ પણ પ્રભુના પુત્ર છે. માટે આપણા ધર્મના બહારના ઝગડાઓ સારું કાંઈ બાપને ત્યજી દેવાય નહિ, અથવા મારો બાપ તે તારો બાપ નથી એમ કાંઈ કહેવાય નહિ. માટે ભાઈઓ! આપણે સૌ એકજ પવિત્ર પિતાના બાળક છીએ અને જૂદે જૂદે રસ્તે સૌ એકજ પ્રભુને ભજીએ છીએ, એમ સમજી જેમ અને તેમ એક બીજાના ધર્મની દુશ્મનાઈથી દૂર રહો.

જેમ જૂની જૂની નાની મોટી નદીઓ જૂદે જૂદે રસ્તે યદને અંતે એકજ સમુદ્રમાં જાય છે, તેમજ બધા ધર્મો તે તે વખતના દેશકાળ અને લોકસ્થિતિ પ્રમાણે બનેલા છે, અને તે બધા ધર્મોનો હેતુ પ્રભુને યોગબધ તથા પામવાનોજ છે. પ્રભુએ પણ કહેલું છે કે,

ये यथा मां प्रपन्नं ते तांस्तथैव भजाम्यम् ।

मम वत्मानुवर्तते मनुष्याः पाथ सर्वशः ॥

(ગી. અ. ૪ શ્લો. ૧૧)

અર્થ:-જે માણસો જે પ્રમાણે મને ભજે છે તેઓને હું તે પ્રમાણેજ ભજું છું, એટલે કે તેઓની ભાવના પ્રમાણેજ મારું રૂપ તેમને સમજાય છે અને તેવાંજ ફળ હું તેઓને આપું છું. હે અર્જુન ! માણસો બધી રીતે મારા માર્ગનેજ અનુસરે છે.

ભાઈઓ ! આમાં મારો ધર્મ સાચો, તારો ધર્મ ખોટો, એ કયાં આગ્યું ? પ્રભુની આવી પુણી આજ્ઞા છતાં વિનાકારણ આપણે અંદર અંદર લડીને શામાટે વેર વધારવું જોઈએ ? અને શામાટે પ્રભુથી વિરુદ્ધ થવું જોઈએ ? માટે આજથી કરાવ કરો કે પોતાના ધર્મને વળગી રહેવું અને બીજા બધાય ધર્મો તરફ ઉઠારવૃત્તિથી જોવું; કારણ કે એથી દુનિયામાં શાંતિ રહે છે. એ પ્રભુને વહાલું છે અને એ પ્રભુનો હુકમ છે, માટે પોતાનો ધર્મ ફરી રીતે પાળીને બીજાઓના ધર્મ તરફ ઉઠાર નજરે જુઓ.

ઉપર છંદ

વમવા એક પુરો વાસ, ઉપર એક છે આકાશ;
હા કેમ પડે છે, પ્રથમ સર્વનો છે એક.

ભુજંગી છંદ

હાને જે ભુજંગ દેશને વાસ જેથે, બધાએ સમા બ.પનું પેટ હિરે;
બધી બાજરી બીજ તો એકજ દાણો, તમે મિત્ર મારા તથા વાદ તાણો.
નથી સ્વર્ગ કે નર્ક જૂદાં સહનાં, નથી આપણાં વિશ્વ જૂદાં બહનાં;
જૂદાં ક્યાં જશે એક જોગો ગુથાણો, તમે મિત્ર મારા તથા વાદ તાણો.

(દસપતકાન્થ)

૨૭૬-જે દુબકી મારે તેને જેમ મોતી મળે છે. તેમ
ભક્તિમાં જે મચ્યા રહે તે પ્રભુને પામે છે.

ભક્તિમાં કાંઈ જાતબાત જોવાતી નથી. એ તો જેના હૃદયમાં
ભક્તિ લાગી જાય તે જે એમાં ખુશી રહે તે પાર પડી જાય છે;
કારણ કે પ્રભુ હયાળુ છે. તેને ત્યાં કાંઈ નાતજાત કે કાળીગેરી
ચામડી નથી; ત્યાં તો સમાનતા છે. ત્યાં તો અલેહ છે. પ્રભુને તો
પોતાનાં બધાં બાળકો સરખાં છે. તેને કોઈ વહાલાં કે કોઈ દવલાં
નથી; પણ જે લેહ છે તે ભક્તિનો છે. જેમ કે જે અમિની પાસે
મેસે છે તેની ટાઢ ઉડી જાય છે અને જે અમિ પાસે ન જાય તેને
ટાઢ વાચા કરે છે; તેમજ જે પ્રભુભક્તિમા લાગી જાય છે તે તરી
જાય છે અને જે ભક્તિમાં નથી લાગતા તેનો ચોરાશી લાખના
ફેરામાં અટવાયા કરે છે. એમાં નાતજાતનું, દેશનું કે કાળનું કાંઈ
કામ નથી. પ્રભુએ પણ કહેલું છે કે, જે મને ભજે છે તે મારામાં
છે અને હું તેનામાં છું. તેથીજ વૈષ્ણવો ગાય છે કે:—

“હરિ ભજે તે હરિ સરખો પ્રાણી.”

અમે શુરુ છીએ માટે ઉંચા, અમે બ્રાહ્મણ છીએ માટે ઉંચા,
ફલાણા રાજાએ અમારું સન્માન કર્યું માટે અમે ઉંચા, ફલાણા
જૂના કુળમાંથી અમે ઉતરી આવેલા છીએ માટે અમે ઉંચા,
અમારી જાતવાળાઓએ અમુક અમુક કામ કર્યું માટે અમે
ઉંચા, અમે અસલમાં અસલ છીએ માટે અમે ઉંચા, અમારા કુ-
ળમાં ફલાણો ભક્ત થઈ ગયો માટે અમે ઉંચા, અમે દાન નથી
લેતા માટે અમે ઉંચા, અમે ફલાણા દેશમાં જન્મ્યા માટે અમે

ઉંચા, અને અમે ફલાણુા ધર્મ પાળીએ છીએ અથવા ફલાણુા શુરને માનીએ છીએ માટે અમે ઉંચા ! એ સૌ બાબત પોલમ-પોલ છે. એવી પોલમપોલ અહીં થોડો વખત બલે ચલાવી લો, પણ પ્રભુના દરબારમાં તે કાંઈ ચાલવાની નથી. એવી પોલમ-પોલ ચલાવવાનો સમય હવે વહી ગયો છે. હવે તો બહુ ખુલ્લી રીતે પ્રભુનો હુકમ લોકો એવી રીતે સમજતા જાય છે કે, જે સંસુદ્રમાં ફળકી મારશે અને લાશુ રહેશે તે મોતી મેળવશે. જે કિનારે ઉભા ઉભા એમ વાતો કર્યા કરે કે મારા હાથને ફળકી મારતાં બહુ આવડતી હતી અને ફલાણુા રાજના વખતમાં ફળકી મારવાનો હક્ક માત્ર અમારીજ જાતવાળાઓને હતો અને મારા મામાના મામા હજી પણ ફળકી મારે છે, એવી વાતો કરવાથી ફળકી માર્યાવિના કાંઈ તેઓને મોતી મળે નહિ; તેમજ પ્રભુને અર્થે હાનપુણ્ય કર્યા વિના, મનને રોક્યા વિના, શુભેચ્છા રાખ્યા વિના અને ધર્મના જ્ઞાનવિના માત્ર નાતજાતથી કે કાળીગોરી ચામડીથીજ કાંઈ કામ થઈ જવાનું નથી, પણ આપણાં આચરણો સુધારીએ અને પ્રભુના રસ્તામાં લાશુ રહીએ ત્યારેજ સ્વર્ગનાં મોતી મળી શકે છે ત્યારેજ ઈન્દ્રની અપ્સરાઓ આપણને અલૌકિક મોતીથી વધાવી લે છે. માટે બાઈઓ ! જો એવાં સ્વર્ગનાં મોતી જોઈતાં હોય તો બધી જાતનાં અભિમાનને છોડી હૃદયને સર્વાત્મભાવથી પ્રભુને શરણે જાઓ, પ્રભુને શરણે જાઓ અને પ્રભુના હુકમ પાળો.

રાગ હુમરી

રામ ન જાને સો જાને સે કયા હો.	(૨૬)
રામ અમીરસ દે જિન માલિ;	
ઓર દુગ રસ પિનેસે કયા હો.	રામ૦
બકત સોલિ હરિકે ગુન આવત;	
ઓર દુગ ગુન ગાનેસે કયા હો.	રામ૦
જાપ સો શ્રાગુભંત જપે નિત;	
ઓર જાપ જપનેસે કયા હો.	રામ૦
દેખે સોલિ ગુરુમૂર્તિ અખડિત;	
એર હાલ હગપાટલ કયા હો.	રામ૦
જન્મ તિયો હરિકે ગુન ગાન;	
ઓર ગપાટલ ગાનેસે કયા હો.	રામ૦

કહત કખીરા સુનો બાઈ સાધુ;

૪થા બહુત દિન જીનેસેં કયા હો. રામ૦

૨૭૭-માયા ગમે એટલી વધે તોપણ ભકિત વિના સંતોષ થતો નથી.

ઇતિહાસ વાંચનારાઓ! કાંઈ સિકંદર બાદશાહના નામથી અજાણ્યા નથી. સિકંદર બહુ પરાક્રમી હતો અને તેણે પોતાના લશ્કરી બળથી દુનિયાનો મોટો ભાગ જીતી લીધો હતો. એ પછી તે મરવા પડ્યો ત્યારે અકસોસ કરતો કરતો બોલ્યો કે, હજી થોડા સુલકો જીતવા બાકી રહી ગયા; એટલું જીતી ગયું હોત તો મને સંતોષ થાત. ત્યારે તેના ડાહ્યા પ્રધાને કહ્યું કે મહારાજ! હવે તુ-જા છોડી દો. આટલી બધી દુનિયા જીતી તેથી સંતોષ ન થયો ત્યારે હવે બીજા થોડાક સુલકો જીતવાથી સંતોષ ક્યાંથી થાત? આખી દુનિયા જીતી લીધી હોત તોપણ તમને સંતોષ થાત નહિ, માટે હવે એ તુજાને છોડી દો ને પ્રભુને યાદ કરો.

બાઈઓ! જોણે અધીરું દુનિયા જીતી લીધી હતી તેને પણ અંતકાળ સુધી પણ સંતોષ ન થયો, ત્યારે આપણને માયાથી સંતોષ ક્યાંથી થાય? માયાથી આજસુધી કોઈને પણ સંતોષ થયો નથી અને થવાનો પણ નથી. એ તો જેમ જેમ વધતી જાય તેમ તેમ આશા-તુજા પણ વધતાં જાય છે. જેમ જેમ અગ્નિમાં ધી હોમાતું જાય તેમ તેમ અગ્નિની જાળ વધતી જાય છે; તેમજ જેમ જેમ માયા વધતી જાય તેમ તેમ વિકારો પણ વધતા જાય છે, એથી કહિ પણ તૃપ્તિ થતી નથી; માટે “આમ થાય તો આમ કરું ને આમ થાય તો પછી આમ ન કરું” એવી રીતે વાચદા ઉપર અને દિલાસા ઉપર તમારાંજ મનને તમે ઠગો માં, ઠગો માં; પણ પ્રેમ આજીને પ્રભુના શરણમાં જાઓ, એટલે શાંતિ પોતાની મેળેજ તમારી પાસે ચાલી આવશે અને થોડામાં પણ ઘણું થઈ પડશે, તથા એ થોડામાંથી પણ પ્રભુના પવિત્ર નામથી આત્મિક શાંતિ મળી જશે; માટે બાઈઓ! શાંતિ મેળવવા સારૂ માયાને નહિ, પણ મહાન પ્રભુના નામને પકડો, પ્રભુના નામને પકડો.

૨૭૮-માયાને ત્યજી દેવાની નહિ પણ પ્રભુ તરફ વાળવાની તજવીજ કરો.

માયાથી કદિ શાંતિ મળવાની નથી, એમ વારંવાર શાસ્ત્રોમાં કહેલું છે અને મહાત્માઓ પણ એની એજ વાત ગૂઢા ગૂઢા રૂપમાં વારંવાર આપણને કહે છે; અને તોપણ આપણે માયાને ત્યજી શકતા નથી, કારણ કે એ ત્યજી શકાય એવી વસ્તુ નથી અને તેને ત્યજવાની જરૂર પણ નથી; પણ જે કરવાનું છે તે એટલુંજ કે, માયા માયાની તરફજ આપણને ખેંચી જાય છે, તેને બદલે આપણે તેને ઇશ્વરની તરફ વાળવી જોઈએ. માયાનો નાશ કરવાનું આપણું કામ નથી પણ તેને પ્રભુમાં લગાડવી એજ આપણું કામ છે. માયાના પ્રવાહને અટકાવવાની આપણામાં શક્તિ નથી અને એમ કરવાની કાંઈ જરૂર નથી; પણ તેના પ્રવાહને ફેરવી નાખવો એ આપણાથી બની શકે તેમ છે અને એજ આપણું કામ છે.

માયાનો પ્રવાહ કે જે ફોકટ સમુદ્રમાં ચાલ્યો જાય છે, તે પ્રવાહની આડો જો બંધ બાંધી લઈએ તો બહુ મોટી ખેતી કરી શકાય અને લાખો ફળો ઉત્પન્ન કરી શકાય. માયાનો પ્રવાહ હમણાં માયાના સમુદ્રમાંજ નકામો ચાલ્યો જાય છે. નકામો ચાલ્યો જાય છે એટલુંજ નહિ પણ ઉલટી ખરાબી કરતો જાય છે; પણ જો તેને બક્ષિતો બંધ બાંધી દીધો હોય તો એ પ્રવાહ પ્રભુ તરફ વળી જાય છે અને તેનું જળ પ્રભુપ્રીતિનાં ખેતરોમાં ફેલાઈ જાય છે, તેથી આ દુનિયામાં અને સ્વર્ગમાં કામ લાગે એવાં ઉત્તમમાં ઉત્તમ ફળો થાય છે; માટે બાઈઓ ! માયાને ત્યજવાની ખોટી હઠ છોડીને માયાને પ્રભુમાં લગાડવાની તજવીજ કરો.

૨૭૯-પ્રભુ પાસે કરેલી પ્રાર્થના વ્યર્થ જતી નથી, પણ તેની તરફથી મળતી અલૌકિક ખુબી આપણે સમજતા નથી મોટેજ બડબડયા કરીએ છીએ.

એક તીર્થની જગ્યામાં કોઈ સૂરદાસ બેઠો બેઠો ભજન ગાતો હતો ને બિખ માગતો હતો. તેને કોઈ કોઈ લોકો કેળાં, પેડ, ચોખા ને પાઈ કે પૈસા આપતા જતા, તેથી એ સૂરદાસ ખુશી મતો હતો. એ પછી ત્યાં કોઈ એક ગૃહસ્થ આવી નીકળ્યો. તે સૂર-

દાસનાં બજનથી બહુ ખુશી થયો, તેથી તેણે પાંચ રૂપિયાની નોટ કઢાડીને તે સૂરદાસના હાથમાં આપી. સૂરદાસ બિચારો નોટથી અભણ્યો હતો. તેણે પોતાના ગરીબ ગામડામાં કોઈ દિવસ નોટ ભેઈ સાંભળીનહોતી અને કાગળના કટકાથી રૂપિયા મળે એમ તેને ખબર નહોતી. તેમજ નોટમાં શું લખેલું છે તે કાંઈ તે ભેઈ શકતો ન હતો; તેથી કોઈ શેઠ પોતાના હાથમાં કાગળનો કટકો આપ્યો છે, એમ ભણીને તેને હિલગીરી થઈ. નોટ આપનાર શેઠે તેની પાસે બે ત્રણ બજન ગવરાવ્યાં હતાં અને એ બજનનાં તથા સૂરદાસની ગાવાની ઢબછબનાં તેણે વખાણ કર્યાં હતાં, તેથી સૂરદાસને આશા હતી કે આ શેઠ જરૂર બે ચાર પૈસા આપશે. તેથી જ્યારે તે શેઠે ઉઠતી વખત કહ્યું કે, “હવે સૂરદાસ” ત્યારે સૂરદાસનું મોં મલકાવા લાગ્યું ને હરખથી લાંબો હાથ કર્યો; પણ જ્યારે તેના હાથમાં નોટ આવી ત્યારે કાગળનો કટકો સમજીને તે હિલગીર થયો. તેને લાગ્યું કે, વાહ વાહ, વાહ વાહ કરીને મહતનાં બજન સાંભળી ગયો ને ઉલટો જતી વખત મારા જેવા આંધળા માણસની મશ્કરી કરી ગયો. આ કાગળના કટકાને હું શું કરું ? મેં તો ભણ્યું કે બે ચાર પૈસા આપશે, પણ એ તો સાવ ધોએલો મૂળો નીકળ્યો, ઉલટો મશ્કરી કરી ગયો.

એમ બઠબઠતો બઠબઠતો ચાલ્યો. મોટું બગાડીને તે નોટ ફેંદી દેવા લાગ્યો. એટલામાં પાસે બેઠેલા બીજા કોઈ બહા માણસે કહ્યું કે, સૂરદાસજી! એ કાગળનો કટકો નથી; એ તો પાંચ રૂપિયાની નોટ છે. સૂરદાસે રૂપિયાનું નામ સાંભળીને પૂછ્યું કે, શું છે ? તમે પણ મારી મશ્કરી કરો છો કે ? ત્યારે તે બહા માણસે કહ્યું કે, નહિ નહિ, તમારા જેવા અપંગની મશ્કરી હોય કે ? જેનો દિવસ ક્યો હોય તે તમારા જેવાની મશ્કરી કરે. એ તો નોટ છે; એને સાચવી રાખો. એના પાંચ રૂપિયા આવશે. સૂરદાસે કહ્યું કે, નોટ, એટલે શું? બાઈ સાહેબ ! મને કાંઈ નોટ ઘોટની ખબર નથી. ત્યારે તે માણસે કહ્યું કે, એ સરકારી કાગળ છે. સરકારના રાજ્યમાં જ્યાં જાએ ત્યાં એના રૂપિયા મળી શકે. એ સાંભળીને સૂરદાસ બહુ રાજ થયો અને તે નોટને ધોતિયાને છેડે બાંધી પાંચ સાત ગાંઠ પાડતાં કહેવા લાગ્યો કે, હું તો બેચાર પૈસાની આશા રાખતો હતો, પણ એ શેઠ તો બહુ બહો, પાંચ રૂપિયા આપી

ગયો. ઓહો ! એવા પણ દુનિયામાં પડ્યા છે ને ! તમે પણ બહુ મહેરબાની કરી, નહિ તો હું એને કાગળનો કટકો સમજીને ફેંકી દેત.

બાઇઓ ! આપણી પ્રાર્થનાઓથી રાજ થઇને પ્રભુ પણ આપણને ઘણું એ આપે છે, પણ આપણે પેલા સૂરઠાસના જેવા આંધળા છીએ, અજ્ઞાન છીએ, એટલે પ્રભુ જે અલૌકિક વસ્તુ આપે છે તેની કિંમત આપણે સમજી શકતા નથી. પ્રભુ આપણને બીજું કાંઇ પણ ન આપે, પણ પાપથી બચાવે ને અંતરની શુદ્ધિ આપે એ શું થોડું છે ? પૈસાનાં ત્રણ ચાર મળે તે કેળાં કે પેરૂ જેવાં દુનિયાદારીનાં સુખ તે આપણને ન આપે, અને તેને બદલે હૃદયની શુદ્ધિ આપે કે જેથી પ્રભુનું જ્ઞાન મેળવાય, એ શું ઓછું છે કે ? તથા પાપની માપીરૂપી નોટ આપે કે જેથી નરકથી બચાય, એ શું થોડું છે કે ? માટે ચાહ રાખજો કે આપણી પ્રાર્થનાઓ કદિ પણ વ્યર્થ જતી નથી, પણ ઉલટું આપણી માગણીઓ કરતાં ઘણું વધારે આપણને મળે છે; પણ આપણે આપણા દુનિયાદારીના સ્વાર્થમાં એટલા બધા આંધળા બની ગયા છીએ કે, પ્રભુની એ અલૌકિક બક્ષીસની કિંમત આપણે સમજી શકતા નથી. માટે બાઇઓ ! વિનાકારણ પ્રભુનો વાંક નહિ કાઢતાં આપણા પોતાના જ હોય સમજતાં શીખો.

૨૮૦—અહીંની મોટાઈ કાંઈ સ્વર્ગમાં કામ નહિ આવે.

આપણને સૌને મોટાઈ બહુ ગમે છે અને તેને માટે રાત-દિવસ તરફડીઆં ભારીએ છીએ. કોઇને ધનની મોટાઈ ગમે છે, કોઇને અમલદારપણાની મોટાઈ ગમે છે, કોઇને પટેલાઈ કે શેઠાઈની મોટાઈ ગમે છે, કોઇને રૂપની મોટાઈ ગમે છે, કોઇને કુળની મોટાઈ ગમે છે, કોઇને પંડિતાઈની મોટાઈ ગમે છે, કોઇને બળની મોટાઈ ગમે છે, કોઇને વેપારની મોટાઈ ગમે છે, કોઇને હુજર-કળાની મોટાઈ ગમે છે અને કોઇને કાંઈ પણ શુભવિના તથા કાંઈ પણ કારણવિના “હમ બી નવાબ બરૂચ કે” બનવું બહુ ગમે છે. આ પ્રમાણે સૌને મોટાઈ ગમે છે, એમાં કાંઈ શક નથી, પણ એ મોટાઈ ખરી મોટાઈ છે કે ખોટી ? અને એ મોટાઈ ક્યાં સુધી કામની છે ? તેનો કોઈ વિચાર કરતું નથી; પણ આપણે

સમજવું જોઈએ કે, આપણે તો આ દુનિયામાં જે ચાર દિવસના મુસાફર છીએ. એ પછી તો આપણને અવશ્યમેવ બીજા મુલકમાં જવાનું છે. જ્યાં જવાનું છે, ત્યાં એ મોટાઈ કામ આવશે કે નહિ ? એ વિચાર કરવો ઘટે છે. જો ત્યાં એ મોટાઈ કામ ન આવે તો આપણી બધી મહેનત ફાકટ છે અને આપણું બધું ડહાપણ પાણીમાં ગયું છે, એમ સમજવું. એને માટે પંડિતો હાખલો આપે છે કે:-

એક મોટો શેઠ બહુ પૈસાવાળો હતો, તે જાત્રા કરવા નીકળ્યો. ફરતે ફરતે તે એક નાના ગામડામાં રાત રહ્યો. એ વખતે તેણે પોતાનાં માણસોને કહ્યું કે જાઓ, ગામમાંથી સીધું સામાન લઈ આવો. સુનીમ સીધું લેવા ગયો, ત્યારે ગામડાના વેપારીએ કહ્યું કે પૈસા લાવો. સુનીમે નોટો કહાડીને આપી, ત્યારે તે વેપારીએ કહ્યું કે, એ કાગળના કટકાને અમે શું કરીએ ? અમારા રાજ્યમાં તમારી એ નોટ ફાટ કાંઈ ચાલેબાલે નહિ. અમને તો શેકડા પૈસા જોઈએ. સુનીમે કહ્યું કે, અરે ભલા માણસ ! તું વેપારી થઈને આમ કેમ કરે છે ? આ પૈસા છે, તું જો તો ખરેખરે ગવર્નરની સહી-વાળી છે. ગામડાના વેપારીએ કહ્યું કે, તમારી એ બધી વાત સાચી, પણ તે અમારા રાજ્યમાં ન ચાલે. અમને તો અમારા દેશમાં ચાલે એવાં નાણાં જોઈએ.

ભાઈઓ ! છતે પૈસે પાસે નોટોના શેકડા ને શેકડા છતાં પણ તે શેઠને એ દેશનાં નાણાંવિના બજારમાંથી સીધું મળ્યું નહિ. આવીજ રીતે આપણી મોટાઈ, આપણા ખિતાબો ને આપણી તીજોરીઓ એ બધું મુખ્ય પછી સ્વર્ગમાં કાંઈ પણ કામ આવે તેમ નથી. ત્યાં તો સર્વ મુલકમાં ચાલે એવું પ્રભુના નામનું શેકડું નાણું જોઈએ છે; માટે ભાઈઓ ! ખોટી મોટાઈમાં નહિ પડ્યા રહેતાં ધર્મનું સાચું ધન મેળવો; પ્રભુના નામસ્મરણરૂપી શેકડું નાણું મેળવો.

૨૮૧-પંડિતાઈના ઝગડામાંજ ફસી પડાય અને અંતર ખાલી રહી જાય, એમ થવા દેતા નહિ.

જે વાસણ ખાલી હોય તેમાં બીજા કંઈ પણ વસ્તુ જલદી ભરી શકાય છે, પણ જે વાસણ ભરેલું હોય તેમાં બીજા વસ્તુ

ભરી શકાતી નથી. તેમજ મૂર્ખાઓ છે તે ખાલી વાસણો જેવા છે, એટલે તેમના મનમાં કોઈપણ સારામાઠા વિચારો જલદી પેસી જાય છે; પણ જે પંડિતો છે તેઓના મનમાં પંડિતાર્થની અને દુનિયાદારીની ખટપટની આડીઅવળી બહુ વાતો ભરેલી હોય છે, એટલે તેઓ ઈશ્વરી સત્યજ્ઞાન જલદીથી લઈ શકતા નથી. તેઓ પોતાના મમતમાંજ રહી જાય છે, અને “આ પંડિતે આમ કહેલું છે, ન્યાયમાં આમ કહેલું છે, યોગમાં આમ કહેલું છે, કર્મકાંડમાં આમ કહેલું છે અને મનુસ્મૃતિમાં આમ કહેલું છે, પણ આમ કરીએ તો આમ થાય ને આમ કરીએ તો આમ પણ થાય” એવી રીતે કટપનાની જાળમાં ને અકલની ઉજેણીમાં તેઓ રહી જાય છે. ગામડિયા લોગો લોકો બ્રહ્મથી ને સરજતાથી જેમ પ્રભુના રક્તામાં સીધી રીતે આગળ ચાલી શકે છે તેમ પંડિતો ચાલી શકતા નથી. તેઓ તો પોતાના કહાપણમાં ને શપ્થોની વડાઈમાંજ રહી જાય છે.

ભાઈઓ ! આપણને સૌને પંડિતાર્થ બહુ ગમે છે; તેથી પંડિતાર્થના ઝઘડામાંજ ફસી પડાય અને અંતર ખાલી રહી જાય એમ ન થાય એ સંભાળજો. અમે જોએલું છે કે, ઘણાએ શાસ્ત્રીઓ માત્ર વાતો કરવામાંજ કુશળ હોય છે; પણ તેઓનાં અંતર પ્રભુ તરફ એટલાં બધાં ધ્રુષ્ટ હોય છે કે, જો તેઓની અંદરની વર્તણૂક આપણે જાણીએ તો આપણને ગ્લાનિ ઉપજ્યા વિના રહે નહિ. વિદ્યા કે જે આપણને તારવા માટે છે, તે આપણને નરકમાં લઈ જનારી ન થાય એ સંભાળજો; અને જે પંડિતાર્થથી પ્રભુથી વિમુખ થવાય, એવી પંડિતાર્થ કરતાં હે પ્રભુ ! જેમાં હૃદયની સરજતા હોય ને આત્મિક વિશ્વાસ હોય એવા મૂર્ખજ અમોને રાખજો.

૨૮૨-ધર્મસંબંધી કોઈ પણ ખોટો ખ્યાલ મગજમાં ન ઠસી જાય એ સંભાળજો.

કોઈ યુરોપિયન સુસાફર બીજા લોકોનો ધર્મ શિખવા માટે પારકા સુલકમાં ગયો. ત્યાંના એક હુન્ન્યા ધર્મગુરુએ તે સુસાફરને પોતાના ધર્મને નામે જૂઠી જૂઠી કાંઈ બળતીજ વાતો શિખવી દીધી. એ સુસાફરને કાંઈ ખબર નહોતી કે આ સાચું શિખવે છે કે ખોટું ! એ તો બ્રહ્મથી શિખતો હતો, તેથી તેણે એ બધી વાતો

સાચી માની લીધી અને પોતાના મનમાં એમ સમજવા લાગ્યો કે આ લોકોનો ધર્મ આવો છે. એ પછી કેટલીક મુદતે તે મુસાફરને કોઈ બહો માણસ મળ્યો. તેની સાથે ધર્મસંબંધી વાતચિત થતાં તે બહો માણસે કહ્યું કે, તું માને છે એ બધું ખોટું છે. અમારો ધર્મ કાંઈ એવો નથી. ખરો ધર્મ તો આ પ્રમાણે છે. એમ કહીને તેણે સત્ય ધર્મ બતાવ્યો; પણ એ મુસાફરના મનમાં પ્રથમ જૂઠા ધર્મના જે સંસ્કાર બેસી ગયા હતા, તે ઘણો વખત સુધી ગયા નહિ; તેમજ આપણા મનમાં પણ સારાકે માઠા ધર્મસંબંધી જે વિચારો ધુસી જાય છે તે સહેલાઈથી નીકળતા નથી, માટે ધર્મસંબંધી કોઈ પણ ખોટો કે વહેમી વિચાર ન ઠસી જાય એ સંભાળજો.

વિદ્યા-હુજરના, ધંધા-રોજગારના, કળાકૌશલ્યના કે સુધારા-વધારાના જે જે વિચારો આપણા મગજમાં આવે છે તેમાં પાછો જલદી સુધારો થઈ શકે છે; કારણ કે એ બાબતમાં કાંઈ ખાસ આપણો આગ્રહ હોતો નથી અથવા એ માનવાની આપણી ઉપર કાંઈ ખાસ દરજ્જા હોતી નથી; પણ ધર્મના વિચારો માનવાની તો આપણી ખાસ દરજ્જા છે અને વળી એ બાબતમાં આપણી હઠ પણ બહુ જબરી હોય છે એટલે આપણા મનમાં ધર્મના જે વિચારો પ્રથમથી ઠસી ગયા હોય તે જલદીથી બદલી શકાતા નથી; માટે જેમ અને તેમ ધર્મસંબંધી-ધર્મવિરસંબંધી કોઈપણ ખોટો વિચાર આપણા કે આપણાં બધાઓના મનમાં ન ઠસી જાય એ બહુજ સંભાળજો.

વિદ્યા-હુજરમાં કે ધંધા-રોજગારમાં આપણે બીજાના વિચારો પણ લઇ શકીએ છીએ, પણ ધર્મની બાબતમાં પરધર્મીઓના બીજા વિચારો ગમે એટલા સારા હોય તોપણ તે આપણે કદિ પણ કબૂલ કરતા નથી. આવી રીતે ધર્મની બાબતમાં આપણા સૌના મનમાં ચોરો ઘણો પણ ખાસ પક્ષપાત છે; માટે ધર્મસંબંધી કોઈ પણ ખોટા ખ્યાલ આપણા મગજમાં ન ઠસી જાય તે સાફ જેટલું બને એટલું સંભાળવાનું છે. જો એવા કોઈ પણ નકામા વિચારો ઠસી ગયા તો આ ભવ તો બગડશેજ, પણ તે પછીનો અવતાર પણ એ ખ્યાલોને કાઢી નાખવામાંજ ખોષ દેવો પડશે. એમ ન થાય માટે હજી પણ હાથમાં વખત છે તો ચેતો, ચેતો અને જૂલ-

બરેલા ખ્યાલોમાં પડ્યા ન રહ્યા, પણ પવિત્ર ઈશ્વરનાં સત્ય વચ્ચેનામાં મસ્ત રહ્યા.

૨૮૩-ધોવા આણેલાં કપડાં પહેરીને કાંઈ ધોખી
મોટા માણસ બની શકતો નથી, તેમજ પંડિતાઈ
મોટા જોખી રાખેલા વિચારો કાંઈ
સ્વર્ગ અપાવતા નથી.

સોનીને ત્યાં જેમ દાગીના ઘડાવવા માટે લોકો સોનું આપી
જાય છે, પણ એ સોનું જેમ સોનીનું નથી અને ધોખીને જેમ
લોકો કપડાં ધોવા માટે આપે છે, પણ એ કપડાં કાંઈ ધોખીનાં
નથી, તેમજ પંડિતો બીજા લોકોના અને શાસ્ત્રોના વિચારો લેખા
કરે છે, પણ તે વિચારો કાંઈ તેના પોતાના નથી; એટલે જેમ
ધોખીને ત્યાં આવેલાં રાજનાં લૂગડાં ધોખીના ઉપયોગમાં આવતાં
નથી; તેમજ ભક્તિવિના પંડિતોના મગજમાં ગએલા શાસ્ત્રોના
રૂઢા વિચારો પણ તે બિચારા બોલ ઉઠાવનારને કામ લાગતા
નથી; કારણ કે પ્રભુના નામની લાગની લાગ્યા વિનાના જે ઉપર-
ચોટિયા પંડિતો છે, તે તો બોલે ઉઠાવનારજ છે. એવાઓ તો
મફતના વિવાદમાં, શબ્દોની લડાઈમાં, માનમર્તબાની હોંશમાં
અને ચલાચેલી કરવામાંજ રહી જાય છે. એવાઓ માત્ર ગપેડાંની
પેઠે કોઈક બીજાઓના વિચારોના નાહક બાર ઉપાડે છે, પણ
તેની કાંઈ સાર્થકતા કરી શકતા નથી. જે પ્રભુમાં પ્રેમ લાગે, પોતાનાં
આચરણો સુધારે અને પોતાનાં લાઇબરેને કોઈને કોઈ રીતે
પણ મદદગાર થાય, તોજ પંડિતાઈની સાર્થકતા છે. જે એવું
કાંઈ ન થાય ને માત્ર ફેકટની હુશિયારીમાંજ રહી જાય તો એવી
પંડિતાઈ કરતાં તો ગામડિયા લોકોનું જંગલીપણુંજ સારું છે, કે
જેઓ બુખ્યાઓને ખાવાનું આપે છે અને રાતે લેખા થઈને
ઝાંઝપખાજ અથવા તંબુરો ને મંજીરા લઈને પ્રેમપૂર્વક પ્રભુનું
ભજન કરે છે.

ભાઈઓ ! યાદ રાખજો કે પંડિતાઈ એ કાંઈ ફેંકી દેવાની
વસ્તુ નથી. એ મોટો ગુણ છે, એ પ્રભુની કૃપાનું ફળ છે પણ તે
જે પ્રભુને સાથે રાખીને હોય તો; પ્રભુપ્રેમ વિનાની પંડિતાઈમાં
તો હુમ્મ્યાઈ છે—રાક્ષસીપણું છે. આપણને સૌને પંડિતાઈ બહુ ગમે
છે, પણ એવા રાક્ષસીપણામાં ન ફસી પડાય એ સંભાળજો.

૨૮૪-મોજ ઉડાવતી વખત બહુ મજા પડે છે; પણ
હિસાબ ચૂકાવતી વખત તેની ખબર પડશે.

ચાર દોસ્તો હતા. તે સહેલ કરવા માટે નીકળ્યા. એ પછી
એક સુંદર શહેરમાં આવીને ત્યાંની એક કુકડ વીશીમાં ઉતર્યા અને
વીશીવાળાને કહેવા લાગ્યા કે, આજે અમારે માટે દૂધપાક પૂરી બનાવ.
થોડી વાર થઈ ત્યારે કહે કે ચા લાવ. એ પછી કહે કે બજારમાં લાવ.
એ પછી કહે કે ફૂંટ લાવ. એ પછી કહે કે આઈસક્રીમ બનાવ. એ પછી
કહે કે કાપી બનાવ. એમ ઉપરાઉપર ઘણી ચીજો તેઓ માગવા લાગ્યા
અને વીશીવાળો તે આપવા લાગ્યો. ગમતમાં ને ગમતમાં ત્રણ
દિવસ ત્રણ કલાકની પેઠે પસાર થઈ ગયા. એ પછી જ્યારે તેઓ
જવા લાગ્યા ત્યારે તે વીશીવાળાએ રૂપિયા પચીશતું બીલ
તેઓના હાથમાં આપ્યું. પચીશ રૂપિયાતું બીલ જોઈને તેઓ
તો અજબ થઈને ઉભા રહ્યા. એ પછી જરાવાર રહીને તેમાંથી એક
જથ્થે પૂછ્યું કે, ત્રણ દિવસના એટલા બધા રૂપિયા ? ત્યારે તે
વીશીવાળાએ કહ્યું કે, તમારી મરજી પડે તેમ માલ ઉડાવતા હતા
એ કાંઈ મફતનો હતો કે ? હુકમ કરતી વખત તો પાછું વાળીને જોતા
નહોતા અને હવે બીલ ચૂકાવતી વખત કેમ વિચાર કરો છો ? તે
મોજલા દોસ્તો પાસે એટલા પૈસા નહિ હોવાથી વીશીવાળાએ
ફરિયાદ કરીને તેઓને કેદમાં નખાવ્યા.

બાઈઓ! આપણે પણ પ્રભુને વિસારી દઈને દુનિયાદારીની
ખોટી મોજશોખ લોગવવામાં કાંઈ બાકી રાખતા નથી. એ વખતે
આપણું શું ગળું છે, તે આપણે તપાસતા નથી, પણ જ્યારે જોનો
હિસાબ પ્રભુને આપવો પડશે ત્યારે આંકડો બહુ મોટો થઈ જશે
હો; અને જો એ આંકડો નહિ ચૂકવાય તો જરૂર જેલમાં જવું
પડશે. એમ ન થાય માટે પહેલાંથી જ જરાતરા વિચારજો; કારણ
કે અહીંની દયાળુ અંગ્રેજ સરકારના જેવી હવાઅજવાળાવાળી ને
બાગબગીચાવાળી જમની જેલ નથી; પણ ત્યાં તો બ્રહ્માંડને
પીગળાવી નાખનારી અગ્નિ અને ન ખમી શકાય એવાં, તથા
જેનું વજન કરતાં પણ ત્રાસ દેતે એવાં ભયંકર દુઃખો છે; માટે
આ દુનિયાની ઘડીક વારની લુપ્તી મોજમજ સાડ લાખો
વરસ સુધી નરકમાં ન પડી જવાય એ સંજાળજો.

મનહર છંદ

મોજ બલે માણે જ્યાં સુધી લખાણે દાણે પાણી,
દાણે પાણી ખૂટે જવાનું છે તે તો જાણે છે;
તત્ત્વ તણે તાણે વાણે તુટશે અજાણે જવારે,
રાખે કપોયે રાણે એતું અંતરમાં આણે છે;
તકે છે શિયાણે x પંખી જળમાં ઝાંઝાણે તોય,
લોભમાં લેવાણે એવી વ્યવસ્થા વખાણે છે!
ખોટે બાંધે પાણે એ ઉખાણે ખરે જાણે ખુદ,
શોધે શાણે સંત ખાલી તંત શીદ તાણે છે.
(દલપતકાવ્ય)

૨૮૫-લૂગડાં ને ઘરેણાં બચાવવા સાર તમારા આત્માને ડૂબવા દેતા નહિ.

એક શેઠે નોકરની સાથે પોતાના છોકરાને તળાવમાં નહાવા માટે મોકલ્યા. નહાતી વખતે શેઠે નોકરને કહ્યું કે, જો કેસ મળેનો છે હો, કોઈ ઉપાડી જાય નહિ; બરોબર સાચવજો. નોકરે કહ્યું કે, છ સાહેબ. એ પછી છોકરો તળાવમાં નહાવા ઉતર્યો, ને તે જંગલી નોકર તેનાં કપડાં સાચવીને બહાર બેઠો. એ પછી પાણીમાં રમતે રમતે થોડીવારમાં છોકરો પગથિયું ચૂક્યો, ને તે ડૂબવા લાગ્યો. નોકરે એ જોયું, પણ તે નિમકદલાલ નોકર પોતાના શેઠના હુકમનું અપમાન કેમ કરે ? શેઠે કપડાં સાચવવાનું કહ્યું હતું તે છાડીને એ નોકર છોકરાને બચાવવા કેમ જઈ શકે ? જરા વારમાં એ છોકરો બિચારો ડૂબી સુઓ. પ્રભુ ! પ્રભુ !

આ વાત સાંભળીને આપણને બહુ દિલગીરી લાગે છે અને આપણે એ નોકરની મૂર્ખાઈ ઉપર ધિક્કાર વરસાવીએ છીએ; પણ બાઈઓ ! આપણે પોતે શું કરીએ છીએ, એ તો તપાસો ? આ વાત તો બની હોય કે ન પણ બની હોય અને કોણ જાણે ક્યારે બની હશે; પણ આપણે તો એ પ્રમાણે હમણાંજ કરીએ છીએ. આપણાં ઘરેણાં ને લૂગડાં આપણે સાચવીએ છીએ; આપણાં સ્વામીના ઝૂંડા તથા આપણાં ખટપટિયાં કાગળિયાં આપણે સાચવીએ છીએ; અને આપણા આત્માને આપણે ડૂબાવી નાખીએ છીએ ! ઉપલી અસલી વાત ઉપરથી આપણે દિલગીર થઈએ છીએ,

પણ તે પ્રમાણે આપણે પોતેજ હમણાંજ કરીએ છીએ તેનું શું ?

ભાઈઓ ! નિખાલસ દિલથી પ્રાર્થના કરો કે, હે પ્રભુ ! દુનિયાદારીના પદાર્થોના અમારો મોહ ઝોઘો કર અને અમારા પવિત્ર આત્માના કલ્યાણ સારૂ તારૂં સ્વરૂપ સમજાય એવી અમોને યુદ્ધિ આપ. રોજ રોજ ખરા દિલથી આવી રીતે પ્રેમપૂર્વક પ્રાર્થના કરશે તો હયાળું પ્રભુ જરૂર તમોને મદદગાર થશે. એની મદદવિના-એની કૃપાવિના એ મોહ-એ માયા છટી શકે તેમ નથી અને પુરુષાર્થવિના એટલે કે લાગુ રહ્યા વિના પ્રભુકૃપા મેળવી શકાય તેમ નથી; માટે લૂગડાઘરેણું સારૂ તમારા આત્માને ડુબાવી ન નાખો, ડૂબાવી ન નાખો; પણ આત્માના કલ્યાણ સારૂ પ્રભુમાં લાગ્યા રહો-પ્રભુમાં લાગ્યા રહો.

૨૮૬-ભકતોમાં પણ ઢોંગીઓ તો ભળશેજ, પણ તેઓ યોગબાઈ આળ્યા વિના રહેશે નહિ.

સુંબઈમાં પાલવા, બેન્ડસ્ટાંડ કે ચોપાટી ઉપર તમે ફરવા ગયા છો ? ત્યાં ઘણાંએ આબરૂદાર ગૃહસ્થો ને બાનુઓ સાંજ-સવાર હવા ખાવા જાય છે. માત્ર આબરૂદાર ગૃહસ્થોજ ત્યાં ફરવા જાય છે એમ નહિ, પણ ઘણાંએ ટોળાવાલું લુચ્ચાઓ અને વેશ્યાઓ પણ ત્યાં ફરવા જાય છે. એમા કેટલાક તો ખાસ ખીસ્સાકાતરૂજ હોય છે, કેટલાક છુરી નજરથી ત્ય. આવવાવાળા હોય છે; અને કોઈ કોઈ તો ખાસ સાનેરી ટોળીવાળા પણ હોય છે. એ બધા લોકો ઘણું કરીને બહારના ભપકા સપટો કરીનેજ ત્યાં જાય છે. એ ઉપરથી કોઈ અજાણ્યાઓ કદાચ છેતરાય કે આ બધા પૈસાવાળા સુખી લોકો છે ને આબરૂદાર ગૃહસ્થો છે, પણ અનુભવીઓ તેમ છેતરાતા નથી. તેઓ તો જાણતા હોય છે કે, આ ફરનારાઓમાંથી કોઈના ઉપર તો ધરના ભાડાવાળાઓની ટાંચ આવવાની હોય છે, કોઈએ તો પોને પહેરેલા ડગત્રાના હળુ સુખી પૈસા પણ ચૂકવેલા હોના નથી, તેથી દરજી ઉપર ઉપરિ ફેરા ખાઇને તેના નામની પોક મૂકતા હોય છે, કોઈએ તો ચોરાજીતર-મથી ચોરાઈ આવેલા પૂટ ખરીદેલા હોય છે ! કોઈએ તો પોતાના ઘડીઆળ ઉપર મારવાડી પાસેથી પૈસા કઢાવેલા હોય છે અને કોઈના ઘરમાં તો હાંડલ કુસ્તી કરતાં હોય છે, તોપણ તેઓ બધા

કાંઈ લાલેલોલે અથવા ઇશકને ખાતર ફરવા જાય છે; પણ રીત-
ભાતમાં, ચાલચલગતમાં, બોલીચાલીમાં અને ચહેરામહોરામાં
એના લોકો ખરા શૂદ્ધસ્થોથી જૂદા પડી ગયા વિના રહેતા નથી.
તેમજ જે ખરા ભક્તો છે તેની સાથે પણ ઉપર ઉપરથી બહુ બહુ
માળાકંઠીવાળા, બહુ બહુ તિલકછાપાવાળા અને બહુ બહુ જંગો-
પાળ કરવાવાળા પણ અંતર બીજાના વિનાના-ભગવદ્દરસમાં
હંચા વિનાના ઢોંગી ભક્તો મળ્યા વિના રહેતા નથી; પણ તેઓ
પેલા હુઆઓની પેઠે થોડીજ વારમાં ઝોળખાઈ જાય છે. એવું
વેષધારીપણું કાંઈ હંમેશાં નહીં થકતું નથી; ઉલટી પોતાની કિંમત
હલકી થઈ જાય છે. માટે બાઈઓ ! વ્યવહારમાં કે ભક્તિમાં
તમારામાં ઢોંગ ન આવી જાય એ સંભાળજો; કારણ કે એક તો
ઢોંગ જાતેજ ખરાબ છે અને તેમાં પણ પ્રભુની સાથે ઢોંગ કરવા
એ તો પાપનું પણ પાપ છે, માટે તમારી ભક્તિમાં ઢોંગીપણું ન
આવી જાય એ બહુજ સંભાળજો.

૨૮૭-ઉપદેશકો કરતાં હરિજનોમાં વધારે જ્ઞાન હોય છે.

સારા ચિતારાઓ ઘણીએ વસ્તુઓનાં અને માણસોનાં તથા
જનાવરોનાં આબેદુબ ચિત્ર ચિતરી થકે છે, પણ એ ચિતારાઓ જેનું
ચિત્ર ચિતર્યું હોય તે વસ્તુના કે તે માણસના પૂરેપૂરા ગુણ-દોષ
તે જાણી શકતો નથી; તેમજ જે ઉપદેશ કરવાવાળા છે, પુસ્તકો
લખવાવાળા છે અને જાહેરસભાઓમાં મોટાં મોટાં ભાષણો આપ-
નારા છે, તેઓ પણ એ ચિતારાના જેવાજ છે. ચિતારો જેમ
ચિત્ર ચિતરે છે, તેમ તેઓ પોતાના બુદ્ધિબળથી અને અભ્યાસથી
બધી વાતો કહી જાય છે, પણ પોતે જે કહ્યું હોય તેનું ખરું સ્વરૂપ
તેઓમાંથી કોઈકજ સમજે છે અને તે કોઈકમાંથી પણ કોઈકજ
તે અનુભવી થકે છે; પણ ધાર્મિક માણસો-હરિજનો-ભક્તો
તો તે હરેક વાતો પોતે જાતે જાણતા હોય છે અને હરેજા તેનો
અનુભવ લેતા હોય છે, એટલે બહારથી બહુ વાતોડા પણ અંદરથી
કોરાધાકોર રહી ગયેલા ઉપદેશકો કરતાં આપણને મૂર્ખ જેવા
લાગતા ભક્તોમાં વધારે જ્ઞાન હોય છે; કારણ કે ધર્મના ઉપદેશકો
માત્ર ધર્મની ને પ્રભુની વાતો કહી થકે છે, પણ ભક્તો તો એ
વાતોને પોતાની આહુ છાંદગીમાં ભોગવી થકે છે. કહેવું અને
ભોગવવું એ બંનેની વચ્ચે જેટલો ભેદ છે, તેટલો ભેદ પૈરાણિકો
સ્વ. વિ. ૨૫

અને ભકતોની વચ્ચે છે. ઉપદેશકો કહે છે કે હવે જમણું જોઈએ, પણ હજીસુધી તેઓ પોતે જૂખ્યા છે; અને ભકતો તો જમીને-પેટ ભરીને જોઈલા છે. માટે બાઈઓ ! બહારનું ઘડીક વારનું માન મેળવવા સારૂ વાતોડા થવા કરતાં અંદરનો ઇશ્વરી આનંદ લૂંટવા સારૂ ભક્ત થવાનું પસંદ કરો અને ભકતને મૂર્ખ ન સમજો; પણ મૂર્ખ તો આપણે પોતેજ છીએ; કારણ કે ધર્મને અર્થે—આપણા આત્માને અર્થે અને પ્રભુને અર્થે જે કરવાનું છે તે હજીસુધી આપણે કયું નથી, પણ ભકતો તે કરવા લાગેલા છે; માટે વધારે નહિ તો એક પગથિયું પણ તે આપણથી આગળ નીકળી ગયેલા છે, એટલા તેઓ આપણથી શ્રેષ્ઠ છે. માટે બાઈઓ ! તેઓને માન આપો અને તેવા થવાની કાશીશ કરો.

૨૮૮—કથાકારો અને ભકતોના જ્ઞાનમાં ભેદ

અંગ્રેજો અને બીજા યુરોપિયનો જ્યારે હિંદુસ્તાનની સુસા-કરી કરવા આવે છે, ત્યારે પાલવા બંદરે ફ્રેંચ સ્ટીમલાંચમાં ઉતરીને પહેલા નંબરની હોટેલમાં ઉતરે છે. પછી બે ત્રણ દિવસ ખુબમાં રહી એકાદ બાપણ આપી, થોડીક લેટસોગાહ લઈને કલકત્તે ઉપડી જાય છે. ત્યાંથી મદ્રાસ જઈ મહેસુરની સોનાની ખાણ જોઈ, નિઝામ સરકારની પરોણાગત આખી, આખાનો તાજમહેલ જોઈ, ગંગામાં નાવની સહેલ કરતે કરતે કાશીનો ઘાટ જોઈ, અમૃત સરનું શીખ લોકોનું સોનાનું દેવળ જોઈ, દેશી રાજાઓના હાથી-ઓની સાઠમારી જોઈ, સીમલાનો સરકારી મહેલ જોઈ, સરહદની પહાડી રેલ્વે અને કરંચીનો ડકકો જોઈ, કોઈ અમલદારની મહે-રબાનીથી એકાદ મિલાવડો કરી, લોકોની તાળીઓ અને સુકતના હુરેના પોકારો વચ્ચે મહિના બે મહિનામાં પાછા વિલાયત ઉપડી જાય છે અને ત્યાં જઈ હિંદના અનુભવનાં લાંબાં લાંબાં બાપણો આપે છે, મોટાં મોટાં પુસ્તકો લખે છે અને છાપાંઓમાં મોટી ધામધૂમ મચાવી દે છે.

પણ એ બધું ઉપરછલું છે. આપણા સાધુઓ કે જેઓ પોતાના પગે ચાલીનેસંકડો ગામડાંઓ જોએલાં છે, દરેક ગામડીયાઓના ઘરમાં બિજામાટે ગયેલા છે અને દરેક કોમના લોકોના રીતરિવાજ તથા તેઓના આચારવિચાર જોએલા છે, તેઓના જેવો આપણા દેશનો અને આપણા લોકોનો ખરો અનુ-

ભલે એ યૂરોપિયન સુસાફરોને શ્રાવ્ય નહિ. તેમજ આપણા કથા વાંચનારા વ્યાસો અને ભકતોની વચ્ચે પણ સમજવાનું છે. કથા વાંચનારા શાસ્ત્રી બાવાઓ ધર્મના નિયમો પાળવાની બાબતમાં અને ઇશ્વરી માનસિક આનંદ અનુભવવાની બાબતમાં ટ્રેનમાં સુસાફરી કરીને આખાં એ પ્રખવાડિયાંમાં હિંદુસ્થાનનો અનુભવ લઈ ગએલા અને વિલાયતમાં જઈને પોતાને હિંદુસ્થાનના અનુભવીતરીકે ઓળખાવનારા યૂરોપિયન સુસાફરના જેવા છે; અને ભકતો તે હિંદુસ્થાનના અનુભવી સાધુઓના જેવા છે, કે જેઓ પ્રભુના માર્ગમાં રમણ કરે છે અને પોતાના હૃદયમાં શુદ્ધ પ્રેમથી પ્રભુને ધારણ કરે છે. યૂરોપઅમેરિકાના લોકો કે જેઓ હિંદુસ્થાનની ખરી સ્થિતિ જાણતા નથી, તેઓ એ સુસાફરોની વાતોને માને તો ભલે, પણ હિંદુસ્થાનના ઘરઘરના લોભિયા સાધુઓ કાંઈ એવા ટ્રેનમાં બેસીને ચાર દહાડા ફરી ગએલા માણસોની વાત માને નહિ; તેમજ વ્યાવહારિક લોકોમાં ભલે એવા વ્યાસો મોટા થઈને ફરે, પણ ખરા ભકતોની પાસે તેઓની કાંઈ પણ કિંમત નથી. માટે ભાઈઓ ! બહુ વાતોડા થવાની નહિ, પણ પ્રભુનાજ પ્યારા ભક્ત થવાની બાવના રાખો, એમાંજ કલ્યાણ છે.

૨૮૯-ચોગ્ય અધિકારી હોય તેનેજ ઉપદેશ કરવો.

કાંઈ ધંધોદોશજાર કરવા માટે ઉત્તર હિંદુસ્થાનમાંથી એક લેયો મુંબઈમાં આવ્યો. એ લેયો ઘણી જાતની મિઠાઈ બહુ સારી રીતે બનાવી બજાવતો હતો. મુંબઈનો તે અજાણ્યો હોવાથી તેણે પોતાની ઓળખાણવાળા કોઈ માણસને સલાહ પૂછી કે, મારે મિઠાઈનો પ્રમથો લઈને ફેરી કરવી છે, માટે કયે કેઠાણે મારો માલ બહુ ખપશે ? તમે જ્યાં કહો ત્યાં હું જાઉં. ત્યારે તે માણસે કહ્યું કે, પાલવા ઉપર ને બેન્ડસ્ટાંડ ઉપર સાંજને વખતે તું જા. ત્યાં બહુ મોટા મોટા શેઠિયાઓ આવે છે, માટે ત્યાં તારા માલનો ઠીક ઉકાવ થશે. એ પછી તે મિઠાઈના પ્રમથાવાળો પાલવા ઉપર ને બેન્ડસ્ટાંડ ઉપર જવા લાગ્યો, પણ ત્યાં કોઈ શેઠિયાઓ તેની મિઠાઈ લે નહિ. તેથી રાતસુધી 'વાટ જોઈને નિરાશ થઈને તે ગિચારો ખાલી ખીસ્સે પાછો ઘેર જાય. એમ ચાર પાંચ દિવસ સુધી કર્યું, પણ ત્યાં કાંઈ મિઠાઈ ખરે નહિ. પછી તે મિઠાઈવાળા-એ એ વાત કોઈ બીજા માણસ આગળ કહી, ત્યારે તે ડાહ્યા માણસે

કહ્યું કે તને સલાહ આપવાવાળાની બૂલ છે. જેને સુદલ ખાવાની જરૂર ન હોય તેની પાસે ખાવાનું લઈ જાય તેમાં શું વળે ? પાલવા ઉપર ફરનારા જે શેઠિયાઓને માટે તું મિઠાઈ લઈ જાય છે, તે શેઠિયાઓને બૂખજ ક્યાં લાગે છે ? જો તેઓને સરખી રીતે બૂખ લાગતી હોય તો ત્યાં હવા ખાવા જયજ શામાટે ? તેઓના પેટમાં પટેલા માલ પચ્યા નથી, તે પચાવવા સાફ તેઓ હવા ખાવા જાય છે. તે તારી મિઠાઈને લઈને શું કરે ? તેઓના ઘરમાં ક્યાં મિઠાઈની ખોટ છે કે તારી પાસેથી લઈને રસ્તામાં ઉભા ઉભા ખાય ? પાલવા ઉપર શેઠિયાઓ પાસે મિઠાઈનો ખુમચો લઈ જવામાં તારૂં કાંઈ વળે નહિ. તું જાણે કે એ લોકો પેસાવાળા છે માટે મારી મિઠાઈ ખૂબ ખપશે, પણ તારી મિઠાઈ ખાવાની એ લોકોને બૂખજ ક્યાં લાગે છે ? માટે જો મારૂં કહ્યું માને તો તારે ખુમચો લઈને ગોદીમાં જ, અથવા કોઈ મીલમાં જ, કે જ્યાં મજુરો શરીર તોડીને પરસેવો ઉતારી મહેનત કરે છે, તેથી તેઓને બહુ બૂખ લાગે છે, એટલે ગરીબ છતાં પણ પેસા ખરચી નાખે છે; અને ત્યાં નહિ તો કોઈ નિશાળની પાસે તારે ખુમચો લઈ જ, કે જ્યાં નિર્દોષ બાળકોને પ્રભુની કૃપાથી બહુ બૂખ લાગે છે. ભાઈ ! જેને બૂખ લાગે છે તેની પાસે તારે માલ ખપશે, જેનાં પેટ ભરેલાં છે ને જેને ખાધેલું પણ હજી પચ્યું નથી તેની પાસે જઈને તું શું કરીશ ? એ પછી બીજા દિવસથી તે મિઠાઈવાળો ગોદીમાં મજુરો પાસે જવા લાગ્યો ને ત્યાં તેનો માલ ધમધોકાર ખપવા લાગ્યો.

ભાઈઓ ! આવીજ રીતે એ મિઠાઈવાળાની પેઠે ધર્મનો ઉપદેશ અને પ્રભુના મહિમાની વાતો પણ જેને કાંઈક ધર્મનો રંગ લાગતો જાય છે તે હરિજનોની પાસેજ શોભે છે, પણ સુધરેલાને નામે ઉલટા બગડેલા ને અરધા વટલેલાઓ પાસે એ ઉપદેશ કાંઈ કામનો નથી. માટે પાત્ર જોઈને—સામા માણસની લાયકાત જોઈને જેમ ઘટે તેમ ઉપદેશ કરો. બધાંને એક લાકડીએ ન હાંકો; કારણ કે તેજી ઘોડાને માત્ર ઈસારોજ ખસ છે અને ગધેડાંઓની પીઠ ઉપર વાગી વાગીને ઘણીએ લાકડીએ બાંગી જાય તોપણ તેને તેની કાંઈ અસર થતી નથી. માટે ભાઈઓ ! ઉપદેશ કરવામાં સંભાળજો અને ધર્મનો ઉપદેશ સાંભળવામાં—પ્રભુનો મહિમા હૃદયમાં ધારણ કરવામાં ગધેડા ન રહી જવાય એ સંભાળજો. એ બાબતમાં તો

જેમ તેણ બનાય તેમ કહ્યાણ છે.

૨૯૦—દુઃખને વખતે હરિજનોની પ્રભુ સંભાળ લે છે.

અમે જોયું છે કે જ્યાં સારા રસ્તો હોય ત્યાં બાપ પોતાના બાળકને છૂટું મૂકી દે છે અને તેની મરણ મુજબ ફરવા દે છે; પણ જ્યારે ખરાબ રસ્તો આવે છે, ત્યારે તે છોકરાંના કદા વિના પણ બાપ તેને સંભાળથી તેડી લે છે. તેમજ જ્યારે આપણે સારી સગવડમાં હોઈએ અને આપણી મરણ મુજબ સહેલાઈથી ચાલી શકતા હોઈએ, ત્યારે પ્રભુને આપણે માટે ઝોછી ફિકર રહે છે; પણ જ્યારે આપણે કાંઈ દુઃખમાં આવી પડીએ છીએ, ત્યારે પ્રભુ ખાસ આપણી વધારે સંભાળ રાખે છે. માટે હરિજનોએ દુઃખમાં દિલગીર થવું નહિ ને હિંમત હારી જવી નહિ; પણ એવો જ વિચાર રાખવો કે, આપણાં માળાપો પણ જ્યારે આપણે માટે એટલી કાળજી રાખે છે, ત્યારે હયાળુ પ્રભુ આપણે માટે કેટલી બધી પ્રીતિ રાખતો હશે ? એ ખ્યાલ તો કરો; અને તેમાં પણ હરિજનો માટે તો તેને ખાસ પ્રીતિ હોય છે.

બક્તજનોનાં ચરિત્ર વાંચવાવાળાઓ અને સાંભળવાવાળાઓ જાણે છે કે, કોઈ પણ સાચા બક્તને ખરે વખતે પ્રભુએ કદિ પણ વિસારી દીધા નથી અને વિસારી દે એમ પણ નથી. માટે પોતાના ધર્મ ઉપર વિશ્વાસ રાખીને પ્રભુના હુકમો પાળતા રહો, એટલે પ્રભુ તમોને દુઃખમાં સહાય થયા વિના રહેશે નહિ; કારણ કે પ્રભુએ આપણને વચન આપેલું છે કે:—

ન મે મક્તઃ પ્રણયતિ । (ગી. અ. ૯ શ્લો ૨૧)

અર્થ:—મારા બક્તનો કદિ પણ નાશ થતો નથી.

માટે બાઈઓ ! ઘડીકવારના દુઃખથી હારી જઈને કદિ પણ પવિત્ર ધર્મની રૂડી ફરજે ત્યજી દેશો નહિ. જો ધર્મની ફરજે બળવવામાં હદ રહેશે, તો પ્રભુ તમોને અવશ્ય મદદ કરશે; ખાસ મદદ કરશે, એ નક્કી સમજાવે.

કુમરી

જે જન જોખા મોઢે ન ગિસારે, તાહે ન ગિસારે છીન એક પડી રે. (ટક)
મોકું બજે બળું મે વાકું, કશ ન પડન છીન એક પડી રે;
જન્મ મરણકો સંકટ કાઢું, રાખું સુખ આનંદભરી રે. જે જન
જીમરન કીનો દ્રૌપદી રાની, ચીર બકાચે પ્રભુ આપ કરિ રે;
મહાભારત ભરપીકે છીંકા, રાખ લીધો ચળ ધંદ ધરી રે. જે જન

ધુ પ્રહ્લાદ દેન દિન ખ્યાવે, શુભ રૂપ સો પ્રગટ કરી રે;
ખંભદાઢ હિરણ્યકશ્યપુ માર્યો, ભક્ત પ્રહ્લાદજી રક્ષા કરી રે. જે જન
અમરીખ ધર ગયે દુર્વાસા, ચક્ર પકાંચ પ્રબુસાર કરી રે;
ભજનહાર ભણું તજનહાર તણું, એસી દુર્મારી પરા પરી રે. જે જન
પાંચ પાંડવજી રક્ષા કીની, લાખાગૃહમાં સદાય કરી રે;
સુર કહે મળરાજ આધાર્યો, દયાસિધુ જડુનાથ હરિ રે. જે જન

૨૯૧-વખત આવ્યે પ્રભુને ખાતર આખી દુનયા
મૂકી દેવી પડે તો તેમાં કાંઈ પણ મોટી વાત નથી.

સુસલમાન બાહ્યાહોના વખતમાં લોકોમાં ધર્મનું બહુ
જળદું ઝનૂન હતું. એ ઝનૂનમાં જ્યાં ત્યાં તેમના સુબાએ બહુ
ત્રાસ વર્તાવતા હતા. એ વખતે પંજાબમાં એક હિંદુ ભક્તને
કાંઈ વાંકને બહાને ત્યાંના સુબાએ કહ્યું કે, એને ફાંસીએ ચઢાવી
દો, ત્યારે લોકોએ બહુ કરગરીને એ સુબા પાસે અરજ કરી કે
એ બહુ બલો માણસ છે; એને છવથી બચાવો ને બીજી ગમે
તે શિક્ષા કરો. એવા ભક્ત માણસને મારી નાખવાથી લોકોમાં
હાહાકાર થઈ જશે, માટે રહેમદિલથી તેને કાંઈ હલકી શિક્ષા
કરો તો સાઈ. એ સાંભળીને સુબાએ પોતાની પાસેના કાજ સાચું
જેતું ત્યારે કાજએ કહ્યું કે, એના ચન્દાને માટે મોત સિવાય
બીજી કોઈ પણ શિક્ષા નથી; પણ માત્ર એકજ ઉપાય છે અને
તે એજ કે, જે તે સુસલમાન થાય તો તેની છાંદગી બચાવી
શકાય. સુબાએ તે ભક્તને કહ્યું કે તું સુસલમાન થઈ જા. નહિ
તો તને ફાંસીએ ચઢાવી દઈશ. ત્યારે તે ભક્તે કહ્યું કે, તમારી
મરજી પડે તેમ કરો. હું કાંઈ મોતથી ડરીને મારો ધર્મ છોડી
દઈશ નહિ. બધા લોકોએ તેને બહુએ સમજાવ્યો; ને કહ્યું કે,
નાહકનો કેમ મરી જાય છે? એ સુબા કાંઈ પોતાનો હુકમ ફેરવશે
નહિ. સુસલમાન થવામાં તારું શું જાય છે? અંદરથી તારી
મરજી પડે તે ધર્મ પાળજે, પણ મોટે હમણાં તો હા પાડ. તે
ભક્તે કહ્યું કે નહિ. એમ ન બને; એવી છેતરપિંડી કાંઈ પ્રભુ
સાથે ચાલે નહિ. એમ ડરી જવાથી કાંઈ મોત છોડી દેવાનું છે કે ?
પાંચ દશ વરસ મોડાવહેણું પણ મરવું તો છેજ, ત્યારે આપણા
પવિત્ર ધર્મને ખાતર હમણાંજ કાં ન મરું? એ પછી તેનાં
બાઈડીછોકરાં તેની પાસે આવ્યાં અને કોઈ પક્ષ રીતે તેનો છવ
બચે એવી આશાથી તેની પ્રેમીલી સ્ત્રીએ આશ્વાસ આપ્યો રહ્યો.

રહતે કહપાંત કરીને, કાકલુદી કરીને કહ્યું કે, બચે તું મુસલમાન થઈ જા, પણ તારો જીવ બચાવ. કાંઈ નહિ તો અમારે ખાતર પણ તું જીવતો રહે. ત્યારે તે બકતે કહ્યું કે, તમારે ખાતર હું બધું ત્યજી શકું છું. આખી દુનિયા હું તમારા નામ ઉપરથી કુરબાન કરી દઉં; પણ પ્રભુને ખાતર હું તમને પણ ત્યજી દઉં છું. મારી ભક્તિ છોડી દેવી પડે—મારા પ્રભુને છોડી દેવો પડે તે કરતાં મારાં બાઈડીછોકરાંને અને મારા દેહને છોડી દેવાનું હું પસંદ કરું છું. પહેલો પ્રભુ—પહેલો ધર્મ—પહેલો પોતાનો આત્મા અને તે પછી બીજું બધું.

અંતે તે ભક્તને એ જીલમી સુબાએ ફાંસીને લાકડે લટકાવી દીધો, પણ તેણે પોતાનો ધર્મ છોડ્યો નહિ.* ધર્મને માટે અસલ આપણા લોકોમાં આવી દહતા હતી, તેથીજ હજારો આફતોની વચ્ચે પણ હજીસુધી આપણો ધર્મ ટકી શક્યો છે; પણ હવે એ દહતા તૂટતી જાય છે. હવે તો જરા વધારે પગારની નોકરી સાફ; મસિન વસ્તુઓ ખાવાપીવા સાફ, સાહેબોની ખુશામત સાફ, મોજમજ માણવા સાફ, ગોરી ગોરી બીબીઓ સાફ ને કટકા રોટલા સાફલોકો વટલી જાય છે એટલી બધી આપણા પવિત્ર ધર્મ ઉપરની આપણી શ્રદ્ધા દીલી થયેલી છે; અને જો એમજ ચાલશે તો અંતે શું પરિણામ આવશે એ વિચારતાં અમેને ત્રાસ લાગે છે. પ્રભુ ! એવી અધમ સ્થિતિમાંથી અમેને બચાવ, બચાવ અને અમારા ઉત્તમ આર્યધર્મ ઉપરનો અમારો વિશ્વાસ દઢ કરી ધર્મને ખાતર—પ્રભુને ખાતર કદિ અમારા ઉપર કબૂત આવી પડે તો તે સહન કરવાની અમેને શક્તિ આપ, કે જેથી તારાં મહાન નામ ઉપર અમે આખી દુનિયાને કુરબાન કરી શકીએ.

૫૬

નારાયણનું નામજ લેતાં, વારે તેને ત્યજીએ રે;

મનસા વાચા કર્મણી કરીને, લક્ષ્મીવરને ભજીએ રે.

(રેક)

કુળને ત્યજીએ કુટુંબને ત્યજીએ, ત્યજીએ મા ને બાપ રે;

* અસલના વખતમાં ધર્મને માટે પ્રાણ આપનારા આપણા દેશમાં હજારો ભક્ત થઈ ગયેલા છે; પણ એ વખતે ઇતિહાસ લખી રાખવાની આપણા લોકોમાં રીતિ નહિ હોવાથી વિગતવાર, સાલવાર ને નામવાર દાખલાઓ મળતા નથી; તોપણ પંજાબમાં ગુરુગ્રંથી ભાષામાં લખાએલાં શીખ લોકોમાં પુસ્તકોમાં એવા બહુ દાખલાઓ મળી શકે છે.

ભગિની સુત દારાને ત્યજ્યો, જેમ તને કંસુકી સાપ રે. નારાયણ
 પ્રથમ પિતા પ્રહ્લાદે ત્યજ્યો, નવ ત્યજ્યું હરિનું નામ રે;
 ભરત ષત્રુને ત્યજ જનેતા, નવ ત્યજ્યા શ્રીરામ રે. નારાયણ
 ઋષિપત્નીએ શ્રીહરિને કાળે, ત્યજ્યા નિજ ભરથાર રે;
 તેમાં તેનું કાંઈ ન ગયું, પામી પદારથ ચાર રે. નારાયણ
 વજ્રવનિતા વિકૃષ્ટને કાળે, સર્વ ત્યજને ચાલી રે;
 બણે નરસૈયો હંદાવનમાં, મોહન સાથે મહાલી રે. નારાયણ

૨૯૨—જૂનાં પાપો અને કુટેવો છોડ્યા વિના ખરી
 ભક્તિ થઈ શકતી નથી.

આપણાં જૂનાં ઘર ઉપર જે આપણે નવું ઘર ચણાવવું હોય, તે
 પ્રથમ તે જૂનાં ઘરનો બધો સામાન ત્યાંથી કઢાડી નાખવો પડે
 છે. એ જૂનો સામાન ત્યાંથી ખસેડ્યા વિના કાંઈ એજ
 જગ્યાએ નવું ઘર બાંધી શકાય નહિ. તેમજ આપણા અંત-
 રમાં જે જૂના વખતનાં પાપો ભરાઈ ગયેલાં છે અને જે ખૂરી
 ટેવો પડી ગયેલી છે તથા જે ખરાબ સોગતો લાગી છે, તે બધું
 બહારી નાખ્યા વિના કાંઈ ભક્તિનું નવું મકાન બની શકે નહિ.
 જૂનો સામાન કઢાડી નાખવો, એટલુંજ બસ નથી, પણ તેને બ-
 ઢલે બીજે નવો સામાન લાવવો જોઈએ. અંતરનાં પાપોને બહાર
 અંતરની પવિત્રતા, ખૂરી ટેવોને બહાર સદ્ગુણો અને ખરાબ સો-
 ગતોને બહાર સત્સંગ તથા હરિજનોની સેવા, એ વસ્તુઓ હૃદયમાં
 ને મગજમાં આવવી જોઈએ. જે એ નવી વસ્તુઓ આવે તોજ
 આપણા હૃદયમાં ભક્તિ માતાનું નવું મંદિર બની શકે અને તોજ
 તેમાં પ્રભુ આવી શકે. માટે બાઈઓ! જે સમર્થ પ્રભુને તમારા
 અંતરમાં આજીવો હોય તો અસહના જૂના કચરાને દૂર કરો; અને
 તેને બહાર ભક્તિના મંદિરમાં પરમાર્થના પથ્થર, સત્સંગનો
 સુનો, દયાના હરવાળ અને પ્રાર્થનાના અવાજોના ઘંટ રાખો, એ-
 ટલે પ્રભુ આપોઆપ પોતાની મેળેજ એ મંદિરમાં પધારશે.

૨૯૩—પ્રભુને ખાતર સાધુઓને અને ભક્તોને તેમની
 યોગ્યતા પ્રમાણે માન આપો.

સર્વ સાધુઓ અને ભક્તો માન આપવાલાયક છે; કારણ કે
 તેઓએ પોતાની શક્તિ પ્રમાણે પ્રભુને ખાતર આપણા કરતાં પો-
 તાની ઈચ્છાઓનો અને વ્યાવહારિક સુખોનો કાંઈક વધારે લેખ

આપેલો છે; એટલુંજ નહિ પણ તેઓ પ્રભુના રસ્તામાં આપણા કરતાં ઘણા વધારે આગળ વધી ગયેલા હોય છે, માટે તેઓ માન આપવાને યોગ્ય છે. જો કે સાધુઓ માનને પાત્ર છે, તોપણ તેઓના શુભ પ્રમાણે અને તેઓની ભક્તિ પ્રમાણે, તેઓના ત્યાગ પ્રમાણે, તેઓના જ્ઞાન પ્રમાણે અને તેઓની ઉંમર પ્રમાણે તેઓ અડતા ઉતરતા માનને લાયક છે. જો કે એ બધા રાજની છાપવાળા સિદ્ધાંતો જેવા છે, પણ એ સાચી છાપ છતાં પણ તે દરેક જાતના સિદ્ધાંતની કિંમતમાં ફેર હોય છે. જેમ કે મહારની કિંમત વધારે હોય છે, રૂપિયાની કિંમત તેથી ઓછી હોય છે, પૈસાની કિંમત તેથી ઓછી હોય છે અને પાઇની કિંમત એ કરતાં પણ ઓછી હોય છે અને તોપણ તે દરેક સિદ્ધાંત ઉપર મહારાજની છાપ હોય છે; તેમજ બધા સાધુઓને માટે રાજાઓના મહારાજ પ્રભુની છાપ છે અને તોપણ તેમના શુભદોષ પ્રમાણે તેઓ વધતા ઓછા માનને પાત્ર છે.

જો કે સાચાં મોટી બધાં મોટીજ છે, તોપણ જેમ પાણીદાર મોટાં મોટીની કિંમત વધારે હોય છે અને નાનાં મોટીની કિંમત ઓછી હોય છે; તેમજ સાધુઓ તે બધા સાધુઓ છે, પણ જ્ઞાનમાં, ભક્તિમાં, અનુભવમાં અને ધર્મ પાળવામાં જેઓ મોટા હોય તેઓ વધારે માન આપવાને યોગ્ય છે. એવા બધા સાધુઓને અને ભક્તોને માન આપવું તે પ્રભુને માન આપવા બરાબર છે; કારણ કે તેઓ પોતાના આત્માનું અને જગતનું કલ્યાણ કરનારા છે તથા પ્રભુના હુકમો પાળનારા છે; માટે તેઓ આપણા કરતાં અને બીજા કોઈ પણ વસ્તુ કરતાં પ્રભુને વધારે વહાલા છે. પ્રભુને તેઓ કેટલા બધા વહાલા છે, તે પ્રભુએ પોતેજ કહેલું છે કે:—

परिब्राज्या साधूनां विनाशाय न दुष्कृतम् ।

धर्मसंस्थापनार्थाय संभवामि युगे युगे ॥

(ગીતા ૦ અ. ૪ શ્લોક ૮)

અર્થ:—સાધુઓનું રક્ષણ કરવા માટે પાપીઓનો નાશ કરવા માટે અને ધર્મને રૂડી રીતે વધારવા માટે હું યુગે યુગે અવતાર થઈ છું.

બાઈઓ ! સાંભળજો. આ પ્રભુનાં વચનો ખાસ યાદ રાખવા જેવાં છે. સાધુઓ—ભક્તો—હરિજનો—સત્પુરુષો કે જેઓને માટે

પ્રભુ પોતે ખાસ અવતાર લે છે, તેવા ભાગ્યશાળી સજ્જનોને આપણે કેટલું બધું માન આપવું જોઈએ ? અને તેમની કેટલી બધી સેવા કરવી જોઈએ ? એનો વિચાર તો કરો ! યાદ રાખજો કે જ્યારે ઋષિ-સુનિઓનું ને બ્રાહ્મણોનું એટલે કે વિદ્વાનોનું માન હતું અને જ્યારે તેઓને ખાવાપીવાની પંચાતી પડતી નહોતી ત્યારેજ હિંદુસ્થાનમાં સત્યધર્મ હતો અને ત્યારેજ હિંદુસ્થાન આબાદ હતું; અને આજે યુરોપ અમેરિકાનાં રાજ્યો આબાદ છે તેનાં મૂળ કારણોમાં સત્પુરુષોનું સન્માન, તેમને મળતું ઉત્તેજન અને પોતાનોધર્મ ફેલાવવા માટે રાજ્યો તરફથી પાઠરીઓને મળતી મોટીમહદ્દ એ પશ્ચિમી છે. માટે બાઈબો ! સાધુઓનો તિરસ્કાર ન કરો, તેમને કોઈ ભાગતા લંગોટિયા ન કહો; તેઓને મહત્ત્વનું ખાનારને મસ્તીદે સુનાર જેવાન સમજો; પશ્ચિમી તેઓને આપણા ધર્મના થાંભલા સમજી, તેઓને સુધારવાની મહેનત કરો; અને તમારી લાયકાત પ્રમાણે તેઓને પ્રભુને ખાતર માન આપતાં શીખો.

૫૬

પ્રાણુ ઘડી અને વૈષ્ણવ વહાલા, અદ્વરનિશ એને ગાઉ રે;
તપ તીરથ વૈકુંઠ ત્યજને, વૈષ્ણવ હોય ત્યાં જાઉં રે. (૧૬)
અમરીખ મુજને અતિશય વહાલો, દુર્વાસાએ માનભંગ કીધો રે;
જગત ભગતની રક્ષા કરવા, અવતાર દશ વાર લીધો રે. પ્રાણુ
એકા ગાય ત્યાં ઉમો સાંભળું, ઉમા ગાય ત્યાં ન સુ રે;
વૈષ્ણવથી જાણું નહિ હું અગ્રજો, ભણે નરસૈયો સાચું રે. પ્રાણુ

૨૬૪—નકશામાં વિલાયત જેવાથી કાંઈ વિલાયતનો
અનુભવ થાય નહિ, તેમજ માત્ર શાસ્ત્ર વાંચી
ગયાથી ધર્મના નિયમો પાળ્યા વિના
કાંઈ ઉદ્ધાર થાય નહિ.

નિશાળોમાં નાના છોકરાઓ જ્યારે નકશો શીખે છે ત્યારે મહેતાજી પૂછે છે કે, અમદાવાદ બતાવ, ગંગા નદી બતાવ, કલકત્તા દેખાડ, ધરાનની હદ બતાવ, લંડન બતાવ, કાપૂલ બતાવ, સહરાનું રજ બતાવ, ચીનની હીવાલ બતાવ, પારીસ કયાં આનું ? તુર્કીની રાજધાનીનું શહેર કયું ? હિમાલયનું ઉંચામાં ઉંચું શિખર બતાવ. નાનો છોકરો ઝટ ઝટ પોતાની આંગળીવડે એ બધું તુરતાતુરત બતાવતો જાય છે, પશ્ચિમી છોકરાને એમ

પૂછ્યું હોય કે તારા મામાનું ગામ ક્યાં આવ્યું ? તો એ તેને ખબર હોતી નથી. તેને એમ પૂછ્યું હોય કે તારા માસ્તરનું વર ક્યાં છે ? તો એ પણ તેને ખબર હોતી નથી. તેને એમ પૂછ્યું હોય કે સિકંદર ક્યાં મરી ગયો? તો તે ઠેકાણું નકશામાં બતાવેછે; પણ જો તેને એમ પૂછ્યું હોય કે તારો દાદો ક્યાં મરી ગયો ? તો એ તેને ખબર હોતી નથી, જો તેને એમ પૂછ્યું હોય કે અકબરનો જન્મ ક્યાં થયો ? તો તે બતાવશે; પણ જો તેને એમ પૂછ્યું હોય કે તારા બાપનો જન્મ ક્યાં થયો ? તો એ તેને ખબર હોતી નથી. જો તેને એમ પૂછ્યું હોય કે નૂરજહાંનું લગ્ન ક્યારે થયું ? તો તે બરાબર સાલ કહી આપે છે, પણ જો તેને એમ પૂછ્યું હોય કે તારી માનું લગ્ન કયી સાલમાં થયું ? તો એ તેને ખબર હોતી નથી. તેમજ પેટને ખાતર શાસ્ત્ર બહુનારાઓ પણ છોકરાઓ નક્કી બતાવે તેમ બધી વાતો કરી બંધ છે, પણ તેમાંનું રહસ્ય તો કોઈ બાગ્યશાળી સજ્જનજ લઈ શકે છે અને એ પ્રમાણેના આચરણ તો કોઈ વિરલા મહાત્માઓજ રાખી શકે છે.

છોકરાઓ નકશામાં જેમ ઝટ લઈને ઈરાનની હદ બતાવી દે છે, પણ ખરા ઈરાનની હદ જેમ એ છોકરાઓ જોએલી નથી, તેમ પોથીમાંથી શાસ્ત્રીઓ છાંદગીનો હેતુ કહી બંધ છે, પણ તેઓ પોતે છાંદગીનો ખરો હેતુ સમજેલા હોતા નથી. જેમ છોકરાઓ પોતાની હુશિયારી બતાવવા માટે ઝટ આંગળી મૂકીને સહરાનું મોટું ઉજડ રણ બતાવી દે છે, તેમ પૌરાણિક બાવાઓ જગતની ઉત્પત્તિ અને નાશની મોટી મોટી વાતો કર્યા કરે છે, પણ તેઓ પોતે જગતની ઉત્પત્તિ અને લયનો ભેદ સમજેલા હોતા નથી. છોકરાઓ નકશામાં ઝટ લઈને ચીનની હીવાલ બતાવી દે છે, પણ ખરી હીવાલ તેઓએ કદિ પણ જોઈ નથી; તેમજ બટલ મહારાજો આપણને માયાનું મિથ્યાપણું સમજાવે છે, પણ તેઓએ જરા પણ માયાનું મિથ્યાપણું અનુભવેલું હોતું નથી. છોકરાઓ નકશામાં જેમ જાપાનના જ્વાળામુખી પહાડ બતાવે છે, પણ એ પહાડો જેમ તેણે જોએલા નથી; તેમજ શાસ્ત્ર વાંચી ગએલા પંડિતો છવનું સ્વરૂપ બતાવે છે પણ તેઓ પોતે છવનું સત્ય સ્વરૂપ સમજેલા હોતા નથી; અને જેમ છોકરાઓ એકજ આંગળીવડે એકજ સેકંડમાં હિમાલયનું ઉંચામાં ઉંચું શિખર બતાવી દે છે, પણ એ શિખર જેમ આજ દિવસથી કોઈએ જોએલું નથી, તેમ-

જ કયા વાંચનારાઓ પ્રભુનાં સ્વરૂપની વાતો કરી જાય છે, પણ તેઓ કહી પણ એ સ્વરૂપ સમજેલા હોતા નથી; કારણ કે કહી જવું એ કાંઈક જૂઠ્ઠીજ વસ્તુ છે અને સમજવું એ કાંઈક જૂઠ્ઠીજ વસ્તુ છે. વાતો કરવામાં ને અનુભવ લેવામાં તો જમીનઆસમાનનો ફેર છે; એવા અનુભવી તો ભાગ્યશાળી બકતોજ છે, અને પ્રભુના નામની લેહ લાગ્યા વિનાના પંડિતો તો નાનાં બાળકોની પેઠે નકરો. જોવામાંજ રહી જાય છે.

આ ઉપરથી એમ સમજવાનું નથી કે શાઓ જાણવાં નકામાં છે; પણ કહેવાનો હેતુ એજ છે કે, માત્ર પેટ ભરવા સાડ, વાતો કરવા સાડ, મોટાઈ મેળવવા સાડ કે વિવાહ કરવા સાડ શાઓ વાંચી જવાથીજ કાંઈ વળવાનું નથી, પણ વાંચેલું હૃદયમાં ધારણ કરવું જોઈએ અને તે જીંદગીમાં પ્રત્યક્ષ રીતે અનુભવવું જોઈએ. તોજ તે કામનું છે; પણ તે બકિતથી-પ્રભુપ્રેમથી થઈ શકે છે, માટે જેમ અને તેમ પ્રભુ ઉપરનો પ્રેમ વધે તેમ કરો. પ્રભુપ્રેમને માટેજ શાઓ છે, તે સાડજ આપણી જીંદગી છે, તે સાડજ આ દુનિયા છે અને તેમાંજ-પ્રભુપ્રેમમાંજ મોક્ષ છે; માટે ભાઈઓ ! નકશામાં વિલાયત જોવાના જેવુંજ નહિ રહી જતાં ધર્મનાં રહસ્યો કાંઈક અનુભવમાં આવે અને પ્રભુ ઉપરનો પ્રેમ વધે તેમ કરો, પ્રભુ ઉપરનો પ્રેમ વધે તેમ કરો, પ્રભુ ઉપરનો પ્રેમ વધે તેમ કરો.

પદ-કાલિંગડો

સુમરન મિન સુખ નહિ પાવેગા, નહિ પાવેગા નહિ પાવેગા. (ટેક)
ભવસાગરમે' બઢક મરેગો, જો યુર વાક્ય વિસારેગા. સુમરન
બકિત જાન મિના શક તોકું, જમડા સુખ મહી આવેગા. સુમરન
કુંભિપાક આહિ નરકનમે', યમ કિકર લે જાવેગા. સુમરન
અજપા જપ નાવ ભવજ્જલે', પદમાંહી પાર પડે'આવેગા. સુમરન
ભાવ ધરી બજ નિર્ગુણ્ય મૈતન્ય, ફેર જન્મ નહિ આવેગા. સુમરન
વિમલ વિશદ નિત શીસદયુરુકા, દેવકુંજી યશ આવેગા. સુમરન

૨૬૫-ભાકતની ટેકરી ને માયાનો અગિયો.

કોઈ સાધુ એક ઉંચી ટેકરી ઉપર નાની ઝુંપડીમાં બેઠો બેઠો પ્રભુનું ભજન કરતો હતો. ત્યાં મોજશોખની કોઈ વસ્તુઓ મળતી નહોતી. જવું આવવું પણ કંઠજી હતું. પાણીનો ઝરો પણ ફર હતો. જરા જરા ટાઢ પણ પડતી હતી અને ખાવાના પણ કોઈ દિવસ ફાકા પડતા હતા. એ ટેકરીની નીચેની ખીણમાં એક સુંદર અગિયો હતો.

તે બગિચામાં મોજશોખ કરવાનાં લલકાર મકાનો હતાં અને ત્યાં દરેક સ્ત્રીજની સગવડતા હતી. બહુ લોકો એ બગિચામાં મોજ-મઝા કરી રહ્યાં હતાં. ટેકરીવાળા સાધુનો એક એવો ઉપરથી આ બધી ધામધૂમ જોયા કરતો હતો. તેથી તે લલચાઈ જતો અને મોજશોખ લોગવવા તેનું મન થઈ જતું, તેથી કોઈ કોઈ વખત પોતાના શરૂને કહેતો કે:—

મહારાજ ! નીચે બગિચામાં ચાલોને ! મઝા તો ત્યાં છે, અહીં તો ધૂણી સારૂ પૂરાં લોકડાં પણ મળતાં નથી; હું તો ટાંકે કરી જઈ છું. ત્યાં ખાવાપીવાની કેવી મઝા છે ! આપ જુઓ તો ખરા કે ટેકરી ઉપરથી જતાં આવતાં જરાક આમ કે આમ થઈએ તો થડીકમાં બાર વાગી જાય, પણ એ બગિચામાં કાંઈ ફિકર છે ! એવું સુખ મૂકીને તમે અહીં ઉજાડમાં તે શું કરવા બેઠા છો ? ત્યારે શુરુ મહારાજે કહ્યું કે, 'ગિટા ! હાથર હી અમછા હૈ. થોડે દિન-મેં ઉનકો મરે દેખ લેના.'

શુરુજીની વાત સાંચી પડી. થોડાજ વખતમાં ચોમાસું આંચું. બહુ વરસાદ થયો, નદીમાં મેં હું પૂર આંચું અને તે પૂરમાં તે બગિચો, બગિચાની અંદરના બંગલા અને બંગલાની અંદરના મોજ કરનારાઓ: બધા તે પૂરમાં નાઈ ગયા; પણ શુરુજીની ભક્તિની ટેકરી ઉપર કઈ પૂરના પાણી પડે તો નહીં. તે તો ખડાખાખડા જેવા ને તરલ હોવાનું નહોતું. જ પડી તે શુરુજીએ એકાને પૂછ્યું કે, 'કયું મેટા ? મેજ મારનેકું નીચે જના હૈ ?' એણે બાંન હાથ લેટીને કહ્યું કે, 'નહિ મહારાજ ! મારી ભૂત થઈ.'

બાઇએ ! પાપીઓની મોજમઝ તે નહીંકિનારાના બગિચા જેવી—વડીકમાં નાશ પામે તેવી છે, માટે એથી લોભાઈ જઈને ભક્તિની સલામત દેવતાની પાસેથી પ્યારી ટેકરીને છોડી દેશો માં, છોડી દેશો માં.

૨૯૬—ગામમાં રાજ આવવાનો હોય તો કેટલી બધી સજાઈ રાખવી પડે છે ? ત્યારે પ્રભુને હૃદયમાં
લાવવા માટે કેટલું બધું પવિત્ર થવું
જોઈએ ! એ વિચાર તો કરો.

કલકત્તાનો ગવર્નર જનરલ આવવાનો હતો, તેથી મુંબાઈમાં
સ્વ. વિ. ૨૬

શહેરસુધારાની મોટી ધામધૂમ ચાલી રહી હતી. રસ્તાઓ સાફ થતા હતા, મકાનો ઉપર રંગ અને વારનીસ લાગી રહ્યાં હતાં, રસ્તાઓ ઉપર લોકો વાવટા અને તોરણો ખાંધતા હતા, કોઈ કાગળનાં ફૂલો ગોઠવતા હતા, કોઈ પોતાની દુકાન પાસે જરોના તાકાઓ લટકાવતા હતા, કોઈ ધબ્બપતાકા ફરકાવતા હતા, કોઈ સોનેરી ફૂપેરી મોટા અક્ષરે “ ભલે પધારો નામદાર વોર્ધસરાય સાહેબ ” એમ લખતા હતા, કોઈ સુચોભિત કાગળોની ભભકાદાર કમાનો બનાવતા હતા, કોઈ ફૂલપાનનાં રોનકદાર આરકાંઓ ગોઠવતા હતા; અને કેટલાક જવેરીઓએ તો પોતાનાં ઘર પાસે મોટીઓની સેરા લટકાવી દીધી હતી. બ’હર ઉપર લોકોનાં ટોળેટોળાં મળતાં હતાં અને રસ્તાની બેઠ બાલુએ ભારે દબદબાથી લશ્કર ગોઠવાઈ ગયું હતું; તથા વોર્ધસરાય સાહેબના માનમાં તોપોના બહાર થઈ રહ્યા હતા.

મુબઈમાં જ્યારે આવી ધામધૂમ ચાલી રહી હતી, ત્યારે કાઠિયાવાડથી એક ભક્ત મુબઈમાં આવેલા હતા. તે ભક્ત કોઈની ભલામણથી મુબઈના એક સુધરેલા શેઠિયાને ત્યાં ઉતરેલા હતા. એ શેઠિયો અર્ધો વટલેલા જેવો હતો, તેથી તેને ભક્તની રીત-ભાત પસંદ પડતી નહોતી, એટલે વાતવાતમાં તે ભક્તની ચેષ્ટા કર્યા કરતો હતો. ભક્ત દિવસમાં બે ત્રણ વખત નહાય, બહુ માળા-કંઠી રાખે, બહુ તિલકછાપા કરે, બહુ ત્રત-ઉપવાસ કરે, બહુ ધર્મની વાતો કર્યા કરે, બીજા ભક્તોમાં ભજ્યા કરે અને પોતાની સેવા-પૂજામાં બહુ વખત ગાળે, તે પેલા શેઠિયાને પસંદ પડતું નહિ. તેથી તે કહેતો કે, ‘ભક્ત ! તમે ભક્ત થયા પણ હળુ ઢોંગ ન મૂક્યા. આ બધા ઢોંગ માંડ્યા છે, એમાં કાંઈ નહિ વળે. પ્રભુ તો અંતરમાં જોઈએ. આ બહારના વગવા શું કામના ?’ આમ વાત ચાલે છે એટલામાં તોપ ફુટી. તોપનો અવાજ સાંભળીને શેઠે કહ્યું કે, ‘ભક્ત ! ચાલો ચાલો, જલદી કરો આજની ધામધૂમ જોવા જેવી છે.’ ભક્તે પૂછ્યું કે શું છે ? શેઠે કહ્યું કે, ‘અરે ભલા માણસ ! એટલી પણ ખતર નથી ? આજે વિભાવતથી કલકત્તાના ગવર્નર સાહેબ આવે છે. ભક્તે કહ્યું કે, ગવર્નર આવે તેમાં શું થયું ? એમાં આટલી બધી ધામધૂમ શેની ? શેઠે કહ્યું કે, એ કાંઈ સવાલ છે ? ગવર્નર આવે તેમાં શું થયું ? તમે ભગતડાઓ તે દુનિયાદારીમાં કાંઈ સમજો છો કે નહિ ? એવો મોટો હાકેમ

આવે તેને માન ન આપવું જોઈએ ? જો એને એના દરજ્જા પ્રમાણે માન ન આપીએ તો પછી રાજ તરફની આપણી વફાદારી કેવી રીતે બતાવી શકાય ?' બકતે કહ્યું કે, 'પણ એવી વફાદારી બતાવવાની જરૂર શું?' આ સાંભળીને તે શેઠ ચીડાઈ ગયો. તેણે કહ્યું કે, 'બગત ! તમે સાવ ઢોર જેવા છો. રાજ્ય તરફ વફાદારી બતાવવાની જરૂર શું એમ તમે કહો છો ? એમ કહેનારને તો સુસ્કેટાટ બાંધીને ખુબ ફટકાવવા જોઈએ. જેના રાજ્યમાં આપણે સુખથી રહીએ, જે આપણું રૂઢી રીતે રક્ષણ કરે, જે આપણને નવા નવા હક્કો આપે, જે આપણને ચારેથી, લૂંટારાઓથી ને પરદેશી લોકોના હુમલાઓથી બચાવે, જે આપણે માટે રસ્તાઓ, પૂલો, હવાખાનાંઓ ને નિશાળો વગેરે બંધાવે, જે આપણા ધંધા-રાજગારને, ખેતીવાડીને તથા વેપારને ખીલવે, દુકાળ, રેલ, આગ વગેરે આફતોને વખતે જે આપણને મદદ કરે અને જે આપણા ધર્મનું રક્ષણ કરે, તે રાજની તરફ વફાદાર ન રહે અને તેના બહા હાકેમોને માન ન આપે, એના જેવો નિમકહરામ બીજો કોણ ?'

બકતે કહ્યું કે, 'શેઠ ! તમારી બધી વાત ખરી છે, પણ એ ઉપરથી તો સૌથી વધારે નિમકહરામ તમે લાગો છો.' શેઠે કહ્યું કે, 'તમારું બેભુનું જરા ચસ્કેલું લાગે છે. હું કેવી રીતે નિમકહરામ છું?' બકતે કહ્યું કે, ગવર્નરે અને ગવર્નરોના રાજના રાજ્યો પણ જેના ચરણમાં હજારો હજારોવાર માથું ઝુકાવી રહ્યા છે, જેના હુકમથી સૂરજ ઝળકી રહ્યો છે, જેના હુકમથી દરિયામાં ભરતી-ઓટ થયા કરે છે, જેના હુકમથી તારાઓ ફૂટ્યા કરે છે, જેના હુકમથી વરસાદ વરસ્યા કરે છે, જેના હુકમથી ઝાડો ફળો આપે છે, જેના હુકમથી તમે તથા આખી દુનિયા અને અનંત બ્રહ્માંડો પેદા થયાં છે, તે સર્વશક્તિમાન પ્રભુ તરફ તમે બેઠરકારી રાખો છો, માટે તમે સર્વ નિમકહરામો કરતાં પણ વધારે નિમકહરામ છો; કારણ કે બીજા નિમકહરામો તો દુનિયાની તરફ નિમકહરામ હોય છે, પણ તમે તો ખુદ પ્રભુની તરફ નિમકહરામ છો. હવે તમે વિચાર કરો કે, એક હાકેમ આવવાનો હોય તેને માટે પણ જ્યારે આટલી બધી ધામધૂમ કરવી પડે છે, ત્યારે અનંત બ્રહ્માંડના નાથને આપણા હૃદયમાં લાવવા માટે કંઈ તૈયારી ન જોઈએ કે?' બાઈઓ ! બકિતનાં બહારનાં ચિન્હ તે પ્રભુ તરફની વફાદારી

રીની નિશાનઓ છે અને પ્રભુને અંતરમાં લાવવાની તે તૈયારીઓ છે; માટે જો પૂર્ણ પ્રેમથી મહાન પ્રભુને અંતરમાં લાવવો હોય તો શરૂઆતમાં ભક્તિનાં બહારનાં ચિન્હોની પણ કેટલેક ફરજ જરૂર છે.

૨૬૭—ભક્તિનાં બે અંગ—એક પ્રભુ તરફની ફરજ અને બીજી દુનિયા તરફની પ્રરજ.

પ્રભુએ ભક્તિનાં બે અંગ કહેલાં છે:—એક પ્રભુ તરફની ફરજ અને બીજી દુનિયા તરફની પ્રરજ. પ્રભુ તરફની ફરજ બળવવામાં આપણા દેશના ભક્તો બહુ ધ્યાન આપે છે, પણ દુનિયા તરફની ફરજ બળવવામાં તેઓ બહુજ બેદરકાર હોય છે, તેથી તેઓની ભક્તિ એકઅંગી અને અધુરી રહે છે. આપણા દેશના લોકોનું વલણ ખાસ નિવૃત્તિ તરફ વધારે હોવાથી, પ્રભુ તરફની ફરજ બળવવી આપણને સહેલી લાગે છે; કારણ કે એમાં પોતાના સ્વાર્થનો—અહંકારનો ભોગ આપવાનું બહુ થોડું છે. એ તો અકકલની ઉજ્જી અને યુદ્ધિના વિલાસો છે; પણ દુનિયા તરફની ફરજ બળવવામાં એટલે કે ભલાં કામો કરવામાં અને લોકો સાથે ભલાઈ રાખવામાં તો બહુ મહેનત પડે છે. માટે એ અંગ આપણા લોકોએ હાલમાં જાણે છોડી દીધેલું હોય એવું થઈ પડેલું છે.

પ્રભુ તરફની ફરજ બળવનારા દુનિયા તરફની ફરજ કેવી રીતે નથી બળવતા તે માટે અમે જોએલું છે કે, ઘણા ભક્તો આખો દિવસ ભગવત્સેવામાં રોકાયેલા રહે છે, પણ તેઓ પોતાની પાસે મોટી સમૃદ્ધિ છતાં પણ ગરીબોને મદદ કરતા નથી. અમે જોએલું છે કે, જેઓ હરિકથા વાંચવામાંજ પોતાની જીંદગી ગાળનારા છે, તેઓ પણ પોતાને ઘેર મોટાં મોટાં મકાનો છતાં પણ ઘડીક વાર પણ મુસાફરોને ઉતારો આપતા નથી. અમે એવા ઘણા જણોને ઝોળખીએ છીએ કે જેઓએ પ્રભુને અર્થે ઘરબાર ત્યજેલાં છે, બાઈડીછોકરાં ત્યજેલાં છે, ઘણા પ્રકારનાં સુખો ત્યજેલાં છે અને પ્રભુના નામનો જપ કરવામાંજ પોતાનો ઘણો વખત ગાળે છે; પણ તેઓ બીજાઓની નજીવી ભૂલો પણ માફ કરી શકતા નથી અને સહેજ વાતમાં ગુસ્સે થઈ જાય છે, જેઓ યોગવિદ્યાનો અભ્યાસ કરવામાં પોતાનો ઘણો વખત રોકે છે, તેઓનો પણ અમે

અનુભવ લીધો છે અને તેમાં પણ એમજ જણાયું છે કે, માણસ-જાતને મદદગાર થવાની બાબતમાં તેઓ દીકરા છે અને જેઓનો બહારનો ત્યાગ બહુ મોટો છે, તેઓ પણ દુનિયા તરફની ફરજમાં ઓછું ધ્યાન આપવાથી અંદરથી પક્ષપાતી રહી ગયેલા હોય છે. આમ થવાનું કારણ એજ છે કે, આપણા બકતો પ્રભુ તરફની ફરજોનું અંગ સંભાળે છે, પણ દુનિયા તરફની ફરજનું અંગ સંભાળતા નથી. તેઓ તો એમજ કહે છે કે, દુનિયા જુદી છે. દુનિયાની અમોને શું પરવા છે ? જનસમાજની સેવા કરવાના કામને તેઓ દુનિયાદારીમાં પડયું રહેવું સમજે છે. માણસો તરફની બલાઈને તેઓ પ્રથામત સમજે છે અને પોતે ફક્કડ થઈને ફરતું તથા ગમે તેમ બેઅહમથી વર્તવું, એને તેઓ બકિતની ખુમારી કહે છે ! અને એવી ખુમારી મેળવવા સાફ એટલે કે પોતાના બાઈઓ તરફ ધિક્કારની નજરે જોવાનું શીખવા સાફ તેઓ ગાંજા, ચડસની મદદ લે છે. પ્રભુ ! પ્રભુ ! હયા કર ! હયા કર.

આવી રીતે બક્ષિતનું એક અંગ સંભાળવાથી અને બીજું અંગ તોડી પાડવાથી તેઓ અર્ધાંગ વાયુથી ઝલાઈ ગયેલા રોગીના જેવા થઈ પડે છે; એટલે તેઓનું ગાડું એક પેડા જેવું અને તઓનું વિમાન એક પાંખવાળું થઈ પડે છે. એથી તેઓ જ્યાંના ત્યાંજ પડયા રહે છે અને તેઓની મહેનતના પ્રમાણમાં તેઓ ફળ મેળવી શકતા નથી. જેમ આપણા ધર્મમાં એકઅંગી બક્ષિત બની ગઈ છે, તેમ આપણા વ્યવહારમાં પણ તેવુંજ છે. પુરુષો બુદ્ધિ-બળમાં આગળ વધતા જાય છે, પણ સ્ત્રીકેળવણીમાં મીંડું છે. તેથી આપણું સંસારસુખ પણ “ ઠંઠે ગયાં ગાડાં જેવું ” અને “ આઠ ઢંઠે એટલા ” જેવું છે; કારણ કે જેવું અધું અંગ જોડું પડી ગએલું છે, એવા રોગી ખરું સુખ કેમ લોગવી શકે ? આવું હોવાથીજ આપણે સંસારસુધારો કરી શકતા નથી અને આવું અર્ધાંગવાયુનું દરદ આપણને લાગેલું હોવાથીજ હાલના વખતમાં આપણી બક્ષિત બહુ ફળદાયક થઈ શકતી નથી. અસલના બકતોની બકિતમાં બહુ ચમત્કારો બની ગયા છે, તેનું કારણ એજ છે કે, તેઓની બકિત બંને અંગમાં સંપૂર્ણ હતી; માટે જ્યાં-સુધી આપણે બકિતની સાથે પરમાર્થને જોડીએ નહિ અને દુનિયા તરફ પ્રેમભાવથી તથા બલાઈથી વર્તવું શીખીએ નહિ, ત્યાંસુધી આઠ રાખજે કે આપણી બકિત અધુરી છે, અધુરીજ છે અને

એવી અધુરી ભક્તિમાંજ ન રહી જવાય એ સંભાળજો.

૨૯૮—એ પાંખવિના પંખી ઉડી શકે નહિ, તેમજ
એકઅંગી ભક્તિથી કાંઈ ઉદ્ધાર થાય નહિ.

આપણે ઓચ્છવ સમયે વારેવારે અને ઝટપટ દર્શન કરવા
દોડીએ છીએ; કારણ કે ત્યાં કાંઈક જોવાજેવી રચના હોય છે,
ફૂલના હિડોળા હોય છે, કાચનાં પારણાં હોય છે, ફુજનો ઠંડેરો
હોય છે, રંગ ઉડતા હોય છે, દીપમાળા ભરેલી હોય છે, મહાપૂજ
ચઢાવેલી હોય છે અથવા હોમહવન થતા હોય છે. એ બધું
જોતું આપણને બહુ ગમે છે. વળી ત્યાં આપણા દોસ્તો અને જોળ-
ખાણવાળાઓ આવેલા હોય છે, તેમને આપણું મોઢું બતાવવામાં
અને તેમનાં મોઢાં જોવામાં આપણને કાંઈ ખાસ આનંદ આવે
છે; એટલે એવે વખતે દર્શન કરવા ઝટઝટ દોડીએ છીએ; પણ
આપણું કોઈ સચુંવંદાણું મરી જાય, ત્યારે આપણે પોતેજ શેવા
ફૂટવાનું અટકાવી શકતા નથી. જેમ દર્શન કરવાં એ પ્રભુ તરફની
કરજ છે, તેમ મોહ ઓછો રાખવો અને બહુ દુરખશોકને આધીન
ન થવું, એ દુનિયા તરફની કરજ છે. હવે તમે જુઓ કે, પહેલી
કરજ આપણે કાંઈક અંશે બજાવીએ છીએ પણ બીજી કરજમાં
મિલકુલ પાછળ પડીએ છીએ.

કોઈ કોઈ વખત આપણે કથા સાંભળવા જઈ શકીએ છીએ;
કારણ કે ત્યાં મઝાનું સાંભળવાનું મળે છે, એટલે ગમ્મતમાં વખત
જાય છે. જેમકે ગોપીઓની રાસલીલા, રુકિમણી હરણ, રામરાવણ-
નું યુદ્ધ, પાર્વતી સાથે શિવનાં લગ્ન, દ્રૌપદીનાં ચીરહરણ, હરિ-
શ્ચંદ્રની કથા, પાંડવોનો વનવાસ અને શબરીનાં એકાં ભારની
વાતો સાંભળવી આપણને બહુ ગમે છે; એટલુંજ નહિ પણ શ્રી-
કૃષ્ણની મધુરી મોરલીના નાદને અને ગોપીગીતને વ્યાસ એવી
સરસ રીતે વર્ણવે છે કે વ્યાસનાં લટકાંમટકાં જોવા તથા તેની
ચટકદાર વાણી સાંભળવા માટે પણ આપણને કથામાં જવાનું મન
થઈ જાય છે, તેથી આપણે જ્યારે ત્યારે કથા સાંભળવા જઈએ
છીએ; પણ કોઈએ આપણું અપમાન કર્યું હોય, અથવા નુકશાન
કર્યું હોય તો તેન આપણે શુદ્ધ અંતઃકરણથી પ્રભુને ખાતર માપી
આપી શકતા નથી. હવે જુઓ કે, ધર્મની કથા સાંભળવી એ પ્રભુ
તરફની કરજ છે અને બીજાઓએ આપણા જે વાંક કર્યા હોય તે

સર્વે માફ કરવા એ દુનિયા તરફની ફરજ છે; પણ તે બંને ફરજ સરખીરીતે બજાવવાની આપણે મહેનત કરતા નથી, તેથી આપણી ભક્તિ અધુરી રહી જાય છે.

હોમ-હવન, સંધ્યા-ગાયત્રી કે માળા ફેરવવાનું આપણામાંથી કોઈ કોઈ જરા તરા કરી શકે છે; પણ પાટારી સાથે નજીવી બાબતમાં કણથો થાય ત્યારે, અથવા પોતાના નોકરોની કે છોકરાંની કાંઈ સહેજ ભૂલ થઈ હોય ત્યારે, તેઓ પોતાનો ત્રીજજ કાળુમાં રાખી શકતા નથી. સંધ્યા-ગાયત્રી કે માળા ફેરવવી એ પ્રભુ તરફની ફરજ છે અને માણસજાતની બૂલો તરફ ઉદારદિલે ક્ષમાની નજરે જોવું તથા એવી બાબતો જતી કરવી, એ દુનિયા તરફની ફરજ છે. પહેલી ફરજ પાળવાનું કોઈ કોઈ સજ્જનોથી બને છે, પણ બીજી ફરજ બજાવવાનું સારા સારા સાધુઓથી પણ બનતું નથી, એટલી બધી આપણી ભક્તિ એકબીજી થઈ ગયેલી છે.

રેલવે, આગળોટ, વગેરેની સગવડતાથી, મુસાફરીના શોખથી, દેખાદેખીથી, નાણાંની છતથી અને કાંઈક અંદરની લાગણીથી આપણે તીર્થયાત્રા કરી શકીએ છીએ; પણ વેવાણોના વાંકા બોલવાની, દૂધમાંથો પોરા કાઢવાની અને વિનાકારણ બીજાઓની નિંદા કરવાની ટેવ આપણે છોડી શકતા નથી. જ્યાંસુધી આમ છે ત્યાંસુધી આપણી ભક્તિ ફળીભૂત કેમ થાય ? યાત્રા કરવી એ પ્રભુ તરફની ફરજ છે અને કોઈનો પણ દેવ ન કરવો એ દુનિયા તરફની ફરજ છે. પ્રભુ તરફની ફરજ બજાવવામાં આપણે કાંઈક ઉમંગ બતાવીએ છીએ, પણ દુનિયા તરફની ફરજમાં આપણે છેકજ મીડું મૂકીએ છીએ. એવી એક પાંખથી આપણું આત્માફળી પંખી મોક્ષમાર્ગમાં કેમ ઉડી શકશે, એ વિચાર તો કરો? અસલના ભક્તો આ બાબતો બરોબર રીતે સમજતા હતા, એટલે તેઓની ભક્તિ ફળીભૂત થઈ હતી અને તેઓ પ્રભુના કૃપાપાત્ર થઈ શક્યા હતા. એને માટે મહાન ભક્ત તુકારામનું ચરિત્ર જાણવાજેવું છે.

તુકારામ એક વખત પંડરપુર વિઠોબાની યાત્રા કરવા જતા હતા. રસ્તામાં એક ખેતર આવ્યું, તેમાં ચકલાંઓ ચણતાં હતાં, તેની પાસેથી તુકારામ નીકળ્યા, ત્યારે ચકલાંઓ ઉડી ગયાં. આપણે જાણીએ છીએ કે ચકલાંઓ બીકણુ બત છે. તે પોતાની પાસે માણસોને આવતાં જોઈને ઉડી જાય છે, એમાં કાંઈ નવાહ

નથી; પણ પોતાના જવાથી ચકલાં ઉડી ગયાં, એ જોઇને તુકારામને તા મોટી નવાઇ લાગી. તેને વિચાર થયો કે, હજી મારામાં કાંઈક પાપ રહેલું છે. હજી મારી બકિત અધુરી છે. હજી મારામાં સમ-દષ્ટિ આવી નથી. જો મારામાં સમદષ્ટિ આવી હોય તો ચકલાંઓ મારાથી બીજો શામાટે ? જ્યારે ચકલાંઓ પણ મારો વિશ્વાસ કરી શકતાં નથી, ત્યારે પ્રભુ મારો વિશ્વાસ કેમ કરી શકશે ? માટે હવે એ ચકલાંઓનો વિશ્વાસ મેળવ્યા પછીજ અર્હાંથી ખસવું. એમ ઠરાવ કરીને જે ઠેકાણેથી ચકલાંઓ ઉડી ગયાં, તે ઠેકાણે પોતે વિઠ્ઠલ-વિઠ્ઠલ-વિઠ્ઠલ, કરતા ઉભા રહી ગયા. ત્રણ દિવસ ને ત્રણ રાત અજપાણી વિના ત્યાંના ત્યાં ઉભે ઉભેજ “વિઠ્ઠલ-વિઠ્ઠલ-વિઠ્ઠલ,” કરતે નીકળી ગયા. ઘાથે દિવસે પોતાની મેળે ચકલાંઓ આવીને જેમ ઝાડ ઉપર નિર્ભય થઈને બેસે તેમ તેમના હાથ ઉપર, ખભા ઉપર અને માથા ઉપર, રમુજ કરતાં આનંદથી બેઠાં. એ પછી તુકારામે અન્ન-પાણી લીધું અને યાત્રા કરવા માટે આગળ ચાલ્યા.

જ્યાંસુધી દુનિયા તરફની ફરજ બજાવવામાં આવી દંડતા ન હોય, આપણાથી કોઈને પણ ઇજા નજ થવી જોઈએ એવી દંડતા ન હોય અને અંતરમાં એટલી લાલાઈ ન હોય ત્યાંસુધી આપણી બકિત અધુરીજ છે; અને એવી અધુરી બકિતથી કાંઈ બેટો પાર થઈ શકે તેમ નથી. માટે પ્રભુને ખાતર જેમ બને તેમ એકબીજાના ટોપ નહિ જોવાની ટેવ પાડો, એકબીજાને માફ કરતાં શીખો અને એકબીજાને મદદ કરવાનો ઠરાવ કરો, એટલે હયાલુ પ્રભુ તમારી બકિત મંજુર રાખશે.

રહસ્ય-આપણી સામગ્રી પ્રભુ ક્યારે અંગીકાર કરશે ?

બિહાગરો

તજ મધુરડી દાસ, કયા સુની, તજ મસરડી દાસ;
કામ ન બિસરો કોય ન બિસરો, ન બિસરો મોહ જંગલ. કથા૦
અજમાગત કોઉ આંગન આવે તકિા બતાવત કાલ;
ધરમે આયે બકાઇ કરત હૈ, કૈસે દિયો હૈ નિકાલ. કથા૦
લકડી ધોકે ચીકે મેં ધરત હૈ, અલત માનોં હેત દાસ;
સર કદૈ અૈસે કપટીકા, કૈસે મિલેંગે ગોપાલ. કથા૦

એક ભગવદી બાઈ હતી. તે પોતાના કાકોરજીની સેવામાં બહુ ધ્યાન આપતી અને તેને બહુ લાઠ લડાવતી હતી. કાકોરજી સાફ

દરરોજ નવાં નવાં આભૂષણો, નવાં નવાં વાઘાવસ્ત્રો અને નવી નવી જાતની સામગ્રીઓ તે બનાવતી હતી. ઠાકોરજી સાહે તેને ત્યાં એટલો બધો ઠાકમાઠ હતો અને તેને ઠાકોરજી ઉપર એટલો બધો પ્રેમ હતો કે એ જોઈને ઘણા લોકો અજબ થતા હતા; એટલું છતાં પણ એ બાઈ બહુ અભિમાની અને પાછા સ્વભાવની હતી. વાત વાતમાં જેની તેની સાથે લડી પડતી અને ઘૂળ જેવી વાતમાં પણ પોતાનો જીવ બાળ્યા કરતી હતી. ઠાકોરજીની માળા બનાવતે બનાવતે પણ પોતે જેની સાથે લડી હોય તેને કેમ હેરાન કરવું તેના વિચારો કર્યા કરતી હતી. ઠાકોરજીને શબ્દગાર ધરાવતે ધરાવતે પણ માણસોને ધમકાવતી હતી. આરતી કરતે કરતે પણ બીજાઓની તરફ મોઢું બગાડતી હતી અને લોગ ધરતે ધરતે પણ બીજાઓની સાથે લડવાના મુદ્દાઓ શોધતી હતી.

આ બનાવનું કારણ એ હતું કે કુટુંબમાં ચાલતી આવેલી રીત મુજબ બાળપણથી તેનામાં પ્રભુપ્રેમના સંસ્કાર બેસી ગયા હતા, એટલે ઠાકોરજી તરફની દ્રષ્ટિ તે બજવી શકતી હતી, પણ દુનિયા તરફની દ્રષ્ટિમાં તે બીલકુલ સમજતી નહોતી; કારણ કે શ્રીમંતાઈની-શેઠાણીપણની મગફરી તેના મગજમાં બરાઈ ગઈ હતી. એટલુંજ નહિ પણ નાનપણથીજ શ્રીમંતાઈને લીધે હુકમ ચલાવવાની ટેવમાં, પોતાનું ધારેલું કરવાની ઈચ્છામાં અને બીજાઓની બહુ દરકાર નહિ કરવાની રીતભાતમાંજ તે ઉછરેલી હતી; એટલે પ્રભુ ઉપરનો પ્રેમ મજબૂત છતાં પણ દુનિયા તરફની દ્રષ્ટિમાં તે બહુ પાછળ રહી ગઈ હતી.

એક વખત એ બાઈને ત્યાં કોઈ વૈષ્ણવ આવી નીકળ્યો. તેણે આ બધી રીતભાત જોઈ લીધી, તેથી તેને લાગ્યું કે, આ બાઈને પ્રભુ ઉપર પ્રેમ છે, પણ દુનિયા તરફની દ્રષ્ટિ તે સમજતી નથી, તેથી તેની ભક્તિ નકામી જશે માટે તેને કાંઈક સમજાવવી જોઈએ; પણ સુધરેલી દેશનગી વાતોથી તે કાંઈ સમજી સકે તેમ નહોતી, માટે તે વૈષ્ણવે વૈષ્ણવોની જૂની રીતે તેને સમજાવવાનો વિચાર કર્યો. પછી તેણે જરા મલકાતા મુખે એ બાઈને કહ્યું કે:—

આજે તો તમારા ઠાકોરજી મારા સ્વપ્નામાં આવ્યા હતા. એ સાંભળીને અન્વયબીથી તે બાઈ બોલી ઉઠી, હેં ! મારા ઠાકોરજી ! તમારા સ્વપ્નામાં ? મારા સ્વપ્નામાં તો કોઈ દિવસ આવતા નથી. બધા તમારાં ધન્યભાગ્ય ! શું કહી ગયા ? વૈષ્ણવે કહ્યું કે,

મને ઠાકોરણએ કહ્યું કે, હું ઘણા દહાડાનો બૂખ્યો છું, બહુ બૂખ્યો છું; માટે તું મને તારે ઘેર લઈ જા. મેં સ્વપ્નામાં તેમને કહ્યું કે, કૃપાનાથ ! તમે બૂખ્યા છો, એ શું વાત ! અહીં તમારે માટે રોજ નવી નવી જાતની સામગ્રી અને છે, રોજ છ છ લોગ ધરાય છે ને તમે બૂખ્યા કેમ ? ત્યારે ઠાકોરણએ કહ્યું કે, આ ઘરમાં રોજ કુટુંબકલેશ થાય છે; માટે હું પ્રસાદ આરોગતો નથી. એ બાઈના હાથનો પ્રસાદ મને ખપતો નથી; કારણ કે તે મારાં બાળકો સાથે લડીને પછી મને પ્રસાદ આપવા આવે છે; પણ હું કાંઈ એવો લોગો નથી, કે એમ છેતરાઈ જાઉં. ત્યારે મેં કહ્યું કે, કૃપાનાથ ! લડવાનો તો એ બાઈનો સ્વભાવ છે; પણ આપની ઉપર તેનો પ્રેમ કાંઈ એછો નથી. ત્યારે ઠાકોરણએ કહ્યું કે એ પ્રેમ શું કામનો ? એ પ્રેમ તો ફોટેલાં વાસણમાં પાણી ભરવા જેવો. ઉપરથી પાણી રેડતા જાઓ ને નીચેથી તે પાણી નીકળતું જાય, એવો પ્રેમ શું કામનો ? જો મારી ઉપર તેનો ખરો પ્રેમ હોય તો મારે ખાતર તેણે બીજાઓની સાથે બલાઈ કરવી જોઈએ અને બીજાઓને માફ કરવું જોઈએ. તું કહે છે કે એનો લડવાનો સ્વભાવ છે, પણ એવો સ્વભાવ રાખીને કોઈ સ્વર્ગમાં ગયા છે ? અને એવો સ્વભાવ રાખીને કોઈ પ્રભુના વહાલા થયા છે ? જ્યારે સ્વભાવને આધીન થઈને ભકતો પણ પડ્યા રહે, ત્યારે પછી તેમની ભક્તિ શું કામની ? હું મોટો કે સ્વભાવ મોટો ? વૈષ્ણવોએ મારે ખાતર પોતાના સ્વભાવ બદલવા જોઈએ. એવા ને એવા સ્વભાવ રાખીને કાંઈ મોક્ષધામમાં જવાય નહિ. તું એ બાઈને કહેજે કે, હું તારી લાડકી છોકરીને બારીમાંથી નીચે ફેંકી દઉં ને પછી તને મીઠાઈનો ખુમચો લેટ આપવા આણું, તો તે લેટ તું લેશે કે ? ને એ મીઠાઈના ખુમચાથી છોકરી ફેંકી દીધાનો બદલો વળશે કે ? મેં કહ્યું કે, કૃપાનાથ ! આપની વાણી સત્ય છે. એ બદલો એમ ન વળે. ત્યારે ઠાકોરણએ કહ્યું કે, દુનિયાનાં બધાં માણસો એ મારાં વહાલાં છોકરાં છે. તેઓમાંનાં કોઈની પણ સાથે વેર કરીને, તેઓનાં કાળજાં ફેંકી દેવાને મને પ્રસાદ ધરો તો હું કેમ કબૂલ રાખીશ ? મારાં બાળકોને તમે જે દુઃખ આપો છો, તે તમારા મેવાગિસરી સાડ અને તમારી દૂધની લોટી સાડ હું કાંઈ ભૂલી જઈશ કે ? મને મારાં છોકરાંઓ વહાલાં છે; આવું વહાલું નથી. સવારમાં વહેલો ઉઠીને

એ બાઈને કહેજે કે, પ્રથમ મારાં છેકરાંઓની સેવા કર અને પછી મારી સેવા કર. મેં સ્વમામાંજ તેમને કહ્યું કે, કૃપાનાથ ! હવેથી એ બાઈ આપની આજ્ઞા પ્રમાણે કરશે, પણ આજે તો આપ કૃપા કરીને આરોગો. ત્યારે શ્રીઠાકોરજીએ કહ્યું કે નહિ એમ નહિ બને. મને બહુ ભૂખ લાગી છે; તોપણ હજી એ બાઈના હાથનું મને નહિ ખપે. ત્યારે મેં કહ્યું કે, આપની આજ્ઞા હોય તો કાલે આપને હું લોગ ધરાવું. ત્યારે શ્રીઠાકોરજીએ કહ્યું કે, આ ઘરમાં મને તારા હાથનું પણ ન ખપે; કારણ કે તું ઘણો પવિત્ર છે; પણ સામગ્રી તે કજીઆખોર બાઈના ઘરની છે ના? માટે એ ન ખપે. તારે ઘેર આવું ત્યાર પછી હું આરોગું. ત્યારે મેં કહ્યું કે, મહારાજ! આપ પધારો એ મારાં તો ધન્યભાગ્ય; પણ એ બાઈ મારે ઘેર આપને પધારવા કેમ હે? ત્યારે શ્રીઠાકોરજીએ કહ્યું કે, હું કાંઈ એ બાઈનો બંધીવાન થોડાજ છું? એ મને રાખવો હોય તો પોતાનો સ્વભાવ સુધારે, નહિ તો હું ચાલ્યો જઈશ. હું ભૂખ્યો તે કેટલોક વખત રહીશ? મેં કહ્યું કે, કૃપાનાથ ! આપ તો હીનહયાણુ છો, અમો પામર વૈષ્ણવો ઉપર એવો ગુસ્સો ન જોઈએ. અમારી ઉપર તો આપની કૃપાજ જોઈએ. કૃપાનાથ ! હવે એ બાઈના ઉપર કાંઈ અનુચ્છ કરવો જોઈએ. તે આપના ચરણમાં પડેલી છે. ત્યારે શ્રીઠાકોરજીએ કહ્યું કે, એ બાઈને કહેજે કે, જેની જેની સાથે તું લડી છે, તે સર્વની માફ માગ અને તેઓને ઘટતો બહસો આપ. એ લોકો તને માફ કરશે ત્યારે હું તારા ઘરનો ને તારા હાથનો પ્રસાદ લઈશ. બીજું, એ બાઈને એ પણ કહેજે કે, તારા કજીઆ પ્રમાણે ને તારા ખટપટિયા સ્વભાવ પ્રમાણે તો ક્યારની તારી ખરાબી થઈ હોત, પણ તારા અંતરમાં પ્રભુપ્રેમ છે એટલે આજ દિવસ સુધી તું ટકી રહી છે; માટે હવે એ નહિ ચેતે તો તારા ઘરમાં કે તારા હૃદયમાં હું રહેવાનો નથી. એમ કહીને શ્રીઠાકોરજી મહારાજ અંતર્ધાન થઈ ગયા ને મારી આંખ ઉઘડી ગઈ.

વૈષ્ણવના સ્વમાની આ વાત સાંભળીને થોડીવાર સુધી દિઃ મૂઠ્ઠા જેવી થઈને તે બાઈ બેસી રહી. પછી ઠાકોરજી પાસે ખોળા પાથરીને બહુ માફ માગીને ખુમ રોઈ પડી. તેને ખરેખરો પશ્ચાત્તાપ થયો; તેથી પ્રભુએ તેની અરજ સાંભળી, એટલે તેના હૃદયમાં નવું બળ આવ્યું. તેનું જીવન તે દિવસથી બદલાયું. એકદમ તેણે

પોતાનો સ્વભાવ બદલ્યો. પ્રસંગોપાત તેણે સૌની માફી માગી, અને તે પછી કાંઈનું પણ દિલ ન દુખાય એવી રીતે સૌ સાથે ભલાઈથી વર્તવા લાગી. એ પછી થોડા દિવસમાં તે બાઈને સ્વપ્ન આપ્યું કે, કાકોરજી તેના હાથની સામગ્રી બહુ ખુશીથી આરોગતા હતા.

૩૦૦-દુનિયામાં ભકત બહુ થોડા છે, તેથી કાંઈ ભકિતને ખોટી કહેવાય નહિ.

કોઈ એક બ્રહ્મા માણસે કાંઈ કારણસર કોઈ માણસનું ખૂન કર્યું, તેથી પોલીસે તેને પકડ્યો અને કોર્ટમાં લઈ ગયા. ત્યાં કેસ ચાલ્યો. પોલીસે ચાર સાક્ષીઓ રજુ કર્યા. એ સાક્ષીઓએ કહ્યું કે, એ માણસે ખૂન કર્યું તે અમે નજરે જોયું છે. એ સાક્ષીઓની જુઠાણી ઉપરથી જડજે તે ખુનીને ફાંસીની શિક્ષા કરી. ત્યારે તે ખુનીએ પોતાના બચાવમાં કહ્યું કે, સાહેબ ! તમે મને ગેરવાજબી સજા કરો છો, કારણ કે મને ખુન કરતા જોવાનું તો માત્ર ચાર જણાઓજ કહે છે, પણ ખુન કરતાં મને નથી જોયો એવા તો હજારો માણસ છે. આ કોર્ટમાં સેંકડો માણસ અત્યારે હાજર છે. તેને પૂછી જુઓ કે, તેમણે કોઈએ પણ મને ખુન કરતા જોયો છે ? સાહેબ ! એ હજારો માણસની વાત ખોટી માનીને એ ચાર જણાની વાત સાચી માનો છો અને તે ઉપરથી મને ફાંસીની શિક્ષા કરો છો, એ ગેરવજબી છે. જડજે કહ્યું કે એ તો તારી બોલવાની બ્રહ્માઈ છે. જેણે તને ખુન કરતા જોયો તે ચારજ જણાનું કહેવું બસ છે. તને ખુન કરતાં નથી જોયો એવા હજારો લોકોની વાત હું માનતો નથી.

આવીજ રીતે ભક્તિની બાબતમાં પણ સમજનાનું છે. દુનિયામાં ભકતો ભલે થોડા હોય, પણ તેઓ પોતાના અનુભવની વાત કહે છે, માટે તે માનવી જોઈએ; અને ભક્તિ ન કરે એવાં ભલે દુનિયામાં લાખો માણસો હોય તો પણ તેઓની વાત કાંઈ મનાય નહિ; કારણ કે જેણે જોયેલું છે, તેનું કહેવું માનવું જોઈએ. જેણે પોતેજ જોયું નથી, તેનું કહેવું શું કામનું ? જેણે શાસ્ત્રોમાં વિશ્વાસ કર્યો નથી, જેણે સત્સંગની મઝાઓ લૂંટી નથી, જેણે હલકા પ્રપંચો છોડ્યા નથી, જેણે હરિજનોની ને દુનિયાની સેવા કરી નથી, જેણે અંતરના સંતોષ મેળવ્યા નથી, જેણે ભકિતના

આતંદો અનુભવ્યા નથી અને જેણે પ્રભુના નામની લહેરો લીધી નથી, તેની વાતો તે કોણ માને ? જેણે આવા ઉત્તમ અનુભવો નથી લીધા તે અભાગિયા છવો ભલેને એક તરફ હાથે હોય અને બીજી તરફ જેણે આવા અઘોરિક લહાવા લીધા છે તે ભગ્ય-શાળી ભક્ત ભલેને એકજ હોય, તોપણ તે એકનીજ વાત સાચી છે અને તેની સામેના હાથરોની વાત ખોટી છે, જેમ શું તમોને નથી લાગતું ? માટે ભાઈઓ ! આજથી ઠરાવ કરો કે, ભક્ત બહુ થોડા હોય અને ભક્તિ ન કરે એવાં માણસો ઘણાં હોય તોપણ તેમાં કાંઈ ભક્તિ ખોટી કહેવાય નહિ ને ભક્તની મહત્તા કાંઈ ઓછી થઈ જાય નહિ માટે જેમ અને તેમ ભક્તિમાં લાગુ રહો અને ભક્ત બનવાની ઈચ્છા રાખો.

૩૦૧-દુનિયામાં ઢોંગી ઘણા હોય છે; કાંઈ ભક્તો ઘણા હોય નહિ.

ગાયોલેસોનાં ધણુ હોય છે, પોઠિયાઓની પોઠ હોય છે, ઘોડાઓની હારો હોય છે, ઉંટોના કાકલા હોય છે, ખચ્ચરોની દુકડીઓ હોય છે, ગધેડાંઓની વણઝારો હોય છે અને બકરાં-ઘેડાંનાં ટોળાંઓ હોય છે, પણ કયાંઈ સિંહનાં ટોળાંઓ જ્યાં નથી. તેમજ દુનિયામાં ધર્મોની નિંદા કરનારી મંડળીઓ હોય છે, ભક્તોને વગોવનારી સભાઓ હોય છે, અસલી ધર્મોને તોડનારી સભાઓ હોય છે, બીજાઓને વટલાવનારા-બીજાઓની છાંદોગી રહ કરનારા પરમાર્થીઓ પણ હોય છે, પોતાનાંજ શાસ્ત્રોં જૂઠા પાકનારા ફિરસ્તાઓ પણ હોય છે, પોતાને સાફ લિખ મંગાવવા માટે ચેલા મુંડનારા મહાત્માઓ પણ હોય છે અને પોતાનાંજ મંદિરમાં ધર્મ ને નામે ગોટાળો ચલાવનારા મહાપુરુષો પણ ઘણાંજ હોય છે પણ કયાંઈ ભક્તોનાં ટોળાં હોતાં નથી; કારણ કે ભક્ત થવું કાંઈ સહેલું નથી.

પોતાના સ્વાર્થનો લોગ આપવો, એ કાંઈ રમતની વાત નથી. પવન અને વીજળી કરતાં પણ વધારે અંચળ મનને છૂતવું એ કાંઈ ખાવાનું કામ નથી. દુનિયાદારીના મોજશોખ અને લાલચો-ને પ્રભુનાં નામ ઉપર ત્યજી દેવાં, એ કાંઈ સહેલી વાત નથી, ઈશ્વરની અઘોરિક માયાને છૂતવી એ કાંઈ નાનીસુની બાબત નથી, વિશ્વાસની અદરશ દોરી ઉપર છાંદોગી ગાળવી એ કાંઈ હથેળીમાં

ગાળ ચાટવાની વાત નથી અને બગટેલી દુનિયાની વચ્ચે રહીને જીંદગીના છેલ્લા શ્વાસુધી સ્વર્ગીય ખ્યાલ તથા દેવતાઈ વિચારો રાખીને પ્રભુના પ્રેમમાં અને પ્રભુના આનંદમાં મહાલવું, એ કાંઈ જેવી તેવી બાબત નથી. એ તો બહુ મોટા બાગ્યશાળીઓનાં કામ છે. એ તો દેવતાઓને પણ દુર્લભ છે. ભક્તિ આવી કઠિન છે, આવી અલૌકિક છે, માટેજ ભક્તોની મોટાઈ છે અને તે સારજ ભક્તોનાં ટોળાં હોતાં નથી. માટે બાધઓ ! એ ઉત્તમમાં ઉત્તમ રીતે પવિત્રમાં પવિત્ર જીંદગી ગાળવી હોય, ઉત્તમ મનુષ્યસ્વતંત્ર ની સાર્થકતા કરી લેવી હોય અને મોક્ષનાં સુખ મેળવવાં હોય તો પ્રભુના ખ્યાલ ભક્ત યાઓ, ભક્ત યાઓ.

૩૦૨-પોતાના ઘરમાં આગ લાગતાં એક નાનો છોકરો બીજાં છોકરાંઓને તેની મજા દેખાડવા તેડી લાગ્યો, તેમ આપણે પણ આપણી જીંદગીને મોજમજામાં બળી જતી જોઈને રાજ થઈએ છીએ.

કેઈ એક માણસના ઘરમાં આગ લાગી. એ આગ બહુ વધી ગઈ એટલે તે માણસ દૂર બેસીને બહુ અક્સોસ કરવા લાગ્યો અને રોવા લાગ્યો. એ વખતે તેનો નાનો છોકરો દોડતો દોડતો ફળિયામાં ગયો અને પોતાના જેવડાં સૌ છોકરાંઓને લેળાં કરીને કહેવા લાગ્યો કે, ચાલો, ચાલો, મારે ઘર ચાલો. ત્યાં બહુ મજા છે. બીજા છોકરાઓએ પૂછ્યું કે શું મજા છે ? ત્યારે પેલા છોકરાએ કહ્યું કે, અમારા ઘરમાં બહુ મોટી આગ લાગી છે, તે જોવા જેવી છે. એ સાંભળી સૌ છોકરાંઓ દોડતાં દૂડતાં ત્યાં આવી પહોંચ્યાં અને અબજબીથી આગના બાજુકા ને ધૂમાડાના ગોટે ગોટા જોવા લાગ્યાં. એ જોઈ પેલા છોકરાને બહુજ રમુજ પડી, તેથી હસ્તે હસ્તે તાળીઓ પાડવા લાગ્યો ને નાચવા લાગ્યો; પણ તેને ખબર નહોતી કે આ માફે ઘર બળી ન્થકે અને એ નુકસાની મારેજ લોગવવાની છે.

આવીજ રીતે માયાના મોહમાં, મોજશોખના ભડકામાં, પ્રભુનું નામ લીધા વિના આપણી જીંદગી બળી ન્થકે; અને તોપણ પેલા બાળક-અસાન છોકરાની પેઠે કિંમતી જીંદગીને નકામી ચાલી જતી જોઈને-અરે ભસ્મ થતી જોઈને આપણે

પુરી થઈએ છીએ. આત્મજ નામ મોહ છે; અને એવો મોહ આપણે જગતનું મિથ્યાપણું બરાબર રીતે સમજતા નથી, તેથી જ થાય છે. જેમ પેલો ધરધણી પોતાની કિંમતી મિલકતને બગી જતી જોઈને શોક કરતો હતો, તેમ આપણે પણ આપણી છંદગી અને આપણા ઉત્તમ જીવસાચોનો નાશ થતો જોઈને તથા પ્રભુને ભૂલી જવા માટે દિલગીર થવું જોઈએ અને પશ્ચાત્તાપ કરવો જોઈએ; એટલુંજ નહિ પણ હવેથી એમ ન થાય માટે માયાને મિથ્યા સમજી, જગતને ક્ષણભંશુર સમજી, છંદગીને પાણીના પરપોટા જેવી સમજી, સંબંધીઓને ધર્મશાળામાં ભેળાં થઈ ગયેલાં સુસાક્ષરો સમજી, અને સુખદુઃખને પ્રારબ્ધકર્મના ભોગ સમજી તેથી હરખ-શોકમાં ન પડતાં દીનતાથી પ્રભુનું શરણ ધરી લેવું જોઈએ. એ વિના કયાંઈ આરો આવે તેમ નથી, એ વિના કયાંઈ શાંતિ નથી, માટે ભાઈઓ ! પ્રભુના શરણમાં જાઓ, પ્રભુના શરણમાં જાઓ.

૩૦૩-કોઈ પણ માણસે એમ ન ધારવું કે હું પાપી નથી.

મહાત્મા સાધુઓએ તથા ઋષિ-મુનિઓએ વારંવાર કહેલું છે કે, અમે પાપી છીએ, અમારાં કર્મો પાપથી ભરેલાં છે અને જ્યાં સુધી આ દુનિયામાં છીએ ત્યાંસુધી પાપનો સંભવ છે. માટે તેઓ વારે વારે પોતાનાં દરેક કામ વખતે પ્રાર્થના કરતા કે:—

સર્વપાપહરો હરિ:

પ્રુદ પ્રભુએ પોતે પણ કહેલું છે કે:—

સર્વાંરમા હિ દેવિણ ધૂમેનાગ્નિરિવાવૃતા: ।

(ગી. અ. ૧૮ સ્લો. ૪૮)

અર્થ:—જેમ અગ્નિની સાથે ધૂમાડો રહેલો છે, તેમ સર્વ કર્મોમાં દોષ રહેલો છે.

સદિનો કમજ આવી રીતનો હોવાથી હું પાપી નથી, એમ કોઈએ પણ સમજવું નહિ જોઈએ. હું પાપી નથીજ, એમ માની લેવાથી પાપથી બચવાની દરકાર રહેતી નથી, તેથી કોઈ વખત પાપમાં ફસાઈ જવાનો ભય રહે છે, એટલુંજ નહિ પણ એમ માનવું તેમાં અભિમાનીપણું રહેલું છે; પણ જેઓ એમ માને છે કે, સર્વ કર્મોમાં પાપનો સંભવજ છે, તેઓ પાપથી બચવાની તજવીજમાં રહે છે અને તેઓમાં દીનતા તથા પ્રભુપ્રેમ આવતો જાય છે, એ તો ખુલ્લું છે કે બેદરકારી કરતાં તજવીજ લાખોગણી

સારી છે; એટલે જેઓ એમ માને કે અમે પાપી નથી, તેના કરતાં જેઓ એમ માને કે પ્રભુ સિવાય સર્વત્ર પાપનો સંભવ છે, તેઓને પાપથી ગચવાની વધારે તક છે; કારણ કે તેઓ એતેલા છે અને અમારામાં પાપ નથી, એમ માનવાવાળાઓ બેદરકાર છે, એટલે તેઓને વખતે પાપમાં પડી જવાનો સંભવ છે. એને માટે એક જાણવાજેવો દાખલો છે કે:—

બે રાજાઓને લડાઈ થઈ. તેમાં એક રાજા હાર્યો; એટલે તેણે મરી જવાનો ઢોંગ કર્યો. એ પછી તે રાજાનાં માણસોએ જીતેલા રાજા પાસે જઈને કહ્યું કે, હવે અમે હાર્યા છીએ ને અમારો રાજા મરી ગયો છે; માટે હવે લડાઈ બંધ કરો અને મહેરબાની કરીને અમારા સુએલા રાજાના શબને તમારા નગરમાં થઈને સ્મશાનમાં લઈ જવાની રજા આપો. નવા રાજાએ જાણ્યું કે એમાં કંઈ અકલ્પ્ય નથી. આપણા મોટો દુશ્મન રાજા હતો, તે મરી ગયો. હવે છે શું? એમ ધારી તેણે પોતાના શહેરમાંથી એ શબને લઈ જવાની રજા આપી. એ પછી જ્યારે હારેલા રાજાને શહેરની મધ્યમાં રાજમહેલ પાસે લઈ આવ્યા, ત્યારે તે ઢોંગી રાજા બેઠો થઈ ગયો અને પોતાનાં માણસોને કહ્યું કે, જોઈ શું રહ્યા છો? ચલાવો લડાઈ. જીતેલો રાજા ગફલતમાં હતો, એટલે હારેલો રાજા પાછો જીતી ગયો.

બાઈઓ! આ લડાઈ તે હૈવી ને આસુરી સંપત્તિની છે. આસુરી સંપત્તિ હારી જાય છે ત્યારે તેનો પાપરૂપી રાજા મરી જવાનો ઢોંગ કરે છે, પણ ખરી રીતે તે મરી જતો નથી, તેથી વખત આવ્યે પાછો ખડો થઈ જાય છે. માટે પાપની તરફ બેદરકારી રાખવી નહિ; અને અમારામાં ગિલકુલ પાપજ નથી એમ સમજવું નહિ; પણ આપણે એવા સંજોગોમાં છીએ કે જેથી દરેક વખતે પાપનો સંભવ છે એમ સમજી, દીનતાથી હૈમશાં પ્રાર્થના કરતા રહેવું કે:—

સર્વપાપહરો હરિ: ।

૫૬

હૈં હરિ પતિતપાવન સુને,	(૨૬)
મેં પતિત પુમ પતિતપાવન, હોઈ જાનક બને.	હૈં હરિ
ત્યાધ ગણિકા ગજ અજમિલ, સાખ નિમમદી બને;	
ઐર પતિત અનેક તારે, જાત કાપે બને.	હૈં હરિ
જન નામ અજન લીને, જન ચમપુર મને;	
દાસ દુલસી શરણ આપો, રાખિયે અપને.	હૈં હરિ

૩૦૪-પ્રભુમાં વિશ્વાસ રાખશો તો પ્રભુ દયા કરશેજ

કોઈ એક માણસના ઘર પાસે પાડોશીનો એક ફૂતરો હતો. તે કંઈ કારણને લીધે રાતે બસતો હતો, તેથી એ માણસને ઉંઘ આવી નહિ એ સાહે તે માણસે એ ફૂતરાને પુખ મારવાનો પોતાના મનમાં ઠરાવ કર્યો. પછી તેણે સવારમાં ઉઠી લાકડી લઈને ગુસ્સાથી તે ફૂતરા ઉપર હટી ફેંકી; પણ તે લાકડી બીજે ઠેકાણે અટકાઈ ગઈ, તેથી સહેજમાં ફૂતરો ખચી ગયો. એ પછી તે લાકડી પોતાના મોંમાં ઘાલીને ફૂતરો પોતાને મારનાર ઘણીની પાસે લઈ ગયો અને નીચું માથું કરી તેના પગ પાસે એ લાકડી મૂકી. ફૂતરાનો એ વિવેક જોઈને-ફૂતરાની એ લાયકી જોઈને-તેને મારવા ઇચ્છનાર માણસને દયા આવી ગઈ, તેથી પછી એ ફૂતરાને મારી શક્યો નહિ. તેને લાગ્યું કે, “જે લાકડીથી હું આ ફૂતરાને મારું છું, તેજ લાકડી પોતાના મોંમાં ઉઠાવીને મારા પગ પાસે મૂકે છે. એ ફૂતરાને હું કેમ મારી શકું? તેના બસવાથી આખી રાત મને ઉંઘ આવી નહોતી, તેથી એ ફૂતરા ઉપર હું બહુ ચીકાયો હતો, પણ તેની આવી લાયકીથી હું મારો ગુસ્સો ભૂલી ગયો, દયાની લાગણીથી મારી આંખમાં પાણી આવી ગયાં અને હું એ ફૂતરાને મારવાને બદલે તેને પંપાળવા લાગ્યો.”

ભાઈઓ ! આધીનતામાં-દીનતામાં આટલું બધું બગ છે, આટલી બધી પુખી છે અને આટલું બધું નિર્ભયપણું છે, એમ તેને ખબર નહોતી. એ તો તે એ ફૂતરા પાસેથીજ શીખ્યો. ભાઈઓ ! માણસ અને ફૂતરા વચ્ચેની આધીનતામાં પણ જ્યારે આટલી બધી ઉત્તમ લાગણી થાય છે, રાક્ષસપણું બદલાઈ જઈને દૈવીવૃત્તિ થાય છે, ત્યારે પ્રભુ તરફની આધીનતામાં કેટલો બધો દયા હશે, અને કેટલું બધું સુખ હશે એ ખ્યાલ તો કરો !

ફૂતરાના બસવાથી જેમ પેલા માણસ ગુસ્સે થયો હતો તેમ આપણા લોભથી, આપણા નિંદાખોર સ્વભાવથી, આપણા ઇર્ષથી, આપણા અહંકારથી અને આપણા અયોગ્ય રીતના વિષયલોગનાં પાપથી પ્રભુ આપણી ઉપર ગુસ્સે થાય છે; અને ગુસ્સે થવાથી જેમ પેલા માણસે ફૂતરાને મારવા લાકડી ફેંકી હતી, તેમ પ્રભુ આપણી ઉપર કોઈ બાતનાં દુઃખ મોકલે છે. લાકડી ફેંક્યા છતાં પણ ફૂતરો જેમ દીનતાથી એ માણસને આધીન થયો, તેમ જો દુઃખને વખતે પણ આપણે દીનતાથી ભગવદ્દય્યાને આધીન નહિ થઈએ તો

પછી પ્રભુની દયા આપછી ઉપર કેમ ઉતરી શકશે ? થાક રાખ્યો કે આધીનતાથી જ, દયા મેળવી શકાય છે; સામે થઈને કાંઈ ઇનામ મેળવી શકાતું નથી. માટે જો પ્રભુની દયા જોઈતી હોય અને પ્રભુ પાસેથી સુકિતનું ઇનામ જોઈતું હોય તો જેમ અને તેમ શુદ્ધ અંતઃકરણથી પ્રભુના હુકમો પાળો અને જેમ પ્રભુ રાખે તેમ આનંદથી રહો.

કાલિંગડો

દયાળુ જગ સરજનહાર રે, દીનનાં દુઃખ હરનાર રે. (૧૬)

તું કારક પ્રતિપાળક તારક, નિર્મળ નિત્ય ઉદાર;

ક્ષમા કૃપારૂપ નેત્રે નિહાળીને, હીણ અધર્મને દહાર રે. દયાળુ

શુદ્ધ વિષયના શબ્દિક સુખ સાર, કીધાં છલ કપટો નિર્ધાર;

સ્વાર્થે સંતાપ્યા સાધુ સુશીલ જન તે, અપરાધ નિવાર રે. દયાળુ

અંત સમય મને અન્ય ન સુઝે, પ્રભુ તું વિષ્ણુ કાણુ સુખકાર;

કુટિલ કુહાંદીને સુમાર્ગે સુઝાડી, ભવસાગર પાર ઉતાર રે. દયાળુ

૩૦૫-પાપ કરતું એ બહુ સહેલું છે; માટે પાપથી બચવાની બહુજ કોશીશ કરો.

પાપ કરતું એ બહુ સહેલું છે, માટે પાપથી બચવાની સૌથી વધારે ફિકર રાખવી જોઈએ. પાપ કરવા માટે કાંઈ મોટી મોટી સુરકેલીઓ ઉઠાવવી પડે તેમ નથી; તે તો ઘરમાં બેઠે બેઠે પણ, સુત સુત પણ, ધંધારોજગાર કરતે કરતે પણ અને બિમારીના બિછાનામાં પડ્યે પડ્યે પણ કરી શકાય છે. માટે બાઈઓ ! પાપથી બચવાની કોશીશ કરો; કારણ કે પાપ કરતું એ બહુજ સહેલું છે, માટેજ પાપથી બચવું બહુ સુરકેલ છે. સૂતે સૂતે પણ વિષયના વિચાર કરી શકાય છે, ધંધારોજગાર કરતે કરતે પણ બીજાને ખરાબ કરવાના વિચાર કરી શકાય છે, જગતે જમતે પણ અહેખાઈના ખ્યાલો આવી જાય છે, રમતે રમતે પણ મગર થઈ જવાય છે, હરવાહરવા જતાં પણ નજર ભગાડી શકાય છે અને માતની છેલ્લી ઘડી સુધી પણ તૃણા વધારી શકાય છે. એ બધું માનસિક પાપ છે. એવાં માનસિક પાપથી બચવું એજ ઉત્તમતા છે ને એનુંજ નામ બ્રહ્મિ છે. એ પાપથી બચવાનો ઉપાય એજ છે કે હમેશાં શુભેચ્છા રાખવી; શુભેચ્છા એ ઇશ્વરીજ્ઞાનનું પહેલું પગથિયું છે; માટે કદિ પણ ખૂરા વિચારો કે મિથ્યા સંકલ્પ નજ કરવા; પણ દરેક પળે એવીજ ભાવના રાખવી કે:—

સર્વંદ્ર સુખિનઃ સન્તુ સર્વે સન્તુ નિરામયાઃ ।

સર્વે મદ્રાણિ પદ્મંતુ મા કમિદ્દુઃખમાન્તુવાત્ ॥

અર્થ:-બધા જીવો સુખી થાઓ. કોઈ પણ જીવને કાંઈ પણ દુઃખ ન રહે. સર્વનું કલ્યાણ થાઓ અને કોઈ પણ ઠેકાણે જરા પણ દુઃખ ન રહે. પ્રાચીન આર્ય ઋષિઓની પ્રાતઃકાળની પહેલી પ્રાર્થના આજ હતી કે, “હે પ્રભો ! સર્વનું કલ્યાણ કરે.” આવી બધી ઇચ્છાથીજ પાપથી બચાય છે, માટે જો પ્રભુના રસ્તામાં જવું હોય તો હમેશાં શુભેચ્છા રાખો, શુભેચ્છા રાખો.

૩૦૬-પાપીઓ કોઈક દિવસ પણ રૂડા થશે, એવી ઇચ્છાથી પ્રભુ તેમને તરતજ શિક્ષા કરતો નથી.

ધર્મર સર્વશક્તિમાન છે; તે ચાહે તો એક પળમાં સર્વ પાપીઓને મારી નાખે. તેની પાસે જેમ બચાવના તેમ નાશના પણ હબરો રસ્તા છે. અતિ વરસાદથી, દુકાળથી, ધરતીકંપથી, જ્વાળામુખી પર્વત ફાટવાથી, સસુદ્રથી, વીજળીથી, પવનનાં તોફાનથી, અગ્નિથી, હવા બગડવાથી, મરડીથી કૉલેરાથી અને એવાંજ બીજાં હબરો કારણોથી ત બહીકમાં મારી શકે; પણ પ્રભુ હયાળુ છે; માટે પાપીઓને પણ એજ વખત શિક્ષા કરવા ચઢાતો નથી. પાપીઓ કોઈક દિવસ પણ રૂડા થશે, એવી બધી ઇચ્છાથી પ્રભુ તેને બચાવે છે. માત્ર બચાવે છે એટલુંજ નહિ, પણ તે દરમિયાન સુધરવાની તેને તક આપે છે, પણ અફસોસ છે કે માથુસો પ્રભુની એ હયાનો ઉલટો ઉપયોગ કરી પોતાનાજ પગમાં કુહાડા મારે છે, પોતાનાજ રોટલામાં ધુળ નાખે છે અને પોતાનેજ બેસવાની ડાળ કાપી નાખે છે. પ્રભુની ઇચ્છા તો એવીજ છે કે, જીવો મારી પાસે આવે અને મારા જેવા બને; પણ આપણેજ એવા અભાગિયા છીએ કે સમર્થ પ્રભુની હયા સમજતા નથી તથા પ્રભુએ આપેલી કિંમતી તકોનો લાભ લેતા નથી અને તેનો ઉલટો ઉપયોગ કરીએ છીએ; પણ યાદ રાખજો કે પ્રભુને ત્યાં કાંઈ પોપાંખાઈનું રાજ્ય નથી. આટલાં બધાં પાપ વચ્ચે પણ આપણે બચીએ છીએ ને મોજશોખ કરીએ છીએ, તે કાંઈ આપણાં પરાક્રમથી નહિ અને આપણાં છળકપટથી પ્રભુને છેતરીને નહિ, પણ પ્રભુની હયાથીજ બચીએ છીએ. એવીજ આશાથી-એવીજ ઇચ્છાથી કે આપણે કોઈક દિવસ પણ રૂડા થઈ; પણ જો અંતસુધી પણ બલા નહિજ થઈએ-પવિત્ર નહિજ થઈએ તા પછી આપણે માટે નરક તો છેજ; એમાં કોઈ બેપીને કે ડોચીને પૂછવા જવું પડે તેમ નથી. જેને જે જોઈએ તે લો; ગમે તો હયા ને ગમે તો શિક્ષા.

૩૦૭-પ્રભુની દયાનો માણસ ઉલટો ઉપયોગ કરે છે.

આપણે જાણીએ છીએ કે પ્રભુ કાળનો પણ કાળ છે. એક પળમાં તે આપણા નાશ કરી શકે તેમ છે. માત્ર આપણેજ નહિ પણ અનંત બ્રહ્માંડનો એક પળમાં નાશ કરી દે એવું તેનામાં અદ્ભુત સામર્થ્ય છે; પણ માત્ર આપણે તેની દયાથીજ બચીએ છીએ; અને તોપણ આપણી મૂર્ખાઈ તો જુઓ કે આપણે પ્રભુની દયાનો કેવો અવળો ઉપયોગ કરીએ છીએ ? પ્રભુ જેને ધન આપે છે, તેઓ અભિમાની બને છે; જેને રૂપ આપે છે, તેઓ વ્યભિચારી થાય છે; જેને વિદ્યા આપે છે, તેઓ વિવાદ કરે છે; જેને જોર આપે છે, તેઓ જુલમ કરે છે; જેને સત્તા આપે છે, તેઓ બીજાઓને દબાવે છે; જેને મોટું કુટુંબ આપે છે, તેઓ વધારે કળુઆ કરે છે; જેને જીવાની આપે છે, તેઓ હીવાના બને છે અને જેને લાંબું આયુષ્ય આપે છે તે વધારે પાપ કરે છે. આવી રીતે પ્રભુની કૃપાનો પાપીઓ ઉલટો ઉપયોગ કરે છે. જેમ બાવળનું ઝાડ મોટું થતું જાય, તેમ તેમાં કાંટાઓ પણ વધતા જાય છે અને જેમ તેની ડાળો મોટી થતી જાય તેમ કાંટાઓ પણ ઘણા થતા જાય છે. તેવીજ રીતે પાપીઓને જેમ જેમ અનુકૂળતા મળતી જાય છે, તેમ તેમ તેઓ વધારે પાપ કરતા જાય છે; પણ જાણતા નથી કે પાપ એ કેવી ખૂરી ચીજ છે અને તેથી આપણી કેટલી બધી ખરાબી થાય છે ! આપણા દુશ્મનોની સામે લડવા માટે આપણી ઉપર કૃપા કરીને જે દારૂગોળો આપણને આપવામાં આવેલો છે તેજ દારૂગોળો અફસોસ કે આપણે તે આપનાર સામેજ વાપરીએ છીએ.

બાઈઓ ! પ્રભુના માર્ગમાં આડે આવનારા કામ-કેાધ-લોભ વિગેરે દુશ્મનોને છતવા માટે પ્રભુએ કૃપા કરીને આપણને વિદ્યા, ધન, બળ, સત્તા, આયુષ્ય વગેરે આપેલું છે. ઇશ્વરી રસ્તામાં નડતા રાક્ષસોને છતવા માટે એ દારૂગોળો છે; પણ આપણી નાલાયકી તો જુઓ ને આપણી નિમકદરામી તો જુઓ કે જે રાક્ષસોની સામે થવા માટે-જે રાક્ષસોને છતવા માટે-તેની સામે લડવાની સરતે જે દારૂગોળો આપણને મળેલો છે, તે રાક્ષસોની સાથેજ આપણે મળી જઈએ છીએ અને તે દારૂગોળો આપનાર પ્રભુની સામેજ તે સાધનોનો આપણે ઉપયોગ કરીએ છીએ ! ! ! આ કરતાં વધારે નીચતા બીજી શું હોઈ શકે ? પ્રભુએ કૃપા કરીને

આપેલી શક્તિનો પ્રભુની સામે ઉપયોગ કરવો એનુંજ નામ પાપ છે, એમ ન થાય એ સંભાળજો.

૩૦૮—શિષ્યોના પગ ધુએ એવી જેનામાં નમ્રતા હોય તે શુરુ થવાને લાયક છે.

એક બક્ત મહાત્મા હતો. તેને લોકોએ કહ્યું કે તું અમારો શુરુ થા. તું શુરુ થવાને લાયક છે. અમારો તારી ઉપર વિશ્વાસ છે. ત્યારે તે સાધુ મહાત્માએ કહ્યું કે, હું શુરુ થાઉં, તે પહેલાં હું શુરુપણાને લાયક છું, એવી મારે તમોને ખાત્રી આપવી જોઈએ. ત્યારે લોકોએ કહ્યું કે, એવી ખાત્રીની અમોને જરૂર નથી. અમને તારું વચનજ ખસ છે. ત્યારે તે જ્ઞાની બકતે કહ્યું કે, એમ ન થાય. ખાત્રી કર્યા વિના કોઈને શુરુ કરવો નહિ. ત્યારે લોકોએ કહ્યું કે, તમે કેવી રીતે અમારી ખાત્રી કરવા માગો છો ? ત્યારે તે મહાત્માએ કહ્યું કે, મને તમારા પગ ધોવા હો. જો હું તમારા પગ ધોઈ શકું તો તમારે મને શુરુ સમજવો. લોકોએ કહ્યું કે, મહારાજ ! એવી ઉલટી વાત કેમ બને ? અમો શિષ્યોએ તમારા પગ ધોવા જોઈએ, પણ શિષ્યોના પગ શુરુ ધુએ, એવી અવળી વાત કાંઈ બને નહિ. ત્યારે તે મહાત્મા શુરુએ કહ્યું કે:—

બાઈઓ! જેનામાં એવી દીનતા હોય કે જે પોતાના શિષ્યોના પણ પગ ધોઈ શકે, તે શુરુ થવાને લાયક છે. જે પોતાના વૈભવના અભિમાનમાં, જે પોતાના જ્ઞાનના અભિમાનમાં, જે પોતાની બક્તિની પ્રમાદીમાં, જે પોતાની પવિત્રતાના આડંબરમાં અને જે પોતાના કુળના અભિમાનમાં રહેતા હોય તે શુરુ થવાને લાયક નથી. જેનામાં શુદ્ધ અંતઃકરણની ખરેખરી ને પૂરેપૂરી દીનતા હોય અને એલાઓને પોતાની બરોબર બનાવવાની તાકાત હોય તેજ શુરુ થવાને લાયક છે. શિષ્યોને રસ્તો બતાવવાને માટે શુરુ છે એટલું જ નહિ પણ શિષ્યોનો બોલે ઉચકવામાં મદદ કરવા માટે શુરુ છે. માત્ર માલમલીહા ઉડાવવા ને મનસ્વી હુકમ ચલાવવા માટેજ કાંઈ શુરુ નથી. એ સૌ શુરુઓએ બરોબર રીતે સમજવું જોઈએ.

૩૦૯—ખીજનું બહું કરતાં, સાથે પોતાનું પણ બહું થઈ જાય છે.

હિમાલય જેવા ઠંડા સુલકમાં એક માણસ ટાઢથી બહુ હેરાન મૂકેને રસ્તામાં પડી ગયો હતો. તે રસ્તા ઉપરથી એક ખીજે

માણસ જતો હતો, તેને પેલા પડી ગયેલા માણસે કહ્યું કે, મહે-
રબાની કરીને જરા મારા પગ ઘસ તો મને ગરમી આવે. હું
ટાઢથી બહુ હેરાન છું. ત્યારે તે બીજા માણસે કહ્યું કે, મને પણ
બહુ ટાઢ વાય છે. મારા આંગળાં પણ ચકકાઈ ગયાં છે. હું તો
તારા પગ ઘસી શકું તેમ નથી. પેલાએ બહુ આજીજી કરીને તથા
બહુ સમજાવીને કહ્યું કે, બાઈ ! તું જો તો ખરો, એમાં મજા છે.
પછી તે માણસ જેમ તેમ કરીને તેના પગ ઘસવા લાગ્યો. જેમ
જેમ તે વધારે ઘસવા લાગ્યો તેમ તેમ પેલા પટેલા માણસમાં
અને પોતાનામાં બંનેમાં વધારે વધારે ગરમી આવવા લાગી ને
અંતે ટાઢ ઉડી ગઈ, તેથી બંને જણા સાથે ચાલી નીકળ્યા અને
ધીરે ધીરે એકબીજાના હાસ્ત બની ગયા.

જતાં જતાં રસ્તામાં તે પગ ઘસનારે પૂછ્યું કે, મેં તારા પગ
ઘસ્યા એમાં મારી ટાઢ કેમ ઉડી ગઈ ? ત્યારે પેલા ઠંડીથી પડી
ગયેલા માણસે કહ્યું કે, એજ ઇશ્વરની પ્રુબી છે કે, બીજાનું બહું
કરતાં સાથે પોતાનું પણ બહું ચર્ધ જાય છે; પણ માણસો તે
બરોબર રીતે સમજતાં નથી, તેથીજ પરમાર્થ કરવામાં પછાત પડે
છે. ડાહ્યાં માણસો તો એમજ માને છે કે, પરમાર્થ છે તેજ સ્વાર્થ
છે. સ્વાર્થમાં પરમાર્થ બહુ થોડો છે, પણ પરમાર્થમાં સ્વાર્થ ઘણો
છે; માટે કાંઈ નહિ તો આપણા સ્વાર્થને ખાતર પણ આપણે પર-
માર્થ કરવો જોઈએ.

૩૧૦--પ્રભુ કહે છે કે આખી દુનિયા તમારે માટે છે.

માત્ર એક પાપને છોડીને બીજું ગમે તે કરો.

આપણે માનીએ છીએ કે ધર્મ પાળવો એ તો બહુજ કઠિન
બાબત છે, બકિત કરવી એ તો માથા સાટેની વાત છે
અને નીતિ રાખવી એ તો લાગે માણસમાં કોઈકથીજ બની શકે
છે. બધાં માણસો આપણને એમ કહે છે, ઘણાએ ધર્મશુરુઆ
પણ એમજ કહે છે અને આપણું મન પણ તે કબૂલ કરી લે
છે, પણ પ્રભુ કહે છે કે એ તમારી જોડી સમજ છે. માત્ર એક
પાપ છોડીને બીજું કાંઈ પણ કરવાની હું તમોને ના પાડતો નથી.
તમે વરઘોડામાં જાઓ તેમાં મને વાંધો નથી, તમે નવી નવી
જાતનું સાડું સાડું જાઓ તેમાં મને વાંધો નથી, તમે રાજરાજ
રૂપપાકપૂરી કે રસપૂરી ઉઠાવો, રાજરાજ મોહનથાળ ને
મૈસુરના ઘાણ ઉઠારો, રાજરાજ ગરમાગરમ જલેબી ઉઠાવો,

રોજરોજ મસાલાદાર કઢેલાં ગરમાગરમ દૂધ પીઓ, રોજરોજ ખમણુકોકળાં ને પત્તરવેલિયાં બનાવો, રોજરોજ રાઇતાં ને તીળી તમતમતી ચટણીઓ બનાવો અને રોજરોજ આઇસક્રીમ તથા નવાં નવાં શરબતો બનાવીને પીઓ તેમાં મને વાંધો નથી. સુંદર કપડાં પહેરો તે પણ મને ગમે છે. કિંમતી ઢાગીનાઓ વ્યાજળી-રીતે વાપરો તેની પણ મને છીટ નથી. તમારાં અત્તરો ને સુગંધી તેલોથી પણ હું કાંઇ અબકાર્જ જતો નથી. તમારાં છત્રી, રૂમાલ ને ચશ્માં પણ મને કાંઇ ખુશતા નથી. તમારા મોટા છત્રીપલંગો ને નેટની મચ્છરદાનીઓ પણ ભલે રહી. સુંદર નક્કરીના ઠોંથો ને નવી નવી જાતની આરામ ખુશીઓ પણ ખુશીથી વાપરો. તમે સલાઓ ગળવો અને મંડળીઓમાં માન પામો, એમાં પણ મને અડચણ નથી. તમે લગ્ન કરો ને સંસારનાં સુખ સારી રીતે લોગવો, એ જોઈને હું બહુ ખુશી થાઉં છું. તમોને તમારાં બચ્ચાંઓ ઉપર પ્રેમ કરતાં જોઈને મને તમારી ઉપર પ્રેમ આવે છે. તમોને નિર્દોષ રમતગમત કરતા ખુશાલ જોઈને હું ખુશી થાઉં છું. તમોને ફડી રીતે ધંધો ચલાવતા જોઈને મને બહુ આનંદ થાય છે; કારણ કે મારા ઉદ્દેશમાં તમે મદદ કરો છો. તમોને એકઠે એક ને કહો કેવડો શીખતા જોઈને પણ મને આનંદ થાય છે. એવી આશાથી કે તમે દુનિયામાં વધારે ઉપયોગી થઇ શકશો ને કોઇક દિવસ પણ મને જાણી શકશો. તમારા આલિશાન બંગ-લાઓ ભલે રહ્યા, તેથી હું કાંઈ નાખુશ નથી. તમારાં ફૂલનાં કુંડાં-ઓ ને માનીતાં ઝાડોની સુંદર વાડીઓ આખાદ હો; હું તેથી ખુશી છું. તમારા હોજ ને કુવારાઓ, તમારા માનીતા પોપટો, કાકા-કોઆઓ, વાંદરાંઓ, પાણીદાર ઘોડાઓ, નિમકહલાલ ફૂતરાઓ અને બીજાં પ્રાણીઓ કે જેને જોઈને તમે ખુશી થાઓ ને મારો મહિમા જાણો, તેને તમારા શોખને ખાતર ખુશીથી રાખો. તમારાં ફોનોગ્રાફ ને બાઇસિકલથી પણ હું કાંઈ વટલી જતો નથી. તમે ગરમાગરમ ચા કે કાવો પીઓ, તેથી પણ હું કાંઈ તમારી ઉપર ગરમ થઈ જતો નથી. તમારા બબકાદાર ફોટોગ્રાફ, બીલિ-યાનની વીંટિઓ, ઝગમગતાં એરિંગો, ફેશનેબલ લોકેટો, લટકતા ઘડીઆળના છેડાઓ ને રજરટાયરની ઢોડતી ફેટનોથી પણ હું કાંઈ દિલગીર થતો નથી. તમારી ઉજેણીઓ ભલે વારંવાર થયા કરે અને તમારા વ્યાજળી મોજશોખની નિર્દોષ વસ્તુઓ ભલે

રોજરોજ વધે, તે સાથે મને વાધો નથી. મને માત્ર એક પાપ સાથેજ વાધો છે. એક પાપને છોડીને બીજી ગમે તે ચીજનો તમે ચોગ્ય રીતે લાભ લો. આખી દુનિયા તમારે માટેજ છે; પણ તેમાં સરત માત્ર એટલીજ છે કે, મને તમારી સાથે રાખીને—મને યાદ કરીને—મને તમારા હૃદયમાં ધારણ કરીને પછી તમે બધું લોગવો. આખી દુનિયા અને તેના બધા વેશવો તમારે માટેજ છે. તમારે માત્ર એક પાપવિના બીજી કંઈ ચીજથી ડરવાનું નથી, માટે બાઈબેલ ! પાપને છોડીને બીજું ગમે તે કરો ને ગમે તેમ કરીને પણ પાપને છોડી દો.

૩૧૧—આવો અવસર કાંઈ પ્રરી પ્રરી આવવાનો નથી, માટે ચેતો ચેતો.

બાઈબેલ ! યાદ રાખજો કે આવો ઉત્તમ અવસર કાંઈ ફરી ફરી આવવાનો નથી. આવી ભગવત્કૃપા કાંઈ વારે વારે મળવાની નથી. આ પુણ્યભૂમિમાં—આ ભરતખંડમાં—આ ઈશ્વરના કૃપાપાત્ર દેશમાં કાંઈ વારે વારે જન્મ મળવાનો નથી. આવો આપણે પવિત્ર—ઉત્તમ આર્યધર્મ કાંઈ ફરી ફરી મળવાનો નથી. આ જીવવાની કાંઈ સદાકાળ રહેવાની નથી. એ તો જ્ઞેતજ્ઞેતામાં કાલ ચાલી જશે. ભકિત કરવા માટે પ્રભુનાં ઐશ્વર્યવાળાં પવિત્ર મંદિરો મળ્યાં છે. આપણી ભૂલો સમજાવનારા ઉત્તમ ઉપદેશકો મળેલા છે. આપણને પ્રભુકૃપાથી આરોગ્યતા મળેલી છે. જોઈએ તેટલો સમય મળે છે. જરૂર એટલું જ્ઞાન મળેલું છે. ખર્ચવાને કાંઈક પૈસા પણ મળેલા છે. દાન આપવા માટે જોઈએ તેવાં પાત્રો પણ મળે છે અને ભકિત કરવા માટે આપણાં અંતરમાંથી કુદરતી પ્રેરણા પણ થાય છે; છતાં પણ આપણે કાંઈ પણ કરતા નથી એ શું થોડી ભૂલ છે ? આવાં ઉત્તમ સાધનો ને આવો ઉત્તમ અવસર કાંઈ વારે વારે મળવાનો છે કે ? નહિજ. માટેજ ભકતજનો પ્રેમ-પૂર્વક ગાય છે કે:—

બિહાગ.

ભજનકો પરિમાન, એસો દરિભજનકો પરિમાન;	
નીચ પાવે ઉંચ પહવી, જલ તારે પાવાણુ.	એસો૦
ચલત તારા ને ચલત મડલ ચલત સદિ ઝોર જાન;	
દાસ મુવડું અવિચર પહવી, રામકે દીવાન.	એસો૦

રાવણ કે દસ શીસ છે?, ૬૨ મુઠે સારંગપાણુ;
 વિભીષણકું બંકા દીની, ભક્ત અપનો જન. એસો
 નિગમ ભકી સાખ પૂરે, સુનો સંત સુભણુ;
 દાસ તુલસી શરણુ આયો, રાખિયે ભગવાન. એસો

૩૧૨-ભક્તિની સાથે યોગક્ષેમનું ઢાંકણ પણુ પ્રભુ આપશેજ

આપણે મિઠાઈ લેવા મિઠાઈની દુકાને જઈએ ત્યારે જોઈએ તેટલી મિઠાઈ માગીએ છીએ. ને તેની કિંમત આપીએ છીએ; પણ એ મિઠાઈ બાંધવા માટે પાંદડાં, કાગળ, સૂતર, ઠોપલી વગેરે જે કાંઈ જોઈએ તેની કિંમત આપણે પૂછતા નથી ને તે માગતા પણ નથી, તો-પણ મિઠાઈવાળો મિઠાઈની સાથેજ તેને સાચવવાનો બધો સામાન પોતાની મેળેજ આપે છે; તે તેની કિંમત તેની મિઠાઈની સાથેજ ગણી લે છે. એવીજ રીતે આપણે તો માત્ર ઈશ્વર પાસે ભક્તિજ માગવાની છે. ભક્તિને રાખવાના સાધનો તો તે ભક્તિની સાથેજ પોતાની મેળે આપશે. એ માગવાની કાંઈ જરૂર નથી; કારણકે ભક્તનું યોગક્ષેમ કરવાને તે બંધાએલો છે. મિઠાઈવાળો જ્યારે મિઠાઈ પણ ખુદી આપતો નથી, ગાંધી જ્યારે દવા પણ પડીકાં બાંધ્યા વિના આપતો નથી અને વિલાયતી કાપડ આવે તે પણ બારદાન વિના આવતું નથી, ત્યારે પ્રભુ ભક્તિને નાગી કેમ આપશે ? અરધીના અજમાનું પણ પડીકું બંધાય, ભરૂણી બાળની પણ ઝૂંડીએ બંધાય, એને સાચવવાની પણ કાળજી રહે અને ચિંથરિયા ચોપડીએને પણ પૂકું હોય છે ત્યારે તમે વિચાર તો કરો કે પ્રભુ ભક્તિને નાગી કેમ આપશે ? ભક્તિને સાચવવા માટે ભક્તનું રક્ષણ કરવું એ તો ભક્તિનું બારદાન છે; એમાં કાંઈ ગાંધ માગવા જેવું નથી. માટે બાઈએ ! પ્રભુ પાસે નિષ્કામ ભક્તિ માગો, એટલે સો સારાં વાનાં એાની સાથે, એની મેળેજ ત્યાંયાં આવશે. નજીવી નજીવી ચીજોની માગણી નહિ કરો.

૩૧૩-ભક્તિનો જવાબ મળતાં વાર લાગે ત્યારે બધુવું કે પ્રભુ કાંઈકે આપણું વધારે કલ્યાણ કરવાનો છે.

આપણી ભક્તિનો જવાબ દેવામાં પ્રભુ વિલંબ કરે ત્યારે સમજવું કે, આપણું કલ્યાણ થવાનું છે. આપણે ત્યાં
 ૨૧. વિ. ૨૮

કોઈ બિખારી ગીત ગાતો ગાતો બિખ માગવા આવે ત્યારે જો તેનું ગાયન આપણને સાંઝે લાગે તો આપણે તેને બિખ આપતાં વાર લગાડીએ છીએ અને તેનું ગાયન સાંભળ્યા કરીએ છીએ એ પછી અંતે તેને ખુશી કરીએ છીએ; પણ જો આપણને તેનું બોલવું સાંઝે ન લાગે તો “માફ કર,” એમ કહી દઇએ છીએ અથવા જલદીથી અર્ધી દુકાની તેની તરફ ફેંકી દઇએ છીએ. તેમજ પ્રભુને પણ જો આપણને વધારે ન આપવું હોય તો કાંઈ થોડું જલદી આપી દે છે; પણ જો કાંઈ વધારે આપવાની તેની ઇચ્છા હોય તોજ તે વાર વગાડે છે. માટે બહુ પ્રાર્થના છતાં પણ ભકતજનોને જ્યારે જરૂરની ચીજ મળતાં પણ વાર લાગે ત્યારે જરૂર સમજવું કે, પ્રભુની આપણને કાંઈ વધારે આપવાની ઇચ્છા છે, માટે કદાચ ભકિતનો જવાબ મળતાં વાર લાગે તો હિંમત હારી ભકિત છોડી દેવી નહિ; પણ ઉપર સુજાળ સમજી ઉત્સાહપૂર્વક દબતાથી વધારે વધારે પ્રાર્થના તથા ભકિત કરવી અને સર્વભાવથી ઈશ્વરમય બનતા જવું, તો ઈશ્વર આપણને છોડી દેશે નહિ. યાદ રાખજો કે ભકિતનો જવાબ તુરતજ મળી જાય તો એટલા ટુંકામાંજ પતી જાય છે; પણ વાર લાગે તો વધારે મળવાની આશા બંધાયલા છે, માટે વાર લાગવાથી નહિ મળે એમ ધારી લઇ ભકતોએ નિરાશ થવું નહિ જોઇએ.

૩૧૪-બચ્ચાંના કાલા કાલા બોલની પેઠે પ્રભુને પણ આપણી પ્રાર્થનાઓ વહાલી લાગે છે.

તમને નાનાં નાનાં નિર્દોષ બાળકો ઉપર પ્રીતિ છે ? તમે માળાપોનો પોતાનાં વહાલાં બચ્ચાંઓ ઉપરનો પ્રેમ જોયો છો? કાણું કાણું તોતડું તોતડું બોલતાં બાળકોનો નવો નવો અવાજ તેનાં વહાલાં માળાપોને કેવો મીઠો લાગે છે, એ તમને ખબર છે? એના એ શબ્દ તે બાળક પાસે વારે વારે બોલાવીને તેનો બાપ અંતરમાંથી કેવો ખુશી થાય છે એનું તોલ તમે કરી શકો છો? બાળકના એ કાલા કાલા અધુરા અધુરા બોલની પણ તેના બાપના મનમાં કેટલી મોટી કિંમત છે, એ તમે સમજી શકો છો? અને એ બાળકનું કાણું કાણું બોલવું, બાપના હુકમની બહુ દરકાર રાખ્યા વિના સ્વાભાવિક રીતેજ આડુંઅવળું રમવું અને વખતે વખતે બાપ

પાસે જવા માટે હાવલાં મારવાં ને ઉતાવળથી હાથ લાંબા કરી મને તેડી લેા, જોમ અંતરમાંથી ઇચ્છી, મધુરું મધુરું હાસ્ય કરતે કરતે ફફટા મારવા એ દેખાવ તમે જોયો છે ? એ દેખાવથી તેના વહાલા બાપને કેવો આનંદ થાય છે અને વારંવાર એવા આનંદનો દેખાવ જોવાને તેનો બાપ કેવો ઇચ્છે છે, એ તમે સમજી શકો છો ? એ એ સમજતા હો તો તમને ખબર પડે કે, આપણા-પિતા સમર્થ પ્રભુનાં આપણે બાળક છીએ અને આપણી પ્રાર્થનાઓ તે કાલું કાલું બોલતાં નાનાં બાળકોના શબ્દોના જેવી અપૂર્ણ ને અસ્ફુટ છે; પણ આપણા પરમ દયાળુ પિતા પ્રભુને તે બહુ વહાલી લાગે છે અને વહાલી લાગે છે માટે તે આપણી પાસે વારે વારે એનું એ બોલાવવા ઇચ્છે છે, માટે આપણે ફરી ફરી એની એ પ્રાર્થના કરતાં થાકી જવું નહિ જોઈએ; કારણ કે આપણી પ્રાર્થનાઓ પ્રભુને બહુ ગમે છે, માટે તે આપણી પાસે વારંવાર બોલાવવા ઇચ્છે છે; એટલે એવી પ્રાર્થનાઓ જેટલી વધારે થાય તેટલાં આપણાં વધારે ધન્યભાગ્ય છે. માટે કહિ પણ સર્વશક્તિમાન પ્રભુની પ્રાર્થના કરતાં કંટાળશેા માં. એ તો જેમ વધારે થાય તેમ વધારે લાભ છે.

૩૧૫—હુશિયારીનો આપણે કેવો ખોટો ઉપયોગ કરીએ છીએ ?

એક જાણીતા હુશીયાર વકીલ પાસે કેાઇ એક બહુ અગત્યનો ખોટો કેસ આંચેા. એ કેસની દશ હજાર રૂપિયા શ્રી કરી. થોડા દિવસમાં એ કેસનો ચુકાદો તે વકીલના અસીલની તરફેણમાં થયો, તેથી વકીલને દશ હજાર રૂપિયાની શ્રી મળી. એ પછી બીજે દિવસે તે કેસ છતનાર માણસ વકીલ પાસે આંચેા. એ વખતે વકીલ પોતાના ઘરમાં પોતાની સ્ત્રી પાસે બેઠો હતો. તેણે તે આવનાર માણસને કહ્યું કે, કાલે તમારો કેસ ખલાસ થયો છે, હવે શું કામ છે ? ત્યારે તે માણસે કહ્યું કે, તમને આ દશ હજાર રૂપિયા આપવા માટે આંચેા છું. જોમ કહીને તેણે પોતાના પાકીટમાંથી દશ હજાર રૂપિયાની એક નોટ કઢાડી. ત્યારે વકીલે કહ્યું કે, મારી શ્રી તો મને કાલ સાંજેજ મળી ગઈ; તમને તે ખબર નથી ? પેલા માણસે કહ્યું કે તમને મેં શ્રી મોકલી આપી

છે, એ હું જાણું છું; પણ આ દશ હજાર રૂપિયા તો તમને ઇનામ ના છે. વકીલો કહ્યું, એટલું બધું શા ખાતે ? ત્યારે તે માણસે કહ્યું કે, સાહેબ ! અમારો કેસ બિલકુલ જૂઠો હતો. એક પણ વાત સાચી હતી નહિ, પણ તમારી હુશિયારીથીજ તેઓના સાક્ષી હટી ગયા, તેથી તેઓના વકીલો દબાઈ ગયા અને જડજના મન ઉપર તમારા બાપણની એવી સારી અસર થઈ ગઈ કે જેથી અમારા લાભમાં ચુકાદો થઈ ગયો. તમારી હુશિયારીથીજ અમે આ સાવ જૂઠો કેસ છુટ્યા છીએ, માટે તમને ઇનામ આપવાની અમારી ફરજ છે; એમ કહીને તેણે વકીલના હાથમાં દશ હજાર રૂપિયાની નોટ મૂકી. આ વાત સાંભળીને અને દશ હજાર રૂપિયાની નોટ જોઈને મનમાં ખુશી થઈને જરા હસ્તે હસ્તે તેણે પોતાની બાયડી સાચું જોયું. એવા ભાવથી કે, જોઈ મારી હુશીયારી ? એ જોઈને તે બહી બાઈએ તેને કહ્યું કે, તમારી એટલી બધી હુશીયારી જ્યારે પોતા કામમાં વાપરો છો ત્યારે તે જો સાચા કામમાં વાપરતા હો, તો તમે કેટલું બધું કરી શકો, એ વિચાર તો કરો ?

બાઈએ ! આપણે બધા પણ એ હુશીયાર વકીલની પેઠે આપણી હુશીયારીને પોટે રસ્તેજ વાપરીએ છીએ. આપણી સુકિતએ, આપણા પ્રપંચો, આપણી દોડધામ અને આપણા ચાળાચરકાએ ઘણું કરીને ખાસ પોટાં કાઢીને માટેજ હોય છે, ને એથીજ આપણે ઈશ્વરથી વિમુખ થઈએ છીએ. બકતરાજ તુલસીદાસજી કહે છે કે:—

દોહરો

જેસી નીત દરામમે, તેસી દરમે દોય;
અલા નય વૈકુંઠમે, પલા ન પકડે રોય.

બકિત કરવા માટે—પ્રભુના વહાલા થવા માટે, માત્ર એટલુંજ કરવાનું છે કે જે પ્રવાહ ખારા સમુદ્રમાં નકામો ચાલ્યો જાય છે, તેજ પ્રવાહને સુંદર બગીચામાં વાળી દેવો; જે વૃત્તિ જૂઠામાં લાગેલી છે તેને સત્યમાં લગાડવી; જેવી વ્યવહારમાં પ્રીતિ છે તેવી પ્રભુમાં પ્રીતિ કરવી; એનુંજ નામ બકિત છે ને એમાંજ મોક્ષ છે. સર્વ ચતુરાઈની ચતુરાઈ તે એજ છે.

આપણે જ્યારે જૂઠામાં પણ એટલું બધું કરી શકીએ છીએ, ત્યારે સાચામાં કેટલું બધું કરી શક્યું એ ખ્યાલ તો કરો ? માટે

ભાઈઓ ! સત્યને પકડો, સત્યને પકડો, એજ તરવાનો રસ્તો છે અને પ્રભુનું નામ એજ સત્ય છે; બીજું સર્વ તો ક્ષણભંગુરજ છે. જ્યોડાને પકડવાથી તો બહુ મહેનત પડી, કદાચ માત્ર થોડા રૂપિયાનુંજ ઈનામ મળે છે, પણ સત્યને પકડવાથી તો અલૌકિક વસ્તુની પ્રાપ્તિ થાય છે. જેમ કે પાપની માફી, અંતઃકરણની પવિત્રતા, સત્સંગમાં પ્રીતિ અને પરમાર્થવૃત્તિ વગેરે ઉત્તમ તત્ત્વની પ્રાપ્તિ થાય છે; માટે જે વૃત્તિ હરામમાં લાગેલી છે તેને ઈશ્વર તરફ વાળો. એજ સર્વ તત્ત્વનું તત્ત્વ છે ને એજ સર્વ ધર્મનો ધર્મ છે.

પદ

ભાવથી પ્રભુ બળે, પ્રભુ બળે (૨)
તમે તરકટ કરવા તમ્ને રે—ભાવથી.
હાં રે દયાહિનમાં રાખજો દહાડી રે (૨)
તેથી અતિસુખ પામશે અગાડી રે—ભાવથી.
હાં રે કોઇ પારકા સંકટ કાપે રે (૨)
ભાવે જૂખ્યાને ભોજન આપે રે—ભાવથી.
હાં રે જે જે દીસે છે તે છે જવાનું રે (૨)
એમાં કંઈ નથી રહેવાનું રે—ભાવથી.
હાં રે જ્યારે આવસે વેળા છેછી રે (૨)
પ્રભુ વિના બીજે નથી બેલી રે—ભાવથી.
હાં રે નથી રહેવાનું દલપતરામે રે (૨)
પ્રભુ બળે તે શુભ ગતિ પામે રે—ભાવથી.

૩૧૬—લોકોની પેઠે ગુરુઓએ પણ પોતાના ધંધાની તાલીમ લેવી જોઈએ.

જેને વહાણ ચલાવવાનું કામ ન આવડે તે જો વહાણનો કૃપ્ટન બને તો જરૂર વહાણને ડૂબાવે છે. જેને વેદકનું કામ ન આવડે તે જો ઉત્તરવેદું કરે તો જરૂર કોઈ માણસને દુઃખી કરે છે. રસોઈ કરતાં ન આવડે ને રસોઈ કરવા જાય તે જરૂર રસોઈ બગાડે છે. જેને નાચું ન આવડે ને નાચું માંડે તે જરૂર નાચામાં ગોટાળો કરે છે અને જે લડાઈનું કામ શીખ્યાવિના લડાઈ કરવા જાય તે જેમ પોતાનાજ હાથપગ કાપે છે, તેમજ જે ગુરુઓનાં હૃદય ભક્તિથી લીંબાએલાં નથી, જે ગુરુઓનાં હૃદય શ્રદ્ધાથી તરબોળ થયાં નથી અને જે ગુરુઓની વાણી ઉપદેશ વખતે

અમૃતની ધારાની માફક-ગંગાના પ્રવાહની માફક ઇટથી ચાલી શકતી નથી, તેઓ પણ પોતાના શિષ્યોને ખરે લાભ આપી શકતા નથી; માટે જેમ સૌ હોકોને પોતપોતાના ધંધારોજગારની ખાસ તાલીમ લેતી પડે છે, તેમ ગુરુઓએ પણ પોતાના ધર્મનો, જનસ્વભાવનો અને દેશકાળના રીતરિવાજોનો તથા આસપાસના સંજોગોનો ખાસ અભ્યાસ કરવો પડે છે. એવી રીતે જમાનાને અનુસરતી ધર્મની કેળવણી લીધા વિના તેઓ કંતેહ મેળવી શકે નહિ, કારણ કે પોલમપોલ ચલાવવાનો સમય હવે ફરતો જાય છે, એ વાત હરેક ગુરુઓએ ખરેખર રીતે સમજી રાખવી પડે છે. જો એવી રીતે સમજીને ગુરુઓ તરફથી કામ લેવાશે તો તેઓ પોતાના ધર્મની, દેશની અને પોતાના આત્માની ઉન્નતિ કરી શકશે તથા પોતાના શિષ્યોનું કલ્યાણ કરી શકશે; પણ જો તેઓ પોતેજ પોતાના પવિત્ર ધંધાની કેળવણી નહિ લે તો પછી હોકો તેને નહિ માને તેમાં નવાઈ શું? પોતાના ધંધાની પોતાનેજ કિંમત ન હોય તો પછી બીજાઓ તેની કદર કયાંથી જુઝી શકે? એમ ન થાય માટે ગુરુઓએ જમાનાને અનુસરતી રીતે પવિત્ર ધર્મની કેળવણી લેવી જોઈએ અને શિષ્યોએ તેઓને એ બાબતની ખાસ સજવડતા કરી આપવી જોઈએ.

૫૬

જૂના ધરમ દ્યો જાણી, મારા સંતો, જૂના ધરમ દ્યો જાણી હે જી. (૨૬)
 નદીકિનારે કોઈ જન ઉભો, તરસ નહિ સમાણી હે જી;
 કાં તો બાળસુ અંગ એકનું, સરિતા ખરે સૂકાણી—મારા સંતો
 કલ્પતરુ તળે કોઈ જન બેઠો, ક્ષુધા ખૂબ પીકાણી હે જી;
 નહિ કલ્પ એ બાવળિયો કે, બગેરખ બેજાણી—મારા સંતો
 સદગુરુ સેવે શિષ્ય નવ સુધર્યો, વિમળ મળી નહિ વાણી હે જી;
 કાં ગુરુજી છે શાન વિનાના, કાં પાપી એ પ્રાણી—મારા સંતો
 ભકિત કરતાં બય દુઃખ આવે, ધીરજ નવ ધરાણી હે જી;
 કાં સમજાવ્યું તો રહી છે છોટે, નહિ નામ નિરવાણી—મારા સંતો
 ચિંતામણિ મળી પણ તોએ, ચિંતા નવ હોલાણી હે જી;
 નહિ ચિંતામણિ નકી એ પથરો, વસ્તુ નવ ઝોળખાણી—મારા સંતો
 મળ્યું ધન તોએ મોજ ન માણી, કહું કરમની કલાણી હે જી;
 કાં તો ભાગ્ય બીજનું બાળ્યું, કાં તો જોડી કમાણી—મારા સંતો
 અમૃત અળ્યું પણ અમર થયો નહિ, પીરાની ભુકિત ન જાણી હે જી;
 કાં તો ધરમાં ગયું નહિ કે, પીવામાં આવ્યું પાણી—મારા સંતો

ધર્મ કર્મ ને ભક્તિ ગણે, બેદવિના ધૂળપાણી હે જી;
કહે ગણપત સમજી દ્યો સતો, પૂરી પ્રાંત પ્રમાણી—મારા સંતો.

૩૧૭—પ્રભુ તો દર પળે મદદ કરવાને તૈયાર છે,
પણ આપણા પુરુષાર્થનીજ ખામી છે.

એક ત્રણ ચાર વરસનો નાનો છોકરો હતો. તે નીચે રમતો હતો ને તેની મા માળ ઉપર કામકાજમાં રોકાએલી હતી. એ પછી થોડીવારે મા પાસે જવા સાડાં છોકરો ઉતાવળ કરવા લાગ્યો અને મા, મા, કરીને યૂમ પાડવા લાગ્યો. ત્યારે માએ કહ્યું, આણું છું. છોકરો બહુ ઉતાવળ કરવા લાગ્યો, ત્યારે માએ ઉપરથી કહ્યું કે, લે દીકરા ! આ રમકડું; પણ એ રમકડાંની દરકાર નહિ કરતાં મા, મા, કરીને તે છોકરો રોવા લાગ્યો. ત્યારે માએ કહ્યું કે, બાપુ ! ધીરો પડ, હમણાં આણું છું હો. એમ કરતાં જરાવાર થઈ ગઈ તોપણ મા આવી નહિ, ત્યારે મા પાસે જવા સાડાં ઉતાવળ કરીને છોકરો દાદરનાં પગથિયાં ચઢવા લાગ્યો. એ ત્રણ પગથિયાં ચઢ્યો એટલે માને શીકર લાગી કે રખેને છોકરો પડી જશે, તેથી તે પોતાનું કામ પડતું મૂકીને ઝટઝટ છોકરાની સામી દાદર ઉપર આવી. છોકરો તો હજી માંડ એ ત્રણ પગથિયાં ચઢ્યો હતો, એટલામાં તો તેની મા આઠ દશ પગથિયાંનીચે ઉતરીને સામી આવી અને પ્રેમથી છોકરાને તેડી લઈ છાતી સાથે દાબી, વહાલો કરી, બઝીયો* દેવા લાગી.

આવીજ રીતે તે બાળકની પેઠે આપણે આપણા પિતા પ્રભુની પાસે જવા ઇચ્છીએ છીએ, પણ તે જ્યાંસુધી માત્ર વાતો કરીનેજ પ્રભુને બોલાવીએ ત્યાંસુધી કાંઈ પ્રભુ આવે નહિ. નાનો છોકરો જેમ પોતાની શક્તિ નહિ છતાં પણ દાદરો ચઢવાની મહેનત કરવા લાગ્યો, તેમ આપણે પણ આપણા દેશકાળ અને આપણી આત્મબાળના સંલેગો પ્રમાણે પ્રભુને પામવા માટે તજવીજ કરવી જોઈએ. જ્યાંસુધી એમ ન કરીએ ત્યાંસુધી પ્રભુવિના આપણે રહી શકતા નથી, એમ પ્રભુ માને નહિ; અને જ્યાંસુધી એવી ખાત્રી ન થાય ત્યાંસુધી કાંઈ પ્રભુ આપણી પાસે આવે નહિ; કારણ કે મા જેમ પોતાનાં છોકરાંને રોતીસુરત જોવા ઇચ્છતી નથી, તેમ પ્રભુ પોતાનાં બાળકોને નમાતાં જોવા ઇચ્છતો નથી; તો તો આપણી પાસેથી પુરુષાર્થ માગે છે અને પુરુષાર્થથીજ તે

પ્રસન્ન થાય છે. આપણે પ્રભુને ખાતર પુરુષાર્થ કરીએ એટલે તેની મદદ તેજ ઘડીએ તૈયાર છે. તેની મદદને વાર નથી, માત્ર આપણા પુરુષાર્થનીજ ખોટી છે; માટે જાઇએ ! આજસ તણને પ્રભુના રસ્તામાં આવો. પ્રભુના રસ્તામાં આવવા માટે તમોને તો માત્ર બે ત્રણ પગથિયાંજ ચાલવું પડશે, પણ પ્રભુ એવો દયાળુ છે ને તમારી ઉપર તેનો એટલો બધો પ્રેમ છે કે તે પોતે તો ઘણાંએ પગથિયાં ઉતરીને ખાસ તમોને તેડવા માટે સામે આવશે.

૩૧૮—ભક્ત થયા પછી લોભ રખાય નહિ.

એક ગરીબ માણસની છોકરી હતી. તેનું લગ્ન કેાઈ મોટા શાહુકારની સાથે થયું. એ શાહુકાર બહુ બલો ને ઉદાર હતો અને પોતાની વહુ ઉપરના પ્રેમને લીધે તેને રાજી રાખવા ઇચ્છતો હતો. તેથી તે શાહુકાર દર મહિને પોતાની વહુને હાથખરચી માટે ઘણા પૈસા આપતો હતો; પણ એ શેઠાણી ગરીબ માણસની છોકરી હોવાથી ને બાળપણથી તેનામાં કરકસરથી રહેવાની ટેવ હોવાથી તે વધારે પૈસા ખરચી શકતી નહોતી. પોતે બાપને ત્યાં હતી ત્યારે મહિને બેચાર રૂપિયાના ખરચમાં ચલાવી લેતી હતી, એટલે અહીં પચાસ રૂપિયા ખરચવા એ તેને બહુ વધારે થઇ પડતું હતું.

એક દિવસ તેના વરે પૂછ્યું કે, તું કાંઈ પૈસા કેમ માગતી નથી ? હું તને મહીને બસો રૂપિયા ખીસ્સાખરચી સાડ આપું છું તે પૂરા થાય છે કે નહિ ? તારે મુંઝવું નહિ. દર મહિને પાંચસો રૂપિયા સુધી ખર્ચવાની તને છૂટ છે. ત્યારે તે બાઈએ કહ્યું કે, મને તો પચાસ રૂપિયા પણ વધારે થઇ પડે છે. તમે મને બસો રૂપિયા આપો છો પણ બાકીના રૂપિયા તો મારી પાસે પડેલા છે. એટલું બધું ખર્ચ તે હું શેમાં કરું ? મારા બાપને ત્યાં તો હું મહિને પાંચ રૂપિયામાં ચલાવી લેતી હતી. ત્યારે તે શેઠે કહ્યું કે, તારો બાપ ગરીબ માણસ હતો, એટલે ત્યાં એમ ચલાવતી એ બ્યાજબી છે, પણ મારે ત્યાં કાંઈ એમ ચાલે નહિ. મને તો પ્રભુએ ઘણુંએ આપેલું છે, માટે તેનો લાભ તારે લેવો જોઇએ. મારી આબરૂ પ્રમાણે બે તું ન ખરચે, તો એ મને ખરાબ લાગે. તારા બાપને ઘેર રહેતી તેમ કાંઈ મારે ઘેર રહેવાય નહિ; કારણ કે તે તો ગરીબ માણસ હતો ને હું તો મોટો શ્રીમંત છું. મારા જેવા શેઠિયાના ઘરમાં આવીને પણ બે તું એવી બિખારણુ જેવીજ રહે

તો પછી તારું શેઠાણીપણું કામનું શું ? મારી મોટાઈને ખાતર ખુદ્દુ મન રાખીને હવે તો તારે ખૂબ ખર્ચવું જોઈએ. પતિના આ ઉપદેશ પછી ધીરે ધીરે તે બાઈ વધારે વધારે ધર્મ-દાન કરવા લાગી.

બાઈઓ ! બકતો પોતાનો માલ હાંટાવે છે, તેનો ભેદ હવે તમે સમજ્યા ? તેઓનું લગ્ન પ્રભુ સાથે થઈ ગયેલું હોય છે, એટલે માથે મોટો ધણી હોવાથી બેફીકરપણે તેઓ માલ ઉઠાવી શકે છે પણ આપણે તેમ કરી શકતા નથી કારણ કે આપણે ખરા બકત થયા નથી ત્યાંસુધી ગરીબ માણસની છોકરી જેવા છીએ, એટલે શેઠામાં નિભાવી લઈએ છીએ. પણ ધર્મના રસ્તામાં ગયા છતાં પણ જો ઉદારતા ન રાખીએ. અને મોટું મન ન રાખીએ તો પછી પેલીનું શેઠાણીપણું જેમ કામનું નહિ તેમ આપણી બકિત પણ શું કામની ? શ્રીમંતને પરણ્યા છતાં પણ જો પોતાની આગલી ગરીબાઈના સ્વભાવને વળગી રહે તો એ હલકાઈજ કહેવાય. અને ઉલટું તે શેઠિયાને ખરાબ લાગે તેમજ બકત થયા પછી-હરિજન થયા પછી-પ્રભુ સાથે લગ્ન લાભ્યા પછીપણ જો સાંકડું મન રાખીએ ને ઝુડી વાળી રાખીએ, તો એ આપણીજ નાલાયકી છે ને પ્રભુને ખરાબ લગાડનારું છે. માટે તમારો જીવ ધડીકમાં ન ચાલે ને તમે શેઠામાં ચલાવી શકતા હોય તોપણ તમારા સમર્થ ધણીની આમરૂં સારૂં ને તેની તરફની તમારી પવિત્ર લાગણી સારૂં તમારા બાઈબહેનો સાથે તમારે ઉદારતાથી વર્તવું જોઈએ.

૩૧૯-જે કાલની ફીકર કરે તે ખરા બકતો નથી.

એક શુરુ ને ચેલો કોઈ ગૃહસ્થને ત્યાં જમવા ગયા. જમી હયા પછી તે શેઠનો માણસ ઝુડીભરીને સોપારીના કટકા લાખ્યો ને તે ચેલાના હાથમાં આપ્યા. ચેલાએ તેમાંથી એક બે કટકા ખાધા અને બાકીના કટકા પોતે ઓઢેલા હુગડાને છેડે બાંધ્યા, ને ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યા.

જતાં જતાં રસ્તામાં શુરુની નજર ચેલાના કપડાના છેડા ઉપર પડી. તેથી તેણે પૂછ્યું કે, બેટા ! આ ગાંઠે શું બાંધેલું છે ? ચેલાએ કહ્યું કે, મહારાજ ! સોપારીના કટકા છે. શુરુએ કહ્યું કે, એ શામાટે બાંધી રાખ્યા છે ? ત્યારે એ ચેલાએ કહ્યું કે, કાલ સારૂં. શુરુએ અજબ થઈને કહ્યું કે, અરે ! એટલો બધો અવિ-

ધ્યાસ ! જેણે તને આજે દૂધપાકપૂરી આપ્યાં તે કાલ સોપારી નહિ આપે ? જેણે તને આટલાં બધાં વરસ સુધી જીવાડ્યો તે તને આવતી કાલે સોપારીનો કટકો નહિ આપે, અને કદિ સોપારી ન મળે તો પણ બગવદ્ગ્રંથા. એની વળી દરકાર શું ? જેવી દરકાર રાખે છે ત્યારે સાધુ શામાટે થયો ? બેટા ! ઘર છોડતાં તને સુરકેલી લાગી નહિ, માખાપ છોડતાં તને દિલગીરી લાગી નહિ, બાઈડી તજતાં તને વિચાર ન થયો, નાતજાત ને માન-મરતબો છોડતાં તને ફિકર ન થઈ, ધન-દોલતની અને વિવધોનાં સુખની તેં પરવા કરી નહિ અને હવે સોપારીના કટકાની દરકાર રાખે છે ! ! ટાઢતાપથી ને તીર્થો કરતાં મુસાફરીના થાકથી તું ડર્યો નહિ અને જૂખતરસની દરકાર છોડીને તારા આત્માના કલ્યાણ માટે તું ભકત થયો, તેમ છતાં પણ બગવદ્ આશરાનું બળ છોડીને હજી તું સોપારીના કટકા ગાંઠે બાંધે છે ? શરમ ! શરમ ! આવું સાધુપણું તો લોકોને અને પોતે પોતાના પંડને ડગવા માટેજ હોઈ શકે. ખરા ભકતો તો કદિ પણ ગઈ કાલનો અકસોસ કરતા નથી કે આવતી કાલની ફીકર કરતા નથી. બેટા ! તું જો તો ખરો કે હરણો પાસે ક્યાં તીજેરીઓ છે ? માછલીઓને માટે બી વાવવા કોણ જાય છે ? કાર્કીડાઓ માટે ક્યાં ખજાંઓ છે ? દેડકાંઓ કોની નોકરી કરવા જાય છે ? કળુતરોની વખારો ક્યાં છે ? અને સાપનાં ખેતરો ક્યાં છે ? તેઓને માટે માણસોના જેવી કાંઈ પણ સગવડતા નહિ હોવા છતાં પણ તેઓ જૂએ મરતાં નથી, ત્યારે માણસો કેટલાં બધાં ઉત્તમ છે ? કેટલાં બધાં બુદ્ધિશાળી છે ? કેટલાં બધાં સાધનોવાળાં છે ? અને કેટલાં બધાં પ્રભુનાં કૃપા-પાત્ર છે ? જો વિચાર તો કર. એવાં ઉત્તમ માણસો ને તેમાં પણ પ્રભુના ભકતો જૂએ કેમ મરશે ? શું એટલો પણ વિશ્વાસ નથી.

શુરુજનો આઃઉપદેશ સાંભળી શિષ્યે પોતાની પાસેના સોપારી ના કટકા ફેંકી દીધા અને એ કટકા બાંધી લેવાની પોતાની જૂલ સમજી તેને પશ્ચાત્તાપ થવા લાગ્યો. ખરા ભકતો આવા નિરપૃહી હોય છે ને એવું વિશ્વાસી જીવન ગાળનારા હોય છે. એવા મહાન ભકતોને માન આપતાં શીખો અને પ્રજ્ઞાર્પણ કર્યો કરી એવા નિઃસ્પૃહી થતાં શીખો તથા બગવદ્ આશરાનું બળ રાખતાં શીખો.

ઈંદ્રવિજય છંદ

જા દિનતે ગર્ભવાસ તજ્યો નર, આપકે આહાર કીયો તખલીક;

ખાન હી બાત બચે ઇતને દિન, જનત નાહી ન જૂખ્યો કહીકો.
 દોરત ધાવત પેટ દિખાવત, તું રાક છીટ સહા જન-હીકો;
 મુંદર કયું વિચાસ ન રાખન, સો પ્રભુ વિષ્ય બરે સજ-હીકો.

૩૨૦—ખરા ભકતો ગમે તેવી સ્થિતિમાં પણ આનંદમાંજ રહે છે.

અસલના વખતમાં કોઈએક ગામનો રાજા મરી ગયો. તેની પાછળ કોઈ હક્કદાર વારસ ન હોવાથી પ્રધાનોએ ઠરાવ કર્યો કે શહેરના સર્વ લોકોની એક મોટી સભા બરવી. તેમાં જે માણસની ઉપર હાથણી કળશ ઢોળે તે રાજા થાય. સર્વ લોકોએ અસલી રીત મુજબ પોતાની ખુશીથી એ વાત કબૂલ કરી. એ પછી એક મોટા યોગાનમાં શહેરનાં સર્વ માણસોની સભા ઘર્ષ ને તેમાં એક હાથણીને શણગારીને કળશ આપીને છટી મૂકી. હાથણીએ ઘણીવાર સુધી ફરતેફરતે અંતે એક સંન્યાસી ઉપર કળશ ઢોળ્યો ત્યારે બધા લોકોએ તે સંન્યાસીને કહ્યું કે, મહારાજ ! હવે તમે અમારા રાજા થયા છો, માટે આ કૌપીન ને ભગવાં વચ્ચે કાઢી રાજમુગટ ધારણ કરો; અને આ વાંસના ઢંડને બદલે રાજઢંડ ધારણ કરો. સંન્યાસીએ કહ્યું કે, મને રાજ્યની જરૂર નથી હું રાજ્યને શું શું કરું ? હું તો મારા વૈરાગ્યથીજ રાજાઓનો રાજા છું. મને કાંઈ રાજખાજની દરકાર નથી. હું તે એવી ઉપાધિમાં શામાટે, પડું ? પ્રધાનોએ કહ્યું કે, તમને રાજ્યની જરૂર નથી એ ખરી વાત, પણ પ્રભુએ તમને રાજ્ય આપ્યું માટે તે તમારે ભોગવવું જોઈએ. હાથણીએ તમારી ઉપર કળશ ઢોળ્યો તે કાંઈ મિથ્યા થાય નહિ. ભાગ્યદેવી તમારી ઉપર પ્રસન્ન ઘર્ષ છે, તેને તમે કેમ ઉલટાવી શકશો ? હવે કાંઈ તમારું ચાલે તેમ નથી. ભગવદ્દય્યાને આધીન તમારે થવુંજ પડશે. બહુ બહુ ના પાડયા છતાં પણ લોકોએ તે સંન્યાસીને પોતાનો રાજા બનાવ્યો.

એ પછી ઘણાં વરસો વીત્યા બાદ બીજે કોઈ રાજા બોચીતો એ રાજ્ય ઉપર ચડી આવ્યો. તેણે સંન્યાસી રાજાને પકડી ગાદી ઉપરથી ઉઠાડી મૂક્યો. ત્યારે તે રાજાએ જરા પણ દિલગીર નહિ થતાં સંન્યાસ વખતનાં પોતાનાં અસલી કપડાંત્ર પોટલુ ખાંધી રાખ્યું હતું, તે કપડાં હરહર મહાદેવ બોલતે પાછાં પહેરી લીધાં અને સોને “ નમો નારાયણ ” કરીને ઈશ્વરી લીલાના અમ-

તકાર ઉપર હસતે હસતે જંગલમાં ચાલી નીકળ્યો.

પોતાની ઈચ્છાને ભગવદ્ ઈચ્છામાં મિલાવી દેવી અને ભગવદ્ ઈચ્છાને આધીન થઈ જવું, તેનું જ નામ સંન્યાસ છે. એવી જુલિ રાખીને પછી પ્રારબ્ધયોગથી જે સુખદુઃખ આવી મળે તેને પ્રભુને ચાહ કરતે કરતે શાંતિથી ભોગવી લેવાં એજ ભકતનું લક્ષણ છે, એજ ભકતની ખુબી છે, એજ ભકિતનું રહસ્ય છે અને એજ ભકતની ઉત્તમતા છે. પ્રભુએ કહેલું છે કે:—

અનાથિતઃ કર્મફલં કાર્યં કર્મ કરોતિ યઃ ।

સ સંન્યાસી ચ યોગી ચન નિરાગ્રનં ચાક્રિયઃ ॥

(ગી. અ. ૬ શ્લો. ૧)

અર્થ:—કર્મનાં ફળની ઈચ્છા રાખ્યા વિના, જરૂર કરવાનાં કરવા લાયક કામ જે કરે છે તેજ સંન્યાસી છે ને તેજ ખરા યોગી છે. માત્ર અગ્નિને ત્યજી દીધો હોય તથા વ્યવહારનાં કામ-કાજ કરવાં છોડી દીધાં હોય તે કાંઈ ખરા સંન્યાસી કે સાચા યોગી નથી.

બાપ્પો ! પ્રભુનો આવો ખુદલો હુકમ છે, માટે બહારના ટાળડીમાકમાં ને ઉપર ઉપરના ઢોગસોંગમાંજ પકયા નહિ રહેતાં, ખરા સંન્યાસી ને ખર: યોગી થવું હોય તો શુદ્ધ અંતઃકરણથી ભગવદ્ ઈચ્છાને આધીન થાઓ, એટલે કે જેમ પ્રભુ રાખે તેમ આનંદથી રહો અને ભોગજોગથી જે કાંઈ સાફ નરસું આવી મળે તે પ્રભુનું સ્મરણ કરતે કરતે શાંતિથી સહન કરો.

કાવત

પૂજા જેસે ધન મકે થકસો સંસર રુખ,
બૂલ જેસો ભોગ હોય અત જેસી ચારી હૈ;
પાપ જેસી પ્રભુતાષ સાપ જેસા સનમન,
બ્રાહ્મ બિચ્છુન જેસી નાગિનસી નારી હૈ;
અગ્નિ જેસો ઈન્દ્રલોક વિષ્ણુ જેસો વિધિલોક,
કીરતિ કલક જેસી સહિ સી કમારી હૈ;
વાસના ન કોઈ બાકી એસી મતિ સદા જાગી,
સુંદર કહત તાહિ વહના હમારી હૈ

સવૈયો

કોઠિક નિહત કોઠિક વંદત, કોઠિક દેતહિ આપણુ ભજન,
કોઠિક આવ લગાવત અંદન, કોઠિક કરત ધૂરી તતજન;
કોઠિક કહૈ ચક્ર મૂરખ દીસત, કોઠિક કહૈ ચક્ર આહિ વિચજન,
સુંદર કાહુસું રાગ ન દેવ ન, એ સગ જાનકું સાધુકે લજન.

૩૨૧-મનમાં હલકી ઇચ્છાઓ રાખીને સમાધિ
ચડાવો તોપણ કાંઈ વળવાનું નથી.

એક રાજાના દરબારમાં કોઈ ભાંડ રમવા માટે આવ્યો. એ ભાંડ દરેક જાતનો વેપ લેવામાં બહુ હુશીઆર હતો. તેનું એક-ટિંગ એવું સરસ હતું કે લોકો તેથી બહુ આજબ થતા હતા. રાજાને રીઝવીને તેની પાસેથી મોજ લેવા માટે એ ભાંડ ઘણી ઘણી જાતના ઢોંગસોંગ કરવા લાગ્યો. કાગડાની, કુકડાની, વાંદરાની વગેરે જનાવરોની બોલી તે બરાબર રીતે બોલી બહુતો હતો. સભામાં તેણે કૂતરાનો અવાજ કહાડ્યો, ત્યારે બહાર કૂતરાઓ બસવા લાગ્યાં અને કાગડાનો અવાજ કહાડ્યો ત્યારે સેંકડો કાગડાઓ ભેગા થઈ ગયા. એ પછી તેણે વાંદરાં ચીડાયાં હોય તેના જેવું મોઢું કરી બતાવ્યું. હબસીના જેવા મોટા હોઠ કરી દેખાડ્યા. વાણિયાનો ફારસ કરી બતાવ્યો. બીબીસાહેબનાં નખરાં કરી દેખાડ્યાં. બેબફાટેલ ગરમ મિજાજના લશ્કરી અમલદારના સ્વભાવ તથા ચહેરા આબાહ રીતે બતાવ્યા. કુમારજીનો જીલમ તથા નકારા ગુરુઓનાં ફારસ કરી બતાવ્યાં અને છેવટ છતાંસાધનોએ માત્ર જરાક બેદરકારીથીજ રાજાઓ કેવા આંધળા બને છે અને કારભારીઓ કેમ લૂંટી જાય છે, તેનું પણ બહુ રસીકું વર્ણન કરી બતાવ્યું. ભાંડની ચતુરાઈથી રાજા પોતે અને આખી સભા બહુજ પુશપુશ થઈ ગઈ અને સૌ શાબાશ, શાબાશ, બોલવા લાગ્યા. ત્યારે રાજાએ ભાંડને ‘પૂછ્યું’ કે, તને ન આવડે એવો કેઈ વેપ છે ? ત્યારે ભાંડે કહ્યું કે, મહારાજ ! પ્રભુદ્રુપાથી મને ન આવડે એવો કોઈ વેપ હું જાણતો નથી. રાજાએ કહ્યું કે, જે કહીએ તે વેપ તું લેશે ? ત્યારે ભાંડે કહ્યું કે, હા મહારાજ ! જે કહો તે વેપ લાવું. જો તમારા હુકમ પ્રમાણે વેપ ન લઈ શકું તો હું ભાંડ શાનો ?

એ સાંભળીને “કારભારીઓ કેમ લૂંટી જાય છે” એ પ્રસંગથી ગુસ્સે થએલા કોઈ અમલદારે કહ્યું કે, મહારાજ ! ભાંડ પોતાની ખોટી બડાઈ કરે છે. કાંઈ બધા વેપ તે લઈ શકાય ? ત્યારે ભાંડે કહ્યું કે, અહીં કાંઈ ઉધારની વાત નથી. મારી પાસે તો ફાંડે ચૂકવવાની વાત છે. તમે કહો તે વેપ જો હું ન લઈ શકું તો આજથી ભાંડપણું છોડી દઉં. ત્યારે તે અમલદારે રાજાને કહ્યું

કે, મહારાજ ! એને યોગીનો વેષ લાવવાનું કહો, એટલે હમણાંજ એની બટાઈની ખબર પડી જશે. એ સાંભળી રાજાએ બાંડને હુકમ કર્યો કે યોગીનો વેષ લાવ ને સમાધિ ચઢાવ તો તું સાચો; નહિ તો એટલો કાચો. બાંડે કહ્યું, એમાં શું મોટી વાત છે ? આપના જેવા રાજામહારાજાઓ પાસેથી મનમાનવી મોજ લેવા માટે એ પશુ હું શીખેલો છું હો. સમાધિ લેવી કાંઈ મારાથી અબાણી નથી; એમ કહીને તેણે યોગીનો વેષ લીધો અને સિદ્ધાસન, પદ્માસન, મયૂરાસન, કકટુટાસન, દંડાસન, વીરાસન વિગેરે ઘણી જાતનાં આસનો, તથા ઘણી જાતના પ્રાણાયામ અને ઘણી જાતની મુદ્રાઓ કરી બતાવી. એ પછી તેણે એક કલાકની સમાધિ ચઢાવી. સમાધિ જોઈને રાજા તથા બીજા સૌ લોકો બહુજ અજબ થઈ ગયા, તેથી સભામાં છુટથી બાંડનાં વખાણ થવા લાગ્યાં અને સૌ લોકોનું ધ્યાન તંત્રીજ તરફ ખેંચાઈ રહ્યું. એમ કરતાં કલાક થઈ ગયો. લોકો જાણે કે હમણાં સમાધિ ઉતરશે, હમણાં સમાધિ ઉતરશે; પણ, સમાધિ ઉતરવાનું કાંઈ પણ ચિન્હ દેખાયું નહિ ને વખત પસાર થવા લાગ્યો. જેમ જેમ વખત જતો ગયો તેમ તેમ લોકોની અધીરતા વધતી ગઈ. એમ કરતે કરતે બીજે કલાક ચાલ્યો ગયો તોપણ સમાધિ ઉતરી નહિ. ત્રીજો કલાક ને ચાલ્યો કલાક થયો, પણ સમાધિ ઉતરી નહિ. અંતે કંટાળી જઈને રાજાએ કચેરી ખરખારત કરી, તોપણ ઘણા લોકો તેનું પરિણામ જાણવા માટે ત્યાં ખમી રહ્યા. એમ કરતે કરતે રાત પડી તોપણ સમાધિ ઉતરી નહિ. સવાર થયું, બીજો દિવસ થયો ને ત્રીજો દિવસ ગયો તોપણ સમાધિ ઉતરી નહિ. વૈદોએ કહ્યું કે મહારાજ ! એ તો સ્વર્ગવાસી થઈ ગયો. હવે કાંઈ એ સમાધિ ઉતરવાની નહિ. એ તો મોટી સમાધિમાં ચાલ્યો ગયો. કલાકની સમાધિમાં કદિ બે કલાક લાગે પણ કાંઈ ત્રણ દિવસ થાય ? મહારાજ ! હવે એની આજ્ઞા છોડો. હવે તો એને ઠેકાણે પાઠવાની તજવીજ કરવી જોઈએ.

રાજાએ કહ્યું કે, બાંડ બહુ વિચિત્ર શક્તિનો માણસ હતો અને સમાધિ લેતાં તે મરી ગયો છે, માટે તેને બાળી નહિ દેતાં સાધુ-જોની રીતે તેને દાટવો જોઈએ; અને બીજું એ કે આપણી ઉપર ધનામનો તેનો હક્ક છે. એ ધનામના પૈસામાંથી તેની સમાધિ ઉપર દહેરી ચણાવવી, એમ મારી ઇચ્છા છે. સૌ લોકો રાજાના એ વિચારથી ખુશી થયા. પછી નદીદિનારે એક ચોઠખંધાવી તેમાં એ

ભાંડના શરીરને મૂક્યું, ને તે ઉપર હંદેરી ચણાવી.

એ વાતને ઘણું વરસો થઈ ગયાં ને ખીરે ખીરે એ વાત વિસારે પડી. એ પછી બસો વરસ થઈ ગયા બાદ નદીમાં મોટું પૂર આવ્યું, તેમાં હંદેરી પડી ગઈ ને ચોક ઉપર માટી પૂરાઈ ગઈ. વખત જતાં એ જમીનમાં ખેતીવાડી થવા લાગી. તે પછી ઘણું વરસે કાંઈ ખોદકામ કરતાં એ ખેતરમાંથી તે ચોક નીકળી આવ્યો. લોકો અજબ થયા કે આ શું ? ગામમાં વાત ફેલાઈ કે ફલાણના ખેતરમાં ડટાઈ ગયેલું દેવળ નીકળ્યું છે. ત્યારે કોઈ કોઈ કહેવા લાગ્યા કે તેમાંથી તો દ્રવ્ય નીકળશે. પૈસા નીકળવાની આશાએ હજારો લોકો ત્યાં ભેળા થઈ ગયા. રાજાનાં માણસો આવી પહોંચ્યાં. તેઓએ બહુ સંભાળથી ખોદકામ ચલાવ્યું. ચોક તોડતાં તેમાંથી ચોગીના વેષમાં સમાધિમાં પડેલા ભાંડનું શરીર મળી આવ્યું. એ જોઈને લોકો બહુ અજબ થયા. કોઈ કહેવા લાગ્યા કે એ તો મટકું છે. કોઈ કહેવા લાગ્યા કે એ તો સત્યગના ચોગી છે. કોઈ કહેવા લાગ્યા કે આ સિદ્ધ પુરુષ નીકળવાથી આપણા દેશનું કલ્યાણ થશે. કોઈએ કહ્યું કે, એવા મહાત્મા પુરુષની સમાધિ તોડી તેઓને છેડવાથી આપણી ઉપર આક્રમ આવશે. કોઈએ કહ્યું કે, એ તો સાક્ષાત્ શકરનો અવતાર છે. એવી રીતે સૌ લોકો પોતપોતાની બુદ્ધિ પ્રમાણે જેને જેમ સૂઝ્યું તેમ કલ્પના કરવા લાગ્યા. એટલામાં ત્યાં એક સાધુ આવ્યો. તેને સમાધિ ચડાવવા-ઉતારવાનો કાંઈક અનુભવ હતો. તેણે કહ્યું કે, આ તો કોઈ મહા ચોગી છે, પણ સમાધિ ચડી ગઈ છે તે પાછી ઉતરી નથી. મારી પાસે સમાધિ ઉતારવાની ક્રિયા છે, એમ કહી ત્યાં જઈ તેણે એ સમાધિ-વાળા શરીરની ચોક્કસ નસો દાખીને તાળવા ઉપર જરાવાર ઘી ઘસ્યું, એટલે આંખ ફેરવી, આજસ મરડીને ચોગીરાજ ઝપાટાખંધ બેઠા થઈ ગયા અને ભાંડની રીતે પોતાના હોઠ ફફડાવીને બેબે હાથે માનપૂર્વક સલામ કરી પગે લાગતાં કહ્યું કે ઘણી ખમાં મહારાજાધિરાજ ભૂપસિંહ બહાદુરને ! મોજ માશું, હન્નૂર, મોજ માશું, કૃપાનાથ ! આજ તો ભાંડને એવી મોજ આપો કે દુનિયામાં આપનું નામ અમર થઈ જાય.

લોકો તો આ વાત સાંભળીને અજબ થઈ ગયા કે આ શું ? ભાંડ શું ? મોજ શું ? ભૂપસિંહ કોણ ? પગે કાને લાગે છે ? આ તે છે શું ? કાંઈ ભૂતપૂત થયું કે ડાગળી ચરકી ગઈ છે ? લોકો

અજબ થતા આમ વિચાર કરે છે, એટલામાં સમાધિ ઉતારનાર સાધુએ પૂછ્યું કે, મહાત્માજી આપ કોણ છો ને આપની ઇચ્છા શું છે ? અમે આપની અધુરી સમાધિ ઉતારાવી એ અપરાધ ક્ષમા કરો. ત્યારે યોગીએ કહ્યું કે, મારું નામ કાલુડો ભાંડ. મહારાજ બૂપસિંહ કયાં છે ? મને મોજ મળશે કે નહિ? એ પછી પોતાના ખ્યાલમાંથી છટતાં આત્મગાત્રુ જોઈ અજબ થઈને બોલી ઉઠ્યો કે, આ શું ? હું કયાં છું ? આ હું શું જોઈ છું ? એ પછી અરસ-પરસ ખુલાસા થતાં જણાયું કે અહીંસા વરસ ઉપર તેણે સમાધિ લીધી હતી. એટલા વખતમાં તો એ શહેર પણ બદલાઈ ગયું ને રાજ્ય પણ બદલાઈ ગયું હતું અને તોપણ અહીંસા વરસ સમાધિમાં રહ્યા છતાં પણ ભાંડ તો ભાંડજ રહ્યો હતો અને તેની ઇચ્છા તો મોજ મેળવવાનીજ રહી ગઈ હતી.

આમ થવાનું કારણ એ છે કે, પ્રભુએ આપણા શરીરનું બંધારણ એવા પ્રકારનું બનાવેલું છે કે તેને જેવી સ્થિતિમાં રાખીએ તેવી સ્થિતિમાં અભ્યાસથી રહી શકે છે. માટી ખાઈને પણ રહી શકાય છે, છાણ ખાઈને પણ રહી શકાય છે, ઘાસ ખાઈને પણ રહી શકાય છે, ઝેર ખાઈને પણ રહી શકાય છે, ઉપવાસ કરીને પણ જીવી શકાય છે અને સમાધિમાં પણ રહી શકાય છે; પણ એવી રીતે રહેવાથી શુદ્ધ અંતઃકરણવિના અને પ્રભુપ્રેમવિના કાંઈ ઉદાર થાય નહિ. માટે બાઈઓ ! યાદ રાખજો કે, આપણા મનની મલિન બાવનાઓ સુધાર્યા વિના અને પ્રભુ ઉપરના ખરા પ્રેમવિના યોગ સાધવાથીને સમાધિ લેવાથી પણ કાંઈ વળવાનું નથી. ઇશ્વરના સત્ય જ્ઞાનવિના—પ્રભુ ઉપરના પ્રેમવિના અહીંસા વરસ સુધી સમાધિમાં રહેવા છતાં પણ કાંઈ ફળ ન થયું ને ભાંડ તે ભાંડજ રહ્યો, ત્યારે ઇશ્વરના પ્રેમ અને વિશ્વાસવિના—બગવદ્-આવેશ વિના આપણાં સ્વાર્થનાં કર્મોથી સુક્તિ કેમ મેળવી શકાશે, એ વિચાર તો કરો ? માટે બાઈઓ ! બહારના ડોળડીમાઠમાંજ નહિ પકયા રહેતાં તમારી ઇચ્છાઓ સુધારો અને તમારા અંતરના પ્રભુપ્રેમ વધારો, એટલે બલી ઇચ્છાથી થયેલાં કર્મો તથા પ્રભુપ્રેમથી થયેલાં કર્મોને બગવદ્દર્ષણ કરવાથી તમે શ્રેણીમાંથી પણ ઘણું મેળવી શકશો; માટે જેમ બને તેમ શુભેચ્છા રાખો, જેમ બને તેમ શુભેચ્છા રાખો અને પ્રભુપ્રેમને પકડી લો, પ્રભુપ્રેમને પકડી લો.

૩૨૨-સાચા સંતનાં લક્ષણ

તા. ૩૦-૬-૧૯૦૨ ને રોજ સાંજે છ વાગે મુંબઈમાં ભૂલે-શ્વરપાસે પરમહંસ પરમાનંદજી સ્વામીજી મહારાજે પોતાના દવાખાનામાં મેસ્મેરિઝમનો પ્રયોગ કર્યો હતો. તે વખતે સળંગેકદે સંતનાં લક્ષણ માટે પોતાની યુશીથી જે વાતો બતાવી તે જાણવા હાયક હોવાથી તેનો સાર આ હાખલામાં આપવામાં આવ્યો છે.*

પ્રથમ તેણે ઇશ્વરની પ્રાર્થના કરતાં કહ્યું કે, હે સચ્ચિદાનંદ ! તારી જય થાઓ. તું સર્વને શાંતિ આપ. સૌને શરીરની, મનની ને અંતઃકરણની શાંતિ પ્રાપ્ત થાઓ. જેમ સમુદ્ર જળથી ભરેલો હોય છે તેમ દુનિયા શાંતિથી ભરેલી થાઓ. હે પ્રભુ ! તારી પાસે આવવાનો રસ્તો ઘોઠાનેજ મળે છે. જેને એ રસ્તો મળે તેજ સંત અને તેજ મહાત્મા છે. એવા સંતોથીજ દુનિયામાં શાંતિ ફેલાય છે; માટે હે દીનદયાળુ ઇશ્વર ! આ દુઃખી હિંદુસ્તાન દેશમાં સાચા સંતોઉત્પન્નકર અનેએવા સંતોનું વર્ણન કરવાની મને શક્તિઆપ.

એ પ્રમાણે પ્રથમ પ્રાર્થના કરીને પછી કહ્યું કે, લોકો પૂછે છે કે સારા સંત કયે ઠેકાણે મળે છે ? ને તેને કેમ પિછાણવા ? સાધુઓ તેને જવાબ દે છે કે, બાબ્યથી ને પ્રયત્નથી સારા સંતો મળે છે અને તેને અઠ્ઠલથી પિછાણવા. પ્રભુની વિજયીનું (એટલે ભગવદ્દેવાનું) જે આકર્ષણ કરી શકે છે, તેને સાચા સંત સમજવા. જે એવા સંતો હોય છે તેને માફતાફં હોતું નથી. જેના મનમાં સ્વાર્થ ન હોય અને જેના અંતઃકરણમાં ક્રોધ ન હોય તેને સંત સમજવા. ગાય દૂધ આપે છે માટે તેને પાણી પીવરાવતું અને વાદને મારવો એવો ભેદ જેના મનમાં ન હોય, પણ ગાય તથા વાદની ઉપર પણ જેની સમાનદષ્ટિ હોય તેને સંત સમજવા. જેમ સાગરમાં વરસાદના દિવસોમાં નદીઓનું જળ જાય છે તે ન જાય તોપણ સાગર ભરેલો રહે છે, ને નદીનાં પાણીની આશા રાખતો નથી; તેમ સંતોનું દિલ ભકિતથી ઠઠાઠઠ ભરેલું હોય છે.

* આવી રીતની જાણવા જેવી ઘણી વાતો દરરોજના પ્રયોગ વખતે થાય છે. છેલ્લાં ત્રણ વરસમાં થયેલા આરસો પ્રયોગોમાંથી અગત્યની બાબતોની મેં ઘણી નોંધો રાખેલી છે, તથા મેસ્મેરીઝમને લગતા મારા જ્ઞાતિઅનુભવની પણ ઘણી બાબતો જાણવા જેવી છે; પણ એવી જ્ઞાતનાં પુસ્તકોનો હજી આપણા લોકોમાં બહુ શોખ ન હોવાથી મહત્તા આશ્રયવિના એ પુસ્તક છપાવવું મુશ્કેલ છે.

લેખક

તે પ્રભુ સિવાય બીજી કોઈ પણ સ્ત્રીજની ઈચ્છા રાખતા નથી. એવા સાગરની માફક પ્રભુપ્રેમથી ભરેલા નિઃસ્પૃહી જનોને સંત સમજવા. ચમાર, બ્રાહ્મણ કે ક્ષત્રી એ લેહ જેના મનમાં નથી, એવા અલેહવૃત્તિવાળાને સાચા સંત સમજવા. જેને સ્તુતિ ને નિંદા બરાબર છે તે સંત. જેમ માણસો શોભાને માટે ઢાગીના પહેરે છે તેમ જેના મુખમાં પ્રભુના નામરૂપી અલંકાર છે તેને ઉત્તમ સંત સમજવા. પવન જેમ બધી દિશાએથી આવે છે અને તેને ઘર નથી તેમ બધી દુનિયા જેને સરખી છે તે સંત. અભિમાનમાં “મે” અને “હમ” એ જે પ્રથમ શબ્દ છે. જેના બાપણમાં “હું” ન હોય તે સાચો સંત. પોતાના બધી જાતના સ્વાર્થને જેણે પ્રભુને ખાતર ત્યાગ કર્યો હોય તેને સાચા સંત સમજવા. સૂરજનો તાપ અને વરસાદ જેમ ગરીબ અને તવંગર સર્વની ઉપર એકસરખો પડે છે તેમ બધા ઉપર જેની સમાન દૃષ્ટિ હોય તેને સાચા સંત સમજવા. ઝાડમાંથી લોકો લાકડાં કાપી જાય છે તેને, પ્રવાસીને તથા તેને પાણી પાનારને પણ જેમ એકસરખી રીતે ઝાડ છાયા આપે છે તેમ જેની સર્વ ઉપર સમાનદૃષ્ટિ છે તે સાચા સંત છે. એવા સંતોનાં ધણાં ચિન્હ છે. સંતમાં યુદ્ધિ કરતાં સમાનતાની વધારે જરૂર છે. યુદ્ધિ થોડી હોય તો ફીકર નહિ પણ સમાનતા જોઈએ, બહુ યુદ્ધિ હોય પણ જો અંતરમાં પ્રભુપ્રેમ ન હોય તો તે સાચા સંત નથી. ટુંકામાં સાચા સંત તો એજ છે કે જે પ્રભુનું આકર્ષણ કરી શકે છે.

૫૬

ધન્ય ધન્ય એ સંત સુળભુને, જેનું ઉઝડી પસંદનું આપ;
એવા જન દરિ તણા.

આપ ટળી મળ્યા ભગવાનમાં, જેનો આપમાં દરિનો વ્યાપ—એ
જેના શીશમાં શીશ છે શામનું, જેના નેણમાં નાચનાં નેણ—એ
જેના મુખમાં મુખ મહારાજનું, જેના વેણમાં વદાલાનાં વેણ—એ
જેના કાનમાં કાન શ્રીકૃષ્ણજના, જેના નાકમાં નાસિકાનાથ—એ
જેની જીભમાં જીભ જીવનની, જેના હાથમાં દરિનો હાથ—એ
જેના હૃદયમાં હૃદય દરિતણું, જેના પાવમાં દરિનો પાવ—એ
જેમ હીરો હીરાવડે વેધીએ, તેમ થયો તે સદજ સમાવ—એ
એમ સંતમાં રજા શ્રીદરિ, માટે સંત તે સુખનો ધામ—એ
ધર્મભક્તિ વૈરાગ્ય ને જ્ઞાન જો, તેને રહેવાનું સંત છે કામ—એ
એવા સંતસિરોમણિ ક્યાં મળે, જેણે દેહયુદ્ધિ કાપી દૂર—એ
કહે નિબુલાનંદ એને સજે, હોજે અંતરે આનંદ સૂર—એ

૩૨૩—જ્યાંસુધી પ્રભુને આપણી ઇચ્છાઓ ન આપીએ ત્યાંસુધી કાંઈ પણ આપ્યું કહેવાય નહિ.

બાઈઓ ! આપણી ઇચ્છાઓમાં આખા જગતનો સમાવેશ થઈ જાય છે; માત્ર જગતનોજ નહિ પણ ત્રણ લોકનો સમાવેશ થઈ જાય છે. તે ઇચ્છાઓને છોડીને, જે હૃદયે ઇચ્છામાંથીજ થોડી લઈને, તેમાંથી પણ એક એક ચીજ આપણે પ્રભુને આપીએ તેથી પ્રભુ કેમ રાજ થશે, જે વિચાર તો કરો ? આપણે દાન કરીએ છીએ પણ માનની ઇચ્છા તો બાકીજ રહી જાય છે. આપણે સેવા કરીએ છીએ, પણ કમાવાની ઇચ્છા તો બાકીજ રહી જાય છે. આપણે ઠાકોરણને લોગ ધરાવીએ છીએ, પણ છોકરાંછોયાંની ઇચ્છા તો આપણા મનમાં રહીજ જાય છે. આપણે શુરનો ઉપદેશ સાંભળીએ છીએ, પણ રાખરટાયરની ગાડીમાં બેસી ફરવાના શોખની ઇચ્છા તો બાકીજ રહી જાય છે. આપણે તીર્થો કરીએ છીએ, પણ આપણા વહેવાઈ સાથેના કલયા તો બાકીજ રહી જાય છે. આપણે અગિયારશ વગેરે વ્રતો કરીએ છીએ, પણ કામ-કોષની ઇચ્છાઓ તો અંતરમાં હલુ ભરેલીજ હોય છે. આપણે દર્શન કરીએ છીએ, પણ સરકારના ખિતાબ લેવાની ઇચ્છા હલુ આપણે ક્યાં છોડેલી છે ? આપણે બાળ-રીંગણું ને બટેટાનું શાક તથા અઢઢની દાળની અગઢ રાણી ચકીએ છીએ, પણ નાટકો ને નાચતમાસા જેવાની ઇચ્છાને રોકી શકતા નથી. બહો બાઈઓ ઠાકોરણની સેવા કરી શકે છે, પણ કુટુંબકલેશના અગ-ઠાઓની ઇચ્છા ક્યાં ત્યજી શકે છે ? પંડિતો ગીતાણનો પાઠ કરે છે, પણ જે પાઠ કરવા માટેનીજ મજૂરી લેવાની ઇચ્છા તેઓએ ક્યાં છોડેલી છે ? વૈજ્ઞવો મરબાદ લે છે, પણ જે મરબાદના અભિમાનની ઇચ્છાને તેઓ ક્યાં છોડી શકે છે ? બ્રાહ્મણો શિવ-પૂજન કરે છે, પણ જે પૂજનનું ફળ વેચી નાખવાની ઇચ્છા તેઓમાંથી ક્યાં મરી ગયેલી છે ? શુરઓ ઉપદેશ આપે છે, પણ વૈભવ લોગવવાની ઇચ્છામાંથી તેઓ ક્યાં બચેલા છે ? સાધુઓ ધરબાર અને બાઈડીછોકરાંઓ છોડે છે, પણ રિદ્ધિસિદ્ધિની ને નજીવા અમલકારની ઇચ્છાઓ ક્યાં છોડી શકે છે ? અને માણસો ધર્મનાં કાંઈ કાંઈ કામો કરે છે, પણ તેના બદલાતરીકે લોકિક ફળ અથવા સ્વર્ગ માગવાની ઇચ્છામાંથી તેઓ ક્યાં છૂટેલા છે ? આવીજ રીતે આપણે સર્વ લોકો પ્રભુને ખાતર કાંઈ કાંઈ

કરીએ છીએ તોપણ આપણી બીજી ઘણી ઇચ્છાઓ તો બાકીજ રહે છે અને આપણી પાસે આપણીતરીકે બીજી વસ્તુઓ રાખીને આપણે પ્રભુને પાગીએ એમ તો કદિ પણ બનવાનું નથી; કારણ કે પ્રભુનો ઠરાવ છે કે, જ્યારે આપણે પ્રભુને સર્વસ્વ અર્પણ કરી દઇએ ત્યારેજ આપણે પ્રભુના થઇ શકીએ, માટે એવી રીતે સર્વસ્વ અર્પણ કરવાનો સહેલામાં સહેલો ઉપાય એજ છે કે આપણી ઇચ્છાઓ પ્રભુને સોંપી દેવી અને આપણે તો એમજ સમજી લેવું કે અમે તો ચીઠ્ઠીના ચાકર છીએ, માટે જેમ પ્રભુ રાખે તેમ આનંદથી રહેવું.

૩૨૪-માણસની કિંમત સમજવા માટે ત્રણ પુતળીની વાત

લોજરાજ નગરીનો લોજરાજ બહુ વિદ્વાન હતો. શુણ્ણીઓને કહરદાન હતો અને અતિ દાનેશ્વરી હતો; એટલે તેના વખતમાં વિદ્યા-હુન્નરના ને કારીગરીના બહુ બહુ અમત્કાર બનતા હતા. કારણ કે “યથા રાજ તથા પ્રજા” આપણા ઘણા રાજાઓ હાલમાં માંડી વાળેલ પાનિયાં જેવા છે, એટલે આપણે પણ પીગા પાનાં જેવા બની ગયા છીએ. ખેર; જે વાત સાચે હાલ આપણને કામ નથી. હવે આપણે અસલ વાત ઉપર આવીએ. જે લોજરાજના દરબારમાં એક વખત સોનાની ત્રણ પુતળીઓ વેચાવા આવી. જે ત્રણે પુતળીઓ એવી સુંદર કારીગરીની હતી કે, આખી સલા તેથી છક થઇ ગઇ. પુતળીવાળાએ રાજાને કહ્યું કે, મહારાજાધિરાજ ! તમારા દરબારમાં બહુ રત્ન પડેલાં છે, માટે મારી આ ત્રણે પુતળીઓની કિંમત કરાવી આપવાની મહેરબાની કરો. હું ઘણા સુલકોમાં ફર્યો પણ કોઇ તેની ખરેખરી કિંમત બતાવી શકતું નથી. હવે જે આખી દુનિયામાં વખાણાએલા તમારા આવા મોટા દરબારમાં પણ મારી પુતળીઓની કિંમત નહિ થાય તો દુનિયા બળુશો કે, રાજા લોજના દરબારમાં પણ ખરા પરીક્ષકો નહોતા.

આ સાંભળીને એક ઝવેરી બોલી ઉઠ્યો કે, લાવ લાવ, જે પુતળીઓ અહીં લાવ. એવું તે એમાં શું છે કે કિંમત ન થાય ? એમ કહી પોતે હાથમાં લઇ પુતળીઓને તપાસી અને પાસે બેઠેલા માણસને કહ્યું કે, છોકરા ! આની કિંમત કરી આપ. તે માણસ એ ઝવેરીનો નોકર હતો અને ઝવેરાતના કામમાં બહુજ

કાઘેલ હતો. તેની કરેલી કિંમતમાં કદિ પણ ફેર પડતો નહોતો. એ માણસે તે પુતળીઓ લઈને તેના સોનાનો ઘસારો જોયો. તે દરેક પુતળીનું સોનું બરાબર સો ટચનું. એ પછી તે દરેક પુતળીનું વજન કરી જોયું, તો બરાબર એકસરખું વજન; ૦૧ રતીનો પણ ફેર નહિ. એ જોઈને ઝવેરીએ તે પુતળીવાળાને કહ્યું કે, બધી પુતળીની કિંમત એકસરખી છે. એ સાંભળીને પુતળીવાળો જરા હસ્યો. ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે, ઝવેરી! તમે બૂઠ્યા છો. એની કિંમત એમ ન થાય. જો તોલ ઉપર ને સારા માઠા સોના ઉપર એ પુતળીઓની કિંમતનો આધાર હોત તો એ પુતળીવાળો અહીં સુધી આવત નહિ. એમાં તો કાંઈ લેદ હોવો જોઈએ. રાજાનું આવું બોલવું સાંભળીને સૌ દરબારીઓ, સૌ પંડિતો અને સૌ ઝવેરીઓ વિચારમાં પડ્યા. એટલામાં એક પંડિત બોલી ઉઠ્યો કે, મહારાજ ! સોનામાં ને વજનમાં ફેર નહિ હોય તો ઘાટમાં કાંઈ ફેરફાર હશે. પંડિતજીની એ સૂચના ઉપરથી સૌ દરબારીઓ અને કારીગરો પુતળીઓને લઈને ફરી ફરીથી તપાસવા લાગ્યા; પણ કોઈ પુતળીના ઘાટમાં જરા પણ ફેર છે, એમ કોઈથી પણ કહેવાઈ શકાયું નહિ, તેથી આખી સભા ચૂપ થઈને બેઠી. સભાને ચૂપ જોઈને, કોઈથી એ પુતળીઓની કિંમત થઈ શકતી નથી, એમ જાણીને રાજાએ કહ્યું કે, આટલા બધા પંડિતો અને આટલા બધા ઝવેરીઓ મારા દરબારમાં છે, છતાં પણ તે કોઈથી આ પુતળીઓની કિંમત ન થાય એ તો શરમભર્યું છે. એ સાંભળીને કાજિદાસ પંડિત ઉઠ્યા. તેણે એક સળી મંગાવી અને તે પુતળીના કાનમાં નાખી, એટલે તે બીજા કાનમાંથી નીકળી ગઈ. કાજિદાસે કહ્યું કે, આ પુતળીની કિંમત ત્રણ બહામ. પછી તેણે બીજી પુતળીના કાનમાં સળી નાખી, એ સળી તે પુતળીના મોંમાંથી બહાર નીકળી, ત્યારે કાજિદાસે કહ્યું કે આ પુતળીની કિંમત એક રૂપિયા. એ પછી ત્રીજી પુતળીના કાનમાં સળી નાખી, તે તેના પેટમાં ઉતરી ગઈ. એ જોઈને કાજિદાસે કહ્યું કે, આ પુતળીની કિંમત સવા લાખ રૂપિયા !

રાજાએ પુતળીવાળાને પૂછ્યું કે, કેમ ? તારી પુતળીઓની કિંમત વ્યાજબી થઈ છે કે નહિ ? પુતળીવાળાએ ખુશી થઈને હાથ જોડીને માનપૂર્વક રીતે કહ્યું કે, હા મહારાજ ! એ કિંમત બરાબર છે. પુતળીની અંદરની આવી રચના જોઈને અને તે

પારખી લેવાની કાળિદાસ પંડિતની ચતુરાઈ જોઈને સભા બહુ અજબ થઈ અને ખુશી થઈ. એ પછી ખુશી થઈને રાત્રીએ કહ્યું કે, પંડિતજી ! તમે બારે કરી. મારી દરબારનું તમે પાણી રાખ્યું છે. હવે એ કિંમત તમે કેમ કરી, એનો ખુલાસો કરો. કાળિદાસ પંડિતે કહ્યું કે, મહારાજ ! જેના એક કાનમાં સળી નાખવાથી બીજા કાનમાંથી નીકળી ગઈ, તે પુતળીની કિંમત ત્રણ બઢામની છે; તેમજ જે માણસ પોતાનાં કંઠ્યાણની, ધર્મની અને પ્રભુની વાતો સાંભળીને આ કાનેથી આ કાને કાઢી નાખે, એટલે કે તેની દરકાર કરે નહિ અને કાંઈ આચારવિચાર પાળે નહિ, તેની કિંમત ત્રણ બઢામની છે. જે પુતળીના કાનમાં સળી નાખવાથી મોઢામાંથી નીકળી તેની કિંમત એક રૂપિયો. તેમજ જે માણસ જ્ઞાનની ને ભકિતની રૂઢી વાતો સાંભળીને એ સાંભળતી વખત રાજી થાય અને તે પોતાને મોઢે બીજાને કહી બતાવે, પણ પાછળથી પોતે તેમાંનું કાંઈ કરે નહિ, તેની કિંમત માત્ર એક રૂપિયો છે; અને જે પુતળીના કાનમાંથી પેટમાં સળી ગઈ, તેની કિંમત સવાલાખ રૂપિયા છે તેમજ જે માણસ ધર્મની અને પ્રભુની વાતોને પોતાના હૃદયમાં ધારણ કરે છે અને તે પ્રમાણે આચાર રાખે છે, એટલે કે ભકત થાય છે તેની કિંમત સવાલાખ રૂપિયા છે.

વાંચનાર બાઈઓ અને બહેનો ! હવે તમારી મરજી પડે તે કરો. ગમે તો બેધ્યાનપણે મનમાં ગમે તેવા વિચાર કરતે કરતે આ દાખલાઓ વાંચીને આ કાનેથી આ કાને કાઢી નાખો. ગમે તો “સ્વર્ગના વિમાન” ના દાખલાઓ બહુ સારા છે, એમ અરસપરસ વાતો કરીને ચાર દિવસમાં તે ભૂલી જાઓ અને ગમે તો તેનું રહસ્ય હૃદયમાં ધારણ કરીને—તે પ્રમાણે આચરણ કરીને, દુનિયામાં આનંદથી રહીને, મનને શાંતિમાં રાખીને અને પ્રભુના શરણમાં રહીને અતે સ્વર્ગનું વિમાન મેળવો. જેમ તમારી મરજી પડે તેમ કરો. આપણી કિંમત આપણા જ હાથમાં છે. કાળિદાસ પંડિતે રાત્રી સોજને કહ્યા પ્રમાણે આપણે ત્રણ બઢામના પણ બની શકીએ તેમ છીએ અને સવાલાખ રૂપિયાના પણ થઈ શકીએ તેમ છીએ. કેવા થવું, એ આપણી મરજી ઉપર છે; માટે બાઈઓ ! અમારી ખાસ વિનંતિ એ છે કે, તુરત ને તુરત સવાલાખ રૂપિયાની કિંમતના ન બની જવાય તો ફિકર નહિ, પણ

- ત્રણ બદામના ન બની જવાય, એટલી તો આપણા પવિત્ર આત્માને ખાતર અને સમર્થમાં સમર્થ હૃદયને ખાતર જરૂર સંભાળ રાખજો.

પદ

વિદ્ય વિશ્વાધાર, પ્રભુ તું, વિદ્ય વિશ્વાધાર;
આજગને સંજનાર, પ્રભુ તું, વિદ્ય વિશ્વાધાર. (રેક)
બ્રહ્મ ઈદ્રાદિક દેવતા, જેને નમે છે આજ;
તે પરમેશ્વર સર્વના, પૂરો મનનાં કાજ. પ્રભુ તું
લક્ષ્મીજી પણ જોડનાં, ચરણ સેવે છે નિત;
તે પ્રભુજીના પદવિષે, ચોડી રાખજો ચિત. પ્રભુ તું
ગૌતમ અત્રિ વસિષ્ઠથી, જેના પદ સેવાય;
એવા દેવ ભગવાથકી, પાપ આપણાં જાય. પ્રભુ તું
ધ્રુવ પ્રહ્લાદાદિક ભક્તથી, ભગન જોડનું થાય;
પુરુષોત્તમ સેવ્યા થકી, કોટિ યજ્ઞ હજી થાય. પ્રભુ તું

૩૨૫-ખાંચામાં ભરાઈ ગયેલું ગાડાનું પૈડું મોઢાની વાતોથી નહિ પણ ટેકો આપવાથી જ નીકળશે.

મુંબઈની હનુમાન ગણીમાંથી એક ખટારો જતો હતો. એટલામાં સામેથી એક હોડતી વિક્ટોરિયા આવી, તેથી ખટારાવાળાએ બેઠને બાબુએ ખેંચ્યા પણ બેઠ જરા તોફાની, રસ્તો સાંકડો, ગાડીવાળો કાંઈક બેઠરકાર અને સામેથી આવતો વિક્ટોરિયાવાળો ઉતાવળો, તેથી ખટારો બેઠએ તે કરતાં વધારે દૂર હટી ગયો અને તેનું પૈડું બાબુની ગટરમાં ભરાઈ ગયું. એ પછી ખટારાવાળો ઘણુંએ જોર કરે પણ કાંઈ ગાડું ચાલે નહિ; એટલામાં ત્યાંથી એક વાણિયો નીકળ્યો. તેણે ખટારાવાળાને કહ્યું કે, બેઠને શું મારે છે ? બેઠને છોડી નાખ ને પૈડાંને હાથ દે એટલે ગાડું નીકળશે. ખટારાવાળાએ તેમ કહ્યું પણ ગાડું ચાલ્યું નહિ. એ પછી ત્યાં એક પારસી આવ્યો તેણે ત્યાં ઉભેલા લોકોને કહ્યું કે, આ ઘેરવાળાને નોટીસ કાંઈ નહિ આપતા ? મ્યુનિસિપાલીટીવાલા ખી આંધલા છે ! આ ઝાહેર રસ્તા ઉપર એવી ખરાબ ગટર કાંચ રહેવા દે છે ?

એટલી પ્રસ્તાવના કરીને પછી તેણે ખટારાવાળાને કહ્યું કે તું પણ મૂરખ જેવો છે. બે બેઠથી ગાડું નથી ખેંચાતું તે હાથે-વતી કેમ નીકળશે ? બેઠ જોતરીને ગાડી જમણી બાબુ ફેરવ,

એટલે પૈડું નીકળશે ! ખટારાવાળાએ તેમ ક્યું, પણ ફસાઈ ગએલું પૈડું નીકળ્યું નહિ. એટલામાં ત્યાં સિપાઈદાદા આવ્યા. તેણે આવીને ખટારાવાળાને એક બે લાત ઝાડી કાઢી અને ઉલટો હમ બરાબરો કે, “ કસાલા રસ્તા રોકલેલા હૈ ? ” ખટારાવાળાએ કહ્યું કે, આ પૈડું ફસાઈ ગયું છે તે નીકળતું નથી. ત્યારે તે મીયાં-બાઈએ કહ્યું કે, “ તે મધી કાય ? બેલાલા ધરન હોન ચાર ચાણુક લાવ, અના નિગેલ. ” ગાડીવાળાએ એ ઉપાય પણ અજમાવી જોયો ! ગરીબ બિચારા બેલને વિનાશકારણ ખૂબ માર માર્યો, પણ કાંઈ ગાડું ચાલ્યું નહિ. એટલામાં ત્યાં એક ભટલ મહારાજ આવ્યા. તેમણે ગાડાવાળાને કહ્યું કે, બેલને માર્યામાં કાંઈ નહિ વળે. જા, બે બે ચાર ચાર હોઢિયાં આપીને પાંચ સાત પાટીવાળાએને બોલાવી લાવ, એટલે હમણું પૈડું નીકળશે. ગાડીવાળાએ કહ્યું કે, મેં હમણાંજ ખટારો જેટલો છે. મારી પાસે પૈસા નથી. આમ વાત ચાલે છે એટલામાં ત્યાં એક તાતિયા સાહેબ આવી લાગ્યા. તેમણે ખટારાવાળાને કહ્યું કે, બાજીરાવની પેઠે મનસુઓ શું કરે છે ? બેલને ભડકાવ, એટલે તે ખૂબ જોર કરશે તેથી પૈડું નીકળી આવશે. ખટારાવાળાએ કહ્યું કે, મારા બેલ બૂખ્યા છે, તે ભડકે એમ નથી. જેને રાતબો મળતી હોય તે ભડકે. બાડુની બેલ બિચારા બોલે ઉપાડી ઉપાડીને મરી રહ્યા હોય તે ભડકે કયાંથી ? ત્યારે ચીડાઈને રાવ સાહેબે કહ્યું કે, એ બધો વાંક સરકારનો છે. પાસે ઉલેલા કોઈ માણસે પૂછ્યું કે, ગાડાનું પૈડું ખાંચામાં બરાઈ જાય તેમાં સરકારનો શું વાંક ? ત્યારે તાતિયાજીએ કહ્યું કે, સરકારનો નહિ તો ખીજા કોનો વાંક ? આવી સાંકડીગણી શું કરવા જોઈએ ? આવી એબલગામણી ગટર શું કરવા જોઈએ ? આવા બાનકોટીને ગાડી હાંકવાના પરવાના શામાટે આપવા જોઈએ ? અને બેલને ઘોડાની લાઠ ખવરાવી ખવરાવીને આવા સુઠાં જેવા બનાવી દે છે, તેની કોઈ ચોકસી રાખતું નથી એ વાંક કોનો ? એ બધો વાંક સરકારનો છે. આમ બડબડતો મોડું ગાડીને તે ચાલતો થયો, પણ તેથી કાંઈ ગાડું ચાલ્યું નહિ. એ પછી ત્યાંથી એક સાહેબ ઘોડેસ્વાર થઈને જતો હતો, તેણે ઘણાં માણસોને બેળાં થએલાં જોઈને ત્યાં પોતાનો ઘોડો રોક્યો અને પૂછ્યું કે, “ કયા હૈ ? ” ગાડીવાળાએ કહ્યું કે, આ ગટરના પથ્થરમાં પૈડું ફસાઈ ગયું છે, તે નીકળતું નથી. સાહેબે ઘોડા ઉપર બેઠે બેઠે કહ્યું કે, “ આ પથ્થર

રકુ તોડ દો; કાચકું નહિ તોડતે હો ? ” એમ કહીને તે ચાલતો થયો. લોકો હસવા લાગ્યા કે, “ મારવો ઉંદર ને ખોદવો ડુંગર ” તે આનું નામ. જરા પેડું જેસવવા સારૂ કહે છે કે, “ પથ્થરકું તોડ દો, ” પણ પથ્થરને તોડવાનાં અહીં હમણાં જોખરો ક્યાં છે, તેનો કાંઈ વિચાર ? એટલામાં ત્યાં એક બાટિયા શેઠની ગાડી આવી, તે શેઠની સાથે બેઠેલા માણસે રસ્તા ઉપરના બીજા કોઈ માણસને પૂછ્યું કે અહીં શું છે ? ત્યારે તે માણસે કહ્યું કે, ગાડાનું પેડું ગટરમાં બરાઈ ગયું છે તે નીકળતું નથી. શેઠે કહ્યું કે, આપણે એ પંચાતીનું શું કામ ? ગાડી ઉપર હાથ ઠોકતે ઠોકતે કહ્યું કે, ગાડી ચલાવ, ગાડી ચલાવ, દર્યન થઈ જશે. સાથેના માણસે કહ્યું કે, રસ્તો બંધ છે, ગાડી ચાલે ક્યાંથી ? એ સાંભળીને શેઠ ગાડીમાંથી ઉતર્યો ને ખટારાવાળાને બે ચાર ગાળો ચોપડી હીધા પછી કહ્યું કે, બેલ છોડીને ખટારાને ઉભો કરી મૂક. પછી જોઈએ ત્યારે પેડું કાઢજે. અમારી ગાડીને તો જવા દે. ખટારાવાળાએ કહ્યું કે પછવાડે જોડલો નડે છે, તેથી ખટારો ઉભો થાય તેમ નથી. એ સાંભળીને તે શેઠ ચીડાઈ ગયો ને પોતાની ગાડી ફેરવી બીજે રસ્તેથી તે ચાલ્યો ગયો.

એક તો ગણી સાંકડી ને તેમાં વળી ખટારો આડો પડી ગયાથી બેડે બાળુનો રસ્તો રોકાઈ ગયો હતો, તેથી ત્યાં આઠ દશ મિનીટમાં પચાસ સો માણસો ભેળાં થઈ ગયાં હતાં. તેઓ તો દૂર ઉભાં ઉભાં જૂદી જૂદી સુક્તિઓ બતાવતાં હતાં, પણ તે અટકી બેઠેલું ગાડું એકેય વાતથી ચાલતું નહોતું. એટલામાં ત્યાં બે નવઘણી (મજુરો) આવ્યા. તેઓએ જોઈ લીધું કે, વાતમાં કાંઈ માલ નથી, જરાક ટેકાની જરૂર છે. એમ વિચારીને ગાડીવાળાને કહ્યું કે, વિચાર શું કરે છે ? બગાડને હાંક, અમે પેડું ઉપાડીએ છીએ. એમ કહી ગાડા પાસે જઈ એક જણાએ પેડાંને જોર આપ્યું અને બીજાએ ગાડાને પોતાની કેડનો ટેકો આપ્યો, એટલે તુરત ગાડું ચાલતું થયું.

ભાઈઓ! જોયું કે? ખુશી બેઠેલાં ગાડાં આવી રીતે જરાક ટેકો આપી દેવાથી આવ્યાં જાય છે; પણ દૂર ઉભા રહીને વાતો કર્યા કરવાથી કાંઈ વળતું નથી. પેલા વાળીઆની પેઠે ખોટી દયા બતાવવાથી કાંઈ અટકી બેઠેલાં ગાડાં ચાલે નહિ. પેલા પારસીની પેઠે કાચદાની મદદ લેવા દોડવાથી, અમલદારોના વાંક કાઢવાથી કે

ડાળી જમણી કોર મરડવાથી પણ કાંઈ અટકી બેઠેલાં ગાડાં ચાલે નહિ. તાતિયા સાહેબના કહેવા પ્રમાણે કાંઈ બધાય બેલ બડકે નહિ અને વાતવાતમાં સરકારનો વાંક કાઢવાથી પણ કાંઈ ગાડું ચાલે નહિ. મીયાંબાઈના ઠોંસાથી કે મારસલ્લાથી પણ કાંઈ ખુચી બેઠેલાં ગાડાં ચાલે નહિ. ખીસ્સામાંથી દોઢિયાં વિના બટલ મહારાજની પેઠે દોઢિયાં અપાવવાની વાતો કરવાથી પણ કાંઈ ફસાઈ ગયેલાં ગાડાં ચાલે નહિ. પેલા શેઠિયાની પેઠે ગાળો દેવાથી કે ગાડું ઉલાળી નાખવાની સલાહ આપવાથી પણ કાંઈ અટકી બેઠેલાં ગાડાં ચાલે નહિ અને પેલા અંગ્રેજની પેઠે ઘોડા ઉપર બેઠે બેઠે કહેવું કે, “ પથ્થર તોડ દો; ” પણ એ પથ્થર કાંઈ એમ તુટે નહિ ને અટકી બેઠેલાં ગાડાં કાંઈ એમ વાતો કરવાથી ચાલે નહિ. એવાં અટકી બેઠેલાં ગાડાં ચલાવવાને માટે તો પોતાના ખબાનો અને પોતાની કેડનો મજબૂત ટેકો આપે એવા નવધણીઓ જોઈએ છે.

બાઈઓ ! અમારી પેઠે આવી વાતો કરવાવાળા તો તમોને ઘણાંએ મળે છે ને ઘણાંએ મળશે; પણ એથી કાંઈ શુકરવાર થાય નહિ; કારણ કે અનુભવીઓ કહે છે કે, આપણા ઇબ્તલા જતા દેશને, આપણાં દુઃખી થતાં બાઈબહેનોને અને અશ્રદ્ધાના વમળમાં પડેલા આપણા પવિત્ર ધર્મને માત્ર વાતો કરનારા નહિ, પણ ટેકો આપનારા માણસો જોઈએ છે. સેંકડો ભૂલો બતાવવાથી અને હજારો વાતો કરવાથી જે કામ થતું નથી તે કામ જરાક ટેકો આપવાથી સહેજમાં થઈ જાય છે; માટે બાઈઓ અને બહેનો ! આપણા ગરીબડા દેશને ખાતર, આપણાં દુખિયારાં બાઈબહેનોને ખાતર, આપણા પવિત્ર સનાતનધર્મને ખાતર, આપણા આત્માની ઉન્નતિને ખાતર અને સમર્થ પ્રભુને ખાતર એકબીજાને મદદ કરો. એમાંજ કલ્યાણ છે, એજ સૌથી સાચો ધર્મ છે અને એજ-પ્રભુને નામે એકબીજાને અરસપરસ મદદ કરવી એજ સૌથી પ્રભુને વહાલું કામ છે. માટે હયાણું પ્રભુએ આપેલા આપણા સનાતનધર્મને ખાતર અને મહાન પ્રભુને ખાતર જેમ અને તેમ અરસપરસ મદદ કરવાનો ઠરાવ કરો અને આપણા એ ઠરાવમાં બળ આવવા માટે વારંવાર સચ્ચિદાનંદની જય બોલાવો, સચ્ચિદાનંદની જય બોલાવો, સચ્ચિદાનંદની જય બોલાવો અને જગતનો ધણી જે આપણા સૌનો સરજનહાર પિતા છે, તેને દીનતા-

પૂર્વક આપણા પોતાના તથા સૌના કલ્યાણ માટે હાથ જોડી
કહો કે:—

૫૬

સૌનું કરો કલ્યાણ, દયાળુ પ્રભુ, સૌનું કરો કલ્યાણ. (૨૬)
નરનારી પશુ પક્ષીની સાથે, જીવ જંતુનું તમામ—દયાળું
જગનાં વાસીઆ સા સુખ ભોગવે, આનંદે રહી આઠો ભ્રમ—દયાળું
કુનિયામાં દરદ દુઃખ પડે નહિ, કહે નહિ કોઈ ગામ—દયાળું
સર્વે જગે સુખકારી વધે ને, વળી વધે ધન ધાન—દયાળું
કોઈ કોઈનું છુરું નવ છૂટે, સૌનું છૂટે સૌ સમાન—દયાળું
પોતપોતાના ધર્મ પ્રમાણે, સર્વે ભલે ભગવાન—દયાળું

ૐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ: ॥

શુદ્ધિપત્ર

પૃષ્ઠ	પાત્રિત	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૭	૧૨	તાજ	તોજ
૧૧	૨૨	હારી	હારી ન
૧૩	૧૪	મયદાનવ	મયદાનવ
૧૩	૨૩	છટા	છટા
૧૫	૨૬	શેકન	શેકને
૨૦	૩	ભળે,	ભળો.
૨૨	૫	ભરાયા ?	ભરાય ?
૨૪	૧૧	રેપલાં	રેપેલાં
૨૪	૧૪	શેક	શેક
૨૪	૧૪	પછે	પછી
૨૫	૧૫	શકએ	શકીએ
૨૬	૨૫	કાપવાનાં	કાપવામાં
૨૭	૮	રસ્તમાંથી	રસ્તામાંથી
૩૪	૧૦	નથા	નથી
૩૬	૨૪	પાઠકમાં	પઠાકમાં
૩૯	૨	અક્તવું	અક્તવું
૪૨	૨૦	છે,	હતો,
૪૨	૨૯	હ૦	હ
૪૯	૩	વધમાંચરણ	ધમાંચરણ
૫૧	૧૨	દેખાતાં	દેખાતા
૬૧	૨૨	તેમનો	તેમની
૬૯	૨૨	બાઈબિહેનો	બાઈબિહેનોને
૭૨	૯	રિઝરી	રીઝરી
૭૪	૧૩	દોવું	કુંનો
૭૪	૧૪	કહે	કહા
૭૭	૨૫	તારમાં	તારમેં
૭૮	૨૬	પ્રિધ	પ્રિધ
૭૮	૨૯	રેનેકા	રેનકા
૯૨	૯	છટવા	છટવા
૯૭	૨૪	ધમરે	ધમર
૯૮	૨૧	ઉત્તમતા	ઉતમતા
૧૧૮	૩૦	તથી	તથી
૧૨૧	૨૪	બડકાંઓ	બડકાંઓ
૧૩૨	૨૨	વેચી	વેચી

પૃષ્ઠ	પાંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧૩૩	૧૩	પરિહરી	પરિહરહી
૧૩૩	૧૪	ચઢાત	ચાઢાત
૧૩૫	૮	ચાન	ચાન ન
૧૩૫	૯	આકતને	આકતનો
૧૩૫	૧૭	આપણા હમમાં	આપણા હમમાં
૧૪૨	૨૭	તેતી	હતી
૧૪૬	૨૪	ભાંજન	ભોજન
૧૪૭	૧૫	વિશ્વાસની	વિશ્વાસની
૧૫૪	૯	વાર	સાર
૧૫૪	૨૧	શુદ્ધિ	શુદ્ધિ આર
૧૫૭	૨૪	નળુવાની નળુતા	નળુવાની
૧૬૦	૮	નળે	નળે
૧૭૬	૧૨	એમ હક	હક
૧૭૭	૨	ડઝુન	ડઝુન
૧૭૭	૩	ચંત્રારુદાનિ	ચંત્રારુદાનિ
૧૭૭	૧૩	શત્રુન્	શત્રુન્
૧૭૭	૧૪	મયચેતે	મયચેતે
૧૮૫	૨૪	હરી	હરી
૧૮૬	૩૦	અર્હિયા	અર્હિયા
૧૮૬	૩૧	પૃથગિચ્છા:	પૃથગિચ્છા:
૧૮૭	૩	ઉત્પત્તિ,	ઉત્પત્તિ, વિનાશ,
૧૮૭	૧૩	પમ	અપમ
૧૯૦	૧૨	દુનિયાદારી	દુનિયાદારી
૧૯૧	૩૧	અવિશ્વા	અવિશ્વા
૧૯૨	૨૪	વહા	વહાણુ
૧૯૭	૨૫	ખૂળ	ખૂળ
૧૯૭	૨૮	છે કે કથું	કથું
૨૦૦	૧૮	અતિહાસિક	અતિહાસિક
૨૦૭	૧૬	તજી છે	તજીને
૨૨૦	છેલ્લી	કચે	ચૂકચે
૨૪૭	૧૯	ચાય છે	છે
૨૪૭	૧૯	અનુમાન ચાય	અનુમાન
૨૫૭	૧૭	ધર્મના	ધર્મની
૨૬૧	૯	તા	તો
૨૭૩	૨૬	મળવેલો	મેળવેલા
૨૮૧	૧૦	પેર	નમરૂળ
૩૩૬	૧૦	જન	જન

ગ્રંથ વાચનના ફાયદા

यस्यास्ति सद्व्यनयविमर्शभाग्यं किं तस्य शुष्कैश्चपलाविनोदैः

અર્થાત—જેના લાગ્યમાં સારા સારા મંથો વાંચવાવિચારવાના હોય તેના આમળ અંચળ ભક્ષીના શુષ્ક વિનોદ શી ગચ્છતરીમાં છે ?

મહાત્મા ગાંધીજી લખે છે કે:—“પુસ્તકોમાં હું શુદ્ધાચારો રહી શકતો તેથી મને જે માસ વધારે જોલ મળત તોપણ હું કાયર થાત નહિ; એટલું જ નહિ પણ મારા જ્ઞાનમાં ઉપયોગી વધારો કરી શકવાથી હું હલટો વધારે સુખ્યેનમાં રહેત. હું માત્રું છું કે જેને સારા પુસ્તકો વાંચવાનો શોખ છે; તે ગમે તે જગ્યાએ એકાંતવાસ સહેલાઈથી વેડી શકે છે. xxએક પછી બીજું, એમ પુસ્તકો વાંચતાં છેવટે તમે અંતરવિચાર પણ કરી શકશો.”

૨૯૦ પકિયાર લખે છે કે “જંધુઓ ! સારા પુસ્તકો એટલે શું એ તમે જાણો છો ? સારા પુસ્તકોની કિંમત તમે સમજો છો ? લાઇ ! હજી આપણે એ નથી સમજતા. જો સમજતા હોઇએ તો આપણી હાલત આવી ન હોય. મને તો લાગે છે કે જ્ઞાન એ આકાશ છે અને પુસ્તકો એ તેમાં શોભી રહેલા ચળકતા તારાઓ છે; જ્ઞાન એ સમુદ્ર છે ને પુસ્તકો તે લાલ લઇ શકાય તેવાં વહાણો છે; જ્ઞાન એ સૂર્ય છે અને આપણા ઘરમાં આવી શકે એવો તેનો પ્રકાશ તે પુસ્તકો છે; જ્ઞાન એ સોનાની ખાણ છે અને પુસ્તકો તે તેમાંથી બનાવેલા આપણને બંધબેસતા થાય તેવા ફાગીના છે; જ્ઞાન એ મોટામાં મોટી કિંમતી નોટો છે અને પુસ્તકો તે આપણા રાજના ઉપયોગમાં આવી શકે એવા ચલણી સીકાઓ છે; જ્ઞાન એ વાયુ છે અને પુસ્તકો તે એ વાયુને ખેંચી લાવી ઠંડક આપનાર પંખાઓ છે. જ્ઞાન એ અગ્નિ છે અને પુસ્તકો તે એ અગ્નિથી પ્રકટાવેલા દીવા છે; જ્ઞાન એ પૃથ્વી છે અને પુસ્તકો તે આપણને રહેવાલાયક મકાનો છે; જ્ઞાન તે બનાજનો બંડાર છે અને પુસ્તકો તે રાટલા છે; જ્ઞાન તે મેઘ છે, અને પુસ્તકો તે આપણા ઘરમાં રહી શકે તેવાં પાણીભરેલાં માટલાં છે અને જ્ઞાન તે સર્વ-શક્તિમાન પરમાત્મા છે અને પુસ્તકો તે એનો રસ્તો દેખાડનાર પૂજનીય કેવો છે. ”

સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય—અમદાવાદ અને મુંબઈ

ગિતાનો નિત્ય પાઠ શામાટે કરવો ?

બગવાન શ્રીકૃષ્ણ કહે છે કે:—“હે અર્જુન ! આપણા આ ધર્મ સંવાદરૂપ બગવદ્ગીતાનું જે કોઈ પાઠ કરશે, તેણે યાનયત્થી મારું પૂજન કર્યું છે એમ હું સમજીશ.”

શ્રીજ્ઞાનેશ્વર મહારાજ કહે છે કે:—“વેદોના ત્રણે કાંઠ ગીતામાં સ્પષ્ટ કરેલા છે. (એટલુંજ નહિ પણ) આ શ્રીમદ્ બગવદ્ગીતા મૂર્તિ-માન વેદજ હોષને ઓદાર્યમાં વેદ કરતાં પણ એક છે.”

સ્વામી રામતીર્થજી કહે છે કે:—“એમરસન (મહાન અમેરિકન તત્ત્વજ્ઞાની) ના હોસ્તોના કહેવાથી જણાય છે કે તેના મનપર ગીતા અને ઉપનિષદોની વધારે અસર થઈ હતી.”

મહાત્મા ગાંધીજી કહે છે કે:—“એક વખત મારો અંતઃકાળ પાસે આવેલો જણાયો, તે વખતે ગીતા અને બહુજ આત્માસનરૂપ થઈ હતી.”

બંગાસાહિત્યસમ્રાટબંકિમચંદ્ર કહે છે કે:—

‘ગીતાને ધર્મનો સર્વોત્તમ મંથ માનવામાં આવે છે તેનું એજ કારણ છે કે તેમાં યાન, કર્મ અને ભક્તિ ત્રણેને યોગ્ય ન્યાય આપવામાં આવ્યો છે. અન્ય કોઈ ગ્રંથમાં આવું સામંજસ્ય નથી !’ * * * ‘આવો અપૂર્વ ધર્મ, આવું અપૂર્વ એકય કેવળ ગીતામાંજ દર્શિ-ગોચર થાય છે. આવી અદ્ભુત ધર્મવ્યાખ્યા કોઈ પણ દેશમાં, કોઈ પણ કાળે, કોઈએ કરી હોય એમ મારા જણવામાં નથી.’ * * * ‘આવો ઉદાર અને ઉત્તમ ભક્તિવાદ જગતમાં બીજો ક્યાંય નથી.’

ચંદ્રશે (સુપ્રસિદ્ધ અમેરિકન મહાત્મા) કહે છે કે “પ્રાચીન યુગની સર્વસ્મરણીય વસ્તુઓમાં બગવદ્ગીતાથી એક કોઈ પણ વસ્તુ નથી. * * * બગવદ્ગીતામાં એટલું ઉત્તમ અને સર્વવ્યાપી યાન છે કે તેના લખનાર દેવતાને અગણિત વર્ષ થઈ જવા છતાં તેના જેવો બીજો એકે મંથ હજીસુધી લખાયો નથી. * * * ગીતાની સાથે સરખાવતાં જગતનું આધુનિક સર્વ યાન અને તુચ્છ જણાય છે અને વિચાર કરતાં આ મંથનું મહત્તર અને એટલું બધું જણાય છે કે, કોઈ કોઈ વખત ‘આ તત્ત્વજ્ઞાન કોઈ જુદાજ યુગમાં લખાયું હોયું નોંધ્યે’ એવો વિચાર મારા મનમાં થઈ આવે છે. * * * હું રોજ પ્રાતઃકાળે મારી શુદ્ધિ અને અંતઃકરણને બગવદ્ગીતાના પવિત્ર જળમાં સ્નાન કરાવું છું.”

આવી મહામહિમાવંતી ગીતાનો પાઠ પ્રત્યેક હિંદુસંતાને હરહમેશ કરવો નોંધ્યે; કુટુંબમાં તેનું નિત્ય શ્રવણ કરાવવું નોંધ્યે; તથા સારા-માઠા પ્રસંગે અને અમરથો પણ ગીતામંથ છૂટથી બેઠે આપવો નોંધ્યે.

સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય—અમદાવાદ અને મુંબઈ

—સ્વર્ગની કુંચી—

ચોથી આવૃત્તિ, કદ ૫X૬ નાં પૃષ્ઠ ૩૭૫,

મૂલ્ય માત્ર ૧) = પાકું પૂઠું ૧૧ =

‘વિમાન’ માં બેસીને તો સ્વર્ગના બારણા સુધીજ પહોંચી શકાય, પણ પછી અંદર જવા માટે તો સ્વર્ગનાં બારણાં ઉઘડે તેવી કુંચીજ મેળવવી જોઈએ. એટલા માટે ‘સ્વર્ગના વિમાન’ પછી ભક્તિમાર્ગની બીજી ચોપડીતરીકે ‘સ્વર્ગની કુંચી’ કહાડવામાં આવી છે. પ્રભુને જાણવાની તેમજ ધર્મનું પાલન કરવાની ઇચ્છા પૂરી પડે તેટલામાટે આ પુસ્તકમાં ઇશ્વરનો મહિમા, ભગવાદ્વિજ્ઞાને આધીન થવાની ખુશી, ધર્મપાલનના લાભ, પ્રભુસ્મરણનો આનંદ, પ્રભુપ્રેમનું બળ, સત્સંગની બહિષ્કારી, આચરણ સુધારવાની જરૂર, વગેરે અનેક બાબતો બહુ સારી રીતે સમજાવનારા ૨૧૦ સચોટ દાખલાઓ તેમજ અનેક ભજનો અને વિવિધ પ્રકારની આર્ષનાઓનો સમાવેશ કરેલો છે.

—સ્વર્ગનો રાજાનો—

ત્રીજી આવૃત્તિ, કદ ૫X૬ નાં પૃષ્ઠ ૩૫૦,

મૂલ્ય માત્ર ૧) = પાકું પૂઠું ૧૧ =

‘કુંચી’ વડે દાર ઉઘાડીને સ્વર્ગની અંદર તો પેહા; પરંતુ પછી ‘સ્વર્ગનો ખજાનો’ હાથ કરવાનો બાકી રહે છે. આ પુસ્તક એવા ખજાનારૂપ હોવાથી તેનું નામ ‘સ્વર્ગનો ખજાનો’ રાખ્યું છે અને તે ભક્તિમાર્ગની ત્રીજી ચોપડી છે. એમાં ભક્તિની જરૂર, સંતનાં લક્ષણ, ઇશ્વરનું સ્વરૂપ, મનને વશ કરવાના, જીંદગીમાં મીઠાસા લાવવાના અને પાપથી બચવાના ઉપાય, ભક્તોનો તરફગાટ, ભક્તિનું અર્થ સ્વરૂપ, સત્સંગના લાભ, ઇશ્વરપણું કેમ, શ્રદ્ધા અને ભક્તિની ખસવાળી કેવી રીતે થાય, શાસ્ત્રના સાચા અર્થ કેમ સમજવા ? પ્રભુપ્રેમ કેવી રીતે જગાડવો ? સાચો પરમાર્થ કેવી રીતે ઘડે શકે ? આચરણ કેમ સુધરે ? એ વગેરે અનેક ઉપકારક વિચારોનો ખજાનો આ પુસ્તકમાં ૧૨૫ અસરકારક દાખલાઓદ્વારા રજૂ થયેલો છે. સાથે જૂદા જૂદા ભક્ત મહાત્માઓનાં ભજન ૫૬ વગેરે પણ આપેલાં છે.

—સ્વર્ગનું વિમાન—

આ પુસ્તક પોતેજ

સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય

બ્રહ્મપાસે-અમદાવાદ અને કાલબાદેવી-મુંબઈ

વિવિધ વિષયનાં ઉત્તમ પુસ્તકો પૂરાં પાડનારી, આખા હિંદમાં સર્વથી સસ્તી અને ૧૫ વર્ષથી ૫૦૦૦ પ્રતમાં નીકળતી

વિવિધ ગ્રંથમાળા-બે વર્ગમાં

એમાં 'ચાલુ' અને 'નવીન' એવા બે વર્ગ હોઇને તે 'પહેલો વિભાગ' તથા 'બીજો વિભાગ' એવા નામથી પણ ઓળખાય છે.

પ્રત્યેક વર્ગ દીઠ દરવર્ષે ૫૫X૮ અને ૫X૬ ના કદનાં ૧૫૦૦ પૃષ્ઠનાં ઉત્તમ પુસ્તકો માત્ર રૂ. ૪ માં અને પાકાં પૃષ્ઠાં સાથે રૂ. ૫ માં મળે છે. પોંઆરૂ.

અને વર્ગના મળીને રૂ. ૭ અને

પાકાં પૃષ્ઠાં સાથે ૯)

ચાલુ વર્ગ અથવા પહેલા વિભાગનાં સં. ૧૯૮૧ નાં પુસ્તકોઃ—સ્વામી રામતીર્થ ભાગ ૧૨-૧૪ મો, સત્યાગ્રહ અને અસહકાર, યોગી રામચરકતું યોગવિગેતું ઉત્તમ પુસ્તક, ડુંકી વાતોનો નવો ભાગ, દષ્ટાંતસંમદ, ટાગોરકૃત ભારતધર્મ, જેમસ એલનનાં પુસ્તકો, ભારતીય નીતિકથાઓ, સ્વામી વિવેકાનંદનો જ્ઞાનયોગ, એમાંથી તેમજ વધુ પસંદગી જારી રહી તેમાંથી પણ નીકળશે.

નવીન વર્ગ અથવા બીજો વિભાગ—આ વર્ગ સંવત ૧૯૮૧થી શરૂ થઈ તેનાદારા નીચલાંમાંનાં તેમજ બીજાં નક્કી થશે તે તે પુસ્તકો નીકળશે.

જીવનચરિત્રો:—સુપ્રસિદ્ધ સ્વામી ભારતરાનંદ સરસ્વતી, મહાન ગૌરંગતું વિસ્તૃત ચરિત્ર, મુસલમાન મહાત્માઓનાં બોધપદ વૃત્તાંત, જગપ્રસિદ્ધ ઉદારાત્મા કારનેગી.

સંત મહાત્માઓની વાણી:—આ વાણીનાં પુસ્તકોમાં નીચે જણાવેલા તેમજ બીજા અનેક સંત મહાત્માઓનાં ધોળ, બજન, ગરબી, છંપા, મહિના, સાખીઓ, રેખતા, આખ્યાન વગેરે નીકળશે. જેમકે પ્રીતમ, બોળે, ધીરો, નરસિંહ, મીરાંબાઈ, નીરાંત, બાપુ, નિષ્કુલાનંદ, રવીદાસ, બાણદાસ, દયાળબક્ત, ગોપાળ, છુટીયો, મોરાર, લાલદાસ, નરહરિ, શામળ, ગિરધર, દયારામ, વગેરે; વળી આગળ જતાં દલપંતરામ, કેશવ, કલાપિ, મણિલાલ, નાનાલાલ, કાન્ત, નરસિંહરાવ, બોટાદકર, મૈથિલિ શરણ, નૃસિંહચાર્, ઇન્વર્તમાન કવિયુગના હિન્દીતથાગુજરાતી કવિઓની કવિતાઓ પણ સુંદી કહાડીને અપાશે. અખાની વાણી તે નીકળી છે.

સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય

અમદાવાદમાં—ભદ્ર પાસે. સુ.અઈમાં—કાલ્યાદેવી રોડ,

સત્તુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલયમાં હાલ મળતા

ઉત્તમ અને સસ્તા ગ્રંથો

અતિ ઉત્તમ ધાર્મિક ગ્રંથો

ગ્રંથનું નામ	પૃષ્ઠ	કદઊંચ મુદ્રમ
ગિરધરકૃત શુદ્ધ રામાયણ ...	૭૫૦... ૫૫૫×૬૮	૨૧
અખાની વાણી—મનહરપદ સાથે ...	૫૦૦... ૫×૮	૧૧
ધર્મતત્ત્વ—બંકિમચરિત્રસાથે ...	૨૪૮... ૫૫૫×૮	૦૧
શ્રીવાલ્મીકિ રામાયણ—મોટા બે ભાગમાં... ૧૪૦૦...	૬૧૧×૧૦	૬)
મહાભારતનાં આદિ અને સભાપર્વ ...	૬૦૦...	૨
શ્રીહાસબોધ—નવી આવૃત્તિ ...	૬૨૦... ૫૫૫×૮	૨૧
શ્રીજ્ઞાનેશ્વરી ભગવદ્ગીતા—નવી આવૃત્તિ...	૭૦૦... ૫૫૫×૮૧૧	૨૧
શ્રીમદ્ ભાગવત—ઉત્તમ ભાષાંતર.....	૭૦૦... ૮×૧૧	૫)
શ્રીરામકૃષ્ણકથામૃત—બંને ભાગ બેગા.....	૬૫૦... ૫૫૫×૮	૨૧
સ્વામી રામતીર્થ ગ્રંથ ૧ લો. ભા. ૧ થી ૫...	૫૦૦...	૨)
„ „ ગ્રંથ ૨ બે ભા. ૬ થી ૯, નવી આવૃત્તિ સત્વર પ્રસિદ્ધ થશે.		
„ „ ગ્રંથ ૩ બે ભાગ ૧૦-૧૧ ...	૫૦૦... ૫૫૫×૮	૨)
„ „ ગ્રંથ ૪ થો ભાગ ૧૨-૧૪ છપાય છે. થોડા માસમાં નીકળશે.		
સ્વામીવિવેકાનંદ ગ્રંથ ૧ લો ભા. ૧-૨-૩ ..	૫૭૫...	૨૧
„ „ ગ્રંથ ૨ બે ભાગ ૪-૫ ...	૬૦૦...	૨૧
„ „ ભાગ ૬ થી ૮ નોખા...	૧૦૦૦... ૫×૬૧૧	૩)
„ „ ભાગ ૯ મો—સંપૂર્ણચરિત્ર...	૭૪૦...	૨૧
„ „ ભાગ ૧૦ મો—રાજયોગ ...	૩૦૦...	૧૧
શ્રીભજનસાગર—નવી આવૃત્તિ	૨૦૦... ૫×૮	૦૧

ઉત્સાહ અને ચેતનાપ્રેરક પુસ્તકો

બંકિમનિબંધમાળા—ધર્મતત્ત્વ,

તથા ચરિત્ર સાથે ...	૫૬૦ ...	૫૫૫×૮	૧૧
આગળ ધસો ...	૫૮૪ ...	૫×૬૧૧	૧)
ભાગ્યના સૃષ્ટાઓ ...	૭૨૦ ...	„	૧૧
સુખ સામર્થ્ય અને સમૃદ્ધિ ...	૫૫૨ ...	„	૧)જ
પ્રજુમયજીવન ...	૨૧૬ ...	„	૦૧

વૈદક સંબંધી ઉપયોગી પુસ્તકો

આર્યભિષક્ અથવા હિન્દનો વૈદરાજ... ૧૦૦૦... પા ૪૮૩ ૪)
આરોગ્યવિષે સામાન્ય જ્ઞાન—ગંધીજીત... ૧૪૦... ૫ x ૬ ૦૧

ઉત્તમ બોધદાયક જીવનચરિત્રો

કાઉન્ટ ડૉલ્ફર્સ્ટૉયલું જીવનચરિત્ર... ...૬૨૦... પા ૪૮ ૨૧
મહાન નેપોલિયન બોનાપાર્ટ... ...૮૪૦... ,, ૩)
ભારતનાં સ્ત્રીરત્નો—અંશ ૧ ભા ...૭૧૦... પા ૪૮ ૨)
,, ,, ,, અંશ ૨ ભા ...૬૬૦... ,, ૨)
,, ,, ,, અંશ ૩ ભા ...૬૭૦... ,, ૨)
સ્વામી વિવેકાનંદનું સંપૂર્ણ જીવનચરિત્ર ૭૪૦... ૫ x ૬ ૨૧
જગતનો મહાન પુરુષ (મ૦ ગંધીજી) ૩૫૦... ,, ૧

સ્ત્રીઓ તથા પુરુષો માટે બોધપ્રદ વાર્તાઓ

હુઝી વાર્તાઓ ભા. ૧, ૨, ૩, ૪ ચોઠા માસ પછી છપાઇ બહાર પડશે.
હુઝીવાર્તાઓ—ભાગ ૧ મો—૨૮, સાંસારિક વાર્તા ૩૦૪... ૫ x ૬ ૦૧
હુઝીવાર્તાઓ—ભાગ ૨ મો—બોધપ્રદ ૨૭ વાર્તા ૩૬૦... ,, ૦૧
હુઝીવાર્તાઓ—ભાગ ૩ મો—અન્ય વાર્તા ૩૫૦... ,, ૧
દયાળુ માતા અને સદ્ગુણી પુત્રી ૧૬૮... ૪ x ૭ ૦૧

બાળકો માટે ખાસ ઉપયોગી પુસ્તકો

સદ્ગુણી બાળકો—૬૬ બનાવોનો સંગ્રહ. ૧૨૮... ૫ x ૭ ૦૧
બાળસૂબોધ—વાર્તાઓરૂપે ધાર્મિક શિક્ષણ ૧૧૨... ,, ૦૧
બાળકોની વાર્તા—રસિક વાર્તાચિત્રરૂપે ૨૧ પાઠ. ૬૬... ૫ x ૬ ૦૧
દુઃખમાં વિદ્યાભ્યાસ—સચ્ચિદ સાચાં દર્શનો. ૬૦... પા ૪૮ ૦૧
સુબોધક નીતિકથા ૧૫૪... પા ૪૭ ૦૧

ભગવદ્ગીતા, પંચરત્ન ગીતા, ઇત્યાદિ

ભગવદ્ગીતા—ગુજરાતી, મરાઠી કે હિન્દી ટીકાસહિત ગુટકો, ૦૧, ૦૧
ભગવદ્ગીતા—મૂલભાષા—મધ્યમ તથા મોટા અક્ષરમાં ૦૧ અને ૦૧
પંચરત્ન ગીતા—મૂલભાષા—નાના મધ્યમ તથા મોટા અક્ષરમાં ૦૧ ૦૧ ૦૧

સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય—અમદાવાદ અને મુંબઈ

ઉત્તમ યોધદાયક જીવનચરિત્રો

કાઉન્ટ દોહરેદાયનું જીવનચરિત્ર	૬૨૦	પા×૮	૨૧
મહાન નેપોલિયન બોનાપાર્ટ	૮૦૦	"	૩}
ભારતનાં સૈરિત્રો-મંથ	૧,૨,૩,૨૦૦૦	પા ×૮	૬}
સ્વામી વિવેકાનંદનું જીવન ચરિત્ર	૭૪૦	૫×૬	૨૧
જળતનો મહાન પુરુષ (ગાંધીજી)	૩૫૦	"	૧)

શ્રીઓ તથા પુરુષો માટે યોધપ્રદ વાર્તાઓ

હંડીવાર્તાઓ ભા. ૧,૨,૩,૪ થોડા મ.સમાં છપાઈ રહેશે			
હંડીવાર્તાઓ ભાગ ૫ મો. ...	૩૦૪,	૫×૬	૦
હંડીવાર્તાઓ-ભા. ૬જો ...	૩૬૦	"	૦
હંડીવાર્તાઓ-ભા. ૭મો. ...	૩૫૦	"	૧
દયાળુ માતા અને સદ્ગુણી પુત્રી,	૧૧૦	૪×૭	૦

બાળકો માટે ખાસ ઉપયોગી પુસ્તકો

સદ્ગુણી બાળકો-૬૬ બનાવો	૧૨૮	૫×૭	૦/-
બાળસહયોધ-વાર્તાઓ ૩પે	૧૧૨	"	૦
બાળકોનીવાતો-રસિકવાતચિત્ર૩પે	૬૬	૫×૬	૦
દુઃખમાંવિદ્યાબ્યાસ-સાચાં દૃષ્ટાંતો	૬૦	પા×૮	૦
સુયોધક નીતિકથા ...	૧૮૪	પા×૭	૦

ભગવ ગીતા, પંચરત્ન ગીતા, ઇત્યાદિ

ભગવદ્ગીતા-યુગ્મરાતીમરાઠીફાર્સી-હીટીકસહિત.ચુટકોળ-			
ભગવદ્ગીતા-મૂલમાત્ર નાના, મધ્યમ મોટા અક્ષરમાં			
	મૂલ્ય ૦)જ,	૦/-	અને ૦
પંચરત્નગીતા-મૂલમાત્ર નાના, મધ્યમ તથા મોટા			
	મૂલ્ય ૦/-, ૦	અને ૦	જ

હવે પછી બહાર પડનારા ગ્રંથો

નીચલામાંના ધણી ખરા ગ્રંથો ચાલુ તેમજ આવના ૧૯૮૨ ના વર્ષમાં વિવિધ ગ્રંથમાળાદ્વારા તેમજ છૂટા નીકળશે અને તરતમાં લેનારને કિશાયતે મળશે.

મહાન અકબર. પદિયારનાં સ્વર્ગનાં પુસ્તકો. હંડી વાતોના નહિ મળતા ભાગો. ભારતના સંત અને વીર પુરુષો. શ્રીગૌરાંગ મહાપ્રભુનું મોટું ચરિત્ર. સંતવાણીસંગ્રહ-અનેક ભાગોમાં. તુલસીકૃત રામાયણ મૂળ તથા ટીકા. રાજસ્થાનનો ઇતિહાસ-બંને ભાગ. થોગવાસિંઠ બંને ભાગ નવી આવૃત્તિ. ભગવતી ભાગવત-નવી આવૃત્તિ. મહાભારતનાં-અદાર પર્વ.

સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય

અમદાવાદમાં-બજારવાળા બહાર,નહીને રસ્તે,સેરાનકોઈપારો
અંબઈમાં-કાલબાહેવી રોડ, હનુમાન મંદીર નાકે

“બંધુઓ ! સારાં પુસ્તકો એટલે શું, એ તમે જાણો છો ? સારાં પુસ્તકોની કિંમત તમે સમજો છો ? જ્ઞાન ! હજી આપણે એ નથી સમજતા. એ સમજતા હોઈએ તો આપણી હાલત આવી ન હોય. મને તો લાગે છે કે જ્ઞાન એ આકાશ છે અને પુસ્તકો એ તેમાં શોષી રહેલા ચળકતા તારાઓ છે; જ્ઞાન એ સમુદ્ર છે અને પુસ્તકો તે એ સમુદ્રનો લાભ લઈ શકાય તેવાં વહાણો છે; જ્ઞાન એ સૂર્ય છે અને આપણા ઘરમાં આવી શકે એવો તેનો પ્રકાશ તે પુસ્તકો છે; જ્ઞાન એ સોનાની ખાણ છે અને પુસ્તકો તે તેમાંથી બનાવેલા આપણને બંધાયેલા યાંત્રો છે; જ્ઞાન એ મોટામાં મોટી કિંમતી નેટી છે અને પુસ્તકો તે આપણા જીવનના ઉપયોગમાં આવી શકે એવા ચલાણાં સીકાઓ છે; જ્ઞાન એ વાયુ છે અને પુસ્તકો તે એ વાયુને ખેંચી લાવી ઠંડક આપનારા પંખાઓ છે; જ્ઞાન એ અગ્નિ છે અને પુસ્તકો તે એ અગ્નિવટે પ્રકટાવેલા ફીલા છે; જ્ઞાન એ પૃથ્વી છે અને પુસ્તકો તે આપણને રહેવાલાયક મકાનો છે; જ્ઞાન તે અનાજનો બંડાર છે અને પુસ્તકો તે શેઠલા છે; જ્ઞાન એ મેઘ છે અને પુસ્તકો તે આપણા ઘરમાં રહી શકે તેવાં પાણીભરેલાં માટલાં છે; અને જ્ઞાન તે સર્વશક્તિમાન પરમાત્મા છે અને પુસ્તકો તે એનો રસ્તો દેખાડનારા પૂજનીય દેવો છે. આમ હોવાથી મને એમ લાગે છે કે સારાં પુસ્તકોનો ફેલાવો કરવો એ સૌથી મોટામાં મોટું પુણ્યનું કામ છે; એ સૌથી ઉત્તમમાં ઉત્તમ ધર્મ છે; એ સૌથી મોટામાં મોટી સેવા છે અને ખીજાં ઘણી જાતનાં ઉપદેશ કરતાં એ સૌથી સાચામાં સાચો રસ્તો છે; માટે હું તો સૌ જાણીએને એજ વિનંતિ કરું છું કે જમ અને તેમ સારામાં સારાં પુસ્તકો સસ્તામાં સસ્તી કિંમતે વેચાય તેમ કરો. ”

(પદીઆરકૃત સાચું સ્વર્ગ)

